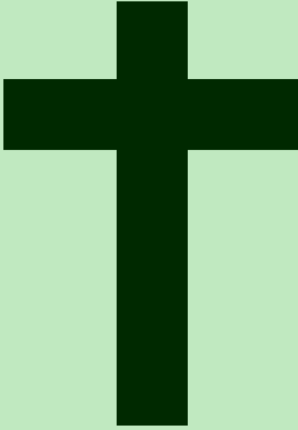

Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame

hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame

Quesusi Cürisitu mi'atüa

New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)

**Cacaiyari niuquieya xapayari tü ratu hecuame
hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame Quesusi**

Cürisitu mi'atüa

New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)

El Nuevo Testamento de nuestro señor y salvador Jesucristo

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Huichol

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Huichol [hch], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Huichol

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
79690d81-fd4b-51b4-a3a6-712e0fddaca3

Contents

Mateu	1
Maricuxi	57
Rucaxi	91
Vani	150
Nü'arisixi	189
Xumatari	238
1 Curinitutari	261
2 Curinitutari	283
Carasiyatari	299
'Epesutari	308
Piriputari	317
Curusetari	324
1 Tesarunicatari	330
2 Tesarunicatari	335
1 Timuteu	338
2 Timuteu	345
Titu	350
Quirimuni	353
Hepürayusixi	355
Satiyacu	374
1 Pecuru	380
2 Pecuru	387
1 Vani	392
2 Vani	398
3 Vani	399
Cura	400
Masiücütü Que Müratüa	402

MATEU

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiü'üxasitacai

Quesusi Cürisitu 'inüarieya, que mü'ane münu'ayatücai
(Rucaxi 3:23-38)

¹ 'Inüari canihücütüni 'icü. Nuivarite mecani'inüarini, Quesusi Cürisitu que mü'ane müxiüyarieyatücai. Raviri canitusieyatücaitäni, 'Apurahami meta.

² 'Apurahami 'Isahaqui cani'uquiyarieyatücaitäni. 'Isahaqui meta Cacuvu pü'uquiyarieyatücai. Cura pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata. ³ Cura meta Parexi Sara püva'uquiyarieyatücai, Tamari vavarusitücacu. Parexi Hesirumi pü'uquiyarieyatücai. Hesirumi 'Arami pü'uquiyarieyatücai. ⁴ 'Arami 'Aminaravi pü'uquiyarieyatücai. 'Aminaravi Nahasuni pü'uquiyarieyatücai. Nahasuni Sarumuni pü'uquiyarieyatücai. ⁵ Sarumuni Puhuxi pü'uquiyarieyatücai, Xahavi varusieyatücacu. Puhuxi Huveri pü'uquiyarieyatücai, Xuti varusieyatücacu. Huveri Quisahi pü'uquiyarieyatücai. ⁶ Quisahi Raviri pü'uquiyarieyatücai, que mü'ane cuiepa müti'aitametücai. Raviri Sarumuni pü'uquiyarieyatücai, heitivitüca que mü'ane Huriyaxi mü'üayatücai.

⁷ Sarumuni Xupuhami pü'uquiyarieyatücai. Xupuhami 'Aviyaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyaxi 'Asa pü'uquiyarieyatücai. ⁸ 'Asa Cusapati pü'uquiyarieyatücai. Cusapati Curami pü'uquiyarieyatücai. Curami 'Usiyaxi pü'uquiyarieyatücai. ⁹ 'Usiyaxi Cutami pü'uquiyarieyatücai. Cutami 'Acaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Acaxi 'Esequiyaxi pü'uquiyarieyatücai. ¹⁰ 'Esequiyaxi Manasexi pü'uquiyarieyatücai. Manasexi 'Amuni pü'uquiyarieyatücai. 'Amuni Cusiyaxi pü'uquiyarieyatücai. ¹¹ Cusiyaxi Quecuniyaxi pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata quepaucua vaüriyarica memevitüqui Vaviruniyasiepatü.

¹² Mehevitüquieca Vaviruniya, Quecuniyaxi Saratieri pü'uquiyarieyatücai. Saratieri Suruvaveri pü'uquiyarieyatücai. ¹³ Suruvaveri 'Aviyuri pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyuri 'Eriyaquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Eriyaquimi 'Asuru pü'uquiyarieyatücai. ¹⁴ 'Asuru Saruqui pü'uquiyarieyatücai. Saruqui 'Aqumi pü'uquiyarieyatücai. 'Aqumi 'Eriyuri pü'uquiyarieyatücai. ¹⁵ 'Eriyuri 'Erehasari pü'uquiyarieyatücai. 'Erehasari Matani pu'uquiyarieyatücai. Matani Cacuvu pü'uquiyarieyatücai. ¹⁶ Cacuvu Cuse pü'uquiyarieyatücai. Cuse Mariya pücünayatücai. Mariyasie caniyenuiva Quesusi, Manayexieyarie mütitevacai Cürisitütütü.

¹⁷ Mücü 'Apurahamisie memüyecü nuivarite xiüyarimama tamamata heimana nauca xiüyaritari mecaniyupaümeccaitüni Raviri 'amuyeicacaique. Tamamata heimana nauca xiüyaritari mepüyupaümeccai Ravirisie memüyecü Vaviruniyapai memevitüquieque xiüyarimama. Tamamata heimana nauca xiüyaritari mepüyupaümeccai Vaviruniyapai memevitüque vaxiüyarima Cürisitu mutinuivaxüque.

Quesusi Cürisitu que mütiunuivaxü
(Rucaxi 2:1-7)

¹⁸ Mericüsü müpaü catiniuyüni quepaucua Quesusi Cürisitu mutinuivaxü. Mariya müvarusieyatücaimatü Cusematü mepüyütivitüniqecai, peru mecatineneüquivavetü cuxi, mücü nayehuccaitüni, 'Yari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu. ¹⁹ Cuse cünaya mayaniquecai, mücü heiseriemecü yacatinicameccaitüni, peru pücayuvaüriyacai mixaneticü. 'Ayumieme

pi'eirimücücai 'avie. ²⁰ Mericüsü müpaü püreuyutimaixüa. Hicü Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame niuxeiya yuheinüsita müpaü 'utaineme, Cuse 'acu Raviri pemünu'aya. 'Axa pepücati'acühüaveni Mariya pemütivitünicü 'a'üya. 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu, hesiena püyeya 'icü nunusi. ²¹ 'Uquitüme pütiniveni. Mücü canivatavicueisitüamücü yuteüterima, tita 'axa memüteyurie canivanavairiemücü. 'Ayumieme pepitaterüva Quesusi, taniquicü Tiyuvicueisitüvame maine.

²² 'Icü naitü müpaü catiniuyüni, maye'anicü tita mütixatacai Ti'aitame, tixaxatame müpaü 'utainecacu,

²³ Camüsü 'üimari müyuxeve payehucani,

'Uqui pütiniveni.

'Emanuheri pütaterüvarienu.

Mücü taniquicü, Cacaüyari Tahesüa Muca paine.

²⁴ Mericüsü Cuse yatiuheinüca 'anutaniereca müpaü pütüyuri que mütita'aitüa Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Canitivitüni yü'üya. ²⁵ Peru püca'icumaüvacai, 'ariqueque 'uqui 'utinivecuque. Pitaterüvaxü Quesusi.

2

Temaivavemete que memüte'u'axüa

¹ Mericüsü Quesusi Verenipai canetinuiva Cureya cuieyarisie, quepaucua Herurexi mana müti'aitametücai. 'Ana yucuipea meheycüneca temaivavemete tayeta mepayenexüa, tahixüapa mepu'axüa quiecarisie Querusareme müracuteva, ² müpaü me'utiyaatü, Haqueri peca Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame metinuivaxü. Tame xurave tepexei 'anatineximecacu, pü'inüarieya. Nenevieri te'ipitüanique tepu'axüa.

³ Hicü ti'aitame Herurexi tiutamariECA niyuxamuriecaitüni, yunaitü Querusaremetarita hepaüna. ⁴ VarucuxeürieCa mara'acate memühüritüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai teüteriva⁵ vasata miemete yunaime, nivaruta'ivaviya haque metinuivaquecai Cürisitu. ⁵ Müpaü metenicühüaveni, Verenipai vaniu Cureya cuieyarisie. Tamüsü tixaxatame müpaü tinü'ütüani,

⁶ Vereni quiecatari 'acu,

Cureya cuieyarisie xemütitei,

Que memütexexeiya,

Te'aitamete Cura cuieyarisie miemete,

Canimarivani xequiecarü.

Xesata quiecamefütü

Cananucuquemücü ti'aitametütü,

Neteüterima va'üviyanique,

'Ixaherisixi teüteriyari.

⁷ Hicü Herurexi temaivavemete nivaruta'inieni 'avie. Nivaruta'ivaviya heiseriemecü quepaucua masiücütü matüa xurave. ⁸ Nivarenü'ani Verenipai müpaü 'utayüca, Mana xequenehu, heiseriemecü xequenetivava nunusi hepaüsita. Quepaucua xemeitaxeiya yaxequeneteneutahüavi, mana nemineviamiecü neta.

⁹ Me'ienieca ti'aitame menecüne. Camüsü xurave memexei 'anatineximecacu, mücü vahüxie neutamiecaitüni. Heta'aca haque müyecatei nunusi, heimana niyuhayeva. ¹⁰ Me'ixeyatü xurave cuini mieme meniyutemamaviecaitüni yemecü. ¹¹ Quita meheutahaxüaca nunusi meniuxeiya varusieya meta Mariya Me'utihüxima'uca nenevieri

meneipitüani. Yupinite mana mete'ucupica, 'imiquieri metenimini huru, 'ücuá visi mu'üa, mixaxi. ¹² Hicü yuheinüsita mete'utaxatüarieca quename Herurexisüa tavari mecaheuhuni, xeime huyeyari 'utüa meniucacüne yucuepapai.

Que memüte'uyuta'unaxü 'Equipitu cuieyarisiepaitü

¹³ Mericüsü mehecünecu müme, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Müpaü niutayüni niuqui tuayame, Quenanu-cuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyamame. 'Equipitupai xe-queneyuta'una. Mana xequene'uvani, 'ariqueque nematitahüave xemahunicü. Herurexi canitivaumücü nunusi 'imienique. ¹⁴ 'Anucuqueca Cuse, yüvicüta nivarevitüni nunusi varusieyata. 'Equipitupai menecüne. ¹⁵ Mana mene'uvacaitüni mexi camüvecai Herurexi. Müpaü tinaye'ani que mainecai Ti'aitame, tixaxatame ya'utainecacu, Nenitahüave nenive, 'Equipitu cuieyarisie müvayeyanicü.

Herurexi cuyaxi que mütivarenü'a türi memüvarecuinicü

¹⁶ Hicüsüari tiutamariECA Herurexi memicuamanaxücü temaivavemete, cui niuyeha'ani. Nivarenü'ani cuyaxi memüvarecuinicü türi yunaima haica viyari memücähücai cuxi, Vereni memütitecai naisarie 'auriena memütitecai, que memüte'itahüavixü temaivavemete tucari hepaüsita. ¹⁷ 'Anari catinaye'ani tita mütixatacai Cacaüyari, tixaxatame Queremiyaxi müpaü 'utainecacu,

¹⁸ Xevitü pe'enierie Xamasie
'Utasuatü yuheiverietü cuini mieme,
Xaqueri 'utasuatü yunivema vacü
Cayunütüarinüatü 'amemüca'u'uvacü.

¹⁹ Mericüsü Herurexi 'umücu, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame 'Equipitu cuieyarisie heyeicatü. ²⁰ Müpaü niutayüni, Quenanuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyata. Mana quenemie 'Ixaherisixi vacuieyarisie. Menecuiniiri müme memivautüvecai nunusi memimiecucái.

²¹ Hicüri 'anucuqueca nivarevitüni nunusi varusieyata. Mana caneta'ani 'Ixaheri cuieyarisie. ²² TiutamariECA quename 'Ariquerau ti'aitametücai Cureya cuieyarisie 'uquiariEya que müti'aitacai Herurexi, peumacai mana munuanicü. Müpaü tiutahüavariEca yuheinüsita, Carereya cuieyarisie püta caneutiyune. ²³ Mana heta'aca quiecarisie nayerüni Nasreti müracusevasie. Müpaü catinaye'ani Ti'aitame que mutayü, texaxatamete yame'utiyanecacu, quename Nasaretitanaca tifevacaquecai.

3

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Maricuxi 1:1-8; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

¹ Mericüsü Cureya cuieyarisie caninuani Ti'üyame Vani macumavesie tixaxatatu ² müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemütEyuriecái. Canayehuraniiri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü. ³ 'Icü canihücütüni que mü'ane müxasivacái, quepaucá tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,
Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü
Xequeneucuha'aritüa Ti'aitame huyeya haitü,
Xexeuravime xequeneutivevi huyeya haitü.

⁴ Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücaitüni, navi hüyameyaricü rayühüacái. Tüpuxi nivacuacaitüni yeuta mieme xiete ti'iecai. ⁵ 'Ana yunaitü

Querusaremetari, yunaitü Cureya cuie quiecatari, yunaitü Curutani hatuxame tesita quiecatari meni'axecaitüni hesüana. ⁶ Mücü nivaruca'üyacaitüni Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüteyuricaí.

⁷ Hicü yumüireme vaxeyatü Pareseusixi Saruseusixi hesüana memü'axecai 'üyarica hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehécüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xe'uyehecarienicü. ⁸ Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuricaí, vahepaü püta xequeteneyurica, 'uximayasica que müreuyevese. ⁹ Müpaü xepücateyücühüaveni quename xeyüvave müpaü xemutiyuanenicü yu'iyarisie, Tame tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeyacü 'Apurahami xe'utiyuatü. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüanicü, 'Apurahami nivemama memacüneccü. ¹⁰ Hasa caniucahu'aritüarieni cüyexi maxüriyanicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere, mücü 'ari canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü. ¹¹ Neri necanixe'uca'üyani hacü, xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuricaí. Que mü'ane ne'utüma 'umamie, mücü cui pütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehesisie mütinäquenícü ni nanixepitüamücü. Mücü püta que mütxe'uca'üyani, 'Yari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva. ¹² Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icüaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütatayani tai mücatüvesie.

Quesusi que mütiuca'üyarie
(*Maricuxi 1:9-11; Rucaxi 3:21-22*)

¹³ Mericüsü 'ana Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie heyeyaca. Curutani hatuxamesie caninuani Vanisüa, 'iya mica'üyacü. ¹⁴ Vani masi niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, Neuyevaca masi 'ecü püta pemünesica'üya ne. Queri titayari nehesisie petinua. ¹⁵ Quesusi müpaü tinitahüave, Müpaü pütüyüni hicü. 'Aixüa cani'arani yatemütecahunicü naime 'aisicasie, 'ipaü teteyurietü. Hicü Vani müpaü piyuri. ¹⁶ 'Uca'üyarica Quesusi, hapa nanatiyani cuitü cuiepa. Hicü muyuavi nanacatenire. Nixeiya Cacaüyari 'Iyarieya heimana 'acamiecacu cucurupaü 'anetü, hesiena yuhayevaque. ¹⁷ Xevitüta müpaü netayüni taheima, 'Icü caninenivetüni münaqui'eriva. Müccü necaninaqui'aca.

4

Quesusi que mütiuta'inüasie
(*Maricuxi 1:12-13; Rucaxi 4:1-13*)

¹ Hicüsüari 'Yari canevitüni Quesusi macumavesiepai. Mana Cayumarie ni'inüatamücücaítüni, siparasü xüca 'axa tiuyurieni, haitü.

² Huta teviyari tucari huta teviyari tucari 'uyuhaquieca, caneuha-camücücaítüni Quesusi. ³ Hicü Cayumarie nuaca 'ita'inüataque müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, müpaü quetineutahüavi 'icü tetexi, pa mayuyeitüanicü. ⁴ Mücü müpaü tinita'eiya, 'Ütuarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xeicüa, Müccü püca'ayeyurini. Cacaüyari que mutayü, Niuquieya naitü peuyeveseta Mayeyurinicü tevi.

⁵ Hicü Cauyumarie Querusareme neivitüni Cacaüyari quiecarienapaitü. Vatuqui yecürita nenutivitüni. ⁶ Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna. 'Utüarica müpaü paine, Yuhesüa miemete niuqui tuayamete Pütiva'aitüaca 'ahepaüsita. Yumamacü mepümasituicani Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.

⁷ Qesusi müpaü tinita'eiya, Müpaü paineta 'utüarica, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari, häitü.

⁸ Hicü tavarü Cauyumarie neivitüni yemuri cui manutitevasie. Cuiempa memütama vacuie xexuime nixeyasitüani visi mü'ane. ⁹ Müpaü tinitahüave, Nepümasimini 'icü naime, xüca nenevieri penesi'upitüani pe'tutitunumaqueme. ¹⁰ Qesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine, Nenevieri pecanipitüaca Ti'aitame Mü'acacaüyari hücüame. Mücü hücüa pecanayexeyacamücü.

¹¹ Hicü Cauyumarie nicu'eirieni neyani, niuqui tuayamete me'u'axüaca menipareviecaitüni.

Qesusi que mütisütüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Maricuxi 1:14-15; Rucaxi 4:14-15)

¹² Mericüsü tiutamariaca quename Vani heviiarie, Carereyapai neyani Qesusi. ¹³ Nasaretisie 'uyupataca, Caperünaume henuaca haracuna tesita maniere, mana nayerüni Savuruni Nepütari vacuieyari müracutevasie. ¹⁴ Müpaü tinaye'ani tita mütixasivacai quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

¹⁵ Savuruni cuieyari Nepütari cuieyari, Haracuna mananiere Curutani 'anutaüye meta, Carereya haque memetitei müme memücatateüterima,

¹⁶ Teüteri yüvipa memütitecai Müme hecüariya meniuxeiya cui müxavatü. Müme 'etürüpa memütitecai Haque memücuiximecai, Müme vahesie mieme Hecüarivivame cananatineni.

¹⁷ Mericüsü 'ana Qesusi nisütüani ticuxatatü, müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisütüamücü 'ena ti'aitatü.

Qesüteveyamete Qesusi que mütivarutahüavixü yunaucame

(Maricuxi 1:16-20; Rucaxi 5:1-11)

¹⁸ Hicüsüari haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, nivarux-eiya yuhutame yu'ivamacame. Xevitü Simunitütü Pecuru catiniteva-caitüni, 'ivaya meta 'Atürexü. Mana taxaya meneutavivivacaitüni haracunasie, memüquesüteveyametetücaicü müme. ¹⁹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehésie xequeteneviani. Teüteri xevacuxexeürivame necanixe'yaitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapü hicü. ²⁰ Müme yapaucua yutaxaya me'ucu'eiriaca hesiena meteniuvia.

²¹ Mericüsü 'uma 'uyemietü hipame nivaruxeyia yuhutame yu'ivamacame, Cacuvu Vani, Severeu nivemama. Canuvásie

meniyetecaitüni Severeumatü va'uquiyarimatü yuvipi memanesiquitüatü. Hicü nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. ²² Cuitü me'icu'eirieca canuva, yu'uquiyari me'ucu'eirieca, hesiena meteniuviya.

*Quesusi que mütiva'üquitüacai yumüreme
(Rucaxi 6:17-19)*

²³ Mericüsü naisarie Carereya cuieyarisie caniyueicacaitüni, ti'üquitatü vatüquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyüncü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü teüteri naime cuiniyacü naime veranariyacü. ²⁴ Naisarie Siriya cuieyarisie tiniutamariva que mütiyurienecai. Meni'atüirivacaitüni yunaime 'axa memü'itüariecai, müireme cuiniya müvaviyacai, müiremecü memü'uximatüariecai, müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai, quierixiecate, huriecate. Nivaranayexürüvacaitüni. ²⁵ Cui yumüretü meneiveiyacaitüni, Carereyasie Tamamata Quiecaritiesie Querusaremesie Cureyasie Curutani 'anutaüyesie meheyecüneca.

5

Xasicaya, yemurisie 'anutiyaca que müticuxatacai

¹ Mericüsü teüteri yumüreme vaxeyatü, mana yemurisie neutiyune. Muva 'anacayacu teyü'üquitüvametemama 'auriena meniu'axüani. ² Mücü tinivaruti'üquitüani ya'utaitü,

*Müme 'aixüa memü'itüarie vaxatatü
(Rucaxi 6:20-23)*

³ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme vaüca memüteheuehüva yu'iyarisie que memüteyumate.
Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni tiva'aitüvametüme.

⁴ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüyuheieverie.
Mepünütüarieni.

⁵ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüca'ayu'eririya.
Vahesie pütinaque cuie naitü.

⁶ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüyuvaüriya
Heiseriemecü yamemütecahunicü
Yaxeicüa tevipaü
Meuhacamücüpaü meuharimücüpaü.
Yamepütepitüarieni mepütihuxani.

⁷ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüteyucanenimaya.
Mepütinenimayasieni.

⁸ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memü'itiyatüca va'iyari müyuxevinicü.
Mepixeiya Cacaüyari.

⁹ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüvanütüani teüteri, 'aixüa memüteyuxeyanicü.
Mepümasiücünü Cacaüyari nivemama que memütehüme.

¹⁰ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memuveiyarie memüyuvaüriyacü heiseriemecü yamemütecahunicü.
Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni tiva'aitüvametüme.

11 'Aixüa xecani'itüariECA xeme quepaucua memüxeta'uxive'erieni, quepaucua memüxe'uveyani, quepaucua mete'itavatü 'axa memutiyaneni xehepaüsita naimecü nehiesie xemümiemetecü. 12 Xequeneyutemamavieca 'ana xequenenaqui'aca müpaü xetemaitü, 'aixüa 'aneme xecanipitüariECUNI vaüca taheima mieme. Müpaüta metenivaruveiyacaitüni texaxatamete xehetüa memü'axecai.

Cuiepa memütama va'una vahecüarivivamete

(Maricuxi 9:50; Rucaxi 14:34-35)

13 Xeme cuiepa memütama va'una xecanihümetüni. 'Una xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivitü rayaniqueyu. 'Asipücaýüve. Panuyevivivaniqueyu xeicüa, teüteri mepicaquesinaniqueyu.

14 Xeme cuiepa memütama vahecüarivivamete xecanihümetüni. Yemuri heima quiecarü pücaýüve müti'aviesieni. 15 Mücü meta, 'ititaiyame cüxeme, cacunü püca'enucanani, masi vapaitü neitiyemücü. Nivahecüariyacamücü yunaime quita memayetei. 16 Yaxeicüa xeme, hecüariya xehesüa mieme müpaü quetihecüca teüteri vahüxie, memüxexeyanicü 'aixüa que xemüteyurie, 'aixüa memutiyanenicü xe'uquiyari taheima macave hepaüsita.

Quesusi que mutayü 'inüari niuquiyari hepaüsita

17 Müpaü xepücatecu'erivani quename nenua ne'ica'unaque 'inüari niuquiyari, texaxatamete vaniuquiyari. Que nemütinua, ne'ica'unaque necapunua, ne'eye'atüanique püta necaninuani. 18 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, mexi cataxüve muyuavi cuie, xei hüxiyari xei tuniyari pücatatümaiarieni 'inüari niuquiyarisie mieme, naitü mexi ca'aye'ave. 19 Que mü'ane mitixani'erieni 'icü 'aisica sepa 'imatüme, yativa'üquitatü teüteri, mücüta 'imatüme pütaterüvariENI, que memütemariva müme memeixeiya que mü'ane taheima macave tiv'aitüvametüme. Perüsü que mü'ane yamüticamie yamüti'üquita, mexüacame püta pütaterüvariENI. 20 Müpaü nepütixecühüave, xeme xepüyuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü. Mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete, Pareseusixi meta, müme yaxecüa vaniu mepüteyuvaüriya. Mericüte, peuyevese xeme masi yemecü yaxemütecahunicü. Me xüca catixaütüni, tixaü xepücaheutahaxüani haque müra'aita que mü'ane taheima macave.

Quesusi que mutayü memüha'a vahepaüsita

(Rucaxi 12:57-59)

21 Xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü mete'utahüavarie, Pepücati'amemivani. Que mü'ane mütiyummemivani, 'isücame hesiena 'apürahüpani. 22 Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane miheca yu'iva, 'isücame hesiena 'apürahüpani. Que mü'ane 'axa müticühüaveni yu'iva, mücüsie mepüte'uhüpani fa'uquiyarima. Que mü'ane müpaü mütitahüave, Cari pepüca'amate, mücü panutahüiyani xasi taiyariyarisie.

23 'Ayumieme xüca 'aimiquieri pe'atüani mürayutimavatüre, mana xüca yäpera'erivani quename 'a'iva tixaütücü 'aixüa camatixeiya, 24 mana mürayutimavatüre queneucu'eiri 'aimiquieri. Quenemie meri, 'aixüa xeteyuxeiyatü xequenacüni yu'ivamatü. 'Ariqueque muva pe'ayeneme queneutimava.

25 Cuitü quenehamicutani que mü'ane mümasixaneta mexi huyeta pe'uyeica hamatüana, capa masiyetuanicü 'isücomesüa masixanetame, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, capa pe'anutahüiyanicü. 26 'Icü niuqui caniseüyeni que nematicühüave, muva pepücaveyani mexi pecati'atuave naimecü.

Quesusi que mutayü, que mü'ane micumaiüva xeime 'üyaya xeime cünaya, mücü hepaüsita

²⁷ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Xeime 'üyaya cünaya pepücacumaiüvani. ²⁸ Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane mixeiya 'uca 'ihive'erietü, mücü canicumaiüvani yu'iyarisie.

²⁹ Ayumieme 'ahüxicü 'aserieta miemecü xüca 'axa petiyurieneni, mecuxi quenivatitu'i quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi tixaütü müreyuevenicü 'avaiyarisie mieme, capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

³⁰ 'Amama 'aserieta mieme xüca 'axa 'ane matumayüisitüvani, mecuxi quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemanupurunicü capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

Quesusi que mutayü, 'uqui yü'üya mucu'eirie hepaüsita

(Mateu 19:9; Maricuxi 10:11-12; Rucaxi 16:18)

³¹ Müpaüta mepüte'utahüavarie meripai miemetexi, Que mü'ane micu'eirie yü'üya, 'eiriya xapayari que'ihuritüani. ³² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane micü'eiri yü'üya, mücü xeime cünaya cumaüvame canayeitüani yü'üya me xüca 'uca 'icumayüirieni que mü'ane mücayücüna xeiçüa. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta picumaiüvani xeime 'üyaya.

Quesusi que mutayü, memüyühürütüa vahepaüsita

³³ Mücü meta, xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü metecühüavarüvacai, Pepüca'ahürütüani peti'itavatü, masi que pemüti'ahürütüa yapepüticamieni Ti'aitame masixeiyacacu. ³⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, yemecü xepücayühürütüa. Taheima mieme muyuavi xexatatü xepücayühürütüaca Cacaüyari muva yu'üvenisie 'acaitü müti'aitacü.

³⁵ Cuie xexatatü xepücayühürütüaca cuie 'üvenieyatüa mieme quetayatüa mieme mühücü. Querusareme xexatatü xepücayühürütüaca ti'aitame mütürücaüye quiecarieya mühücü. ³⁶ 'Amu'u pexatatü pepüca'ahürütüaca pemücayüvecü tuxame yüvime pemeyeitüanicü ni xei cüpayari. ³⁷ Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyaneni xeiçüa, me xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyaneni. Tavari xei niuquiyari panayuhayeva, que mü'ane 'axa mütiyuruvasuä canimiemetüni.

Quesusi que mutayü, 'axa memüvayurie 'axa me'itüarieca vahepaüsita
(Rucaxi 6:29-30)

³⁸ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Yühüxicü pürapica rahüxicü, yutamecü ratamecü. ³⁹ Ne masi müpaü nepütixecühüave, müpaü xeteyurietü xepüca'inenaca que mü'ane 'axa müxeyurie. Masi que mü'ane 'a'apucuesie mümasicuvaya 'aserieta, ta'aurie pe'aveme queneupitüa tapata. ⁴⁰ Que mü'ane masixanetatü mümasinavairiemücü 'acamixa, queneutauniri 'a'ucarita. ⁴¹ Que mü'ane masiviya hesiena mieme tixaütü pemüranutünicü xei queyari, huta queyari queneumieni 'ütüana. ⁴² Que mü'ane tixaütü mümativiri, queneupitüa, que mü'ane mümasinüviriemücü pepüca'ixani'erieca.

Que müreyuevese müvanaqu'i'eriecü müme memeye'unie
(Rucaxi 6:27-28, 32-36)

⁴³ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Pepinaqu'i'erieca 'auravatanaca, pepi'uxive'erieca que mü'ane mümasi'aye'unie. ⁴⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, xequenivanaqu'i'erieca müme memüxe'aye'unie, xequeneyunenevieca müme memüxe'uveya vahesie mieme. ⁴⁵ Müpaü xeyuatü

püyuritüni yu'uquiyari taheima macave nivemama xemühümeçü. Mücü canenatinetüvani yutau 'axa memüteyurie vahesüa 'aixüa memüteyurie vahesüa. Viyeri panacanü 'ava müme heiseriemecü yamemütecahu vahesie müme heiseriemecü yamemütecahu vahesie yaxaicüa. ⁴⁶ Xüca xevanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, que xete'a'iva mücücü. Camü, 'asita müme cuviyex-unusie mieme memüteyutüriyari yaxaicüa mepüteyurie. ⁴⁷ Xüca yu'ivamarixi xevavaürütüaca hüçüa, titasü xeteyurie hipatü yamemüteyurie. Camü, müme memücatateüterima yaxaicüa mepüteyurie. ⁴⁸ Xeme püta yemecü xeqenaye'axüa, maye'avepaü xe'uquiyari taheima macave.

6

Quesusi que mutayü, müme 'aixüa memüteyurie vahepaüsita

¹ Xequenyucuerivayurieca capa xete'ayexeianicü teüteri vahüxie, müme memüxe'ixüariecacü xEICÜA. Me xüca vahüxie xEICÜA yaxeteyurieca, tixaütü xepücatepitüarieni, yu'uquiyarisüa taheima macavesüa. ² Quepaucua pemiparevie puvüre, cuxineta pepüca'aitani 'ahüxie mühüsieriecacü pemüxeiyarienicü, tuçuipa caye 'utüa que memüteyurie müme yacü xEICÜA memüteyurie, teüteri 'aixüa memutiyanenicü vahepaüsita. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni. ³ 'Ecü püta quepaucua pemiparevie, 'asipepücatayüni, sepa 'amama 'aserieta mieme 'asimücatimate que mütiyuriene 'a'utata mieme, ⁴ 'avie pemiparevicü. 'Ana 'a'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaima vahüxie.

Quesusi que mutayü nenevieri hepaüsita

(Rucaxi 11:2-4)

⁵ Quepaucua xemüyunenevie, müme yacü xEICÜA memüyüa vahepaü xepüca'yüaca. Cui püvanaque tuçuipa memüti'unicü 'isiquinásie memüti'unicü meyunenevietü teüteri memüvaxeyianicü. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni. ⁶ 'Ecü püta quepaucua pemü'anenevie 'aquita queneutahaca. Quitenie pereuname nenevieri quenepitüaca 'a'uquiyari mana muyeica muye'aviesie. 'A'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaima vahüxie.

⁷ Xeyunenevietü xepüca'imüriyani niuqui hipame nuivarite vahepaü. Vaüca memutiñuacü, me'enieriecame mepüyu'erie. ⁸ Vahepaü xe'anenetü xepüca'acüne. Cacaüyari müxe'uquiyari yapütimate tita xemüteheuyehüva, yaxecate'itavavirievavecacu cuxi. ⁹ 'Ayumieme 'ipau püta xequeteneyunenevieca xeme, Ta'uquiyari taheima pemacave, Pequereuyehüviyarieni que pemütipasie.

¹⁰ 'Enata queneusütüa peti'aitatü, Yamequeteyurieca que mümatinaque Taheima que memüteyurie, cuiepata yaquetiuyüni.

¹¹ 'Icuai hicü mieme que temüteheuyehüva, Yaquetatineumicuaní hicü.

¹² Quetatineuyehüvirieca 'axa temüte'uyuricü Tameta temütehareuyehüviricü müme 'axa memütasi'uyuri.

¹³ Pepücatasipitüaca temüta'inüasienicü, Masi quetaneutavicueisitüa 'axa temüca'itüarienicü. 'Ecüsü 'aheyemecü pecatini'aitametüni

Pecanitürücaüyeni
Visi pecani'aneni 'aheyemecü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.

¹⁴ Xüca xetevareuyehüvirieca teüteri 'axa memüteyurie, xe'uquiyari taheima macave püxereuyehüvirieca xemeta. ¹⁵ Me xüca xecatevareuyehüvirieca teüteri, xe'uquiyari pücxereuyehüvirieca xemeta 'axa xete'uyurieyu.

Quesusi que mutayü haquiya hepaüsita

¹⁶ Quepaucua xemüyuhaquiya müme yacü xeicüa memüteyurie vahepaü xepücayüaca. Müme yuheiveriecate vahepaü meteyuxexeiya mepayuyeitüva yacü xeicüa, yuhaquivamete vahepaü memüteyuxexeiyanicü teüteri que memütevaxeiya. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni. ¹⁷ 'Ecü püta quepaucua pemü'ahaquiya, quene'acaviri 'amu'usie, quenacahütäima, ¹⁸ tiyuhaquivamepaü pemücati'axexeiyanicü, teüteri que memataxexeiya. 'Auquiyari mana muyeica muye'aviesie, mücü püta que matixeiya pepümasiücüni. 'Auquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie, mücü pümatipitüaca a'ivarica yunaime vahüxie.

*Que müti'ta taheima mieme
(Rucaxi 12:33-34)*

¹⁹ Xequeteneuhayeva cuiempa timieme xetixeuürietü xeicüa. Cuiempa timieme pütüyusevixima ticümüyarietü tiyucuitamatü, tenavayamete qui vari mepeuhaque, mepinava. ²⁰ Taheima mieme masi xequetenexeürie. Mücü pücatiyusevixima caticümüyarietü catiyucuitamatü, tenavayamete mepücaheutahaque mepüca'inava. ²¹ Haque pemeitixeürie, manata 'aiyari pütecani.

*Tavaiyari cüxemeya
(Rucaxi 11:34-36)*

²² Tahüxie canihücütüni tavaiyari cüxemeya. 'Ayumieme xüca 'ahüxi yuxevini que pemütixeiya 'apini, 'avaiyarisie naime pepühecüariviyarieca. ²³ Me xüca 'ahüxi 'axa 'aneni peti'acahive'eriecacu, 'avaiyarisie pecaniyüriyariacamücü. Mericüte, 'acüxeme xüca 'uyüre, yemecü pepüyüriyarieni.

*Cacaüyarisie tiviyatü, yupinisie tiviyatü pücaüyüve müti'uximayaca 'axeicüa
(Rucaxi 16:13)*

²⁴ Tevi pücaüyüve 'axeicüa yuhutame vahesie tiviyatü müti'uximayaca yucusi-yarima. Ni'uxive'eriecamücü xeime 'inaqui'erietü xeime, mesü xeimesie pütüviyani 'ixani'erietü xeime. Xepücayüve 'axeicüa xemüte'uximayaca Ca-cayüarisie xeteviyatü yupinisie xeteviyatü.

*Cacaüyari que müti'üviya yunivema
(Rucaxi 12:22-31)*

²⁵ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xequeteneuhayeva xeyu'iyaritüatü yutucari hepaüsita, tita tetecuaneni tita tete'ieni xecateyücühüavetü, yuvaiyari hepaüsita xepücayü'iyaritüaca tita tete'anacatüxüani xecateyücühüavetü. 'Icui xeicüa que titucari, 'ixuriqui ravaiyari que tihücütüni. ²⁶ Xequenivaru'ixüari viquixi taheima miemete. Mepüca'uca'esa mepüca'uca'isana, caxetunisie mepücateti'uta. Sepanetü, xe'uquiyari taheima macave pütivamicua. Mericüte, xeme cuini mieme masi xepeuyevese ni que

müme. ²⁷ Xeme quepaicü püyüve yu'iyaritüatü 'autevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini, sepa xei sicuriyari.

²⁸ 'Ixuriqui hepaüsita titayarcutaxi xeteyu'iyaritüa. Xequeteneyü'üquitüaca xehe'erivatü texuxuri 'üsita mieme que mütiuyüraxüa. Capüti'uximaya capüvita. ²⁹ Siepüre müpaü nepütixecühüave, Sarumuni sepa naimecü marivetü mayuyeitüvacai visi pücatiyuquemaritüvacai texuxuripaü. ³⁰ Xüca müpaü 'aneni, xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü meuti'u 'uxa'a huxunuta meucahüiva, masi yemecü catixequemaritüaca xeme sepa haveri mieme xeicüa yuri xemüte'erie. ³¹ 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca yaxe'utiyuatü, Queri tetcuaca, titari tete'ieca, titacü tetetaquemaritüaca, xe'utiyuatü. ³² Müme memücatateüterima mepivautüve mücü naime. Xe'uquiyari taheima macave yapütimate xemeiyehüvacü 'icü naime. ³³ Xeme masi xequeneyuvaüriyani mücü tixe'aitüvame mühücütünicü, heiseriemecü yaxemütecahunicü. Müpaü xeteyurietü, xepütemiqüienita mücü naime. ³⁴ 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca 'uxa'a miemecü. 'Uxa'a puxuaveni 'iyaritüarica yücümana. Tita 'axa müti'ane 'ari pütünaquixü hicü miemecü xemüyu'iyaritüacacü.

7

Hipame vahesie xepücate'uhüpani, que mutayü

(Rucaxi 6:37-38, 41-42)

¹ Hipame vahesie xepücate'uhüpani, xehesie capa rahüivanicü. ² Hipame vahesie que xemüte'uhüpa, yaxeicüa xeme xehesie pürähüivani. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxeicüa xepüte'inüasiyarieni. ³ Titayari cui petixeiya xasi 'a'iva hüxita meutavivi, pecahe'erivatü queuruvi mana meutave 'ecü 'ahüxita. ⁴ Que petitahüaveni 'a'iva, Tamüsü nepümasivaye'itirieni xasi 'ahüxita meutavivi, queuruvi heutavecacu cuxi 'ecü 'ahüxita. ⁵ Yacü peputaine xeicüa. 'Ahüxita meri quenivayehüva queuruvi, 'arique 'aixüa peheunieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita meutavivi.

⁶ Tita Cacaüyarisie mieme mütipasie xepücatevamücuani süicüri. Cuca cuini müraye'atüca xepüca'acaxürüvani tuixuri vahüxie, capa me'itiquesinanicü, capa ta'aurie me'axürieme mexe'utisanacü süicüri.

Xüca xeteta'ivauni, xüca xetecuvautüveni, 'itupari xüca xe'uyuitüani, 'aixüa püyüni

(Rucaxi 11:9-13; 6:31)

⁷ Xecatehayevatü xüca xeteta'ivauni, yaxepütemiqüieni. Xüca xetecuvautüveni xecatehayevatü, yaxepüte'itaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xecatehayevatü, xepüteheueyepiyarieni. ⁸ Que mü'ane mita'ivau pitanaqu'erieni yu'ivaurica, que mü'ane mivaune pitaxeiyani, que mü'ane 'itupari mücuyuitüva püreueyepiyarüva.

⁹ Xevitü xeme xüca nu'aya 'itavavirieni pa, tete que timini pa xatatü. ¹⁰ Xüca quesü 'itavavirieni, cu que timini quesü xatatü. ¹¹ Xemesietü sepa 'axa xemü'anene, xüca 'aixüa 'änemecü xetevamücuani yutüriyama, masi vaücavamecü xe'uquiyari taheima macave 'aixüa 'aneme catinivamimücü müme yamemüte'itavavirieni.

¹² 'Ayumieme nai que mütxenaque teüteri memüxeyurienicü xeme, mücü canixe'inüaritücamücü, yaxeicüa xemüvayurienicü müme meri. Müpaü tiyurienetü canitaxeviriyamücü 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniüquiyari naime.

*Quitenie 'esimayeva**(Rucaxi 13:24)*

¹³ Quitenie 'esimayevasio xequeneutahaxüa. 'Epayeva quitenie, 'epatayeva huye meucayave haque memeyexürüve. Mepüyümüire mana memeutahaque. ¹⁴ 'EsiPAYEVA quitenie, püyusaipüna huye tuCARISepai meutiYUNE. Hipatü xeicüa mepicaxexeiya.

*Cüye que mütimasücü yu'icuaXISIE**(Rucaxi 6:43-44)*

¹⁵ Xequenyucuerivayurieca texaxatamete memüte'itava vahepaüsita. Xehesüa mepatahaque muxasi vahepaü meteyuxexeyatü, masi tetüata mepü'üravesixi püta memütenavaya. ¹⁶ Que memüte'utixuxuavere xepüvaretimani que memü'anene. Caxie que tica'inüiva xuyasie. Pini que tica'inüiva visexasie. ¹⁷ Naitü cüye münararani 'aixüa pütiutixuxuavere. Naitü cüye mütixainirüme 'axa pütiutixuxuavere. ¹⁸ Cüye münarani püCAYÜVE 'axa mütiutixuxuavereni. Cüye mütixainirüme püCAYÜVE 'aixüa mütiutixuxuavereni. ¹⁹ Naitü cüye 'aixüa mücatiutixuxuavere canavitequiemücü, taipa caneuxüriyamücü. ²⁰ 'Ayumieme que memüte'utixuxuavereni xepüvaretimani que memü'anene.

*Yunaitü muyuavisie mepüca'aye'axüani que mutayü**(Rucaxi 13:25-27)*

²¹ Müme müpaü memünetecühüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame me'utiYUATÜ, yunaitü müme mepücaheutahaxüani haque müti'aita que mü'ane taheima macave. Müme xeicüa yamemütecahu que mütinaque ne'uQUIYARI taheima macave, müme mecaneutahaxüacuni. ²² Mücü tuCARISIE yumüiretü müpaü mepünetetahüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, neuxei tame temasixatatü tetenicuxatacaitüni, temasixatatü cacatüyarixi 'axa memü'anene tepüvareutanü'axüa, temasixatatü marivemecü tepüteYURIECAI. ²³ 'Anari ne müpaü nepütivatahüave, Hasuacu nepüCAXEMATECAI. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yaxepüteYURIE que mücatiheiserie.

*Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane**(Rucaxi 6:47-49; Maricuxi 1:22)*

²⁴ 'Ayumieme nepaine, que mü'ane mi'enie 'icü neniUQUI que nemutayü, yamüticatüa, mücü tevi mütimaivepaü cani'aneni. Mücü niYUTAQUITÜANI tetesie. ²⁵ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu 'eca, cacanativeni, tetesie mutaQUICAICÜ simiyenituyari. ²⁶ Masi que mü'ane mi'enie 'icü neniUQUI, yacaticamietü, mücü tevi 'asimücatimatepaü cani'aneni. Mücü niYUTAQUITÜANI xiecaripa. ²⁷ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu, niucaveni. Carima niYUTAYUANI ativeximetü.

²⁸ Hicüsüari Quesusi quepaucua minü 'icü xasica, teüteri mecaniuhüxiyani 'üquisicayacü. ²⁹ Que mü'ane heiserie mexeyapaü tiniva'üquitüacaitüni. Müme 'inüaricü memüteva'üquitüvacai vahepaü pücati'üquitacai Quesusi.

8*Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai**(Maricuxi 1:40-45; Rucaxi 5:12-16)*

¹ Mericüsü quepaucua yemurisie macane, teüteri yumüiretü mecaniveiy-acaitüni. ² Hicü tevi cuiniyacü müca'itiyacai hesüana nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani pepüYÜVE pemünesi'itienicü.

³ Múcüri yumama 'utaseraca nimayüani ya'utaitü, Nepünevaüriya. Peca-niu'itayaniri. Cuiniyaya yapaücua neunuani, 'itiyatü nayani. ⁴ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, xeimetüme pepücaraxaxatüvani. Mara'acamesüa quenemie püta quene'ahecüata masixeiyacü. 'Imiquieri quenanutimava que mütiü'aitaxü Muixei yapemütivatahecüatüanicü.

Qesusi que mürenayahüa cuya nu'aya
(Rucaxi 7:1-10)

⁵ Mericüsü Caperünaumesie heutahacu cuya hesüana caninuani xei sien-ituyari cuyaxi tiva'aitüvame. Mücü vaüriyarica nipitüani ⁶ müpaü 'utaitü, Ti'aitame 'acu, nenive muva nequita pacaca hurietü cui yüanetü cuiniyacü. ⁷ Mücü rehüave, Ne netiyemie nemenayahüanicü. ⁸ Cuya rehüave, Ti'aitame, 'aixüa nepüca'ane nequita pemeutahanicü. Niuqui xeicüa queneutayüqui. Mücüü panayahüiyani nenive. ⁹ Nesiere necatini'aitüarioca necuyatütü, cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie ne'utaitü, mücü püyemie. Xeimeta müpaü xüca netiutahüave, Quenaye'a ne'utaitü, mücü canayeimücü. Xüca müpaü netitahüave neheshüa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetineyurieneni, müpaü pütüurieneni. ¹⁰ Qesusi 'ieneca nihüxiyacaitüni. Müpaü tinivarutahüave müme memiveiyacai, 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ni xeime 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeyave yuri ti'eriecame. ¹¹ Müpaü nepütixecühüave, yumüretü meni'axüacuni tau matineicasie miemete macayuyipiquesie miemete. Mexa 'aurie mecanayaxicuni 'Apurahamimatü 'Isahaquimatü Cacuvumatü haque müre'aita que mü'ane taheima macave. ¹² Peru müme mana memeutahaxüanicuecai müpaü me'enenetü memutiniüvaxücü, müme püta mecanayeveiyariexüacuni tacua, yüvipa yemecü memü'uvanicü. Mana meniutisuanacuni meniyutaquevecuni. ¹³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Quenemie. Yuri que pemütüta'eri, yapeque'itüarieni. 'Anatütü nanayahüiyani nu'aya.

Qesusi que mürenayahüa Pecuru varücaüya
(Maricuxi 1:29-31; Rucaxi 4:38-39)

¹⁴ Mericüsü Qesusi Pecuru quie nuaca, nixeiya varücaüya 'ucacaimie hüiyacame. ¹⁵ Mamayasie nimayüani. Hüiya nihayeva. 'Anucuqueca tinivaru-mini.

Yumüireme que müttivanayexüri
(Maricuxi 1:32-34; Rucaxi 4:40-41)

¹⁶ Hicü 'ucutaicäreca mecani'atüirieni yumüireme teüteri, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cacaüyarixi nivanaranuyenü'axüani niuquicü, yu-naime püvaranayexüri memütécucuyecai. ¹⁷ Müpaü tiuyuriecü, paye'a Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu, Mücütütü cata-niunavairieni taveranariya, peitü tacuiniya.

Teüteri Qesusisie memütivyaquecai
(Rucaxi 9:57-62)

¹⁸ Mericüsü Qesusi vaxeyatü teüteri que memütüyuxeüriecai 'auriena yumüretü, tinivaruta'aitüani yuteüterima 'anutaüyepai memenyevitünicü. ¹⁹ Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai hesüana nuaca, müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pemeyemie, neta necaniyemieni 'a'utüma. ²⁰ Qesusi rehüave, Cauxaisi yuterü mepex-eiya, viquixi taheima miemete yu'itua mepexeyata, peru ne, Yuri Tevi que nemütiteva, haquevasü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.

²¹ Xevitüta tiyü'üquitüvame müpaü tinitahüave, Ti'aitame, queneneupitüa merie nemüyemiecü, nemicateucücü ne'uquiyari 'umüyu. ²² Qesusi rehüave, Nehesie quetineviyanisü. Müquite quenivaruhayeva, müme püta memüvacateucücü yuhesüa miemete müquite.

Qesusi que müreinuitüa 'eca hamevari
(*Maricuxi 4:35-41; Rucaxi 8:22-25*)

²³ Mericüsü canuvasie 'acayerüca neyani Qesusi, hesüana miemete teyü'üquitüvamete yunaitü me'acayaxeca 'üaritä mepecü. ²⁴ Hicü haracuna nenutivayacaitüni, Canuva pücahahecüacai hamevarisata. Qesusi masi canicusucaitüni. ²⁵ Hicü teyü'üquitüvamete 'auriena me'uyuxeürieca menenutahütüani müpaü me'utiyaütü, Ti'aitame quetaneutavicuesitüa tepeuyevexime. ²⁶ Mücü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteheumama. Cari haveri mieme zeicüa yuri xepüte'erie. Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca haracuna. Cui cayuvatü caniutamare. ²⁷ Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyaütü, Queri 'ane 'icü. Cari 'asita 'eca yapüticamie que maine, haracuna meta.

Cacaüyarixi que memütevaviyacai Catarenatari
(*Maricuxi 5:1-20; Rucaxi 8:26-39*)

²⁸ Mericüsü 'anutaüyepai meheta'axüacu Catarenatari vacuiepapai yuhutatü menenucunaque teuquiyapa meheyecüneca, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cuini mieme metenayu'eririyacaitüni. Hipatü mepücaýüvavecai mana memü'vanicü mücü huyeta, müme vacümana. ²⁹ Mericüsü müpaü meteniuhiva, Que petasiyurieni 'ecü, Cacaüyari pemünü'aya. 'Uva petinua petasi'uximatüaniquie tucari ca'aye'vevacu cuxi.

³⁰ Mericüsü memanu'uvacaisie tevapai metenicuacaitüni tuixuri yumüiretü. ³¹ Cacaüyarixi 'axa memü'anene menitavavirieni müpaü me'utiyaütü, Xüca petasi'anuyenü'axüani, mana püta quetanananunü'a cuerietü tuixuri temüvaviyacü. ³² Müpaü tinivarutahüave, Xequenehu manapaitü. Mana mehecüneca menivarutiviyaxüani tuixuri. Yunaitü tuixuri meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximeni haracunapa. Hapa meniucüni.

³³ Hicü vahüvemete meniuta'unaxüani. Quiecarisie meheta'axüaca metenicuxatacaütüni naimie teüteri cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai vahepaüsita. ³⁴ Hicü quiecatari yunaitü mecanivayecüne meheinaquiyuca Qesusi. Me'ixeyatü vaüriyarica menipitüacaitüni müyemiecü vacuiepa mücayuhayevanicü.

9

Qesusi que mürenayehüa huriecame
(*Maricuxi 2:1-12; Rucaxi 5:17-26*)

¹ Mericüsü canuvasie 'acayerüca 'anutaüyepai neyani. Yuquiecarisie ninuani. ² Hicü huriecame meni'atüirieni 'itarisie yecaimie. Qesusi vaxeyatü yuri que memüte'eriecai müpaü tinitahüave huriecame, 'Aiyari queneucayesa nenive. 'Ari pepüreyehüviyari 'axa pemütiuyuricü. ³ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai müpaü meteniuçühüavecaütüni yu'iyarisie, Cari 'icü pisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. ⁴ Qesusi va'iyaritärica maitü, müpaü niutayüni, Titayariri 'axa xeteyu'iyaritäatüve yu'iyarisie. ⁵ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, pepüreyehüviyari

'axa pemütuyuricü 'utaitü. Caticuanive masi müpaü püta mütayünicü, quenancuquexi quenecuyeicani 'utaitü. ⁶ Para yaxemütemaicacü quename heiserie nehexeiya cuiepa nemütivareuyehüvirienicü 'axa memüte'uyuricü, Yuri Tevi nehücütütü, hicü müpaü tinitahüave huriecame, Quenanucuquexi, 'a'itari quenacuetü, 'aquei quenemie. ⁷ Hicü 'anucuqueca yuque neyani. ⁸ Teüteri me'ixeiyaca menimamacaitüni. 'Aixüa meniutiyanecaitüni Ca-caüyari hepaüsita, heiserie müvarupitüacü teüteri müpaü memüteyurienicü.

*Que mütita'ini Mateu hesiena mütiyianicü
(Maricuxi 2:13-17; Rucaxi 5:27-32)*

⁹ Hicü Quesusi 'uma 'uyemietü nixeiya tevi Mateu titevacame mana 'acaine memüte'ayutituayasie. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineyiani. 'Anucuqueca hesiena tiniuyiya.

¹⁰ Mericüsü Quesusi mana catinucuacaitüni quita. Yümüretü cuviyex-unusie mieme memüteyuturiyari, 'axa teyuruvamete meta me'u'axüaca Quesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü metenicuacaitüni 'axeicüa. ¹¹ Pareseusixi mevaruxeiyaca müme, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyuturiyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü ticua'a mücü tixe'üquitüvame. ¹² 'Iya varu'eniaca müpaü niutayüni, 'Aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame. Müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca. ¹³ Peuyevese cuxi yaxemüteyü'üquitüanicü que maine mücü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca xeteyucanenimayaca, peru mavari xeicüa pücanesinaque, manuyüne. Ne que nemütinua, nepücanua nevata'inienique müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevanicü que memüteyuriecäi.

*Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita
(Maricuxi 2:18-22; Rucaxi 5:33-39)*

¹⁴ Hicüsüari Vani teyü'üquitüvametemama Quesusisüa meniu'axüani müpaü me'utiyaütü, Tame, Pareseusixi meta, titayari tete'utatihäquiva, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayutihäquivacacu. ¹⁵ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neüquiyapa que meteyüvave 'ixüaramete memüyuheiveriecacü mexi neneüqueme vahamatü 'a'uca. Tucari canaye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Anari meniyuhaquicuni. ¹⁶ Tevi 'ixuriqui mücayutatutuvecü püca'imatesiquitüani 'ixuriqui müye'i. Manesiquiyari müpaü mü'ane 'ixuriqui pütahana, sanimeyari masi 'axa 'anetü payeica. ¹⁷ Yaxeicüa sixai müyeye'isie püccatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitisaniqueniqueyu. Vinu nitayeuriveniqueyu, sixai neuyeveniqueyu. Masi sixai mühehecuasie püccatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Mücücü naitü püyuhayevani.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame Quesusi 'ücarieya 'umayüacu

(Maricuxi 5:21-43; Rucaxi 8:40-56)

¹⁸ Müya tivacuxaxatüvacacu, teüteri va'uquiyari xevitü nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Nenive nemüni xique 'uca. Masi quenemie queneutime'i hesiena, nanutanierimücü. ¹⁹ Quesusi 'anucuqueca neiveiya, teyü'üquitüvameteta 'üaritü. ²⁰ Hicü 'uca 'aura caniuyani müticuyecai, tamamata heimana huta viyari müyuriecäi xuriyaya caheunavacacu. Varitana 'uyemietü nimayüani 'ücarieya putuniyarisie. ²¹ Yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni, Xüca ne'imayüani siqueresü 'ücarieya xeicüa,

nepanayeveni. ²² Quesusi ta'aurie 'aveca 'ixeyaca müpaü niutayüni, 'Aiyari queneucayesa nenive. Yuri pemüti'eriecü pepanayehüiyari. 'Anatütü nanayeveni 'uca.

²³ Hicü Quesusi va'uquiyari quie henuaca, cürautavivamete varuxeiyaca teüteri meyxamuriecame meta, ²⁴ müpaü tinivarutahüave, Xequenanuyecüni. 'Üimari pücamüqui. Pucusi masi. Meninanaimacaitüni. ²⁵ Peru varanuyenü'axüacu teüteri, mana heutahacu, 'iviyacu mamayasie, nanuqueni 'üimari. ²⁶ Müpaü pütiutamarivaxü mücü cuiepa naisarie.

Yuhutatü memacücüpecai meheunenieretü que memüte'ayeitüarie

²⁷ Mericüsü mana 'anuyeyacu, yuhutatü meniveiyacaitüni Quesusi memacücüpecai, meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca. ²⁸ Quita heutahacu müme memacücüpecai 'aura menacüne. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yuri xete'erie quename müpaü neyüve. Müpaü mete'icühüave, Hü Ti'aitame. ²⁹ Hicü nivaramayüaxüani vahüxita müpaü 'utaitü, Yuri que xemüte'erie yaxequ'eitüarieni. ³⁰ Meheunenieretü menacüne. Hicü Quesusi cuini mieme nivarupitüani yuhaxüama ya'utaitü, Neuxei, xevitü tüma pücaretimani. ³¹ Müme masi mehecüneca metenicuxatacaitüni mücü cuiepa naisarie.

Nenurietü niuветü que mürayeitüarie

³² Hicü mehecünecu müme hesüana caniu'atüarieni tevi münenuriecaci cacayüari 'axa mü'ane miviyacacü. ³³ 'Enuyenü'acu cacayüari 'axa mü'ane, nenurie niutaniuni. Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Hasuacu müpaü 'anetü pücamarivacai haitüarie 'Ixaheri cuieyarisie. ³⁴ Perusü Paresexüsi müpaü meniutiyuanecaitüni, Cacayüarixi 'axa memü'anene tiva'aitüvame miparevicü, 'ayumieme nivananuyenü'axüani cacayüarixi 'axa memü'anene.

Quesusi que mütivanenimayacai teüteri

³⁵ Mericüsü Quesusi naime quiecaritiesie 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie canicuyeicacaitüni ticu'üqitanetü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyünecü, que müti'ane Cacayüari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürvatü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai. ³⁶ Teüteri yumüireme vaxeyatü, nivarutinenimayata, memü'uximatüariecaicü mematixürüvecaicü, muxasi memücaheixeyia yühüveme vahepaü. ³⁷ Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire. ³⁸ 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'axüanicü yu'isanarita.

10

Tamamata heimana yuhutame que mütivanarayexei nü'arisixi (Maricuxi 3:13-19; Rucaxi 6:12-16)

¹ Mericüsü teyü'üquitüvamete varuta'inieca yu'aurie tamamata heimana yuhutame hesüana memümiemetetücai, heiserie nivarupitüani cacayüarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita memüvaranuyenü'axüanicü, memüvaranayexürvanicü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai.

² Nü'arisixi tamamata heimana yuhutatü müpaü mecatenitetevaca. Simuni meri Pecuru mütitevacai, 'Atürexitari mü'ivayatücai, Cacuvu Vani meta

mü'ivayatücai, Severeu memünivemamatücai, ³ Piripe Parüturume meta, Tuxaxi Mateu meta cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyarüvacai, Cacuvu 'Aripeu münu'ayatücai Reveu meta Tareu müтитеvacai, ⁴ Simuni mücananisitatücai Cura meta 'Isicariutitanaca 'arique miyetua Quesusi.

*Tamamata heimana yuhutame que mütivareutanü'axüa
(Maricuxi 6:7-13; Rucaxi 9:1-6)*

⁵ Mericüsü 'ime Quesusi nivareutanü'axüani tamamata heimana yuhutame müpaü tivaruta'aitüaca, Müme memücatateüterima vahuyeta xepücaheuhuni. Samariyatari vaquiecarisie xepücaheutahaxüani. ⁶ Masi muxasi memeyexürüve vahesüa xequeneuhuni, 'Ixaherisixi teüteriyari vahesüa. ⁷ Xe'uyehutü 'ipaü xequetenecuxatani, Canayehuraniri, cuitü que mü'ane taheima müti'aita 'enata pisutüani ti'aitatü, müpaü xe'utiyaütü. ⁸ Xequenivaranayexürüvani tecuicucate, xequenivaranutanieritüvani müquite, xequeniva'itica müme cuiñiyacü memüca'itiatüca, xequenivaranuyenü'axüa cacayüarixi 'axa memü'anene. 'Asixecatuecuetatüarietü xepüte'umiquie, 'asixecatueyucuetatüatü xequetenivamicuani.

⁹ Xepücahenu'üveni ni huru ni pürata ni cuvüre tuminiyari yuvivurasie. ¹⁰ Xeraí xepüca'anuhuruvani huyeta mieme. Huta 'ücayari ya cacai xepüca'anu'üni. Mumuxi xepüca'anucueni. Ti'ivamesie pütinaque yu'icuai mümiquienicü yu'ivarica.

¹¹ Quiecarisie quepaucua xemeutahaxüani 'amacuyevasie ya 'esimüyevasio, xequenecuvava que mü'ane mana meca 'aixüa mütiuca'iyari. Hesüana xequenyuhayevani 'asita quepaucua que xemüyehu. ¹² Quita xeheutahaxüaximetü vaürisica xequenepitüaca quiecame. ¹³ Xüca quiecame 'aixüa tiuca'iyarini, xevaürisica queyuhayevani hesiena. Me xüca 'aixüa catiuca'iyarini, xevaürisica que'acunuani xehesie. ¹⁴ Que mü'ane mücaxetanaqui'erieni, que mü'ane mücayuvaüriya xeniüqui mü'enienicü, quita xevayenexüaximetü, mücü quiecarisie xevayenexüaximetü, xequeneucasixüa tumuanari yu'ücasie, mana mücayuhayevacü. ¹⁵ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari 'aye'ayu quepaucua 'isücame müvatahüave, Surumatari Cumuxatari 'esiva cuanivemecü meni'itüariecuni, peru mana quecaterari püta cui cuanivemecü mecani'itüariecuni.

'Arique xepuveiyarieca, que mutayü

¹⁶ Neri que nemütixehentanü'axüa, muxasi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'uuvatü. 'Ayumieme xequetenemaivaveni cuterixi vahepaü, xepüca'inüca tita 'axa müti'anene cucuruxi vahepaü. ¹⁷ Xequenyucuerivayurieca teüteri vahepaüsita. Müme mepüxeyetuani yu'uquiyarima vahesüa. Mepüxetavayani yutuquiteta. ¹⁸ Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecananuhapaniecuni nehesüa xemümiemetecü. Müpaü xe'itüarietüvetü xecanivatahecüasitüiyacuni müme hipameta memücatateüterima. ¹⁹ Quepaucua memüxeyetuani, müpaü xepücatueyu'iyaritüaca que xemutiyuaneni, quepaü xemütevacühüaveni. 'Anaque yaxecatenipitüariecuni que xemutiyuaneni. ²⁰ Xemesü xepücahümetüni que mü'ane yamütayüni 'ana, masi xe'uquiyari 'Iyarieya canihücütücamücü que mü'ane yamütayüni xecuyuitatü.

²¹ Ra'iva pürayetuani mümierenicü. Ra'uquiyari niyetuamücü yunive. Türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivacü. ²² Yunaitü mecanixe'uxive'erieacacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani heutipareyuque,

mücü canitavicueisitüariemücü. ²³ Quepauca memüxe'uveiyani xeime quiecariyarisie, 'uma püta xeimesiepaitü xequeneyuta'unaxüa. 'Icü niuqui canisetiyeni que nemütixecühüave, quiecarite 'Ixaheri cuieyarisie miemete xepüca'ayenüvaveni mexi necanuaveni, Yuri Tevi que nemütihücü.

²⁴ Tiyü'üquitüvame que tiyüve me'ivacü ti'üquitame ve'emetütü. Ti'uximayatame que tiyüve me'ivacü yucusiyari ve'emetütü. ²⁵ 'Aixüa caniyümücü xüca tiyü'üquitüvame ti'üquitamepäü 'anetü 'ayani xeicüa, xüca ti'uximayatame yucusiyaripaü 'anetü 'ayani xeicüa. Mericüte, qui cusiyari xüca Pehereseपुरी me'itaterüva masi vaüca yamepütevaterüva hesüana miemete quiecatari.

Que mü'ane meuyevese mimacarüca

(Rucaxi 12:2-9)

²⁶ Xepücamacarüca. Naitü müranucaname, xeyarietü catinayeimücü. Tita mütiu'aviesie, mücüta masiücütü payani. ²⁷ Que nemütixetahüave tahücüate tetcuxatatü yüvipa, yaxequetenecuxatani hecüta. Tita xemüte'enie yanetixecuxaxatüvacacu xenacata, vapai yunaima vahüxie xe'uti'utü yaxequeteneuhivani. ²⁸ Xepücamacarüca müme memüyüvave vai memümieni xeicüa, mecayüvavetü memimieni ra'yari. Masi xequenemacarüca que mü'ane müyüve mica'una ra'yari ravaiyari naime xasi taiyariyarisie.

²⁹ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya, yuhutatü xei senitavuyari mecate'aye'atüca. Ni xevitü müme cuiepa pücacaveni, xe'uquiyari yacatimaicacu. ³⁰ Xeme xecüpa xemu'usie mieme xexuitü puti'inüasie que mütipaüme. ³¹ 'Ayumieme xepücaheumamaca. Yumüiretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, masi vaüca xepüte'aye'atüca xeme.

Müme memüyuhücüata Quesusi Cürisitusüa memiemetetütü teüteri vahüxie

(Rucaxi 12:8-9)

³² Que mü'ane müyuhücüata teüteri vahüxie quename nehesüa mieme 'utaitü, neta quename hesiena netiviya nepünehecüata ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie. ³³ Que mü'ane masi müyuhücüata teüteri vahüxie quename nehesüa camieme 'utaitü, neta quename hesiena necativiya nepünehecütani ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.

Quesusi hixüata que mütivasana

(Rucaxi 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Que nemütinua, müpäü xepücatecu'erivani quename cuiepa memütama 'aixüa meteyuxeyame nemüvarayeitüanicü nenua. 'Aixüa meteyuxeyame nemüvarayeitüanicü necapunua, cusiracü memüyutacucuyanicü püta necaninuani. ³⁵ Nepunua meta vahixüata nemüvatasanaçü, tevi yu'uquiyari maye'uniecacü, 'uca yuvarusi maye'uniecacü, viquivame yumu'e maye'uniecacü. ³⁶ Müme memeye'unieca tevi, quiena quiecatari mecanihümetücacuni.

³⁷ Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yu'uquiyari yuvarusi 'esiva nesinaqui'erietü ne, 'aixüa püca'ane münesihexeyanicü. Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yunive 'uqui 'uca 'esiva nesinaqui'erietü ne, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeyanicü. ³⁸ Que mü'ane yeme mücayuvaüriya 'asita curuxisie mümierieni, sepa nehamatü muyeica nehesis tiviyatü, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeyanicü. ³⁹ Que mü'ane yutucari mütaxeyia pitatümaiya. Que mü'anesü mitümaiya yutucari nehesüa mümiemecü, mücü heixeyiatü payani.

*Ivarica**(Maricuxi 9:41)*

⁴⁰ Que mü'ane müxetanaqu'erie pünesitanaqu'erie neta. Que mü'ane münesitanaqu'erie canitanaqu'erienita 'iya münesiheyenü'a. ⁴¹ Que mü'ane mitanaqu'erie tixaxatame, he'erivatü tixaxatame mühücücü xeicüa, mücü tixaxatamepaü pütüpütüarieni. Que mü'ane mitanaqu'erie tevi heiseriemecü yamüticamie, he'erivatü yamüticamiecü xeicüa, mücüta tevi heiseriemecü yamüticamiepaü yapütüpütüarieni. ⁴² Ime sepa memücamamarivave, que mü'ane miharitüani müme xeime, sepa xei vasuyaricü haütümecü xeicüa miharitüa, he'erivatü tiyü'üquitüvame mühücücü, niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü yu'ivarica pütüpütüarieni.

11

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa Quesusisüa (Rucaxi 7:18-35)

¹ Mericüsü Qesusi quepaucua mütiutahayevaxü tiva'aitütü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete tamamata heimana yuhutame, mana caneyeyani quiecaritesie müti'üquitanicü müticuxatanicü.

² Mericüsü Vani casariyanata 'ayecaitü tiniutamarieni Cürisitu que mütiyurienecai. Nivaretanü'ani yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete.

³ Vacümana Qesusi müpaü tiniutahüave, 'Ecü petihücü que mü'ane 'umamieniquecai, nusu xeime cuxi tepücuevieca. ⁴ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xequeneuhuniri, xequetenetaxatüa Vani tita xemüte'u'eni tita xemüte'uxei hepaüsita, ⁵ memacücüpe que memüte'anutanieniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiyatücatei cuiniyacü mete'itiyatü que memüte'acüca, memünacatuxietücatei meheu'enanatü que memüte'acüca, müquite que memüte'anucu'uitüariva, puvüresixi que memütecuxaxatüariva niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita. ⁶ Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane necümana müca'ucununuitüariva.

⁷ Mericüsü mana me'uyehuximecacu, Qesusi canisütüani tivacuxaxatüvatü teüteri Vani hepaüsita müpaü 'utaitü, Titayari xetehecucünixüa macumavesie. Haca 'ecacü 'uyuaneme que xetehecu'ixüari. Tixaü xüari. ⁸ Mesü tita xetehecu'ixüari. Xicu 'ixuriqui müyumeni manacatücü xetehecuxei. Tixaü xüari. Tamüsü müme müyumeni manacatücü masi te'aitamete vaquita mepayetei. ⁹ Mesü titayari yemecü xetehecunenierixü. Tixaxatame xexeyaque püta xecathecücünixüa 'acu. Hü müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei yemecü müti xaxatame hipatü yamemücatehüme. ¹⁰ 'Icü canihücütüni 'utüarica mixatacai müpaü 'anuyütü, Camü, nenuqui tuayame.

Necanenunü'amücü 'ahüxiepai
Micuha'aritüanicü 'ahuye
Pecanuavecacu cuxi.

¹¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, teüteri vanivema vasata ni xevitü püca'anucuqueve Vani Ti'üyamepaü ve'emetütü. Perusü que müti'ane mücü taheima macave ti'aitametücacu, sepa tevi mücave'eme, mücüsie tiviyatü masi yemecü püve'eme, Vani hepaüna cave'emetücacu.

¹² Vani Ti'üyame munuasie hicüque, tita temütehexeixa que mü'ane taheima macave tati'aitüvametücacu, mücü naitü püviyarixeme tüma. Me'iviyacutü mepüyucuitüve memeixeiyanicü yuhesie mieme. ¹³ Texaxatamete yunaitü, 'inüari niuquiyarita metenicuxatacaitüni 'arique que mütiyüniquecai Vani

munuaque. ¹⁴ Xüca xeyuvaüriyani xemitanaqui'erienicü 'icü niuqui, mücü Vani canihücütüni 'Eriyaxi 'umamieniquecai. ¹⁵ Xaütü netü mu'enaxü.

¹⁶ Titapaü mete'ananeme netivaxatani hicü miemete teüteri. Türi vahepaü mecani'aneneni quiecarari hixüapa memütitei memüvahivi yu'ivama ¹⁷ yame'utiyuatü,

Cari yacü xeicüa tepüxecürautaviya,
Xepücateneitüve.

Yacü xeicüa tepütahiveriecai xehesie mieme,
Xepüca'utisuanacai.

¹⁸ Vani caninuani caticua'atü caye'etü. Müme müpaü meputiyuane, Cari cacauyari 'axa mü'ane pinü'ü. ¹⁹ Ne püta Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü. Müme müpaü meputiyuane, 'E'e, mücü tevi 'icuaicü xeicüa püyüane, vinücü xeicüa püyüane, püvanaqu'erie müme cuviyexunusie mieme memüteyuturiyari 'axa teyurumate yunaime. Sepanetü mücü, Cacaüyari timaivetü que mütiyuriene, mücücü yacatinimasiücünü heiserie que mürexeiya.

*Que memücateyuvaüriyacai quiecaritesie quiecatari
(Rucaxi 10:13-15)*

²⁰ Hicü nisütüani varutate'atü teüteri quiecaritesie memayetecai haque türücaüyemecü mütiyurienecai müiremecü, quiecatari memücatehayevacaicü que memüteyuriecai. ²¹ Müpaü niutayüni, Xüa 'ui Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Tirusie Sirunisie xüca türücaüyemecü tiuyüni que que mütiuyü xehesüa, vana quiecatari meripai mepütahayevaueyu que memüteyuriecai, mepüyuheiveriecaqueyu maixa me'ananatütü heiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü. ²² Müpaü xeicüa nepütixecühüave, Tirutari Sirunitari vahesie mieme pücuani veni quepaucua 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuani veni masi. ²³ Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutitucaniquayu muyuavisiepai. Müquite vahesüa xepeucaxüriyani püta. Xüca Surumasie türücaüyemecü tiuyüni que que mütiuyü xehesüa, mücü quiecarari püraniereniqueyu cuxi hicü. ²⁴ Müpaü xeicüa nepütixecühüave, Suruma cuieyarisie quiecatari vahesie mieme pücuani veni quepaucua 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuani veni masi.

*Nehesüa xequeneu'axüa, xequene'uxipieca, que mutayü
(Rucaxi 10:21-22)*

²⁵ Mericüsü 'ana Qesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari taheima pemüti'aita cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'ecü, pemütiuti'avietaxücü 'icü naime memücaheitimanicü müme memüteyü'üquitüavave memütemaivave, türi püta vahesie mieme masiücüme pemayeitüacü. ²⁶ Hü ne'uquiyari, pepü'avaüriyacai müpaü pemütiyurieneicü.

²⁷ Nai netiniyeturiyarieni, ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü püca'imaive mücü nu'aya, 'uquiyarieya xeicüa pimate. Xevitü püca'imateta 'uquiyarieya. Nu'aya xeicüa pimate mücü, me xüca nu'aya yuvaüriyani masiücüme meyeitüani xeicüa, peitimani 'uquiyarieya. ²⁸ Nehesüa xequeneu'axüa xemüte'uximayatüve xemu'ica yunaitü. Ne nepüxe'uxipitüaca. ²⁹ Neyucu xequenauyetecani, xenesi'enietü xequeteneyü'üquitüaca. Ne nepüca'ane'eriya, nepücatinecatave'erie ne'iyarisie. 'Üxipiya xecanetaxeyiacuni yu'iyarisie.

³⁰ Neyucu 'aixüa pü'ane, ne'ica pa'exani.

12

Teyü'üquitüvamete que memüte'itihurucacai türicu 'uxiپیا tucarisie
(*Maricuxi 2:23-28; Rucaxi 6:1-5*)

¹ Mericüsü 'ana Qesusi türicu ma'ivivanecaisie niuyemiecaitüni 'uxiپیا tucarisie, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Hicü mepeuhacacuicuai teyü'üquitüvamete. Menisütüani me'itihurucatü müayari, meteniuticuatücüne. ² Hicü Pareseusixi mevaxeyatü müpäü metenitahüave Qesusi, Neuxei, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete yamepüteyurie que mücatitauniva yamütiyurienenicü 'uxiپیا tucarisie. ³ Mücü müpäü tinivarutahüave, Cari xepüca'iterüvavave que mütiuyuri Raviri quepaucua meuhacamücücai, müme 'utümana memü'uvacaita quepaucua memehacacuicuai. ⁴ Cacaüyari quita neutahani, pa Cacaüyari hüxie mamananai niucuan. Heiserie pücahexeyacai miticuanicü, mümeta 'utümana memü'uvacai heiserie mepücahexeyacai memiticuanicü, mara'acate xeicüa heiserie mepexeyacai. ⁵ Mücü meta, xüari xepüca'iterüvavave que maine 'inüari niuquiyari, mara'acate que memüte'itisana 'uxiپیا tucari 'inüariyari tuquipa me'u'uvatü 'uxiپیا tucarisie, peru vahesie pücarahüiva mücücü. ⁶ Ne masi müpäü nepütixecühüave, 'ena catinixuaveni tita cui mütive'eme, tuqui 'amüpa cave'emetücacu hepaüna. ⁷ 'Icü niuqui müpäü manuyüne, Nepünaqui'a xüca meteyucanenimayaca, peru mavari xeicüa pücanesinaque, manuyüne, xüca xemaivavenique xepücate'uhüpaniqueyu müme 'asimemücate'uyuri vahesie. ⁸ Mericüte, Yuri Tevi nehücütütü, 'uxiپیا tucari hepaüsitata necatini'aitani.

Tevi mümamavaquicai
(*Maricuxi 3:1-6; Rucaxi 6:6-11*)

⁹ Mericüsü mana heyeyaca vatuquipa nenuani. ¹⁰ Hicü tevi mana nayecateitüni mümamavaquicai. Müme müpäü metenita'ivaviya Qesusi, Sipara, titauniva 'uxiپیا tucarisie menayehüanicü ticuicame, mehaitücaitü memitaxanetacü. ¹¹ Mücüsü müpäü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme xüca muxa hexeyani, muxa xüca 'uxiپیا tucarisie xavata heucaveni, cativiyanı mivatihanacü. Xüari piviyani. ¹² Mericüte, tevi cuini mieme caraye'axe, muxa mücaraye'axepäü. 'Ayumieme nepaine, canitaunivani 'aixüa mütiyurienenicü 'uxiپیا tucarisie. ¹³ Hicü müpäü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Itaseracu, 'aixüa 'anetü nayani yuxevitü tapa miemepäü. ¹⁴ Hicü Pareseusixi mevayecüneca meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Niuqui matüaripai mixatacai Qesusi

¹⁵ Qesusi müpäü retimaica xaüsie neyani. Yümüiretü meniveiyacaitüni. Yunaima nivaranaxürieni. ¹⁶ Vaüriyarica nivarupitüani capa masiücüme meheyeitüanicü. ¹⁷ Müpäü catinaye'ani Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu,

¹⁸ Camü nesiparevivame

Nepenayexei

Nepinaqui'erie

Mücücü nepünaqui'a ne'iyarisie.

Nenipitüamücü ne'iyari.

Hipame nuivarite tinivataxatüamücü

Tita mütiheiserie hepaüsita.

¹⁹ Mücü pücayumieneni

Püca'utahivani.

Xevitü püca'i'enieni

Caye 'utüa 'utaniucame.

²⁰ Haca mutapünarie püca'anumura.

Cüxeme vitayari sepa mücuauniya püca'icutüsani

Mexi 'e'ivarüme naime

Mücü yatipitüacacu

Tita mütiheiserie.

²¹ Müme memücatateüterima

Yuri mepüte'erieca

Que mü'ane mühücüsie.

Que memüte'ixanetacai Quesusi, müpaü me'utiyuatü quename cacaiyari 'axa mü'ane 'inücai

(Maricuxi 3:19-30; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

²² Hicüsüari hesüana caniu'atüarieni tevi cacaiyari 'axa mü'ane minücai macüpecai mücaniuevcai. Quesusi nenayahüani. Nenuriecame niuветü nayani, heunieretü ratüa. ²³ Memüyümüirecai yunaitü menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari 'icü Raviri Nu'aya catihücü. ²⁴ Pareseusixi masi me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Icü xüca Peheresepuri cacaiyarixi 'axa memü'anene mütiva'aitüva ca'inücaque pücvaranuyenü'axüaveniqueyu cacaiyarixi. ²⁵ Peru Quesusi va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuipea xüca quiecatari yuhixüata meyusana, mana pacumavere. Naime quiecarisie, naime quita xüca quiecatari yuhixüata meyusana, quiecaris 'epücareutevini. ²⁶ Xücaris Cauyumarie 'anuyuyenü'ani yücümana, yuhixüata nisane. Que reutevini ti'aitametütü. ²⁷ Mücü meta, xüca Peheresepurisie xeniu netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaiyarixi 'axa memü'anene, que mü'anesie meteviyatü metevaranuyenü'ava xeme xenivema. 'Ayumieme müme xehesie mepüte'ahüpani. ²⁸ Mesü Cacaiyari 'Iyarieya xüca hücütüni que mü'ane münesiparevie nevaranuyenü'avacacu cacaiyarixi 'axa memü'anene, cari Cacaiyari 'ari canisütüani ti'aitatü xehesüa.

²⁹ Mücü meta, quepaü tiyüve tevi mütürücaüye quita neutahaque mütinavanicü piniteya, me xüca ca'ihüani meri mücü mütürücaüye. 'Ihüame pütitinavani tita mütixuave qütana.

³⁰ Que mü'ane nehiesie mücativiya, mücü pünesi'aye'unie. Que mü'ane nehamatü müca'icuxeürie, mücü pitaxürüva.

³¹ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, naime 'axa que memüteyurie 'axa que memutiyuane teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü. Peru müme memisevixima 'Iyari 'axa me'utiyuatü, müme mepücateheuyehüviyarieni. ³² Que mü'ane niuqüi yamütayüni nehepaüsita, Yuri Tevi que nemütihücü, mücü püyüve müreuyehüviyarienicü, peru que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Iyari Mütiyupata, mücü pücareuyehüviyarieni 'ena cuipea, 'umamiesieta.

Cüye yu'icuxicü pümasiücü

(Rucaxi 6:43-45)

³³ Cüye xüca xemaica quename naran 'icuxieyata 'aixüa caniyümücü. Me cüye xüca xemaica quename xainive, 'icuxieyata xaxainitü canayeimücü. Cüye yu'icuxicü pümasiücü. ³⁴ Cari xeme terücaxi xepüva'ivama, quepaü xeyüvave 'aixüa xemütecuxatanicü 'axa xete'u'iyaritü. Que müranayuhayeva rayari tihünecaçu, yacatinicuxatamücü yutetacü. ³⁵ Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'aixüa müti'anene yuhesie, tita 'aixüa müti'anene caniyavehanimücü. Tevi 'axa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'axa müti'anene

yuhesie, tita 'axa müti'anene canivayehanimücü. ³⁶ Müpaü nepütixecühüave, naime niuqui yacü zeicüa memutiniuca teüteri, mücü hepaüsita mepütiniuni quepaucua 'isücame müvatahüave. ³⁷ Que pemutayücü, mücü heiserie pecanipitüaricamücü, mesü que pemutayücü, mücü pepanutahüyani.

'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri Quesusi (Maricuxi 8:12; Rucaxi 11:29-32)

³⁸ Mericüsü 'ana hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta hipatü müpaü metenitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'inüari tepüxeiyaqueyu yapetatixeisitüacacu. ³⁹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Hicü miemete teüteri 'axa xepüte'u'iyari, xepüvacumaüva hipame va'ütama. 'Ayumieme 'inüari xenivautüveni, peru 'inüari xepücapitüarieni. Cunasi 'inüari que müratüa tixaxatametütü, müpaü zeicüa xecatenipitüaricuni 'inüari. ⁴⁰ Cunasi quesü 'amüpasie que mütiyecatei haica tucari haica tucari, müpaürita yaxaicüa Yuri Tevi que nemütiteva, cuieta nepüyecani haica tucari haica tucari. ⁴¹ Ninivesie quiecatari 'amepüti'uni metetahecüataque hicü miemete teüteri vahepaüsita quepaucua 'isücame müvatahüave. Hicü miemete vahesie pürähüyani 'ana, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memüteyuricai, Cunasi tivarutaxatüacu. Camüsü, Cunasi que mücatitürücaüyecai, que mü'ane cui mütürücaüye püta 'ena puyeica. ⁴² 'Uca taserie mecatei müti'aitametücai yucuiepa, mücü 'apütaqueni titahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Vahesie pürähüyani 'ana, mücü meyetüacü cuie manunierepaitü, mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Camüsü Sarumuni que mücatimaivecai, que mü'ane cui mütimaive püta 'ena puyeica.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiyiya tevi (Rucaxi 11:24-26)

⁴³ Xevitü cacaüyari müyusevixima 'ixüname tevi, macuvaquisie pücuyeicani 'uxipiya cüvaunetü, yutexienetü. ⁴⁴ 'Ana müpaü pütayüni, Nequie nepüyemie nemüvayetüasie. Nuame heutaniereme xüca 'ixeiya 'uyemaveme vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme, ⁴⁵ 'ana püyemie, hipame püvata'inieni cacaüyarixi 'atahutame masi cuini mieme 'axa memü'anene. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne yunaitü. 'Imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarienetü payani, müca'itüarieneipaü matüaripai. Müpaüta mecani'itüaricuni 'icü teüteri hicü miemete 'axa memüteyurie.

Quesusi 'ivamama varusieya (Maricuxi 3:31-35; Rucaxi 8:19-21)

⁴⁶ Tivacuxaxatüvacacu cuxi teüteri yumüireme, varusieya 'ivamama tacua meniti'ucaitüni me'ihüavicütü. ⁴⁷ Xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama tacua meniti'uca memasihüavicütü. ⁴⁸ Quesusi müpaü tinita'eiya niucame, Que hateri nevarusi ne'ivama. ⁴⁹ Yumama 'utaseratü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vahepa, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama. ⁵⁰ Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

13

Ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai (Maricuxi 4:1-9; Rucaxi 8:4-8)

¹ Mericüsü 'ana Quesusi quita hayeneca, haracuna tesita niutayerüni taniunique. ² Hicü teüteri yumüiretü meniuyucuxeürieni 'auriena. 'Ayumieme canuvasio püta nicayerüni, mana yecaitü tini'üquitacaitüni, teüteri

xiecaripa meti'ucacu. ³ Vaüca tinivaruti'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, ya'utaitü, Mericüsü ti'ivivame neyani, ni'ivienecaitüni. ⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni. Viquixi me'ucaxürieca menicuteüxü. ⁵ Hipatüta ayeparisie tiucaxüri vaüca müca'acucueiyasie. Cuitüva niutineni cuie 'emücasuicaicü. ⁶ Tau hanec maxürixü niucuini, niutivani mücahananayatücateicü. ⁷ Hipatüta xuyasata mucaxüri, xuya tupiriyari 'utiüyüra heimana puyetüa. ⁸ Masi hipatüta cuie 'aixüa mü'anesie niucaxürieni. Putixuaverixü, hipatü xei sienituyari nayani, hipatü haica teviyari ratüa, hipatü xei teviyari heimana tamamata ratüa. ⁹ Xaütü netü mu'enaxü.

Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xeicüa (Maricuxi 4:10-12; Rucaxi 8:9-10)

¹⁰ Mericüsü teyü'üquitüvamate 'aura me'acüneca müpaü metenita'ivaviya, Titayari 'üxasi hepaüsita peticuxatatü xeicüa petiva'üquitüa. ¹¹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme xecaniüpitüarieni xemimaicacü tita müti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Müme püta müpaü mepücatepitüarie. ¹² Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiqüeni, manayuhayevanicü. Que mü'ane mümave, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni. ¹³ 'Ayumieme 'üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütiva'üquitüa, memücaheunenierecü sepa cui memütaneniere, memücaheu'enanacü sepa cui memüta'enana, 'asimemücatemaivavecü. ¹⁴ Vahesie pütünaquixü tita mütxatatai tixaxatame Quisariyaxi ya'utaitü, Cui xepüta'enanaca peru xepücatemaivaveni. Cui xepütaneniereni peru tixaütü xepücatexeyiani. ¹⁵ 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxie, Yunacacü haveri mieme xeicüa mepeu'enana. Vahüxie pü'itutupe.

Me xüca müpaü meca'anenique
Yühüxicü mepeuneniereniqueyu
Yunacacü mepeu'enanacaqueyu
Yu'iyarisie mepütemaivaveniqueyu,
Ta'aurie mepaxürieniqueyu,
Nepüvaranayexürieniqueyu ne.

¹⁶ Xeme masi 'aixüa xepu'itüarie xemeunenierecü yühüxicü, 'aixüa xepu'itüarie, xemeu'enanacü yunacacü ¹⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yumüiretü texaxatamete, yumüiretü teüteri heiseriemecü yamemütecahucai, müme mepixeyacucai tita xemütexeyia xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucui tita xemüte'enie, peru mepüca'i'eni.

Quesusi que müthecüatatai yü'üquisica, ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai

(Maricuxi 4:13-20; Rucaxi 8:11-15)

¹⁸ Mericüte, xequeneu'enana 'üxasi hepaüsita, ti'ivivamesie que mütimasiücü 'üquisica. ¹⁹ Que mü'ane mi'enie 'icü niuqui que müti'ane 'Iya ti'aitametücacu maine, peru 'asimücaretimaive, que mü'ane 'axa mütiyuruva nuame pinavairieni tita 'iyarieyasie mütiuca'iviya. Müpaü cani'itüarieca huye tesita muca'iviypaü. ²⁰ 'Ayeparisie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, yutemavietü mitanaqui'erie xei mieme. ²¹ Yücümana pücahananatave, 'apücareutere masi. 'Ayumieme quepaucua mü'uximatüarie, quepaucua muveyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua niucunitüarivani. ²² Mücü meta xuyasata muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie

niuqui, peru püyu'iyaritüa tita cuiepa mütimieme ra'erivatü, pütüyu'irüviya tuminicü yutemavietü. 'Ayumieme niuqui panunamiyari cacaniutixuavere. ²³ 'Aixüa mü'anesie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, meitima. Mücü niutixuxuavereni, hipatü xei sienituyari pacü, hipatüta haica teviyari racü, hipatüta xei teviyari heimana tamamata racü.

Türicu hepaüsita hamürixa hepaüsita, ticuxatatü que müti'üquitacai

²⁴ Mericüsü tavarita 'üquisica nivarumini 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tevi 'imüari 'aixüa mü'anene puca'ivi yuvasiyata. ²⁵ Perusü mecusucacu xevitü mana caninuani 'eye'unietü. Hamürixa 'uca'ivieca türicusata, neyani. ²⁶ 'Utinecu sisiüravitü, tixuaverirümecacu, 'anari masiücütü nayani hamürixa. ²⁷ Hicü te'uximayatamete me'u'axüaca yucusiyarisüa, müpaü metenitahüave, Cusiyari 'acu. 'Imüari 'aixüa cati'anenecai pemica'ivi 'avasiyata. Haqeri pemieme hamürixa. ²⁸ Mücü müpaü pütivaruta'ei, Tevi munesi'aye'unie müpaü pütüyuri. Te'uximayatamete müpaü metenitahüave, Mericüte, pecati'avaüriya temuhu, temicuxeürieni hamürixa. ²⁹ Mücü müpaü niutayüni, Tixaüsü, xücate xe'icuxeürieni hamürixa, 'axeicüa xepivatixünaxüani türicuta yünücame. ³⁰ Xequeneuhayeva 'axeicüa müvaverenicü 'isanaxaque. 'Isanari 'aye'ayu, 'ana müpaü nepütivatahüave 'isanamete, Hamürixa xequeneucuxeüri meri, xequenanahüaxüa xemititaiyacü. Türicu xequeneuti'uta necaxetunisie.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Maricuxi 4:30-32; Rucaxi 13:18-19)

³¹ Hicü tvari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'üquisica nivarumini müpaü 'utaitü, 'Ipaü pütü'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni tevi mica'epaü yuvasiyata. ³² 'Imüarite pücaxuave hepaüna 'anenetü 'esipepetü, peru quepaucua mütineni, tupiriyate pücaxuave hepaüna 'anenetü 'epapatü. Cüye payeica 'epatü, taheima miemete viquixi mepüyüvave hesiena memü'axüani memüyuti'ituaütüani.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Rucaxi 13:20-21)

³³ Tavarita tinivaruta'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü pütü'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. 'Pa cuxanariyamepaü cani'aneni. 'Uca 'ivatituca nenutinüitüani pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque niuticuxanare naitü.

Que mütiyurienecai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü ti'üquitatü

(Maricuxi 4:33-34)

³⁴ Müpaü naimecü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tivati'üquitüanique. 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü, 'asipücativacühüavecai. ³⁵ Müpaü püraye'a, Cacaüyari que mutayü, tixaxatame ya'utainecacu, 'Üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütaniuni. Nepütitaxata tita müti'aviesiecai Cüie munetüariepai hicüque.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, hamürixa hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

³⁶ Mericüsü varenü'aca teüteri quita neutahani. Teyü'üquitüvamete 'auriena meniti'uni müpaü me'utiuyatü, Quetaneutahecüasitüiya mücü 'a'üquisica hamürixa hepaüsita peticuxatatü que pemüti'üquitacai vasiyata

mieme. ³⁷ Múcü müpaü tinivaruta'eiya, Que mü'ane mica'ivi 'imüari 'aixüa mü'anene, Yuri Tevi que nemütihücü ne necanihücütüni. ³⁸ Vasiya cuie canihücütüni naitü. 'Imüari 'aixüa mü'anene, müme mecanihümetüni memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme. ³⁹ Hamürixa, múcü 'axa mütiyurvasüa miemete mecanihümetüni. Tevi meye'uniecai quiecame, hamürixa muca'ivi, múcü Cauyumarie canihücütüni. 'Isanari, múcü tucari canihücütüni quepaucua meutipare. 'Isanamete niuqui tuayamete metehüme. ⁴⁰ Hamürixa que mütiucuxeüriya que mütiutitaiyari taipa, müpaürita catiniyümücü quepaucua maye'ani. ⁴¹ Yuri Tevi que nemütihücü, nepüvatanü'axüani nehésüa miemete niuqui tuayamete. Müme mepüvacuxeürieni teüteri memüteyucununuitüva, teüteri yamemüteyurie que mücatiheiserie, mevanücau müme memünesihexeiya netiva'aitüvametücau. ⁴² Memücuxeüriyani, müme mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni. ⁴³ Müme heiseriemecü yamemütecahu püta memamarivavetü mecanacünicuni 'ana haque va'uquiyari müra'aita, tau que mütimerücaüye. Xaütü netü mu'enaxü.

Tumini mü'aviesiecai

⁴⁴ Mericüsü 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücau. Vaücava tuminipaü cani'aneni mü'aviesiecaipaü cuieta. Tevi heitaxeiyaca tavari niti'avieta. Cui yutemavietü, mana neyani, catinetuani nai mürexeiyacai neinaneni múcü cuie.

Perüra visi mü'ane cuinie müraye'axe

⁴⁵ Tavarita 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücau. Tituayame picuvaunecai perüra visi mü'anene. ⁴⁶ Xeime perüra hetaxeiyaca cuinie müraye'axecai, mana neyani, tinetuani nai mürexeiyacai, múcü tuminiyaricü neinaneni perüra.

Vipi

⁴⁷ Tavarita 'ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücau. Vipipaü cani'aneni haramarasie meuchanivapaü. Múcücu ha tesita mepüvaratinetüa quesüte yücü me'aneneme yusata. ⁴⁸ Quepaucua memutahünixü, menenatihana haramara tesita. Mana metitetü 'aixüa memü'anene menivaranuyeteüxü, menivareucaxürieni quirivasie, 'axa memü'anene mepüvarexüri. ⁴⁹ Müpaürita catiniyümücü quepaucua meutipare. Niuqui tuayamete meneutayeixüani, menivaranuyeteüxicuni 'axa teyuruvamete memüvanü'ü müme heiseriemecü yamemütecahu, ⁵⁰ mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

Rapini xique mütimieme meripai mütimieme

⁵¹ Hicüsüari müpaü tinivarutahüave, 'Icü xetehetima naime. Hü mete'icühüave. ⁵² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Mericüte, 'ayumieme nepaine, que mü'ane 'inüaricü müti'üquitame, quepaucua yamüretimanicü que müti'ane ti'aitametücau que mü'ane taheima macave, múcü tevipaü caniyüaneni quicü mühüritäriepaü. Yayüanetü, yupinisata pütivayehapa tita xique mütimieme tita meripai mütimieme meta naime.

Quesusi que mütiyuri Nasaretisie

(Maricuxi 6:1-6; Rucaxi 4:16-30)

⁵³ Mericüsü Quesusi tihayevaca müpaü ti'üquitatü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, mana heyeyaca niuyupata. ⁵⁴ Yuquiecarí nuaca tiniva'üquitüacaitüni vatuquita. Müme 'ayumieme menihüxiyacaitüni.

Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü meixeiya, haque pemieme que mütimaive türücaüyemecü que mütiyuriene. ⁵⁵ 'Icü carüpiniteru catinu'aya. Varusieya Mariya catiteva, 'ivamama meta Cacuvu Cuse Simuni Cura mecateteteva. ⁵⁶ 'Ivamama 'ucari yunaitü 'uva mecatetetei tahesüa. Haquesüari pemieme 'icü naitü que mütiyuriene. ⁵⁷ Menitixeümani. Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame naisarie ve'eme cani'erivani. Yuciepa xeicüa yuquita ve'eme püca'eriva. ⁵⁸ Mana vaüca pücatiuyuri türücaüyemecü, müme yuri memücate'eriecaicü.

14

Ti'üyame Vani que mütiümerie (*Maricuxi 6:14-29; Rucaxi 9:7-9*)

¹ Mericüsü 'ana Herurexi canihüritüariecaitüni mücü cuiepa müti'aitanicü. Caniu'ena Quesusi hepaüsita que müraniuvacai. ² Müpaü tinivarutahüave memipareviecai, Cari Vani canihücütüni Ti'üyame. 'Umüca panucuque, 'ayumieme türücarिया nicuyuitüvani.

³ Mücü Herurexi yatiuta'aitacu meripai, niuviyarieni Vani, niuhüiyani, nanutahüiyani casariyanata, müpaü mütinaquecaicü Heruriya. ⁴ Müpaü tiniuyüni, Vani caviyarievetu cuxi müpaü mütitahüavecaicü Herurexi, Pücatauniva pemevitücünicü, 'utaitü, Heruriya xatatü. Mücü Heruriya, Herurexi canicueyatücaitüni meri, ca'inavairievecacu cuxi yu'iva Piripe mütitavecai. ⁵ Herurexi pimiemücücai Vani, peru püvamacarücai teüteri, quename tixaxatametücai memütecu'erivacaicü. ⁶ Mericüsü tucarisie quepaucua Herurexi mutinuivaxüsie, Heruriya nu'aya 'ucatütü tiniutineini vahüxie. Pinaquecai Herurexi. ⁷ 'Ayumieme puyühuritüa, quename tita mütitavirieniqueyu timiniquecai, 'utaitü. ⁸ 'Iya varusieya yatitahüavecu müpaü tinitahüave, Vani Ti'üyame mu'uya queneneü'ütüa 'ena pateyusie yecai. ⁹ Ti'aitame cui yuhiverietü müyühuritüacaicü teüteri hamatüana memütecuacai vahüxie, tiniuta'aita mütimiquienicü. ¹⁰ Neinü'ani cuya tita'aitüaca Vani mu'uya manuxitenicü casariyanata. ¹¹ Mu'uya 'atüariecu pateyusie yecaitü, 'üimari 'umiquieca, pi'ütüa yuvarusi.

¹² Hicü Vani teyü'üquitüvametemama me'u'axüaca meneicueni caxarieya, meneicateucu. Meheycüneca meteneitaxatüani Quesusi.

Teüteri que mütiivarumi 'auxüme miriyari (*Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14*)

¹³ Mericüsü Quesusi tiutamarioca, neyani canuvasie cayerüca macumavesiepaütü yuxaüta. Teüteri mete'utamarioca, yü'ücama menecüne quiecaritesie meheycüneca hepaüsitana meheta'axüanique. ¹⁴ Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Vanenimayatü, nivanarayexürieni vahesüa miemete tecuicuaite. ¹⁵ Hicü 'ucutaicarecu teyü'üquitüvamete 'auriena meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyaütü, 'Ena canacumaveni, cananucayaniri memütecuaniquecaicü. Quenivareutanü'axüani teüteri, quiecaritesie memütayeixüanicü, 'icuai memüteyutinairienicü. ¹⁶ Quesusi masi müpaü tinivarutahüave, Pücaheuyevese memüyehucü. Xeme püta xequetenivarumicua. ¹⁷ Müme müpaü metenita'eiya, Quete 'ena tixaütü tepücatehexeiya, 'auxüme payari huta quesüteyari xeicüa tepexeiya. ¹⁸ Müpaü tinivarutahüave, 'Uva nehösüa xequenatua. ¹⁹ Hicü tivaruta'aitüaca teüteri memücuayaxixüanicü 'üxapa, 'enu'üca 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutiniereca

niyutanenevieni. 'Ititaraca pa nivaru'üitüani teyü'üquitüvamete, müme menivaruta'üitüani teüteri. ²⁰ Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Hicü menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, menitihüniya tamamata heimana huta quirivayari. ²¹ 'Uquisi memüte'ucuai 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümeçaitüni, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai.

*Quesusi ha heima que müramiecai
(Maricuxi 6:45-52; Vani 6:16-21)*

²² Hicüsüari nivarutamexüitüani teyü'üquitüvamete, canuvasio memüçayaxecü memenuçuhaitüiyacü 'anutaüyepaitü, 'arique püvarenü'a teüteri. ²³ Varenü'aca, yemurisie neutyune yuxaüta yutanenevienique. Hicü 'ucuyürecu mana necateitüni yuxaüta. ²⁴ Hicü canuvasio meyetetü ha hixüapa meneutahuçaitüni. Cuié hetevacacu, hamevaru picuyüitüvacai canuva, hepana mu'ecacaiçü. ²⁵ Mericüsü 'esivatücacu tuxacüta, vahepa canamieçaitüni Quesusi haracuna heima 'umietü. ²⁶ Teyü'üquitüvamete me'ixeyatü haracuna heima 'amiecame, meniyumuinacaitüni, müpaü metenyüçühüaveçaitüni, Tietü 'iyari 'uyüximeni. Memamatü meniutihavacaitüni. ²⁷ Hicü Quesusi niutaniuni müpaü tivacühüavetü, Yu'iyari xeçeneuçayasa, ne nepühüçü. Xepücamamaca.

²⁸ Hicü Pecuru müpaü tinita'eiya, Ti'aitame xüca 'ecü pehüçütüni, quenetineuta'aitüa mana nemümieçü 'ahesüa, ha heima ne'umietü. ²⁹ 'Iya rehüave, Quenaye'a. Canuvasio 'anacayaca Pecuru, ha heima namieçaitüni. Mana hura ninuani Quesusi manuveçaisie. ³⁰ 'Ixeiyaca 'eca que mütiu'ecacai niutimani. Nicayunirümeçaitüni. Niutahiva müpaü 'utaitü, Ti'aitame queneneutavicueisitüa. ³¹ Hicü Quesusi yumama 'utaseraca niviya. Müpaü tinitahüave, 'E'e, cari 'ecü 'esiva xeicüa yuri pepüti'erie. Titayari peti'a'iyaritüacai. ³² Canuvasio mecayaxirümeçacu 'eca neunuani. ³³ Müme canuvasio memüyetecai nenevieri mecanipitüani müpaü me'utiyaütü, Xasunicü Cacaüyari pecaninu'ayatüni 'ecü.

*Teüteri Quesusi que mütivaranyexürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(Maricuxi 6:53-56)*

³⁴ Hicü 'anutaüye meheçüneca, Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. ³⁵ Mana quiecatari menimaicaitüni me'ixeyaca, niuçui meneutanü'axüani 'aura yunaime vahesüa. Meni'atüirivacaitüni tecuicucate yunaime. ³⁶ Cuini mieme menivaviricaitüni me'imayüanique siçuresü 'ixuriquieyasie. Müme memimayüa mepanayexürüye yemecü.

15

*Titacü mütişeviximarie tevi
(Maricuxi 7:1-23)*

¹ Mericüsü 'ana Quesusisüa meniu'axüani Pareşesixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetüçai, Querusareme memeyecü müpaü me'utiyaütü, ² Titayaricutaxi 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mete'itšana yutusima vayeiyari. Cari mepüca'ucamaımava quepaucua memüte'uticua'a. ³ Müçü masi müpaü tinivaruta'eiya, Titayaricutaxi xeme püta yaxecateyurie Cacaüyari que müti'aita, yuyeiyarisie xemüteviyanicü. ⁴ Cacaüyari meripai müpaü niutayüni, Quetinivareuyehüvirieca 'a'uçuiyari 'avarusi. Tavarita müpaü niutayüni, Que mü'ane 'axa mutaineni yu'uçuiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme. ⁵ Xeme püta müpaü xeniutiyaneni, Que mü'ane xeniü müpaü müticühüave yu'uçuiyari ya yuvarusi, Que nematiparevieniqueçai, müçü 'imiquieri püta nepayeitüa, haitü, müçüçü

xeniu pūcaheuyevese 'uxa'atūni varie mütivareuyehüvirienicü yu'uquiyari yuvarusi. ⁶ Xepitürücariyapi tita Cacaüyari mütiutayü, yuyeyarisie yaxemütecahunicü. ⁷ Yacü xEICÜA xeputiyuane. Quisariyaxi 'aixüa putayü ticuxatatü xehepaüsita, müpaü 'utaitü,

⁸ 'Icü teüteri yutetacü xEICÜA
 Quename meneteheuyehüvirie meputiyuane.
 Que memüte'u'iyari pūta, teva mepu'uva.

⁹ Yacü xEICÜA menenayexeyani
 Tita memüte'üquita, teüteri pūta va'aisica mühücü xEICÜA.

¹⁰ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequeneu'enana, xequetenemaivaveni. ¹¹ Tita tevi teta müreutahaque, mücücü pūcaseviximarieni. Masi tita tetana müratineica, mücücü pūta caniseviximariemücü tevi.

¹² Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenitahüave, Müpaü pecatimate, Pareseusixi mücü niuqui me'u'enieca meniuyeha'ani.

¹³ Müpaü tinivaruta'eiya, Naitü 'iteüri ne'uquiyari taheima macave müca'ica'e püvatihuna. ¹⁴ Xequenivahayevani. Me'acücūpetü mepüvarahapana hipame memacüpe. 'Acüpetü xeime macüpe xüca 'ahanani, yuhutatü mevatixavasie meneucaxüriecuni.

¹⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Quetaneutahecüasitüiya 'icü 'üquisica.

¹⁶ 'Iya rehüave, Cari xemeta 'asixepūcatemate. ¹⁷ Tietüsü müpaü xecatemaica, naitü rateta müreutahaque huriepana nicayune, nihüani. ¹⁸ Tita rateta müratineica 'iyarieyasie pūta patineica. Mücütütü niseviximaca tevi.

¹⁹ Va'iyarisie natineicani tita memüteyurie, 'axa meteyücühüavetü, meteyumemivatü, mevacumaüvatü hipame va'ütama vacünama, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, metenavayatü, mete'itavatü quepaucua memütehecüata, 'axa me'utiyyatü hipame vahepaüsita. ²⁰ 'Icücü caniseviximarieca tevi. Peru müpaü que memütecaua 'ameca'ucamaimavatü, mücücü pūcaseviximarieni tevi.

*Yuri que müti'eriecai 'uca Canani quiecame
 (Maricuxi 7:24-30)*

²¹ Mericüsü mana heyeyaca Qesusi, Tiru Siruni cuieyarisie neyani.

²² Hicü mana caninuani Canani quiecame 'uca mücü cuieyarisie heyeyaca. Niutahivacaitüni müpaü 'utaitü, Quenenenenimayaca Ti'aitame, Raviri pemünu'aya. Nenive 'uca cui püyüane, cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü. ²³ Qesusi pūca'ita'ei. 'Aura me'acüneca teyü'üquitüvametemama, müpaü metenitahüave, Quenanunü'a. Tasicueiyanetü putahiva xEICÜA.

²⁴ Mücü müpaü niutayüni, Ne muxasi memeuyexürüve vahesia xEICÜA neneyenü'arieni 'Ixaheri quie quiecatari vahesüa. ²⁵ 'Uca 'aura 'ayaca niutihüximaqueni hetüana müpaü tivavirietü, Ti'aitame 'acu, queneneu-parevi. ²⁶ Müpaü tinita'eiya, 'Aixüa capü'aneniqueyu xüca tevi türi vapa vanavairienique, sinurixi xüca vaminique. ²⁷ 'Uca rehüave, Xasunicü peputaine Ti'aitame, peru 'asita sinurixi mepiticua'a temüxiquiyari vacusiyarima vamexasie manacavivive. ²⁸ Hicü Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Uca 'acu, cuini mieme yuri pepüti'erie. Que matinaque, yapeque'itüarieni. 'Anatütü cananayehüiyani nu'aya.

Qesusi que mütivaranyexürü yumüireme

²⁹ Mericüsü mana heyeyaca Qesusi, haracuna tesita caninuani Carereya cuieyarisie. Yemurisie 'utiyyaca mana nayerüni. ³⁰ Hicü hesüana

meniu'axüani yumüiretû teüteri huriecate mevaravitütü, müme meta vama-mate mütutunicai memacücüpecai memünenurietücatei hipameri yumüireme. Hetüana menivacutuacaitüni, 'iya nivararayexürüvacaütüni. ³¹ 'Ayumieme teüteri menihüxiyani mevaxeyatû nenuriecate que memüteniuvavecai, huriecate que memüte'u'uvacai, memacücüpecai que memütheunenierecai. 'Aixüa meniutiyanecaitüni 'Ixaherisixi yucacaüyari hepaüsita.

Teüteri que mütivarumi nauca miriyari

(Maricuxi 8:1-10)

³² Hicü Quesusi yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü tinivarutahüave, Ne teüteri nenivanenimayaca. Haica tucari meniuyurieni hicü nehesüa. 'Icuai mepücahexiya. Nepücaneväüriya meyehacacuitüveme nemüvarenü'anicü, capa metiveranaxüame mehecaxürieni huyeta. ³³ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, 'Uva macumavesie haque tepeicaxeiya pa yapaümeme temüevaminicü teüteri yayupaümeme. ³⁴ Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. Müme müpaü meniutiyuane, 'Atahutame, quesüte meta yapaümeme 'esimepepeme.

³⁵ Tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü cuiepa, pa cananucü'üni 'atahuta payari, quesüte meta. ³⁶ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, niti-tara pa, tivaru'ütüa teyü'üquitüvamete, teyü'üquitüvemeteta metevavuta'ütüa teüteri. ³⁷ Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani. Menicuxeürieni tarime-yari manuyuhayevaxü, 'atahuta quirivayari hüpüneme. ³⁸ Memüte'ucuai nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni 'uqisi xEICÜA, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai. ³⁹ Hicü varutanü'axüaca teüteri canuvasie nicayerüni. Macarani cuieyarisie neyani.

16

Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi Saruseusixi

(Maricuxi 8:11-13; Rucaxi 12:54-56)

¹ Mericüsü Pareseusixi Saruseusixi meniu'axüani. Me'i'inüatatüvetü, meni-tavavirieni 'inüari memüxeiyacü taheima mieme mupitüarie. ² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme taicai müpaü xeputiyuane, 'Uxa'a xüari sipüreu'aneni, camü haivitüri nixuxureni. ³ Ximerita hicü pücavierüme xeputiyuane, camü haivitüri nixuxureni 'aneusuica. Tamüsü xepimate que mütiyuxexeiya haivitüri. Cari xepücaüyüvave xemeitamanicü 'inüari hicü muxuave que mütiyuxexeiya. ⁴ Hicü miemete teüteri 'axa mepüteyurie, mepüvacumaüva hipame va'ütama. Müya me'ananetü 'inüari mepücvautüve memixeiyacü, peru 'inüari mepücapitüarieni, Cunasi 'inüari que müratüa, müpaü xEICÜA mepütepitüarieni. Hicü varucu'eirica neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme

(Maricuxi 8:14-21)

⁵ Mericüsü teyü'üquitüvamete hamatüana menecüne 'anutaüyepai, peru metenatümaiya pa memanu'üniquecai. ⁶ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yumarima 'aixüa, xequeneyü'üviyani tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mümieme. ⁷ Mücü müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü 'ayumieme müya canaineni. ⁸ Quesusi retimaica que memüteyüchüavecai, müpaü niutayüni, Titayari niuqui xetexatüta xeme, pa tepücahexeiya xeteyüchüavetü. 'Esiva cari yuri xepüte'erie. ⁹ Cari 'asixepücatemate cuxi. Xepücahe'eriva 'auxüvime payari cümana yu'auxüvime miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayari

xemucuxeüri, ¹⁰ mesü 'atahuta payari cümana nauca miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayiri xemucuxeüri. ¹¹ Titayari 'asixecatemate, quename pa necaxatätü müpaü netixe'utahüavixü, Xequeneyü'üviyani Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mieme tiyucuxaniriyame hepaüsita, ne'utaitü. ¹² 'Anaque yamecatenetimani quename memüyü'üviyanicü tiyucuxaniriyame hepaüsita cahainecai, masi Pareseusixi Saruseusixi va'üquisica hepaüsita memüyü'üviyanicü püta hainecai.

Pecuru que mütiyuhcüataxü, Qesusisie tiviyatü
(*Maricuxi 8:27-30; Rucaxi 9:18-21*)

¹³ Mericüsü Qesusi Sesareya Piripusie nuaca, nivacu'ivaviyacaitüni yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü 'utaitü, Teüteri que me'utiyuane ne que nepüpaicü, Yuri Tevi que nemütihücü. ¹⁴ Mümesü müpaü metenita'eiya, Hipatü quename vaniu Vani Ti'üyame pehücü, meputiyuane, hipatüta quename vaniu 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename Queremiyaxi, 'ecüsü texaxatamate xevitü pepühücü meputiyuane. ¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta, que xe'utiyuane que nepüpaicü ne. ¹⁶ Simuni müpaü tinita'eiya Pecurutütü, Que mü'ane manayexeyarie Cürisitütütü, 'ecü pecanihücütüni, Cacaüyari mayeniere pepünü'aya.

¹⁷ Qesusi müpaü tinitahüaveni, 'Aixüa pepu'itüarie 'ecü Simuni Cunası pemünü'aya. Tevi vai xuriya xeicüa hücütütü, yapücamatü'üquitüa, masi ne'uquiyari taheima macave yamatiniü'üquitüani. ¹⁸ Nesü müpaü nepümaticühüave, 'ecü Pecuru pecanihücütüni, tete pemütiteva. 'Tcü tete sie nepüvaruti'ütüani müme 'arique memüyutixexürivani nehesüa miemete. Müme mepüca'ivarieni, sepa memücü'iva. ¹⁹ Yavi nepümasi'ütüani cümana müxünarüva haque müre'aita que mü'ane taheima macave. Tita cuiepa pemücatitauni, müpaü pücatitauniyarieni taheimata. Tita cuiepa pemütitaunie, müpaü pütitauniyarieni taheimata.

²⁰ 'Ana nivaruhürütüani teyü'üquitüvamete 'asimemücatehehüavenicü xeime quename Cürisitütücai.

Qesusi que mütiyarutaxatüa que mütimierieniquecai
(*Maricuxi 8:31-9:1; Rucaxi 9:22-27*)

²¹ Mericüsü 'ana Qesusi nisütüani tivahecüatütü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, müpaü 'utaitü, Neuyeveca Querusareme nemeutiyuncü haitü, vaüca nemüticuine ta'uquiyarima vahesüa mara'acate memühürütüarie vahesüa müme meta 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa haitü, nepemieri, hairica tucari nepanucuqueni haitü. ²² Hicü Pecuru yaveva heivitüca nisütüani 'icu'imaiyatü müpaü 'utaitü, Tixaü Ti'aitame. Müpaü pepüca'itüarieni. ²³ Qesusi cui 'enutaxeyiatü müpaü tinitahüave Pecuru, Xaüsie queneuye'a, Cayumarie 'acu. Pepünesicunüitüamücü, Cacaüyaripaü pemücare'iyaricü, teüteri vahepaü püta pemüre'iyaricü.

²⁴ Hicü Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, que'uyutatüani queyuvaüriyani sepa curuxisie mumierie, nehésie quetiviyani. ²⁵ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümayamücü. Que mü'ane püta müyutatümayi nehésie mieme, niyutavicueisitüamücü yemecü. ²⁶ Tevi nai cuiepa mütxuave xüca ti'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümayianique. Titacü tiyutüani tevi, yutucari mücanavaiyarienicü. ²⁷ Yuri Tevi que nemütihücü, necaninuamücü ne'uquiyaripaü nemarivetü neniüqui tuayamete vahamatü. 'Ana nepürapica, yuxexütü que memüteyuriecäi 'anaque 'amecatenapiniyariecuni. ²⁸ Niuqui caniseüyeni

que nemütixecühüave, hipatü 'ena mem'u'ava mepücacuini mexi mecanesixeyavave Yuri Tevi neye'acacu, neti'aitacacu.

17

Yücü tiyuxexeyatü que müratüa (Maricuxi 9:2-13; Rucaxi 9:28-36)

¹ Mericüsü 'ataxeime tucari 'anucayacu, Quesusi canivarevitüni Pecuru, Cacuvu, 'ivaya meta Vani, yemuri 'emutevisie yühücüame. ² Hicü me'ixeyacacu yücü 'anetu nayeitüarieni. Nayexavatüre taupaü. 'Ixuriquieya tuxatü ratüa hecüariyapaü. ³ Hicü mevaxeyacacu memasiücütü menacüca Muisexi 'Eriyaxi, hamatüana metenicuxatacütüni. ⁴ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, 'aixüa cani'aneni, 'uva temu'uvacü tame. Xüari pümasinaque 'ena xamaru nemütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime. ⁵ Taniucacacu cuxi, yapaucua haivitüri müxavatü nivareutinani. Haivitürisie xevitü niutaniuni müpaü 'utaitü, 'Icü caninenivetüni münacu'eriva, mücücü neninaqui'aca. Xequene'enieca 'iya. ⁶ Me'i'enieca teyü'üquitüvamete, meniutihüxima'uni cuini mieme memamatü. ⁷ Quesusi 'aura 'ayaca, varutimayüaca müpaü niutayüni, Xequenanucu'uti xepücaheumamaca. ⁸ Mehanenieretücüneca, Quesusi xecüca mepuxe, xeime pücatixaü.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi müpaü tinivaruta'aitüani, Tita xemüte'uxei, xeme xepücatehaxaxatüvani xeime, mexi cuxi müquite vasata neca'anucuquetüarieve, Yuri Tevi que nemütihücü, 'ariqueque xecüca. ¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, Mericüte müme 'inüaricü memüte'üquita, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuanicü. ¹¹ Müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca siepüre 'Eriyaxi meri munuanicü, 'aixüa miyurienicü naime. ¹² Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'Eriyaxi 'ari caninuani. Mepüca'imaicai me'ixeyatü, masi que mütivanaquecai yamepiyurie. Yaxeicüata Yuri Tevi que nemütihücü, nepüticuine yamene-siyuriecacu hepaüna. ¹³ 'Ana müpaü mepütehetime teyü'üquitüvamete, Vani Ti'üyame müxatacücü.

Quesusi que mürenayehüa temaicü müquierixiecai (Maricuxi 9:14-29; Rucaxi 9:37-43)

¹⁴ Mericüsü teüteri yumüiretü mana mem'u'uvacaisie meta'axüaximecacu, tevi 'aura caniyuani hesüana. 'Utitunumaqueca hüxiena ¹⁵ müpaü niutayüni, Ti'aitame 'acu, nenive quenenenimayaca. Püquierixie, cui püyüane. Heiva nativauseni taipa heivata hapa. ¹⁶ Neniva'atüirieni 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mepüyutatexi me'enayehüanique. ¹⁷ Quesusi müpaü niutayüni, 'Acusü xeme hicü xemümiemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicanicü, quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui 'uva nehesüa. ¹⁸ Hicü Quesusi 'itaticu cacauyari 'axa mü'ane minücai, pixünaxü. 'Anatütüri nanayehüiyani temaicü.

¹⁹ Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca Quesusisüa yühücüate müpaü meniutiyuani, Titayari tete'itatexie tame te'eyenü'anique. ²⁰ Müpaü tinivarutahüave, 'Esiva xecüca yuri xemüte'eriecü, 'ayumieme xepitatexie. Niuqu caniseüyeni que nemütixecühüave, musitasa 'imüariyari'apäü 'esipemecü xecüca xüca yuri xete'erieca, xüca müpaü xete'itahüave mücü yemuri mana muve, Queneu'apata 'uma püta, xe'utiyuatü, mücü

niyupatamücü. Xeniquemacacuni naime. ²¹ Peru yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni meyenü'anicü müpaü mü'ane.

Tavari Quesusi que müttivarutahüavixü que müttimierieniquecai
(*Maricuxi 9:30-32; Rucaxi 9:43-45*)

²² Mericüsü quepaucua memuyucuxeüri Carereyasie, müpaü tinivaru-tahüave Quesusi, Yuri Tevi que nemütihücü, necanietuyiyamücü teüteri vahesüa. ²³ Müme mecanenimiecuni. Hairieca tucarisie necananucuquemücü. Cui mepüyuhiveriecai müme.

Tumini tuqui 'amüpasie mieme, que mütiuyutua

²⁴ Mericüsü Caperünaume me'u'axüacu, müme tuqui 'amüpasie mieme tumini memücuxexeürivacai meniu'axüani Pecurusüa. Müpaü metenitahüave, 'Iya xeniu mütxe'üquitüa tuqui 'amüpasie mieme catiyutua. ²⁵ Hü, pütiyutua, rehüave.

Hicü quita heutahacu 'asicatayüvecacu cuxi, Quesusi müpaü tinitahüave, Que peticu'eriva Simuni. Que hate mepücuetatüarie cuiépa memütama teva'aitüvamete vahesüa memüteyutuanicü 'amemüte'apicacü. Te'aitamete vanivema meteyutua, nusu hipatü mepüteyutua. ²⁶ Pecuru, Xüari hipatü mepüteyutua 'utayücu, Quesusi müpaü tinitahüave, Mericüte, vanivema mepüxüüni. ²⁷ Peru tepücavahaxüatüani. 'Ayumieme haracuna quenemie, mana queneucavivi cuaisü. Que 'anetü meri manuviere quesü, mücü quenana-tihani. Pehenutatetapieme mana tumini pepetaxeiya 'auxüme 'inüariyari tuminiyari. Mücü quenivaye'üi quenivaruta'ütüa nehésie mieme 'ahésie miemeta.

18

Que mü'ane masi müve'eme
(*Maricuxi 9:33-37; Rucaxi 9:46-48*)

¹ Mericüsü 'ana Quesusisüa meniu'axüani teyü'üquitüvamete müpaü me'utiyaütü, Mericüte, quepaicü masi cuini mieme püve'eme, taheima macave que mütvaxeiya müme mütiva'aitüa. ² Quesusi yu'aurie 'itahüaveca nunusi vahüxie nitaqueni. ³ Müpaü niutayüni, Caniseüyeni que nemütixecühüave, ta'aurie xüca xeca'axürieni, türi vahepaü xe'anenetü xüca xeca'acüne yemecü xepücaheutahaxüani haque müre'aita que mü'ane taheima macave. ⁴ Que mü'ane yuhepaüsita 'asica'utaitü mayuyeitüani 'icü nunusipaü, mücü canihücütüni que mü'ane masi cuini mieme müve'emetüni, taheima macave que mütvaxeiya müme mütiva'aitüa. ⁵ Que mü'ane müsanauqi'erieni xeime nunusi 'icüpaü mü'ane nehésie mümiemecü, mücü pünesitanauqi'erieni neta.

Teüteri que memütecununitüariva
(*Maricuxi 9:42-48; Rucaxi 17:1-2*)

⁶ Mesü 'ime mecavavemetetütü yuri memüte'erie nehésie, que mü'ane micunuitüa sepa xeime, 'aixüa caniyüniqueyu masi xüca mata mahete 'acatütüarienique cüpieyasie, xüca haramarasie heucahüyanique meucatevasie. ⁷ Xüa 'ui que me'itüarieni cuiépa memütama memüyucununitüvacü. Neuyeveca teüteri memücunuitüarieni, peru xüa 'ui mücü tevi que mü'ane müvacunuitüani.

⁸ Xüca 'amama masihcahüpani ya 'a'üca, quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemeutahanicü tucari maxuavesie pemamapurutü

pe'ücapurutü, peru 'aixüa püçayüni huta mamayari huta quetayari pehexeiy-atü xüca peheucahüiyani tai yuheyemecü müta'asie. ⁹ Xüca 'ahüxi masihcahüpani, quenivayetu'i quenehüva. Masi 'aixüa caniyümücü tapa xeiçüa peheunieretü pemeutahanicü tucari maxuavesie, peru 'aixüa püçayüni naisata peheunieretü xüca peheucahüiyani xasi taiyariyarisie.

Muxa meuyevecai 'ixasieya hepaüsita ticuxatatu, que müti'üquitacai (Rucaxi 15:3-7)

¹⁰ Yumarima 'aixüa xepüçavatave'erieca 'ime memüçavavemete, sepa xeime. Müpaü nepütixecühüave, müme vaniuqui tuayamete yuheyemecü 'amecaniu'uvani ne'uquiyari taheima macavesüa, mepicühüave. ¹¹ Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nevatavicueisitüanique memeuyexürrie, 'ayumieme necaninuani.

¹² Que xetecu'eriva. Tevi xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xüca xevitü müme heuyeveni, hipame cativacu'eirieni hürisie nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve.

¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca 'acu heitaxeiya, mücücü niyutemavieca cuini mieme, que mücatiyutemavie memücaheuyexürrieai vacü nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame vacü. ¹⁴ Müpaü yaxeiçüa xe'uquiyari taheima macave püçayuvaüriya meuyevenicü sepa xevitü 'icü memüçavavemete.

Que müreyevese müreyehüvirienicü yu'iva (Rucaxi 17:3)

¹⁵ 'A'iva xüca 'axa masi'uyurieni, mana quenemie yaquetineutahüavi yühüçüate xeti'utü 'ecü 'iya. Xüca masi'u'enieni, 'a'ivatütü pühücütüni xeyunaqu'erietü. ¹⁶ Me xüca camasi'u'enieni, xeime quenanuvitüqui ya yuhutame, tehecüatamate vaniuquicü naitü niuqui müseirecü, yuhutame ya yuhaicame vaniuquicü. ¹⁷ Müme xüca cavaru'enieni, yaquetinivarutahüavi memüyutixexeüriva. Xücate cavaru'enieni memüyutixexeüriva, que mü'ane tanuivarisie mücamiemepaü quetineuxeiya, tiyucuanamepaü.

¹⁸ Caniseüyeni que nemütixecühüave, tita xemüçatetaunie 'ena cuiepa, mücü püçatitauniyarieni taheimata, tita xemütetaunie 'ena cuiepa, müçüta pütitauniyarieni taheimata.

¹⁹ Tavari caniseüyeni que nemütixecühüave, yuhutatü xeme xeyu'enietü xüca yaxeiçüa xeteyumaica 'ena cuiepa tita xemütetavauni hepaüsita, sepa que mütitita, ne'uquiyari taheima macave müpaü catinixepitüamücü. ²⁰ Haque yuhutatü yuhaicatü memeyuxeürrie menesitahüaveque, mana nepuyeicani vasata.

²¹ Hicü Pecuru 'aura 'ayaca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepaümexa nepüreyehüvirieni ne'iva, 'axa nesiyurieyu. 'Atahutamexa va'atü. ²² Quesusi müpaü tinitahüave, Ne 'atahutamexa nepüçahaine, masi haica teviyari heimana tamamata heimana 'atahutamexa püta.

Tevi müçayuvaüriyacai müreyehüvirienicü xeime

²³ 'Ayumieme nepaine, 'ipaü catini'aneni ti'aitametüçacu que mü'ane taheima macave. Tevi yucuiépa müti'aitametüçai müpaü pütüta'ai, te'uximayatametemama 'amemü'te'apicacü tita müreyevecai. ²⁴ Mericüsü müpaü tisütüacu vavavirietü, xevitü hesüana pü'atüarie, meuyevecai xei miriyari miriyari 'inüariyari 'amürapicacü tumini. ²⁵ Mücaheixeiyaicü cümana mütiyutuanicü, mücü ti'aitame müpaü pütüta'ai mütuiyacacü tevi, 'üyayata türiyamamata piniteyata, mücü tuminiyaricü 'amürapiniyarienicü.

26 Hicü hetüana niutihüximaqueni ti'uximayatame müpaü 'utaitü, Quenencuevieca cuerietü, nai nepürapica. 27 Hicü mücü ti'uximayatame cusiyarieya 'inenimayatü nixüna, reiyehüviri tita müreyevecai. 28 Mericüsü ti'uximayatame heyaca neitaxeiya yuhepaü 'aneme ti'uximayatame. Peuyevecai 'iya xei sienituyari 'inüariyari xeicüa mi'üitüanicü. Cüipitüana 'iviya müpaü tinitahüave, Queneneu'ütüa tita müreyeveca pemürapinecü. 29 Hetüana niutihüximaqueni hepaüna 'anetü ti'uximayatame, müpaü 'utaitü, Quenencuevieca cueritü, nai nepürapica. 30 Mücü pücayuvaüriyacai, masi tiniuta'aita casariyanata manutahüiyanicü mexi carapivecai tita müreyevecai. 31 Mericüsü hepaüna me'anenetü te'uximayatamete hipatü me'ixeyaca que mütiuyuri, cuini mieme meniutihiverieni. Mehecüneca, que mütiuyü nai metenitaxatüani yucusiyari. 32 Hicü cusiyarieya 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Cari 'axa pepütiuca'iyari. Camü ne nemareuyehüviri tita müreyevecai pemürapinecü naimecü, yapemutayücü. 33 Caricuta müpaü careuyevecai 'ecütari peminenimayacacü 'iya 'ahepaü müti'uximayatame, yaxeyicüa que nemümatinenimayataxü ne. 34 Cusiyari ha'atü yemecü niyetuani teyu'uximatüvamete vahesüa mexi carapivecai tita müreyevecai naime.

35 Yaxeicüata ne'uquiyari taheima macave püxeyurieni xüca yuxexuitü 'aixüa 'iyaricü xecatevareuyehüvirivani yu'ivama.

19

Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü (Maricuxi 10:1-12; Rucaxi 16:18)

1 Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui, Carereya cuieyarisie niuyupata, Cureya cuieyarisie neyani Curutani hatuxameyari 'anutaüye. 2 Teüteri yümüretü meniveiyacaitüni. Mana nivararayexürüvacaütüni.

3 Mericüsü Pareseusixi hesüana meniu'axüani me'ita'inüataque müpaü me'utiyaütü, Titauniva yü'üya mücu'eirienicü naimecü. 4 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Müpaü xecate'iterüvavave, mücü matüaripai müvarunetüa, 'uquitüme 'ucatüme müvarutivi. 5 Müpaü niutayüni, 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yu'uquiyari yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yü'üyasie tiniviyamücü püta. Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni. 6 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayuhutari, xei vaiyari mehümetütü. 'Ayumieme Cacaüyari müvarutaxeviriyaxücü, tevi pücvataxüriexüani. 7 Peru müme müpaü metenitahüave, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, titayari Muisexi müpaü tiu'aitaxü xapa 'eiriya hepaüsita mihuritüanicü micu'eirienicü. 8 Mücü müpaü tinivarutahüave, Muisexi yu'iyarisie xemü'itutupecü canixe'utaunieni xemüvacu'eirienicü yü'ütama. Peru matüaripaitü müpaü cacani'anecaitüni. 9 Ne masi müpaü nepütixetahüave, que mü'ane micu'eirieni yü'üya, mitivitüni xeime, mücü canicumaüvamücü que mü'ane mücayü'üya xeime cünaya mühücücü, me xüca 'uca mü'üyayatücai 'icumayüaveni xeime mücayücüna meri xeicüa, picu'eirieni. Que mü'ane meta mitivitüni mücu'eiriva, mücüta nicumaüvamücü xeime 'üyaya.

10 Hicü teyu'üquitüvamete müpaü metenicühüaveni, Cari xüca müpaü 'aneni 'uqui 'ucamatü que mütiyaiyacü, 'aixüa cani'aneniqueyu masi xüca caneüquenique. 11 Mücü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui yunaime

vahesie pücamieme. Müme müpaü memütepitüarie, müme vahesie xeciüa canimiemetüni. ¹² Hipatü mepücaneüquivave müpaü me'anenetü memutinuivaxücü. Hipatüta mepücaneüquivave müpaü me'aneneme teüteri memüvarayeitüacu. Hipatüta yücümana mepücaneüquivave, yamütiyünicü que mü'tiane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Que mü'anesie mümieme 'icü, hesiena quetinaqueni.

*Quesusi que mutayü türi vahesie mieme 'aixüa memü'itüarienicü
(Maricuxi 10:13-16; Rucaxi 18:15-17)*

¹³ Mericüsü 'ana türi meni'atüarieni hesüana, vahesie 'utimeme müyutanenevienicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni. ¹⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi, xepücavenenaca nehesüa memü'axenicü. Müya memü'anene catiniva'aitüvametüni que mü'ane taheima macave. ¹⁵ Hicü vahesie 'utimeca neyani.

*'Uqui müxicutücai
(Maricuxi 10:17-31; Rucaxi 18:18-30)*

¹⁶ Hicü 'uqui hecuatü hesüana ninuani müpaü ticühüavetü, Ti'aitame 'acu, tita reuyevese 'aixüa nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nemexeiyanicü. ¹⁷ Müpaü tinita'eiya, Titayari peneticü'ivaviya tita 'aixüa mü'tiane hepaüsita. Que mü'ane 'aixüa mü'ane yuxevitü 'apuyeica Cacaüyaritütü. 'Ayumieme xüca peheutahamücü tucari maxuavesie, yaquetinecamieni que mü'ti'aita. ¹⁸ Rehüave, Que mü'ane 'aisica 'acu. Quesusi rehüave, Müpaü manuyüne, pepücati'amemivani pepüca'icumaüva xeime 'üyaya, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani, ¹⁹ quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi, quenenaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemü'ti'anaqui'erie manuyüne. ²⁰ Hicü 'uqui müpaü tinitahüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. Tita cuxi reuyevese. ²¹ Quesusi müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani pemaye'anicü, quenemie, quetineutua 'apini, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme vaüca pepeucaqueni taheima. 'Ana pe'ayame nehesie quetineuviya. ²² Hicü 'uqui 'icü niuqui 'u'enieca neyani yuhiverietü, vaüca mürexeiyacaicü.

²³ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, canicuaniveni xicu maye'anicü mü'ti'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave. ²⁴ Tavari müpaü nepütixecühüave, que mü'ticuanive xicu maye'anicü Cacaüyari mü'ti'aitüvametünicü, masi pücuanive cameyu manuyehanicü 'ivipame hüxieyasie. ²⁵ Me'u'enanaca teyü'üquitüvamete yeme menihüxiyani. Müpaü meniütyuanecaitüni, Xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü. ²⁶ Hicü Quesusi vaxeyiatü müpaü tinivarutahüave, Teüteri mepücayüvave, peru Cacaüyari naimecü caniyüveni. ²⁷ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Camüsü tame tepeicü'eiri naime 'ahesie tepüteviya. Mericüte, tita tetehexeiyani tame. ²⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xeme nehesie xemüteviya, quepauca cuie mühecuasie temü'axüani, Yuri Tevi nehücütütü quepauca ne'uvenisie nemayerüni neti'aitatü visi ne'aretü, 'ana xemeta 'isücate xecanacünicuni. Tamamata heimana huta 'uveniyarisie xe'ayaxeme xecatiniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü. ²⁹ Que mü'ane micu'eiri yuqui yu'ivama 'uquisi 'ucari, yu'uquiyari yuvarusi yunivema yucue, xüca varucu'eirieni nehesüa mümiemecü, mücü cuini mieme masi varexeiyatü canayeimücü, tucari mücaxüve hexeiyatü payani.

³⁰ Yumüretü hicü miemete memümexüacate 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete mexüacate mete'acüne.

20

Caxie haraverita memüte'uximayacai

¹ 'Ipaü catini'aneni ti'aitametüacu que mü'ane taheima macave. Tevi quiecame ximeri meri neyani vata'inienique te'ivamete haraveritana memüteta'ivacü caxie hepaüsita. ² Müpaü tivarutahüavecu xei tucarisie mieme que mütiyutuacai, meniuyuvaüriya, nivarenü'ani yuharaverita. ³ Hicü 'anatinecu heyaca nivaruxeiya hipame quiecaru hixüapa memütü'ucal mecate'ivatüvetü. ⁴ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie nepüfexepitüani. Hicü menecüne. ⁵ Mericüsü tavari heyaca tuca tavarita cüa caviecacu yaxeicüa pütüuyuri. ⁶ Hicü 'acayunirümecacu neyani. Hipameta nivarecaxeiya mana meti'ucame. Müpaü tinivarutahüave, Titayari 'uva xeteti'u tucariçü xecate'ivatüvetü. ⁷ Müme müpaü metenitahüave, Tevi pücatasita'inieve temüteta'ivacü. Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie, yaxepütepütüarieni. ⁸ Mericüsü 'ucutaicarecu haraveri cusiyari müpaü tinitahüave yuparevivame, Te'ivamete quenivaretahüavi, quenivare'ütüani va'ivarica xique miemetexi meri, 'ariqueque ximeri miemetexi. ⁹ Hicü müme 'acayunirümecacu memutahüavarie me'u'axüaca xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü. ¹⁰ Müme matüari memutahüavarie me'u'axüaca, müpaü mepütecu'erivacai vaücava masi memü'ütüarieniquecaicü, peru mümeta yaxeicüa xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü. ¹¹ Me'itanaqu'erieca yu'ivarica, menitiniuquimani haravericame ¹² müpaü me'utiyaütü, Camü 'ime 'imatürieaque memü'axüa xei hurayari mepuyari xeicüa caricuta yaxeicüa pepütivarupitüa tahepaü, sepa tame temüte'ucacucüinecai tucariçü, sepa temücuaxiyatücatei xüripa tame. ¹³ Mücü 'ita'eiyaca xeime müme müpaü niutayüni, Nehamicu 'axa nepücamasi'uyuri. Pecatiu'avaüri que nemainecai xei tucarisie mieme que memütinetuacai. ¹⁴ Quenanu'üi 'atumini, quenemie. Nepünevaüriya nemi'ütüanicü 'icü 'imatüreme que nemümatiu'ütüa 'ecü. ¹⁵ Catitauniva müpaü nemütüyurienicü nepinicü que mütiinaque. Nusu 'axa pepünetiuxei 'ecü 'aixüa nemütüca'iyariçü. ¹⁶ Müpaü yaxeicüa müme hicü memü'imatüremete, 'ana mexüacate mecanacünicuni, mexüacate 'imatüremete mete'acüne. Yumüretü meputa'inierie, peru hipatü xeicüa mepanayexeyarie.

Tavari Quesusi que mutayü que mütimierieniquecai

(Maricuxi 10:32-34; Rucaxi 18:31-34)

¹⁷ Mericüsü Quesusi Querusareme quepaucua mumiecai, yateva nivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame yühücüame. Mana huyeta müpaü tinivarutahüave, ¹⁸ Neuxe, Querusareme tepeutyune hicü. Yuri Tevi que nemütihücü necanietuyamücü mara'acate memühürütüarie vahesüa, müme 'inüariçü memüte'üquita vahesüa. Va'isücate menesita'ivaviyayu necanimeriemücü. ¹⁹ 'Ana meneniyetuacuni müme memücatateüterima vahesüa nemünanaimarienicü nemücuveyaxüanicü curuxisie nemümierienicü. Hairieca tucari 'aye'ayu necananucuqütüariemücü.

Cacuvu Vanimatü que memüte'itavaviri

(Maricuxi 10:35-45)

²⁰ Mericüsü hicü Severeu nivemama vavarusi hesüana ninuani yunivema varavitütü. Niutihüximaqueni hetüana tixaütü titavarienique. ²¹ Mücü

müpaü tinitahüave, Tita pereuyehüva. Rehüave, Müpaü queneutayüqui, 'icü nenivema yuhutatü memayaxecü xevitü 'aserieta xevitü 'a'utata quepaucua peti'aitatü pemayani. ²² Quesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecü'ivava. Nehepaü xete'ucacucuietü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü, tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie. Tepüyüvave mete'icühüave. ²³ Müpaü tinivarutahüave, Yemecü nehepaü xepüte'ucacucuieni xe'i'ietü tita nemüranu'ieni, xeca'üyarietü nemüca'üyarienipaü. Peru heiserie nepücahexeiya nemüxepitüanicü ni neserietta xeniu ni ne'utata xemutiyaecü. Masi müme xeicüa ne'uquiyari micuha'aritüa vahesie mieme, yamecatenipitüariecacuni müme püta.

²⁴ Hicü hipatü tamamata me'u'enanaca menivarutixeu'mani yuhutame yu'ivamacame. ²⁵ Hicü Quesusi yu'aurie varutahüaveca müpaü niutayüni, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memüte'aitamete, müme meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecaxeixyani vahepäusita que memüteyurieni. ²⁶ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane xeme xesata ve'eme mayaniqueyu, mücü yunaime xeparevivame canayeimücü. ²⁷ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata, yunaime xehesie mieme ti'uximayatü canayeimücü. ²⁸ Yaxeicüa Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi hipame nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemüyetuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que memüte'anutanenierixü yuhutatü me'acücüpätü
(*Maricuxi 10:46-52; Rucaxi 18:35-43*)

²⁹ Mericüsü Quericusie me'ayecünirümecacu, yumüiretü teüteri meniveiy-acaitüni. ³⁰ Yuhutatü me'acücüpätü mana menicategaitüni huye tesita. Hicü me'u'enanaca quename 'anuyeyaniquecai Quesusi, meniutihivani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca. ³¹ Teüteri menivarutitieni cayuvatü memütetenicü. Müme masi väuca meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetanenenimayaca, Raviri pemünu'aya. ³² Hicü Quesusi mana 'utaqueca nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Que tixenaque müpaü nemütiyurienicü xehesie mieme. ³³ Müpaü metenitahüave, Ti'aitame 'acu, tepanutanenierequeyu. ³⁴ Hicü Quesusi vanenimayatü nivaramayäxüani vahüxita. Yapaucua menanutaneniere, menenucuveiya mümeta.

21

Querusaresie que müreutaha
(*Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19*)

¹ Mericüsü Querusaresie meni'axüaximecaitäni. Vetüpaquesie nu-aca Huriva Matü'u yemuriaritüa, Quesusi nivarenü'ani teyü'üquitüvamate yuhutame ² müpaü tivarutahüaveca, Queicari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Cuitü xecanivaretaxeyiacuni puxu macuvie nu'ayamame. Xevareacuxüname xequenivarahapani nehësüa. ³ Xevitü xüca xeta'ivaviya, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame püvareuyehüva. Cuitü püvaranü'ani. ⁴ Müpaü tiniyüni maye'anicü que mutayü Cacaüyari, tixaxatame müpaü 'utainecacu, ⁵ Müpaü quetinetahüavi Siyuni müracuteva quiecame, Neuxei, que mü'ane mümati'aitüa 'ahësüa canamieni Ca'ayu'eriyatü, puxusie 'acaitü Puxu nunusisie 'anutiyerüme.

6 Hicü teyü'üquitüvamete mehecüneca, müpaü mete'uyurieca que mütivaru'aitüa Quesusi, 7 puxu meneyehana, nu'ayari. Yü'ücari me'anutiveracu puxusie, nanutiyerüni. 8 Yümüretü teüteri huyeta meni'itüaximecaitüni yü'ücari, hipatü cüye mamateya mehecuvitequetü meni'itüaximecaitüni huyeta. 9 Teüteri yumüretü memuhaitütüacai memü'imamatücai meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya, 'aixüa queticuniüvani que mü'ane mamie Ti'aitamesüa miemetütü hepaüsita, 'aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.

10 Hicü Querusareme heutahacu yunaitü quiecatari menanucu'uni müpaü me'utiyuatü, Qesü püpaicü 'icü. 11 Teüteri müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catinixaxatametüni Quesusitütü, Nasareti quiecame Carereya cuieyarisie.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Maricuxi 11:15-19; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

12 Mericüsü Qesusi Cacaüyari tuquieya 'amüpata neutahani curaruta. Nivaranuyeveiya yunaimemütetuacai memütenanecai mana curarutapai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuyamete va'üpari ratixüri. 13 Müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü catine'uca, Nequi nenevieri quiyari canimarivacamücü, 'anuyütü, xemesü masi terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avietta.

14 Hicü tuqui curaruyarita 'uvecacu, memacücüpecai memühurietücatei hesüana meniu'axüani, nivanarayexürieni. 15 Hicü mara'acate memühüritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitacai, me'ixeiyaca marivemecü que mütiyuriencai, mevaxeyatü türi meta tuqui curaruyarita memutihvacai, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya me'utiyuatü, müme meniuyeha'ani. 16 Müpaü metenitahüave, Cari pecati'ena que memutiyuane 'icü. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hü. Cauca hasuacu xeca'iterüvavave 'icü,

Türi memüsiseve vatetasie

Niuqui 'aixüa mü'ane

Nepüvayenetüani nehepaüsita,

maine. 17 Hicü varucu'eirieca, quiecarisie nivayeyani Vetaniyapai. Muva necateitüni.

Que mütiünü, 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai

(Maricuxi 11:12-14, 20-26)

18 Mericüsü ximeri tavari quiecarisie yemieximetü neuhacamücücaitüni. 19 Xapa cüyeyari 'uxeiyaca huye tesita 'uveme, hepana neyani. Tixaü pücatiutaxe hesiena, xavari xEICÜA. Müpaü tinitahüave xapa, Tavari pepücatacaca. Yapaucua niutavani xapa. 20 Me'ixeiyaca teyü'üquitüvamete meniühüiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'E'e, quetü, yapaucua putava xapa. 21 Qesusi müpaü tivacühüave, Caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca yuri xete'erieca, xüca xe'iyari cayuhutani, que mütiyüü xapa hepaüsita, müpaü xepüteyurieca xemeta. Mücü meta, sepa müpaü xemüte'itahüave yemuri mana muve, Queneu'apata, haramarasie queneu'ahüva, xe'utiyuatü, müpaü pütüyüni. 22 Sepa que mütitita, nai xemütetavauni xeyunenevietü, xüca yuri xete'erieca, xeheixeyatü xepacüne.

Quesusi heiserie que mürexeiyacai

(Maricuxi 11:27-33; Rucaxi 20:1-8)

23 Mericüsü tuquipa heta'acu mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima yunaitü 'aura menacüne ti'üquitacacu. Müpaü meniutiyuane,

Heiserie haque pemieme pemeixeiya 'ipaü pemütüyuriencü. Quepai 'icü heiserie masi'upitüa. ²⁴ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Neta tixaütü nepütixeta'ivaviya. Xüca xenesita'eiya, neta yanepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütüyuriencü. ²⁵ Tamüsü Vani quepaucua müti'üyanecai, haque pemiemetücai 'üyaricaya. Taheima macave pipitüa, teüteri nusu mepipitüa. Mümeri niuqui menixüatüacaitüni müpaü meteyücühüavetü yunaitü, Xüca tame müpaü te'utiyuaneni quename taheima macave 'ipitüa, mücü müpaü pütaticühüaveni, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri. ²⁶ Mesü xüca müpaü te'utiyuaneni quename teüteri me'ipitüa xeciüa, camü tepüvamacaxe teüteri. Yunaitü Vani tixaxatametüme mepü'erie. ²⁷ Hicü Qesusi müpaü meteniuta'eiya, 'Asitepücatemate. Mücüta müpaü tinivarutahüave, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütüyuriencü.

Tevi nivemama yuhutame va'ixasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

²⁸ Perusü que xetecu'eriva. Tevi yunivema nivarexeiyacaitüni yuhutame. Xeimesüa nuaca müpaü tinitahüave, Nenive 'acu, hicü quetine'uximayatamie haraverita. ²⁹ Iya rehüave, Nepücanevaüriya. 'Ariquebietü yücü tiyutihüaveca neyani. ³⁰ Mericüsü 'arique 'ivayasüa nuaca yaxeciüa tinitahüave. 'Iya, 'Au ne'uquiyari 'utayüca, pücahetüa. ³¹ Mericüte, que mü'ane mücü 'icü yapüticatüa 'uquiyarieya que mütinaquecai. Müpaü mete'icühüave, Matüari mitahüavixüsietü. Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'asita müme memüteteyuiriyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa mecanixe'anuhaitüiyacuni memaye'axüanicü Cacaüyari mütiya'aitüvametünicü, xeme pücatixaü. ³² Vani xehesüa ninuani huye xexeisitüanique, tixecuxaxatüvatü heiseriemecü yaxemütecahunicü. Yuri xepücate'uta'eri hesiena, peru 'asita müme memüteteyuiriyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa müme yuri meteniuta'eriecaxüani hesiena. Xeme masi xete'uxeiyaca que mütiyüy, ni 'ariqueque xepücatehayevacai que xemüteteyuriecäi, yuri xepücate'uta'eri hesiena.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete

(Maricuxi 12:1-12; Rucaxi 20:9-19)

³³ Xeimetä 'üxasi xequene'enieca xemütüyü'üquitüacacü. Quicame haraveri niutaveyani. Caxie 'uca'uitüaca nicurarutüiya, caxie püname nivati'inieni, 'e'utevime niutaveyani neniereme, capa caxie 'ucacuaiyanicü.

Te'üviyamete nivaruhürütüani vacuetatüatü, teva retüa. ³⁴ Mericüsü ticuaximecacu, yuhesüa miemete te'uximayatamete nivarenü'ani te'üviyamete vahesüa memenütünicü 'icuaxi cusiyarisie mütinaquequecaicü. ³⁵ Te'üviyamete masi mevarutiviyaca te'uximayatamete hesüana memeyecü, xeime meniucuvaxüani, xeime mete'umi, xeime mete'utituaxixü. ³⁶ Hicü hipame tavari nivareyenü'axüani te'uximayatamete yumüireme masi. Yaxeicüa mepüvaruyuri.

³⁷ 'Imatürieca vahesüa neinü'ani yunive müpaü 'utaitü, Xüari meteneiyehüviriecuni nenive. ³⁸ Hicü te'üviyamete nu'aya me'uxeiyaca müpaü meniutiyanecaitüni, Camüsü 'icüsie 'ariqueta catininaquimücü cusiyari pinieya. Cümü tepimieni, tepiviya tita hesiena mütinaque 'arique. ³⁹ Me'iviyaca haraveri vari meneicahüani mepimi.

⁴⁰ Mericüte, quepaucua munuani haraveri cusiyari, que vayurieni te'üviyamete müme. ⁴¹ Müpaü metenitahüave, 'Axa 'anemecü

nivatixütüamücü 'axa memüte'uyuricü müme, hipame püta nivahüritüamücü te'üviyamete, 'icuaxiyari memiyetuirieni cusiyari quepaucua tucari maye'ani.

⁴² Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave 'utüarica xapayarisie que maine, Mücü tete memutixani'eri qui vevivamete Mücü 'isiquina titutuicame nayani. Ti'aitame müpaü catiniuyurieni. Canimariveni que temüte'ixeiya, manuyüne. ⁴³ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xepücapitüarieni xeme xemeixeiyanicü Cacaüyari tixe'aitüvametüme. Hipatü püta 'icuaxiyari memütixuavitüani yamecatenipitüariecacuni xei nuivariyari. ⁴⁴ Xüca 'iya tete-sie 'ucaveni pütimure. Xüca hesiena 'ucaveni tete, pitapüna.

⁴⁵ Hicü mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü me'tenieca 'üxasieya, müpaü metenimaicaitüni müvaxatacaicü müme. ⁴⁶ Metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru 'asimepücate'uyuri mevamacatü teüteri. Müme müpaü mepütecü'erivacai quename tixaxatame hücütücai Qesusi.

22

Neüquiya 'ixüarariyari 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitaca

¹ Mericüsü Qesusi tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. ² Tevi yucuiepa müti'aitametücai neüquiya 'ixüarariyari niutavevieni yunivesie mieme. ³ Yuhesüa miemete te'uximayatamete nivareutanü'axüani memüvatahüavecü müme meripai memuta'inierie neüquiyacü. Müme memuta'inierie mepücaýüncacai memacüncecü. ⁴ Tavari tivareutanü'axüa te'uximayatamete hipame müpaü tivarutahüaveca, Memuta'inierie müpaü xequetenivarëtahüavi, Neuxei, ne'icuai 'apürapine, turusixi mete'ucui'ivaxü, vacaisixi meta memüvayiatüca xemüttecuanicü, nai pütiha'arisie. Xequenacüni neüquiyapa. ⁵ Memuta'inierie me'itave'erietü masi meneutayeixüani xevitü yuvaxata, xevitüta yutienitapai. ⁶ Hipatüta mevarutiviyaca te'uximayatametemama, 'axa mepüvaruyuri mepüvarucui. ⁷ Hicü ti'aitame niuyeha'ani. Varenü'acu cuyaxi yuhesüa miemete menivarutixütüani müme teyumemivamete, vaquiecaru mete'utataiyaxü. ⁸ 'Ana müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete, Neüquiya pücuha'arisieri peru memuta'inierie 'aixüa mepücate'u'iyaricai. ⁹ 'Ayumieme xequenutayeixüa huye manuyehanesiepai. Yunaima xemüvaretaxeiya xequenivareta'ini neüquiyapa. ¹⁰ Mericüsü te'uximayatamete huyeta meheutayeixüaca menivarucuxeürieni yunaima memüvaretaxei 'axa teyuruvamete 'aixüa teyuruvamete yunaima. 'Ixüaramete mecanihüpüncacaitüni haque neüquiya meveviya.

¹¹ Mericüsü ti'aitame mana heutahaca vaxeiyaque 'ixüaramete, tevi niux-eiya mana 'acaime neüquiyapa mieme 'ixuriqui müca'anacatüccücai. ¹² Müpaü tinitahüave, Nehamicu 'acu, quepaütütü 'uva pepataha neüquiyapa mieme 'ixuriqui peca'anacatütü. Mücü cayuvatü tinicacaitüni. ¹³ Hicü ti'aitame müpaü tinivarutahüave yuparevivamete, Xequenannahüa 'ücateyasie mameyasie, xequenanuyehüva tacua yüvipa. Mana pütasuacani püyutaqueveni. ¹⁴ Yumüiretüsü meputa'inierie, peru hipatü xeicüa mepanayexeiyarie.

*Cuviyexunu tuminieya**(Maricuxi 12:13-17; Rucaxi 20:20-26)*

¹⁵ Mericüsü Pareseusixi menecüne. Mepuyu'eni que memüte'iviyacü niuquieyasie. ¹⁶ Hicü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete meni-varenü'ani hesüana, hipeame meta Herurexisie memüteviyacai, müpaü memüte'itahüavecü, Neuxei ti'üquitame tame müpaü tepütemate 'ecü yuri pemutainecü, Cacaüyari huyeya hepaüsita pemüti'üquitacü que mütvaiyacü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeiyacü teüteri. ¹⁷ Hicümüsüari, yaquetatineutahüavi que pemüticu'eriva. Ti'aitame Sesaxi tumini que mütvava cuviyexunusie mieme, titauniva mütiyutuanicü, pücatauniva nusu. ¹⁸ Quesusi timaitü 'axa que memiyuriecucai müpaü niutayüni, Cari yacü xeicüa xepüyüa. Titayaricutaxi xenete'inüatatüve. ¹⁹ Tumini para xequeneneuxeisitüa xeime cümana mütiyutua. Müme xei tuminiyari meni'ütüani. ²⁰ Hicü müpaü tinivarutahüave, Qepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü. ²¹ Mete'icühüave, Sesaxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Mericüte, tita Sesaxisüa mütimieme xequetenapinirica Sesaxi, tita Cacaüyarisüa mütimieme, xequetenapinirica Cacaüyari. ²² Me'ienieca menihüxiyani. Hicü me'icu'eirica menecüne.

*Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita**(Maricuxi 12:18-27; Rucaxi 20:27-40)*

²³ Mericüsü mücü tucarisie Saruseusixi hesüana meniu'axüani. Müme müpaü pütivaniquitücai quename meca'anutaneniere müquite. Hicü müpaü metenita'ivaviya, ²⁴ Ti'üquitame, Muisexi müpaü niutayüni, tevi xüca 'umüni türi cavarexiyatü, 'ivaya nitivitimücü yucue, türi nivativevimücü 'ivaya mumüpaü memütetetevacacü. ²⁵ Mericüsü tahesüa 'amenititecaitüni yu'ivamatü 'atahutatü. Vamasi 'utineüqueca niümüni. Türi mücavarexiyacaicü, yü'üya caniacu'eirieni mutaya mitivitünicü. ²⁶ Mutaya yaxaicüa tiniuyurieni, 'itivitüca niümüni, 'ütümana mieme meta, 'atahutatü yunanitü. ²⁷ Imatüriecaque niümüni 'uca. ²⁸ Mericüte quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, que mü'ane ra'üya pürayani.

²⁹ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xepuyuyari xemüca'imatecü 'utüarica xapayari que maine, 'asixemücatematecü Cacaüyari que mütitürücaüye. ³⁰ Quepaucua memanucu'uni mepücaneneüqueni mepücaviquieca, masi Cacaüyari niuquieya tuayamete vahepaü mepü'aneneni taheima. ³¹ Müquite que memüte'anucu'uni que müre'uxa cauca hasuacu xeca'iterüvavame tita mütxe'utahüavixü Cacaüyari müpaü 'utaitü, ³² Ne 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni, manuyüne. 'Ayumieme müquite pücavaxata, quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucü. ³³ Me'u'enanaca teüteri, menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü.

*Aitüarica müve'eme**(Maricuxi 12:28-34)*

³⁴ Mericüsü Pareseusixi me'u'enanaca que mütvavarunütüa Saruseusixi meniuyucuxeürieni 'axeicüa. ³⁵ Hicü xevitü müme 'inüari niuquiyari mümaicai nita'inüata müpaü ticu'ivaviyatü, ³⁶ Ti'üquitame 'acu, que mü'ane 'aitüarica masi peuyeve 'inüari niuquiyarisie mieme. ³⁷ Iya rehüave, Quenenaqu'erieca Ti'aitame mü'acacaüyari, nai que pemütüca'iyari, nai que pemüti'amate, nai que pemüticu'eriva, manuyüne. ³⁸ 'Icü 'aitüarica masi yemecü caneuveveca, cananuhaitüaca. ³⁹ 'Utümana mieme hepaüna

cananuyüneni, 'Ahepaü tevi quenenaqui'erieca que pemüti'anaqui'erie, 'anuyütü. ⁴⁰ 'Icü niuqui hutatü canenucutuica 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniuqui naime.

*Cürisitu quepai püranive, que müttivaruta'ivaviyaxü
(Maricuxi 12:35-37; Rucaxi 20:41-44)*

⁴¹ Mericüsü Pareseusixi memuyucuxeürie Quesusi nivaruta'ivaviya ⁴² müpaü 'utaitü, Que xetecu'eriva Cürisitu hepaüsita. Que mü'ane püraxiüyari. Müpaü mete'itahüavixü, Raviri canixiüyariyatüni. ⁴³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte, Cacaüyari 'Iyarieya 'icuyuitüvacacu, titayari Raviritütü Neti'aitüvame titaterüvaxü müpaü 'utaitü, ⁴⁴ Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa, Neserieta quenacani 'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie. ⁴⁵ Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya. ⁴⁶ Xevitü pücayüvecai mita'eiyacü. Tavari ni xevitü pücayuvaüriycai tixaütü mütitavaviyacü 'arique.

23

Quesusi que müttivaruniquima müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta

(Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

¹ Mericüsü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri yuhesüa miemete teyü'üquitüvameteta ² müpaü 'utaitü, Müme 'inüaricü memüte'üquita Pareseusixita Muisexi 'uvenieyasie me'atetü mepüte'üquita. ³ 'Ayumieme nai que memütexecühüave yaxequeteneyurieca yaxequetenecahunü, peru que memüteturie yaxepücateyurieca xeme. Mepütecuxata peru yamepücateyurie. ⁴ 'Ica meniucuha'arütüani mahetete mücuanivetüca, teüteri vanaiparisie menivarutitütüvani, peru mepücayuvaüriya ni yu'itüvamecü memüvaporevienicü. ⁵ Nai que memüteturie, yamepüteyurie teüteri memüvaxeyacü xEICÜA. 'Epatayeyeu cuitaxiyari cümana niuqui xapayari manahüa quepaucua yuyeyari memüvevie, 'apünene va'ücarü putuniyari. ⁶ Püvanaque quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, teüteri vahüxie memayaxecü tuquita, ⁷ püvanaque vaürisica memüpütüaricü quiecarü hixüapa, teüteri Ti'üquitame me'utyuatü memüvatahüavecü püvanaque.

⁸ Xemesü Ti'üquitame xepücate'uterüvarüvani. Xevitiüxa catinixe'üquitüaca, xeme yunaitü xecaniyu'ivamaca. ⁹ Ne'uquiyari xepücatecühüavarüvani cuiepa, xevitiüxa müxe'uquiyaricü taheima macave. ¹⁰ Te'üquitamete xepücate'uterüvarüvani, xevitiüxa tixe'üquitüvame mühücücü Cürisitutütü. ¹¹ Que mü'ane xeme masi mümariva, peuyevese mücü xeparevivame mayanicü. ¹² Que mü'ane tixaütü tihücütütü mayuyeitüva, mücü tixaü catihücütütü canayeitüariemücü masi. Que mü'ane tixaü catihücütütü mayuyeitüva, mücü masi tixaütü tihücütütü canayeitüariemücü.

¹³ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xEICÜA xemüyüacü. Xepücavataunie teüteri memaye'axüanicü mütitav'aitüvameütünicü que mü'ane taheima macave. Xeme xepücayuvaüriya müpaü xemüte'aye'axüanicü, müme meta memüyuvaüriya, xepüvanena.

¹⁴ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xEICÜA xemüyüacü. Xepütevarutixütüiri viyurasixi vapini,

'exeteheutevitü neneviericü, mücamasiücünicü que xemüteyurie. Xehesie masi yemecü tinahüivamücü.

15 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Naisarie haramarasie cuiëpa xepücu'üva, xe'ivautüvetü xeime xenücame xemayeitüanicü. Quepaucua xemeitaxeiya, xecanipata, masi yemecü hesiena müтинаquenicü xasi taiyariarisie meucahüiyanicü, xehesie 'axa mü'ane que müтинаque xeicüa pücatixatü.

16 Xüa 'ui xeme xe'acücüpetü xemüvarahapana hipame, müpaü xe'utiyuatü, Que mü'ane tuqui 'amüpa xatatü müyühürütüa, yacü püyühürütüa. Me xüca yühürütatü huru tepüayari xatani cümana müquemaritärie tuqui, peuyevese yamüticamienicü que mutayü. 17 Cari 'asixepücatemate, xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, huru nusu, tuqui nusu peuyevese tuqui huru müpatacü Cacaüyarisüa mieme mayanicü. 18 Mücü meta, que mü'ane xeniü mürayutimavatüre xatatü müyühürütüa, yacü püyühürütüa. Me xeniü xüca mavari heimana mürapine xatatü yühürütüani, peuyevese yamüticamienicü que mutayü. 19 Xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, mavari nusu, mürayutimavatüre nusu peuyevese, mücü mipatacü mavari Cacaüyarisüa mieme mayanicü. 20 Que mü'ane mürayutimavatürecü xatatü müyühürütüa, mücü xatatü püyühürütüa, nai heimana mürapine xatatü püyühürütüata. 21 Que mü'ane müyühürütüa tuqui 'amüpa xatatü, mücü xatatü püyühürütüa, que mü'ane tuquita mayeca xatatü püyühürütüata. 22 Que mü'ane muyuani xatatü müyühürütüa Cacaüyari 'uvenieya xatatü püyühürütüa, que mü'ane hesiena macave xatatü püyühürütüata.

23 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya xemixatüanicü Cacaüyari, 'asita yerüvavuena texuxuri cuminu naime. Peru xepihayeva tita masi müreuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme, heiseriemecü yaxemüteyuriecacü, xemüteyucanenimayacacü, yaxemütecahunicü que xemutiyuane. Müpaü püta püreuyevese müpaü mütiyurienenicü, siepüre catihayevatü xei tapari 'ixatüatü. 24 Xe'acücüpetü xepüvarahapana hipame. Cari yu'isarisie xepenuyecase xecüi xemücahexünicü, peru xepexü cameyu 'amünena.

25 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Que mü'ane herie xeicüa müca'itiva tecüxi xacü, müpaü xepüyüa, peru yutaüta xepühüpüne xetenavacutü xeyutatuatü. 26 Cari Pareseu pehücütütü pepacüpe. Taütana meri quenivacu'itiexüa tecüxi, herieta 'itiyatü mayanicütari.

27 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Müqui teucume meunaximapäu xecani'aneneni. Herie visi pütüyuxexeiya, peru pühüne müquite va'umeyari naitü müca'itiyatüca. 28 Xemeta yaxeicüa herie xeicüa müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü xepüteyuxexeiya, teüteri que memütexexeiya, peru xepühüpüne yacü xeicüa xeyüatü, yaxecatecacünicutü.

29 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Texaxatamete vateucumete xepüvaveviri, müme heiseriemecü yamemütecahucai vateucumete visi xepüte'üquemarütüa. 30 Müpaü xeputiyuane, Tame xüari xüca 'ate'u'uvaniquë quepaucua ta'uquiyarima 'amemu'uvacai, tamesüari tepücavapareviecaqueyu mütaeyurienicü texaxatamete vaxuriya. 31 Xemesietü xepüyuhecüata, müme

texaxatamete memüvarucui que xemütevanivema. ³² Xe'uquiyarima que memüte'isutüa mecuxi xequenaye'atüaca vahepaü.

³³ Cari cuterixi xepühüme, terücaxi xepüva'ivama. Quepaütücacu xepüyutavicueisitüani xemücaheucaxüriyanicü xasi taiyariyarisie, 'isücame xeta'ivaviyayu. ³⁴ 'Ayumieme xehesüa nepüvarenü'avani texaxatamete, temaivavemete, 'inüaricü te'üquitamete. Hipame müme xepüvacuini, curuxisie xepüvacavütüani, hipame müme xepüvativayani yutuquita, quiecarisie xepüvaranuyeveveyani xeime quiecarisie. ³⁵ 'Ayumieme xehesia pürahüiyani yunaime heiseriemecü yamemütecahu vaxuriyacü cuiepa mütauyurivecü, Haveri heiseriemecü yamüticamiecai xuriyayacü meri, 'asita Sacariya Verequiyaxi nu'aya xuriyayacüque, xemimi tuquita caheta'avecacu, mürayutimavatüre heyeyacu. ³⁶ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü naitü pürahüiyani hicü miemete teüteri vahesie.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Qerusareme quiecatari vahepaüsita (Rucaxi 13:34-35)

³⁷ Qerusareme 'acu, Qerusareme, 'ahesüa quiecatari mecanivatacu-cuyani texaxatamete, mecanivatituaxani Cacaüyari nü'arimama 'ahesüa memü'axe. Müixa nepünevaüriyacai nemüvacuxeürienicü 'atüriyama, vacana yunivema que mütivacuxeüriyava yu'anatüa. Mepücauyavüri. ³⁸ Camüsü xequi 'uyemavetü pücu'eiriva. ³⁹ Müpaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeyia mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyaneni, 'Aixüa queticuni-uvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü mamie hepaüsita.

24

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniquecai 'arique (Maricuxi 13:1-2; Rucaxi 21:5-6)

¹ Mericüsü Quesusi tuqui 'amüpata vayeyaca neyani. Hesüana miemete teyü'üquitüvamete 'aura menacüne me'ixeisitüanique quite tuqui curararuyarita miemete. ² Mücü müpaü tinivacühüaveni, Xete'ixeiya 'icü naime. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tete pücahayevarieni yuheima 'atetü. Naitü masi nica'unariemücü.

'Inüari que mütimasücünü taparirümecacu

(Maricuxi 13:3-23; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

³ Hicü mana 'ayerücu Huriva Mati'u yemuriyarisie teyü'üquitüvamete 'auriena menacüne yühücaute mecutecacu. Müpaü metenitahüave, Quetatinetaxatüa quepaucua müpaü pütüiyüni que pemaincai. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua pemunuani, quepaucua mütaparirümeni.

⁴ Hicü Quesusi müpaü tivacühüave, Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü tixe'u'irüviyacü. ⁵ Yümüretü mepü'axüani müpaü me'utiyaatü quename nehesüa memiemete, Neri Cürisitu nepühücü, me'utiyaatü. Mepüteva'irüviya yumüreme. ⁶ Xepüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, cuya niuqui xepü'enieni. Yumarima xepücacamurieca. Peuyevese müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü. ⁷ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani, hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü. Naisarie vaüca cuiniya canitixuaverimücü, haca canitavemücü cuie canitayamücü. ⁸ 'Icü naitü müpaü tiyüyu, mücücü cuiniya püsütüarieni xeicüa.

⁹ 'Anari mecanixeyetuacuni xemü'uximatüariecacü. Mepüxecuinisü, yunaitü nuivarite mepüxe'uxive'erieca nehesüa xemümiemetecü. ¹⁰ 'Ana yumüretü mepücunüitüarieni, mepüyuyetuani mepüyuye'uxive'erien.

11 Yumüiretë texaxatamete mepanucu'uni mete'itavatü. Mepüteva'irüviya yumüireme. 12 Cuini mieme memücayuvaüriyacü yamemütecahunicü, 'ayumieme yumüiretë mepütivaüripiximeni que memüteyucanaqui'erie. 13 Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani tapareyuque, mücü canitaviceuisitüariemücü. 14 'Icü niuqui'aixüa manuyüne que müti'ane 'Iya ti'aitametücacü manuyüne, mücü catinicuxaxasivamücü naisarie memeutitei teüteri, memühecüasitüiyarienicü yunaitü nuivarite. 'Anaque nitaparimücü.

15 'Uxa'atüni xepixeiya mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque mevayepasie Cacaüyarisie mieme, Cacaüyari que mutayü Tanieri tixaxatame ya'utainecacu, titerüvame quetimaive tita mütxata. 16 'Anari müme Cureya cuieyarisie meme'uvani hürisiepai meque'yuta'unaxüani. 17 Que mü'ane caretasie müyeca 'uxipietü, yapaucua que'anacayani. Ni yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique, püyuta'una püta. 18 Que mü'ane yeuta meyeicani yu'utüma pücanuani yü'ücari tivayehurienique. 19 Xüa 'ui müme memuhuca, müme memütesisitüani mücü tucari 'aye'ayu. 20 Xequeneyunenevieca muhaütüsie müca'aye'anicü xemüyuta'unaxüanicü, mesü 'uxipiya tucarisie ca'aye'anicü. 21 'Ana cuini mieme 'uximatüarica canitixuaverimücü yamemücate'uximatüarievavepaü cuie munetüariapai hicüque, tavari que mücatitixuavere 'ariqueta. 22 Mücü 'uximatüarica xüca 'esicareuteritüarienique, ni xevitü haquevasü pücatavicueningeyu. Peru memanuyexeyarie vacü, 'uximatüarica 'esipüreuteritüarieni.

23 'Anari xüca xevitü müpaü tixecühüaveni, Camü 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca haineni nusu, yuri xepücate'erieca. 24 Mete'itavatü mepü'axüani Cürisitusixi meyuxatatü texaxatamete meyuxatatü. 'Inüari mepütivevieni mamarivaveme meteva'irüviyaque 'asita müme memanuyexeyarie xüca meyüvavenique. 25 Tamüsü müpaü catiyüvecacu cuxi, müpaü nepütixe'utahüavixü. 26 'Ayumieme xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, macumavesie neyeicani, mana xepücaheuyeneicani. Xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, quita peti'aviesie, yuri xepücate'erieca. 27 Merücarिया naisarie que mütimasiücü muyuavisie tahixüata 'umerücatü tasutüapai, müpaüta naisarie catinimasiüccamücü quepaucua munuani Yuri Tevi. 28 Canimasiücünü caxari sepa haque meca, mana meniyucuxeüriecuni virücüxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Maricuxi 13:24-37; Rucaxi 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 'Ana cuitü 'uximatüarica heunuayu, tau niyürimücü, meseri pücahecüarivieni, xuravesixi mepücacürieni muyuavisie miemete, müme türücarिया memexeiya muyuavisie mepücuuyitüarieni. 30 'Ana masiücütü canayeimücü Yuri Tevi 'inüarieya taheima. 'Ana yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniyutihiveriecuni, mecanixeyiacuni Yuri Tevi muyuavisie mieme haisata 'acamecame, türücaüyetü cui xavatütü. 31 Cuxineta hüsiyacacu püvatanü'axüani yutupirisixima, müme mepüvacuxeürieni müme müvaranuyexei, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memü'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

32 Pinicü xequeteneyü'üquitüaca. Quepaucua xavari mücavivieni xüca yürani, xüca mamateya cuneicani, müpaü xepütemaica tasüari 'auracacutüca. 33 Xemeta yaxecüa quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüanecacu naitü, müpaü

xequetenemaica quename hehura quitenie müta'aximenipaü. ³⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Hicü miemete mepücacuini mexi ca'aye'ave 'icü naitü. ³⁵ Muyuavi cuie pütixüni, peru nenuquü pücaxüni.

³⁶ Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani mücü tucari. Taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, Cacaüyari Nu'aya 'asipücatimate, 'uquiyarieya xEICÜA pütimate.

³⁷ Que mütiyü Nuhexi 'amuyeicacaisie, müpaüta catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani. ³⁸ 'Anapai memücatihauvecai cuxi, mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi meutaha canuvasie. ³⁹ 'Asimepücatemaicai, 'ariqueque xEICÜA quepaucua ha mütitüa müvarehausitüa yunäime. Yaxeicüa catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani. ⁴⁰ 'Anari yuhutatü xüca me'u'uvani vaxata, xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva. ⁴¹ Yuhutatü xüca metüxüni yu'aurie, xevitü ranutivitüquieni xevitü ticu'eiriva.

⁴² 'Ayumieme xequenayeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie munuani xecusiyari. ⁴³ 'Ipaüsiere xequetenemaica, quiecame xüca müpaü timaicaque que mü'ane hurayarisie munuaniquecai tinavayame, payeniereniqueyu püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana. ⁴⁴ 'Ayumieme xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua canuaximeme xemü'erieca, 'ana caninuamücü Yuri Tevi.

*Ti'uximayatame yamüticamie yamücaticamie
(Rucaxi 12:41-48)*

⁴⁵ Qui cusiyari que mü'ane pühüritüani yuqita miemete te'uximayatamete vacü, mütivaminicü quepaucua memeyehüva. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane müyumate, mücü canihüritüariemücü. ⁴⁶ 'Aixüa pütüarieni 'iya ti'uximayatame xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme. ⁴⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, pütihüritüani yupini hepaüsita naime. ⁴⁸ Me xüca 'iya ti'uximayatame 'axa tiuca'iyaritü müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü, ⁴⁹ xüca varutivatüyani yuhepaü te'uximayatamete, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni tarüvecarixi vahamatü, ⁵⁰ mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuamücü quepaucua müca'icuevie yapaucua quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame. ⁵¹ Hixüata piviteni mücü, müme yacü xEICÜA memüyüa vahepaü pütipitüani. Manari putasuacani püyutaqueveni.

25

Tamamata 'üimarixi va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Mericüsü 'ana 'ipaü catini'anemücü ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Neüquiyapa, neneüqueme mücueviasie 'üimarixi tamamata yücüxeme me'a'ütü menecüne me'inaqueque. ² Yu'auxüvitü müme 'asimepücatemaicai, yu'auxüvitü mepütemaivavecai. ³ Müme 'asimemücatemaicai yücüxeme me'a'ütü haseitiyari mepücaheyeha. ⁴ Memütemaivavecai haseiti mepahapacai puteyasie yemaneme yücüxeme me'a'ütü. ⁵ Yunaitü mepeucuscacai neneüqueme 'ereutevicacu, meneucusu. ⁶ Tücaru hixüapa xevitü niutahiva, Neuxei neneüqueme mana pamie, xequeneaquiyu, 'utaitü. ⁷ Hicü 'üimarixi yunaitü menenucu'uni, menicuh'arütüani yücüxeme. ⁸ Müme 'asimemücatemaicai müpaü metenivarutahüave memütemaivavecai, 'Esiva xequetaneumicua yuhaseiti, tame tacüxeme mütüxüximecü. ⁹ Memütemaivavecai müpaü metenivaruta'eiya, Tietüsü catinaquimücü tahesie mieme xehesie miemeta. Mecuxi xequenehu tetuayamete vahesüa,

xequenenanai yuhesie mieme. ¹⁰ Hicü mexi meheinanetüvecai neneüqueme caninuani. Müme memucuha'arisie 'utümana meneutahaxüani 'ixüararipa. Quitenie neucunare. ¹¹ 'Aricue mücaque memeicunani mecaniu'axüani 'ümarixi müpaü me'utiyaütü, 'Ti'aitame 'acu, 'Ti'aitame, quetatineuyepiri. ¹² Mücü müpaü tivacühüave, Yuricü nepücxemate.

¹³ 'Ayumieme nepaine, xemeta xequenyeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie que mü'ane hurayarisie munuani.

Vaücava tumini 'ixasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacı

¹⁴ Mücü meta, 'ipaü catini'anemücü, tevi teva müyemiecai que mütiuyuri. Yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete. Yupini tinivayeturieni.

¹⁵ Xeime niu'ütüani 'auxüme quirivayari tumini, xeimeta huta quirivayari tiu'ütüa, xeimeta xei quirivayari tumini. Que memüteyüvavecai yuxexütü, yapaümeme mepu'ütüarie. Hicü neyani. ¹⁶ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie tumini, cuitü neyani, mücücü tinituacaitüni. Tavari 'auxüme quirivayari pana'ivaxü tumini. ¹⁷ Yaxeicüa 'iya hutame mu'ütüarie tavari hutame rana'ivaxü. ¹⁸ Peru 'iya xei quirivayari mu'ütüarie mana vayeyaca cuieta nivati'inieni titi'avietaxü yucusiyari tuminieya.

¹⁹ Mericüsü te'uximayatamete vacusiyari 'epüreuterixü, 'ariqueque caninuani. Cuenita nivaruvevirieni. ²⁰ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie nuaca, ni'atüirieni tamamata quirivayari müpaü 'utaitü, Cusiyari 'ecü tumini 'auxüme quirivayari pepünesi'uyetüiri. Neuxei, mücücü tavari 'auxüme quirivayari nepana'ivaxü. ²¹ Cusiarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame pecanihücütüni 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihürütüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani. ²² Hicü 'iya huta quirivayari mu'ütüarie nuaca müpaü niutayüni, Cusiyari 'ecü tumini huta quirivayari pepünesi'uyetüiri. Neuxei mücücü tavari huta quirivayari nepana'ivaxü. ²³ Cusiarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie pecanihücütüni. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihürütüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani. ²⁴ Hicü 'iya xei quirivayari mutanaqui'erie müpaü niutayüni, Cusiyari nepümasimate 'ecü pema'a'eryacü. Pepuca'isana haque pemücaheca'e, pepicuxexeüriva haque pemücaheicaxüri. ²⁵ Neri nematü neneyani netiti'avietaxü 'atumini cuieta. Camü 'apini. ²⁶ Hicü cusiarieya müpaü tinitahüave, Cari ti'uximayatame 'axa pemütiuca'iyari pemü'a'üraxi pecanihücütüni. 'Ecüsietü pepünesimate que nemütiuca'isana haque nemücaheca'e, que nemüticuxexeüriva haque nemücaheicaxüri. ²⁷ 'Ayumieme peyuevcai 'ecü siqueresü netumini pemüyetuanicü tumini hüvemete vahesüa, ne nenuame nepini nemütitanaqui'erienicü yapaümeme 'ana'ivayu. ²⁸ Tamüsü xequenenavairi 'iya tuminieya, xequene'ütüa 'iya tamamata quirivayari mexeiyä. ²⁹ Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiQuieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni. ³⁰ 'Iya ti'uximayatame 'asimücatiuyuri xequenanuyehüva tacua yüvipa. Mana putasuacani pütiyutaqueveni.

'Isücame que mütivata'ivaviya nuivarite

³¹ Mericüsü quepauca munuani Yuri Tevi marivetü, yunaitü tupirisiximama me'iteütacacu Cacaüyarisie mieme memüpasie, 'ana marivetü payerüni yu'üvenisie. ³² Yunaitü nuivarite menicuxeüriyacuni hüxiena. Nivapatamücü, muxasi vahüveme que mütivapata muxasi sipuri.

³³ Muxasi nivati'uitüamücü yuserieta sipuri yu'utata. ³⁴ 'Ana Ti'aitame müpaü pütivatahüave müme serietana memüti'uni, Xequenaye'axüari xeme. Ne'uquiyari 'aixüa paine xehepaüsita. Xeheixeyatü xequenacüni tixe'aitüvamefüme, xehesia mieme que mütiucuha'arisie quepaucua cuie munetüarie. ³⁵ Ne neheuhacamücücacu xepünete'umi, neheuharimücücacu xepünesi'uharitüa, necuyeicametüme xepünesi'utanaqui'eri, ³⁶ nemavecacu xepünesi'uquemaritüa, neticuyecacu xepünesi'üviyacai, ne'anutahüiyacu nehüsü xepü'axecai. ³⁷ 'Anari müme heiseriemecü yamemütecahu müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme temate'umi, peheuharimücüme tepümasi'uharitüa. ³⁸ Quepaucasü tepümasi'uxei pecuyeicame temasi'utanaqui'eri, pemaveme temate'utiquemaritüa. ³⁹ Quepaucua tepümasi'uxei peticuyeme pe'anutahüiyacu 'ahüsü tete'axecai. ⁴⁰ Hicü Ti'aitame müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemüvaruyurie 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepünesi'uyuri ne.

⁴¹ Hicü müpaü pütivaçühüavenita müme 'utatana memüti'uni, Nehüsü xequeneutayeixüa xeme 'axa xemüteçühüavarüva. Tai yuheyemecü müta'asie Cauyumariesie mieme tupirisiximama vahesie mieme mucuha'arisiesie xequenehu. ⁴² Neri neheuhacamücücacu xepücanete'umi. Neheuharimücücacu xepücanesi'uharitüa. ⁴³ Necuyeicametüme xepücanesi'utanaqui'erie, nemavecacu xepücanesi'utiquemaritüa, neticuyecacu ne'anutahüiyacu xepücanesi'üviyacai. ⁴⁴ 'Anari müme müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme peheuharimücüme pecuyeicame pemaveme peticuyeme pe'anutahüiyacu, temücatavaüriyacai temasiparevienicü. ⁴⁵ Hicü müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemücavaruyuri 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepücanesi'uyuri ne. ⁴⁶ Mümesü mecaniyehuni yuheyemecü memü'uximatüariecacü, müme heiseriemecü yamemütecahu tucari mücaxüve memexeyacü püta mecaniyehuni.

26

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui naimé, müpaü tinivarutahüave yuhüsü miemete teyü'üquitüvamate, ² Xeme müpaü xepütemate, huta tucari 'anucayayu, Pasicua 'ixüarari canatinemücü quepaucua teme'eriva, Cacaüyari que mütivaruhayevaxü tateüterima. 'Ana Yuri Tevi nehücütütü neniyetüiyamücü curuxisie nemümierienicü.

³ Hicü 'ana mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima meniuyucuxeürieni mara'acame mühüritüariecaisüa Caipasi mütitavacasüa.

⁴ Meniuyu'enieni, me'icuananame memiviyacü Quesusi, memimienicü.

⁵ Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Ixüaramete vahüxie xeicüa tepüca'iviya, teüteri me'uyuxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusisie

(Maricuxi 14:3-9; Vani 12:1-8)

⁶ Mericüsü Quesusi mana niucateitüni Vetaniasie Simunisüa cuiniyacü meripai müca'itiyacasüa. ⁷ Hicü 'uca mana ninuani tete puteyayari visi mü'ane 'ahanatü visi mu'üa 'aye'üneme cuini mieme müraye'axe. Neitituanii

Quesusi mu'uyasie ticuacacu. ⁸ Hicü teyü'üquitüvamate me'ixeyatü

meniuyeha'ani müpaü me'utiyuatü, Titayaricutaxi yacü xeicüa reiyehüa. ⁹ Püyüveniqueyu vaücavamecü mütuiyacacü, tuminiyari memümiquienicü memümamave. ¹⁰ Quesusi müpaü retimaica, müpaü tinivarutahüave, Titayari xete'i'uximatüa 'uca. 'Aixüa tiniuyurieni nehesis mieme. ¹¹ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni memümamave xehesüa, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie. ¹² 'Ipaü que müreititua visi mu'üa nehesis, nesicuha'aritätü nemücateuquienicü müpaü pütuyuri. ¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita mecuxaxasivani naisarie cuiepa, que mütiuyuri 'icü 'uca canitaxasiemücü ma'erivanicü.

*Cura que mütiyuvaüri miyetuanicü Qesusi
(Maricuxi 14:10-11; Rucaxi 22:3-6)*

¹⁴ Mericüsü Cura Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai 'Iscariutitanaca mütevacai mana neyani mara'acate memühürütuariecai vahesüa. ¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Tita xenete'ütüani nemüxeyetuirienicü. Müme yuhamatüa me'uyu'enieca xei teviyari heimana tamamata meni'ütüani pürata tuminiyari. ¹⁶ 'Ana nisütüani ticuvaunetü quepaucua 'aixüa müyüniqueyu müvayetuiriencü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari

(Maricuxi 14:12-25; Rucaxi 22:7-23; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

¹⁷ Mericüsü 'anatücacu Pa Mücacuxanariyari tucariyari, teyü'üquitüvamete Qesusi 'aurie meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurienicü, 'ecü 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü. ¹⁸ Müpaü tivacühüave, Xeixesüa xequenehu queicarisie. Müpaü xequetenetahüavi, Ti'üquitame müpaü paine, Netucari caneutihuraniri. 'Aqita Pasicua 'ixüarari nepütaveviennequeyu nehesis miemete teyü'üquitüvamete vahamatü. ¹⁹ Hicü Qesusi que mütaruta'aitüa yamepüte'uyurie. 'Aixüa mepiyuri Pasicua 'ixüarari 'icuaiyari, para meme'erivanicü Cacaüyari que mütaruhayevaxü vateüterima.

²⁰ Hicü 'ucutaicarecu mexa 'aurie nayerüni Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü. ²¹ Metecuacacu müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme pünesiyetüani. ²² Cuini mieme meyhiverietü yuxexuitü müpaü metenitihüavetücüne, Ne netihücü Ti'aitame. ²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xevitü canihücütüni nehamatü pa manati'üve xacüsie, 'iya caneniyetüamücü. ²⁴ Yuri Tevi que nemütiteva necaniyemieni nemümierienicü que müre'uxa nehapaüsita, peru xüa 'üi 'iya tevi que mü'ane münesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. Masi 'aixüa pü'aneniqueyu xüca ca'utinivaque 'iya tevi. ²⁵ Hicü miyetuaniquecai Curatütü müpaü niutayüni, Ti'üquitame netihücü ne. Rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniütaineni.

²⁶ Hicü metecuacacu Qesusi pa nanucu'üni. 'Aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, nititara tivarumi teyü'üquitüvamete. Müpaü niutayüni, Xequenanu'üi xequeneuticua'i. 'Icü caninevaiyaritüni. ²⁷ Hicü 'enucuhanaca tecüxi, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nivaru'itüani müpaü 'utaitü, Yunaitü xequenanutü'ixüa 'icü. ²⁸ 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecuca caniseiryamücü. Yümüreme vahesis mieme nitayeuriemücü memüteheyehüviyariencü 'axa memüte'uyuricü. ²⁹ Müpaü nepütixecühüave, tavari havaicü nepüca'enu'ieni 'icü caxie hayari, mexi tucari ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni xehamatü haque ne'uquiyari müre'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü

(*Maricuxi 14:26-31; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38*)

³⁰ Hicü cuicari Cacaÿari hepaüsita me'uticuicaca menecüne Huriva Mati'u. ³¹ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü xepücunuitüarieni 'icü tücarisie necümana. Müpaü püre'uxa, Nepimieni muxasi vahüveme, muxasi müva'üviyacai menitaxüriexüacuni. ³² Nemierieme ne'anucuqueme nenixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepaütü. ³³ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Sepanetü yunaitü memucunuitüarie 'acümana, ne hasuacu nepücacunuani. ³⁴ Quesusi rehüave, Niuqui caniseÿyeni que nematicühüave, 'icü tücarisie vacana 'uquiri catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanasimate pe'utaitü. ³⁵ Pecuru rehüave, Sepanetü meuyevese 'ahamatü nemumierieni, nepücanecu'imavani quename necamasimate ne'utaitü. Yunaitü teyü'üquitüvamete yaxecüa meniutiyuanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie

(*Maricuxi 14:32-42; Rucaxi 22:39-46*)

³⁶ Mericüsü Quesusi Quetisemani mütiyetevasie neta'ani vahamatü. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni, ne mexicuxi 'uma nepünenenevimie. ³⁷ Hicü Pecurumame Severeu nivemama yuhutame nivarevitüni manapai, nisutüani yuhiverietü yu'iyaritüatü. ³⁸ Hicü müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehiverieca, mücücü nenimüximeni. 'Uva xequenyuhayeva xequenetanenierieni nehamatü. ³⁹ 'Esiva 'uma 'uyaca niutihüximaqueni. Niyutanenevieni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari xüca tüma yüvenique müca'aye'anicü, 'icü hivericacü nemüca'itüarienicü cuerietü. Mesü que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yanegue'itüarieni. ⁴⁰ Teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca, nivaretaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, 'E'e xecateyüvavecai siqueresü xei hurayari xemütanenierenicü nehamatü. ⁴¹ Xequenetanenierieni, xequenyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'ufa'inüasieme. Xe'iyari caniyuvaüriyani, xevaiyari masi puverani.

⁴² Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca cayüveni 'icü manuyeyanicü, xüca heuyeveca yanemü'itüarienicü, que mümatinaque yaquetiyyüni. ⁴³ Nuaca tavari nivaretaxeiya mecusume, memücüsuarietücateicü. ⁴⁴ Varucu'eirieca tavari heyaca hairieca tiyutanenevi yaxecüa 'utaitü. ⁴⁵ Hicü teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca müpaü tinivarutahüave, Xetecusu cuxi xete'uxipie. Camü, canaye'aximeniri, Yuri Tevi que nemütihücü, nemüyetuiyanicü 'axa teyuruvamete vahesüa. ⁴⁶ Xequenancu'uti tepüvanaquiyu. Que mü'ane münesiyetüani 'acanamieni.

Quesusi que mütiyiviarie

(*Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11*)

⁴⁷ Mericüsü 'utaniucacacu cuxi Cura mana caniniani Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitüccaitüni 'ixiparate cüyexi mete'u'ücame, mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima mevareyenü'acu. ⁴⁸ 'Iya miyetuaniquecai 'inüari püvarupitüa mevayecünirümecacu, müpaü 'utaitü, Que mü'ane nemütavaürütüani ne'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuyiye. ⁴⁹ Hicü Quesusüa nuaca müpaü niutayüni, Que 'acu Ti'üquitame. Ni'iseni. ⁵⁰ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Nehamicu, titacü pemütinua, yaquetineuyuri. Hicü 'auriena me'uyucuxeüriececa, Quesusi meniuyiye.

⁵¹ Mũme Quesusimatũ memu'uvacai xevitũ nivatihana yu'ixipara. 'Ivaca ti'uximayatame mara'acame mũhũritũariēcaisũa mieme, nacaya naviteni. ⁵² Hicũ Quesusi mũpaũ tinitahũave, Painatana queneuca'uta 'a'ixipara. Yunaitũ 'ixiparasie memũteviya, 'ixiparacũ mepũca'unarieni. ⁵³ Mũpaũ pecaticu'eriva nemũyũvecũ nemitavavirienicũ ne'uquiyari, mũcũ cuitũ mũvaranũ'anicũ yutupirisixima tamamata heimana huta vaxayari meyu-paũmeme. ⁵⁴ Peru xũca mũpaũ netiyurienique, quepaũ raye'aniqueyu 'utũarica meuyevese 'ipaũ mũtiyũni manuyũne. ⁵⁵ Hicũ 'ana Quesusi mũpaũ tinivarutahũave teũteri, Cari xepeyecũ 'ixiparate cũyexi xe'u'ũtũ xenesiviyaque, que mũtiviviyarũva tinavayame. Mũixa tuqita nenayecateitũni tucarić neti'ũquitatũ. 'Ana xepũcanesihevi. ⁵⁶ Perusũ 'ipaũ naitũ pũtiyũ, maye'anicũ texitaxamate que memutiya 'utũarica xaparyarisie. Hicũ teyũ'ũquitũvamate yunaitũ me'icu'eirica meniuta'unaxũani.

Quesusi que mũtiutahũavarie 'isũcate vahũxie

(Maricuxi 14:53-65; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Mũme memiviya Quesusi mecani'atũirieni Caipasi. Mũcũ mara'acame mũhũritũariēcai canihũcũtũcaitũni. Hesũana mũme 'inũaricũ memũte'ũquitametũcaĩ meniycucuxeũrieni 'uquiravesixi vahamatũ. ⁵⁸ Pecuru niveiyacaitũni yaveva mara'acame mũhũritũariēcai quitanapaitũ. Mana heutahaca tupirisixi va'aurie nayerũni niereque que mũ'itũarieniquecai.

⁵⁹ Hicũ mara'acate memũhũritũariēcai vahamatũ yunaitũ 'isũcate 'axeicũa menivavautũvecaitũni memunenierixũ, Quesusi memũtaxanetacũ, vaniũquicũ mũmieriencũ. ⁶⁰ Mepũyutexiecai sepa yumũretũ mete'itavatũ memu'axũa metehēcũtatũ que memũte'unenierixũ. 'Imatũrieca yuhutatũ me'anucu'uca, ⁶¹ mũpaũ meniutiyuani, 'Icũ mũpaũ painecai, Ne necaniyũveni nemica'unacũ Cacaũyari tuquieya, tavori hairieca tucari nerenũquitũani. ⁶² Hicũ mara'acame mũhũritũariēcai 'anucuqueca mũpaũ tinitahũave, Tixaũ pecatianiuni 'ahepaũsita, 'ipaũ que memũmatexaneta 'ime. ⁶³ Quesusi 'asipũcahainecai. Hicũ mara'acame mũhũritũariēcai mũpaũ tinitahũave, Nepũmasihũritũa Cacaũyari mayeyuri masi'eniecacu yapemũtaticũhũavenicũ xũca cũrisitu pehũcũtũni Cacaũyari nu'aya. ⁶⁴ Quesusi cayucu'imavatũ mũpaũ ticũhũave, 'Ecũ mũpaũ pecaniutainenĩ. Mũcũ meta, mũpaũ nepũtixecũhũave, Yemecũ xecanenixeiyacuni Yuri Tevi que nemũtihũcũ, mana ne'acame Que Mũ'ane Mũtũrũcaũye serieta, haisata ne'acamecame taheima. ⁶⁵ Hicũ mara'acame mũhũritũariēcai yu'ixuriqui niutasana mũpaũ 'utaitũ, Cari pisevixima Cacaũyari 'axa 'utaitũ. Que cuxi tetevareyehũva memunenierixũ. Xemetũtũ hicũri xepi'eni que mũtisevixima Cacaũyari 'axa 'utaitũ. ⁶⁶ Que xetecu'eriva. Mũme mũpaũ metenicũhũaveni, Peuyevese mũmieriencũ. ⁶⁷ Hicũ mericũ meniti'aũsicamatũcũne hũxitana, menitihusutũcũne. Hipatũ 'auritapana meneitivani ⁶⁸ mũpaũ me'utiyaatũ, Cari pepũtixaxatame. Mericũte Cũrisitu, quetaneutaxatũa que mũ'ane pũmasiheutiva.

Pecuru que mũtiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitũ

(Maricuxi 14:66-72; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Mericũsũ Pecuru tacua niucateitũni. Ti'uximayatame hesũana naca 'ũimariitũtũ mũpaũ tinitahũave, 'E'e, 'ecũtari Quesusimatũ pepuyeicacai Carereya quiecamematũ. ⁷⁰ 'Iya niyucu'imavacaitũni yunaime vahũxie mũpaũ 'utaitũ, 'Asinepũcatimate tita pemũtixata. ⁷¹ Mana heyacu quite-nie xevitũ nixeiya 'uca. Mũpaũ tinivarutahũave mũme mana memũti'ucai,

'Icūri Quesusi Nasaretitanacamātū puyecacai. ⁷² Tavari niyuta'imani yūhūritūatū mūpaū 'utaitū, Cacaūyari nesi'eniecacu nepaine, nepūca'imate mūcū tevi. ⁷³ Yareutevicacu vana memūti'ucāi me'u'axūaca mūpaū meten-itahūave Pecuru, Yuricū 'ecū xevitū pecanihūcūtūni mūme. 'Aniuquicū pepūmasiūcū que pemūtiuniuca. ⁷⁴ Hicū 'axa tiniutiniūtūyani, mūpaū 'utaitū, Cacaūyari xūca 'axa nesiurienique tūma xūca neti'itavani, yemecū nepaine, nepūca'imate mūcū tevi. Yapaucua niutahiva vacana. ⁷⁵ Pecuru ne'erivacaitūni Quesusi niuquieya que mūtita'hūavixū, Vacana catahivave-cacu cuxi, 'ecū haicacūa pepū'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitū. 'Anuyeyaca niutasuani cui yuhiverietū.

27

Quesusi que mūtiutahūavarie Piratu hūxie

(*Maricuxi 15:1; Rucaxi 23:1-2; Vani 18:28-32*)

¹ Mericūsū ximeri yunaitū mara'acate memūhūritūariecai teūteri va'uquiyarima vahamatū meniuyucuxeūrieni meyu'enienique Quesusi hepaūsita, memimienicū. ² Meneihana hūacame, Piratu meniyetuirieni cuvexunaruri.

Cura que mūtiumū

³ Mericūsū Cura miyetua tiutamariECA quename 'isūcate mete'uta'aitaxū mūmierienicū, yūcū tiniyūcūhūavecaītūni. Vatumini nivarecu'ūitūani mara'acate memūhūritūariecai 'uquiravesixi, xei teviyari heimana tamamata pūrata tuminiyari, ⁴ mūpaū 'utaitū, 'Axa nepūtiuyuri nemiyetuacū tevi hesiena mūcarahūiya, xuriyaya mūtayeurienicū. Mūme mūpaū metenicūhūavecaītūni, Sepasū tame, 'ecū pūta pepū'acuerivayurieca. ⁵ Tuqita heicaxūrieca tumini nivayeyani. Heyaca niuyucavieni.

⁶ Mara'acate memūhūritūariecai meheiti'ūca tumini mūpaū meniutiyuanecaitūni, Pūcatauniva temeicaxūrienicū tuqui tuminiyari meucavesie, muyetuyacū tevi xuriyaya mūtayeurienicū. ⁷ Me'uyu'enieca cuie mecaniunaneni mūcū tuminicū xari vevivame cuieya, mana heu'uvacate teva miemete vateuquiyapa mayanicū. ⁸ 'Ayumieme mūcū cuie Xuriya Mataxūri catiniuyetevaca hicūque. ⁹ 'Anari naye'ani tita Cacaūyari mūtiutayū Queremiyaxi mūpaū 'utainecacu tixaxatametūtū, Menei'ūni xei teviyari heimana tamamata pūrata tuminiyari, que mūraye'arūcai 'iya, 'Ixaherisixi teūteriyari mūpaū mete'eye'atūacu, ¹⁰ mepi'ūitūa xari vevivame meminanairienicū cuie, Ti'aitame que mūnetiu'aitūa.

Piratu Quesusi que mūtiuta'ivaviyaxū

(*Maricuxi 15:2-5; Rucaxi 23:3-5; Vani 18:33-38*)

¹¹ Mericūsū Quesusi niutaquerieni cuvexunaruri hūxie. Mūcū mūpaū tinita'ivaviya, 'Ecū Huriyusixi teūteriyari tiva'aitūvame petihūcū 'ecū. Quesusi cayucu'imavatū rehūave, 'Ecūsū mūpaū pecaniutaineni. ¹² Mara'acate memūhūritūariecai 'uquiravesixi me'ixanetacacu 'asipūcatiuta'a. ¹³ Hicū Piratu mūpaū tinitahūave, Pecativa'enie que mūreupaūme memaitūca 'ahepaūsita memunenierixū. ¹⁴ 'Iya havaicū mūca'ita'ei. 'Ayumieme cui ni'iyarixiecaītūni cuvexunaruri.

Cuvexunaruri que mūtiuta'aitaxū. Quesusi mūmierienicū

(*Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16*)

¹⁵ Mericūsū xexuime 'ixūarapa cuvexunaruri niyuvaūriyacaitūni memanutaxūrivacai xevitū mūxūnarienicū teūteri vahesie mieme, que mū'ane

müvanaquecai. ¹⁶ 'Ana 'anutahüiyacame mecanexeyacaitüni mümarivacai Vaxavaxi mütevevacai. ¹⁷ Me'uyucuxeüriecu Piratu müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane püxenaque nemüxexünirieni, Vaxavaxiri, mesü Quesusiri Cürisitu müterüvarüva. ¹⁸ Müpaü pütimaicai, me'ütesatü memiyetuacü.

¹⁹ Hicü Piratu mana 'acaicu 'isücame 'uveniyasie, 'üyaya niuqui neinü'airieni müpaü 'utaitü, Queneuhayeva mücü tevi heiseriemecü yamüticamie. Cümana vaüca nepütiucuinixü neheinüsita hicü yüvicüta.

²⁰ Mericüsü mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixita menivarutahüave teüteri memitavavirienicü Vaxavaxi, memüteta'aitacü Quesusi mümierienicü. ²¹ Hicü müpaü tinivarutahüave cuvexunaruri, 'Ime yuhutame que mü'ane püxenaque nemüxexünirienicü. Müme müpaü mepaitücatei, Vaxavaxi queneuxüna. ²² Piratu tivacühüave, Mericüte, queri ne'iyurieni Quesusi 'icü Cürisitu müterüvarüva. Yunaitü mete'icühüave, Curuxisie que'umierieni. ²³ 'Iya tivarahüave, Titayaricuta, queri tiuyuri 'axa tiuyuri. Müme cuini mieme meniutihivatücüne müpaü me'utiyaütü, Curuxisie que'umierienicü.

²⁴ Piratu tiuxeyaca que mütiyutexienecai, masi cuini mieme que memüteyuxamurietüvecai, ha niuta'aita, niucamaimani teüteri vahüxie müpaü 'utaitü, Ne nepü'tiya, nehiesie pücarahüivani 'icü xuriyayacü, xeme püta xehesie pürahüiyani. ²⁵ Yunaitü teüteri müpaü metenitahüave, Xuriyayacü tahesie querahüivani, tatüriyama vahesieta. ²⁶ Hicü nivaruxünirieni Vaxavaxi. Tiuta'aitaca Quesusi mücuveyaxüanicü, niyetuani curuxisie mümierienicü.

²⁷ Mericüsü cuvexunarurisüa miemete cuyaxi parasiyusie mehevitüca Quesusi cuyaxi vaquita, menivaruta'inieni cuyaxi mana memayetecai yunaime. ²⁸ Me'itiquemaripieca, cuya 'ücarieya mütaüraüye menenacvirieni. ²⁹ Xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni, haca 'isüyari menicueitüani serietana. Hüxiena metitunuma'tüni meninainaimacaitüni müpaü me'utiyaütü, Que 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. ³⁰ Me'i'aüsicavieca, haca meninavairieni, cümana mu'uyasie menicuvayacaitüni. ³¹ Me'inainaimaca meninavairieni 'ücarie, menitiquemaritüani 'ixuriquieyacü. Mana meneihana curuxisie mümierienicü.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

³² Mericüsü mana me'uyehütü menitaxeiya Sirenetanaca Simuni titevacame. Mecaniviya menütüquirienicü curuxieya.

³³ Curucuta mütiyetevasie meniu'axüani, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiyetevasie. ³⁴ Mana meni'itüani vinu masina siürica nücame meuyuyehüacacü. He'inüataca püca'i'imücücai.

³⁵ Curuxisie me'icavieca cuyaxi meniyuta'iva que memüteheitahuriexüaniquecaicü 'ixuriquieya. ³⁶ Mana mecetetü meni'üiyacaitüni. ³⁷ Mu'uya heima meneivera xapa, que mütiutaxanesie re'ucame, ICÜ QUESUSI CANIHÜCÜTÜNI HURIYUSIXI MÜTIVA'AITÜVAME, 'anuyüneme.

³⁸ Mericüsü 'auriena menivarutivütüani tenavayamete yuhutame curuxisie, serietana xeime 'utatana xeime. ³⁹ Hicü müme memanuyecücaicai 'axa metenicühüavecaitüni yumu'u me'utisiquetü ⁴⁰ müpaü me'utiyaütü, Cari 'ecü pepica'unaquecai tuqui, haica tucari 'anayeyayu pepenuquitüaniquecaicai. Parasü, queneu'ataviceuisitüa xüca Cacaüyari penu'ayatüni. Curuxisie quenacaye'a. ⁴¹ Müpaüta mara'acate memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixi

vahamatü me'inanaimatü yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni, ⁴² Hipame niu nivatavicueisitüvacaütüni, pücaýüve müyutavicueisitüanicü yücümana. Cari 'Ixaherisixi catatini'aitüvametüni niu. Mericüte, hicü que'acayani curuxisie, yuri temüteta'erienicü tame hesiena. ⁴³ Mücüsietü Cacaüyarisie yuri pütü'eriecai, hicü xüca 'inaqu'erieca que'itavicueisitüani müpaü maineacü, Ne Cacaüyari necaninu'ayatüni. ⁴⁴ Tenavayameteta 'auriena curuxisie memuyevücai yaxeicüa 'axa metenicühüavecaütüni.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari

(Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

⁴⁵ Mericüsü tuca niucuyüre naisarie mana cuiepa cüa caviecacuque niucuecüre. ⁴⁶ Hicü cüa caviecacu Quesusi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Heri, Heri, rama savacütani, taniüquicü Necacaüyari necacaüyari titayari penetiucu'eiri manuyüne. ⁴⁷ Hipatü müme muva memüti'ucai me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Eriyaxi niutahüave. ⁴⁸ Xevitü müme 'unausarümetü neyani, ha'iseveme 'acuetü nitihüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni menu'ienicü. ⁴⁹ Hipatü müpaü meniutiyuani, 'Acuxisü tepütaneniereni, siparasü 'Eriyaxi xüca 'uhamieni 'itavicueisitüanique.

⁵⁰ Quesusi tavari carima 'utahivaca niyetuani yu'iyari. ⁵¹ Hicü 'ixuriqui 'emayesuicai meuvücai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca. Cuie putayua, texti tiutitarixü. ⁵² Teuquiya nanutiyepletücani, yumüiretü Cacaüyari teüterimama memeucusixüa mepanucu'uitüarie. ⁵³ Teuquiypa meheycüneca Cacaüyari quiecariena meneutahaxüani 'anucuquecu 'iya, yumüiretü mepüvaruxei.

⁵⁴ Hicü cuya mühüritüariecai hipatü hamatüana memi'üviyacai Quesusi quepaucua cuie memuxei 'uyuaneme memixei naitü que mütiyü, cuini mieme menimamacaitüni müpaü me'utiyuatü, Yuricü 'icü Cacaüyari caninu'ayatücaütüni.

⁵⁵ Yumüiretüta 'ucari mana meniti'ucaitüni teva metanenieretü. Müme Qesusimatü meneyecüne Carereyasie mete'iminique. ⁵⁶ Mariya Mararatanaca xevitüta Mariya Cacuvu Cuse müvavarusitücai, Severeu nivemama vavarusi hipatüta mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiucateuqui

(Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

⁵⁷ Mericüsü 'acayunirümecacu, tevi mana ninuani xicutütü 'Arimateya quiecametütü Cuse titevatü mütiyü'üquitüvametücai Quesusisüa mieme. ⁵⁸ Piratusüa nuaca nitavavirieni Quesusi caxarieya. Hicü Piratu müpaü pütü'aitaxü müyetuiriyarienicü. ⁵⁹ Hicü Quesusi caxarieya necueni nita'eima rinu 'ixuriquiyaricü 'itiyacamecü. ⁶⁰ Yuteuquiypa neitateni mühecuacaisie meripai mütiuta'aitacai müvaye'inierienicü 'aitüa. Tete 'amüna 'acacurupaca teuquiya heunaca, neyani. ⁶¹ Mana meniucateitüni Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü teuquiya hüxie.

Cuyaxi que memüte't'üviyacai teuquiya

⁶² Mericüsü 'uxa'arieca, Pienixi 'utaxücu, mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü meniuyucuxeürieni Piratusüa ⁶³ müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame tame tepe'eriva 'iya tiyu'irüviyame que mainecai 'ayeyuritü cuxi, Haica tucari 'aye'ayu nepanucqueni 'utaitü. ⁶⁴ Ayumieme quetineuta'aita teuquiya mü'üviyarienicü hairieca tixüyuque, capa teyü'üquitüvamate yüvicüta me'axüame me'inavanicü, müpaü capa metevurutahüavecü teüteri, Müquite vasata panucque. Xüca müpaü meteyurienique, 'imatüriea mieme

'irūmari pe'ivaniqueyu meripai mieme. ⁶⁵ Piratu müpaü tinivacühüaveni, Xemesietü cuyaxi xequenivaranuvitūqui. Xequenehu xequene'üviyani que xemüteyüvave. ⁶⁶ Müme mehecūneca meni'üviyacaitūni teuquiya. Cuyaxi menivaruhūritūani, tetesie teuquiya meniu'inūaritūani yuseyucū.

28

Que müranucuquetūarie 'umieriecu

(Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

¹ Mericūsü 'uxipiya tucari 'utaxūcu semana mexūcame tucarisie yuimuana Mariya Mararatanaca xevitū Mariyamatū mana meniu'axūani me'ixeiyaque teuquiya. ² Hicū cuie carima niutayuani. Taheima nacaneni T'aitame tupirieya. Nuaca, heicurupaca tete, hesiena nayerūni. ³ Merūcariyapaü pūtiyuxexeyacai, 'ixuriquiteya pūtuxacai 'üvipaü. ⁴ Me'imacatū tehüvemete cuyaxi meputiyüyūacacai, müquite vahepaü me'anenetū menacūne. ⁵ Hicū niuqui tuayame müpaü tinivarutahūave 'ucari, Xepūcaheumamaca xeme. Ne müpaü nepūtimate xemicuvautūve Quesusi curuxisie memerie. ⁶ 'Uva pūcayeca. Panucuquetūarie que mainecai. Xequenacūni xequeneu'ixūari haque matequi. ⁷ Hicū cuitū xequenehu, müpaü xequetenivaretahūavi teyü'ūquitūvametemama müquite vasata manucuquetūariecū, müxe'anuhaitūiyacū Carereyasiepai. Mana xecaneixeyacuni. Camū yanepūtixe'utahūavixūri. ⁸ Cuitū teuquiypa meheycūneca memamatū cui meyutemamavietū meniutanausaxūani memūtevataxatūanicū teyü'ūquitūvametemama. ⁹ Hicū mana me'uhucacu Quesusi nivaranucunaque müpaü 'utaitū, 'Aixūa 'acu. Müme hetūana me'utihūxima'uca menimayūani quetayasie, nenevieri menipitūani. ¹⁰ Hicū müpaü tinivacühüaveni Quesusi, Xepūcaheumamaca. Xequenehu, xequetenivaretaxatūa ne'ivama Carereyapai memūyehucū. Mana memūnesihexeyia.

Cuyaxi que memūtevarutahūavixū mara'acate memūhūritūariecai

¹¹ Mericūsü 'ucari me'uhucacu, cuyaxi hipatū quiecarisie menecūneta. Naitū que müreyū metenivarutaxatūani mara'acate memūhūritūariecai. ¹² Hicū 'uquiravesixi vahamatū me'uyucuxeūriea me'uyu'eniaca yunaitū, tumini vaūca menivaru'ūitūani cuyaxi ¹³ müpaü me'utiyaatū, Xeme müpaü xequeneutiyuaneni, Teyü'ūquitūvametemama meniu'axūani, mepinava mexi tecusucai. ¹⁴ Xūca cuvexunaruri tiutamarieni, tame 'aixūa tepiyurieni xehesie mücarahūiyanicū. ¹⁵ Müme tumini me'utanaqui'erieca yamepūteyuriecai que memūte'utahūavarie. Müpaü pūrecuxaxasiva Huriyusixi vasata hicūque.

Quesusi que müdivaruhūritūa nü'arisixi

(Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁶ Hicū teyü'ūquitūvamete Tamamata Heimana Xevitū Carereya menecūne mücū yemurisiepai Quesusi que müdivarehūavecai memūyehucū. ¹⁷ Me'ixeiyatū nenevieri mecanipitūacaitūni, hipatūsietū müme 'asimepūcatemaicai xūca yuritūcaitūni me xūca catixaütūni. ¹⁸ Hicū Quesusi 'aura niuyani, tinivarutaxatūani müpaü 'utaitū, Naimecū heiserie nepexeyia taheima cuiepata. ¹⁹ 'Ayumieme xequeneutayeixūa, teyü'ūquitūvamete xequenivarayeitūa yunaime nuivarite, xevaca'üyatū ta'uquiyaarisūa nu'ayasūa 'Iyari Mütiyupatasūa memūmiemetetūnicū, ²⁰ xeteva'ūquitūatū yamemūtecahunicū nai que nemūtixe'u'aitūa. Camūsū, nesietū tucaričū xehamatū nepuyeicani mexi cataparive. Müpaü xEICūa cani'aneni.

MARICUXI

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiü'xasitacai

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Mateu 3:1-12; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

¹ Niuqui 'aixüa manuyüne Quesusi Cürisitu Cacaüyari münu'aya hepaüsita, 'ipaü tiniusütüarieni. ² Quisariyaxi Cacaüyarisüa mieme müti xaxatametücai xapayasio, müpaü catine'uca,

Camü, nenuqui tuayame necananunü'amücü meri. Mücü 'aixüa caniyuriemücü 'ahuye pecanuavecacu.

³ Macumavesie xevitü nahivani, Xequenaha'arütüaca Ti'aitame huyeya, 'utaitü, Xequeutixeurariya huyeteya, 'utaitü.

⁴ Que müre'uxa, Vani macumavesie tine'üyanecaitüni, müpaü ticuxatatü, memüthehayevacü 'axa memüteyuriecaicü, mücücü memüthehuyehüviyarienicü, 'arique memüca'üyarienicü. ⁵ Yunaitü Cureya cuieyarisie quiecatari, yunaitü Querusareme quiecatarita, meneyecüne me'ixeyacutü. Nivareca'üyacaitüni yunaima Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüte'uyuri.

⁶ Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücaitüni, navi hüyameyaricü nayühücaitüni. Tüpuxi nivacuacaitüni, yeuta mieme xiete ni'iecaitüni.

⁷ Que müticuxatacai, müpaü nainecaitüni, Xevitü 'ucanamiene ne'utüma. 'Iya yemecü canive'emetüni, ne pücatixaü. Ne 'aixüa nepüca'ane nehiesie müti naquenicü ni nemiparevienicü. ⁸ Nesüari necanixe'üyaneni hacü. Mücü canixeca'üyamücü 'Iyari Mütiyupatacä.

Quesusi que mütiuca'üyarie

(Mateu 3:13-17; Rucaxi 3:21-22)

⁹ Mericüsü, 'ana caninuani Quesusi, Nasreti heyeyaca Carereya cuieyarisie. Vani canica'üya Curutani hatuxamesie. ¹⁰ Hicü Quesusi hapa 'anatiyeiximetü, muyuavi niuxeiya 'anacayepierümeme. Canixeiya

'Iyari 'acamieme para hesiena müyuhayevacü, cucurupaü 'anetü.

¹¹ Xevitüta niutaniuni taheima, müpaü 'utaitü, 'Ecü pecaninenivetüni, necamaninaqui'erieca. 'Acümana neninetemavieca.

Quesusi que mütiuta'inüasio

(Mateu 4:1-11; Rucaxi 4:1-13)

¹² Hicü 'Iyari neinü'ani macumavesie. ¹³ Mana niuyeicacaitüni huta tevari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecaitüni. Yeutari memüvaxuave niuyeicacaitüni Quesusi. Cacaüyari tupirisiximama menipareviecaitüni.

Quesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Mateu 4:12-17; Rucaxi 4:14-15)

¹⁴ Mericüsü, Vani 'anukahüiyacu, Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie, niuqui cuxatatü 'aixüa manuyüne, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, ¹⁵ ya'utaitü, Tucari canaye'aniri. Hicürixüa Cacaüyari cuitü canisütüamücü 'ena ti'aitatü. Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai, niuqui 'aixüa manuyünesie yuri xequeteneuta'eri.

Quesusi que müti varuta'ini hesiena memüteviyanicü quesüteveiyamete yunau-came

(Mateu 4:18-22; Rucaxi 5:1-11)

¹⁶ Mericüsü, haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, canivarux-eiya Simuni 'Atüreximame yu'ivamacame. 'Emeneitavivivacaitüni vipi haracunasie, memüquesüteveyametetücaicü müme. ¹⁷ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehiesie xequeteneviyani. Teüteri xevacuxexeürivame nepix'e'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü. ¹⁸ Yapaucua yu-pipi me'ucu'eirica, hesiena meteniüviya.

¹⁹ Hicü 'esiva 'umapai 'uyemietü nivaruxeiya Cacuvu Vanimame yu'ivamacame, Severeu nivemama. Müme canuvassie meniyetecaitüni yuvipi memanesiquitüatü. ²⁰ Iya nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Yuquemasi Severeu me'ucu'eirica canuvassie yecaima, te'ivamete vahamame, Qesussie meteniüviya.

Cacaüyari müca'itiya que mütinücai tevi
(Rucaxi 4:31-37)

²¹ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Hicü cuitüva 'uxipiya tucarisie, Huriyusixi vatuquita heutahaca, tini'üquitacaitüni. ²² Menihüxiyacaitüni tita müti'üquitacai hepaüsita. Que mü'ane heiserie mexeiyapaü tinivaru'üquitüvacaitüni, que memücate'üquitacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai. ²³ Mericüsü heutahacu, yapaucua tevi caneutahani vatuquita cacaüyari müca'itiya minücai. 'Iya niutahiva ²⁴ müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüani, Qesusi Nasaretitanaca 'acu. Petasiheuyehüanique petinua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme mupasie, 'ecü pecanihücütüni, tinitahüave. ²⁵ Qesusi nita'imaiya, müpaü ticühüavetü, Cayuvatü 'aixüa, queneuxüna. ²⁶ Hicü müsü cacaüyari müca'itiya, tevi nütü, carima 'utahivatü, nixüna. ²⁷ Yunaitü menihüxiyani. 'Ayumieme niuqui meniütixüatüatücüne müpaü me'utiüyatü, Titari 'icü. Que titita 'icü 'üquisica mühecua. Camü heiserie hexeiyatü tiniva'aitüaca 'asita cacaüyarixi memüca'itiyatüca, müme meni'enieni. ²⁸ Hicü cuitüva naisarie Carereya cuieyarisie tiniutamariva que mütiuyuri.

Qesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(Mateu 8:14-15; Rucaxi 4:38-39)

²⁹ Mericüsü tuquita me'ayenexüaca, Simuni 'Atürexivaque menecüne, Vani Cacuvu yunaitü. ³⁰ Simuni varücaüya mana niucateitüni hüiyatü. Cuitüva metenitaxatüani Qesusi que mü'anecai. ³¹ Hicü 'aura 'ayaca, mabaya 'uviyaca, nenucuhana. Yapaucua cahüiyatü nayani 'uca, tinivarumini.

'Acayunecu, yumüiretü que memüte'anayexüriya
(Mateu 8:16-17; Rucaxi 4:40-41)

³² Hicü taicai 'acayunecu, meni'atüirieni tecuicuicata yunaime, müme meta cacaüyarixi memüvaviyacai. ³³ Yunaitü quiecatari meniucuxeürieni quitenie hüxie. ³⁴ Yumüireme nivaranaxürieni cui memüyüacai müireme cuiniyacü. Cacaüyarixita nivarayenü'axüani yuvaücavame. Pücavapitüacai cacaüyarixi memütiniunicü, müme memimaicaicü.

Qesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie ticuxatatu
(Rucaxi 4:42-44)

³⁵ Hicü 'uxa'arica ximeri meri 'acuxi yüvicüta nanucuqueni. Quita vayeyaca, neyani macumavesiepai. Mana niuyutanenevieni. ³⁶ Hicü Simuni, hipatüta hamatüana memü'uvacai menenucyeique Qesusi. ³⁷ Me'itaxeyaca müpaü metenitahüave, Yunaitü mepümasicuvautüve. ³⁸ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cümüsüari 'uma püta tepüyehu. Hipame quiecaritiesie tepütayeixüani, nemütivaretaxatüanicü manarita. 'Ayumieme

necaneyeyani. ³⁹ Hicü mana niuyeicacaitüni, ticuxatatü vatuquiteta naisarie Carereyasie, varayenü'avatü cacaüyarixi.

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai

(Mateu 8:1-4; Rucaxi 5:12-16)

⁴⁰ Mericüsü xevitü cuiniyacü müca'itiyacai caninuani hesüana, cui 'ivaviri-
etü. 'Utitunumaveca hüxiena, müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani, 'ecü
pecaniyüveni pemünesi'itieni. ⁴¹ Quesusi 'inenimayatü yumama niutasera.
Nimayüani müpaü ticühüavetü, Nesüari nepünevaüriya. Pecaniu'itiyani.
⁴² Müpaü titahüavecu yapaucua peunua cuiniya. Tevi 'itiyatü nayani.
⁴³ Cuini mieme 'ihüritüatü, Quesusi neinü'ani cuitüva, ⁴⁴ müpaü ticühüavetü,
'Amarima 'aixüa, xeimetüme pemücaraxaxatüvani havaicü. Mara'acamesüa
quenemie püta. Quene'axeiyänüa. Pemanayevécü, quenanutimava que
müre'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü. ⁴⁵ Mücü masi mana heyaca
yatiniutixatatüyani vaücava. Naisarie tinicuxatacaitüni que mütiyüü. 'Ayu-
mieme Quesusi püca'yüvecai quiecarisie me'axeni yuhécüatätü, masi yeuta
necateitüni macumavesie. Hesüana meni'axecaitüni naisarie quiecatari.

2

Quesusi que mürenayehüa huriecame

(Mateu 9:1-8; Rucaxi 5:17-26)

¹ Mericüsü yapämexa tucari 'anucayacu, hutarieca caninuani
Caperünaumesie. Catiniutamariva quename quita hayecatei. ² Yümüretü
cuitü meniycuxeürieni. Memüyumürecaicü, ni quitenie hüxie
mepücatenaquecai. Mücü tinivacüxaxatüvacaitüni niuqui. ³ Hicü hipatü
huriecame meni'atüirieni, yunaucatü mehecuetü. ⁴ Hura me'ecuenique
meniyutatexieni teüteri memüyumürecaicü. 'Ayumieme Quesusi manucatei
qui heima püta mecaneitiyepieni. Me'ivati'ineca 'ixumari muva
meneicatuani huriecame, 'itarisie 'acaime. ⁵ Quesusi varuxeiyaca yuri que
memüte'eriecai, müpaü tinitahüave huriecame, Nenive, pepüreyehüviyarie
'axa pemütüyuricü. ⁶ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametücai
muva mecanayetecaitüni. Yu'iyarisie müpaü metenyücühüavecaitüni,
⁷ Titayaricuta müya ticühüave icü. Pisevixima Cacaüyari müpaü 'axa
'utaitü. Quepainetü püyüve müreyehüvirieni tevi 'axa tiyurieyu.
Xevitüxa xEICÜA caniyüveni Cacaüyaritütü. ⁸ Quesusi yu'iyarisie timaitü
müya memüteyücühüavecaicü, müpaü tinivarutahüave, Titayari müya
xeteyücühüave yu'iyarisie. ⁹ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü
mütitahüave muhurie, Pepüreyehüviyarie 'axa pemütüyuricü. Caticuanive
masi müpaü mütitahüave, Quenanucüquexi, 'a'itari quenancucue'i,
quenecuyeicani. ¹⁰ Paraque müpaü xemütehetimanicü Yuri Tevi netitevatü
heiserie nemexeyacü cülepa, nemütivareyehüvirienicü 'axa meteyurieyu,
müpaü tinitahüave huriecame, ¹¹ 'Ecü nepümarahüave, quenancüquexi,
'a'itari quenancucue'i, 'aquie quenemie. ¹² Hicü nanucüqueni. Yu'itari
'anucucueca neyani yunaima vahüxie. 'Ayumieme yunaitü meniuhüxiyani.
'Aixüa meniutyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiyuatü,
Hasuacu tepücanenierivave 'ipaü tiyüaneme.

Que mütita'ini Revü hesiana mütiyianicü

(Mateu 9:9-13; Rucaxi 5:27-32)

¹³ Mericüsü tavari haracuna tesita neyani Quesusi. Teüteri yunaitü
hesüana meni'axecaitüni. Mücü tiniva'üquitüacaitüni. ¹⁴ Hicü mana

'uyemietü nixeiya Revi 'Aripeu münu'ayatücai teüteri memüte'ayutituayasie 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. Revi 'anucuqueca hesiena tiniuviya.

¹⁵ Mericüsü ticuacacu Qesusi Revi quita, yuvaücvatü cuviyexunusie mieme memüteyuiriarie, hipatüta 'axa teyuruvamete metenicuacaitüni Qesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü. Meniyümürecaitüni memiveiyacai. ¹⁶ Hicüsüari hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme me'ixeiya ticuacame 'axa teyuruvamete vahamame müme cuviyexunusie mieme memüteyuiriyari vahamame, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Neuxeï, pütüca'a pütü'ie müme cuviyexunusie mieme memüteyuiriyari vahamatü, 'axa teyuruvamete vahamatü. ¹⁷ Qesusi varu'enieca müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memütheu'erie tiyu'uhayemavame mepücaheuyehüva. Müme memütecucuye püta mepeiyehüva. Nesü que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yanemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevacü 'axa memüteyuriecaicü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü haquiya hepaüsita
(Mateu 9:14-17; Rucaxi 5:33-39)

¹⁸ Mericüsü Vani teyü'üquitüvametemama, Pareseusixi yunaitü 'icuai meniyyuhaqueicaitüni heiva. Hipatü me'u'axüaca, müpaü metenita'ivaviya, Titayari Vani teyü'üquitüvametemama, teyü'üquitüvamete Pareseusixi vahesüa memümiemete titayari meteyuhaqueie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayuhaqueiacu. ¹⁹ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Que meteyüvave memüyuhaqueica neneüqueme cupaniyerumama, neneüqueme mexi vahamatü 'a'uca. Mexi neneüqueme vasata 'uca, mecapyüvave memüyuhaqueica. ²⁰ Tucari naye'amücü quepauca neneüqueme müthanieni vasata. 'Ana meniyyuhaqueicuni, 'iya tucari 'aye'ayu.

²¹ Tevi 'ixuriqui mücayutatutüvecü püca'imesiquitüani 'ixuriqui cui müye'i. Mesü xüca müpaü tiyyurienique, manesiqui hecuametütü müye'i pütahanaqueyu, sanimeyari masi 'axa 'anetü nayaniqueyu. ²² Tevi sixai müye'isie püca'icatüani vinu mücuanacü, mesü xüca müpaü tiyyurienique, sixai nitasanequeyu, vinu neyeveniqueyu sixaita. Vinu masi sixai hecuamesie canituarivani mücuanacü.

Teyü'üquitüvamete que memüte'ivatihunaxüa türicu 'uxiypiya tucarisie
(Mateu 12:1-8; Rucaxi 6:1-5)

²³ Mericüsü 'uxiypiya tucarisie 'esipa niyyeicacaitüni, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Müme menisütüani me'icahurucatü müayeyari, mana me'u'uvatü. ²⁴ Hicü Pareseusixi müpaü metenitahüave, Neuxeï, titayaricuti müpaü meteyurie que mücatitauvava 'uxiypiya tucarisie. ²⁵ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave que mütiyyuri Raviri, heiyehüatü heuhacamütü, müme hamatüana memü'uvacaita meheuhacacuicucacu. ²⁶ 'Iya Cacaüyari quita neutahani quepauca 'Aviyatari mühüritüariecai mara'acate vahepaüsita. Pa Cacaüyari hixie mamanari niutücani. Mara'acate xeiçüa heiserie mepexeiya memitücanicü mücü pa, hipatü heiserie mepücahexeiya. Müme hamatüana memü'uvacai tinivaruminita Raviri.

²⁷ Müpaüta tinivarutahüave Qesusi, 'Uxiypiya tucari caniuti'usieni teüteri vahesie mieme. Teüteri que memüte'uveviya, 'uxiypiya tucarisie mieme xeiçüa

mepüca'utiveviya. ²⁸ 'Ayumieme Yuri Tevi que nemütiteva, 'uxiپیا tucari hepaüsitata necatini'aitani.

3

Tevi mümamavaquicai

(Mateu 12:9-14; Rucaxi 6:6-11)

¹ Mericüsü tavari tuqita neutahani. Tevi mümamavaquicai muva nayecateitüni. ² Müme menihupiecaitüni, Capenayehüani 'uxiپیا tucarisie meteyücühüavetü, me'ixanetacutü. ³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanucuquexi, hixüapa queneutaquexi. ⁴ Müpaü tinivaruta'ivaviya Qesusi, 'Uxiپیا tucarisie tipitüarie 'aixüa mütiyurienicü, püpitüarie nusu 'axa mütiyurienicü. Tipitüarie mütiyutaviceisitüanicü, püpitüarie nusu mütiyumienicü. Mümesü cayuvatü meniumacaitüni. ⁵ Hicü yuhaxüama varuxeyaca, yuhiverietü memüses'eicaicü yu'iyarisie, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Iya nitasera, 'aixüa 'anetü nayani. ⁶ Hicü Pareseusixi mevayecüneca, müme Herurexisie memüteviyacai vahamatü meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Teüteri que memüteyucuxëurie haracuna tesita

⁷ Hicü Qesusi teyü'üquitüvemetemama yunaitü haracunapai menecüne. Yümüretü teüteri meniveiyacaitüni Carereyatari, Cureyatari, ⁸ Querusaremetari, 'Irumeyatari, Curutani 'anutaüyetari, Tiru 'aurie Siruni 'aurie quiecatari. Yuvaücavatü me'u'enanaca nai que mütiyurienecai, hesüana mecaniu'axüani. ⁹ Hicü nivaruta'aitüani teyü'üquitüvamate hura memehanacü canuva hesiena mieme, capa me'isaipünacü, memüyumürecaicü teüteri. ¹⁰ Yümüreme nivanarayexürüvacaütüni. 'Ayumieme yunaitü cuiniya memexeyacai mesaipünetü hesüana meni'axecaitüni me'imayüanique. 'Ayumieme canuva niuta'aita. ¹¹ Cacaüyarixi memüca'itiyatüca me'ixeyatü, huxiena meniucaxürüvecaitüni, müpaü mete'uhivatü, 'Ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni. ¹² 'Iya heiseriemecü nivahürütücaütüni memüca'ihécüatanicü que müpaicütücai.

Tamamata heimana yuhutame que mütivaranyexei nü'arisixi

(Mateu 10:1-4; Rucaxi 6:12-16)

¹³ Hicü neutiyune hürisie. Müme müvaranyexei nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Me'ayecüneca teüteri vasata, hesiena meteniuviya. ¹⁴ Tamamata heimana yuhutame nivanarayeteüxüa. 'Arique nivatanü'axüaniquecaütüni memütecuxatanicü, hamatüana memü'uvanicü, ¹⁵ heiserie nivapitüaniquecaütüni memüvaranyexürüvanicü tecuicuate, memüvarayenü'axüanicüta cacaüyarixi 'axa memü'anene. ¹⁶ Simuni püxevitütücai, Qesusi mitaterüvaxü Pecuru, ¹⁷ hipatüta, Cacuvu Severeu nu'aya, Vani Cacuvu 'ivaya, Qesusi mütivarutaterüvaxü Puhanerüquesi, taniuquicü Türarücamete paine, ¹⁸ 'Atürexü, Piripe, Parüturume, Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Tareu, Simuni mücananisitatücai, ¹⁹ Cura 'Isicariutitanaca 'arique Qesusi müyetua.

Que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Tyari Mütiyupata

(Mateu 12:22-32; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

Hicü quita meneutahaxüani. ²⁰ Tavari yuvaücavatü teüteri me'u'axüacu müme mepüyatetaxie metecuanique. ²¹ Hicü maremama me'u'enanaca, me-niu'axüani memenuhanacü. Müpaü metenyüücühüavecaitüni, 'Asipücatimate que mütiyuriene.

²² Mücü meta, hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusaremesie memeyecü, müpaü meniutyuanecaitüni, Peheresepuri pinü'ü. Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütvayacü, 'ayumieme püvarayenü'a cacaüyarixi, meniutyuanecaitünita. ²³ Hicüsüari yu'aurie varutacuevieca, 'üxasicü müpaü tinivaruta'üquitüani, Cauyumarie que tiyüve mayuyenü'anicü yücümana. ²⁴ Yaxeicüata, xeime cuieyarisie quiecatari xüca hixüata meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mücü vacuviyexunu pücaüveni 'emüreutevinicü. ²⁵ Xeime quie miemete hixüata xüca meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mepücaüvaveni 'ememütheutevinicü. ²⁶ Cauyumarie xüca yuca'unarümenique, türücariyaya hixüata xüca yusanaque, 'emüreutevinicü pücaüveniqueyu. Pütaxüximeniqueyu püta.

²⁷ Tevi pücaüve meutahanicü mütürücaüye quita, piniteya mütinavanicü, me xüca ca'ihüanique mütürücaüye meri. 'Ihüame, pütinavani tita mütixuave quitana.

²⁸ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, naime 'axa memüteyurie teüteri, mepüyüvave memütheueyhüviyarienicü, naime 'axa memutyuane. ²⁹ Masi que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata, mücü hasuacu pücareueyhüviyarieni mücücü. Hesiena masi catinihüivani, yuheyemecü 'emuevecü tita 'axa mütiyuri. ³⁰ 'Ipaü niutayüni, müme müpaü memutyuanecacü, Cacaüyari müca'itiya ninüca.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Mateu 12:46-50; Rucaxi 8:19-21)

³¹ Hicü varusieya 'ivamama yunaitü mecaniu'axüani. Tacua meti'utü metenitanü'airieni yu'aurie me'icuevietü. ³² Teüteri yumüiretü menayete-caitüni hamatüana. Müpaü metenitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama mepümasiha'ivava tacuapaitü. ³³ Mücü müpaü tinivarutahüave, Quehateri nevarusi ne'ivama. ³⁴ Varanuxeiyatüyaca 'auriena mematecai, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama. ³⁵ Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque Cacaüyari, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

4

'Imüari 'ivivame 'üxasi hepäüsita que mütimasiücü
(Mateu 13:1-9; Rucaxi 8:4-8)

¹ Mericüsü tavari haracana tesita tiniuti'üquita. Hesüana meniycuxeürieni yuvaücavatü teüteri. 'Ayumieme canuvasio nacayerüni hapa yecaimesie. Yunaitü teüteri cuiepa püta meniti'ucaitüni ha tesita. ² Mana vaüca tiniva'üquitüacaitüni 'üxasi hepäüsita. Hicü ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, ³ Xequene'enanaca. Camüsü, 'ivivame neyani. ⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huyeta niucaxürieni. Viqixi meniucaxürieni meniticuani. ⁵ Hipatüta macutetexiyasie niucaxürieni, vaüca müca'acucuieyasie. Cuitüva niutineni, cuie 'emücasuicaicü. ⁶ Hicü quepauca tau mane nicuini, niutivani mücahananatücateicü. ⁷ Hipatüta xuya 'imüariyarisata niucaxürieni. Xuya niutivere, heimana niuyecüne. 'Imüari cacaniutixuavere. ⁸ Hipatüta

cuie 'aixüa müracu'anesie niucaxürieni. 'Utinexüaca 'utivavereca, niutixua-vere. Hipatü xei teviyari heimana tamamata nayani, hipatüta haica teviyari ratüa, hipatüta xei sienituyari ratüa. ⁹ Müpaüta niutayüni, Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müti'üquitacai

(Mateu 13:10-17; Rucaxi 8:9-10)

¹⁰ Hicü yühücüate metitetü, müme 'auriena memütitecai, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai. ¹¹ Müpaü tinivarutahüave Qesusi, Xeme xecaniupitüarieni tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü tacua memütitei püta, naimecü 'üxasi hepaüsita xeiçüa mecaniupitüarieni 'utüarica manuyünepäu, para memüca'ixeiycü, sepa yemecü memütanenierenique, para 'asimemücatehetimanicü, sepa yemecü memü'enanacaque, ¹² capa ta'aurie me'axürienicü Cacaüyarisie meteviyaque, capa meteheuyehüviyarienicü.

Qesusi que mütihecüatacai yü'üquisica ti'ivivame hepaüsita

(Mateu 13:18-23; Rucaxi 8:11-15)

¹³ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Cari xeme 'icü 'üxasi hepaüsita xepüca'u'ena. Quetütüri xete'enanani naime 'üxasi hepaüsita. ¹⁴ Ivivame ni'ivieneni niuqui. ¹⁵ Hipatü huyeta miemete mecanihümetüni haque niuqui muca'iviya. Quepaucua memi'enie, cuitüva Cauyumarie ni'axeni. Niuqui netücüni vahesüa muca'iviya. ¹⁶ Hipatüta yaxeiçüa 'imüari mecanihümetüni macutetexiyasie memuca'iviya. Quepaucua niuqui memü'enie, yapaucua menitanaqui'erieni meyutemamavietü. ¹⁷ Yücümana mepücahananatüca, masi 'emepücateheutere. Quepaucua memü'uximatüarie quepaucua memutaveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua meniucunüitüarieni. ¹⁸ Hipatüri 'imüari menihümetüni xuya 'imüariyarisata memuca'iviya. Müme niuqui meniu'enieni, ¹⁹ masi mepüyuhiveritüa tita hicü mütimieme meha'erivatü, tuminicü meyutemamavietü mepüteyu'irüviya, hipameta vaücavame menihive'erieca. Mücücü niuqui niupünariexüani naisata. Cacanüitixuavere. ²⁰ Hipatü 'imüari mecanihümetüni cuie 'aixüa müracu'anesie memuca'iviya. Niuqui mecaniu'enieni, meniuyuvaüriya me'inaqui'erietü, mecaniutixuxuavereni. Hipatü xei teviyari heimana tamamata menacüne, hipatüta haica teviyari menacüne, hipatüta xei sienituyari menacüne.

Tita müti'avie que mütihecüasieni

(Rucaxi 8:16-18)

²¹ Hicü müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Cüxeme que racueiya puticü manunamienicü, 'utatüa mutiquecanicü nusu. Vapai püta caraqueca. ²² Tita müti'avie, masiücütü mayanicü xeiçüa 'apuve. Tita müranucaname, mühecüasienicü xeiçüa 'apuve. ²³ Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

²⁴ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Xequenyucuerivayurieca tita xemüte'enie hepaüsita. Que xemüteva'inüasieyie hipame, yaxeiçüa xepüte'inüasiyarieni. Hesiena payaxe, xeme xemü'enana xehesie mieme.

²⁵ Que mü'ane tixaütü mürexeiya, tavarari cuxi pütimiquieni. Que mü'ane tixaütü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya pütinavaiyarieni.

'Üxasi 'imüari hepaüsita, que mütiutineica

²⁶ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, 'Ipaü catini'aneni Cacaüyari ti'aitametücacu. Camü tevi 'imüari niuta'ivieni cuiepa. ²⁷ Niucahunüni

nanucuquecani tucariçü tücaricü. 'Imüari niutineicani niutivavereni, mücü 'asicatimaicacu que mütimeica que mütiuvavere. ²⁸ Cuie yuxaüta pitinenetüva cüsunuyari meri, 'arique müayeyari, 'arique tacari. ²⁹ Ticuayu, 'ana türicu xicamete nivaranutü'amücü, 'isanari maye'acü.

Üxasi musitasa 'imüariyari hepaüsita
(*Mateu 13:31-32; Rucaxi 13:18-19*)

³⁰ Hicü müpaü niutayüni, Que te'utiyuaneni, titapaü ti'aneni Cacaüyari ti'aitametücacu. Que mü'ane 'üxasi hepaüsita tepihēcütani. ³¹ Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni. Cuiepa muca'iviva, xevitü 'imüari hepaüna 'anetü pücaxuave cuiepa 'esipepetü. ³² 'Uca'iviyaca caniutineicani. Tupiriya mütimeica, xevitü hepaüna 'anetü pücaxuave 'epapatü. Mamateya neucunexüani 'etütütü. Taheima miemete viquixi mecaniyüvaveni memüyuti'ituatüanicü hesiena 'etüriyarisie.

Titayari Quesusi müti'üquitacai 'üxasi hepaüsita ticuxatatü
(*Mateu 13:34-35*)

³³ Vaüca 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'iyapaü 'aneneme tinivacuxaxatüvacaitüni niuqui, que memütüyüvavecai memi'enienicü. ³⁴ 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü pücativacuxaxatüvacai. Teyü'üquitüvamete xEICÜa me'ayetetü yühücüate tinivarutahecütätüni naime.

Quesusi que mütinütüa 'eca vitari
(*Mateu 8:23-27; Rucaxi 8:22-25*)

³⁵ Hicü mücü tücarisie 'ucutaicarecu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Hicümüsütari 'anutaüye tepanucüne. ³⁶ Müme mevarucu'erieca teüteri mana memüti'ucai, meneivitüni ca'anatiyeivecacu canuvasio meyetetü. Hipatüta canuvate menecüne hamatüana. ³⁷ Hicü yapaucua niucu'eca vaücava. Hamevari neucayeurivecaitüni canuvasio. Nitihüniyarümeccaitüni. ³⁸ Quesusi canuva cüsapa nacateitüni, muritarisie 'utimu'utü, cusutü. Menenutahütüani müpaü mete'icühüavetü, Ti'üquitame 'acu, pecareu'acuerivayurie temeuyeveximecü. ³⁹ Hicü 'anucüqueca nitatiëni 'eca. Müpaü tinitahüave haracuna, Cayuvatü 'aixüa, quetineuhayeva. 'Eca neunuani, niucuharuanare yemecü. ⁴⁰ Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Titayari xetemama. Quepaütütü yuri xecate'erie. ⁴¹ Müme masi cuini mieme meniutimamani. Müpaü meteniyutahüave, Quepaicüri pühücü 'icü. 'Asita 'ecatütü haracunatütü meni'enieca que müti'vaitüa.

5

Cacaüyarixi 'axa memü'anene que memüte'inücai Cataratanaca
(*Mateu 8:28-34; Rucaxi 8:26-39*)

¹ Mericüsü haracuna 'anutaüye meneta'axüani Cataratari vacuiepa. ² Canuvasio 'anatiyacu, yapaucua tevi cacaüyari müca'itiya minüca nenucunaque müquite vateuquiyapa 'ayeneca. ³ Mücü tevi vateuquiyapa necateitüni. Teüteri menitexiecaitüni me'ihüanique tepüacü. ⁴ Müixa nicuhüivacaitüni tepüacü yumamatesie yü'ücasesie, peru yumamacü tepüa nanutequecaitüni, yü'ücasie mieme nanuyequesinacaitüni. Xevitü hepaüna pücätürücaüyeca mimaxiutacü. ⁵ Tucariçü tücaricü teuyuyapa nicuyecacaitüni ya hürisie, cuhivanetü, tetecü yucuxitequetü. ⁶ Hicü Quesusi 'uxeiyaca teva 'uyeicame, hepana niutanausa. Hüxiëna niutitunumaqueni ⁷ carima 'utahivatü, müpaü 'utaitü, Que peneti'uximatüani, Quesusi

'acu Cacaüyari yunaima vaheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri yanetihüritüatü Cacaüyari, penücahürixüa 'axa nesi'uyurieni. Müpaü niutayüni ⁸ Quesusi müpaü mütitahüavixücü, 'Ecü cacaüyari pemüca'itiya, queneuxüna. ⁹ Hicü müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva. Mücü müpaü tinitahüave, Cuyaxi Xei Vaxayari netinitevaca, temütamüirecü. ¹⁰ Vaüca vaüriyarica neyevaviricaitüni Quesusi mücavaranyenü'anicü mücü cuiepa. ¹¹ Mericüsü yemuritüa tuixuri metenicuacaitüni yuvaücavatü. ¹² Cacaüyarixi vaüriyarica meneyevaviricaitüni yamete'icühüavetü, Tuixuri vahesüa quetananunü'a temüvanünicü müme. ¹³ Hicü Quesusi nivarupitüani. Cacaüyarixi memüca'itiyatüca me'ixünaca tevi menivarutiviya tuixuri, 'esivatüca huta miriyari meyupaümeme. Tuixuri yapaucua meniutanausa 'aita meneucayune. Hapa meneuxürieni, meniucüni haracunasie.

¹⁴ Hicü tuixuri vahüvemete meniyuta'una. Yametenicuxatacaitüni quiecarü 'amüyevasie 'esimüyeyesie. Teüteri menecüne mecunieretüvetü que mütiyü. ¹⁵ Quesusisüa me'u'axüaca menixeiya tevi cacaüyarixi meminücai, Xei Vaxayari memiviyacai. Menixeiya mana 'acaima, heuquemarimacame, 'aixüa re'iyarime. Meniutimamani. ¹⁶ Hicü müme memunenierixü metenivacuxaxatüvacaitüni que mu'itüarie tevi, que mütiyü tuixuri vahepaüsita. ¹⁷ Teüteri menisütüani vaüriyarica me'ipitüatü vacuiepa müyemiecü.

¹⁸ Hicü canuvasie cayerüximecacu Quesusi, 'iya tevi cacaüyarixi meminücai vaüriyarica canipitüani hamatüana muyeicanicü. ¹⁹ Quesusiri püca'ipitüa. Müpaü püta tinitahüave, 'Aque quenemie 'amarema vahesüa. Yaquetinivaretaxatüa vaüca que mütiyuri Tí'aitame 'ahesie mieme, que matiunenimayataxü. ²⁰ Mücü neyani. Tamamata Quiecarite müracusevasie nisütüani ticuxatätü vaüca que mütiyuri Quesusi hesiena mieme. Yunaitü menihüxiyacaitüni.

Cairu nu'aya que müranayehüiya, 'uca müticuyecai 'imayüacu Quesusi 'ix-uriquieya

(Mateu 9:18-26; Rucaxi 8:40-56)

²¹ Mericüsü hutarieca 'anutaüye 'anuyacu canuvasie, yuvaücavatü teüteri meniyucuxeürieni 'auriena haracuna tesita 'uvecacu. ²² Mericüsü tuqui va'ü xevitü, Cairu titevatü, mana caninuani. Quesusi 'uxeiyaca niutihüximaqueni hüxiena. ²³ Vaüriyarica canipitüani müpaü 'utaitü, Nenive pemüxime 'ucatütü. Quenemayüamie manayevenicü, 'ayenieretü mayanicü. ²⁴ Quesusi 'utümana neyani.

Mericüsü meniveiyacaitüni teüteri yumüiretü me'isaiipünatü. ²⁵ Hicü 'uca 'aniyueicacaitüni vasata tamamata heimana huta viyari müyuriecai ticuyetü xuriya 'uhanisitüatü. ²⁶ Vaüca tini'uxitüariecaitüni yumüireme teyü'uhayemavamete vahesüa 'axetü. Tita mürexeyacai nai tiniutixütüani tiyutuatü. Yutatexieca, cui niyüanecaitüni masi. ²⁷ 'U'enaca que müticuxaxasivacai Quesusi hepaüsita, 'utümana 'umietü teüteri vasata, Quesusi 'ixuriquieya niunayüani, ²⁸ müpaü tiyücühüavetü, 'Ixuriquieya xüca ne'umayüani xEICÜA, nenanayevemücü. ²⁹ Mericüsü yapaucua xuriya peunua maneicacai. Yuvaïyarisie müpaü tiniuyumani mücü cuiniya meunuacü. ³⁰ Hicü Quesusi yu'iyarisie retimaica yütürücariyacü mi'axixücü xeime, yapaucua ta'aurie 'aveca teüteri vasata müpaü niutayüni, Quepai ne'ixuriqui pumayüa. ³¹ Teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Cari pevaxeyatü teüteri naisata memasisaipünacacu, müya peraine, quepai pünesi'umayüa peraine. ³² 'Iya nanieretüyani, que mü'ane miyuri xeïyaque.

³³ 'Uca 'uyüyüacatü maricacü, timaitü que mütiuyü yuhesie, huxiena ninuani. Mana 'utihüximaqueca, naime tiniutahecüata que mütiuyü, que mütivaiyacü. ³⁴ Hicü müpäü tinitahüave, Nenive, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie, 'aixüa pereu'erietü 'uxa'atüni varie yapecatiucacuinietü.

³⁵ Hicü müpäü 'utainecacu cuxi, va'üsüa miemete meniu'axüani müpäü mete'icühüavetü, 'Aniveri pemü. Titayari peti'uximatüa cuxi ti'üquitame. ³⁶ Qesusi varu'enieca müpäü mete'icühüaveme, müpäü tinitahüave va'ü, Pepücaheumaca, yuri quetine'erieca xEICÜA. ³⁷ Hicü teüteri pücararupitüa memenuveyacü. Pecuru Cacuvu yu'ivamacame Vanimame xEICÜA ni-varupitüani. ³⁸ Hicü va'ü quie heta'aca meyuxamurietüveme nivaruxeiya me'utisuaname me'utihivame yumüireme. ³⁹ Muva heutahaca müpäü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie xete'utisuana. Nunusi pücamüqui. Pucusu xEICÜA. ⁴⁰ Müme mecaninanaimacaitüni. Hicü yunaime varayenü'aca, nunusi muyecasie nivarenavitüni cuesieya varusieya mümeta hamatüana memü'uvacai. ⁴¹ Hicü mamayasis tiviereca, müpäü tinitahüave yunatuquicü, Tarita cumi, taniuquicü, 'Üimari 'acu, quenanucuquexi nematinahüaveni. ⁴² Yapaucua nanucuqueni nunusi, niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari nexeyacaitüni. Cuitüva menihüxiyani yemecü. ⁴³ Qesusi heiseriemecü yatnivarutahüave xevitü tüma mücaretimanicü que mütiuyü. Müpäüta tinivarutahüave, memüte'iminicü.

6

Nasareti quiecarisie que mütiuyeicacai Qesusi (Mateu 13:53-58; Rucaxi 4:16-30)

¹ Mericüsü mana neyani, yuquiecarini ninuani. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni. ² Hicü 'uxipiya tucari 'aye'acu, tuquita nisütüani ti'üquitatü. Müme memi'eniecai meyumüiretü menihüxiyacaitüni müpäü me'utiyaatü, 'Icü meixeiya, haque pemieme. 'Icü que tiupitüarie mütimaivenicü. Que tiupitüarie 'inüari mütürüacavi mütiyuriencü. ³ 'Icü caticaripiniteru, Mariya münu'aya. Cacuvu Cuse Cura Simuni va'iva catihücü. 'Uva tahesüa mecetetitei 'ivamama 'ucari. Hicü menitixani'erieni. ⁴ Qesusi müpäü tinivarutahüave, Tixaxatame ve'eme cani'erivani naisarie, masi yuquecarisie xEICÜA yumarema vasata yuquita ve'eme püca'eriva. ⁵ Mana püca'yüvecai xeime 'inüari mütürüacüve mütiyurienicü. Hipame tecuicuate xEICÜA yuxexuime vahesie 'utimeca nivanarayexürieni. ⁶ Yuri memücate'eriecaicü, ni'iyarixieacaitüni. Hicü quiecarite 'esimüyeyeusie tini'üquitaneacaitüni.

Tamamata Heimana Yuhutame que mütivareutanü'axüa teyü'üquitüvamete (Mateu 10:5-15; Rucaxi 9:1-6)

⁷ Mericüsü Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, nivareutanü'axüani yuhutatame. Heiserie nivarupitüani cacatüyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita. ⁸ Müpäü tinivaruta'aitüani, tixaütü memücate'upiximenicü huyeta, mumuxi xEICÜA, 'inüa pücatixaü, cüsiurita pücatixaü, tumini vivurasie yemaneme pücatixaü, ⁹ memeu'uixüanicü cacai xEICÜA, peru huta camixayari memüca'anacatütüanicü tinivaruta'aitüani. ¹⁰ Müpäüta tinivarutahüave, Haque xeme'axüani quita, muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemyehueque. ¹¹ Quiecarisie quiecatari xüca mecaxetanaqui'erieni, xüca mecayuvaüriyani memüxe'enienicü, mana xequenanuyecüni, tumuanari xequeneucasixüa

yucacaisie, müpaü xeteyurietü xemütetahecüatanicü vahesie que mürahüiva. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Surumatari Cumuxatari cuini mieme mepücatatacuritüarieni müme vahepaü quepaucua 'isücame müvatacuevieni, mücü quiecarisie quiecatari que nemütetatacuritüarieni. ¹² Hicüsüari teyü'üquitüvamete meneutayeixüani, müpaü metecuxatatü, teüteri memütehayevacü 'axa memüteyuriecü. ¹³ Yuvaücavame cacaüyarixi menivarayenü'axüani. Tecuicuateta yuvaücavame haseiti mevarucavirivatü menivaranayexürüvacaitüni.

Ti'üyame Vani que mütiümerie
(Mateu 14.1-12; Rucaxi 9. 7-9)

¹⁴ Hicü Herurexi müti'aitametücai mana cuiepa niu'ena que mütiüyü. Naisarie tiniutamariva que mü'ane mühücütücai Qesusi. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Ti'üyame Vani caniyüaneni. Nanucuquetüarieni 'umüca, 'ayumieme mücü türücariva nicuyuitüvani. ¹⁵ Hipatüta müpaü meniutiyuanecatüni, 'Eriyaxi canihücütüni, hipatüta, tixaxatame caniyüaneni meripai miemetexi texaxatamete vahepaü 'anetü. ¹⁶ Herurexi masi 'u'enaca müpaü niutayüni, Süricü Vani canihücütüni nemi'aitaxü mu'uya manutivitequenicü. Mücü nanucuquetüarieni, rainecai.

¹⁷ Mücü Herurexi meripai nivarutanü'ani memiviyacü Vani. Casariyanata nenutahüani, müpaü mütinaquecaicü Heruriya. Müpaü tiniuyüni Herurexi mitivitücü yu'iva 'üyaya, Heruriya mütevacai, Herurexi 'ivaya Piripe titevacacu. ¹⁸ Vani caviyarievētü cuxi müpaü tinicühüavecaitüni Herurexi, Pepücapitüarie pemevitücünicü 'a'iva 'üyaya.

¹⁹ Heruriya ni'uxive'eriecaitüni. Niyutexienecaitüni 'imiemütü Vani. ²⁰ Herurexi nimacarücaitüni Vani, 'imaitü tevi mühücütücaicü heiseriemecü yamüticamiecaicü, mupasiecaicü Cacaüyarisie mieme. Ni'üviyacaitüni. 'Tenietü 'asipücatimaicai que mütiyurimücücai. Siepüre ninaquecaitüni mi'enienicü. ²¹ Mericüsü tucari naye'ani Heruriya Vani ma'ivacü, quepaucua Herurexi 'ixüarari mutavevi matinuivaxü yutucarisie. Te'aitamete, cuyaxi teva'aitüvamete, Carereyatari va'uquiyarima nivaruta'ieneni. ²² Heruriya nu'aya vatahaca, tiütineica, nivanaquecaitüni Herurexi mümeta hamatüana memütecuacai yunaitü. Cuiepa ti'aitame müpaü tinitahüave 'üimari, Tita mümatinaque queneneutavaviri, nemümasiminicü. ²³ Niyühürütüani yarehüavetü, Tita pemünetitavavirieni nepümasimini, sepa cuiepa nemüti'aita hixüata 'arücame pemünetiutavaviri. ²⁴ Hicü mana neyani 'üimari. Müpaü tinitahüave yuvarusi, Tita netitavavirieni. Mücü müpaü tinita'eiya, Vani Ti'üyame mu'uya quenetavavirie. ²⁵ Mexüiva heutahaca cuiepa ti'aitamesüa, nitavavirieni müpaü 'utaitü, 'Ipaü canetininaqueni ne, hicü cuitü pemünesimimi Vani Ti'üyame mu'uya, pateyusie yecaimi. ²⁶ Cuiepa ti'aitame cui niyuhiveriecaitüni. Muyühürütüacü, teüteri hamatüana memütecuacai vacü, 'ayumieme pücayuvaüriyacai mita'imaüyacü. ²⁷ Cuiepa ti'aitame cuya niutanü'ani cuitü, 'ita'aitüaca Vani mu'uya mütuimiecü. ²⁸ Mücü heyaca, mu'uya nanutiviteni casariyanata. Pateyusie yecaimi ni'atüani. 'Üimari niyetuirieni, 'üimarita yuvarusi niyetuirieni.

²⁹ Hicü mete'utamariECA, Vani teyü'üquitüvametemama menecüne, caxarieya menecueni. Teuquiyapa meneiteni.

Teüteri que mütivarumi 'auxüme miriyari
(Mateu 14:13-21; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

30 Mericüsü nü'arisixi Quesusisüa meniyucuxeürieni, que memüte'uyuri que memüte'üquitacai mete'itaxatüanique. 31 Iya müpaü tinivarutahüave, Cümüsü taxaüta tepuhu macumavesie, xequene'uxipieca 'esiva. Hipatü yuvaücavatü meni'axecaitüni menecücacaitüni, 'ayumieme tucari mepücahücai ni memütecuanicü müme. 32 Hicü canuvásie menecüne macumavesiepai yühücüate. 33 Yuvaücavatü menivaruxeiya memecü, menimaicaitüni Quesusi. Naime quiecarisie quiecatari yuvaücavatü yü'úcama menecüne me'unausaxüaximetü. Me'uhaitütüatü meneta'axüani müme meri. 34 Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Nivarutinenimayata, muxasi yühüveme memücahexeiya vahepaü memü'anenecaicü. Mana nisütüani tiva'üquitüatü müiremecü. 35 Hicüsüari ya'atevacacu tau, teyü'üquitüvametemama hesüana meniyucuxeürieni müpaü me'utiyaatü, 'Ena canacumaveni, yacanatevani tau. 36 Quenivareutanü'axüa 'aurava memütayeixüanicü quiecarite 'esimüyeyeusie 'emüyeyeusie, memüteyutinairienicü 'icuai. 37 Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Xeme püta xequetenivarumicua. Müme müpaü metenitahüave, Tame tete'inanaiyu pa huta sienituyarisie 'arücame, tetevamini. 38 Mücü müpaü tinivarutahüave, Quepaümeme xepexeiya pa. Xequeneuxeiya. Yametetimaica, 'Auxüme payari, huta quesüteyarita, metenitahüave. 39 Hicü nivaruta'aitüani yunaime, memücuyaxixüanicü 'üxa macuyürasie yayupapaümetü. 40 Mana menicuyaxixüani, xei sienituyari ya huta teviyari heimana tamamata yameyupapaümetü. 41 Hicü 'auxüme payari 'anu'üca, huta quesüteyari meta, yuheima heutinierca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, pa niutitara. Nivaru'ütüani teyü'üquitüvamete memüvaminicü. Huta quesüteyari niutimura yunaime vahesie mieme. 42 Yunaitü mete'ucuaque meniutihuxani. 43 Hicü menicuxeürieni pa yuhayevameyari tamamata heimana huta quirivayari hüpüneme, quesüteyarita 'üarime yuhayevame. 44 Müme memüte'ucuai 'uquisi xeixüa 'auxüme miriyari mecaniyupaümecaitüni.

Quesusi ha heima que mütiyueicacai
(Mateu 14:22-27; Vani 6:16-21)

45 Hicü nivarutamexütüani teyü'üquitüvamete memacayaxecü canuvásie, memenyehaitüiyacü Vesairapai haracuna 'anutaüye, mexi varateütüvacai teüteri. 46 Vareutanü'axüaca, hürisie neutiyune yutanenvienique. 47 Hicü 'ucutaicarecu, canuva haracuna hixüapa niuyemiecaitüni. Quesusi cuiepa püta niuyeicacaitüni yuxaütame. 48 Mana me'uximatüariecame nivaruxeiya me'ivequeme, vahepa maye'ecacacü. Hicü 'esivatücacu tuxacüta, Quesusi vahepa canamiecaitüni haracuna heima 'umietü. Niuyeyaniquecaitüni. 49 Müme me'ixeiya haracuna heima 'umiecame, müqui me'erietü, meniutihiva. 50 Yunaitü menixeiya, meniyumuincacaitüni. Mücü cuitü nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepüyüane. Xepücaheumamaca. 51 Hicü vahesüa ye'acu, canuvásie 'acayerücu, 'eca ne-unuani. Müme cuini mieme meniühüxiyacaitüni meni'iyarixiecaitüni. 52 Pa hepaüsita que mütiyü 'asimepücatehetimaivavecai, masi yu'iyarisie meni-upurucacaitüni.

Quesusi que mütiyuaranayexürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(Mateu 14:34-36)

53 Hicü 'anutaüye me'anucüneca Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. Mana menecuvieni canuva. 54 Canuvásie me'anaticünecu, yapaucua meneitimani quiecatari. 55 Naisarie miemete vahesüa meniutanausaxüani.

Menisutüani tecuicucate meva'atüvatü 'itarisie me'aheime haque meme'enana quename mana nua. ⁵⁶ Naisarie que müticuyeicacai, quiecarite 'esimüyeyesie, 'emüyeyesie, yeuta, tecuicucate menicuitarivacaitüni quiecarí hixüapa, vaüriyarica me'ipitüatü 'ixuriquieya xEICÜA memümayüanicü. Yunaitü memicumauvacai menanayexürüvecaitüni.

7

Tita ca'itiyacame meyeitüa tevi (Mateu 15:1-20)

¹ Mericüsü 'auriena meniyucuxeürieni Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Querusareme memeyecü. ² Menivaruxeiya teyü'üquitüvemetemama hipame metecucame vamama ca'itiyacacu meca-maimatücaitü Huriyusixi vayeiyari que müti'ane. Meniniuquixiecaitüni müme. ³ Pareseusixi, hipatüta Huriyusixi teüteriari yunaitü, xüca cuini mieme meca'utimaimani, tixaü mepücatecuaca, yutusima vayeiyarisie yametecahutü. ⁴ Quiecarí hixüapa me'ayecücatü xüca mecayüvenani hacü, mepücatecuaca. Vaücava cuxi müireme yeyari canixuaveni yamemütecahu, tecüxite xarite casute que memüte'itie. ⁵ Hicü Pareseusixi te'üquitameteta müpaü metenita'ivaviya, Titayari yutusima vayeiyarisie yamecatecahu 'ahésüa miemete teyü'üquitüvamate. Mesü vamama ca'itiyacacu mepütecaua. ⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari Quisariyaxi 'aixüa painecai meripai, xexatätü xeme, 'aixüa yuhesie 'axa mü'ane xemü'avietacü. Müpaü catina'üca, 'Icü teüteri yutetacü ve'eme mepünesixata, Que memüte'u'iyari püta teva mepu'uva.

⁷ Xüanacüa xEICÜA menenayexeiyani
Tita memüte'üquita, teüteri va'aisica mühücücü xEICÜA.

⁸ Tita müti'aitacai Cacaüyari xete'uhayevaca, teüteri vayeiyarisie xeteniviyaní, tecüxite harevemete que xemütehaxina, tavari hepaüna müireme que xemüteyurie.

⁹ Müpaüta tinivarutahüave, Visi xepüteyurie xeme, xe'ihayevaca tita Cacaüyari müti'aitacai yaxemütecahunicü yuyeiyarisie. ¹⁰ Muisexi müpaü naineni, Quetinvareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavari müpaü canaineni, Que mü'ane 'axa mutainení yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme. ¹¹ Xemesü püta müpaü xeniutyuaneni, Tevi xüca müpaü ticühüaveni yu'uquiyari yuvarusi, nepini naime cümana pemüpareviyaniqueyu, mücü Curuvani canihücütüni, taniuquicü, nepimini Cacaüyari, que maine, ¹² mücücü xepüca'ipitüaca 'uxa'atüni varie 'asimütiyurienenicü yu'uquiyari yuvarusi vahesie mieme. ¹³ Xecaneyeitüani tita Cacaüyari mütiutayü, yaxetecahutü yuyeiyarisie, que xemütevaretuiri yunivema. Vaücavamecü xepüteyurie 'icüpaü.

¹⁴ Tavari yu'aurie varutacuevieca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequenene'eniaca yunaitü, xequetenemaivaveni. ¹⁵ Tevi 'aurie tixaütü pücatixuave hesiena heutahame müyüveni ca'itiyacame meyeitüanicü. Tita taütana müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame müreyeitüva tevi. ¹⁶ Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

¹⁷ Hicü teüteri varucu'eiriecu, quita heutahacu, teyü'üquitüvemetemama menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai. ¹⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xemeta 'asixepücatemaivave vahepaü. Xeme müpaü xecatehetimaive, naitü tevi 'aurie mütixuave hesiena heutahame püca'yüveni ca'itiyacame meyeitüanicü ¹⁹ 'iyarieyasie mücaheutahaquecü. Huriepana

püta neutahaqueni, nihüani. Müpaü 'utaitü, naime 'icuai 'itiyacame nixatacaitüni. ²⁰ Tita tevi taüta müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame meyeitüa. ²¹ Teüteri va'iyarisie catinimietüni 'axa que memüteyücühüave, que memütevacumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, ²² que memütenavaya, que memüteyumemiva, que memüte'icumaüva xeime 'üyaya, que memüte'ihive'erie tita mücativapini, 'axa que memüte'u'iyari, que memüte'irüma, que memüteyucahive'erie merucuyatüvetü, que memüteyucuasiri, que memüteyusevixima 'axa me'utiyaütü, que memüteyucatave'erie yacü xeicüa que memüteyücühüave. ²³ Mücü naitü 'axa que memüteyurie, vataüta catinimietüni. Mücü ca'itiyacame caneyeitüvani tevi.

Yuri que müti'eriecai 'uca Sirupenisiyatanaca

(Mateu 15:21-28)

²⁴ Hicü mana heyaca, Tiru cuieyarisie ninuani, Siruni cuieyarisie. Quita heta'acu, püca'inaquecai Quesusi xevitü mütimariecacü, peru pücaüvecai mana müyuhayevacü camarivatü. ²⁵ Mericüsü, 'uca niu'ena hepaüsitana. Cacaüyari müca'itiya ninücaitüni 'iya nu'aya 'ucatüme. 'Uca cuitü hesüana nuaca, hüxiena niutihüximaqueni. ²⁶ Cüriyecusixi vaniuqui caniniuquieyatücaitüni, Sirupenisiyasie ninuivametücaitüni. Vaüriyarica nipitücaitüni meyenü'anicü cacaüyari 'axa mü'ane, mixünaçü niveya. ²⁷ Quesusi müpaü tinitahüave, Neuyevaca meri türi memütihuxanicü. 'Aixüa püca'ane türi vapa müvanavairenicü, sinurixi müvaminicü. ²⁸ Mücü müpaü tinita'eiya, Xasunicü peputaine 'uqui, peru 'asita sinurixi mepitica'a türi vapa mexatüa mücavivive temüxiquiyari. ²⁹ Quesusi müpaü tinitahüave, 'Aixüa pemutayücü, quenemie. Camü cacaüyari 'axa mü'ane 'ari nixüna 'anive. ³⁰ Hicü yuquie heta'aca canitaxeiya yunive 'utasie cacaima, cacaüyari 'axa mü'ane 'ixünaçü.

Quesusi que mürenayehüa tevi mücaheu'enacai münenuriecai

³¹ Hicü Tiru cuieyarisie heyeyaca Siruni cuieyarisie niuyeyune. Tamamata Quiecarite müracutevasie 'uyeyaca, Carereya haracunayarisie neta'ani. ³² Mana meni'atürieni tevi mücaheu'enacai münenuriecai. Vaüriyarica meniütüani hesiena mutimenicü. ³³ Yateva hevitüca hüçüame teüteri memüca'anu'uva, nacatana neica'uitüani yu'itüvame. 'Uta'aüscavieca nimayüani nenieya. ³⁴ Yuheima heutinierca na'ivani Quesusi. Yuniuquicü müpaü tinitahüave tevi, Hepata, taniuquicü qevatiyepietücani paine. ³⁵ Yapauca nacateya nivatiyepierixüani nenieya niuxünarieni, heiseriemecü 'utaniütü nayani. ³⁶ Hicüsüari nivaruhüritüani xeime memücatehecuxaxatüvanicü, peru que mütivaruhüritüa, müme masi yemecü metenicuxatacaitüni naisarie. ³⁷ Vaücavamecü menihüxiyacaütüni teüteri yame'utiyaütü, Naime 'aixüa catiniuyurieni. Müme memücaheu'enanacai meheu'enanacame nivarayeitüvani, müme memücaniuvavecai meniuavame nivarayeitüvani.

8

Teüteri que mütivaruni nauca miriyari

(Mateu 15:32-39)

¹ Mericüsü 'anapaitütü tavari yumüretü teüteri meyucuxeüriecu, 'icuai mecaxehexiyacacu, teyü'üquitüvamete nivarutacuevienüni yu'aurie. Müpaü tinivarutahüave, ² Ne teüteri nepüvanenimaya. Haica tucari mepuyuri nehamatü. 'Icuai mepücahexeiyari. ³ Meyehacacuitüvame

xüca nevareutanü'axüani vaquie, huyeta mepe'amüxüani, hipatü tevapai mecaniquiecataritüni. ⁴ Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'eiya, Haque mieme peyüve pa mütivaruminicü 'ime 'ena macumavesie. ⁵ Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeyia pa. 'Atahutame, meniutiyuani. ⁶ Hicü nivaruta'aitüani teüteri cuiapa memücuyaxecü. 'Atahuta payari 'uti'üca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara. Teyü'üquitüvamete nivaru'ütüani memüvaminicü. Müme mecanivarumini teüteri. ⁷ Yapaümeme quesüte menivarexeyiacaitüni 'esimemüpepe. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, tiniuta'aíta quesüte memümüquienicüta. ⁸ Mete'ucuaca meniutihuxani. Yuhayevameyari tarimeyari meniucuxeürieni teyü'üquitüvamete, 'atahuta quirivayari nayani. ⁹ 'Esvatücacu nauca miriyari mecaniyupaümeccaitüni teüteri. Hicü nivareutanü'axüani. ¹⁰ Teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü canuvasie menacayaxe, Rarümanuta müracutevasie menecüne.

Tnüari que memüte'itavaviri Pareseusixi
(Mateu 16:1-4; Rucaxi 12:54-56)

¹¹ Hicü Pareseusixi meniu'axüani. Menisütüani niuqui mexüatüatü hamatüana, me'ivavirietü 'inüari memüxeyiacü muyuavisie mieme mupitüarie, memi'inüatanicü. ¹² Mücü yu'iyarisie ha'aivatü müpaü niutayüni, Titayari 'inüari metevava hicü miemetexi. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü 'inüari mepücapitüarieni hicü miemetexi. ¹³ Varucu'eirieca hutarieca nacayerüni canuvasie, 'anutaüyepai neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme
(Mateu 16:5-12)

¹⁴ Mericüsü teyü'üquitüvamete metenatümaiya pa mema'üniquiecai. Xeime hücüa mepexeyiacai pa canuvasie. ¹⁵ Hicü müpaü tinivaruta'imaiya, Yumarima 'aixüa xequeneyucuerivayurieca tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi vahesüa mümieme, Herurexisüa mümieme. ¹⁶ Müme müpaü metenyutahüave, Pa temücaheye'üicü müya naineni. ¹⁷ Qesusi tiutimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayari niuqui xetexüatüa pa xemücahexeyiacü. Xecate'enana, xecatemaivave cuxi. Xe'iyari cuxi tise'se'i. ¹⁸ Xe'uhüxitü xecateheuneniere, xe'unacatü xecateheu'enana, tixaü xecateha'eriva. ¹⁹ 'Auxüme payari ne'utitaracu 'auxüme miriyari vahesie mieme, quepaüme quirivayari hüpüneme xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme müpaü meniutiyuani, Tamamata heimana hutame. ²⁰ Mücü tivarahüave, 'Atahuta payari nauca miriyari vahesie mieme ne'utitaracu, quepaüme quirivayari xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme meniutiyuani, 'Atahutame. ²¹ Müpaü tinivarutahüave, Queri xecatemaivave cuxi.

Macüpecai que müranayehüiya Vesairasie

²² Hicü mecaneta'axüani Vesairapai. Teüteri meni'atüirieni 'uqui macüpecai, vaüriyarica me'ipitüatü mimayüanicü. ²³ Hicü macüpecai mamayasie tiviererca, quiecaris tesitapai neihana. He'aüsicamaxüaca hüxitana, hesiena 'utimeca, müpaü tinita'ivaviya, Tixaü pecatixeyia. ²⁴ Hicü 'anutaniereca müpaü niutayüni, Teüteri cüyexi nepüvaxeyia yaxecüa me'aneneme, peru teüteri meneu'uvani. ²⁵ Hicü hutarieca hüxitana niutimeni. Tevi nanutaniere, heunieretü nayani. Naime tinixeyia que mütivayacü. ²⁶ Hicü Qesusi nitanü'ani quiena müpaü titahüaveca, Quiecarisie pepücaheumieni, xeime pepücaraxatüvani.

*Pecuru que mütiyuatahecüataxü**(Mateu 16:13-20; Rucaxi 9:18-21)*

²⁷ Hicü Qesusi teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü menecüne. Quiecarite 'esimüyeyeusie meniu'uvacaitüni Sesareya Piripu 'aurie. Mana huqueta me'uyehutü, müpaü tinivaruta'ivaviya teyü'üquitüvamete, Teüteri que me'utiyuane que nemüpaicü ne. ²⁸ Mümeri müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniutiyuane, Vani Ti'üyame pemühücücü, hipatüta 'Eriyaxi pemühücücü, hipatüta texaxatamete pemüxevitü. ²⁹ Hicü müpaü tinivaruta'ivaviya, Xemeté que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, 'ecü pecanihücütüni. ³⁰ Hicü nivaruhürütüani 'asimemücatehehüavenicü xeime hepaüsitana.

*Qesusi que mütihecüatacai que mütimierieniquecai**(Mateu 16:21-28; Rucaxi 9:22-27)*

³¹ Hicüsüari nisütüani tiva'üquitüatü, müpaü 'utaitü, Neuyeveca cuxi ne Yuri Tevi que nemütiteva vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühürütüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete mecanenitixani'eriecuni. Necanimieriemücü, necananatierimücü hairieca tucarisie. ³² 'Icü niuqueiya canihécüacaitüni que mutayü. Hicü Pecuru yateva heivitüca nisütüani 'icu'imaiyatü. ³³ Qesusi ta'aurie 'aveca, hipame varuxeyaca teyü'üquitüvamete, nicu'imaiyani Pecuru müpaü 'utaitü, Xaüsie que neuye'e'a Cauyumarie Nehüxie pepüca'uveni. 'Ecü Cacaüyariपाü pepücare'iyari, teüteri vahepaü xeicüa pepüre'iyari.

³⁴ Hicü yu'aurie varutacuevieca teüteri, teyü'üquitüvamete vahamame müpaü tinivarutahüave, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyuxani'erieca, queyuvaüriyani sepa curuxisie mümierieni, nehiesie quetiviyan. ³⁵ Que mü'ane müyutavicieisitüamücü caniyutatümaimücü. Que mü'ane müyutatümaiya nehiesie mieme, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, mücü niyutavicieisitüamücü yemecü. ³⁶ Tevi nai cuiepa mütxuave xüca ra'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. ³⁷ Tevi titacü tyutuani yutucari mücanavaiyarienicü. ³⁸ Hicü miemetexi hipame va'ütama memüvacumaüva 'axa memüteyuruva vasata 'uyeicatü, que mü'ane münesiteviya miteviya nenuqui, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaniteviyacamücü 'iya quepaucua nemunuan. ne'uquiyaripaü nemarivetü, netupirisixima memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatü.

9

¹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'uva memü'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que mütiyüni quepaucua Cacaüyari munuan. türücaüyemecü ti'aitatü. 'Arique mücaque mecanicuicuni.

*Qesusi yücü 'anetü que müratüa**(Mateu 17:1-13; Rucaxi 9:28-36)*

² Hicü 'ataxeime tucari 'anucayacu Qesusi nivarevitüni Pecuru Cacuvu Vani yemuri 'amanutitevisie yuhücüame. Mana yücü 'anetü nayeitüarieni vahüxie. ³ Quemarieya xavatütü nayani, cui tuxatü 'üvipaü. Cuipepa mütama turiyame müya 'aneneme pücaüve mitiyeitüani. ⁴ Mana 'Eriyaxi Muiseximatü memasiücütü menacüne, Qesusimatü metenicuxatacaitüni. ⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'üquitame 'acu, 'aixüa cani'neni 'uva temu'uvacü. Camüsü xamaru tepütiveieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.

6 Pecuru 'asipücatimaicai que mütäyüñiquecai, teyü'üquitüvamete cui memeumamacaicü. 'Ayumieme müpaü putayü. 7 Hicü haivitüri nuaca nivaru'etüriviya. Xevitü niutaniuni haivitürisie ya'utaitü, 'Icü caninenivetüni neninaqui'erieca, xequene'enieca. 8 Yapaucua mehanieretücüneca naisarie, xeime mepüca'uxei yu'aurie 'uveme, Quesusi xeicüca meniuxeiya.

9 Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi nivaruta'aitüani 'asimemücatehehüavenicü xeime tita memüte'uxei, mexi Yuri Tevi müquite vasata ca'anucuquevecai cuxi, 'ariqueque xeicüca. 10 Que mainecai yamecatenicahecaitüni, peru yusata niuqui menixüatüacaitüni tita mütxatacaí, manucuqueni müquite vasata que mainecai. 11 Hicü müpaü metenita'ivaviya, Müme 'inüaricü memüte'üquitamete, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuani. 12 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Neuyevaca 'Eriyaxi meri munuani 'aixüa miyurieni naime. Masi que re'uxa Yuri Tevi hepaüsita, que müreyevese vaüca müticuinecü müxani'erivanicü. 13 Masi ne müpaü netinixecühüaveni, 'Eriyaxi caninuaniri. Yamepiyuri que mütivanaquecai, müpaü que müre'uxa hepaüsitana.

*Quesusi que mürenayehüa temaicü, cacaüyari 'axa mü'ane 'iviyacacu
(Mateu 17:14-21; Rucaxi 9:37-43)*

14 Hicü mevaranucu'axirümeccacu hipame teyü'üquitüvamete, yumüireme teüteri menivaruxeiya teyü'üquitüvamete va'aurie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai menivaruxeiya niuqui mexüatüacame vahamame. 15 Hicü teüteri me'ixeyiaca Quesusi, meniuhüxiyani, hepana meniutanausaxüani menitavaürütüani. 16 Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Titacü niuqui xetexüatüa vahamatü. 17 Tevi xevitü müpaü tinita'eiya, Neuxei ti'üquitame, nenive 'uquitüme nepümasi'atüiri, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ücü ca'itaunietü mütaniunicü. 18 Sepa haque meita'axiya peiyehüpa, cuaimuxari püvayeneica, yutametecü pütiutaqueve putanaranare. Ne nenivarutavavirieni teyü'üquitüvamete 'ahesüa miemete memenayehüanicü, peru mepüyatatexie. 19 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemucani. Quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui. 20 Hicüsüari meni'atüirieni. Mücü cacaüyari 'ixeyiaca Quesusi, yapaucua nitanüni temaicü. Cuiepa 'ucaveca 'iya, nicurupenecaitüni, cuaimuxari 'anatvietü. 21 Quesusi müpaü tinita'ivaviya quemasioya, Quepaümexa pi'axiya. Mücü müpaü niutayüni, Nunusiyaripai. 22 Müixa taipa hapa neihüpani 'imienique. 'Ecü xüca peyüveni 'asipemütiyurieni, quetanenenimayaca quetaneparevieca. 23 Quesusi müpaü tinitahüave, Titasü peraine, xüca neyüveni pemaine. Que mü'ane yuri müti'erie naimecü püyüve. 24 Hicü temaicü quemasioya müpaü tiniuhiva, Yuri nepüti'erie 'acu, queneneuparevi yuri xüca necati'erieca. 25 Quesusi yumüireme varuxeiyaca me'anausaxüaximeme hepana meyucuxeürিয়েনিকু, nitatieni cacaüyari 'axa mü'ane müpaü ticühüavetü, Neuxei 'ecü cacaüyari pemüca'itaunie mütaniunicü mü'enanicü, ne nematini'aitüaca pemixünacü, tavari pemüca'iviyanicü. 26 'Iya cacaüyari 'utahivaca 'itacasetü carima, nixüna. Müquipaü 'anetü nayani temaicü. 'Ayumieme 'esivatücacu yunaitü müpaü meniutiyuani, Caniumüniri. 27 Perusü Quesusi temaicü mamaya 'uviyaca nenucuhana. 'Iya nanucuqueni.

28 Hicü quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama müpaü menita'ivaviya yuhücate me'ayetetü, Titayari tetetatatexie tame temayenü'anicü. 29 Mücü

müpaü tinivarutahüave, Yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni meyenü'anicü 'ipaü 'aneneme.

Quesusi tavari que mutayü que mütimierieniquecai

(Mateu 17:22-23; Rucaxi 9:43-45)

³⁰ Hicü mana menecüne. Carereya cuieyarisie meniuyecüne. Püca'inaquecai xevitü mütitamarienicü. ³¹ Teyü'üquitüvamete tiniva'üquitüacaitüni. Müpaü tinivarutahüave, Ne Yuri Tevi nehücütütü nepüyetüiya teüteri vamamasie. Menenimiecuni. Nemierieme, hairieca tucari 'anucayayu nenanucuquemücü. ³² Müme 'icü niuqui mepücahetimaivavecai. Menimamacaitüni me'ita'ivaviyaque.

Que mü'ane masi müve'eme

(Mateu 18:1-5; Rucaxi 9:46-48)

³³ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Quita meheutahaxüacu müpaü tinivaruta'ivaviya, Titacü niuqui xetexuatüacai huyeta. ³⁴ Müme cayuvatü xeicüa meniumacaitüni, niuqui memüxuatüacaicü huyeta que mü'ane müme masi müve'emetücaicü. ³⁵ Hicü 'ayerüca, Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xüca ve'eme 'ayeimücüni, neuyeveca yunaimé vaparevivame mayuyeitüanicü 'imatüreme mayuyeitüanicü. ³⁶ Hicü nunusi 'ahanaca vahixüapa nitaqueni. 'Ttituca müpaü tinivarutahüave, ³⁷ Que mü'ane xeime müтанаqui'erieni 'ipaü me'aneneme türi nehësüa mümiemecü, mücü canenitanaqui'erimücü ne. Que mü'ane münesitanauqui'erieni ne xeicüa pücanesitanauqui'erieni, masi que mü'ane münesihyenü'a canitanaqui'erimücüta.

Que mü'ane mücatasi'aye'uni, mücü tahesie tiniviyani

(Rucaxi 9:49-50; Mateu 10:42)

³⁸ Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tahesie mücativiya tecaniux-eyia varayenü'avame cacäyarixi 'axa memü'anene, 'ahesüa niu miemetütü. Mücü tahesie mücativiyacü, 'ayumieme tepinena. ³⁹ Quesusi müpaü niu-tayüni, Xepüca'inenaca. Tevi xüca türücaüyemecü 'inüari tiyurieneni, müpaü 'utaitü quename nehësüa mieme, quetiyüveni cuitüva nehëpaüsita 'axa mutaineneni. ⁴⁰ Que mü'ane mücatasi'aye'uni, tahesie catiniviyani. ⁴¹ Que mü'ane xei tecüxyari müxeharitäni Cürisitusüa miemete xemühümecü, yemecü peixiyani tita müra'ivaxü.

Titacü mütiquetamüre

(Mateu 18:6-9; Rucaxi 17:1-2)

⁴² Que mü'ane mitiquetamüra xeime 'icü türi yuri memüte'erie, masi 'aixüa püyüniqeyu mata mahete xüca 'ecatütüanique cüpieyasie, haramasie xüca heucahüyanique meripai. ⁴³ 'Amama xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqeyu pemamapurutü xüca peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'ucamamatü xasi taiyariyarisie pemücaheutahanicü mücatüvesie. ⁴⁴ Mana cuisü müvacüme pücamüni tai pücatüveni. ⁴⁵ 'A'üca xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqeyu xüca pe'ücapurutü peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'uca'ücatü xasi taiyariyarisie pemücahüyanicü mücatüvesie. ⁴⁶ Mana cuisü müvacüme pücamüni tai pücatüveni. ⁴⁷ 'Ahüxi xüca masihecahüpani, quenivaitü'i. Masi 'aixüa püyüniqeyu xüca peheutahanique haque Cacäyari müra'aita tapa pe'acüpetü, xasi taiyariyarisie pemücahüyanicü hutame pe'ucahüxitü. ⁴⁸ Mana cuisü müvacüme pücamüni, tai pücatüveni.

⁴⁹ Yunaitü meni'itiyacuni taicü, naitü mavari que müti'itiva 'unacü. ⁵⁰ 'Una 'aixüa cani'aneni, peru xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivime xeteheyeitüaniquyeu 'una. 'Una xequenexeiyani yuhesie 'aixüa xeteyuxexeyatü.

Quesusi que müti'üquitacai, 'uqui yü'üya mücu'eirie hepaüsita
(Mateu 19:1-12; Rucaxi 16:18)

10

¹ Mericüsü mana heyeyaca, Cureya cuieyarisie 'uyeyaca, Curutani hatuxame 'anutaüye ninuani. Mana tavari teüteri hesüana meniyuxeüriecaitüni. Que mütiyuriencai, tavari tiniva'üquitüacaitüni. ² Hicü Pareseusixi meniu'axüani, müpaü mete'icu'ivaviyatü me'i'inüatatüvetü, Titauniva 'uqui yü'üya mücu'eirienicü me'utiyaütü. ³ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixe'u'aitüa Muisexi. ⁴ Müme müpaü metenitahüave, Muisexi nipitüani tevi xapa mütavevienicü 'eiriyä hepaüsita, 'arique micu'eirienicü. ⁵ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xe'iyari müsese'icü 'ayumieme 'icü 'aitüarica tinixe'uta'utüirieni. ⁶ Peru matüaripai naitü mütiunetüariepai, Cacaüyari nivarutivieni 'uquitüme 'ucatüme. ⁷ 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yuquemasi yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yu'üyasie tiniviyamücü. ⁸ Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicini meyuxevitü, cananuyüneni. 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayhutari. ⁹ Mericüsü Cacaüyari que mütivaruxeviriyaxü, tevi pücvataxüriexüani.

¹⁰ Hicü quita me'ayetetü, teyü'üquitüvamete tavari menita'ivaviya mücü hepaüsita que mutayü. ¹¹ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayü'üya. ¹² 'Ücata xüca 'icu'eirieni yücüna, xeime püta xüca 'uticünata, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayücüna.

Quesusi que mütiünü, türi 'aixüa memü'itüarienicü
(Mateu 19:13-15; Rucaxi 18:15-17)

¹³ Hicü hesüana mecaniva'atüvacaitüni türi vahesie mutimenicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni. ¹⁴ Quesusi varuxeiyaca teyü'üquitüvamete que memüteyuricai niuyeha'ani. Müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi nehesüa memü'axenicü. Xepücvanenasitüiyani. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni. ¹⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nunusipaü mücayuva'türiya Cacaüyari mütita'aitüanicü yapücatipitüarieni. ¹⁶ Hicü yumamasie varutitücütü yacaniutainecaitüni para 'aixüa memü'itüarienicü vaheima 'utimeca.

'Uqui müxicutücai

(Mateu 19:16-30; Rucaxi 18:18-30)

¹⁷ Mericüsü Quesusi niyemiximecaütüni. Hicü tevi 'unasarümetü hesüana ninuani. Hüxiena niütunumaqueni müpaü ticu'ivaviyatü, Ti'üquitame 'aixüa pemütüca'iyari 'acu, tita reuyevese nemütüyurienicü tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü. ¹⁸ Quesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiüca'iyarime penetixata. Tevi 'aixüa mütiüca'iyari 'apüca'uyeica, Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütüca'iyari püta. ¹⁹ 'Ecüsü 'aitüarica pepümate, pepücati'amieni, xeime 'üyaya cünaya pepücamauvani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, pepücati'acumamanai, 'aquemasi 'avarusi quietinivareuyehüvirieca, que manuyüne. ²⁰ 'Iya müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, 'icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. ²¹ Quesusi 'ixeyatü ninaqui'eriecaütüni. Müpaü tinitahüave, Xevitüxa

xeicüa peuyevese yapemütiyurieni. Quenemie, tita pemürexeiya quetinetua, tuminiyari quenivarumicua puvüresixi. Mücücü muyuavisie vaüca pepeucaqueni. Pevare'ütüame quenaye'a, nehiesie quetiniviyani, sepa curuxisie pemumierienique. ²² 'Icú niuquicü panutixünetüya. Yuhiverietü caneyani vaüca mürexeiyacaicü.

²³ Hicü Qesusi yu'aurie hanieretüyaca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Canicuaniveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü. ²⁴ Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni niuquieyacü. Qesusi hutarieca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Nenivema, canicuaniveni aume yuri memüte'erie tuminisie memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü. ²⁵ Sepa mücacuanivenique cameyu manuyehani 'ivipame hüxieyasie, peru siepüre yeme pücuaneve xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü. ²⁶ Müme masi vaüca menihüxiyacaitüni. Müpaü metenyücühüavecaitüni, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicieisitüarienicü. ²⁷ Hicü Qesusi vaxeiyatü müpaü niutayüni, Teüteri mepücaüyavave memüyutavicieisitüanicü, masi Cacaüyari caniyüveni müvatavicieisitüanicü. Cacaüyari naimecü caniyüveni. ²⁸ Hicüsüari Pecuru nisutüani müpaü ticühüavetü, Camüsü tame naime tete'ucu'eirica 'ahesie tepüteviya. ²⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'ivama yuvarusima yuquemasima yü'ütama yunivema yucüie, xüca varucu'eirieni necümana, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, ³⁰ xei sienituyari masi varexeiyatü canayeimücü hicü quite, 'ivamarixi, yuvarusima, yunivema, cuie. 'Uximatüarietü varexeiyatü canayeimücü. Tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücü. ³¹ Peru yuvaücavatü hicü memüve'emete, 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete ve'emete mecanacünicunita.

Tavari Qesusi que mutayü que mütimierieniquecai

(Mateu 20:17-19; Rucaxi 18:31-34)

³² Mericüsü huyeta menihucaitüni Querusareme meutiyyune 'utüa, Qesusi nanuhaitüacaitüni. Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni. Hipatü memiveiyacai menimamacaitüni. Hicü tavari yateva canivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame. Nisutüani tivacuxaxatüvatü que mü'itüarieniquecai, ³³ müpaü 'utaitü, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Ne Yuri Tevi que nemütiteva necaniyetuiyamücü mara'acate memühüritarie vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa. Va'isücate menesitahüaveyu, necanimieriemücü, menesiyetuayu teüteri memücahuriyusixi vahesüa. ³⁴ Müme mecanenitananaimacuni, yuhaxüama nehiesie meniuta'aüsicavieucuni menenicuvaxüacuni, mecanenimiecuni. Peru hairieca tucari 'aye'ayu, necananucüquemücü.

Cacuvu Vanimatü que memüte'itavavirie

(Mateu 20:20-28)

³⁵ Hicü Severeu nivemama Cacuvu Vani yuhutatü 'aura me'acüneca, müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, pütasinaque tahesie mieme yapemütiyurienicü, que temümatetavavirieni. ³⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixenaque yanemütiyurienicü xehesie mieme. ³⁷ Müpaü metenita'eiya, Quetaneupitüa 'atemuti yaxecü xevitü 'aserieta xevitüta 'a'utata, quepaucua visi pe'anetü pemayani. ³⁸ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecü'ivava. Nehepaü xete'ucacucüinetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü

tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie. ³⁹ Müme müpaü meniutiyuani, Tecaniyüvaveni. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yemecü tita nemüranu'ieni xecananu'ieconi, nemüca'üyarienipaü xecanica'üyarieconi. ⁴⁰ Peru heiserie nepücahexeiyä nemüxepitüanicü ni neserietta ni ne'utata 'axemutiyaecü. Masi müme vahesie mieme mucuha'arisie xeiçüa, müme yametenipitüarieconi.

⁴¹ Hipatü Tamamata me'u'enanaca que memutiyanecai, menisütüani mevaxeümatü Cacuvu Vani. ⁴² Quesusi yu'aurie varutacuevieca yunaime, müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memümariva mete'aitametetütü meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexiyani vahepaüsita que memüteyurieni. ⁴³ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane ve'eme mayaniqueyu xesata, yunaime xeparevivame canayeimücü. ⁴⁴ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata yunaime xehesie mieme vaüriyarica ti'uximayatü canayeimücü. ⁴⁵ Yuri Tevi que nemütiteva, que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi nevaparevienneque püta necaninuani, netucari nemütatuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que müranutanierixü Varütimeyu macüpecai

(Mateu 20:29-34; Rucaxi 18:35-43)

⁴⁶ Mericüsü Quericu meneta'axüani. Mana meheyehuximecacu 'iya Quesusi, teyü'üquitüvemetemama yunaitü, yumüiretü teüteri vahamatü, tevi macüpecai mana niucateitüni huye tesita tivautü, Varütimeyu titevatü, Timeyu nu'ayatütü. ⁴⁷ 'Icü 'u'enaca quename Quesusi Nasaretitanaca 'uyüximecai, nisütüani müpaü tihivatü, Quesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü. ⁴⁸ Yumüiretü menitate'acaitüni cayuvatü müticanicü. Mücüsü masi carima müpaü tiniuhivacaitüni, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü. ⁴⁹ Quesusi mana 'utaqueca, müpaü niutayüni, 'Aura xequenehüaviyu. Müme mehecünea 'aura menitahüave macüpecai, müpaü me'utiyaütü, 'Aiyari queneucayesa quenancuquexi, 'aura pümasitahüave. ⁵⁰ Mücü yü'ücariv hevivieca, 'anucuqueca, Quesusisüa neyani. ⁵¹ Quesusi müpaü tinitahüave, Que matinaque nemümasiyurienicü. Macüpecai müpaü niutayüni, Ti'üquitame nepayeniereniqueyu. ⁵² Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie, yuri pemütüta'ericü pepanayeve. Yapaucua nanutanieri, huqueta neiveiya Quesusi.

Querusaresie que müreutaha

(Mateu 21:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

11

¹ Mericüsüari Querusaresie me'axüaximecacu Vetüpaquesie Vetaniyasie, yemuritüa me'u'axüacu Huriva Macu'u müracutevasie, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamate. ² Müpaü tinivarutahüave, Quiecar 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xe'anutahaxüaximetü puxu nunusi xecanetaxeyacuni hacuviecame, tevi hesiena müca'anutiyerüve cuxi. Xequenacuxüna xequenahani. ³ Xevitü xüca müpaü tixecu'ivaviyani, Titayari müya xeteyurie 'utaitü xeme müpaü xequenetiyya, Ti'aitame neiyehüaca, cuiütüva canenü'amücü. ⁴ Mericüsü mehecünea caye 'utüa meneitaxeiya puxu nunusi 'acuviecame quitenie 'aurie. Menecuxüna. ⁵ Teüteri mana memütü'ucal hipatü müpaü metenivaruta'ivaviya, Que xeteyurie puxu nunusi xe'acuxünatü. ⁶ Hicü yametenivarutahüave que mütivarutahüavixü Quesusi, teüteri yametenivarupitüani. ⁷ Puxu menyehana Quesusisüa. Hicü

yü'ücarî me'enutiveriecu, hesiena nanutiyerüni. ⁸ Yümüretü me'ivaürütätü yü'ücarî meni'itüaximecaitüni huyeta. Hipatüta cüye xavari me'uhapatü meniyetuaximecaitüni.

⁹ Memuhaitütüacai, memu'imamatücai müpaü meteniuhivacaitüni, Queta-neutavicesitüa 'aixüa, 'aixüa queticuxaxasivani 'iya hepaüsita, que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'amamie hepaüsita, ¹⁰ que mü'ane Ti'aitametütü maye'ani tatevari Raviri müti'aitacaipaü, mücü hepaüsita. 'Aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.

¹¹ Mericüsü Qesusi Querusaremesie neutahani, tuqui 'amüpata neutahani. Hanieretüyaca naisarie nivayeyani 'acayunirümeccacu. Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü menecüne Vetaniyapai.

Que mütiuniu 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai
(Mateu 21:18-19)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca Vetaniya meheycüneca Qesusi neuhamücücaitüni. ¹³ Xapa 'uxeyiaca tevapai yavacame, hepana neyani 'ixeiyaque, siparasü xüca tixaü ticaxeiyaqueyu hesiena. Mana nuaca tixaütü cacatiniucaxeyia, xavari xeicüa, maxuxuavere müca'aye'vecaicü.

¹⁴ Qesusi hicü müpaü tinitahüave xapa, Hasuacu xevitü tüma 'a'icuxi pücatucani. Meni'enieni teyü'üquitüvemetemama.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Mateu 21:12-17; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

¹⁵ Hicü Querusareme meneta'axüani. Qesusi tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca, nisütüani varanuyeveiyatü müme tuqui curaruyarita memütetuacai memütenanecai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üparite natixürieni. ¹⁶ Pücapapitüacai tixaü mete'apitü memanuyecücanicü tuquita. ¹⁷ Mana tini'üquitacaitüni müpaü tivacühüavetü, 'tpaüri care'uxa, Nequie nenevieri quiyari canimarivacamücü yunaima nuivarite vahesie mieme. Xemesü püta terü xecanayitüaca haque tenavayamete memüyu'avietta. ¹⁸ Hicü mara'acate memühürütüariecai, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü yunaitü meni'enieni, menimacarücaitüni, teüteri yunaitü memühüxiyacaicü tita müti'üquitacai hepaüsita. 'Ayumieme mara'acate metenicuvautüvecaitüni que memüte'imienique. ¹⁹ Hicü 'ucutaicairecu quiecarisie nivayeyani.

Xapa que mütiuva, tiütaniucu para 'axa mü'itüarienicü

(Mateu 21:20-22)

²⁰ Mericüsü ximeri 'ame'uyehuximetü, xapa menixeyia vaquime naitü nanayaripaitü. ²¹ Pecuru heye'erieca que mütiuyü müpaü tinitahüave Qesusi, Neuxe Ti'üquitame, 'iya xapa pemaxaxatacai 'axa mü'itüarienicü, mücü caniutavaniri. ²² Qesusi müpaü tinivacühüaveni, Cacaüyarisie yuri xequetene'erieca. ²³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane müpaü mütitahüave 'icü yemuri, 'Ena quene'apata, haramarasie queneu'ahüva 'utaitü, xüca yu'iyarisie cayuxamurieca, masi xüca yuri tü'erieca quename müpaü tiyüni que maine, müpaü catiniyümücü hesiena mieme. ²⁴ 'Ayumieme nepütixecühüave, naime xemütetavauni xeyunenevietü, yuri xequetene'erieca quename xe'itanaqui'eri. Müpaü yuri xete'eriecacu, yacatiniyümücü xehesie mieme. ²⁵ Quepaucua xemüyunenevie, xüca xeimesie xetehüacuni xequeteneuyehüvirieca, mütixehueyhüvirienicüta xeme xe'uquiyari muyuavisie macave, ta'aurie que xemüte'axürüve. ²⁶ Me xüca xecatevareuyehüvirieni teüteri, xe'uquiyari muyuavisie macave pücatixehueyhüvirieni xeme ta'aurie que xemüte'axürüve.

*Quesusi heiserie que mürexiyacai**(Mateu 21:23-27; Rucaxi 20:1-8)*

²⁷ Mericüsü tavari meneta'axüani Querusaremesie. Tuqui curaruyarita yeyeicacacu, mara'acate memühürütüariecai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametütücai, 'uquiravesixi vahamatü yunaitü 'aura meniu'axüani. ²⁸ Müpaü metenita'ivaviya, Haque pemieme heiserie pemexeiya 'ipaü pemütüyuriencü. Quepaicü heiserie masipitüa 'ipaü pemütüyuriencü. ²⁹ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Neta nepüxeta'ivaviya xeimecü xeicüa. Xüca xenesita'eiya, neta nepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütüyuriencü. ³⁰ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima timiemetücai 'üyarica, teüteri vahesüa pümiemetücai nusu. Xequeneneuta'eiya.

³¹ Hicü müme niuqui menixüatüacaitüni müpaü me'utiyaütü, Xüca tame müpaü te'utiyauni quename taheima miemetücai, mücü müpaü nitayümücü, Titayari yuri xecate'erri. ³² Masi xüca müpaü te'utiyauni quename teüteri vahesüa miemetücai, quesü yüni. Müpaü meteniyücühüavecaitüni memüvamacarücaicü teüteri. Müme yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni Vani hepaüsita, quename yuricü tixaxatametücai. ³³ 'Ayumieme müpaü metenita'eiya Qesusi, 'Asitepücatemate. Qesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütüyuriencü.

*Te'üviyamate 'axa teyuruvamete**(Mateu 21:33-46; Rucaxi 20:9-19)***12**

¹ Hicüsüari nisütüani tivacuxaxatüvatü, 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. Müpaü niutayüni, Tevi haraveri caniutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca, 'utatesaca, vati'ineca caxie püname, 'e'utevime 'utavevieca neniereme capa caxie 'ucacuaiyanicü, te'üviyamate nivaruhürütüani vacuetatüatü, tevapai caneyani. ² Hicü tucari 'aye'acu muticuacuaxesie, ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamate vahesüa, haraverita mieme 'icuaxi yapaümeme mütanäqui'erienicü cusiyariasi mieme. ³ Müme masi me'iviyaca, me'icuvaxüaca, yacü xeicüa maveme meneinü'ani. ⁴ Hutariecata xeime niutanü'ani ti'uximayatame vahesüa. Mücü menituaxa mu'uyasie, meninanaimacaitüni. ⁵ Xeimeta 'utanü'acu, menimieni. Yuvaücavame cuxi nivanü'acaitüni. Hipame menivarutivani, hipame menivarucüni.

⁶ Xeime cuxi canexeiycaitüni yunivetüme münaqui'eriecai. 'Imatürieca nitanü'ani vahesüa, müpaü tiyücühüavetü, Meteniyehüviriecuuni nenive.

⁷ Te'üviyamate masi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Camüsü, 'icüsie catini-naquimücü cusiyari piniteya. Cümü tepimieni, tahesie püta mütinaquenicü.

⁸ Hicü me'iviyaca menimieni, haraveri varie meneicahüani.

⁹ Mericüte, que tiyurieni haraveri cusiyari. Caninuamücü, te'üviyamate nivatixütüamücü, hipame nivahürütüamücü püta yuharaveri. ¹⁰ Cari ni 'icü 'utüarica xecatetiterüvavave,

Mücü tete memutaxani'eri qui vevivamete, Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹¹ Ti'aitame müpaü catiniuyurieni, Canimariveni que temüte'ixeiya.

¹² Müpaü nepütémaicai müvaxataicü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. 'Ayumieme metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri. Hicü meheicu'eirieca menecüne.

*Cuviyexunu tuminieya**(Mateu 22:15-22; Rucaxi 20:20-26)*

¹³ Hicüsüari hesüana menivarutanü'ani Pareseusixi hipame, mümeta Herurexisie memüteviyacai hipame, niuquieyasie memiviyacü. ¹⁴ Mana me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Neuxei ti'üquitame, tame tepümasimate 'ecü yuri pemutainecü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeyiacü teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üqita que mütivaiyacü. Tamüsü, titauniva mütiyutuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu. ¹⁵ Tepi'üitüani, tepüca'i'ütüani nusu. Mücü yatimaitü yuhesie 'axa mü'ane que memüte'avietacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve. Tuminiyari xequena'üi nemixeyiacü xeime. ¹⁶ Müme meni'atüirieni xeime. Müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü. Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricayata, metenita'eiya. ¹⁷ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirieca. Tita Cacaüyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca. Meniuhüxiyani que mutayü.

*Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita**(Mateu 22:23-33; Rucaxi 20:27-40)*

¹⁸ Hicü hesüana meniu'axüani Saruseusixi. Müme yameniutiyanecaitüni quename müquite meca'anutaneniereni. ¹⁹ Hicü müpaü metenita'ivaviya, Neuxei ti'üquitame, Muisexi ipaü catiniu'ütüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni, xüca cueya 'uyuhayeve türi cavarexeiyatü, mücü tevi canitivitümcü yucue, türi nivativevimücü masicaya nivemama memütaterüvarienicü. ²⁰ Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasi 'uca niutivitüni, niümüni türi cavaruhayevaca. ²¹ Mutaya nitivitüni, mücüta tiumü türi cavaruhayevaca. 'Iyata mutaya yunaitüta yaxeicüa menitivitüni. ²² 'Atahutatü yunaitü 'ivamarixi türi mepücavaruhayevaxü. Yunaitü me'ucuicu, 'ucata tiumü. ²³ Mericüte, quepaucua xeniü memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü quepai ra'üya pürayani.

²⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Camü, 'ayumieme xecaniyuyarieca, 'utüaricayari xemücamatecü, que mütitürücaüye Cacaüyari 'asixemücatematecü. ²⁵ Quepaucua müquite memanucu'uni, mepücaneneüqueni mepücaviquieca. Cacaüyari tupirisiximama taheima miemete vahepaü mecaniyüacacuni püta. ²⁶ Müquite vahepaüsita que müre'uxa que memüte'anucu'uni, cari xecate'ititerüvavave Muisexi xapayasie haque tupiriya mexata, Cacaüyari que mütitahüavixü, 'Apurahami, 'Isahaqui, Cacuvu necanivacacaüyaritüni ne, cananuyüeni. ²⁷ 'Ayumieme müquite pücvaxata quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Cuini mieme xepüyuyari.

*'Aitüarica müve'eme**(Mateu 22:34-40)*

²⁸ Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai 'aura 'ayaca, varu'enieca niuqui mexüatüacame, tinimaicaitüni 'aixüa mütivata'eiyacü, müpaü tinita'ivaviya Qesusi, Que mü'ane 'aitüarica masi püve'eme naime 'aitüaricasie mieme. ²⁹ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ipaü cananuyüeni 'aitüarica müve'eme, Xequeu'enanana 'Ixaherisixi. Ti'aitame mütacacaüyari, 'iya Ti'aitame caniyuxevini. ³⁰ Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü, naime que pemüti'amatecü, naime que pemüticu'erivacü, naime 'atürüariyacü. 'Icü 'aitüarica masi canive'emetüni. ³¹ 'Esivatücacu

hepaüna müve'emecü 'ipaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'eriepaü. Xevitü 'aitüarica pücaxuave masi ve'emetütü, 'icü hutatü xeicüa. ³² Hicü 'iya ti'üquitame müpaü tinitahüave, 'Aixüa pü'ane ti'üquitame. Yuri pecaniutaineni, Cacaüyari caniyuxevini, xevitiüxa 'apüca'uyeica hepaüna 'anetü, que pemaine. ³³ Xüca tevi 'inaqui'erieca naime que müre'iyaricü, naime que mütimaivecü naime yutürücariyacü, xüca yuhepaü tevi naqui'erieca que mütiyunaqui'eriepaü, yemecü 'aixüa caniyümücü, que mücatiyüni naitü mavari mütaiya mücui'iva. ³⁴ Hicü Qesusi 'ienieca timaivemepaü que mütitaei müpaü tinitahüave, Teva pepüca'uyeica pemaye'anicü, Cacaüyari mati'aitüvametütü mayanicü. Hipatü tavari mepücayuvaüriyacai tixaütü memüte'ita'ivaviyacü.

Cürisitu quepai püranive, que müttivaruta'ivaviyaxü

(Mateu 22:41-46; Rucaxi 20:41-44)

³⁵ Qesusi müpaü niutayüni tuqita ti'üquitatü, Titayari müpaü mete'utiyuane müme 'inüaricü memüte'üquitamete, quename vaniu Cürisitu Raviri xiüyarieya hücütüni. ³⁶ Mücü Raviritütü müpaü niutayüni 'Yari Mütiyupata 'icuyütüvacacu, Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüva, Neserieta quenacani 'Aquetatüa mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

³⁷ Tamüsü Raviri Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücüni quename xiüyarieyatüni. Teüteri meyutemamavietü meni'eniecaütüni yuvaücavatü.

Qesusi que müttivaxanetacai sicürivanusixi

(Mateu 23:1-36; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque memeu'uvanicü 'etütüme me'anacatütü, quiecarü hixüapa vaürisica memüpütüaricü, ³⁹ teüteri vahüxie memayaxecü tuqita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüaripari, müme vahepaüsita. ⁴⁰ Viyurasixi vapini mepütevarutixütüüri, 'emetehutevitü neneviericü mücamasiücünicü que memüteyurie. Vahesie masi yemecü tinahüivani.

Viyura tumini que müti'atüüri Cacaüyari

(Rucaxi 21:1-4)

⁴¹ Hicü tumini macaxürüva cacuniyari hüxie niutayerüni Qesusi. Teüteri nivaxeyacaitüni tumini me'acaxürüvame cacunisie. Xicusixi yumüretü vaüca meneicaxürüvacaitüni. ⁴² Mericüsü xevitü viyura caninuanü tuminicü mavetü, hutame neucaxürüeni xei senitavuyari müraye'atüca 'axeicüa. ⁴³ Hicü yu'aurie varutacuevieca teyü'üquitüvamete, müpaü tinivarutahüave Qesusi, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tumini mavetü cacunisie neicaxürüeni vaücava, müme yunaitü memeixaxürüva 'esiva xeicüa meneicaxürüeni. ⁴⁴ Yunaitü müme meneicaxürüeni tita müranuyuhaveya, peru 'iya yuhaveri mieme neucaxürüeni, naime cümana mütiyumicuacai.

13

Qesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que müttica'unarieniqueaicü 'arique

(Mateu 24:1-2; Rucaxi 21:5-6)

¹ Hicü tuqita 'ayenecacu, teyü'üquitüvametemama xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, ti'üquitame, tetexi que timamarivave quite. ² Qesusi müpaü

tinitahüave, 'Icú qui petixeiya 'amüpapa. Tete pücahayevarieni yuheima 'atetu. Naitü canica'unariemücü.

*Inüarite que mütimasüüüni taparirümeccu
(Mateu 24:3-28; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)*

³ Hicü Huriva Macu'u yemurisie 'ucaicu tuqui 'amüpa hüxie, Pecuru Cacuvu Vani 'Atürexü yühüüate müpaü metenita'ivaviya, ⁴ Quetatineutaxatüa quepaucua müpaü pütüüni que pemaine. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua maye'aximeni 'icü naitü. ⁵ Quesusi nisütüani müpaü tivacuxaxatüvatü, Yumarima 'aixüa, xevitü catixe'u'irüviya. ⁶ Yümüiretü mecani'axüacuni müpaü me'utiyuatü quename nehesüa memiemete, Ne Cürisitu necanihüüüni, me'utiyuatü. Yümüireme menivacuamanacuni.

⁷ Xeme quepaucua xemüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, quepaucua xemi'enieni cuya niuqui, xepücauyaxamurica. Neuyevaca müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü. ⁸ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite, xexuime cuiesie quiecatari mecaniyeha'acuni hipame cuiesie miemete mevacuicutü. Naisarie cuie canitayüamücü, haca canitavemücü. Peru que mütiyüni, mücücü canisütüariemücü xeicüa cuiniya.

⁹ Xemesü xequeneyucuerivayurica. Mecanixeyetüacuni 'isücate vahesüa. Tuquiteta xecanitiveiyacuni. Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecaniti'ivaviyariecuni nehesüa xemümiemetecü, xemüvahécüatüacacü que xemüte'unenierixü. ¹⁰ Neuyevaca 'icü niuqui 'aixüa manuyüne memütaxatüarienicü yunaitü nuivarite meri. ¹¹ Quepaucua memüxetiviya memüxe'anuhapani 'isücate vahüxie, xeta'icuevatü xepücayu'iyaritüaca que xemutiyuaneni. Masi que xemütepitüarieni 'ana, müpaü xeputiyuaneni. Xeme xepücahüme que mü'ane yamütayüni, 'Iyari Mütiyupata püta canihüüüni que mü'ane yamütayüni. ¹² Ra'iva pürayetuani mümierenicü, quemasieya yunive niyetüamücü, türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivanicü. ¹³ Yunaitü menixe'uxive'ericaacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani quepaucua mümüni que, mücü nitavicueisitüariemücü.

¹⁴ Xeme 'uxa'atüni xenixeiyacuni mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque 'aixüa müca'ane mutivenicü, que mainecai tixaxatame Tanieri. Titerüvame quetimaiveni tita mütxata. 'Ana hürisie mequeyuta'una müme Cureya cuieyarisie meme'uvani. ¹⁵ Que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, mücü 'anacayame yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique. ¹⁶ Que mü'ane yeuta meyeicani, yu'utüma pücanuani yu'üari tivayehurienique. ¹⁷ Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüa 'ana. ¹⁸ Xequeneyunenevica müpaü catiuyünicü muhaütüsie. ¹⁹ 'Iya tucarisie 'uximatüarica canitixuaverimücü cuini mieme, matüaripai quepaucua Cacaüyari nai mütiunetüa hicüque que mücatixuavecai, tavarie que mücatixuavenita. ²⁰ Ti'aitame xüca 'esicareiteritüanique 'uximatüarica, ni xevitü tevi pücatavicueniqueyu. Mesü müme müvaranuyexei vacü 'esipüreiteritüa.

²¹ 'Anari xevitü xüca müpaü tixecühüaveni, Camü, 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca hainenü nusu, yuri xepücate'l'eririca que mü'ane müya mutainenü. ²² Yacü Cürisitusixi, yacü texaxatamete mecani'axüacuni. Inüari mecanitiveviecuni mamarivaveme mevacuamanaque 'asita müme

memanuyexeyarie xüca meyüvavenique. ²³ Xemesü xequeneuyü'üviya. Nai nepütixe'utaxatüa yacatiyüvecacu cuxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Mateu 24:29-35, 42-44; Rucaxi 21:25-36)

²⁴ 'Ana 'iya 'uximatüarica heunuayu, tau caniyürimücü, mesa cacanihecüarivimücü, ²⁵ xuravesixi mecanicaxüricuni muyuavisie miemete, müme türücariya memexeya muyuavisie mecaniyuitüaricuni. ²⁶ 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamecame, cui netürücaüyetü, nexavatütü. ²⁷ 'Anarita netupirisixima nenivatanü'axüamücü, müme nemüvaranuyexei nenivacuxeürimücü, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapa memeu'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

²⁸ Narüca xeha'erivatü müpaü xequetenemaica, quepaucua xavari mücavivieni xücari yürani, xüca mamateya cuneicani, tasüari 'auracacutüca. ²⁹ Xemeta yaxecüa, quepaucua xemixeya 'ipaü tiyüaneme, yaxequetenemaica quename hehurari, quitenie müta'aximenipaü. ³⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemetexi mepücatixüni, mexi 'icü naitü ca'aye'ave. ³¹ Cuie muyuavi naitü canitixümücü, peru ne neniucü pücaxüni.

³² Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani 'iya tucari, taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, neta 'asinepücatimate Cacaüyari Nu'aya nehücütütü. Ne'uquiyari xecüa catinimaica.

³³ Yumarima, xequenayeneniereni xequeneyunenevieca, 'asixemücatematecü quepaucua maye'ani. ³⁴ Müpaü cani'aneni que mütiuyü, tevi tepapai metüa, yuqui mucu'eiri. Te'uximayatamete nivaruhürütüani yuxexuime, vamayüitaricü vahürütatü. Quiteni tihüveme tiuta'aitüani mayenierenicü. ³⁵ Xemeta 'ayumieme xequenayeneniereni, 'asixemücatematecü quepaucua munuani qui cusiyari, ya taicai ya tucari hixüapa, ya vacana tahivayu, ya yuimuana. ³⁶ Xequenayeneniereni capa xecusume xe'utaxeiyacü yapaucua nuame. ³⁷ Que nemütixecühüave xeme, yunaimete netinivacühüaveni vahesie mütinaquecü, xequenayeneniereni.

14

Que memüte'iviyaquecai Qesusi

(Mateu 26:1-5; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü huta tucari neuyevecaitüni 'ixüarari maye'anicü quepaucua mema'erivacai Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima, quepaucua pa cacaxanime memücuacai. Mara'acate memühürütüaricai müme 'inüaricü memüte'üquitameteücai vahamatü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyaü me'icuanamatü, que memüte'imienicü. ² Müpaü meteniyücühüavecaitüni, Mecuxi 'ixüaramete vahüxie 'asitemücateyurieni, teüteri capa meyutaxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Qesusisie

(Mateu 26:6-13; Vani 12:1-8)

³ Mericüsü Vetaniyasie 'uyeicatü tiniucuan Simunisüa que mü'ane cuiniyacü müca'itiyacaisüa. Hicü 'uca mana caninuan tete visi mü'ane puteyayari 'ahanatü, visi mu'üa 'aye'üneme narüru titevacame canücame cui müraye'arücai. Puteya cüpieya 'anumuraca, Qesusi mu'uyasie neitiyeurieni visi mu'üa. ⁴ Hipatü meha'atü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titayaricuta

yacü xEICÜa reiyehüa 'icü visi mu'üa. ⁵ Püyüveniqueyu mituanicü 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü heimana yapaümemecü, tuminiyari memümiqüenicü puvüresixi. Menitiecucaitüni 'uca.

⁶ Peru Quesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhayeva, titayari xete'i'uximatüa. 'Aixüa catiniuyurieni nehesis mieme. ⁷ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni puvüresixi xehesüa. Quepaucua xemüyuvaüriya xecaniyüvaveni 'aixüa xemüvayurienicü, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie. ⁸ 'Icü que mütiyüvecai, müpaü catiniuyurieni. Ne'ayeyuricacu cuxi, caneniucavirieni nemücateuquienicü. ⁹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque mecuxaxasivani 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita naisarie cuiepa, 'icü 'uca que mütiuyuri canita'üxasisiemücü ma'erivanicü.

Cura que mütiyuvaüriya miyetuanicü Quesusi

(Mateu 26:14-16; Rucaxi 22:3-6)

¹⁰ Hicü Cura 'Isicariutitanaca, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai, caneyani mara'acate memühürütüarietcai vahesüa 'iyetuanique. ¹¹ Müme me'i'enieca meniuyetemamaviecaitüni. Müpaü metenitahüave tumini memi'ütüaniquecaicü. Mücü tinicuvañecaitüni quepaucua 'aixüa mütiyüñiquecai miyetuanicü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari

(Mateu 26:17-29; Rucaxi 22:7-23, Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

¹² Mericüsü Pa Mücacuxaxani 'ixüarariyari sutüarietacu, quepaucua memüvacuicai muxasi türixi meteha'erivatü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima, teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Haque masihenaque temuhucü 'aixüa temeiyurienicü, 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü. ¹³ Hicü yuhutame teyü'üquitüvamete nivarutanü'ani müpaü tivarutahüaveca, Quiecarisie xequenehu. 'Uqui mana püxe'anucunaque ye'ü 'ahanatü hecuhänüca. Mücü xequenanuveiya. ¹⁴ Haque meuhani, müpaü xequetenetahüavi quiecame, Ti'üquitame müpaü paine, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü. ¹⁵ Mücü qui taüta xe'utivitüme püxexeisitüani hipame qui 'emüyeva naitü 'ureyepicame 'aixüa tiha'arütüarietcame. Muva 'aixüa xequeteneyuri tahesie mieme. ¹⁶ Hicü mana mecüne teyü'üquitüvamete. Quiecarisie meneta'axüani. Que mütiyarutahüavixü meteniutaxeyiya. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meteniuyurieni para memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima.

¹⁷ Mericüsü 'ucutaicarecu, Quesusi, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü mecaniu'axüani. ¹⁸ 'Ame'atecacu metecuacacu, Quesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme nehamatü müticua'a pünesiyetüani. ¹⁹ Hicü meniuhiverietücaiteitüni. Müpaü metenita'ivaviya yuxexütü, Ne netihücü. ²⁰ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme Tamamata Heimana Yuhutatü, xevitü canihücütüni que mü'ane pa manati'üve nehamatü 'icü xacüsie. ²¹ Yuri Tevi que nemütiteva, nepüyemie nemümierienicü que müre'uxa nehapaüsita, perusü xüa 'ui que mü'ane munesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. 'Aixüa cani'aneniqueyu masi xüca ca'utinivaque 'iya.

²² Hicü metecuacacu, Quesusi pa 'anucü'üca 'aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, 'ititaraca pa, nivarumini, müpaü 'utaitü, Xequenanu'üi, 'icü caninevaiyaritüni. ²³ Tecüxi 'anucuhanaca pamüpariyusi 'ipitüca Cacaüyari nivaru'itüani. Yunaitü menenuti'ixüani mücüsie.

24 Müpaü tinivarutahüave, 'Icü caninexuriyatüni, türatu müheca caniseiriyamücü. Yumüireme vahesie mieme nitiyeuriyamücü. 25 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tavori caxie hayari nepüca'anu'ieni mexi ca'aye'ave quepauca hecuamecü nemenu'ieni haque Cacaüyari müra'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü

(Mateu 26:30-35; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

26 Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'utacucaca, menecüne Huriva Macu'u yemurisie. 27 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü hicü tücaricü xenicunuitüariēcuni necümana, que müre'uxa, Muxasi vahüveme necanimiemcü, muxasi menitaxüriexüacuni. 28 Neşü nemierieme ne'anutaniereme necanixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepai. 29 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Ne sepatetü yunaitü memücunuitüarienique, nepücacunuani ne. 30 Quesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicü yüvicüta vacana hutacüa catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü. 31 Mücü cuini mieme masi müpaü putayü, Sepanetü 'ahamatü nemumierienique, yanepücatinecu'imavani. Yunaitü yaxeicüa menutiyanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie

(Mateu 26:36-46; Rucaxi 22:39-46)

32 Hicü Quetisemani müracutevasie menecüne. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni mexi nenenevie. 33 Pecuru, Vani, Cacuvu nivarevitüni yateva. Mana cuini mieme 'uta'aivatü yuhiverietü nayani. 34 Müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehaverieca, mücücü nemüximetü tüma. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetaneniereni. 35 Hicü 'esiva yateva niuyani. 'Uthüximaqueca cuiēpa, niyutanenevieneni xüca tüma xüa tiyüvenique müca'aye'aniqueyu que mütiyüniquecai. 36 Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari 'acu, naimecü pepüyüve 'ecü. 'Icü tecüxi quenananuhi cuerietü hivericacü yanemüca'itüarienicü, mesü que münetinaque ne pücatixaü, 'ecüsü que mümatinaque püta quetiuyüni. 37 Hicü muva ninuani, nivarutaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, Simuni 'acu, peticusu. Pecatiyüvecai pemütanierenicü xei hurayari. 38 Xequenetaneniereni, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari püyuvaüriya, xevaliyari püta puverarani. 39 Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieneni yaxeicüa 'utaitü. 40 Hutarieca muva nuaca nivarutaxeiya tavori mecusume memücusimarietücateicü. 'Asimepücatematecai que memüte'ita'eiyaquecai. 41 Hicü hairieca muva nuaca müpaü tinivarutahüave, Hicürixüa xequenecusuni xequene'uxipieca. 'Ariri cümütücarü, canaye'ani. Camüsü, Yuri Tevi nehücütütü, 'axa teyuruvamete vamamasie nepüyetuiyani. 42 Xequenancu'uti, tepüvanaquiyu. Neuxei, que mü'ane münesiyetüani 'acanamieni.

Quesusi que mütiyuyarie

(Mateu 26:47-56; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)

43 Mericüsü yapauca müpaü tivacühüavecacu cuxi, Cura caninuani, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni cusirate cüyexi mete'u'ücame. Mara'acate memühüritüariēcai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixita memivareyenu'ani. 44 Mericüsü que mü'ane miyetuaniquecai 'inüari nivarupitüani teüteri mevayecünirümeccacu ya'utaitü, Que mü'ane memütavaüritüani ne'iisetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya 'iya,

xequenanhani 'aixüa xe'ihütü. ⁴⁵ Hicü Cura nuaca, 'aura niuyani cuitü. 'Aixüa 'acu Ti'üquitame titahüaveca, ni'iseni. ⁴⁶ Hicü müme meniviya.

⁴⁷ Müme 'aura memüti'ucai, xevitü yucusira vatihanaca, nivani ti'uximayatame mara'acame mühürütüariecaisüa mümiemetücai. Nacaya naviteni. ⁴⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, tinavayamepaü que mütiviviyarüva. ⁴⁹ Müixa xesata neniyueicacaitüni tucariçü tuqita neti'üquitatü, xepücanesihevi. Peru que'aye'ani 'utüarica que maine. ⁵⁰ Hicü yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Temaicü que mütiyu'unaxü

⁵¹ Xevitü temaicü niveiyacaitüni rinu savanayaricü yu'eimatü mümavecaicü. Meniviya temaicü, ⁵² peru mücü yusavana 'ucu'eirieca niyuta'una mavetü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Mateu 26:57-68; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

⁵³ Hicü mara'acame mühürütüariecaisüa meneihana Quesusi. Mana meniyucuxeürieni mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü. ⁵⁴ Pecuru tevapai niveiyacaitüni, mara'acame mühürütüariecai qui 'aurie ninuani. Tacua tupirisixi vahamatü niutiveacitüni tai 'aurie cüxetü.

⁵⁵ Hicü mara'acate memühürütüariecai yunaitü 'isücate menivavautüveacitüni tehecüatamete, memixanetacü Quesusi, vaniuquicü memimienicü. Haquevasü mepüccavarutaxei. ⁵⁶ Yümüiretü mete'itavatü menihecüatacaitüni que vaniu memüte'unenierixü peru vaniuqui pücayuvecaia. ⁵⁷ Hipatü me'anucu'uca menitahecüata mete'itavatü que memüte'unenierixü vaniu, müpaü me'utyuatü, ⁵⁸ Tame teni'eni ni 'ipaü haineme, 'Icü tuqui mamacü muveviya nenita'unamücü, haica tucari 'anucayayu xeimeta nenitavevimücü mamacü caveviyacame. ⁵⁹ Ni müpaü que memütehecüatacai, vaniuqui pücataxevirivecai.

⁶⁰ Mericüsü mara'acame mühürütüariecai vahixüapa 'utaqueca, Quesusi niuta'ivavapita müpaü 'utaitü, 'Asipecatita'ani. Que tita 'icü memütehecüata 'ahepaüsita. ⁶¹ Mücü masi cayuvatü mana niuvecaitüni, tixaü püca'uta'a. Mara'acame hutarieca müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü peticürisitu. Que mü'ane 'aixüa müticuxaxasiva, 'ecü petinu'aya. ⁶² Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne necanihücütüni. Yuri Tevi que nemütiteva, xeme xecanenixeiyacuni, Que Mü'ane Mütürücaüye serieta ne'acai. Ne'acaieme taheima mieme haisata xecanenixeiyacuni. ⁶³ Hicü mara'acame yu'ixuriqui 'utisanaxüaca müpaü niutayüni, Que cuxi tetevareuyehüva tehecüatamete. ⁶⁴ Xeme xecani'eni ni que mütiisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que xeteyücühüave. Müme yunaitü müpaü meniutiyanecaitüni quename müpaü reuyevcai mümierienicü.

⁶⁵ Hipatü menisütüani hesiena me'uti'aüsicavivatü me'inanaimatü. Meheitinaca hüxiena, menitihusutücüne müpaü mete'icühüavetü, Quetinehecüatani quepai müyüane. Tupirisixita me'iviyaca menicusunacaitüni.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü

(Mateu 26:69-75; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Mericüsüari Pecuru vatipai 'uvecacu qui 'aurie tacua, 'uca caninüani müti'uximayatametücai mara'acame mühürütüariecaisüa mieme. ⁶⁷ Pecuru 'uxeiyaca cüxecame, heutaniererca, müpaü niutayüni, 'Ecüta 'iya Nasaretitanacamätü pecaniyueicacaitüni Quesusimatü.

68 Mücü niyucu'imavacaitüni, müpaü 'utaitü, Ne havaicü nepüca'imate, 'asinepücatimate que pemaine. Müpaü 'utayüca quitenie nanuyeyani. Vacana niutahiva. 69 Hicü 'iya 'uca hutarieca 'ixeiya nısütüani müpaü tivacühüavetü müme mana memüti'ucai, 'İcü xevitü canihücütüni müme. 70 Mücü tavari niyucu'imavacaitüni. Yareutevitüta müme mana memüti'ucai tavari müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü müme pecanihücütüni. Camüsü Carereya pecanıquiecametüni, vahepaü pemütüniucacü. 71 Hicü nısütüani müpaü 'utaitü, Cacaüyari 'axa xüca nesiyurienique tüma xüca neti'tavani, yemecü nepaine, tixäu 'icü tevi nepücamate xemixata. 72 Cuitüva hutarieca vacana niutahiva. Pecuru Qesusi niuquieya na'erivani que mütitahüavixü, Vacana hutarieca catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pecanı'acu'imavamücü quename pecanesimate pe'utaitü. 'İcü nai ra'erivatü niutasuani.

15

Qesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Mateu 27:1-2, 11-14; Rucaxi 23:1-5; Vani 18:28-38)

1 Hicüsüari 'ucatarecu cuitü mara'acate memühürütüariecai, 'uquiravesixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, hipatüta 'isücate yunaitü meyucuxeüriea meyu'enieca, Qesusi menéhana hüacame, Piratu meniyetuirieni. 2 Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Mücü cayucu'imavatü müpaü tinita'eiya, 'Ecüsü müpaü pecanaineni. 3 Mara'acate memühürütüariecai menixanetacaitüni vaücava. 4 Tavari müpaü tinita'ivaviya Piratu, Tixäu pecatita'ani. Camü que müreupaüme memümasixaneta. 5 Qesusi tavari tixäu cacaniuta'ani. 'Ayumieme Piratu niuhüxiyani.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü, Qesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-31; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

6 Mericüsü xexuime visie mücü 'ixüararipa vahesie mieme nenayexünacaitüni 'anutahüivacame, que mü'ane memivaviriecai. 7 Xevitü nanutahüivacaitüni 'ana Vaxavaxi titevatü. 'Iya cuviyexunu 'unamete vahamatü nanutahüivacaitüni. Müme cuviyexunusixi mevaca'unarümetü meteniyucuini. 8 Hicü yumüiretü teüteri me'u'axüca menitavavirieni, yamütiyurienicü yaxeicüa que mütiyurienecai xexuime visie vahesie mieme. 9 Piratu müpaü tinivarutahüave, Xeme tixenaque nemüxe'anayexünirienicü Huriyusixi tixe'aitüvame. 10 Mücü müpaü catinimaicaitüni memiyetuacü me'ütesatü mara'acate memühürütüariecai. 11 Mara'acate memühürütüariecai menivarucuyuitüani teüteri memitavaunicü Vaxavaxi püta manayexünarierenicü. 12 Piratu müpaü tinivarutahüave tavari, Mericüte, queri ne'iyurieni 'icü Huriyusixi tixe'aitüvame que xemüte'iterüva. 13 Müme me'ita'eiyatü müpaü meteniuhiva, Curuxisie quenemi'a. 14 Piratu müpaü tinivarutahüave, Titayaricuta, tita 'axa tiuyuri. Müme masi cuini mieme meniutihvacaitüni, Curuxisie quenemi'a, me'utiyaatü. 15 Hicü Piratu vanaqui'aritäamütü teüteri, Vaxavaxi nivanarayexünirieni. Tiuta'aitaca Qesusi mücuveiyaxüanicü niyetuani curuxisie mücaviyanicü.

16 Hicü cuyaxi xäisie meneivitüni mana quita parasiyu 'amüpata, parasiyu Püreturiu mütiyetevasie. Yunaime cuyaxi mana memayetecai menivaruta'inieni. 17 'Ixuriqui mütaüraüye menenacatütüani, xuya mumayari me'utasaca menenutimanirieni. 18 Menisütüani me'ivaürütüatü

müpaü me'utiyaütü, Que 'acu tüma Huriyusixi tiva'aitüvame. ¹⁹ Hacacü menitivaxüani mu'uyasie. Menicu'aüsicamavacaitüni. Me'utitunuma'uca yacü neneveri menipitüacaitüni. ²⁰ Me'inanaimaca 'ixuriqui mütaüraüye menenutihünirieni, 'ixuriquieya menenacatütüani.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(*Mateu 27:32-44; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27*)

Mericüsü menevitüni curuxisie me'imienique. ²¹ Cuyeicame me'uviyaca mecanita'aitüani curuxieya menucue'irienicü. Cuyeicame Simuni Sirenetanaca catinitevacaitüni, Herecanituru Xupu niva'uquiyaritücaitüni. Xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni.

²² Mericüsü Curucotapai menevitüni Quesusi, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie. ²³ Hicü vinu masivi nücame menenu'itüaniquercaitüni meuyuehäcacü, peru Quesusi püca'enu'i. ²⁴ Mericüsü curuxisie menicavieni. 'Ixuriquieya meniyutahuritüani, meyu'ivatüvetü memütetimanicü tita memüte'anuhurieniquecai yuxexüitü.

²⁵ Mericüsü 'utaxürecu curuxisie menicavieni. ²⁶ Que mütiuxanesie yatinü'ütüarieni, Huriyusixi Tiva'aitüvame 'anuyütü. ²⁷ Tenavayamete menivarutivütüani yuhutame curuxitesie hamatüana serietana xeime 'utatanata xeime. ²⁸ 'Ana naye'ani 'utüaricayari müpaü müre'uxa, Müme memitisana 'inüari niuquiyari, xevitü cani'erivacaitüni.

²⁹ Müme menanuyecücaai meninanaimacaitüni, yumu'u me'utisiquetü, müpaü me'utiyaütü, 'E'e, cari 'ecü tuqui pepüta'unaquecai, haica tucari 'anuyeyayu pepenuveviennequecai. ³⁰ Parasü, queñeu'atavicueisitüa, curuxisie pe'acayeicatü. ³¹ Yaxeicüata mara'acate memühüritüaricai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü meninanaimacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Nivarutavicueisitüani hipame, pücaüve müyutavicueisitüanicü yücümana. ³² Cürisitütütü, 'Ixaherisixi niu mütati'aitüvame, curuxisie que'acayani, temixeiyacü, yuri temüteta'eriexüanicü. Müme 'auriena memutivütüarie curuxisie mümeta 'axa meniutiyuanecaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari

(*Mateu 27:45-56; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30*)

³³ Mericüsü tuca 'ayacu, naisarie niücüyüre, cüa caviecaque niucuhecüare. ³⁴ 'Anari Quesusi carima müpaü tiniuhiva vaniuquicü, 'Eruhi, 'Eruhi, rama savacütani, taniuquicü necacaüyari, necacaüyari titayari penetiucu'eiri, maine. ³⁵ Hipatü mana memütü'ucaai me'i'eniaca müpaü meniutiyuani, Neuxei, 'Eriyaxi niutahüave. ³⁶ Xevitü 'unausarümetü neyani, ha'iseveme niutahüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni müpaü 'utaitü, 'Acuxisü tecanitaneniericuni, xüca 'uhamieni 'Eriyaxi 'ecaxünaque. ³⁷ Hicü Quesusi carima 'utahivaca, yu'iyari niyetuani. ³⁸ Hicü 'ixuriqui meuviecai tuqita hixüata nisane heimana 'acayaca. ³⁹ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Quesusi hüxie muvecai, 'ixeyaca yu'iyari que mütiyetua müpaü niutayüni, 'Icü yuricü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.

⁴⁰ Mericüsü 'ucari meninenierecaitüni yateva meti'ütü, Mariya Mararatanaca, Mariya Cacuvu 'Esimutevi Cuse müvavarusitücai, Sarumeri, hipatüa mana meniti'ucaitüni. ⁴¹ Müme meniveiyacaitüni quepaucua Carereyasie muyeicacai, metenimicuacaitüni. Hipatüa yuvaücavatü 'ucari 'ütümana memu'axüa Querusaremesie mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiuteuqui

(*Mateu 27:57-61; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42*)

⁴² Mericüsü 'acayunirümeccacu, tucari memüyucuha'aritüvacaisie, 'uxa'arieca 'uxiپیا tucari maye'aniquecaicü, ⁴³ Cuse 'Arimateyatanaca caninuani. 'Iya 'isücate canixevitütücaitüni 'aixüa mümarivacai, müta'icuevacai Cacaüyari ti'aitametütü mayanicü. Yu'iyari heucayeca Piratusüa ninuani, Qesusi caxariya nitavavirieni. ⁴⁴ Piratu niuhüxiyani 'ari mumücü. Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame niutacuevieni yu'aurie. Nuacu, Piratu nita'ivaviya que müreutevicai Qesusi hemüquitü. ⁴⁵ Cuyaxi tiva'aitüvame yatitahüavecü Piratu, quename hemü, caxari niyetuirieni Cuse. ⁴⁶ Mücü rinu savanayari hecunaneca, 'ecacueca caxari, savanacü nita'eima, teuquiyapa neitateni 'aita müvaye'inieriecaisie. Neicurupa tete quiteniesie, neicunani. ⁴⁷ Mariya Mararatanaca, Mariya Cuse müvarusieyatücaimatü menixeiya haque meutateque.

16

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

¹ Mericüsü 'uxiپیا tucari 'utixücu, Mariya Mararatanacari, Mariya Cacuvu müvarusieyatücaimatü, Sarumematü, 'uhaye visi mu'üa menecunaneni, memüyehucü meheitavirienique caxari. ² Ximeri cuitü 'atinecu tau semana mexüacame tucarisie, teuquiyapa meneta'axüani. ³ Müpaü metenyucu'ivaviyacaitüni, Qepai tete pütasiheuhüvirieni teuquiya quitenie meuca. ⁴ Mana me'utaniereca mecanixeiya tete heuhüyacame, 'amünecai. ⁵ Hicü teuquiyapa meneutahaxüani. Vaserieta 'acaima temaicü meniuxeiya, mutuxa 'amütevi 'anacatücume. Meniutimamani. ⁶ Mücü müpaü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Qesusi xepücvautüve Nasaretitanaca curuxisie mucaviya. Cananucuquetüarieniri, 'uva pücaýeca. Neuxei 'uva meniteni. ⁷ Hicüri xequenehu. Müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvametemama Pecurumame, quename niu xe'anuyehaitüiyaxü, Carereypai hetüa, quename mana xeheixeiya, que mütxe'utahüavixü. ⁸ Hicü teuquiyapa mevayecüneca meniyuta'una. Me'utiyüycatü me'umamatü menacüne. Xeime tüma 'asimepücate'utahüavixü memümamacaicü.

Qesusi masiücütü que mürayuyetitü, Mariya Mararatanaca 'ixeiycacu

(Vani 20:11-18)

⁹ Hicü semana mexüacame tucarisie 'anutaniereca Qesusi ximeri, masiücütü nayuyetitüni meri Mariya Mararatanaca 'ixeiycacu. Que mü'ane meripai memiviyacai cacaüyarixi 'axa memü'anene atahutatü, Qesusi müvarayenü'a, mücü Mariya canihücütücaitüni mixei. ¹⁰ Mücü heyaca, yatinarutaxatüani müme hamatüana memü'uvacai, meyhiveriecacu me'utisuanacacu. ¹¹ Müme me'u'enanaca quename 'ayeyuricai, quename mücü 'ixei, yuri mepücate'uta'eri.

Qesusi masiücütü que mürayuyetitü, teyü'üquitüvametemama me'ixeiycacu yuhutatü

(Rucaxi 24:13-25)

¹² 'Arique masiücütü nayuyetitüni yücü 'anetü, yuhutatü müme yeutapai memuhucai me'ixeiycacu. ¹³ Müme yu'utüma menecüne, hipame teyü'üquitüvamete yametenivaretahüave que mütiyü. Mümeta 'acuxi yuri mepücatevaruta'eri.

*Quesusi que mütivaruhürütüa nü'arisixi**(Mateu 28:16-20; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)*

¹⁴ 'Imatüriecata masiücütü nayuyeitüani Tamamata Heimana Xevitü teyü'üquitüvamate me'ixeiyacacu metecuacacu. Nivarutatieni yuri memücate'eriecaicü, yu'iyarisie memüses'e'icaicü, yuri memücatevaruta'eriricü müme memixei 'anucuquecu. ¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Naisarie cuiepa xequeñeutayeixüa. Niuqui 'aixüa manuyüne xequetenivacuxaxatüvani yunaima queyupaümetü memunetüarie. ¹⁶ Que mü'ane yuri mütita'erienü müca'üyarieni, mücü nitavicueisitüariemücü. Que mü'ane yuri mücati'erie, 'isücame ninenamücü hesiena mürahüivacü. ¹⁷ 'Ipaü 'anenetü 'inüarite canitixuaverimücü haque meme'uva müme yuri memüte'erie. Nehesüa memümiemetecü menivarayenü'axüacuni cacaüyarixi 'axa memü'anene. Menitiniucuni niuqui mühehecuacü. ¹⁸ Cuterixi xüca mevaranucu'üni, mümüiya xüca me'anü'ieni, tixaü 'asipücavayurieni. Tecuicuate vahesie xüca me'utimeni müme mepanayexürieni.

*Que müranutitüa**(Rucaxi 24:50-53)*

¹⁹ Mericüsü Ti'aitame Quesusi müpaü tivarutahüaveca, taheima nanutivitüquieni, Cacaüyari serieta nayerüni. ²⁰ Naisarie meneutayeixüani müme metecuxatatü, Ti'aitame vapareviecacu vaüca tiyurienecacu vaniqui seiriyacacu 'inüari que mütivapitüacai. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

RUCAXI

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiü'üxasitacai

Teuquiru que mütiutavaürütüa

¹ Yümüretü meniuyuvaüriya memüeti'utüanicü naime hepaüsita tasata que mütiuyü. ² Müme sutüapai memunenierixü, tupirisixi memacü niuqui 'aixüa manuyüne metecuxatatü, müme metateniyetuirieni mücü niuqui. ³ Neta nai que mütiuyü matüaripai hicüque heiseriemecü netinicuvaunecaitüni. 'Ayumieme nemareuyehüvirietü, Teuquiru 'acu, nepünevauriya xexuime naime nemaraca'utüirienicü ⁴ yapemütimaicacü 'icü niuqui pemu'eni hepaüsita que müti'se'i.

Que mütiutahüavarie, Vani 'ariqueque que mütinuivaquecai

⁵ Mericüsü quepaucua Herurexi müti'aitametücai Cureya cuieyarisie, mara'acame 'aniuyeicacaitüni Huriyusixi teüteriyari vamaracate xevitü hücutütü, Sacariya titevatü, 'Aviyaxi teüterimama metenitetevacaitüni mara'acate vahamatü müti'uximayacai. Yü'üya canexeyacaitüni 'Erisaveti titevacame, mara'acame nu'ayatüme. ⁶ Yü'üitatü heiseriemecü yameteniyuriecaitüni Cacaüyari hüxie. Yametenicahucaitüni Ti'aitame que müti'aitaca naime, vahesie carahüvacacu. ⁷ Nunusi mepücahexeyacai 'Erisaveti mücayüvecacü. Mecani'uquiravesixitücaitüni.

⁸ Mericüsü Sacariya mara'acametütü tini'uximayacaitüni Cacaüyari hüxie quepaucua 'Aviyaxi teüterimama vahesie mütiunaquixü. ⁹ Mara'acate que mütiyaveiyaritücai, hesiena tiniunaque heiva Ti'aitame tuquitana meutahanicü, müticüsinaianicü. ¹⁰ Quepaucua maye'a mütitacüsinaiyacü, yunaitü teüteri tacua meniuneneviecaitüni. ¹¹ Hicü nixeyia niuqui tuayame Ti'aitamesüa mieme mana 'utiveme müracüsinaiyasie serieta. ¹² Sacariya 'ixeyiatü niuyütüarieni yu'yarisie, niutimani. ¹³ Hicü niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Sacariya 'acu. 'A'ivaurica pü'enierie. 'A'üya 'Erisaveti xenive canitnuivitüamücü. Vani petiniterüvamücü.

Peni'atemaviecamücü vaüca,
'A'yari cuini mieme ninaqui'acamücü

¹⁴ Yümüretü mecaniyutemamaviecacuni
Quepaucua mütinuiva.

¹⁵ Canimarivemücü Cacaüyari hüxie.

Caxie vinuyari,
Xeime vinuta pücaye'eni.

'Iyari Mütiyupata
Caniviyamücü püta tinuivayu.

¹⁶ 'Ixaherisixi teüteriyari yumüireme
Ta'aurie canivaraxüriemücü,
Ti'aitame memayexeyanicü
Yucacüyaritüme.

¹⁷ Canenuchaitüiyamücü Ti'aitame
'Eriyaxipaü tiuca'iyaritä,
Türücariyaya hexeyiatü.

Va'uquiyarima ta'aurie nivaraxüriemücü,
Yütüriyama memüvara'erivanicü,

Müme yuri memücate'erie
 Ta'aurie nivaraxüriemücü,
 Müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüteyücühüavenicü.
 Nivacuha'arütüamücü teüteri,
 Tî'aitame memücueviecacü.

18 Hicü Sacariya müpaü tinicühüaveni niuqui tuayame, Que 'aneme
 'inüariyaricü yanepütimaica. Necani'uquirasitüni, ne'üyata tucarieya
 ranütütüa. 19 Hicü niuqui tuayame müpaü tinicühüaveni, Ne Cüravieri
 necanihücütüni. Cacaüyari hüxie neniüveni. Yanemümatitahüavecü
 necaneyenü'arieni, nematitaxatüanicü 'icü niuqui 'aixüa manuyüne.
 20 Hicü camü, cayuvatü pepütüyerüni, pecaniüvetü pecanayeimücü mexi
 ca'aye'aveni, 'ecü yuri pemücatiuta'ericü neniüquisie. Peru neniüqui
 canaye'amücü quepauca tucari maye'ani.

21 Mericüsü teüteri menicueviecaütüni Sacariya. Meni'iyarixiecaütüni
 'emüreutevicaicü tuquita. 22 Hicü vayeyaca niyutatexieni varahüavetü. Müme
 yametenetimani quename tixaütü tüxexi tuquita. 'Iya yumamacü ni-
 vacu'inüarütüvacaütüni. 'Aniucateütüni canüvetü.

23 Hicü heutiparecu 'uximayasicaya, yuquie caneyani. 24 Hicü 'ana
 'üyaya 'ayehucatü nayani 'Erisaveti. Niyu'avietacaitüni 'auxüme meseri
 müpaü 'utaitü, 25 Camü, 'ipaü tiniuyurieni Tî'aitame, yuvaüriyatü 'aixüa
 münesiyurienicü, teüteri memücanesinanaimacacü.

Mariya que mütiutahüavarie, Quesusi 'ariqueque que mütinuivaquecai

26 Mericüsü 'ataxevirieca meserisie Cacaüyari nitanü'ani yuniuqui
 tuayame Cüravieri, Carereya cuieyarisie quiecarisie Nasareti
 müracutevasie. 27 Ümari mücaxuriquicaisüa nitanü'ani Mariya mütitevacaisüa.
 Nitiviquiximecaütüni, 'uqui Cuse titevatü nitivitüniuecaütüni. Cuse
 Raviri caninunüyarieyatücaütüni. 28 Hicü Mariyasüa heutahaca niuqui
 tuayame, müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu. Tî'aitame 'aixüa catinüca'iyarini
 'ahesie mieme, 'ahamatü puyeica. 29 Mücü yu'iyarisie niuyütüarieni,
 yatinicü'erivacaütüni titayari müpaü mütivaüritüa. 30 Niuqui tuayame müpaü
 tinitahüave, Pepücaheumaca, Mariya 'acu. Cacaüyari 'aixüa pütüca'iyari 'ahesie
 mieme. 31 Hicüri pe'ayehucatü pecanayeimücü, pecanitinivemücü. Quesusi
 pecatinitervamücü.

32 Canimarivemücü,
 Que mü'ane taheima macave nu'aya canimarivacamücü.

Ravirisie caniyeyeimücü,
 Tî'aitame Cacaüyaritütü canipitüamücü
 Raviri 'uvenieyasie mayerünicü
 Que müti'aitacai 'iya.

33 'Ixaherisixi teüteriyari
 Catinivata'aitüamücü yuheyemecü.

Que müti'aita
 Pücatipare hasuacu.

34 Hicü Mariya müpaü tinitahüave niuqui tuayame, Mericüte, quepaütütü
 'ipaü pütüyüni. 'Uqui nepücamate. 35 Niuqui tuayame müpaü tinitahüave,
 'Iyari Mütiyupata 'ahesie caninüamücü.

Que mü'ane taheima macave
 Yütürücarıyacü camani'etürıvıyamücü.
 'Ayumieme nunusi mütinuiva canıpasıemücü
 Cacaüyarisie mieme,
 Müpaü catınımarıvıcamücü

Cacaüyari nu'ayatütü.

³⁶ Camü, 'a'iva yateva 'Erisaveti 'ayehucatü nayani 'ucarasitütü. 'Ataxeime meseri niyurieca 'iya caniveveme memüxatacaí. ³⁷ Cacaüyari pücaýutatexieni, naimecü püyüveni püta. ³⁸ Mariya müpaü tinitahüave, Mericüte, ne Ti'aitame necatini'uximayatameyatüni. Que pemaine yaquetiuyüni. Hicü niuqui tuayame caneyani.

Mariya que mürecu'ivataxü 'Erisavetisüa

³⁹ Hicüsüari yucuha'arütüaca caneyani Mariya. Yumexütüatü quiecarisie neta'ani hürü mananiere Cureya cuieyarisie. ⁴⁰ Sacariya quita heuta-haca, nitavaürütüani 'Erisaveti. ⁴¹ Mericüsü 'Erisaveti quepaucua mi'eni Mariya 'ivaürütüacacu, nunusi neucuyuaxüani huriepaña. Hicü 'Iyari Mütiyupata niviya 'Erisaveti. ⁴² Müpaü niutayüni carima, Vaüca 'aixüa pepu'itüarie, hipatü 'ucari temüca'itüariepaü. 'Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane pemütinuivütüani. ⁴³ Nehesie que tinaque neti'aitüvame varusieya münesi'ivatamiecü. ⁴⁴ Camü, 'avaürisica ne'u'eniecu, nunusi yutemavietü neucuyuaxüani nehuriepa. ⁴⁵ 'Aixüa pecani'itüariemücü yuri pemütiuta'ericü que-name 'aye'ani naitü que pemütiutahüavarie, Ti'aitame que mümaretahüavixü.

⁴⁶ Hicü Mariya müpaü niutayüni, Ne'iyari müpaü paine, Ti'aitame canitürücaüyeni.

⁴⁷ Ne'iyari niyutemavieca nehe'erivatü Cacaüyari münesi'utavicueisitüacü.

⁴⁸ Caneniuxeiya ti'uximayatame que nemütihücü hesiena mieme, Sepa tixaü nemücatihücü.

Camü, 'uxa'a varie yunaitü nuivarite 'Aixüa ne'itüariyecame mecaneni'eriecacuni.

⁴⁹ Que mü'ane mütürücaüye Marivemecü caneniuyurieni. Mücü Pasiecame canixasivani.

⁵⁰ Canivanenimayaca yunaime memüteheiyehüvirie, Vanivemata nivanenimayaca.

⁵¹ Yücümana que mütiyuriene Canimasiücüni que mütitürücaüye. Nivareutaveiyaxüani müme memüteyucatave'erie Yu'iyarisie que memütecu'eriva,

⁵² Cuiepa te'aitamete nivarunavairieni Tita memüte'aita,

Müme tixaü memücatehüme püta Nívaruhürütüani vaüca.

⁵³ Memeuhacacuicucai nivarutihüniya 'aixüa mü'anecü. Memeuca'ucai nivareutanü'axüani memamaveme.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nisütüani tasiparevietü 'Ixaherisixi teüteriyari Hesüana mieme temüte'uximayatamete, He'erivatü que mütivarutahüavixü ta'uquiyarima. Caninenimayaca 'Apurahami yuheyemecü, Cataninenimayaca tame hesiena temüyecü.

⁵⁶ Mericüsü Mariya 'Erisavetisüa niucateitüni 'esivatücacu haica meseri. 'Arique yuquie neyani.

Vani Ti'üyame que mütiutinuivaxü

⁵⁷ Mericüsü tucari naye'ani 'Erisaveti mütinivicü. 'Uquitüme niutiniveni.

⁵⁸ Hicü 'auravatari maremama yunaitü mete'utamariECA Ti'aitame vaüca

que mütitanenimayataxü, hamatüana mecaniyutemamaviecaitäni. ⁵⁹ Hicü 'atahairieca tucarisie mecaniu'axüani me'linüaritänique nu'esi Huriyusixi vaxitequiyacü. Sacariya mecateniterüvaquecaitäni 'uquiyarieyapaü. ⁶⁰ 'Ana varusieya müpaü niutayüni, Tixaüsietü. Vani catinitevacamücü püta. ⁶¹ Müme müpaü metenitahüave, Haquevasü 'amare pumave müpaü titevatü. ⁶² Yumamacü menitahüave quemasieya, que mütinaque mütiterüvarienicü. ⁶³ Xapa 'uta'ivauca, müpaü 'utaineme canaca'utüani, Vani catinitevacamücü püta. Yunaitü meniuhüxiyani. ⁶⁴ Hicü yapaucua nenieya niuxünarieni. Niutaniuni 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. ⁶⁵ 'Auravatari yunaitü mecanimamacaitüni. Naisarie Cureya hüriyarisie que mütiuyü catinicuxaxasivacaitüni. ⁶⁶ Yunaitü memü'enanacai meniuy'iyaritäucaitäni müpaü meteyücühüavetü, Que 'anetü payani 'icü nunusi. Mücü meta, Ti'aitame yütürücariyacü nipareviecaitäni.

Sacariya que mutayü, Cacaüyarisie mieme ticuxatatü

⁶⁷ 'Ana Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata caniviyani nunusi 'uquiyarieya. Sacariya niutaniuni Cacaüyarisie mieme müpaü 'utaitü, ⁶⁸ 'Aixüa queticühüavarüvani Ti'aitame, Que mü'ane 'Ixaherisixi mütacacaüyari. Nisütüani yuteüterima va'üviyatü, 'Aixüa 'iyurienetü memüxünarienicü. ⁶⁹ Que mü'ane mütürücaüye niuquerieni, mütasitavicieisitüanicü, Raviri quie mieme, Raviri müti'uximayacaicü Cacaüyarisie mieme ⁷⁰ Meripaitü que mainecai que mütiyurieniquecai. Yametenicuxatacaitäni texaxatametemama Memupasie hesiena mieme, Memutiniucacaicü hesiena mieme. Müpaü meniutiyuanecaitüni ⁷¹ Mütasi'utavicieisitüaniquecaicü Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü, Müme memütasi'uxive'erie memücatasi'a'ivacü. ⁷² Müpaüta meniutiyuanecaitüni Müvanenimayataquecaicü ta'uquiyarima He'erivatü türatu mutavevi yücümana, ⁷³ Que mütiyuhüritä yaticühüavetü ta'uquiyari 'Aurahami Quename tasipitüaniquecai ⁷⁴ tecamamatü Temütavicieisitüarienicü Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü, Temeyexeiyanicü 'iya que mütinaque, ⁷⁵ Hesiena mieme tepasietü, Heiseriemecü yatetecahutü, Hüsiena te'u'uvatü mexi te'ayeniere. ⁷⁶ 'Ecü meta nunusi 'acu, Que mü'ane taheima macavesüa mieme tixaxatame Pecatiniuterüvarüvamücü. Ti'aitame pepanucuhaitüiya Huyeya 'aixüa pemüyurienicü. ⁷⁷ Teüterimama petinivatahecüatüamücü Que mütivatavicieisitüani pehaitü, Que mütivareuyehüvirieni müme 'axa memüte'uyuri pehaitü.

78 Müpaü catiniyuriemücü
 Tacacaüyari mütiyucanenimayacü.
 'Ayumieme que mü'ane taheima mümieme caninuamücü.
 79 Nivahecüariviyamücü müme yüvipa memütitei,
 Müme meta mecui'ivarümetü memüyüriyarie
 Nivahecüariviyamücü.
 Ta'ücate cataniseiriyamücü,
 Temeu'uvanücü haque 'aixüa temütetaxeiyanicü
 Cacaüyariamatü.

80 Mericüsü nunusi caniverecaitüni. 'Iyarieya türücaüyetü nayani.
 Macumavesie neyeicacaitüni mexi tucarieya ca'aye'vecai cuxi masiücütü
 mayanicü 'Ixaherisixi vahüxie.

2

Quesusi que mütiutinuivaxü (Mateu 1:18-25)

1 Mericüsü 'ana 'aisica neutanü'ariexüani Sesaxi 'Acusitusüa mieme,
 müpaü 'utaitü, yunaitü cuiepa memütama memayucayasacü. 2 Mücü
 'inüari matüaripai mieme puyü quepaucua Sireniyu mehüritüariecai
 Siriya cuieyarisie. 3 Yunaitü mecaneutayeixüani memayucayasacü
 yuxexütü yuquiecarisie. 4 Hicü Cuse Carereya cuieyarisie Nasareti
 müracutevasie neyeyani. Cureya cuieyarisie ninuani Raviri quiecariena
 Vereni müracutevasie. Raviri quie canimiemetücaitüni, Raviri nunuiyarieya
 canihücütücaitüni. 5 Macayerienicü neyeyani Mariya 'avitütü mücü
 mayehucacaicü. 'Üyaya nayaniquecaitüni. 6 Mana mexi me'u'uvacai,
 tucarieya naye'ani mütinivenicü. 7 Hicü yumatüari niutiniveni. Tuvaxatecü
 nicu'eima, vacaisixi vacanuvacie nicateeni mücaxuavecaicü vahesie mieme
 memüva'axüaniquecaisie.

Taheima miemete niuqui tuayamete que memütevarutahüavixü muxasi vahüvemete

8 Mericüsü 'ana muxasi vahüvemete mana meniu'uvacaitüni. Yeuta
 menivahütüvecaitüni yumuxasi yüvicüta. 9 Hicü vahüxie niutaqueni ni-
 uqui tuayame Ti'aitamesüa mieme. Va'aurie nacuxavatücaitüni Ti'aitame
 hecüariyayacü. Vaüca menimamacaitüni. 10 Hicü niuqui tuayame müpaü
 tinivarutahüave, Xepücamamaca. Hicü nenixetaxatüamücü niuqui 'aixüa
 manuyüne. Vaüca canixuavecamücü temavierica yunaime teüteri vahesie
 mieme. 11 'Icü tucarisie tiyuvicueisitüvame canetinuiva xehesie mieme.
 Raviri quiecariena tineyüni. Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütü
 canihücütüni, Ti'aitame canihücütüni. 12 'Icü 'inüaricü xecaneitimaicuni.
 Nunusi xecanexeyacuni tuvaxatecü 'eimeme, vacaisixi vacanuvacie heye-
 caime.

13 Hicü yapaucua niuqui tuayame 'aurie meniuti'uni muyuavisie miemete
 yumüretü, 'aixüa me'utiuyatü Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiuyatü,

14 Taheima visi catinicühüavartüvani Cacaüyari.

Cuiepa 'aixüa mecatenixeiyariecuni teüteri
 Müme vacümana münaqui'a.

15 Mericüsü niuqui tuayamete muyuavisie meheutiynixüacu,
 müpaü meteniyühüavecaitüni muxasi vahüvemete, Hicümüsüari
 tepüyehu Verenipaitü. Tepi'ixüariyu que mainecai, Ti'aitame que
 mütatiutahüavixü. 16 Meyumexüitüatü menecüne. Mevaruta'ivauca
 Mariyamame menivarutaxeiya Cuse, nunusi meta vacaisixi vacanuvacie

yecaime. ¹⁷ Mevaruxeiyaca metenicuxatacaitüni que memüte'utahüavarie nunusi hepaüsita. ¹⁸ Yunaitü memü'enanacai menihüxiyacaitüni que memütevarutahüavixücü muxasi vahüvemete. ¹⁹ Masi Mariya ni'üviyacaitüni yu'iyarisie 'icü naime, yu'iyaritüatü hepaüsitana. ²⁰ Hicü menecüne muxasi vahüvemete 'aixüa metecuxatatu Cacaüyari hepaüsita nai que memüte'uxeicü nai que memüte'u'enicü. Naitü catiniuyüni que memüte'utahüavarie.

Tuquita que müti'atüarie Quesusi

²¹ Mericüsü 'atahairieca tucari meni'inüaritüani Huriyusixi teüteriyari vaxitequiyacü. 'Ana Quesusi tiniuterüvarienu, niuqui tuayame que mütiterüvaxü yuvarusisie ca'ayecaicu cuxi.

²² Mericüsü Muisexi 'inüaricü catini'aitacaitüni nivecame hepaüsita. Tucari 'aye'acu memüyu'itienicü, Querusareme menecüne nunusi meheyetanique Ti'aitamesüa. ²³ Müpaü catine'uca 'inüari xapayarisie, Ti'aitame meripaitü que mainecai, Yunaitü 'uquisi matüarixi memütinunuiva, müme mecanipasiecacuni Ti'aitamesie mieme. ²⁴ Menecüne memütemavanicü Ti'aitame que mainecai, xüa 'inüari xapayarisie que müre'ucui, Cucuruxi xei parisi, mesü veuraixi türixi yuhutame mecanivaremavacacuni, 'utaitü.

²⁵ Hicü tevi Querusareme necateitüni Simiyuni titevatü. 'Iya heiseriemecü yaticamietü Cacaüyari nayexeyacaitüni. Nicueviecaitüni 'Ixaherisixi teüteriyari vanütüvame. 'Yari Mütiyupatacü nihünecaitüni. ²⁶ Müpaü tiniupitüarienu, 'Yari Mütiyupata que mütitahüavixü, quename cuitü camüniqecai. 'Ixeiyame que mü'ane Ti'aitame micayeniqecai Cürisitütüme xEICÜA, 'anarique canimüniqecaitüni. ²⁷ Hicü 'Yari 'inücu, Huriyusixi vatuquipa ninuani. 'Arique Quesusi 'uquiyarimama meneutahaxüani yame'iyurienique nunusi, Huriyusixi que mütivayeiyari, 'inüari niuquiyarisie que müre'uxa. ²⁸ 'Ana Simiyuni nenutuni. 'Aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü 'utaitü,

²⁹ Hicürixüa necusiyari 'acu, Pepeye'atüa 'aniuqui.

Pepünesi'uxünaxü
Ne'iyarisie neca'uximatüariecacu.
'Ahesie mieme nepüti'uximaya.

³⁰ Hicürixüa necümana nepütüixei
Que pemütivavicueisitüani teüteri.

³¹ Nepixei tita pemütüha'aritüa
Yunaime teüteri vahüxie.

³² Canivahecüariviyamücü hipame nuivarite,
Visi te'ananeme catanayeitüamücü
'Ateüterima 'Ixaherisixi

³³ Hicü 'uquiyarieya varusieya meni yu'iyaritüacaitüni müpaü mainecai cü hepaüsitana. ³⁴ 'Aixüa xepü'itüarieca, niutayünita Simiyuni. Müpaü Mariya tiniutahüave nunusi varusieya,

Camü 'icü nunusi
Yümüretü 'Ixaherisixi
Mematixürienicü,
Yümüretüta
Memanucu'unicü
Cani'ayumiemetüni.
'Inüari caniyümücü,
Caniniuquimariemamücü.

³⁵ 'Ecüta 'a'iyarisie

Pecanisequiemücü hivericacü,
 Cumu 'ixipara que mütiyuseve.
 Mücü que mütiyurieneni,
 Yümüretü memasiücütü mecanacünicuni
 Que memüteyücühüave yu'iyarisie.

³⁶ Xevitüta 'acaniuyeicacaitüni 'ucarasitütü, Hana titevatü. Mücü Cacaüyari niuquieya canicuxatacaitüni. Panuheri caninu'ayatücaitüni, 'Aseri nunuivarieyatütü. Caniseüyecaitüni, nauca teviyari heimana nauca viyari canihücaitüni. 'Utiviquieca 'atahuta viyari piteütacai yücüna, ³⁷ 'umücu yuxaüta 'eniucateitüni. Tuqui curaruyarita pücavayeyecacai masi yuhaqemütü yunenevietü pü'ayumiemetücai tucaricü tücaricü. ³⁸ Hicü 'aura 'uyaca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Qesusi hepaüsita tinivacuxaxatüvacaitüni Querusaremetari memüta'icuevacai memütaxünarienicü yunaitü.

Nasreti que memütehecü

³⁹ Hicü meheye'atüaca naime que müre'uxa 'inüari xapayarisie, Ti'aitame que mainecai meripaitü, Carereyasie menecüne. Yuquiecarı meneta'axüani Nasreti müracutevasie. ⁴⁰ Mericüsü nunusi niverecaitüni türücaüyetü timaivetü nayeiximecaitüni, Cacaüyari 'aixüa pütüuca'iyaricai hesiena mieme.

Temaicüyari Qesusi tuqüta que mütiyeyecacai

⁴¹ Mericüsü xexuime visie 'uquiyarımama Querusareme meneta'axecaitüni 'ixüararipa quepaucua meme'erivacai, Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima. ⁴² Hicü quepaucua tamamata heimana huta viyari mühücai, mana meneutiyunixüani, teüteri que mütiyayeyarıtücai 'ixüararipa. ⁴³ Hicü heutiparecu, yu'ütüma mehahuximecacu, Qesusi Querusareme neyuhayeva, 'asimecatemaicacu 'uquiyarımama. ⁴⁴ Teüteri vasata 'uyeicame me'erietü, xei tucari meniu'uvacaitüni. 'Ana yu'ivama yumarema vahesüa menitivautücüne. ⁴⁵ Meca'ıtaxeiyavavetü, Querusareme menacunuaxüani me'icuvautüvetü.

⁴⁶ Hicü hairieca tucari meneitaxeiya tuqui curaruyarita 'ayecaime, te'üquitamete vahixüapa 'ucaime. Niva'eniecaitüni nivacu'ivaviyacaitüni. ⁴⁷ Yunaitü memi'eniecai menihüxiyacaitüni timaitü que müti vacu'eyacai. ⁴⁸ Hicü 'uquiyarımama me'ixeyatü meni'iyarixiecaitüni. Varusieya müpaü tinitahüave, Nenive, titayari müya petatiuyuri. Tepümasicuvautüve tetahiverietü 'a'quiyarimatü. ⁴⁹ Müpaü tinivarutahüave, 'E'e, cari xepünesicuvautüvecai. Tamü, 'asixecatemaicai, meuyevesecü ne'uquiyari quiya hepaüsita nemü'ayumiemetünicü. ⁵⁰ Müme 'asimepücateheitima niuquieyasie que mainecai.

⁵¹ Hicü vahamatü neyani, Nasreti meneta'axüani. Que memaitücatei yacatinicamiecaitüni. Varusieya yu'iyarisie ni'üviyacaitüni 'icü naime. ⁵² Qesusi timaivetü canayeiximecaitüni, caniverecaitüni. Cacaüyari, teüterita masi väuca simetenixeyacaitüni.

3

Vani Ti'üyame que müticuxatacaı

(Mateu 3:1-12; Maricuxi 1:1-8; Vani 1:19-28)

¹ Mericüsü 'ana Tiveriyi Sesaxi tamamata heimana 'auxüme viyari niuyurieni ti'aitatü. Pınısıyu Piratu niucayerieni 'isücametütü Cureya cuieyarisie, Herurexi nihüritüariacaitüni Carereya cuieyarisie müti'aitanicü, Piripe Herurexi mü'ivayatücai catini'aitacaitüni 'İtureya cuieyarisie

Türacuniti cuieyarisie, Risaniyaxi catini'aitacaitüni 'Aviriniyasie, ² 'Anasi Caipasi mecanihürütüariacaitüni mara'acate. 'Ana Cacaüyari yuniuqui nipitüani Vani Sacariya nu'aya, macumavesie 'uyeicame. ³ Naisarie Curutani hatuxameyari tesie niuyeicacaitüni müpaü tivacuxaxatüvatü, memütehayevacü que memüteyuricai para Cacaüyari mütivareuyehüvirienicü 'axa que memüte'uyuri, mücücü memüca'üyarienicü. ⁴ Yacatiniyurieneacaitüni que müre'uxa Quisariyaxi xapayasie, Cacaüyari niuquieyacü que müticuxatacai,

Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü,
Xequeneucuha'arütüa Ti'aitame huyeya, haitü,
Xexeuravime xequeneutivevi huyeya, haitü.

⁵ Naitü 'aqui cananuparecutüariexüamücü,
Naitü yemuri 'emütütü 'esimütütü 'acuveritü canayeitüariemücü
Tita mütitutune xexeuravitü nayeimücü
Tita müracutetexiya 'acuharuanitü canayeimücü

⁶ Yunaitü teüteri mepixeiya que mütiyuvicueisitüva Cacaüyari.

⁷ Vani müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri memü'axecai müvaca'üyacü, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehécüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xehecariecacü. ⁸ Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuricai, vahepaü püta xequeteneyurica, que müreuyevese. Xepüca'isütüaca yu'yarisie müpaü xeteyücühüavetü, Tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeyacü 'Apurahami. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüani 'Apurahami nivemama. ⁹ 'Ari hasa caniucaha'arütüarieni cüyexi maxürienicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.

¹⁰ Teüteri müpaü metenicü'ivaviyacaitüni, Mericüte, quesü teteyurica tame. ¹¹ 'Iya müpaü tinivacühüaveacaitüni, Que mü'ane huta camixayari mexeiya, que'imini que mü'ane mücaheixeiya. Que mü'ane 'icuai mexeiya yaxeicüa quetiyurieneni. ¹² Memüteyetuiriyari cuviyexunusie mieme meni'axecaitüni, memüca'üyarienicü. Müpaü metenicühüaveacaitüni, Ti'üquitame 'acu, que teteyurica tame. ¹³ 'Iya müpaü tinivacühüaveacaitüni, Que xemüte'u'aitüarie, heimana mieme xepücatevaucä. ¹⁴ Cuyaxita müpaü metenicü'ivaviyacaitüni, Qesü teteyurica tame. 'Iya müpaü tinivacühüaveacaitüni, Xepücatenavayani, 'itaricacü xepücavataviviyani. Xequenenaqui'aca yu'ivaricacü.

¹⁵ Mericüsü 'ana teüteri menita'icuevacaitüni yu'iyarisie meyu'iyaritüatü yunaitü Vani hepaüsita, xüca mücü Cürisitu hücütüni me xüca catixaütüni, me'utiyaütü. ¹⁶ Peru Vani müpaü tinivarutahüave yunaime, Neri hacü nepüxe'uca'üya. 'Ucanamieni que mü'ane cui mütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehiesie mütinäquenicü nemipareviécacü ni nemenacuveñirienicü cacaiya cuitaxiyari. Mücü püta que mütxe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva. ¹⁷ Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuxaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.

¹⁸ Masi vaüca nivatuicacaitüni teüteri, niuqui 'aixüa manuyüne nivacuxaxatüvacaitüni. ¹⁹ Hicü Herurexi mücü cuieya nihürütüariacaitüni müti'aitanicü. Yu'iva niu'üyapieni, Heruriya titevacame niutivitüni. Vaücava catiniyurieneacaitüni Herurexi 'axa tiyurienetü. 'Ayumieme Vani nitate'acaitüni. ²⁰ Hicü Herurexi nayuye'atüani 'axa que mütiyurieneacai, Vani manutahüacü casariyanata.

Quesusi que mütiuca'üyarie
(*Mateu 3:13-17; Maricuxi 1:9-11*)

²¹ Mericüsü quepaucua yunaitü teüteri memuca'üyarie, Quesusita caniuca'üyarieni. Mexi yuneneviecai, taheima nanacatenire. ²² 'Iyari Mütiyupata heimana nacaneni, que mütiyuxexeyacai cucurupaü 'anetu. Xevitü taheima müpaü netayüni, 'Ecü pecaninenivetüni pemünaqui'eriva. 'Acümana necani-naqui'aca.

Quesusi teucarimama
(*Mateu 1:1-17*)

²³ Mericüsü Quesusi xei teviyari heimana tamamata viyari yacütütü nihücaitüni quepaucua misütüa müpaü tiyurienetü. Cuse caninu'ayatücaitüni, que memütecu'erivacai. 'Iya 'Erie caninu'ayatücaitüni, ²⁴ 'iyata Matati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, ²⁵ 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Amuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Esürie caninu'ayatücaitüni, ²⁶ 'iyata Nacahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mahati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semei caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, ²⁷ 'iyata Cuhana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Xesa caninu'ayatücaitüni, 'iyata Suruvaveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Saratieri caninu'ayatücaitüni, ²⁸ 'iyata Nerie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cusami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Erimurami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eri caninu'ayatücaitüni, ²⁹ 'iyata Cusue caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyeleri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Curimi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matati caninu'ayatücaitüni, ³⁰ 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Simiyuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cunani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyaquimi caninu'ayatücaitüni, ³¹ 'iyata Mereya caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matata caninu'ayatücaitüni, 'iyata Natani caninu'ayatücaitüni, ³² 'iyata Raviri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Quisahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Huveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Puhuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Sarumuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahasuni caninu'ayatücaitüni, ³³ 'iyata 'Aminaravi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arami caninu'ayatücaitüni, 'iyata Hesirumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Parexi caninu'ayatücaitüni, ³⁴ 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacuvu caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Isahaqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Apurahami caninu'ayatücaitüni, 'iyata Tare caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nacuri caninu'ayatücaitüni, ³⁵ 'iyata Seruqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Racau caninu'ayatücaitüni, 'iyata Perequi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Haveri caninu'ayatücaitüni, ³⁶ 'iyata Sara caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arüpasari caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nuhexi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Ramequi caninu'ayatücaitüni, ³⁷ 'iyata Matusareni caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Careri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Maharareri caninu'ayatücaitüni, ³⁸ 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Seti caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacaüyari caninu'ayatücaitüniri.

4

Quesusi que mütiuta'inüasie
(Mateu 4:1-11; Maricuxi 1:12-13)

¹ Mericüsü, Quesusi 'Yari Mütiyupatacū hūnetū mana neyeyani Curutani hatuxameyarisie. 'Yari Mütiyupata nivitūximecaitūni macumavesie 'uyeicacacu ² huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inūatanecaitūni, siparasū xūca 'axa tiuyurienique tūma, 'utaitū. Tīxau caticuaivetū yapaūmexa tucari, cuiñi mieme catineuhacamūcūcaitūni. ³ Hicū Cauyumarie mūpaū tinitahūave, Tamüsü, 'ecū xūca Cacaūyari penu'ayatūni, 'icū tete mūpaū quetineutahūavi, pa payuyeitūani. ⁴ Quesusi mūpaū tinita'eiya, 'Utūarica mūpaū paine, Tevi xūca pa cuaca xeicūa, mūcūcū pūca'ayeyurini. Cacaūyari que mutayū, ni- quieya naitū peuyeveseta.

⁵ Hicū Cauyumarie vapai heivitūca, cuiepa memūtama vacuie nai nix- eisitūani xei nieriyaricū. ⁶ Cauyumarie mūpaū tinitahūave, Heiserie nepūmasipitūaca 'icū naime hepaūsita, yunaitū visi memūmatecūhūavenicū nepūmasipitūaca. 'Icū nai necaniyetuiriyarieni, heiserie nepexeiya nemi- minicū que mū'ane mūnesinaque. ⁷ 'Ecū 'ayumieme nenevieri xūca pen- esi'upitūani, 'icū naitū 'apini pūrayani. ⁸ Hicū Quesusi mūpaū tinitahūave, Quenemie Cauyumarie. 'Utūarica mūpaū paine, Nenevieri pepipitūani Ti'aitame 'acacaūyari, Mūcū hūcūame pepayexeyani.

⁹ Hicū Cauyumarie neivitūni Querusareme. Vatuqui yecūrita nenutivitūni. Mūpaū tinitahūave, 'Ecū Cacaūyari xūca penu'ayatūni, vatipai queneucasuna.

¹⁰ 'Utūarica mūpaū paine,
Yuhesūa miemete
Niuqui tuayamete
Pūtiva'aitūaca
'Ahepaūsita,
Memūmasi'ūviyacū.

¹¹ Mūpaū paineta 'utūarica,
Yumamacū mepūmasituicani,
Capa tetesie pe'uti'ūcamūrecū.

¹² Quesusi mūpaū tinitahūave, Mūpaū paineta, Pepūca'i'isipaneni Ti'aitame mū'acacaūyari.

¹³ Hicū Cauyumarie naimecū 'ita'inūataca neyani 'ariqueta 'ita'inūataque.

Quesusi que mütisutūa yu'uximayasica Carereyasie
(Mateu 4:12-17; Maricuxi 1:14-15)

¹⁴ Mericüsü Quesusi yu'utūma neyeyani Carereyapaitū, 'Yari 'itūrūcariyacacu. Naisarie caniutamariva hepaūsitana.

¹⁵ Tinicu'ūquitaneacaitūni vatuquiteta. Yunaitū 'aixūa metenicuxatacaitūni hepaūsitana.

Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie
(Mateu 13:53-58; Maricuxi 6:1-6)

¹⁶ Hicū Nasaretita ninuani mataverixūsie. Yuyeyari cu'erivatū, tuquita neutahani 'uxipiya tucarisie. Nanucuqueni tititerūvaque. ¹⁷ Hicū xapa niuhuritūarieni Cacaūyari niuquieya maye'uxa, Quisariyaxi que mūraca'utūa. 'Itaveraca nitaxeiya niuqui haque mūpaū maine,

¹⁸ Ti'aitame 'Yarieya caneniuyiya
Caneniuhūritūani
Niuqui 'aixūa manuyūne

Nemüvacuxaxatüvanicü
 Memümamave.
 Caneneyenü'ani
 Nemüvaranayexürienicü
 Müme memüyuhiverie
 Yu'iyarisie,
 Yanemütivatahüavecü
 Müme memanutaxüriya,
 Quename me'utixüinarie.
 Yanemütivatahüavecüta
 Müme memacücüpe,
 Quename me'anutaneniere,
 Nemüvaxünacü
 Müme memüviyarietüca,
¹⁹ Nemüticuxatanicü,
 Tucari 'aye'a
 Ti'aitame müyuvaüriya
 Vahesie mieme, ne'utaitü.

²⁰ Hicü 'itacuicueca xapa, 'iyetuirieca tiyuparevivame, mana nayerüni ti'üquitame 'uvenieyasie. Yunaitü tuqita memayetecai cui menixeiyacaitüni. ²¹ Hicü nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü, 'Icü tucarisie naye'ani 'icü 'utüarica que maine, xe'ieniecacu xeme. ²² Yunaitü metenihecüatacaitüni me'i'enieca. Menihüxiyacaitüni niuqui visi manuyüne tetana mayeneicacai. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Camüsü, 'icü Cuse catinu'aya. ²³ Ana müpaü tinivacühüaveni, Xüari 'icü niuquiয়ারিচু xepünetecühüave, Tiyu'uhayemavame 'acu, sipasü 'acümana quena'anayehüva. Que temüte'u'enana Caperünaume que müreyü, 'enata 'aquiecarisie yaxeicüa quetineyurieneni, xepünetecühüaveni va'atü. ²⁴ Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tixaxatame pücanaqui'eriva yuqueicarisie. ²⁵ Yuri nepaine, 'Ixaheri cuieyarisie yumüretü viyurasixi menü'uvacaitüni quepauca 'Eriyaxi 'amuyeicacai, quepauca muyuavisie müreunami haica viyari heimana 'ataxeime meseri, quepauca haca mutave naisarie cuiepa. ²⁶ Müme vahesüa püca'utanü'arie 'Eriyaxi ni xeimesüa, Siruni cuieyarisie püta niutanü'arieni Sarepüta müracutevasie viyurasüa. ²⁷ Mücü meta, yumüretü 'amenü'uvacaitüni 'Ixaheri cuieyarisie cuiniyacü meca'itiyatücaitü quepauca 'Eriseu 'amuyeicacai tixaxatametütü. Ni xevitü tüma püca'u'itiya mana quiecatari, Siriyatanaca püta canü'itiyani Nahamani titevatü.

²⁸ Hicü me'i'enieca que müticuxatacai, meniuyeha'ani yunaitü tuqita memayetecai. ²⁹ Me'anucu'uca, vaquiecarie yemurisie manierecü quiecarie yeta 'ai heima meneihana mana meheicahüanique. ³⁰ Iya vahixüata heutayuneca caneyani.

Cacüyari müca'itiya que mütiviyacai tevi
 (Maricuxi 1:21-28)

³¹ Mericüsü quiecarisie ninuani Caperünaume müracutevasie Carereya cuieyarisie. Mana 'uxipiya tucarisie tiniva'üquitüacaitüni. ³² Müme menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü, heiserie hexeiyatü mütaniucacai.

³³ Hicü tuqita nayecateitüni tevi cacüyari müca'itiya 'iviyacacu. ³⁴ Carima niutahiva müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüa Qesusi Nasaretitanaca. Petasica'unaque cari pepunua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Cari 'ecü pepühücü Cacüyarisie mieme pemupasie. ³⁵ Hicü Qesusi nitatieni

müpaü 'utaitü, Hicü cayuvatü, queneuxüna. 'Iya cacauyari 'ita'uimüraca tevi vahixüapa, nixüna caticuinitüaca. ³⁶Yunaitü meniutimamani. Meteyucuxax-atüvatü müpaü meniutiyanecaitüni, Que 'aneme niuqui pexeiya. Heiserie hexeiyaü nivarutate'ani cacauyarixi memüca'itiyatüca türücariya hexeiyaü, menivatixünani. ³⁷Naisarie quiecarari 'aurie canicuxaxasivacaitüni, Quesusi que mütiyuriencai.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya

(Mateu 8.14-15; Maricuxi 1.29-31)

³⁸ Mericüsü tuqita vayeyaca Simuni quie ninuani. Hicü hüiya yeme niviyacaitüni Simuni varücaüya. Menitavavirieni miparevienicü. ³⁹'Auriena 'utaqueca, nitatieni hüiya. Hicü hüiya nihayeva. Yapaucua 'anucuqueca nivarutiparevietüyani.

Que mütiwaranayexüri 'acayunecu

(Mateu 8:16-17; Maricuxi 1:32-34)

⁴⁰ Hicü tau 'acayunecu, yunaitü memüvarexeiyacai tecuicuicate müireme cuiniyacü memütecucuyecai hesüana mecaniva'atüani. Yuxexuime vahesie 'utimeca nivarananayexürieni. ⁴¹ Cacauyarixi 'axa memü'anene canivaruta'aitüani memüvatixünacü yumüireme memütevacuinitüacai. Müme meniutihivacaitüni müpaü me'utiyaütü, 'Ecü Cacauyari pecaninu'ayatüni. Quesusi varutate'aca cacauyarixi, pücvapitüacai memütiniunicü memimaicaicü quename Cürisitu hücütücai heiserie mupitüarie.

Quesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie, ticuxatatü

(Maricuxi 1:35-39)

⁴² Hicü 'ucatarecu neyani macumavesie. Teüteri yumüiretü menicuvautüvecaitüni. Me'itaxeyaca vaüriyarica menipitüacaitüni mücavacu'eirienicü. ⁴³ Mücü masi müpaü tinivarutahüave, Neuyeveca hipame quiecaritiesie niuqui 'aixüa manuyüne nemücxatanicü, que mütiyüni Cacauyari ti'aitacacu, peuyevese nemüticuxatanicü. 'Ayumieme nepeyenü'arie. ⁴⁴ Cureya cuieyarisie tuqiteta catinicuxatanecaitüni.

5

Qesüte que memütevaratixüri Quesusi niuquieyacü

(Mateu 4:18-22; Maricuxi 1:16-20)

¹ Mericüsü Quesusi Quenesareti haracunayari tesita niuevcaitüni ticuxatatü. Yumüiretü menisaipünacaitüni, me'l'eniecutü Cacauyari niuquieya. ² Hicü canua niuxeiya hutame ha tesita 'aheicame quesüteveiyamete vacanuva. Qesüteveiyamete me'anaticüneca yuvipi meni'ecuacaitüni. ³ Hicü xeimesie cayerüca Simuni canuvayasie, nitavavirieni haracunasie 'esiva meutahanicü. Canuvasie yecaitü tiniva'üquitüacaitüni teüteri. ⁴ Hicü yuxasica 'unüca, müpaü tinitahüave Simuni, 'Emecatevasie queneuyeye'a, 'avipi mana queneucavivi quesüte pemüvaratixürienicü. ⁵ Hicü Simuni müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, tücacüta nai tepayequexi, tepüte'uta'uxitüa yacü xeiçüa, tixaü tepücate'umi. Masi müya pemainecü, neneicaviviemücü vipi. ⁶ Yamete'uyurieca menivaratixürieni quesüte cuini mieme meyupaümeme. Vipi nitananirümecaitüni. ⁷ Hicü yucupaniyeruma xeime canuvasie memüyetecai yumamacü menivarumaviya memacünecü memüvaporevienicü. Meniu'axüani, yucanuvate meniutihüniyaxüani hutame. 'Esivatücacu meniucayunixüani. ⁸ Hicü nai tiuxeiyaca Simuni,

Pecuru mütitevacai, niutitunumaqueni Quesusi hūxie mūpaū 'utaitū, Ti'aitame, queneneuhayeva. Ne 'axa nepūtiyuriene. ⁹ Niutimani 'iya, yunaitū hamatūana memū'uvacai meniutimamani mūya yupaūmeme memūvaratixūricū quesūte. ¹⁰ Yaxeicūata Severu nivemama meniutimamani Cacūyari Vani Simunimatū memūte'uximayacai. Hicū Quesusi mūpaū tinitahūave Simuni, Pepūcamaca. Hicūsū 'uxa'atūnita teūteri pūta pecanivacuxeūrimūcū. ¹¹ Hicū canuva me'angatihapaca cuiepa, naime meteniucu'eirieni Qesusisie meteviyaque.

Quesusi que mūrenayehūa tevi cuiniyacū mūca'itiyacai

(Mateu 8:1-4; Maricuxi 1:40-45)

¹² Mericūsū xeime quiecarisie niuyeicacaitūni Qesusi. Ticuicame mana niucateitūni mūca'itiyacai naitū heupūnitū. Hicū Qesusi 'uxeiyaca, niutihūximaqueni, mūpaū titavavirienique, Ti'aitame xūca pe'avaūriyani, pepūyūve pemūnesi'itienicū. ¹³ 'Iya yumama 'utaseraca nimayūani mūpaū 'utaitū, Nepūnevaūriya, pequeheu'itiyani. Yapaucua cuiniya nihayeva. ¹⁴ Hicū Qesusi mūpaū tinita'aitūani 'asimūcatitahūavecū xeime. Mūpaū tinitahūave, Quenemie mara'acame masixeyacū. Pemu'itiyacū quēteutimava cumu Muixexi que mūtiū'aitaxū pemūtivatahecūatūanicū. ¹⁵ Perusū masi cuini mieme catinicuxaxasivacaitūni hepaūsitana. Teūteri yumūretū meniyutixexeūrivacaitūni memi'enienicū memanayexūrvēnicū cuiniya que memūtehexeyacai. ¹⁶ Qesusi masi macumavesie neyeicacaitūni yutanenevienique.

Quesusi que mūrenayehūa huriecame

(Mateu 9:1-8; Maricuxi 2:1-12)

¹⁷ Mericūsū xeime tucarisie tini'ūquitacaitūni. Mana menayetecaitūni Huriyusixi teūteriyari yuyeyaricū memūpasiecai Pareseusixi memūteyuterūvacai, hipatūta Huriyusixi va'inūaricū memūte'ūquitametetūcai. Naime quiecaritiesie Carereya cuieyarisie Cureya cuieyarisie meneyecūne Querusaremesieta. Cacaūyari tūrūcariyaya canixuavēcaitūni Qesusi mūvaranayexūrvēnicū. ¹⁸ Hicū teūteri meniu'axūni me'ehanatū huriecame 'itarisie yecaimē. Qesusi mūvacateisie meni'atūaniquēcaitūni hūxiena me'itenique. ¹⁹ Meniyutatexieni meheutahaxūanique teūteri memūyumūirecaicū, 'ayumieme qui heima meneutimamaque. Racūriyuyari mevati'unaca, Qesusi hūxie meneicatuani tevi 'itari naime teūteri vahixūapapai. ²⁰ Hicū varuxeyaca yuri que memūte'eriecai, mūpaū niutayūni, 'Axa que pemūtiuyuri pecatineuyehūviyarieni.

²¹ Hicū Pareseusixi, mūme meta 'inūaricū memūte'ūquitametetūcai, mūme menisutūani mūpaū meteyūcūhūavētū, Que pūpaicū 'icū 'axa mutaine Cacaūyari hepaūsita. Quepaicū pūyūve mūtivarēuyehūvirienicū 'axa mete'uyurīeyu, Cacaūyari xēicūa pūyūve. ²² Qesusi retimaica que memūteyūcūhūavecai mūpaū tinivarutahūave, Titayarisū mūya teyeyūcūhūave yu'iyarisie. ²³ Tita masi caticuanive. Que ticuanive mūpaū mūtayūnicū, 'Axa que pemūtiuyuri pepūreuyehūviyarie, caticuanive masi mūpaū mūtayūnicū, Quenanucuquexi quenecuyeicani. ²⁴ Peuyevese mūpaū xemūtemaicaicū, Yuri Tevi que nemūtiteva, heiserie nemexeyacū cuiepa nemūtivarēuyehūvirienicū mūme 'axa memūte'uyuri, 'ana mūpaū tinitahūave huriecame, 'Ecū 'acu nēmarahūave, quenancuquexi, 'a'itari quenancue'e'i, 'aquie quenemie. ²⁵ Yapaucua nanucuqueni vahūxie, titasie mūracatei neicueni, yuquie neyani 'aixūa 'utaitū Cacaūyari hepaūsita. ²⁶ Hicū yunaitū menihūxiyacaitūni. 'Aixūa meniutyuanēcaitūni Cacaūyari hepaūsita. Cuini

mieme metenimamacaitüni müpaü me'utiyuatü, Mamarivaveme tepuxei hicü.

Que mütitä'ini Revi, hesiena mütiyianicü

(Mateu 9:9-13; Maricuxi 2:13-17)

²⁷ Mericüsü neyani. Tevi cuviyexunusie mieme mütiyeyuriyari niuxeiya Revi titevacame memüte'ayutituaya 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetiniviyani. ²⁸ Nai tiucu'eirica, 'anucuqueca, hesiena tiniuviya.

²⁹ 'Ana Revi 'icuai niuvevieni yuqita Quesusisie mieme. Yümüiretü memüteyeyuriyari cuviyexunusie mieme, hipatüta teüteri metenicuacaitüni hamatüana. ³⁰ Hicü Pareseusixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteyiyacai, müme meniniuquixieacaitüni müpaü metevacühüavetü hesüana miemetete teyü'üquitüvamete, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyeyuriyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü xetecua'a xete'ie. ³¹ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memüteheue'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame, müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca. ³² Ne que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütetecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique necaninuanü, memütehayevacü 'axa que memüteyuriecäi.

Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita

(Mateu 9:14-17; Maricuxi 2:18-22)

³³ Mericüsü müpaü metenitahüave, Vanisüa miemetexi teyü'üquitüvamete müixa mepüyuhaqui mepeyevaviri Cacaüyari. Pareseusixi vahesüa miemetexita yaxecüa mepüteyurie. 'Ahesüa miemetexi masi titacutaxi metecua'a mete'ie. ³⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Que tiyüve müvahaquisitüani 'ixüaramete neüquiyapa mexi neneüqueme vasata 'uyeica. ³⁵ Tucari paye'ani quepauca vasata manuhanieni neneüqueme. 'Anaque mepüyuhaquiäni.

³⁶ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi capitasana 'ixuriqui hecuame, mimanesisquitüanicü ye'ime. Me xüca müpaü tiuyurienique, hecuame pütasanequeyu, mühecuamatü müye'i 'axa pütüyuxexeyaniqueyu. ³⁷ Mücü meta, caxie vinuyari pücacatuariva sixai müyeye'isie mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique cuanatü pitasanaqueyu sixai, pütayeuriniqueyu, sixaita peuyeveniqueyu. ³⁸ Masi caxie vinuyari sixai mühehecuasie püta canituarivani mücuanacü. ³⁹ Tevi meripai mieme 'anיעu 'anut'i'eme, cuaname pücaheu'imücüni. Müpaü paineni, Meripai mieme 'aixüa cana'aneni.

6

'Uxipiya tucarisie türicu que memüte'uticuai teyü'üquitüvamete

(Mateu 12:1-8; Maricuxi 2:23-28)

¹ Mericüsü 'uxipiya tucarisie mana türicu ma'iviyasie niuyemiecäitüni. Teyü'üquitüvamete müayari menivatihunatücüne. Yumamasie me'itüminatü menicuacaitüni. ² Hicü Pareseusixi hipatü müpaü meniutiyuane, Titayari müpaü xeteyurie que mücatitauniva yamütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie. ³ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cari hasuacu xepüca'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri quepauca meuhacamücücai, müme 'utümana memeu'uvacaita quepauca memeuahacucucücai. ⁴ Cacaüyari quita caneutahani. Pa muva Cacaüyari huxie mamanecai 'anaca'üca, nitacuani, nivaruminita müme 'utümana memeu'uvacai. Heiserie pücahexeyacai miticuanicü, mara'acate xecüa heiserie mepexeyacai. ⁵ Müpaüta

tinivarutahüave, Heiserie necanexeyani 'uxi piya tucari hepaüsitata Yuri Tevi nehücütütü.

Tevi mümamavaquicai

(Mateu 12:9-14; Maricuxi 3:1-6)

⁶ Mericüsü tavari 'uxi piya tucarisie tuquita heutahaca tini'üquitacaitüni. Tevi muva nayecateitüni mümamavaquicai yuserieta. ⁷ Müme 'inüaricü memü'e'üquitametetücai, Pareseusixita menihupiecaitüni, siparasü xüca 'uxi piya tucarisie 'enayehüanique tüma, me'utiyuatü, mücücü memitaxanetacü. ⁸ Timaitü que memüteyücühüavecai, müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanucuquexi, tahixüata queneutaquexi. 'Anucüqueca mana niutaqueni. ⁹ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü nepütixecu'ivaviya. 'Uxi piya tucarisie titaunivani para 'aixüa mütiyurienicü, nusu 'axa mütiyurienicü püta pütaunivani. Titaunivani para tevi mütavicueisitüanicü, nusu mica'unacü püta pütaunivani. ¹⁰ Yunaima varanuxeyatüyaca, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. Müpaü tiyuriecu mamaya 'aixüa 'anetü nayani. ¹¹ Müme cuini mieme mefeniyeha'ani. Menisütüani metecuxatatu queri memiyurienicuecai Qesusi.

Que mütivaranyeteixü nü'arisixi Tamamata Heimana Yuhutame

(Mateu 10:1-4; Maricuxi 3:13-19)

¹² Mericüsü 'ana hürisie neutiyune yutanenevieni que. Xei tucari nenevieri nipitüacaitüni yucacayari. ¹³ Hicü 'ucatarecu, yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete. Vasata nivaranyeteixü tamamata heimana yuhutame. Nü'arisixi tinivaruterüva müme ¹⁴ Simuni 'arique Pecuru mütiterüvaxü, 'Atürexixi Simuni 'ivaya, Cacuvu, Vani, Piripe, Parüturume, ¹⁵ Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni serutisita mütitavecai, ¹⁶ Cura Cacuvu nu'aya, Cura 'Isicariütitanaca 'arique que miyetua.

Qesusi que mütivaruparevi yumüireme

(Mateu 4:23-25)

¹⁷ Hicü vahamatü 'anacayaca, macuveresie niutaqueni. Yumüiretü hesüana miemete teyü'üquitüvamete, cuini mieme yumüiretü teüterita naisarie Cureyasie Querusaremesie memeyecü, hipatü racusita memeyecü Tiru 'aurie Şiruni 'aurie, mana meniu'axüani memi'enienicü, memanayexüriyanicü cuiniya que memütehaxeyacai. ¹⁸ Müme cacayarixi 'axa memü'anene memüvanücai mepanayexüriya. ¹⁹ Teüteri yunaitü menimayüacucaitüni türücariya müvayeneicacacü hesiena varanayexürivatü yunaima.

Müme 'aixüa memü'itüarie, müme 'axa memü'itüarie meta

(Mateu 5:1-12)

²⁰ Mericüsü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vaxeyatü müpaü niutayüni,

'Aixüa xecani'itüarieca xeme xemümamave
Cacayari xecanexeyani tixe'aitüvametüme.

²¹ 'Aixüa xecani'itüarieca xeme hicü xemeuhacacuicu.

Xecanithuxacuni.

'Aixüa xecani'itüarieca xeme hicü xemutisuana.

Xecaniutinavecuni.

²² 'Aixüa xecani'itüarieca quepaucua teüteri memüxe'uxive'erie, quepaucua memücaxenaqui'erie yuhesüa, quepaucua 'axa memutiyuane

xehepaüsita, quepaucua memüxexani'erie 'axa xemü'anene me'utiyaütü, Yuri Tevisie xemüteviyaçü. ²³ Xequeneyutemamavieca vaüca 'iya tucarisie, xequeteneuye'ani. Vaüca taheima mieme xecana'ivacuni. Va'uquiyarima yaxeicüa mepüvaruyuri texaxatamete Cacaüyari niuquieya memücuxatacai.

²⁴ Masi xüa 'ui, xeme xemüxicisixi.

'Ariri yunaqu'eriya xecanaye'atüani.

²⁵ Xüa 'ui xeme hicü xemühuxa.

Xepeuhacacuicuni.

Xüa 'ui xeme hicü xemutinave.

Xepüyhiverieca xeputisuanani.

²⁶ Xüa 'ui xeme quepaucua yunaitü teüteri visi memutiyuane xehepaüsita. Va'uquiyarima yaxeicüa mepüvaruyuri texaxatamete memüte'itavacai.

Que müreyevese müvanaqu'eriecä müme memeye'unie, Qesusi 'inüarieya que maine

(Mateu 5:38-48; 7:12)

²⁷ Masi müpaü nepütixecühüave xeme xemü'enana, xequenivanaqu'erieca müme memüxe'aye'unie. 'Aixüa xequenivayurieca müme memüxe'uxive'erie.

²⁸ Müme 'axa memutiyuane xehepaüsita, vahepaüsita 'aixüa xequenutiyuaneni xeme. Xequeneyunenevieca müme memüxesevixima vahesie mieme. ²⁹ Que mü'ane 'a'aurita mümasiheutivani, ta'aurie quenaniere tapata mümasiheutivanicü. Que mü'ane mümasinavairieni 'a'ücar, pepüca'inenaca 'acamixata mümasinavairienicü. ³⁰ Que mü'ane tixaütü mümatiutavaviri, qutineupitüa, que mü'ane 'apini mümatinavairieni, pepüca'iviyani. ³¹ Que tixenaque, teüteri müya memüxeyurie xeme. Que mütxenaque xeme, mücü canixe'inüaritücamücü, müya xemüvayurienicü hipame meri.

³² Xücate xevanaqu'erieca müme memüxenaqu'erie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mecanivanaqu'erieca müme memüvanaqu'erie.

³³ Xücatari 'aixüa xevayurieca müme 'aixüa memüxeyurie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete yaxeicüa mepüteyurie. ³⁴ Xücatari xetevaruniütüani müme mete'apicame xemü'erie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mepüyuniütüva tavari memüte'apiniyarietacü.

³⁵ Masisü xequenivanaqu'erieca müme memüxe'aye'unie, 'aixüa xequeteneyurieca, xequeneyuniütüaca 'asixecateyu'iyaritüatü. Müpaü xeteyurietü cuini mieme xecatena'ivacuni, que mü'ane taheima macave nivemama xecanihümetüacuni. Mücü 'aixüa pütüca'iyari müme pamüpariyusi memücateyupitüva vahesie mieme, müme 'axa memüteyurie vahesie miemeta. ³⁶ Xequeteneyucanenimayaca, xe'uquiyari que mütiyucanenimaya.

Hipame vahesie xepücate'ahüpani, que mutayü

(Mateu 7:1-5)

³⁷ Hipame vahesie xüca xecate'ahüpani, xehesietari pücarahüivani. Xüca xecateyuxanetani xemetari xepücacanesieca. Xüca xecavaranutaxürüvani, xemetari xepüca'anutaxürüvani. Xüca xetevarueyhüvirieca, xemetari xepüteheueyhüviyarieni.

³⁸ Xüca xevamicuani, xemetari xepümüquieni. 'Aixüa ti'inüasiecame 'anucapünariecame 'anutacasiename 'anacaxürüveme xepümüquieni. Que xemüte'u'inüata, müpaüta xepüte'inüasiyarieni.

³⁹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita tixucatätü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Macüpe que tiyüve menuhana xeime macüpe. Yuhutatü mecateheucaxürüeni mevatiavasie. ⁴⁰ Que tiyüve ti'üquitame ma'iva müti'üquitüarie. 'Aye'atüarieme, que mü'ane müti'üquitüapaü timaivetü canayeimücü.

⁴¹ Titayari petixeyia xasi 'a'iva hūxita meutavivi, pecahe'erivatū queuruvi 'ahūxita meutave. ⁴² Quepaūtūtū petiyūve mūpaū pemūtitaḥūavecū 'a'iva, Neuxeī ne'iva, nepivaye'itieni xasi 'ahūxita meutavivi, pe'utaitū, peca'ixeyiatū queuruvi 'ahūxita meutave. Yacūsū peputaine xeicūa. Quenivaye'itie merie mūcū queuruvi 'ahūxita meutave, 'ana 'aixūa 'anemecū pehe-unieretū pecanayeimūcū pemivaye'itirienicū xasi 'a'iva hūxita meutavivi.

Cūye que mūtīmasiūcū yu'icuaxicū

(Mateu 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Cūyeyari pūcanarani, xūca 'icuaxiyari cūxaisietūcāni. Mūcū meta, cūyeyari pūcacūxaisie xūca 'icuaxiyari 'aixūa 'anēneni. ⁴⁴ Xexuitū cūye yu'icuaxicū canimasiūcūni. Xuya pūca'inūve narūca. Tupiriya mūxuyatūcasie pūca'itixexeūriḥa caxie. ⁴⁵ Tevi 'iti'utame tita 'aixūa mūti'anene yu'iyarisie, nivayehanimūcū tita 'aixūa mūti'anene. Tevi 'axa mūtiyuriene pūta 'iti'utame tita 'axa mūti'anene, nivayehanimūcū tita 'axa mūti'anene. Que mūranayuhayeva ra'iyari tihūnecacu, mūpaū tinicuxatamūcū yutetacū.

Simiyenitu 'aixūa mū'ane 'axa mū'ane

(Mateu 7:24-27)

⁴⁶ Titayaricutaxi Ti'aitame, Ti'aitame 'acu xenetecūhūave, 'asixecateyuri-etū que nemūtixecūhūave. ⁴⁷ Yunaitū nehēsūa memū'axe, neniūqui memū'enie yametecahūtū, que memū'anene nepūtixetaxatūani. ⁴⁸ Tevi qui mutavevipaū mecani'anēneni. Heucatevame vati'ineca, tetesiepai neitivevieni simiyenituyari. 'Ana ha nivayeneni, quisie niuquexūani, peru niuyutatexieni 'ivatayūtūanique. 'Aixūa 'anemecū mūveviyacaicū pūcavatayua. ⁴⁹ Perusū que mū'ane mūnes'enie yacaticamietū, mūcū xeime tevi qui mutavevipaū cani'anēni. Cuiepa 'acaimē niutavevieni xeicūa, simiyenituyari pūca'utavevi. 'Ana hesiena niuquexūani ha, xei mieme necaina. Carima niucaveni qui.

7

Quesusi ti'uximayatame que mūranayehūa cuyasūa mieme

(Mateu 8:5-13)

¹ Hicū 'inūca 'icū niuqui naimē teūteri me'i'eniecu, Caperūnaume neyani. ² Mericūsū cūya 'aniuyecacaitūni xei sienituyari cuyaxi mūvaravitūcūcai, ti'uximayatame nexeyacaitūni minaqu'i'eriecai. 'Iya tinecuyecaitūni canemūximēcaitūni. ³ Hicū cūya, 'u'enaca Quesusi hepaūsita, nivarenū'ani Huriyusixi teūteriyari va'uquiyarima memēita'inienicū 'umamiecū menayehūanicū ti'uximayatame. ⁴ Mūme Quesusisūa me'u'axūaca cuiḥi mieme mecateni'iniecaitūni mūpaū me'utiyuatū, 'Aixūa caniyūmūcū pemeiparevienicū, hesiena catininaqueni. ⁵ Cataninaqu'i'erieca tanaime tame, tuqui cataniutavevirieni yūcūmana. ⁶ Hicū Quesusi va'utūma neyani. Yateva 'umiecacu, cūya yuhamicūma nivarutanū'ani yamemūte'itahūavecū, Ti'aitame pepūcati'a'uxitūaca. Ne 'aixūa nepūca'ane 'ecū pematahanicū nequita. ⁷ 'Ayumieme 'ahēsūa nepūcahetūa, 'aixūa neca'aneme ne'erietū 'ahēsūa nemūmiecū. 'Ecū mūpaū xeicūa quenētayūqui, panayehūiyani ti'uximayatame. ⁸ Nesū necatini'aitūariēca necuyatūtū cuyaxita nepūtiva'aitūvame. Xūca mūpaū netitahūave xeime, Quenemie, mūcū pūyemieni, xeime mūpaū netitahūave, Quenaye'a, mūcū canayeimūcū, xūca mūpaū netitahūave nehēsūa mieme ti'uximayatame, 'Ipaū quetineyurieneni, mūpaū pūtiyurieneni. ⁹ Hicū Quesusi 'i'enieca niuquieya, niuhūxiyani. Ta'aurie 'aveca mūpaū tinivarutahūave teūteri

memeveyacai, Müpaü nepütixecühüave, ni 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeiyave yuri ti'eriecame. ¹⁰ Hicü müme memeyenü'arie yu'utüma mehecüneca, quitana me'u'axüaca, meneitaxeiya ti'uximayatame 'aixüa reu'eriecame.

Viyura nu'aya que müranuquetüa Quesusi

¹¹ Mericüsü 'arique neyani quiecarí Naini müracusevasiepaitü. Hesüana miemete teyü'üquitüvamete meniteütacaitüni, hipatüta teüteri yumüiretü. ¹² Quiecarí quitenie heutahaximecacu, müqui nivayecueiyani. Müqui varusieya hücüame nexeyacaitüni 'iya yunivetüme, cünaya meripai 'umücu. Quiecatari yumüiretü meniteütacaitüni. ¹³ Hicü Ti'aitame 'ixeyatü nitinenimayata. Müpaü tinitahüave, Pepüca'utasuacani. ¹⁴ Mana 'uyacu, 'imayüacu müqui cacunieya, müqui cucuevemete meniti'uni. 'Iya müpaü niutayüni, Temaicü 'acu, quenanuquexei nepaine. ¹⁵ Tevi mümüquicai nanucuxerüni niutiniutüyani. Quesusi niyetuani varusiesüa. ¹⁶ Hicü yunaitü meniutimamani. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiyaütü, Tixaxatame mütürücaüye tasata caninuani. Cacaüyari canisütüani tasi'üviyatü yuteüterima. ¹⁷ Hicü que mütiuyuri canicuxaxasivacaitüni naisarie Cureya cuieyarisie 'aurienata.

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa (Mateu 11:2-19)

¹⁸ Mericüsü Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete metenitaxatüani Vani nai que mütiuyü hepaüsita. 'Ana Vani yu'aurie varutahüaveca yuhutame yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, ¹⁹ Ti'aitamesüa nivarenü'ani müpaü memutiyuanenicü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca. ²⁰ Hesüana me'u'axüaca müme, müpaü metenitahüave, Vani Ti'üyame 'ahesüa cataneyenü'ani müpaü 'utaitü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca. ²¹ Anatütü Quesusi yumüireme nivararayexürieni, müme cacaiyaxixi 'axa me'aneneme memüvarexeiyacai, hipame meta müireme cuiniyacü memü'uximatüariecai. Memacücüpecai yumüireme nivarupitüani memanutanenierenicü. ²² Hicü müpaü tinivarutahüave niuqui tuayamete, Xequeneuhuni, xequenetaxatüa Vani tita xemüte'uxei tita xemüte'u'eni hepaüsita mieme, memacücüpe que memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiyatücatei cuiniyacü memeucupüpünicai müme que memüte'u'itiya, memücaheu'enanacai hicü que memüteheu'enana, müquite que memüte'anucu'uitüariva, memümamave niuqui 'aixüa manuyü necü que memütecuxaxatüariva. ²³ Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane müca'ucunuitüarieve necümana.

²⁴ Hicü Vanisüa miemete niuqui tuayamete mehecünecu, nisütüani Vani hepaüsita tivacuxaxatüvatü teüteri, müpaü 'utaitü, Tita xetehecu'ixüari macumavesie. Haca 'ecapa mücuyitüarieximecai xepuxei va'atü. Tixaü xüari. ²⁵ Peru tita xetehecu'ixüari. Tevi 'ixuriqui müyumeni manacatücücai xepuxei va'atü. Tixaüsü, müme visi mü'anene memanacatücü xicusixi va-hepaü memüyüa, müme te'aitamete vaquita mepayetei püta. ²⁶ Titasüari xetehecu'ixüari. Tixaxatame xepuxei va'atü. Hü, müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei, texaxatamete que mü'ane masi cuini mieme mütiyüve, que mü'ane müvara'liva hipame texaxatamete xepuxei. ²⁷ 'Icü canihücütüni 'ütüarica mixata müpaü 'utaitü, Camü nenuqui tuayame. Nepenunü'ani 'ahüxiepai.

Micuha'aritänicü 'ahuye

Pecanuavecacu cuxi.

²⁸ 'Ipaü nepütixecühüave, Müme 'ucari vahesie memütinunuiva ni xevitü pücave'eme Vanipaü. Perusü que mü'ane masi yemecü mücave'eme müme Cacaüyari mütiva'aitüa vasata, mücü pe'iva Vani ve'emetütü.

²⁹ 'Ipaü nepaine, teüteri, mümeta cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari yunaitü Vani me'u'enieca metenihecüatacaitüni Cacaüyari hepaüsita heiserie que mürexeiya, quepaucua memuca'üyarie Vanisüa. ³⁰ Peru Pareseusixi, hipatüta 'inüari niuquiyari memümate, mücü menitixani'erieni Cacaüyari que mütiyurieniqueai vahesie mieme. Vanisüa mepüca'uca'üyarie.

³¹ 'Ayumieme nepaine, hicü miemetete titapaü mete'anenemete netivaxata. ³² Türi vahepaü mecani'aneneni queicari hixüapa memütitei me'uyutihivivatü müpaü me'utiyaatü, Cari yacü xeicüa tepüxecürautaviriecai, Xepücaneitüvecai.

Tepütahiveriecai xehesie mieme, Xepüca'utisuanacai.

³³ Vani Ti'üyame caninuani pa cacua'atü caxie vinuyari caye'etü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyaane, Cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü. ³⁴ Ne Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyaane, 'E'e, 'iya tevi 'icuaicü xeicüa püyüane, vinucü xeicüa püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari 'axa teyuruvamete yunaime. ³⁵ Perusü yunaitü yuricü memütemaivave que memüteyurie canimasücünü heiserie que mürexeiya Cacaüyari timaivetü.

Quesusi que mütiuyuri Simuni quita

³⁶ Mericüsü Pareseusixi xevitü nita'inieni hesüana müticuanicü. Pareseu quita heutahaca mana nayerüni. ³⁷ Hicü 'uca mana mequiecametücai 'axa mütiyuruvametücai, tiutamarioca Pareseu quita mayecateicü Quesusi, caninuani tete puteyayari 'ahanatü visi mu'üacü hüneme. ³⁸ Quetateya 'aurie niutaqueni 'utasuatü. 'UCAIYA nicaxürüvecaitüni quetateyasie, yücüpacü nitivasiüxa. ⁴¹ Niti'iseni quetateyasie, visi mu'üa nitivirieni. ³⁹ Hicü 'iya Pareseu mita'ini müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü xüca yuricü tixaxatametünique, pimaicaqueyu 'icü 'uca micumayüaxime, que mütiyuriene pütimaicaqueyu, 'axa tiyuruvame que mütihücü. ⁴⁰ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Simuni 'acu, 'esiva nepümasitahüavequeyu. 'Iya tita'ei, 'Au, Ti'üquitame. ⁴¹ Müpaü niutayüni, Mericüsü heiva neuyevacaitüni yuhutatü memüte'ipitüanicü xeime, meripai que mütiavaruniütüa. Xevitü 'auxüme sienituyari 'inüariyari ni'ütüaniquecaitüni, xevitüta huta teviyari heimana tamamata 'inüariyari ni'ütüaniquecaitüni. ⁴² Tixaü memücatehexeyiacaicü memüte'ipitüanicü, 'iya tinivareuyehüvirieni yuhutame. Mericüte, que mü'ane müme masi pinaqui'erie tevi mütiavareuyehüviri. ⁴³ Simuni müpaü tinita'eiya, Xüari que mü'ane masi vaücavamecü müreyehüviyari, mücü masi vaüca ninaqui'eriecamücü. Quesusi müpaü rehüave, Heiseriemecü pepüti'acühüave. ⁴⁴ Hicü ta'aurie 'aveca, 'uca 'uxeyiaca, müpaü tinitahüave Simuni, Queneuxeyia 'icü 'uca. Ne 'ahesüa nenuacu 'aquita, 'ecü ha pepücanesi'uhanitüa nequetate nemütihaxinicü. 'Iya püta yu'ucaicü nitihaviyatüyani nequetate, yücüpacü nitivasiüxa. ⁴⁵ 'Ecü penesitapatü pepücanesi'utavaüritüa. 'Iya püta ne'atahacu hicüque pücatihayevave nesicu'isevetü nequetatesie. ⁴⁶ 'Ecü pepücanesi'ucaviri nemu'usie. 'Iya püta visi mu'üa pünesi'utiviri nequetatesie. ⁴⁷ 'Ayumieme nepümaticühüave,

vaüca que mütiyucanaqui'erie canimasiücüni que müreyehüviyarie 'axa tiuyurieca vaücava. Que mü'ane 'esiva xEICÜa müreyehüviyari, mücü 'esiva xEICÜa tiniyucanaqui'erieca. ⁴⁸ Hicü müpaü tinitahüave 'uca, 'Axa que pemütiuyuri pepüreyehüviyarieri. ⁴⁹ Hicü hipatü 'auriena mematecai müpaü metenyutihüavetücüne yu'iyarisie, Que püpaicü 'icü mütivareuyehüviri 'axa que memüte'uyuri. ⁵⁰ Masi 'iya müpaü tinitahüave, Yuri pemütiuta'ericü peputavicueisitüarie. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie.

8

'Ucari que memüte'ipareviecai Quesusi

¹ Mericüsü 'arique canicuyeicacaitüni quiecarari 'emüyeyeusie 'esimüyeyeusie. Nicuxatacaaitüni niuqui 'aixüa manuyüne, tivacuxaxatüvatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücau. Tamamata heimana yuhutatü hamatüana meniu'uvacaitüni, ² hipatüta 'ucari memanayexüriya cacaüyarixi 'axa memüteyurie mevarunücu, metecucuyecu. Xevitü müme Mariya Mararatanaca catinitevacaitüni, meripai muxünarie cacaüyarixi 'axa memü'anene me'inücau 'atahutatü, ³ xevitüta Vana catinitevacaitüni Susa mü'üyayatücai, mücü Susa mühürütüariecai Herurexi mütimicuanicü, xevitüta Susana, hipatüta yumüiretü. Menivapareviecaaitüni müme yupinitecü.

Ti'ivivame 'uxasieya hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

(Mateu 13:1-9; Maricuxi 4:1-9)

⁴ Mericüsü yumüiretü teüteri hesüana menyuxeüriecaitüni, müireme quiecaritiesie meheycüneca. Hicü 'uxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitatüyani müpaü 'utaitü, ⁵ Ti'ivivame neyani 'imüari ca'ivienique. Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni niutiquesinire. Viquixi taheima memü'uva menicucuanü. ⁶ Hipatüta niucaxürieni 'ayeparisie. 'Utineca niutivani müca'acuhavirecaicü. ⁷ Hipatüta niucaxürieni xuyasata. Hamatüana 'utinexüaca xuya, nenucanani. ⁸ Hipatüta niucaxürieni 'aixüa müracu'anesie. 'Utineca niutixuavere xei sienituyari payeixüa. Müpaü 'utayüca carima müpaü niutayüni, Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'uxasi hepaüsita ticuxatatü xEICÜa

(Mateu 13:10-17; Maricuxi 4:10-12)

⁹ Hicü hesüana miemete teyü'üquitüvamete menicu'ivaviyacaitüni queri haine mücü 'uxasi. ¹⁰ Müpaü niutayüni, Xeme xecanipitüarieca xemimaicacü tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücau. Hipatü püta 'uxasicü xEICÜa mecanipitüarieca, para meheunenieretü memüca'ixeyiacü, meheu'enanatü memüca'l'enienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame 'uxasieya hepaüsita que müti'üquitacai

(Mateu 13:18-23; Maricuxi 4:13-20)

¹¹ 'Üxasicü 'ipaü catinimasiücüni. 'Imüari, Cacaüyari niuquieya canihücütüni. ¹² Huye tesita miemete, müme mecanihümetüni memü'enana, peru cuitü cani'axeni Cauyumarie, va'iyarisie ninavani niuqui capa me'utavicueisitüarienicü yuri mete'uta'eriecaxüame. ¹³ 'Ayeparisie miemete, müme mecanihümetüni memitanaqui'erie niuqui meyutemamavietü me'u'enanaca, peru müme mepücahananatüca. Yareutevitü yuri meteni'erieca, peru quepaucua memüta'inüasieni mecanicunuitüariecuni. ¹⁴ Xuyasata mucaxüri, müme mecanihümetüni memü'enana, peru

'iyaritüaricacü tuminicü hicü mieme tucari naqui'eriyayacü meyüatü mecananucanaca mepüca'aye'axüani. ¹⁵ 'Aixüa müracu'anesie miemete, müme mecanihümetüni niuquisie memüteviya 'aixüa 'iyaricü meyuvaüriyatü me'u'enanaca. Müme meniutixuxuavereni mete'uca'enivatü.

Cüxeme

(Märcuxi 4:21-25)

¹⁶ Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, xarita pücaheicayeni, 'utatüa pücaheitayeni, masi vapaitü neitiyemücü, müme mematahaxüaxime hecüariyaya memüxeiyacü. ¹⁷ Naitü mütiuti'aviesie masiücütü nayeimücü, naitü müranucanami nitamarivamücü, masiücütü nayeitüariemücü. ¹⁸ 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca que xemüte'enana. Que mü'ane tixaütü mürexeiya canimiquieca. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, tita rexeiyame mütiyu'erie catinînavaiyariemücü.

Quesusi 'ivamama varusieya

(Mateu 12:46-50; Maricuxi 3:31-35)

¹⁹ Mericüsü varusieya 'ivamama meniu'axüani hesüana. Meniyutatexieni me'itahüaveque, teüteri yuvaücatü memayetecaicü. ²⁰ Hicü müpaü tiniutahüavarieni, 'Avarusi 'a'ivama tacua meniti'uni memasixeyiacutü. ²¹ Mücü müpaü tinivacühüaveni, 'Ime Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecahu, 'ime mecanihümetüni nevarusi ne'ivama.

Quesusi 'eca que müreunütüa

(Mateu 8:23-27; Maricuxi 4:35-41)

²² Mericüsü heiva canuvasie nicayerüni, hesüana miemete teyü'üquitivamete vahamatü. Müpaü tinivarutahüave, Haracuna 'anutaüye tepanucüne. Mana menecüne. ²³ Hapa me'uhucacu 'iya neucuni. Hicü 'eca cüsitiuyari muva carima nacaneni, haracunasie niuquexüani. Canuva tahünirümeccacu mepucuerivayüa. ²⁴ Hicü menenutahütüani müpaü me'utiyaütü, Ti'üquitame, Ti'üquitame, tepeuyevexime. Quesusi 'anucuqueca nitatieni 'eca hamevari meta. Neunuanani, cayuvatü niutamare. ²⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Queri yuri xete'erie. Meheumamatü meniuhüxiyacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Qesü püpaicü 'icü. Ni'aitüaca hamevari ha, yapüticamie que maine.

Cacaüyarixi que memüte'iviyacai Catarenatanaca

(Mateu 8:28-34; Maricuxi 5:1-20)

²⁶ Hicü Catarenasixi vacueyarisie meneta'axüani canuvasie meyetetü, Carereya 'anutaüyesie. ²⁷ Heucaqueximeccacu cuiepa, tevi nenucunaque mana müquiecametücai, cacaüyarixi 'axa memü'anene meminücai müixa. 'Ayumieme mücü 'ixuriquite püca'anatücücai, quita püca'ayecatei, masi teuquiyasata niuyeicacaitüni. ²⁸ Quesusi 'uxeyiaca, 'utahivaca nativeni hetüana müpaü tiuhivatü, Que peneti'uximatüa Quesusi, Cacaüyari taheima macave pemünü'aya. Nepümasivaviri cuerietü, penücahürixüa nesi'uximatüaca. ²⁹ Müpaü niutayüni mücü, Quesusi tita'aitüacu cacaüyari müca'itiya, mixünacü tevi. Müixa viyari niviyacaitüni cacaüyari 'axa mü'ane. Tevi nanutahüivacaitüni tepüacü 'acuvietü yumamasie yü'ücasie. 'Itütequetü tepüa carenyari nivayeyeicaitüni macumavesiepaütü cacaüyari 'axa mü'ane 'inüca. ³⁰ Mericüsü Quesusi müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva 'ecü. 'Iya yumüretü cacaüyarixi meminücaicü müpaü niutayüni, Xei Vaxayari netinitevaca. ³¹ Mümeri cuerietü vaücavamecü menivaviricaitüni Quesusi mücavatanü'anicü meucatevasie memüyehucü.

³² Mericüsü mana hura yumüiretû tuixuri metenicuatûvecaitüni yemuritüa. Menitavavirieni cacayarixi müpaü müti vapitüanicü memüvativiyacü tuixuri. Yacatinivarupitüani. ³³ Hicü cacayarixi 'axa memü'anene me'ixünaca tevi, menivarutiviya tuixuri. Hicü tuixuri yunaitü meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximecaitüni, haracunapa meneuxürieni.

³⁴ Hicü tuixuri vahüvemete me'uneniereco que mütiyüü meni yuta'unaxüani. Quiecarisie metenicuxatacaitüni quiecarî 'aurie meta. ³⁵ Mana meneyecüne me'ixeiyaque que mütiyüü. Quesusisüa me'u'axüaca tevi meniutaxeiya cacayarixi memixünaxü. 'Aixüa reuquemaritü Quesusitüa nacateitüni heuyumarietü. Meniutimamani. ³⁶ Hicü memunenierixü metenivarutaxatüani que mütiutavicueisitüarie tevi cacayarixi meminücai. ³⁷ Hicü yunaitü Catarena xici vacüe memütamakai meyumüiretû menitavavirieni vahesüa müyemiecü. Cuini mieme mecatenimamacaitüni. Quesusi canuvasie cayerüca caneyani yu'utüma. ³⁸ Hicü 'iya tevi cacayarixi memixünaxü nitavavirieni hamatüana mücuyeicanicü. Masi Quesusi neiyenü'ani müpaü 'utaitü, ³⁹ 'Aque quenemie. Mana quetinivaretaxatüa nai Cacayari que masi'uyuri. Neyani naisarie quiecarisie ticuxatatü que mütiutavicueisitüa Quesusi.

Cairu nu'aya que müranuquetüarie, 'uca ticuicame Quesusi 'ücarieya 'umayüacu

(Mateu 9:18-26; Maricuxi 5:21-43)

⁴⁰ Mericüsü Quesusi 'anutaüye heta'acu, yumüiretû teüteri menitavaüritüani me'icuevietü. ⁴¹ Hicü tevi mana caninüani Cairu titevatü. 'Iya tuqui va'üya canihücütücaitüni. Quesusitüa 'ativeca vaüriyarica nitavavirieni quitana müyemiecü. ⁴² Xeücüame neixeyacaitüni yunive 'ucatüme, tamamata heimana huta viyari yacütütü hücame. Nemüximecaitüni.

Mericüsü muva 'uyemiecacu yumüiretû teüteri menisaipünacaitüni. ⁴³ Hicü 'uca mana niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari niyuriecaitüni, xuriyaya cacaneunavecaitüni. Teyu'uhayemavemete vahesüa yupini tiniutixütücaitüni naime, ni xevitü pücayüvecai menayehüanicü. ⁴⁴ Hicü Quesusi varita 'uyemietü 'ücarieya ni umayüani. Yapaucua neunüani xuriyaya mi'axiyacai. ⁴⁵ Hicü Quesusi müpaü ni utayüni, Quepaicü pünesi'umayüa. Yunaitü meyucu'imavacacu, müpaü ni utayüni Pecuru, Ti'üquitame, yunaitü teüteri 'aurie mepüyucuxeüri mepümasaisaipüna, quepai pünesi'umayüa, peraine. ⁴⁶ Quesusi müpaü ni utayüni, Xevitü pünesi'umayüa. Türücariya nehésie vayeneicacacu yanepütimaicai. ⁴⁷ Hicü 'uca yatimaitü 'avie mücayüanecai, 'utayüyacatü ninüani. Hetüana 'ativeca yunaime teüteri vahürüpa nitaxatüani que mütimayüa, yapaucua que müranayehüiya. ⁴⁸ Quesusi müpaü tinitahüave, Nenive yuri pemütiuta'ericiü pecaniutavicueisitüarieni. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie.

⁴⁹ Mericüsü müpaü 'utainecacu cuxi, xevitü va'ü quie meyetüa mana caninüani müpaü tita hüaveque va'ü, 'Ari 'anive canemüni yemecü. Ti'üquitame pepücati'uxitüaca. ⁵⁰ Hicü Quesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca. Yuri quetineuta'eri xeicüa, nitavicueisitüariemecü.

⁵¹ Hicü Quesusi heutahaca quita, hipame püca varupitüa hamatüana memeutahaxüanicü müvayecateisie, Pecuru Vani Cavucu xeicüa nunusi 'uquiyarieya varusieya xeicüa nivarupitüani. ⁵² Yunaitü meniutisuanacaitüni mene'erivacaitüni meyhiverietü. Quesusi müpaü ni utayüni, Xepüca'utisuanani. Pücamüqui, pucusu masi. ⁵³ Müme

meninanimacaitüni metemaitü yeme müümüquicaicü. ⁵⁴ Hicü mamaya 'uviyaca müpaü tinitahüave, Nunusi 'acu, quenanucuquexi. ⁵⁵ Hicü 'iyarieya ninuani. Yapaucua nanucuqueni. Quesusi müpaü tiniuta'aita mütimiquienicü. ⁵⁶ Hicü 'uquiyarimama meniuhüxiyani. 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ni xeime tüma xepücatehaxaxatüvani que mütiuyü hepaüsita.

9

Tamamata heimana yuhutame que mütvareutanü'axüa teyü'üquitüvamate
(*Mateu 10:5-15; Maricuxi 6:7-13*)

¹ Mericüsü varucuxeürieca tamamata heimana yuhutame, türücariya nivarupitüani heiserie memexeyanicü cacaüyarixi 'axa memü'anene yunaime vahepaüsita, cuiniya hepaüsita memüvaranayexürüvanicü. ² Nivareutanü'axüani memütecuxatanicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, memüvaranayexürüvanicü teüteri. ³ Müpaü tinivarutahüave, Tixaü xepücatehetücünü huyeta mieme, mumuxi xeraí 'inüa tumini, huta camixayari xepüca'anacatücünü meta. ⁴ Haqueva quita xemetanaqui'erivani muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucau xemüyehuque. ⁵ Haque xemücahetanaqui'eriva, quiecarisie yaxequetenuehuni, 'inüaricü yucacaisie mieme tumuanari xequeneucasixüa, müpaü xeteyurietü xemütehecüatanicü vahesie que mürahüivanicü. ⁶ Müme meheutayeixüaca quiecaritiesie menicu'uvacaitüni metecuxatatü mevaranayexürivatü tecuicucate naisarie.

Herurexi que mütiyu'iyaritüacai Quesusi hepaüsita, Vani Ti'üyame 'umieriecu
(*Mateu 14:1-12; Maricuxi 6:14-29*)

⁷ Hicü Herurexi mühürütüarielai mücü cuiepa müti'aitanicü, mücü tiniutamarieni que mütiyurienecai Quesusi naime. 'Asipücatimaicai que mütiyurieniquecai hipatü müpaü memaitücateicü quename vaniu Vani müquite vasata 'anucuquetüarie, ⁸ hipatüta quename 'Eriyaxi masiücütü 'atüa, hipatüta quename xevitü 'anucuque meripai miemete texaxatamete. ⁹ Perusü Herurexi müpaü canainecaitüni, Vani mü'uya nanutivitequiemi yanetiuta'aitacu ne. Peru que püpaicü 'icü hepaüsitana müya 'anuyüneme nemü'enie. Nixeyamücücaitüni Quesusi.

Auxüme miriyari que mütvarami

(*Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Vani 6:1-14*)

¹⁰ Mericüsü nü'arisixi me'u'axüaca, nai Quesusi metenitaxatüani que memüte'uyuri. Mücüri varavitütü neyani yühücüame quiecarí Vesaira müracuteva 'aurae macumavesie. ¹¹ Teüteri yamete'utamarieca meniveiyacaitüni. Varutanaqui'erieca tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Müme müpaü memüteheuyehüacai nivananayexürieni.

¹² Mericüsü tau nacayunirümeacaitüni. Hicü tamamata heimana yuhutatü hesüana meyucuxeürieca müpaü metenitahüave, Teüteri quenivareutanü'axüa 'aurava memüyehucü quiecarite 'emüyeyeu 'esimüyeyeusie memüyehenicü 'icuai memecaxeiyacü. 'Ena macumavesie teniu'uvani. ¹³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme püta xequetenivarumicua. Müpaü meniutiyuane, Vaüca 'icuai tepücahexeiyä, 'auxüme payari huta quesüteyari xeicüa. Me xüca 'icuai tenanaiyuni 'ime teüteri yunaime vahesie mieme. ¹⁴ 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupamümeacaitüni. Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamate, Yaxequetenivarutahüavi memücyaxixüanicü huta teviyari heimana tamamata yacütütü meyupapaümetü. ¹⁵ Müme müpaü mepüte'uyuri,

yunaimē mepūvareucuyasaxūa. ¹⁶ Hicū 'enu'ūca nitaneneviya 'auxūme payari huta quesūteyari meta, taheima heutinierca. 'Ititaratū nivata'ūitūvacaitūni teyū'ūquitūvamete memūvamicanicū teūteri. ¹⁷ Yunaitū meniticuani meniutihuxani. Tarimeyari niucuxeūriyani manuyuhayevaxū, tamamata heimana huta quirivayari paūmetū nayani.

Pecuru que mūtiuyutahecūataxū Quesusisē tiviyatū

(Mateu 16:13-19; Maricuxi 8:27-29)

¹⁸ Mericūsū Qesusi niyuneneviecaitūni yuxaūta, teyū'ūquitūvamete mana me'u'uvacacu. Mūpaū tinivaruta'ivaviya, Teūteri que metecuxata que mū'ane nepūhūcū ne. ¹⁹ Mūme mūpaū metenita'eiya, Hipatū mūpaū meniutiyuaneni, quename Vani Ti'ūyame pehūcū, hipatūta quename 'Eriyaxi pehūcū, hipatūta quename petixaxatame, meripai miemete texaxatame quename pehūcū pemanucuque. ²⁰ Hicū mūpaū tinivacūhūaveni, Xemete que xe'utiyuane que nepūpaicū. Pecuru mūpaū tinita'eiya, Que mū'ane Cacaūyari heiserie mipitūa Cūrisitūtūme, 'ecū pecanihūcūtūni.

Qesusi que mūtivarutahūavixū que mūtimmerieniquecai

(Mateu 16:20-28; Maricuxi 8:30-9.1)

²¹ Qesusi cuinie tinivaruhūritūani, mūpaū tiva'aitūatū 'asimemūcatehūavenicū xeime 'icū hepaūsita. ²² Mūpaū niutayūni, Yuri Tevi que nemūtiteva, neuyevca cuxi vaūca nemūticiuinecū. Ta'uquiyarima, mara'acate memūhūritūarie, mūmeta 'inūaricū memūte'ūquitamete yunaitū mecanenitixani'ericuni, necanimieriemūcū, hairieca tucarisie necananucuetūariemūcū.

²³ Mūpaūta tinivacuxatūvacaitūni yunaimē, Tevi xūca yuvaūriyani nehamatū muyeicanicū, queyutatuaca, queyuvaūriyani tucariūcū sepa curuxisē mumierie, nehesisē quetiviyani. ²⁴ Que mū'ane mūyutavicieisitūamūcū caniyutatūmaiāmūcū. Que mū'ane mūyutatūmaiya necūmana, mūcū niyutavicieisitūamūcū yemecū. ²⁵ Tevi nai cuiēpa mūtixuave xūca ra'ivaque, tita ra'ivaqueyu xūca heuyuehūanique xūca yutatūmaiyanique. Tixāū pūcara'ivaqueyu. ²⁶ Que mū'ane mūnesiteviya miteviya nenuqui, neta Yuri Tevi que nemūtiteva nepiteviyani 'iya quepaucua nemunuani nemarivetū, ne'uquiyaripaū visi ne'aretū, netupirisixima memūpasie Cacaūyarisie mieme vahamatūa. ²⁷ Xasunicū nepūtixecūhūave, hipatū 'uva memū'uva mepūcacuini mexi mecanenierivave que mūti'ane Cacaūyari ti'aitametūcacu. 'Ariēqueque mecanicuicuni.

Yūcū tiyuxexeyatū que mūratūa

(Mateu 17:1-8; Maricuxi 9:2-8)

²⁸ Mericūsū 'inūca 'icū niuquī, 'atahaica tucari yacūtūtū 'anucayacu, yemurisie neutiyune yutanenevienique, Pecuru Vani Cacuvu varavitūtū. ²⁹ Hicū yuneneviecacu niericaya yūcū tiyuxexeyatū nayani, 'ixuriquiteya tuxatū xavavatūtū nayani. ³⁰ Hicū 'uquisi yuhutatū hamatūana meteniutixatatūcūne. Mūme Muisexi 'Eriyaxi mecanihūmetūcaitūni, ³¹ visi meteyuxexeyatū Qesusipaū metenicuxatācāitūni que mūtiyemiecai, que mūraye'aniquecai Querusaremesie. ³² Mericūsū Pecuru hipatū hamatūana memū'uvacai yunaitū mecanicusuaitūni. Cuini mieme mecateneucusicuaitūni. Me'anutanenierca menixeiya visi 'aneme, 'uquisi menivaruxeiya yuhutame 'auriena meti'ucame. ³³ Mūme meyhuximecacu Qesusisūa, Pecuru mūpaū tinitahūave, Ti'ūquitame 'aixūa canī'āneni 'uva temū'uvacū. Hicūmū haica xamaruyari tepūtivevieni, 'ahesie mieme xeime, Muisexisē mieme xeime, 'Eriyaxisē mieme xeime. Mūpaū niutayūni 'asicatimaitū que

mainecai. ³⁴ Yaticuxatacacu haivitüri nanutatani nivareutinani. Vareutinaximecacu meniutimamani. ³⁵ Hicü haivitürisata xevitü müpaü niutayüni, 'Icü caninenivetüni, yemecü nemenuyexei. Xequene'enieca. ³⁶ Utaniucu, Quesusi yuxaüta niuyuhayeva. Müme cayuvatü meniutamare. 'Ana xeime mepücatehaxatüvacai tita memüte'uxei hepaüsita.

Quesusi que mürenayehüa nunusi cacayari 'axa mü'ane miviyacai
(Mateu 17:14-21; Maricuxi 9:14-29)

³⁷ Mericüsü 'uxa'arieca yemurisie me'acahucacu yumüiretü menivaranucunaque teüteri. ³⁸ Hicü 'uqui teüteri vasata 'uvetü müpaü tiniuhiva. Ti'üquitame 'acu, nenive queneuxeyia cuerietü xüa. Xei hüca necanexeyiani. ³⁹ Cacayari 'axa mü'ane picuviviya. Yapaucua picunüñve 'utahivacacu cuaimuxari vayeneicacacu. Haveri mieme picuhayecava 'esivatücacu 'imiximetü xeiçüa. ⁴⁰ Nevarutavaviriecu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memenunü'anicü mecaniuyutatexieni. ⁴¹ Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüyuxamurie. Qeapaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicani, quepaümexa nepüxenevieca. 'Ena quenatu'i 'anive. ⁴² 'Amieximecacu cacayari 'axa mü'ane nenucahüani 'ixamurietü. Hicü Quesusi cacayari müca'itiya 'utatiecu nanayeveni nunusi, 'uquiyarieya niyetuirieni. ⁴³ Yunaitü meni'iyarixiecaitüni Cacayari müya mütitürücaüyecaicü.

Tavari Quesusi que müttivarutahüavixü que mütimierieniquecai
(Mateu 17:22-23; Maricuxi 9:30-32)

Hicü yunaitü mehüxiyacacu nai que mütiyurienecaicü, müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, ⁴⁴ Xeme 'icü niuqui yu'iyarisie xequeneucayesa. Yuri Tevi netitevatü neniyetüyamitü teüteri vamamasie. ⁴⁵ Müme mepücaheitimaivavecai 'icü niuqui. Vahesie mieme ni'aviecaitüni, ya'ayumieme yamepücatehetimaivavecai. Memamatü mepücayuvaüriyacai memita'ivaviyaquecai 'icü niuqui hepaüsita.

Que mü'ane müve'eme, que mutayü
(Mateu 18:1-5; Maricuxi 9:33-37)

⁴⁶ Mericüsü niuqui meniütixuatütücüne, que mü'ane müme masi ve'emētütü mayaniquecai. ⁴⁷ Quesusi timaitü que memüteyücühüavecai yu'iyarisie, nunusi yu'aurie niutaqueni. ⁴⁸ Müpaü tinivarutahüave, 'Icü nunusi matetü quename nehesüa mieme, mücü 'ayumiemeyaricü xüca 'itanaqui'erieni, neta canenitanaqui'erimücü. Que mü'ane munesitanaqui'erieni ne, 'iyata canitanaqui'erimücü munesiheyenü'a. Que mü'ane yunaime xesata masi vaüca tixaü mücatihücü, mücü canive'emētüni.

Que mü'ane mücatasi'aye'unie cataniparevieca, que mutayü
(Maricuxi 9:38-40)

⁴⁹ Hicü Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tepuxei 'ahesüa niu miemetütü mütiva'aitüacai cacayarixi 'axa memü'anene memüvaxünacü teüteri. Peru tenitanenani 'ahesie mücativiyacü tahepaü. ⁵⁰ Quesusi müpaü tinicühüaveni, Xepüca'inenaca. Xüca catasi'aye'unieca cataniparevieca.

Quesusi que müttivarutati Cacuvu Vanimame

⁵¹ Mericüsü tucari 'aye'aximecacu manutivitüquienicü, 'ana neutiyune Querusareme cayucunüitüanütü. ⁵² Niuqui tuayamete nivarancuhaisitüiya. Müme mana me'uyehutü Samariyatari vaquiecarisie meniu'axüani tixaütü memütecuha'aritüanicü hesiena mieme. ⁵³ Quiecatari mepücaheitanaqui'erie yemecü Querusareme

müyemiecaicü. ⁵⁴ Teyü'üquitüvamete Cacuvu Vanimatü mete'utamarieca müpaü metenitahüave, Ti'aitame, camatinaque temutiniucanicü 'Eriyaxi que mütiuyuri, tai taheima macanenicü müvatitaiyacü müme. ⁵⁵ Peru Quesusi ta'aurie 'aveca nivarutatieni müpaü 'utaitü, Cari xeme 'asixepücatemate que mü'ane 'iyarisie xemüteviya. ⁵⁶ Yuri Tevi netitevatü, que nemütinua, teüteri va'iyari neheuyexürienique nepücanua, masi nevatavicueisitüanique püta necaninuani. Hicü xeime quiecarisie püta menecüne.

Teüteri Qesusisie memüteviyacuai
(Mateu 8:19-22)

⁵⁷ Mericüsü huyeta me'uyehucacu, xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pememie, neta necanimieni. ⁵⁸ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Cauxaisi yuterü mecanexeiyani, viquixi taheima miemete yu'itua metehexeyata, perusü ne Yuri Tevi netitevatü tixäu nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.

⁵⁹ Hicü xeimeta müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. 'Iya müpaü tinitahüave, Queneneupitüa merie nemüyemiecü, ne'uquiyari nemücateucücü hemüyuque. ⁶⁰ Müpaü tinita'eiya, Müquite quenivaruhayeva müme püta memüvacateucücü yuhesüa miemete müquite. 'Ecü pütasü quenemie, quetinecuxatani que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

⁶¹ Hicü xevitüta müpaü tinitahüave, 'Ahesie necatiniviyamücü Ti'aitame. Queneneupitüa xEICÜA ne'ivama nemüvatateutüanicü merie. ⁶² Quesusi müpaü tinitahüave, 'Icumayüame hararu, xüca yu'utüma 'utaniereni, 'aixüa pücaüni. Cacaüyari yacü xEICÜA canexeyamücü ti'aitüvemetüme.

10

Que mütvareutanü'axüa haica teviyari heimana tamamata

¹ Mericüsü 'arique Ti'aitame hipameta varuhüritüaca haica teviyari heimana tamamata meyupaümeme, yuhutatame nivareutanü'axüani memanucuhaitütüanicü naime quiecarisie naime quiepa haque mücü meta'aniquecai. ² Müpaü tinivarutahüave, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücaümüre. 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'anicü yu'isanarita. ³ Xequeneuhuniri. Camü que nemütixetanü'axüani, muxasi türixi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü. ⁴ Xepücaheitücüni vipura xerai cacai. Huyeta xeime xepücaüritüaca. ⁵ Haque xeme'axüani quita, müpaü meri xequeneutiyaneni, 'Uva quiecatari 'aixüa xequetexeyarieca. ⁶ Xüca mana 'ayecani que mü'ane müyuvaüriya 'aixüa mütxeixyarienicü, hesiena tinaquetü canayeimücü xevaürisica. Me xüca müpaü 'anetü ca'ayecani, xevaürisica caninuamücü xehesie. ⁷ Manatütü mücü quita xequeneyuhayevani xetecuatü xete'ietü tita memütexemicuani. Ti'ivamesie catininaqueni 'ivaricaya. Xepücaupatatüveni hipame vaquita. ⁸ Haque quiecarisie xeme'axüani, haque memüxetanaqui'erieni, xequetenecuaca tita xemütemiquieca. ⁹ Xequenivaranayexüri tecuicucate mana miemete. Müpaü xequetenivacuxaxatüvani, Hicürixüa naye'aniri, Cacaüyari canisütüani 'ena ti'aitatü. ¹⁰ Haque quiecarisie memücaxetanaqui'erieni xehe'axüayu, vacaye 'utüa xe'uyehütü müpaü xequeneutiya, ¹¹ 'Asita tumuanari xequiecarisie mieme mütasiciuema tacacaisie, tepiticase texehécüatütü. Sepanetü xemücatasi'utanaqui'eri, ipaü xequetenemaica, tucari maye'acü Cacaüyari misütüacü ti'aitatü. ¹² 'Ipaü nepütixecühüave, tucariyari 'aye'ayu

cuanivemecü mecani'itüariecuni vana quiecatari Suruma quiecatari cacuanivemecü me'itüariecacu masi.

Que memücateyuvaiüriyacai quiecaritesie

(Mateu 11:20-24)

¹³ Xüa 'ui xeme Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Türücaüyemecü xüca tiuyüni que Tirusie Sirunisie que mütiuyü xehesüa, meripai mepütehayeveaqueyu que memüteyuriecaci, mepüyhiveriecaqueyu maixa me'anacatütücaitu hiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü. ¹⁴ Masi Tiru quiecatari Siruni quiecatari cacuanivemecü masi mecani'itüariecuni quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, xeme püta cui cuanivemecü xe'itüariecacu. ¹⁵ Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutitucaqueyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa püta xecaneucaxüriyacuni.

¹⁶ Que mü'ane müxe'enie pünesi'enie. Que mü'ane müxexani'eri pünesixani'eri. Que mü'ane münesixani'eri pixani'eri que mü'ane münesiheyenü'a.

Hutarieca que memüte'u'axüa haica teviyari heimana tamamata

¹⁷ Mericüsü haica teviyari heimana tamamata hutarieca meniu'axüani meyutemamavietü, müpaü me'utiyaütü, Ti'aitame 'acu, 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene yamepütecahu que temüteva'aitüa 'ahesüa temümiemetecü.

¹⁸ Müpaü tinivacühüaveni, Nesü necanixeiya Cauyumarie muyuavisie 'anacahüiyacu merücaripapaü. ¹⁹ Tamüsü heiserie nenixe'upitüani

cuterixi terücaxi xemüvatiquesinacü, 'iya mütsasi'aye'unie türücariyaya naime xema'ivacü heiserie necanixe'upitüani. Tixaü 'axa pücatixeyurieni. ²⁰ Mücücü xepücayumamavieca, cacaüyarixi yamemütecahucü que xemüteva'aitüa xEICÜa. Xequenyutemamavieca masi xemacayasariECÜ taheima.

Quesusi que mütiyutemaviecai

(Mateu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Mericüsü 'ana niyutemaviecaitüni 'Iyari Mütiyupata yatipitüacacu. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari pemüti'aita taheima cuiEpa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'icü pemütiuti'avietaxücü, müme memüteyü'üquitüavave müme memütemaivave memücaheitimanicü, türi püta vahesie mieme masihücüme pemayeitüacü. Hü ne'uquiyari, 'aixüa 'ane pepü'eriecai müpaü pemütiyurienecaicü.

²² Nai netiniyetuiriyarieni ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü nu'aya, 'uquiyarieya xEICÜa müpaü catinimaica. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü 'uquiyarieya, nu'aya xEICÜa müpaü catinimaica, me nu'aya xüca yuvaüriyani mixeisitüanicü xeime, mücüta müpaü catinimaica.

²³ Hicü ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete yühücüate metitecacu, Müme memunenierixü que xemüte'unenierixü xeme, 'aixüa mecani'itüarieca müme. ²⁴ Müpaü nepütixecühüave, yumüretü texaxatamete te'aitamete meta mepixeyacucaci tita xemüte'uxei xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucaci tita xemüte'u'eni, peru mepüca'i'eni.

Samariyatanaca 'aixüa mütiuca'iyaricai

²⁵ Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai nanucuqueni 'isipanique. Müpaü niutayüni, Ti'üquitame, tita reuyevese müpaü nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nehese mütiuaquenicü. ²⁶ Iya müpaü rehüave, Inüari niuquiyarixisie que re'uxa. Que peticuterüva. ²⁷ Mücü müpaü tinicühüaveni, Müpaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacayari naime que pemüre'iyaricü naime que pemüti'amatecü, naime 'atürücariyacü, naime que

pemüticu'erivacü. Mücü meta, pecaninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie. ²⁸ Qesusi müpaü tinita'eiya, Heiseriemecü peputa'a. Müpaü xüca petiyurieneni, pecanayeyuricamücü.

²⁹ Peru mücü heiseriemecü yaticamiecatü yuhecüatamütü müpaü tinicühüaveni Qesusi, Mericüte, que püpaicü nehepaü tevi. ³⁰ Hicü 'ita'eiyaca, Qesusi müpaü niutayüni, Heiva tevi Querusareme heyeyaca Quericu neucamiecaütüni. Mericüsü tenavayamete menenucunaque. Me'itiquemaripieca me'icuvaxüaca menecüne müximeme me'ucu'eiriëca.

³¹ Mericüsü 'asicatimaitü que mütiyüü mana neucamiecaütüni mara'acame mücü hueta. 'Ixeiyaca mana niuyeyani yateva. ³² Yaxeicüatari Revi nuvarieyasie mieme xevitü tuquita mütiparevivametücai muva 'uyemietü yateva niuyeyani. ³³ Perusü xevitiüxa Samariyatanacatütü mana 'uyemietü hesüana caninuani. 'Ixeiyaca nitinenimayata. ³⁴ 'Aura 'uyaca 'ixuriqui neiverieni xuriya maneicacaisie, haseiticü vinucü 'i'uhayemaca. 'Enuti'icatata yupuxusie mesunipai cani'atüani. Mana ni'üviyacaitüni. ³⁵ Hicü 'uxa'arieca xei teviyari 'inüariyari vati'üca ni'ütüani mesuni cusiyari müpaü ticühüavetü, Quene'üviyani. Hesiena mieme xüca tixautü petinanaimücü, xüca 'acuxi heuyeveca, nepütinetuani quepaucua nemayeneni. ³⁶ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave xevitü mi'isipanecai, Mericüte que peticu'eriva. 'Ime yuhaicatü que mü'ane yuhepaü tevipaü pixei, tenavayamete me'enucunaquecu mücü tevi. ³⁷ 'Iya müpaü rehüave, Que mü'ane mitinenimayataxü, mücü pühücütücai. Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, 'Ecütari quenemie, hepaüna quetineyurieneni.

Qesusi que mürecu'ivataxü Mariya Marita vahesüa

³⁸ Mericüsü mana meniu'uvacaitüni. Hicü Qesusi xeime quiecarisie neutahani. 'Uca Marita titevatü nita'inieni yuquita. ³⁹ Yu'iva 'ucatüme pexeyacai Mariya titevacame. Mücü Qesusitüa 'acaitü ni'eniecaütüni niuquieya. ⁴⁰ Mericüsü Marita püyuxamuriecai vaüca ticumaüvatü mütivaminicü. Mana 'utaqueca müpaü niutayüni, Ti'aitame, yapecara'eriva ne'iva nexaüta munesi'ucu'eiricü nemütixeminicü. Yaquetineuthüavi pünesiparevieneni. ⁴¹ Qesusi müpaü tinicühüaveni, Neuxei Marita, vaücavacü pepü'a'iyaritüa pepü'amuina. ⁴² 'Esiva peuyevese xeiçüa, xevitü xeiçüa. Mariya canenuyexeiya tita masi 'aixüa müti'ane. Pücanavaiyarieni.

11

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitacai Qesusi (Mateu 6:9-15; 7:7-11)

¹ Mericüsü heiva 'aniucateitüni yunenevietü. Yunenevieri 'unücu, hesüana miemete teyü'üquitüvamete xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetatine'üquitüca temütaneneviecacü, Vani que mütiyarü'üquitüa yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete. ² Mücü müpaü tinivacühüaveni, Quepaucua xemüyunenevie 'ipaü xequeneutiya, Ta'uquiyari taheima pemacave, Quememateheuyehüvirieca que pemütipasie. 'Enata queneusutüa pe'ti'aitatü.

Cuiepa yamequeteyurieca que matinaque, Taheima que memüteyurie.

³ 'Icuai tucaricü que temüteheiyehüva, Tucaricü yaquetatinemicuani.

⁴ 'Axa que temüte'uyuri quetatineuyehüvirieca,

Tameta tetevareuyehüviriecacu
 Müme 'axa memütasiyurie yunaitü.
 Pepücatasipitüaca temü'inüasienicü,
 Masi quetaneutavicueisitüa
 'Axa temüca'itüarienicü.

⁵ Müpaüta tinivarutahüave, Xüca xevitü xeme yuhamicu hexeiyani, mücü xüca hesüana nuani tücari hixüapa müpaü rehüavetü, Nehamicu 'acu, haica payari queneneuniütüa. ⁶ Tamüsü xevitü nehamicu nehesüa caninuani cuyeicame, tixaü necarexeiyacacu nemütimini. ⁷ Quita mayeca müpaü que 'utayüni, Quetineuhayeva. Quitenie püreuname, netüriyama tanaitü tepuhe. Nepücaýve nemanucuqueni nemümasiniütüani. ⁸ Müpaü nepütixecühüave, canihamicuyatüni, peru mücü 'ayumiemeyaricü xeicüa püca'anucuqueni püca'iniütüani. Siquresü 'iya munua mücayutiteviyacü püta quiecame panucuqueni piniütüani tita müreuyehüva. ⁹ Müpaü nepütixecühüave ne, xüca xe'ita'ivauni xecatehayevatü xecanimiquiecuni. Xüca xe'icuvauni xepitaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xepüteheuyepiyarieni. ¹⁰ Yunaitü memita'ivau mepitanaqui'erie yu'ivaurica, yunaitü memicuvautüve mepitaxeiya yunaitü, 'itupari memücuýtüüva mepüteheuyepiyarüva.

¹¹ Que mü'ane xeme yunive mexeiya, xüca nu'aya pa 'itavavirieni, que 'imini tete pa xatatü. Me xüca quesü 'itavavirieni, que 'imini cu quesü xatatü. ¹² Me xüca 'itavavirieni tavari, que 'imini terüca. ¹³ Xeme 'axa xemüte'u'iyari xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yütüriyama, xe'uquiyari taheima macave masi yemecü 'Yari Mütiyupata taheima mümieme canivamimücü müme memitavaviri.

Que memüte'ixanetacai Quesusi, müpaü me'utiyuatü quename cacaiyari 'axa mü'ane 'inücai

(Mateu 12:22-30; Maricuxi 3:19-27)

¹⁴ Mericüsü nitahüave cacaiyari 'axa mü'ane mixünacü tevi. 'Iya cacaiyari 'iviyacacu tevi pünenuriecai. Hicü cacaiyari 'ixünacu, tevi tiniutixatatüyani münenuriecai. Teüteri menihüxiyacaitüni. ¹⁵ Peru hipatü müme müpaü meniu-tiyuanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütiyiacü Peheresepurisie, 'ayumieme nivanaruyenü'avani cacaiyarixi 'axa memü'anene. ¹⁶ Hipatüta me'i'isipatü 'inüari menitavavirieni taheima mieme. ¹⁷ Mücü va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuiepa, xüca quiecatari hixüata meyusana, maná pacumavere. Xeime quie quiecatari xüca hixüata meyusana menita'unicuni. ¹⁸ Cayumarie xüca hixüata yusana, que reuterive ti'aitametütü. Xemesü xeputiyuane quename Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'ava cacaiyarixi 'axa memü'anene. ¹⁹ Ne mericü xüca Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaiyarixi 'axa memü'anene, xenivema que mü'ane rahesie meteviyatü mepüvaranuyenü'ava. Müme 'ayumieme xehesie mecatenahüpacuni. ²⁰ Mesü xüca Cacaüyari türücariyayacü püta nevaranuyenü'avani cacaiyarixi 'axa memü'anene, xehesüa canisütüani Cacaüyari ti'aitatü.

²¹ Tevi mütürücaýve cuya tepüaya ma'ü mexi 'i'üviya quie, cayuvatü puma piniteya. ²² Que mü'ane masi yemecü mütürücaýve nuame 'e'ivame, pinavairieni cuya tepüaya hesiena yuri müti'eriecai, yucupaniyeruma püvamini tepüateya.

²³ Que mü'ane nehesie mücativiya pünesi'aye'uni. Que mü'ane nehamatü müca'icuxexeüriva pitaxürüva.

*Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiyiya tevi
(Mateu 12:43-45)*

²⁴ Cacaüyari 'axa mü'ane 'ixüname tevi, macuvaquisie puyeicani 'uxipiya cüvaunetü. Yutexienetü müpaü paineni, Nepüyemie nequita nemüvayetüsie. ²⁵ Nuame pitaxeiya vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme. ²⁶ Ana püyemie püvata'inieni hipame cacaüyarixi masi cuini mieme 'axa memü'anene 'atahutame. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne. 'Imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarietü payani, que müca'itüariecai matüaripai.

Müme yuricü 'aixüa memü'itüarie

²⁷ Mericüsü müpaü ticuxatacacu, 'uca teüteri vasata muyeicacai niutahiva müpaü 'utaitü, 'Aixüa que 'itüariecaitüni que mü'anesie pemüyecatei que mü'ane mümasisisitüacai. ²⁸ Mücü müpaü niutayüni, Masisü püta, 'aixüa que me'itüarieca müme Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecahu.

*'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri
(Mateu 12:38-42; Maricuxi 8:12)*

²⁹ Hicü teüteri meyucuxeürieximecacu müpaü tiniutixatatüyani, Hicü miemete teüteri 'axa teyuruvamete mecanihümetüni. Menicuvautüveni 'inüari, peru 'inüari mepücapitüarieni. Cunasi 'inüarieya xeicüa mecanipitüariecuni. ³⁰ Cunasi 'inüari que müratüa Ninivetari vahesie mieme, neta Yuri Tevi que nemütiteva 'inüari necanayeimücü hicü miemete teüteri vahesie mieme. ³¹ 'Uca taserieta müti'aitametücai cuiipa cananucuquemücü titahecüataque hicü miemete teüteri vahepaüsita quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, vahesie pürähüivani mücü meyetüacü cuié manunieresie mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Tamüsü que mü'ane mütimaive Sarumuni que mücatimaivecaipaü 'uva puyeica. ³² Ninivesie quiecatari mepanucu'uni metetahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Vahesie pürähüivani, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memütuyuriecai Cunasi tivarutaxatüacu. Tamüsü que mü'ane mütürücaüye Cunasi mücatitürücaüyecaipaü 'uva puyeica.

*Tavaiyari cüxemeya
(Mateu 5:15; 6:22-23)*

³³ Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, cacunicü püca'enucanani. Vapai püta pecayeni, teüteri me'atahaxüaximetü memixeiyacü hecüariyaya. ³⁴ Mericüte, tahüxie tavaiyari cüxemeya canihücütüni. Xüca 'ahüxi 'aixüa reu'erieca, 'aixüa 'iyaricü xüca peti'amicuani, pecanihecüariviyarieca 'avaiyarisie naime. Me xüca 'axa 'aneni 'ahüxi, pecati'amimütü 'avaiyarisie pecaniyüriyarieca. ³⁵ 'Ayumieme que'encuerivayurieca, 'ahesüa mieme cüxeme capa 'uyürecü. ³⁶ Xüca 'avaiyarisie pehecüariviyarieca naimesie, tixaü catiyürivecacu, naitü canihecüacamücü, cüxeme que matihecüariviya xavatütü.

*Quesusi que mütvaniuquimacai Pareseusixi, müme 'inüaricü
memüte'üquitametetücai vahamame
(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 20:45-47)*

³⁷ Mericüsü tiuhayevacu, Pareseütütü nita'inieni hesüana müticuanicü. Muva heutahaca mana nayerüni. ³⁸ Pareseu 'ixeiya niuhüxiyani müca'ucamaimacü meri caticuavetü cuxi. ³⁹ Hicü Ti'aitame müpaü tintahüave, Hicümüsüari xeme Pareseusixi tecüxi xacü herie xepüca'itiva, peru yutaüta xepühüpüne xetenavacutü 'axa xeteyurietü. ⁴⁰ 'Asixepücatemate. Que mü'ane mitavevi herie taütanata catitavevi. ⁴¹ Masi

taütana miemecü xequeteneyumicuanı xeteyucanenimayatü, mücücü naitü 'itiyatü nayeimücü xehesie mieme.

⁴² Perusü xüa 'ui xeme Pareseusixi. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvauüriya xemixatüanicü Cacaüyari yerüvavuena xura naima tupiriyasie mieme peru xepücayuvauüriya heiseriemecü yaxemütcahunicü, xepücayuvauüriya xeminaqui'eriecacü Cacaüyari. Müpaü püta püreyuevese müpaü xemüteyuriecacü, siepüre xecatehayevatü xei tapari xe'ixatüatü.

⁴³ Xüa 'ui xeme Pareseusixi. Püxenaque yunaima vahüxie xemayeyaxecü tuquita, xemüvauüritüariecacü quiecarı hixüapa. ⁴⁴ Xüa 'ui xeme. Teuquiya mUCA'aviesiepaü xecani'aneneni. Teüteri teuquiya mecaniquesinani 'asimecatemaitü.

⁴⁵ Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, müya pe'utaitü pepütasinuquima tameta. ⁴⁶ 'Iya müpaü tinicühüaveni, Xüa 'ui xemetari 'inüaricü xemüte'üquita. Teüteri xepüvaruti'icatüya 'icate mücuanivecü. Va'icate xemücumauvani ni yu'itüvamecü xepücayuvauüriya xevaparevienique.

⁴⁷ Xüa 'ui xeme. Texaxatamete vateuquiya 'inüariyari xecanivevieca, xe'uquiyarima mevarucuicu. ⁴⁸ 'Ayumieme xepüyuhecüata, xe'iyari yacani'aneneni xe'uquiyarima que memüte'uyuri. Müme mepüvarucui, xeme va'inüari xepüvevi.

⁴⁹ Cacaüyari timaivetü 'ayumieme müpaü niutayüni, Texaxatamete nepüvatanü'airixüani nü'arisixi meta. Hipame müme mepüvacuini mepüvaruveiyani. ⁵⁰ 'Ayumieme hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü yunaima texaxatamete vaxuriyacü cuie munetüariesie hicüque mütayeurivecü, ⁵¹ Haveri xuriyayacü meri 'asita Sacariya xuriyayacüque mumierie mürayutimavatüre heyeyaca tuquita caheta'avetü. Hü, yanepütixecühüave, hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü.

⁵² Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquitamete. Xepinava quitenie yaviyari cümana teüteri metemaivavemete memacünequecai. Xemetütü xepüca'aye'axüavave, xepüvanena hipame memaye'axüaniquecai.

⁵³ Mericüsü vayeyacu müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi yunaitü menitixematücüne cuini mieme. Meniti'ivaviyatücüne müticuxatanicü vaücava hepaüsita ⁵⁴ me'ihupietü memiviniyanicü niuquiyacü.

12

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mieme

¹ Mericüsü 'ana teüteri vaüca miriyari meyupaümetü meyucuxeüriecu yu-quetasie me'a'uvecacu, nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamate, Xequeteneyucuerivayurieca masi Pareseusixi vahesüa mieme tiyucuxanariyame hepaüsita, yacü xeiçüa que memüteyurie 'avie, xemeta capa xe'useviximarienicü. ² Peru naitü müranucuname xeiyarietü nayeimücü, naitü mütiuti'aviesie masiücütü canayeimücü. ³ 'Ayumieme müpaü nepaine, nai que xemütécuxata yüvipa, hecüaripa cani'enieriecamücü. Cayuvatü xemutiyuane quita, qui heima meti'utü yamecateniuhivacuni.

Que mü'ane xepümacaxe (Mateo 10:28-31)

⁴ Müpaü nepütixecühüave xeme necupaniyeruma, xepücavamacarüca müme memüyüvave tavaiyari memümüeni xeiçüa peru 'arique memücayüvave 'asimemüteyurieni masi vaüca. ⁵ Nepütixetaxatüani que mü'ane

xemümacarüca. Xequenemacarüca que mü'ane 'imieme tevi heiserie mexeiya meicahüanicüta xasi taiyariyarisie. Hü, müpaü nepütixecühüave, 'iya xequenemacarüca.

⁶ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya yu'auxüvitü huta senitavuyari mecate'aye'axe. Peru ni xevitü müme pücatümaiarié Cacaüyari hüxie. ⁷ Mücü meta, xecüpa xemu'usie mieme naitü püti'inüasieve. Xepücaheumamaca. Yümüiretütü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, xeme masi vaüca xepüte'aye'atüca.

Que mü'ane müyutahecüata teüteri vahüxie, quename nehesüa mieme (Mateu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Müpaü nepütixecühüave, yunaitü memüyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa memiemete, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaninehecüatamücü quename vahesie netiviya Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie. ⁹ Que mü'ane müyucu'imava teüteri vahüxie quename nehesie camieme 'utaitü, mücüta pücamarivani Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie.

¹⁰ Yunaitü memüniuquixi Yuri Tevi hepaüsita, mecaniyüvaveni memüteheuyehüviyarienicü. Perusü que mü'ane 'axa mütayüni 'Iyari Mütiyupata hepaüsita, mücü pücaüveni müreuyehüviyarienicü.

¹¹ Quepaucaxi xemanuhapanieni tuquipa miemete vahüxie te'aitamete heiserie memexeiya vahüxie, xepücaü'yariütüaca quepaü xemütetiniuni yuhesie mieme, que xemutiyuane. ¹² 'Anatütü 'Iyari Mütiyupata müpaü pütix'e'üquitüaca que müreuyevese müpaü xemutiyanenicü.

Tevi müxicütücai 'asimücatimaicai

¹³ Hicü teüteri vasata 'uvetü xevitü müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, yaquetineutahüavi ne'iva munesi'ütüanicü tita nehesie müтинаque taquemasi tita mütatiucu'eiriri. ¹⁴ Qesusi müpaü tinitahüave, Neuxe, que mü'ane xe'isücame pünesi'ayeitüa xepini nemütisananicü. ¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca naimecü, xequeneyü'üviyani capa xeteyucahiv'e'riecacü 'axa müti'anicü. Piniteya ranuyuhayevacacu pücatucari. ¹⁶ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi müxicütücai cuie nexeyacaitüni cuini mieme mütiutixuxuavitüvacai. ¹⁷ Hicü müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Qesü netiyurieni. Tixaü nepücarexei'ya haque nemeiti'uta netüricu. ¹⁸ Hicü müpaü niutayüni, Tamüsü 'ipaü nepütüyurieni. Nepica'una necaxetunite, 'epapame masi nepütivevieni. Mana nepeti'uta netüricu nepinite. ¹⁹ 'Anari ne'iyarisie müpaü nepütinecühüaveni, Ne'iyari 'acu, vaüca pinite pecatiniuti'uta müixa viyarisie mieme. Quene'uxipieca quetinecuaca quetine'ieca pe'atemavietü. ²⁰ Perusü Cacaüyari müpaü tinitahüave, Cari 'asipepücatimate. Hicü tücacüta 'a'iyari pepütavaviyarieni. Tita pemütiuti'utaxü, que mü'ane piniteya pürayani 'ana. ²¹ Yaxeicüa cani'aneni que mü'ane yuhesie mieme müyuti'usiri vaüca, peru mücaxicu Cacaüyari que mütxeiya.

Que mücareuyevese müyu'iyaritüacacü müyumuinanicü (Mateu 6:25-34)

²² Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Ayu-mieme müpaü nepütixecühüave, xepücaü'yariütüaca yutucari hepaüsita que xemütecuan, yuvaiyari hepaüsita que xemüteyutiquemaritüani. ²³ 'Icuai zeicüa pücatucari, 'ixuriquí zeicüa pücaravaiyari. ²⁴ Xequenivara'erivani

cuasari. Mepüca'uca'e mepüca'isana. Caxetuni 'iqui mepücahexeiyä. Ca-caüyaritütü catinivamicuani. Viquixi que memüte'aye'axe, xeme cuini mieme masi xecate'aye'axe. ²⁵ Que mü'ane xeme yu'iyaritüatü püyüve 'e'utevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini. ²⁶ Mericü 'esiva xeicüa xüca xecayüvaveni, titayari xeteyu'iyaritüa naimecü.

²⁷ Tuturi xequena'erivani, que mücativita que mücatisa'a. Peru 'ipaü nepütixecühüave, Sarumuni cuini mieme visi que mü'anecai, visi pücaranacatücücai vahepaü ni xeimepaü 'icü tuturi. ²⁸ Mericü xüca Cacaüyari müpaü tiqemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü muxuave 'uxa'a huxunuta meucaxüriyani, masi yemecü catixequemaritüaca xeme. Cari 'esiva xeicüa yuri xepüte'erie. ²⁹ Tita xemütECA'acü xepüca'ayumiemetetüni, tita xemüte'icü meta, xepücamuinariECA. ³⁰ Teüteri naisarie cuiepa miemete 'ipaü 'aneneme nai mepücuvaütüve. Xeme xe'uquiyari masi müpaü pütimate xemeiyehüvacü 'icü. ³¹ Xemesü xequenyuvaüriyani Cacaüyari tixe'aitüvame mühücütünicü. Müpaü xeteyurietü, 'icü nai xepümüquienitari.

Que mütitü'uta taheima mieme

(Mateu 6:19-21)

³² Nemuxasima sepa xemücayumüire, xepücaheumamaca. Xe'uquiyari caniyuvaüriyani mütxepitüanicü tita mürexeiya ti'aitametütü. ³³ Xequetenetuaca yupinite, xeteyuparevitü xequetenyumicuan. Xequenanhuri tumini maname mücaye'irive. Taheima xequeneuti'uta tita mücatixüve, haque tinavayame 'aura mücaheyeica haque cuisü mücareticuitamava. ³⁴ Haqueva xemeiti'uta, manata miemecü xe'iyari yacani'anemücü.

Ti'uximayatame mücaha'arisie

³⁵ Xequenyuha'aritüaca xe'ayühüatücaitü xecüxeme tacacu. ³⁶ Xemeta teüteri vahepaü xequenyüaca yucusiyari memücuevie. 'Asimecatemaitü quepaucua neüquia 'ixüararipa mayeyani, mecanicuevieca cuitüva memüteheuyepienicü nuayu 'itupari heyütüayu. ³⁷ 'Aixüa mecani'itüariECacuni müme te'uximayatamete xüca vacusiyari nuame varetaxeiya me'ayeneniereme. Yuricü nepütixecühüave, panuyühüani, mexa 'aurie püvacuyasaxüani, mana 'uyeicatü pütivamini. ³⁸ Sepa tücüari hixüapa sepa yuimuana munua, müya meteyuriecacu xüca varetaxeiya, 'aixüa mecani'itüariECacuni müme. ³⁹ 'Ipaüsü xequetenemaica, xüca quiecame müpaü timaicaque quepaucua tinavayame munuaniquecai, püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana. ⁴⁰ Xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua necanuaximeme xemünesi'erieca, Yuri Tevi que nemütiteva, 'ana necaninuamücü.

Ti'uximayatame yamücatamicie

(Mateu 24:45-51)

⁴¹ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Ti'aitame, 'icü 'üxasi hepaüsita peti'üquitatü tame petatixata, nusu pepüvaxata yunaime. ⁴² Ti'aitame müpaü rehüave, Qui cusiyari que mü'ane pühüritüani yuquie quiecatari vacü, tucari 'aye'ayu müvati'inüasirienicü va'icuai. Que mü'ane yamücatamicie, que mü'ane mütiyumate, mücü canihüritüariECamücü. ⁴³ Mücü ti'uximayatame 'aixüa cani'itüariECamücü xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme. ⁴⁴ Yuricü nepütixecühüave, yupini nai hepaüsita pütihüritüani. ⁴⁵ Me xüca mücü ti'uximayatame müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü, xüca varutivatüyani te'uximayatamete 'uquisi 'ucari,

xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni xüca taveneni, ⁴⁶ mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuumücü quepaucua müca'icuevie, yapaucua quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame. Hixüata piviteni, pipitüani yamemücatecahu vahepaü. ⁴⁷ Mücü ti'uximayatame yamütaimacai que mütinaquecai cusiyarieya, peru mücayucuha'aritüa 'asimücatiuyuri que mütinaquecai, mücü cuini mieme canicuveiyaxüamücü. ⁴⁸ Que mü'ane püta 'asicatimaitü yamütiuyuri para mücoveiyaxüanicü, 'ayüveca xeixüa pücuveiyaxüani. Que mü'ane vaüca mütiumique, mücü vaüca pütitavaviyarieni. Que mü'ane vaüca mühürütüarie, vaüca masi pütitavaviyarieni.

Quesusi hixüata que mütivasana
(Mateu 10:34-36)

⁴⁹ Ne necaninuani tai nemeucahüanicü cuiepa. Xücate 'utinaisienique tüma. ⁵⁰ Peuyevese nema'ivarienicü nemümierenicü, tevi que müranucanamiapaü hacü quepaucua müca'üyarie. Haveri mieme nepütüca'eniva mexi ca'aye'ave. ⁵¹ Que xetecu'eriva nemunuaçü nepapitüanicü cuiepa memütama 'aixüa memüteyuxeiyanicü. Tixaüsietü, 'ipaü nepütixecühüave, hixüata nemüvasanacü püta nepunua. ⁵² Hicü 'uxa'atüni yu'auxüvitü xei quiyarita miemete hixüata mepüyusanani yuhaicatü yuhutame mevaraye'unietü, yuhutatü yuhaicame mevaraye'unietü. ⁵³ Hixüata mepüyusanani 'uquiyarieya 'eye'uniecacu yunive, nu'aya 'eye'uniecacu yu'uquiyari, varusieya 'eye'uniecacu yunive uca, nu'aya 'eye'uniecacu yuvarusi, yumu'e'ema me'ayuye'uniecacu.

Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme, que mutayü
(Mateu 16:1-4; Maricuxi 8:11-13)

⁵⁴ Hicü müpaü tinivarutahüave teüteri, Quepaucua xemixeiya haivitüri 'e'a'enirümeme tau macayuyiipiquesie, cuitü xeputiyuane quename caviyerüme. Müpaü pütüyunitütü. ⁵⁵ Quepaucua taserieta mu'eca, müpaü xeputiyuane quename 'uxüca. Müpaü pütüyüni. ⁵⁶ Xeme yacü xeixüa xecaniyüaca, xepi'inüata cuie que mütiyuxexeiya muyuavi meta. Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme.

Queuneütüa masixaneta, que mutayü
(Mateu 5:25-26)

⁵⁷ Titayarita yücümana xecateheitimaivave tita mütiheiserie. ⁵⁸ Quepaucua 'isücomesüa pemanuhanieni, huyeta xe'uhutü queuneütüa 'axanetame masixünacü, capa 'isücame huxie masihe'atüanicü, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, tupiri capa masi'anutahüanicü casariyanata. ⁵⁹ Müpaü nepümaticühüave, müva pepücavayeicani mexi pecati'atuave naimecü.

13

Xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, xecanicuicuni, que mutayü

¹ Mericüsü hipatü 'ana me'u'axüaca metenitaxatüani Carereyatari vahepaüsita, Piratu mütiuta'aitaxü memücü'ivacü mexi metemavatüvecai. ² Iya müpaü tinivacühüaveni, Que xetecu'eriva. Müya memüte'uccinixücü que metemasiücü, quename mümetütü masi yemecü 'axa meteyuriecai, hipatü Carereyatari yunaitü 'axa que memücate'uyuri. ³ Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie xeme, vahepaü xecanicu'ivacuni yunaitü. ⁴ Müme meta tamamata heimana 'atahaicatü memüyupaümecai vahesie mücü tuxi Siruhesie müvarucui, que xetecu'eriva müme vahepaüsita. Que metemasiücü quename masi cuini mieme vahesie rahüivacai, hipatü teüteri Querusareme memütama yunaime

vahesie que mücarahüivacai. ⁵ Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, yaxaicüa xecanicui'ivacuni yunaitü.

Cüye müca'utixuaverixü hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁶ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tini'üquitacaitüni. Tevi 'anicateitüni cüye muca'iteüritaxü yuharaverita. Mana ni'axecaitüni 'icuaxi cuvaunetü cüyesie mieme. Cacanitaxexeyiacaitüni. ⁷ Hicü haraverita mühüritäriecäi müpaü tiniutahüave, Camüsü haica viyari nepeucuyeixüa 'icuaxi necuvaunetü 'icü cüyesie mieme. Nepüca'itaxeiyave. Quenahüva, titayari cuie tisevixima xEICÜA. ⁸ Peru tihüveme müpaü tinicühüaveni, Cusi'yari 'icü visie queneuhayeva xEICÜA, mexi hetüana nehecueiviyatüyani mexi havunu nehavivietüyani. ⁹ Xüca 'utixuavere 'aixüa püyüni. Me xüca catixaütüni, tepehüani que pemaine.

Quesusi que mürenayehüa 'uca 'uxipiya tucariyarisie

¹⁰ Mericüsü 'uxipiya tucarisie tini'üquitacaitüni heiva xeime tuquita. ¹¹ 'Uca mana nayecateitüni cacäyari 'axa mü'ane miviyacai tamamata heimana 'atahaica viyari 'iveranariyatü. Nanacatusicaitüni, püca'yüvecäi müyutaseiriyacü naima. ¹² Hicü Quesusi 'ixeyaca yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, 'Uca pepuxünarie que pemütiveranica. ¹³ Hesiena 'utimecu yapaucua niutaseire. 'Aixüa nainecaitüni Cacäyari hepaüsita. ¹⁴ Hicü tuqui va'üya ha'atü Quesusi menayehüacü 'uxipiya tucarisie, müpaü tinivarutahüave teüteri, 'Ataxevitü tucari puxuave quepaucua meuyevese yamüti'uximayacacü. Mücü tucarisie 'ayumieme xequene'axeni xequenayexürivani, peru 'uxipiya tucarisie pücatixaüsietü. ¹⁵ Hicü Ti'aitame müpaü tinita'eiya, Cari xeme yacü xEICÜA xepüyüa. Yuxexuitü xeme 'uxipiya tucariyarisie xecatevaxüna yupuixisixi yupuxuri haque memacavü, xecatevarehapanä xecatevaharitäva. ¹⁶ 'Icü 'uca 'Apurahami caninu'ayatüni, peru Ca'yumarie necuviecaitüni tamamata heimana 'atahaica viyari. Careuyevese 'uxipiya tucarisie müxünarienicü 'acuvietü. ¹⁷ Müpaü 'utayücu meniuyutiteteviya yunaitü memeye'uniecai, hipatü teüteri yunaitü meyumemamaviecacu nai que mütiyurienecaicü marivemecü.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 13:31-32; Maricuxi 4:30-32)

¹⁸ Hicü müpaü niutayüni, Querü ti'ane Cacäyari ti'aitametücacu. Que 'aneme 'üquisicayari nexatatü nepihecüatani. ¹⁹ Musitasa 'imüariyari'apä cani'aneni. Tevi 'enutücüa yuharaverita neicaxürieni. 'Utavereca cüye nayani. Viqixi taheima miemete meniyuti'ituatüvacaitüni mamateyasie.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 13:33)

²⁰ Hicü tavari müpaü niutayüni, Que müti'ane Cacäyari ti'aitametücacu, que 'aneme 'üquisicayari'apä nepihecüatani. ²¹ Pa cuxanariyamepä cani'aneni. 'Uca 'enu'üca nitimuina pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque naitü niuticuxanare.

Quitenie 'esimayeva

(Mateu 7:13-14, 21-23)

²² Hicü quiecarite 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie caniyueicacaitüni ti'üquitatü, Querusareme 'uyemietü. ²³ Mericüsü xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'aitame, hipatü xEICÜA metetavicueisitüariexime. 'Iya müpaü tinivarutahüave, ²⁴ Xequeneyumexütüaca xemeutahaxüanicü

quitenie 'esimayevasio. Müpaü nepütixecühüave, 'arique yumüiretü meneutahaxüacucacuni peru meniyutatexicuni. ²⁵ Quiecame 'anucuqueme quepaucua müreunani quitenie, 'ana xeme tacua xeniyuhayevacuni 'itupari xeyüitüatüvetü müpaü xe'utiyaütü, Ti'aitame 'acu, quetatineuyepiri. Peru mücü müpaü tinixetahüavimücü, Ne nepücxemate haque xememiemete. ²⁶ 'Ana xenisütüacuni müpaü xe'utiyaütü, Tame 'ahesüa tepütecuacai tepüte'iecai, 'ecüta tacaye 'utüa pepüti'üquitacai. ²⁷ 'Ana müpaü tinixetahüavimücü, Nepücxemate haque xememiemete. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yunaitü yaxepüteyurie que mücatiheiserie. ²⁸ Mana xeniutisuanacuni xecaniyutaquevecuni, quepaucua xemüvaxeiya 'Aurahami 'Isahaqui Cacuvu texaxatamete yunaime mana me'u'uvame haque Cacaüyari müre'aita, xeme püta xe'anuyexüriyayu. ²⁹ Tau matineicasie miemete macayuyuiquesie miemete mecani'axüacuni, taserieta miemete ta'utata miemete mete'axüani meta. Mexa 'aurie meniyaxicuni haque Cacaüyari müre'aita. ³⁰ Camüsü, hicü miemete 'imatüremete, hipatü müme 'ana mexüacate mecanacünicuni, hicü miemete mexüacate meta, hipatü müme 'imatüremete mecanacünicuni.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita (Mateu 23:37-39)

³¹ Mericüsü 'ana Pareseusixi hipatü hesüana meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Uma quenemie, Herurexi pümasimiemücü. ³² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Müpaü xequetenehüaviyu nesimariutame, Neuxe, ne hicü 'uxa'a nepüvaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvatixünacü teüteri, nepüvaranayexürieni tecuicuicate. 'Ayeimana nepaye'atüarientütü. ³³ Mücü xeicüa, neuyeveca hicü'uxa'a nemücyeyecanicü varie meta. Vaüriyarica peuyevese yunaitü texaxatamete memücüi'ivacü Querusareme, xaüsie pücatixaü. ³⁴ Querusareme, Querusareme, 'ahesie quiecatari mecanivacuica texaxatamete, mecanivatituaxani müme 'ahesüa memeyenü'ariva. Müixa que nemütivacuxeürimücücai 'anivema, vacana yupixüxüisi que mütivacuxexeürivapaü yu'anatüa. Mepücauyuvaüriyacai. ³⁵ Camü xequi pücu'eiriva 'uyemavetü. 'Ipaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyaneni, 'Aixüa que ticühüavarüvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü munua.

14

Quesusi que mürenayehüa tevi meuhatücatei

¹ Mericüsü Quesusi xeimesüa ninuani 'uxipiya tucarisie ticuanique. Mita'ini teüteri va'uquiyarima canixevitütücaitüni Pareseütütü. Müme menihupiecaitüni. ² Hicü tevi meuhatücatei hüxiena nacateitüni. ³ Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametücai Pareseusixi meta, Catitauniva 'uxipiya tucarisie menayehüanicü tevi, pücatauniva nusu. ⁴ Müme cayuvatü meniumacaitüni. Hicü ticuicame 'umayüaca nenayehüani neinü'ani. ⁵ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xeme xüca puxuya heucaveni müvatixavasie, ya puixiyea xüca heucaveni, cuitü cativatihana 'uxipiya tucarisie. ⁶ Mepücaüyüvavecai tixaü memutiyanenicü 'icü hepaüsita.

Neüquiya 'ixüaramete

⁷ Hicü varuxeiyaca que memütehenuyexeyacai haque masi 'aixüa mü'anenecai memayaxecü, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitatüyani müme memuta'inierie. Müpaü tinivarutahüave, ⁸ Quepaucua tevi müxeta'inieni neüquiya 'ixüararipa, haque masi 'aixüa

mü'ane, mana xepüca'ayaxiqueni. Cauca xeime masi ve'eme 'uta'inie, 'ecü 'esiva peve'emetücacu xeicüa. ⁹ 'Ahesüa nuame que mü'ane müxe'uta'ini müpaü pümaticühüaveni, Queneupitüa 'icü püta 'ena mayerünicü. 'Ana 'ecü pe'ateviyatü 'imatüreme 'üparieyasie pe'acaitü pepayani. ¹⁰ Masi quepaucua pemüta'inierieni, mana quenayexi 'imatüreme 'üparisie. Quepaucua munuani que mü'ane mümasi'uta'ini, müpaü pümatitahüave, Nehamicu, 'uma püta quenayexi 'aurava 'ura. 'Ana visi püraniuveni 'ahepaüsita yunaima 'ahamatü memuta'inierie vahüxie. ¹¹ Yunaitü tixaitü metehümetüme memayuyeitüva, tixaitü mecatehümetütü mecanayeitüariecuni, peru que mü'ane tixaitü catihücütüme mayuyeitüva, mücü tixaitü tihücütütü canayeitüariemücü.

¹² Hicü müpaü tinitahüave que mü'ane mita'ini, Quepaucua 'icuai pemüvevieca ya tuca ya taicai, pepücava'inieca 'ahamicuma 'aivama 'amarema 'auravatori memeuca'u xeicüa, tavari capa müme memasi'uta'inienicü, capa perapiniyariacacü. ¹³ Masi quepaucua 'icuai pemüvevieca, queniva'inieca müme memümamave memümamavavaqui memühurietüca memacücüpe püta. ¹⁴ Müme tixaitü mepücatehexeiya cümana tavari memümate'apiniriacacü. Müpaü petiyurienetü 'aixüa pecani'itüariacamücü, tavari pepürapiniyariECA quepaucua memanucu'uni müme heiseriemecü yanemütecahu.

Tucui mariveme hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹⁵ Hicü memuta'inierie xevitü, 'icü 'u'enieca, müpaü tinitahüave, 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mürecuani haque Cacaüyari müre'aita. ¹⁶ Peru Quesui müpaü tinicühüaveni, Xevitü tevi 'icuai niuvevieni mariveme. Yümüreme nivaruta'inieni. ¹⁷ Hicü tucari 'aye'acu memütecuanicü, neinü'ani yuhesüa mieme ti'uximayatame müpaü tivatahüaveque memuta'inierie, Xequenacüni, hicürixüa pücuha'arisie. ¹⁸ Hicü yuxexütü yunaitü meniuyuti'imatücüne. Xevitü meri müpaü tinitahüave, CuiE nepenanai, peuyevese nemixeyamiecü. Nepücaüve nemümüciecü, quenereuyehüviri. ¹⁹ Xevitüta müpaü titahüavixü, Puixisixi nepüvarenanai 'auxüme yutayari. Nevareta'inüataque nepümie. Nepücaüve nemümüciecü, quenereuyehüviri. ²⁰ Xevitüta müpaü titahüavixü, 'Uca nepuvitütüarie, 'ayumieme nepücaüve nemümüciecü. ²¹ Hicü ti'uximayatame nuaca müpaü tinitahüave yucusiyari. Hicü quiecame 'uyeha'aca müpaü tinitahüave yuhesüa mieme ti'uximayatame, Cuitü quiecarisie quenemie caye 'ütüa huyeta. Memümamave memümamavavaqui memacücüpe memühurietüca quenivaravitüqui 'uva. ²² 'Arique müpaü niutayüni ti'uximayatame, Cusiyari, que pemütiuta'aitaxü yanepütüuyuri. Mepücahüpüne cuxi. ²³ Hicü cusiyarieya müpaü tinicühüaveni yuhesüa mieme ti'uximayatame, Huyeta quenemie tesariya que mütiucumane, vaüriyarica quenivarepitüa memahucü nequita memütahü necü. ²⁴ 'Ipaü nepütixecühüave, müme memuta'inierie, ni xevitü müme pücahe'inüata ne'icuai.

Que müraye'axe xüca Cürisitusie tiviyani

²⁵ Mericüsü yumüiretü teüteri 'utümana meniuhucaütüni. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave, ²⁶ Xüca nehesüa nuani, xüca cava'uxive'erieca yu'uquiyari yuvarusi yü'üya yütüriyama yu'ivama, xücate ca'uxive'erieca yutucari meta, pücaüve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüvanicü. ²⁷ Que mü'ane mücayuvaüriya curuxisie mümierieni, que mü'ane nehamatü müca'uyeica, mücü pücaüve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüvanicü. ²⁸ Xevitü xeme xüca tuxi tavevimücünü, mana carayerüni merie titi'inüataque que müraye'aca, xüca heixeyani cümana minüni, me

xüca catixaütüni. ²⁹ Simiyenituyari tavevieyu, yutatexieyu minünicü 'aixüa püca'yüni, yunaitü mecanitinanaimatücüne memüneniere ³⁰ müpaü me'utiyaütü, 'Icü tevi qui caniusütüani, püyutatexie püca'inü. ³¹ Xeime cuiépa ti'aitame xüca yemiximeni xeime ti'aitamematü memüyutacuinicü, mana meri carayerüni, müpaü tiyücühüavetü tamamata miriyari varavitütü xüca 'acu yüveni menucunaquecü 'iya xei teviyari miriyari varavitütü hepana mamie. ³² Me xüca catixaütüni, teva heyeicacacu cuxi neüquixivieya, nü'arisixi penunü'airieni, pitavavirieni 'aixüa memüteyuxeiyanicü. ³³ Yaxeicüatari yunaitü xeme xüca yupinite nai xecate'ucu'eirieni, xepüca'yüvave nehésüa miemete teyü'üquitüvamete xemayueitüvanicü.

'Una hamuritü que mürayuyeyitüa

(Mateu 5:13; Maricuxi 9:50)

³⁴ 'Una 'aixüa cani'aneni. Xücate 'una hamuritü 'ayanique, titacü ra'usüreqeuyu 'unatütü. ³⁵ Aixüa cacani'aneniqueyu cuiépa meviviyanicü ni xasipa. Nanuyehüiyamücü xEICÜa. Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

15

Muxa meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 18:10-14)

¹ Mericüsü müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari 'axa teyuruvamete meta hesüana meni'axecaitüni yunaitü me'lenienique que müticuxatacaicü. ² Hicü Paresesusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meta, meniniuquixiecaitüni müpaü me'utiyaütü, 'Icü 'axa teyuruvamete canivanaqui'erieca, vahamatü tinecuaca.

³ Hicü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, ⁴ Xevitü xeme xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xevitü xüca heuyeveni, mana 'üxapa cativacu'eirieni hipame nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve, 'itaxeiyameque xEICÜa pütihaveya. ⁵ Yuteva hetaxeiyame, yunaiparie heicuyeme niyemieni yutemavietü. ⁶ Yuquie nuame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü tivacühüavetü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, nemeitaxeicü nemuxa meuyevecai. ⁷ Müpaü nepütixecühüave, hepaüna meyüatü, cuini mieme mecaniyutemamavieca taheima quepaucua xevitü mütihaveya 'axa tiyurienetü. Nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucatü heiseriemecü yamemütecahu tixaü memücateheuyehüva memütehayevacü 'axa meteyurietü, müme vahepaüsita 'esiva xEICÜa mepüyutemavie.

Tumini meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁸ 'Uca xüca tamamata tuminiyari hexeiyani pürata tuminiyari, xei tuminiyari xüca heuyehüani, catitaiya cüxeme, caracu'itieni yuquita, 'aixüa 'anemecü caticuvauni. 'Itaxeiyameque pütihaveya. ⁹ 'Itaxeiyame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü 'utaitü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, netumini nemutaxeicü nemeiyehüacai. ¹⁰ Müpaü nepütixecühüave, yaxeicüa Caca'yarisüa miemete niuqui tuayamete temavierica mecanexeiyani, quepaucua xevitü mütihaveya 'axa tiyurienetü.

'Uquirasi nu'aya meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹¹ Müpaü niutayünita, Tevi yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema. ¹² Hicü mutaya müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Ne'uquiyari, 'apinisie mieme mücü quenetineyetuiri nehésie mieme mayanicü quepaümetü nehésie

mütinaque 'apinitücai. ¹³ 'Ana yupini tinivayeturieni yuhutame yunivema. Hicü yapaümexa 'anucayacu mutaya nai tiucuxeüricea teva caneyani xeime cuieyarisie. Yupini catineuyehüani mana yacü xecüa. ¹⁴ Mericüsü nai tiutixütüacu, haca niutaveni cuini mieme mücü cuieyarisie. Reuyehüatü nayani. ¹⁵ Hicü mana quiecamesüa nuaca hesiena tiniuviya. Mücü neimü'ani tuixuri mütivaremicuanicü cuiepana. ¹⁶ Huxaimütü nihive'eriecaitüni tita memütecuacai tuixuri vapinuripaü 'aneneme, peru ni xevitü pücatimi. ¹⁷ Mericüsü 'uca'iyaritü nayani. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyarisüa miemete te'ivamete pa mepexeyia 'anuyuhayevacame, ne masi 'uva nepümüxime hacacü. ¹⁸ Nepüyemie mecuxi ne'uquiyarisüa. Müpaü nepüreitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütüyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütüyuri. ¹⁹ 'Aixüa nepücatiua'iyari, heiserie nepücahexeyia para hutarieca 'anive nemayanicü. 'Ahesüa miemete te'ivamete vahepaü xecüa quentinepitüaca nemünehayevacü. ²⁰ Hicü yucuha'arütüaca yu'uquiyarisüa neyani. 'Eteva cuxi 'amiecacu 'uquiyarieya nixeyia, nitinenimayata. 'Utanausaca 'enucunaqueca 'enacaviyatücaitü ni'iseni. ²¹ Hicü nu'aya müpaü tinitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütüyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütüyuri. 'Aixüa nepücatiua'iyari, heiserie nepücahexeyia para hutarieca 'anive nemayanicü. ²² 'Uquiyarieya masi müpaü tinivarutahüave te'uximayatamete, Xeyia 'aixüa, 'ixuriqui masi 'aixüa mü'ane herie mieme xequenayahuri xequenacatütüa, hanira xequeneucamaniri mamayasie, cacai meta 'ücayasie. ²³ Xequenehaniyu siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane, xequeneumi'a. Tetecuatü tepütatemamavieca. ²⁴ 'Icü nenive 'umüme nene'eriecaitüni peru nanutaniere, neuyevacaitüni peru niutaxeyarieni. 'Ana meyutemamavietü menacüne yunaitü.

²⁵ Mericüsü masicaya xaüsie neyeicacaitüni. 'Amietü, qui 'aurie 'uyeicatü, niva'eniecaitüni xavererusixi vainarurisixi. ²⁶ Yu'aurie 'itahüaveca ti'uximayatame xeime, nita'ivaviya que reyüane. ²⁷ Mücü müpaü tinicühüaveni, 'Aiva caninuani. 'A'uquiyari canimieni siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane mitanaqui'ericü 'aixüa reu'eriecame. ²⁸ Hicü masicaya niuyeha'ani, pücayuvaüriyacai meutahanicü. 'Uquiyarieya vayeyaca nicunütüvacaitüni. ²⁹ Müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Neuxeí, müixa viyari netini'uximayacaitüni 'ahesüa, hicü cuxi netini'uximayaca. Ne hasuacu nepücamasicu'imaiyacai, yanepüticamiecai. Peru ne hasuacu capüra nunusi pepücanesimive, nemarema vahamatü nemünetemaviecacü. ³⁰ Hicüri 'icü 'anive ninuani 'atumini nai hetixütüaca 'ucaravesixi vahesie. Cari siqueru müvaiya pepumi hesiena mieme. ³¹ Hicü 'uquiyarieya müpaü tinitahüave, Nenive, 'aheyemecü nehesüa peniucani. Nepini naitü catini'apinitüni. ³² Neuyevacaitüni temütatemamaviecacü. Camüsü 'icü 'a'iva 'umüme neni'eriecaitüni, peruri panutanierixü punua. Meuyevacai niutaxeyarieni.

16

Ti'uximayatame yamücatamiciecai hepaüsita ticxatatü, que müti'üquitacai

¹ Müpaüta tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tevi müxicutücai caneixeyacaitüni ti'uximayatame mühüritüariecai quiyacü. Müpaü tinitahüavarieni queneme ti'uximayatame pini reuyehüaximecai. ² Hicü yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Titayari niuqu neti'enie 'ahepaüsita. 'Inüari queneneutaveviri 'ahüritüariecacü. Nepücamasipitüani tavari pemühüritüariecacü. ³ Hicü yu'iyarisie müpaü tiniyüchüavecaitüni

ti'uximayatame, Que netiyurieneni. Necusiyari nehürütüarica pünesinavairieni. Nepücatürücaüye para nemüti'ivanenicü ne'inetü, nepüneteviya 'icuevaricü. ⁴ Hicirixüa nepüretima que nemütiyurieneni quepaucua nemüpasieni quepaucua nemücatihürütüarieca para hipame vaquita nemünaqui'erivanicü. ⁵ Hicü yuxexuime varahüavixüaca müme memüte'apicaquecai cusiyarieyasüa, müpaü tinitahüave meri munua, Quepaümetü peuyevese para pemürapicacü necusiyarisüa. ⁶ 'Iya müpaü tinitahüave, Xei sienituyari tamüpuyari haseti. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanhuri quepaümecü pema'acaye. Cuitü mana quenayexi, xeime püta quenaca'utüa huta teviyari heimana tamamata maine. ⁷ Müpaüta tinitahüave xeime, 'Ecüsü quepaümetü peuyevese pemürapicacü. 'Iya rehüave, Xei sienituyari necayari türicu. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanhuri quepaümecü pemü'acaye maine. Xeime püta quenaca'utüa nauca teviyari maine. ⁸ Hicü cusiyarieya 'aixüa nainecaitüni ti'uximayatame hepaüsita sepa heiseriemecü mücayüanecai, timaitü müyüanecaicü. Hicü miemete masi metemaitü mecaniyüaca yuteüterima vahepaüsita, hecüaripa miemete yamecayüacacu vahepaü.

⁹ Neta müpaü netinixe'utahüave xeme, teüteri yupinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Peru xeme yupinicü hipame xequenivatemavieritüaca. Müpaü xeteyurietü, quepaucua pini müreutipare, xemeta xecanitanacü'erivacuni haque qui mücahexüvesie.

¹⁰ Que mü'ane yamüticamie 'esitipaümeme tihürütüarietü, mücü yacatinicamiemücü xüca vaücava hürütüarieca. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie 'esitipaümeme tihürütüarietü, mücüta yapücaticamieni xüca vaücava tihürütüarieca. ¹¹ Hipatü pinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Xeme xüca yaxecatecahuni müpaü 'aneme pini hepaüsita xetehürütüarietü, quepaicü pütixehürütüani tita yuricü mütipini hepaüsita, yaxetecahume 'erietü. Haquevasü. ¹² Xüca yaxecatecahuni xeime piniteya hepaüsita xetehürütüarietü, que mü'ane tita mütxepini pütixemini. Haquevasü.

¹³ Ti'uximayatame pücaüve yuhutame vahesie mieme müti'uximayacacü yucusiyarima. Xeime cani'uxive'eriecamücü xeime püta naqui'erietü, ya xeimesie tiniviyamücü xeime püta xani'erietü. Xepücayüvave xemüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme yupinisie mieme 'axeicüa.

¹⁴ Mericüsü Pareseusixi 'icü nai meteni'enieni. Müme tumini memühive'eriecaicü menitave'eriecaütüni. ¹⁵ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yuri xecateniva'eritüaca teüteri quename heiserie xeyüa xe'utiyaütü, peru Cacaüyari pimata xe'iyari. Tita teüteri mamarivave memütexeiya, mücü pütixani'eriva, Cacaüyari que mütxeiya.

Que müti'ane 'inüari niuquiyari hexeyiacacu, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu

¹⁶ Inüari niuquiyari, texaxatamete vaniüqui mecani'eniecaütüni teüteri Vani canuavecacu cuxi. Nuacuque hicüque niuqui 'aixüa manuyüne püta canicuxaxasivani, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yunaitü cuini mieme mecaniyuvaüriyani hesiena memüteviyanicü. ¹⁷ Masi pücuaniiveniqueyu muyuavi cuie meutiparecü, peru cuini mieme pücuaniiveniqueyu xei 'utüaricayari xei hüxiyari müca'aye'anicü 'inüari niuquiyari que maine.

*Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü
(Mateu 19:1-12; Maricuxi 10:1-12)*

18 Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü xeime püta canicumauvani xeime cünaya hücutütü. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta nicumauvani xeime 'üya.

Xicu Rasarumatü

19 Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni xicutütü. Tataüravime nanacatüçucacaitüni, rinu 'ixuriquiyari meta. Tucaricü visi tinicuacaitüni. 20 Xevitü mavetü Rasaru titevatü mana ni'atüarivacaitüni xicu quitenie. Caneu'esacaitüni. 21 Nihuxaimüçucacaitüni, ticuaimütü tita müranacavivivecai xicu mexayasie. 'Asita sücüri me'acüneca menisenacaitüni 'esaya. 22 Mericüsü mümave niümüni. Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete menenutivitüni 'Apurahami 'aurie. Hicütari xicu tiumü tiucateuquie. 23 Müquite vasata 'ucaitü neutiniere 'uximatüarietü. Tevapai nixeiya 'Apurahami, Rasaruta tiuxei 'auriena 'uticaime. 24 Müpaü: tiniuhiva, Ne'uquiyari 'Apurahami, quenenenimayaca, Rasaru quenanü'a hapa meiquenicü yu'itüvame cüsie münesixeriyacü nenenisie, cui nemüüanecü 'ena taipa. 25 Hicü 'Apurahami müpaü niutayüni, Nenive, quena'erivani 'aixüa 'aneneme pehexeyatü pematüacü quepauca pemayeyurica, Rasaruta yaxaicüa 'axa 'aneneme hexeyatü matüacü. Mücü 'uva niunütüarieni hicü, 'ecü püta pepü'uximatüarie. 26 Mücü meta, xeme tame tahixüata 'aqui 'emeucateva puseiriyarie, para müme memüçayüvavenicü sepa memanucünicu xehesüapaitü, para vanata tahesüapaitü memüca'anacüneçü. 27 Hicü müpaü tinitahüave 'iya, Ne'uquiyari, nepümasivaviri Rasaru pamanunü'anicü nequemasisüa. 28 Yu'auxüvime nepüvarexeiya ne'ivama. Tinivahecüatüacamücü müme, capa 'uva me'u'axüanicü mürayuti'uximatüatüre mümetari. 29 Hicü 'Apurahami müpaü tinicühüaveni, Muisexi xapaya mecaneixeyani, texaxatamete vaxapa. Mequeva'enieca müme que memutiyuane. 30 'Iya re'eiya, Tixaü ne'uquiyari 'Apurahami. Masi xüca xevitü müquite vasata mieme vahesüa nuani, mepütehayeve que memütüyurie. 31 Mücü müpaü tinicühüaveni, Xüca mecava'enieca Muisexi texaxatamete, sepa xevitü manucuquenique müquite vasata, mepüçayuvüariyaniqueyu.

17

Teüteri que memütecunuitüarieni

(Mateu 18:6-7, 21-22; Maricuxi 9:42)

1 Müpaüta tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Peuyevese teüteri memücunuitüarienicü, peru xüa 'ui que mü'ane müvacunuitüani. 2 Hesiena mieme masi 'aixüa püyüniqueyu xüca mata 'acatütüarienique cüipitüana, xüca haramarasie heucahüiyanique, capa 'icunuitüanicü ni xeime 'ime sepa vaüca memücamariva. 3 Xequeneyü'üviyani xeme. Xüca 'a'iva 'axa masi'uyurieni, queneunütüa. Xüca thiyevamüçüni que mütiyurienecai, quetineuyehüviri. 4 Sepa xei tuclarisie müixa 'axa masi'uyurienique 'atahutamexa, tavari xüca 'atahutamexata 'ucunuanique 'ahesüa, Nepütihayeve que nemütüyuri, utaitü, quetineuyehüviri 'ecü.

Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü, que memutiyanecai

5 Hicü nü'arisixi müpaü metenitahüave Ti'aitame, Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü. 6 Ti'aitame müpaü niutayüni, Xüca musitasa 'imüariyariपाü 'esipemecü yuri xete'eriecaque, müpaü xepüte'itahüavequeyu

xapa mana muve, Quenivatixünarieni, haramarasie queneuca'iteüsie. Yapüticamieniqueyu que xemutiyuane.

Que müreyevese yamütiyurienenicü ti'uximayatame

⁷ Xevitü xeme xüca ti'uximayatame hexeyani mucuiesanane ya muxasi müvahüne, xüca nuani ti'uximayatame retahayevame, müpaü quetitahüave, Quenaye'a xeyia, quetinecuaca. ⁸ Pücatixaü, müpaü masi cusiyari catitahüave, 'Aixüa quetineuyuri para nemüticuanicü ne, quene'atiquemaritüa quena'ahüa quenetineumica mexi neticua'a mexi neti'ie. 'Arique mücaque pepüticuani pepütü'ieni 'ecütari. ⁹ Pamüpariyusi que 'ipitüani ti'uximayatame yatiyuriencacu que mütiu'aitüarie. Tixaü xüari. ¹⁰ Xemetari yaxecüa, quepaucua yaxemüteyurica nai que xemüte'u'aitüarie, müpaü xequenetiuyaneni, Te'uximayatame tecanihümetüni xecüa, tixaütü tahesie pücatinaque. Que müreyevcai xecüa tepüte'uyuri.

Tamamata que memüte'u'itiya, cuiniya müvaviyaca

¹¹ Mericüsü Querusareme 'uyemietü Samariya cuieyari Carereya cuieyari mayunaquecaisie niyemiecaitüni. ¹² Xeime quiecarisie ta'aximecacu tamamata 'uquisi menencunaque cuiniyacü memüca'itiatücatei. Teva meti'utü ¹³ meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Qesusi 'acu, Ti'üquitame 'acu, quetanenenimayaca. ¹⁴ Varuxeiyaca müpaü tinivarutahüave, Xequenehu mara'acate memüxexeyacü. Hicü me'uyehütü me'itiatücaitü mecanacüni. ¹⁵ Hicü xevitü müme 'uniereca que müranayehüiya, pucunua 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, carima 'utaniütü. ¹⁶ Niutihüximaqueni Qesusitüa pamüpariyusi 'ipitüatü. Mücü Samariya caniquiecametücaitüni. ¹⁷ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Tamamata mecate'u'itiya. 'Atanaucatü que metehuyunixü. ¹⁸ Hipatü mecatexuave memüyuvaüriya memucunuaxüanicü para 'aixüa memutiuyanenicü Cacaüyari hepaüsita, 'icü xaüsie quiecame xecüa punua. ¹⁹ Hicü müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi quenemie. Yuri memütiuta'ericü, 'ayumieme peputavicueisitüarie.

Quepaucua tucari maye'aniquecai para Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü
(Mateu 24:23-28, 36-41)

²⁰ Mericüsü Pareseusixi menicu'ivaviyacaitüni quepaucua maye'aniquecai tucari para Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü. Müpaü tinivarutahüave, Tanieretü xecüa 'asipücaretimani quepaucua misütüani ti'aitatü Cacaüyari. ²¹ Pücaüyveni müpaü mütayüni, Camü 'ena, camü 'uma. Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, 'ari xesata canisütüani ti'aitatü.

²² Hicü müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü xemutiuyaneni, Xüca tüma 'aye'anique Yuri Tevi tucarieya siguere xevitü, peru xepüca'ixeiya mücü tucari. ²³ Müpaü mepütetahüave, Camü 'uma peyeica, camü 'ena. Xepücatayeixüani, xepücavaranuveiya. ²⁴ Merücariya naisarie que mütihecüarivie muyuavi 'umerücatü taserieta ta'utatapaitü, yaxecüa neta müpaü nepütimasiücüre naisarie netucari 'aye'ayu Yuri Tevi que nemütiteva. ²⁵ Perusü neuyevca meri vaüca nemüticuinecü, memünesitixani'erienicü hicü miemete teüteri neuyevcata. ²⁶ Que mütiuyü quepaucua Nuhexi 'amuyeicacai, yaxecüa catiniyümücü quepaucua netucari maye'ani. ²⁷ 'Ana mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi canuvasie meutaha. 'Ana ha tiyaca nivaruca'una yunaime meniutihauni. ²⁸ Müpaürita que mütiuyü quepaucua Rutü 'amuyeicacai yapütüni. 'Ana mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai

mepütenanecai mepütetuacai mepuca'esacai mepüquitüvecai. ²⁹ Tucari 'aye'acu quepaucua Ruti meyetüa Surumasie, 'ana tai niucaviye 'asupüre nütü, nivareuyehüani yunaime. ³⁰ Müpaü catiniyümücü mücü tucarisie quepaucua nemasiücütü nemayani, Yuri Tevi que nemütiteva.

³¹ Iya tucarisie que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, piniteya quita tiyepicacu, mücü 'anacayame pücativayepini. Yaxeicüata que mü'ane yuvaxata meyeica yu'utüma pücanuani. ³² Xequena'erivani Ruti 'üyaya que mu'itüarie. ³³ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü niyutatümaiyamücü. Que mü'ane müyutatümaiya, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü.

³⁴ Yanepütixecühüave, 'iya tucarisie yuhutatü mepücahini xei 'utayarisie. Xevitü nanutivitüquiemücü, xevitü pücu'eiriva. ³⁵ Yuhutatü mepütüxüni 'axeicüa. Xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva. ³⁶ Yuhutatü vaxata mepe'uvani. Xevitü panutivitüquieni, xevitü pücu'eiriva.

³⁷ Müpaü metenicühüaveni, Ti'aitame haque müpaü püreyüni. Müpaü tinivacühüaveni, Haque caxari meca, mana virücüxi mepüyucuxeürieni.

18

Viyura 'isücame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müpaü tinivaruta'üquitüani que-name heuyevese yuheyemecü müyuneneviecacü, cavaüripietü. ² Müpaü niutayüni, 'Isücame xeime quiecarisie necateitüni. Cacaüyari pücamacarücai 'Iya, pücala'eniecai teüteri. ³ Mericüsü 'uca cünaya mumü mana necateitüni mücü quiecarisie. 'Isücomesüa ni'axecaitüni müpaü 'utaitü, Heiserie quenene-upitüa munesi'aye'unie yamücatiyurienecü. ⁴ Müixa pücayuvaüriyacai 'isücame. Peru 'arique müpaü tiniyücühüavecaitüni, Sepa nemüca'imacarüca Cacaüyari, sepa nemücala'enie teüteri, ⁵ 'icü 'ucarasi cünaya mumü canetini'uxitüaca. Mecuxi heiserie necanipitüamücü, capa 'uta'axetü nesi'utaxütüanicü.

⁶ Mericüsü Ti'aitame müpaü niutayüni, Xecani'enieni niuquieya que mutayü mücü 'isücame heiseriemecü yamücatiyurienecai. ⁷ Cacaüyari masi heiserie cativapitüani müme müvaranuyexei tucaricü tucaricü memitihivie. Que reutevini vaparevietü. ⁸ Yanepütixecühüave, cuitü heiserie canivapitüamücü. Masicutatü, quepaucua nemunuani Yuri Tevi nehücütütü, yuri mete'eriecame netivataxeiya cuipea 'acu.

Pareseu tivavavirixame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁹ Ipaüta tini'üquitacaitüni 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, hipatü yuhesie yuri memüte'eriecaicü quename heiseriemecü yametecahucai, mevaxani'erietü hipame. Müme müpaü tinivarutahüave, ¹⁰ Teüteri tuquipa meneutiyanixüani meyutanenevienique yuhutatü. Xevitüri Pareseu pühücütücai, xevitüta tevi cuviyexunusie mieme mütiyetuiriari pühücütücai. ¹¹ Mericüsü Pareseu mana 'utaqueca nenevieri niyupitüacaitüni müpaü 'utaitü, Cacaüyari, pamüparyisü nemanipitüaca hipame teüteri vahepaü nemüca'aneccü ne. Müme mepütenavaya, heiseriemecü yamepücatecahu, hipame va'ütama mepüvacumaüva, mesü 'icü tivavamepaü mepü'anene. ¹² Ne masi hutacüa nepühahaquiva xexuime semanasie, ne'ivarica naime xei tapari nepütinetua tuvitüa mieme, tamamata taparisie mieme. ¹³ Hicü tivavame yateva 'uvetü pücayuvaüriyacai siqueru yuheima meutiniercü. Masi yutavisie yucusunatü hivericacü müpaü niutayüni, Cacaüyari 'acu, quene'avaüriya 'aixüa pemünetixeyacü, 'axa netiyuruvametüme. ¹⁴ Müpaü nepütixecühüave, mücü masi yuquie neucayune heiserie hexeyatü, Pareseu pücatixaü.

Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeyitüva, tixaü mecatehümetütü mecanayeitüariēcuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeyitüva, mücü tixaü tihücütütü canayeitüariemücü.

*Quesusi que mütiuyuri türi vahesie 'aixüa memü'itüarienicü
(Mateu 19:13-15; Maricuxi 10:13-16)*

¹⁵ Mericüsü 'asita türi mecaniva'atüvacaitüni hesüana vahesie mutimenicü. Teyü'üquitüvamete mevaruxeyiaca menivarutate'acaitüni. ¹⁶ Hicü Qesusi yu'aurie nivarutahüave türi müpaü 'utaitü, Xequenivapitüaca türi nehesusia memü'axenicü. Xepücavanenaca. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni. ¹⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, nunusi 'aixüa 'iyaricü que mütiyuva'üriya, que mü'ane hepaüna mücayuva'üriya Cacaüyari müti'aitüacacü, mücü pücatipitüarieni meixeyianicü müti'aitüacacü.

*'Uqui müxicütücai
(Mateu 19:16-30; Maricuxi 10:17-31)*

¹⁸ Mericüsü te'aitamete xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'üquitame 'aixüa pemütiuca'iyari, que netiyurieyu nehiesie pütinaque tucari mücaxüve. ¹⁹ Qesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiucayiarime penetixata. Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'apüca'uyeica. Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütüuca'iyari püta. ²⁰ 'Ecü 'aisica pepümate, xeime 'üyaya pepücacumaüvani ya xeime cünaya, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, 'aquemasi 'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne. ²¹ 'Iya rehüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. ²² Qesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Xei mieme xeicüca peuyevese yapemütiyurieni. Nai pemürexeyia quetineutua, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme muyuavisie vaüca pepeucaqueni. 'Arique quenayaca, nehiesie quetineviyani. ²³ Hicü mücü niuqui 'u'enieca niyhiveriecaitüni vaüca mürexeyiacacü. ²⁴ Hicü Qesusi 'ixeyiatü yuhiveriecame, müpaü niutayüni, Canicianiveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü. ²⁵ Sepa mücacaniveniqueyu cameyu manuyehanicü 'ivipame hüxieyasie, peru siepüre masi yeme pücyanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü. ²⁶ Memü'enanacai müpaü meniutyuani, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicieisitüarienicü. ²⁷ 'Iya müpaü tiutayü, Tita teüteri memütetexie, Cacaüyari caniyüveni. ²⁸ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Camü, tame tapini nai tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya. ²⁹ Müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'uquiyarima yü'üya yu'ivama yumarema yütüriyama, yamütiyünicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, ³⁰ mücü cuini mieme masi vaüca varexeyiatü canayeimücü hicü, tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeyiatü canayeimücüta.

*Tavari Qesusi que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 20:17-19; Maricuxi 10:32-34)*

³¹ Hicü Tamamata Heimana Yuhutame yateva varevitüca müpaü tinivarutahüave, Neuxei, Qerusareme teneta'axüacuni. Naitü que müre'uxa texaxatamete vaxapasie Yuri Tevi hepaüsita, naitü catinaye'amücü. ³² Necanietuyiamücü müme memücatateüterima vahesüa, necani-nanaimariemücü 'axa netinitahüavariemücü, ³³ mecaneni'aüsicamacuni meha'atü. Menesicuvaxüame mecanenimiecuni. Peru hairieca tucarisie necananucuemücü. ³⁴ Müme 'asimepücatemaicai tita mütixatacai.

Niuquieya masi pü'aviesiecai vahesie mieme. 'Asimepücatehetima que müticuxatacai.

Macüpecai que müranutanierixü Quericutanaca
(Mateu 20:29-34; Maricuxi 10:46-52)

³⁵ Mericüsü Quericu quiecarisie 'aye'aximecacu Quesusi, xevitü 'acüpetü mana huye tesita niucateitüni tivautü. ³⁶ Hicü varu'enieca yumüireme teüteri me'anuyecücame nivacu'ivaviyacaitüni que mütiyüniquesai. ³⁷ Müpaü metenitahüave quename Quesusi 'uyüximecai Nasaretitanaca. ³⁸ Hicü macüpe carima niutahiva müpaü 'utaitü, Quesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü. ³⁹ Mexüacate menitatie ni cayuvatü müticanicü. 'Iya masi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü. ⁴⁰ Hicü Quesusi mana 'utaqueca nita'aita mahanienicü hesüana. Nuacu 'auriena müpaü tinitahüave, ⁴¹ Que matinaque nemümasiyurienicü. Rehüave, Ti'aitame, nepayeniereniqueyu. ⁴² Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Quenanutanierisü. Yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. ⁴³ Yapaucua nanutaniere. Neiveiya 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. Yunaitü teüteri me'ixeyaca visi meniutyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita.

19

Quesusi Saqueumatü que memütecuxatacai

¹ Hicü heutahaca Quericusie hixüata niuyemiecaitüni. ² Mericüsü tevi mana niucateitüni Saqueu titevatü. Mücü tevavamete catiniva'aitüvemetücaitüni cuviyexunusie mieme, püxicutücai. ³ Nixeyamücaitüni Quesusi que müpaicütücai, peru 'esimutevicaicü puyutatexie teüteri memüyumüirecaicü. ⁴ Vahüxie 'utanausaca nitimaque xapisie mixeyacü, mana muyeyaniguecaicü. ⁵ Hicü Quesusi mana 'uyemietü neutiniere. Müpaü tinitahüave, Saqueu, quenacamaqui xeyia. Peuyevese 'aquita nemenuanicü hicü. ⁶ Cuitü nacamaque, yutemavietü nitanaqui'erieni. ⁷ Me'ixeyaca yunaitü meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü me'utiyuatü, Cari tevi 'axa mütiyuruvasüa punua. ⁸ Peru Saqueu mana 'uvetü müpaü tinitahüave Ti'aitame, Neuxei Ti'aitame, nepini hixüata 'arücame nepütivamini memümamave. 'Itaricacü que nemütivacuamnacai hipame, naucamecü nepürapica. ⁹ Hicü Quesusi müpaü tinicühüaveni, Camü, 'icü quie quiecatari meputaviceisütüarie hicü. Senecatü 'icütari 'Apurahami canixiüyariyatüni. ¹⁰ Yuri Tevi que nemütiteva, necaninuani nemüvacuvaunenicü müme memeyexurie nemüvataviceisütüanicü.

Tamamata tumini müvaru'üitüa hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacü

¹¹ Mericüsü 'icü me'eniecacu tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani, Querusareme 'aurie meyeicacacü, mümeta müpaü memütecü'erivacacü quename cuitü 'isütüaniquesai ti'aitatü Cacaüyari masiücütü 'ayame. ¹² Müpaü niutayüni, Tevi ve'eme münu'ayatücai teva caniyemiecaitüni xeime cuieyarisie. Mana cayerieme para yucuepa ti'aitametütü mayanicü, 'ariqueque ninuaniquecaitüni. ¹³ Hicü tamamata yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete te'uximayatamete, tumini nivaru'üitüani xei sieniyari yuxexuime. Müpaü tinivarutahüave, Xequetenetua mexi necanuave. ¹⁴ Mericüsü hesüana miemete quiecatari meni'uxive'eriecaitüni. Niucamete menivarenü'ani 'utümana müpaü me'utiyuatü, Tame tepüca'inaqui'erie 'icü mütatü'aitüacacü.

15 Mericüsü 'anucayerieca 'ayeneca ti'aitametütü, tiniuta'aita hesüana memütahüavarienicü te'uximayatamete tumini müvaru'üitüa yamüretimanicü que memüte'uyuri yuxexuitü metetuatü. 16 Mericüsü mexüacame caninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü tamamata sienituyari nepana'ivaxü. 17 Müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütüca'yari pecanihücütüni. 'Esiapaümecü yapethüritüarieca yapeticamietü pepatüa. Camü, heiserie nemanipitüaca, tamamata quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü. 18 Hicü xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü, 'auxüme sienituyari nepana'ivaxü. 19 Müpaü tinitahüave 'iyata, Mericüte, 'ecü pepühüritüarie 'auxüme quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü. 20 Hicüta xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari camü 'atumini xei sienituyari. Nepiti'avietaxü paniyucü 'eimeme, 21 nemasimacatü pema'a'eriyacü 'ecü, pemenu'üvecü tita pemücatiucaye, pemica'isanacü tita pemücatiuc'a'e. 22 Müpaü tinita'eiya, 'Ahesie pepürähüpa 'acümana que pemutayü, ti'uximayatame 'aixüa pemücatiuc'a'yari pemühücü. 'Ecüsü müpaü pepütimaicai nemane'eriyacü, nemenu'üvecü tita nemücatiucaye, ne'ica'isanatü tita nemücatiuc'a'e. 23 Titayari siquere netumini pecatietua tumini hüvemesüa, para nenuame nemüvaye'ünicü yapaümeme 'ana'ivame. 24 Hicü müpaü tinivarutahüave yutupirisixima, Mücü tuminieya xequenenavairi, xequene'üitüa 'iya tamamata sienituyari mexeiya. 25 Müpaü metenitahüave, Ti'aitame, tamamata canexeyaniri. 26 Müpaü nepütixecühüave, yunaitü tixaütü memütehexeiya mepütemiqüieni, peru que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya pütinavaiyarieni. 27 Müme meta memünesi'aye'uniecai memücanesinaqui'eriecai netiva'aitüvame nemayanicü, 'uva xequenivarahapaca, nehüxie xequenivarucuya.

Querusaremesie que müreutaha

(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Vani 12:12-19)

28 Mericüsü müpaü 'utayüca neyani Querusareme heutiüneque. 29 Hicü Vetüpaque Vetaniya quiecaritiesie heta'aximetü, Huriva Macu'u müracutevasie yemuri hetüa nuaca, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete 30 müpaü haitü, Quiecar'i'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xeheutahaxüame xepeitaxeiya puxu nunusi hacuviecame, tevi müca'anutiyerüve cuxi hesiena. Xehecuxüname xequenahani. 31 Xevitü xüca müpaü tixe'utahüave, Titayari xete'ecuxüna, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame peiyehüva.

32 Hicü memutanü'arie menecüne. Meneitaxeiya que mütivarutahüavixü. 33 Puxu nunusi mecuxünacacu, cusiyarimama müpaü metenivarutahüave, Titayari xete'ecuxüna puxu nunusi. 34 Müme müpaü metenivarutahüave, Ti'aitame peiyehüva. 35 Hicü Quesusisüa meneihana. Yü'ücarite me'enutitüaca puxu nunusisie menenutiyei Quesusi. 36 Hicü 'uyemiecacu yü'ücarite meni'itüaximecaitüni huyeta. 37 Hicü Huriva Macu'u yemuriyaritüa viyeta me'ucahütü, yunaitü teyü'üquitüvamete meyümüretü meyutemamavietü menisütüani carima 'aixüa me'utiyuatü Caca'yari hepaüsita, nai que memüte'uxei türücaüyemecü que mütüuyü hepaüsita 38 müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa queticühüavarüvani que mü'ane ti'aitametütü 'umamie, que mü'ane Tati'aitüvamesüa miemetütü 'umamie. Taheima 'aixüa mequeteyuxeiyani, vapaitü visi meque'utiyuaneni. 39 Hicü Pareseusixi hipatü memü'uvacai teüteri vasata müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'ahesüa miemete quenivarutati'a teyü'üquitüvamete. 40 Müpaü

tinivarutahüave, Yanepütixehahüave, 'ime xüca cayuvatü me'umacaque, tetexi püta mepütihivaqueyu.

⁴¹ Mericüsü 'aura 'umietü 'ixeyaca quiecarí, niutasuani he'erivatü, ⁴² müpaü 'utaitü, 'Ecütütü siquere 'icü tucarisie xüca tüma peheitimanique tita müreuyevese para 'aixüa pemütixeyariecacü. Masi niuti'aviesieni hicü 'ahüxicü pemüca'ixeyacü. ⁴³ Tucari canaye'amücü, 'ana müme memümasi'aye'unie cuya tesariyayari meniti'uitüacuni 'a'aurie, 'ana 'a'aurie meniti'uicuni, para teüteri memücavayecüncü. ⁴⁴ Mecamanatihüacuni cuiepa 'ecü, 'ateüterimata 'ahesüa memüyetei mepatixüriyani cuiepa. 'Ahesie tete xevitü pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Müpaü catiniyümücü 'ecü pemüca'imaicaicü tucari quepaucua Cacaüyari müyuvaüriyacai 'ahesie mieme.

Que müti'ti tuqui 'amüpa

(Mateu 21:12-17; Maricuxi 11:15-19; Vani 2:13-22)

⁴⁵ Hicü tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca nisütüani varanuyeveveyiatü tetuayamete ⁴⁶ müpaü tivacühüavetü, 'Ipaü püre'uxa, Nequi nenevieri caniquiyaritüni. Xeme püta terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.

⁴⁷ Mericüsü tucariçü tini'üquitacaitüni tuqui curaruyarita. Mara'acate memühürütüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, teüteri va'uquiyarima yunaitü menicuvautüvecaitüni me'imienique. ⁴⁸ Peru müme mecaniyutatexieni müpaü meteyurienique, yunaitü teüteri memi'eniecaicü me'ihive'erietü niuquieya.

20

Quesusi heiserie que mürexeyacai

(Mateu 21:23-27; Maricuxi 11:27-33)

¹ Mericüsü heiva teüteri tiniva'üquitüacaitüni tuqui 'amüpa curaruyarita 'ayevetü, niuqui 'aixüa manuyüne vacuxaxatüvatü. Hicü mara'acate memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü 'uquiravesixi vahamatü meniu'axüani. ² Müpaü metenitahüave, Quetatineutahecüatüa haque memieme heiserie pemexeyia 'ipäu pemütiyuriencü. Que mü'ane 'icü heiserie masipitüa 'iya pemütiyuriencü. ³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte neta xei niuquiyari nepüxeta'ivaviya. Yaxequeneteneutahüavi ne. ⁴ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima mieme yatipitüariecai, teüteri xeixüa yamepüte'ipitüa nusu. ⁵ Mümeri müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xüca tame müpaü te'utiyaani quename taheima mieme pitüariecai mücü müpaü canitayümücü, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri. ⁶ Masi xüca müpaü te'utiyaani quename teüteri me'ipitüacai, yunaitü teüteri tetecü mepütasitituaxa, yuri memüte'eriecü quename Vani tixaxatame hücütücai Cacaüyarisüa mieme. ⁷ Hicü müpaü metenita'eiya quename 'asimecatemaicai haque mepitüariecai. ⁸ Quesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeyia 'iya nemütiyuriencü.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete

(Mateu 21:33-44; Maricuxi 12:1-11)

⁹ Mericüsü 'icü 'ixasi hepaüsita ticuxatatü nisütüani tiva'üquitüatü teüteri müpaü 'utaitü, Tevi haraveri putavevi. Te'üviyamete nivaruhürütüani vacuetatüatü. Tevapai caneyani müixa. ¹⁰ Hicü tucari canaye'ani maticuacuaxesie. Ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahesüa memiyetuirienicü haraverita mieme yapäu'meme cusiyarisie mieme. Peru

te'üviyamete me'icuvaxüaca yacü xeicüa maveme meneinü'ani. ¹¹ Hicü tavari ti'uximayatame niutanü'ani. Müme me'icuvaxüaca 'iyata, me'inanaimaca, meneinü'ani yacü xeicüa maveme. ¹² Tavari hairieca xeime niutanü'ani. Meheicuvitexüaca menenuyehüani.

¹³ Hicü haraveri cusiyari müpaü niutayüni, Queri netiyurieni. Nenive nepanunü'ani neminaqu'erie. Tietü meteheiyehüviriecuni. ¹⁴ Hicü te'üviyamete me'ixeyaca, niuqui meniutixüatüatücüne müpaü me'utiyaütü, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiyari pinieya. Tepimieni tahesie püta mütinaquenicü pinieya. ¹⁵ Hicü haraveri vari meneicahüani, menimieni. Mericüte, que vayurieni haraveri cusiyari. ¹⁶ Caninuumücü, nivatixütüamücü müme te'üviyamete. Hipame püta nivahüritüamücü yuharaveri. Müme memü'enanacai müpaü meniutiyaune, Xüca müpaü catiuyüni que tüma. ¹⁷ 'Iya vaxeyatü müpaü niutayüni, Mericüte, xüca müpaü catiüni, titayari 'ipaü raine 'utüarica 'aumü, Mücü tete memutixani'erie qui vevivamete, Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹⁸ Yunaitü mücü tetesie memacaxürieni mepütimurixüani. Que mü'anesie mücaveni, pitaviviexüani.

Cuviyexunu tuminieya

(Mateu 21:45-46; 22:15-22; Maricuxi 12:12-17)

¹⁹ Mericüsü 'anatütü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai mara'acate memühüritüarica yunaitü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri müpaü metematü, müme müvaxatacaicü mücü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. ²⁰ Hicü me'itihupienique menivarutanü'ani 'avie nenieremete teüteri heiseriemecü yamemütecachu vahepaü memüyüacai yacü xeicüa. Me'iviyame niuquieyacü meniyetuaniquecaitüni, cuvexunaruri mita'ivaviyacü 'isücametütü. ²¹ Hicü menicu'ivaviyacaitüni müpaü me'utiyaütü, Ti'üquitame, tame tepütamate 'ecü heiseriemecü pemüticuxatacü, heiseriemecü pemüti'üquitacü. Yücü pepücativaxeiya teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütivaiyacü. ²² Tamüsü, titauniva temütetatuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu. ²³ Timaitü que memüte'i'irüviyacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatattüve. ²⁴ Tuminiyari xequeneneuxeisitüa. Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica. Müme müpaü metenitahüave, Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricaya meta. ²⁵ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirieca, tita Cacaüyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca. ²⁶ Mepüyutatexi niuquieyasie me'iviyacutü teüteri vahüxie. Mehüxiyatü müya mütivarutahüavixücü cayuvatü meniumacaitüni.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita

(Mateu 22:23-33; Maricuxi 12:18-27)

²⁷ Mericüsü Sarusesexi hipatü meniu'axüani müpaü memutiyaunecai quename müquite meca'anucu'uni. Hicü müme menita'ivaviya, ²⁸ müpaü me'utiyaütü, Ti'üquitame, Muisexi müpaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni neüquetü, xüca türi cavarexeiyani, mücü tevi mutaya canitivitüamücü yucue, türi nivativevimücü yumasica nivemama. ²⁹ Mericüsü 'atahutatü 'amenititëcaitüni 'ivamarixi. Vamasica 'ititivüca 'uca niuumüni, türi cavaruhayevaca. ³⁰ Mutaya yaxeicüa tinuyurieni, tiumü türi cavaruhayevaca. ³¹ 'Iyata mutaya hairieca nitivitüni niuumüni. Yaxeicüa 'atahutatü yunaitü türi mecavaruhayevaca meniucüni. ³² 'Imatüriecata

niumüni 'uca. ³³ Mericüte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, quepai ra'üya pürayani.

³⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hicü miemete teüteri mepüneneüque mepüvique. ³⁵ Müme vahesie mütnaque mücü cuie mühecuasie memaye'axüanicü, vahesie mütnaque memanucu'unicü müquite vasata, müme mepücaneneüqueni mepücaviqueca. ³⁶ Mücü meta, 'ana mepücayüvaveni tavari memücuinicü, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahepaü me'anenetü. Masi Cacaüyari nivemama mecanihümetüni, müme memanucu'uni. ³⁷ Müquite que memüte'anucu'uni, müpaü Muixexi tiniu'üquita, yuxapasie haque tupiriya mexata. Müpaü cananuyüneni, 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari canihücütüni Ti'aitametütü. ³⁸ 'Ayumieme müquite pücavaxata quename vacacaüyari haitü. Memayeneniere püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Yunaitü mepayeneniere que mütivaxeiya. ³⁹ Hicü müme 'inüaricü memüte'üquitametütücai hipatü müpaü metenicühüaveni, Ti'üquitame, 'aixüa pepaine. ⁴⁰ Tavari mepücayuvaüriyacai memita'ivaviyacü.

Cürisitu quepai püraxiüyari, que mütvavuta'ivaviyacü
(Mateu 22:41-46; Maricuxi 12:35-37)

⁴¹ Hicü müpaü tinivarutahüave Quesusi, Titayari müpaü mete'utiyuane quename Cürisitu Raviri xiüyarieya hücü. ⁴² Mücü Raviritütü cuicari xaparyisie müpaü paine, Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa, Neserieta quenacani.

⁴³ 'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

⁴⁴ Hicümü Raviritütü Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.

Quesusi que mütvaxanetacai müme 'inüaricü memüte'üquitametütücai
(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54)

⁴⁵ Mericisü yunaitü teüteri me'ieniecacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamate, ⁴⁶ Xequenyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque 'etütüme me'anacatütü memeu'uvanicü, müme memeunaqui'a vaürisica memüpütüarienicü quiecaru hixüapa, teüteri vahüxie memüyeyaxecü tuquita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüaripa, müme vahepaüsita. ⁴⁷ Müme viyurasixi vapini mepütevarutixütüri, 'emetehutevitü neneviericü para mücamasiücünicü que memüteyurie. Müme vahesie masi yemecü tinahüivani.

21

Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari
(Maricuxi 12:41-44)

¹ Mericüsü heutaniererca nivaruxeiya xicusixi yu'imiquieri mehecaxürüvame tumini cacuniyarisie tuquita. ² Hicü 'uca tiuxei cünaya mumü tuminicü mümavecai mana heicaxürüvame huta senitavuyari. ³ Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tuminicü mavetü canisnie neicaxürieni vaücava, müme yunaitü 'esiva xeicüa meneicaxürieni. ⁴ Müme yunaitü yuhavevame meneicaxürieni Cacaüyarisie mieme 'imiquieri. 'Icü 'uca yuhaveri mieme püta neucaxürieni cümana mütiyumicuacai naime.

*Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniecai 'arique
(Mateu 24:1-2; Maricuxi 13:1-2)*

⁵ Mericüsü hipatü tuqui 'amüpa hepaüsita metenicuxatacaitüni, que mütiqemaritüariecai tete visi 'anenemecü mavari visi 'anenemecü. Müpaü niütayüni Quesusi, ⁶ Xepixexi 'icü. Tucari canaye'amücü quepaucua tete pücau'eiriva yuheima 'atetü. Naitü püca'unarieni.

*Inüarite que mütimasiücüni taparirümecacu
(Mateu 24:3-28; Maricuxi 13:3-23)*

⁷ Müme müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame, quepaucua müpaü pütüyüni que pemaine. Tita ti'inüaritüni quepaucua maye'aximeni. ⁸ Hicü müpaü niütayüni, Xequeneyucuerivayurieca capa xeheuyexüriyanicü. Yumüiretü mecani'axüacuni, quename nehesüa memiemete me'utiyaütü, Ne necanihücütüni me'utiyaütü, Tucari canaye'aniri me'utiyaütü. Va'utüma xepücahecücani. ⁹ Quepaucua cuyaxi xemüva'enieni meyucuitüveme, quepaucua xemütetamarieni memanucu'uiximecü cuyacü, xepüca'atixürüveni maricacü. Neuyevaca müpaü mütiyünicü meri, peru 'acuxi cuitü pücatapare.

¹⁰ 'Ana müpaü tinivarutahüave, Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü. ¹¹ Cuie carima canitayüamücü, xexuime quiecariyarisie haca canitavemücü vaüca cuiniyata. Inüari mamarivaveme muyuavisie mexeyatü, mecanimariusiecacuni.

¹² Yacatüyüvecacu cuxi, mepüxetiviya xeme, mepüxe'anuyeveiya. Mepüxeyetüani tuquiteta, casariyanata xemanutaxüriyanicü. Xepanuhapaniexüani te'aitamete vahüxie 'isücate vahüxie nehesüa xemümiemetecü. ¹³ Müpaü xe'itüarieme xecaniyüvavecuni xemütehecüatanicü. ¹⁴ 'Ayumieme yu'iyari xequeneseiriyani, xetiviarieme xepücayü'iyaritüaca que xemutiyaneni. ¹⁵ Ne püta temaivavemete necanixe'ayeitüamücü, xemütiniunicü. 'Ayumieme yunaitü memüxe'aye'unie mecaniyutatexicuni mexe'a'ivacutü mexeniuquimacutü. ¹⁶ 'Asita xe'uquiyarima xe'ivama xemarema xehamicuma mecanixeyetüacuni. Hipame xeme mepüxecuini. ¹⁷ Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. ¹⁸ Peru ni xei cüpayari pücaheuyeveni xemu'usie mieme. ¹⁹ Xete'uca'enivatü tucari xecaniyupitüacacuni.

²⁰ Quepaucua xemüvaxeyia cuyaxi Querusareme 'aurie meyucuxe'ürieximecacu, 'ana müpaü xecatenimaicacuni maye'aximecü quepaucua 'acumavetü mayani. ²¹ 'Ana müme Cureya cuieyarisie meme'uvani meque'uyuta'unaxüani hürisie. Müme quiecarisie memütiteni mequevayecüni. Müme yeuta meme'uvani mepücaheutahaxüani quiecarisie. ²² Mücü tucarisie heiseriemecü mepüte'apiniyarieni quiecatari, 'ana catinaye'amücü naitü que müre'uxa. ²³ Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüani mücü tucarisie. 'Uximatüarica canitavemücü cuiepa, haxüa canitixuaverimücüta 'icü teüteri vahepaüsita. ²⁴ 'Ixiparacü menitacui'ivacuni, yunaima nuivarite vahesüa mecananuhapaniecuni vaüriyarica. Nuivarite memücatateüterima mepütetürücariya Querusaremesie mexi vatucari cataparive.

*Yuri Tevi que mütinuani
(Mateu 24:29-35, 42-44; Maricuxi 13:24-37)*

²⁵ Inüarite pütixuavere tausie mesasie xuravesixi vahesie. Cuiepa meta nuivarite mepü'iyarixitüarieca meyuhiverietü, 'asimecatemaitü que

memüteyurieni, haramara hamevari que mütiyuane, müpaü meteyumaitü.
²⁶ Maricacü teüteri mepü'amüxüani mehe'erivatü cuiepa memütama que memü'itüarieni. Taheima miemete türücavimete mepütayuitüarieni.
²⁷ 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamieme netürücaiyetü cui nexavatütü. ²⁸ Yatisütüarieximecacu xequenutineniereni 'aixüa xequeteneyumaica. 'Ana paye'aximeni quepaucua xemütixünarieni.
²⁹ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Xe-
 queneu'ixüari pini ya naima cüyexi. ³⁰ Quepaucua mütixavata, xe'i'ixüarietü
 yücümana xepütemaica tasüari 'auracacutüca. ³¹ Xemeta yaxeicüa, quepaucua
 xemüxiya 'ipäu yüaneme, xequetenemaica maye'aximecü Cacaüyari mis-
 tüanicü ti'aitatü.

³² Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemete mepücatixüni
 mexi ca'aye'ave naitü. ³³ Muyuavi cuie naitü canitixümücü, peru nenuqui
 pücaxüni.

³⁴ Xequeneyü'üviyani capa xe'iyari 'u'itutuperecü xecu'ixüaratüvecacu
 xetarüvecacu cuiepa mieme tucariçü xeyu'iyaritüacacu. Xüca müpaü
 xeteyuriecaque, 'iya tucari yapaucua püxe'axe ³⁵ viniyaripaü. Mücü
 tucarisie menita'axiyariecuni yunaitü cuiepa memütama naisarie.
³⁶ Xequenayeneniereni 'aixüa, yuheyemecü xeyunenevietü para
 xemüyüvavicü, Yuri Tevi hüxie xemaye'axüanicü xetavicueme
 'uximatüaricasata 'umürämie.

³⁷ Mericüsü tucariçü tuqui 'amüpa curaruyarita niuyeicacaitüni ti'üquitatü.
 Tücaricü vayeyecatü Huriva Macu'u yemuriyarisie nehupucaitüni.
³⁸ Yunaitü teüteri yuimuana meni'axecaitüni hesüana me'i'enienique
 tuquipa.

22

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Mateu 26:1-5, 14-16; Maricuxi 14:1-2, 10-11; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü 'ixüarari canahurare quepaucua pa mücaxanariyarie
 memücuacai mehe'erivatü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.
² Hicü mara'acate memühüritüarietü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai
 metenicuvautüvecaitüni que memüte'imieniquecai memüvamacarücaicü
 teüteri.

³ Hicü Cauymarie nivaya Cura 'Isicariutitanaca. Mücü Tamamata
 Heimana Yuhutame canixevitütücaitüni. ⁴ Heyaca mara'acate
 memühüritüarietüca vahesüa vacuyaxima vahesüa, metenicuxatacaitüni que
 mütiyayeturieniquecai. ⁵ Müme meniyutemamaviecaitüni. Mepuyu'enie
 müpaü me'utiyuatü quename tumini me'i'ütüaniquetüca. ⁶ Mücü
 'iyarieya ya'anecacu tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa müyüniquetüca
 müyayeturienicü teüteri 'ameca'u'uvacacu.

Ti'aitame 'Icuaia que mütiu'aisie 'inüariyari

*(Mateu 26:17-29; Maricuxi 14:12-25; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari
 11:23-26)*

⁷ Mericüsü Pa Mücaxanariyari tucariyari naye'ani. 'Ana peuyevecai
 memüvacuinicü muxasi türixi 'ixüararicü. ⁸ Hicü Quesusi nivarutanü'ani
 Pecuru Vanimame müpaü haitü, Xequenehu 'aixüa xequeneyuri
 'ixüarari 'icuaiaiyari, temütücanicü. ⁹ Müme müpaü metenitahüave, Haque
 masihenaque 'aixüa temeiyurienicü. ¹⁰ Müpaü tinivarutahüave, Camüsü
 xeheutahaxüaximecacu quiecarisie 'uqui nixe'anucunaquimücü ye'ü

'ahanatü hecuanüca. Mücü xequenanuveyia quita haque meuhani. ¹¹ Müpaü xepütheitahüave muva quiecame, Ti'üquitame müpaü pümarahüave, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü. ¹² Mücü qui taüta xeheutivitüme canixexeisitüamücü hipame qui 'amüyeva naitü 'ureyepicame. Muva 'aixüa xequeteneyuri. ¹³ Hicü menecüne, meneitaxeyia que müttivarutahüavixü. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meniuyurieni para meme'erivanicü Cacaüyari que müttivaruhayevaxü vateüterima.

¹⁴ Hicü 'aye'acu mexa 'aurie nayerüni, nü'arisixi yunaitü. ¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cuiñi mieme nepihive'eriecai xehamatü 'icü 'ixüarari 'icuaiyari nemücuanicü necaticuinivetü cuxi. ¹⁶ Yanepütixecühüave, tavari 'icü nepücacuani mexi ca'aye'ave tita 'ixüarari müti'inüariyari Cacaüyari ti'aitametücacu. ¹⁷ Hicü tecüxi 'anuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari müpaü niutayüni, Xequenanhani 'icü, yuxexuitü xequenanutü'inüataxüa. ¹⁸ Yanepütixecühüave, ni hicü ni 'uxa'atüni varie tavari nepüca'enu'ieni caxie hayari mexi ca'aye'ave Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü. ¹⁹ Hicü pa 'anu'üca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari 'ititaraca nivarumini müpaü 'utaitü, 'Icü caninevayariütüni xehesie mieme müyetuiyani. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesi'a'erivanicü. ²⁰ Yaxeicüa tiniuyurieni tecüxi hepaüsita mete'ucuacu müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu hecuame canihücütüni nexuriyacü, müseiriyarieni xehesie mieme que müttitayeuriyani.

²¹ Perusü que mü'ane münesiyetüani 'ena paca, mamaya mexasie pama haque nemaca. ²² Yuri Tevi que nemütiteva, necaniyemieni nemümierienicü, que müti'aisie yamütüyünicü, perusü xüa 'ui que mü'ane münesiyetüani.

²³ Müme menisütüani niuqui mexüatüatü que mü'ane müme müxatacai quename müya tiyurieniquecai 'utaitü.

Ti'uximayatü hipame vahesie mieme, ve'eme que mürayani

²⁴ 'Anata müme me'ütesatü menayu'iva que mü'ane müme masi müve'emetücai. ²⁵ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Nuivarite teva'aitüvamete meteniva'uxitüaca mete'aitatü, müme heiserie memexeyia vahepaüsita quename 'aixüa meteyuruvamete meteniyuterüvani. ²⁶ Xeme püta müpaü xepücayüaca. Masi que mü'ane xeme müve'eme, mücü que mü'ane masi mühecuapaü queyüaneni. Que mü'ane mütxe'aitüa, mücü que mü'ane xehesie mieme müti'uximayapaü queyüaneni. ²⁷ Que xetecu'eriva, que mü'ane masi püve'eme, que mü'ane quiecametütü müticua'a, que mü'ane miparevie timicuatü, mücü nusu püve'eme. Xüari quiecame masi püve'eme. Perusü ne xesata nepuyeica xehesie mieme neti'uximayatü püta.

²⁸ Xeme nehiesie xecateniviycaitüni xecatehayevatü ne'inüasieneccacu. ²⁹ Ne'uquiyari que münetiucaye ti'aitame nemayanicü, neta yaxeicüa te'aitamete necanixecayasamücü. ³⁰ Nehamatü xecateniucacuni xeteni'iecuni mexa 'aurie ne'acame neti'aitametücacu. 'Isücate xecanacünicuni, 'uvenisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü

(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Vani 13:36-38)

³¹ Neuxeji Simuni, yumarima 'aixüa. Cauyumarie püxeuacai, püxeta'inüata, püxeticase türücupaü. ³² Ne masi nepünetanenevie 'ahesie mieme pemücatihayevacü yuri peti'erietü. 'Ecüta quepaucua pemütihayeva peheuyevasetü quenivatuicani 'a'ivama. ³³ Mücü müpaü tintahüave,

Ti'aitame, nepünevaüriya 'ahesie nemütiviyanicü sepa nemanutahüiyani sepa nemumierieni. ³⁴ Rehüave, Pecuru 'acu, müpaü nepümaticühüave, vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pecani'acu'imavamücü, quename pecanesimate pe'utaitü.

Que mutayü 'aye'aximecacu

³⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepauca nemüxeheutanü'axüa cüsiuri xerai cacai xecate'upicame, tixaü xeteheuyehüacai 'acu. Müme Tixaüsü meniutyuani. ³⁶ Müpaü tinivarutahüave, Hicüsü püta müpaü pücatiyüni. Que mü'ane cüsiuri mexeiya queheihurieni, xerai meta yaxaicüa. Que mü'ane mücaheixeiya cuya cusiraya yü'ücaru que'utuani que'inaneni. ³⁷ Yanepütixecühüave, peuyevese nehiesie maye'atüarienicü müpaü que müre'uxa, 'Inüari niuquiyari sanamete vahepaü niu'itüarieni que müranuyüne. Naitü nehapaüsita que müre'uxa canaye'atüarieximeni. ³⁸ Hicü müme müpaü meniutyuani, Ti'aitame, neuxei cusirate 'uva hutatü. 'Ariri, tinivacühüaveni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(*Mateu 26:36-46; Maricuxi 14:32-42*)

³⁹ Mericüsü vayeyaca neyani haque me'axecai Huriva Macu'u yemuriyarisie. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni. ⁴⁰ Hicü muva heta'aca müpaü tinivarutahüave, Xequeneyunenevieca, capa xe'uta'isiparienicü. ⁴¹ Hicü yuxaüta yerümütü yateva niuyani memanucateisie tete que mürehüiva yacütütü. 'Utitunumaqueca niyutanenevieneni ⁴² müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca pe'avaüriyani, 'icü tecüxi quenanuhani cuerietü yanemüca'itüarienicü. Masi que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaquetiyüni. ⁴³ Hicü niuqui tuayame masiücütü nayuyeitüani taheima mieme 'itürücariyatü, nixeiya. ⁴⁴ Hicü cui yüanetü hivericacü, masi cuini mieme yutatuatü niyuneneviecaitüni. Cuaxiyaya xuriya suniriyaripaü cani'anenecaitüni cuiepa caxürüvetü.

⁴⁵ Mericüsü yutanenevieca 'anucuqueca teyü'üquitüvamete vahesüa nuaca mana nivarutaxeiya mecusume hivericacü. ⁴⁶ Müpaü tinivarutahüave, Titayari xetecusu. Xequenanucu'uti xequeneyunenevieca capa xe'uta'isiparienicü.

Quesusi que mütiuyiarie

(*Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Vani 18:2-11*)

⁴⁷ Mericüsü 'utaniucacacu cuxi yumüiretü teüteri meniu'axüani. Xevitü nivaravitücücaitüni Tamamata Heimana Yuhutame vahesie miemetütü Cura titevatü. Quesusi 'aurie niutaqueni 'isenique. ⁴⁸ Peru Quesusi müpaü tinitahüave, Cura, penesi'iseme penetiyyetüani Yuri Tevi que nemütiteva. ⁴⁹ Teüterimama metemarietü que mütiyüniquecai müpaü meniutyuani, Ti'aitame, tacusiracü tetetacuini. ⁵⁰ Xevitü müme nicuva tevi mara'acame mühüritüariyecaisüa mieme müti'uximayatametücai. Nacaya naviteni serietana mieme. ⁵¹ Peru Quesusi müpaü niutayüni, 'Ari xequeteneuhayeva. 'Imayüaca nacaya nenayehüani. ⁵² Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave mara'acate memühüritüariyecai cuyaxi tuquipa miemete 'uquiravesixi memeyecü me'iviyaque, Cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, tinavayamepaü que mütiyiviyaüva. ⁵³ Tucariücü xehesüa ne'uyeicacacu tuquipa xepücanesi'umayüa. Peru 'icü xetucari canihücütüni yamütüyünicü, Yüvicame heiserie pexeiya hicü.

*Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü**(Mateu 26:57-58, 69-75; Maricuxi 14:53-54, 66-72; Vani 18:12-18, 25-27)*

⁵⁴ Mericüsü me'iviyaca meneivitüni. Mara'acame mühürütüarieteci quita meni'atüani. Pecuru yateva niveiyacaitüni. ⁵⁵ Tacua hixüapa me'utinaicu me'utiyaexecu Pecuruta niutayerüni va'aurie. ⁵⁶ Hicü xevitü 'üimari mana müti'uximayacai 'ixeyaca hecüaripa 'ucaime 'ixeyatü müpaü niutayüni, Cari 'icüta hamatüana niuyeicacaitüni. ⁵⁷ Mücü niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, 'Uca 'acu, nepüca'imate. ⁵⁸ Yareutevitüta xevitü 'ixeyaca müpaü tiutayü, 'Ecüsü xevitü müme pecanihücütüni. Pecuru müpaü tiutayü, Que cüxipa ne nepücahücü. ⁵⁹ Hicü xei hurayari 'aye'acu yacütüniquetü xevitüta heiseriemecü müpaü niutayüni, Masi 'icü hamatüana niuyeicacaitüni, pücarereyatanaca. ⁶⁰ Pecuru raine, Quetütüri, ne 'asinepücatimate que pemaine. Yapaucua haniucacacu cuxi vacana niutahiva. ⁶¹ Ti'aitame ta'aurie 'aveca neutanierie Pecuru xeyatü. Hicü Pecuru Ti'aitame niuquieya ne'erivacaitüni que mütitahüavixü, Vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacua pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü. ⁶² Vayeyaca niutasuani cui yuhiveritü.

*Quesusi que mütinanaimariecai que müticuveivacai**(Mateu 26:67-68; Maricuxi 14:65)*

⁶³ Hicü 'uqisi Quesusi memü'üviyacai meninanaimacaitüni. Menicuvayacaitüni. ⁶⁴ Meheitinaca menicü'ivaviyacaitüni yame'utiyaütü, Cari Cacaüyarisüa mieme pepütixaxatame. Quetaneutaxatüa, quepaicü masicuvaya. ⁶⁵ Vaüca masi metenicühüavecaütüni 'axa me'utiyaütü.

*Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie**(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Vani 18:19-24)*

⁶⁶ Mericüsü 'ucatarecu teüteri va'uquiyarima meniyucuxeürieni mara'acate memühürütüarieteci mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai. Meni'atüani memayuxeüriecaisie. ⁶⁷ Müpaü metenitahüave, Que mü'ane heiserie mupitüarie xüca pehücütüni 'ecü pecürisütütü, yaquetatineutahüavi. Müpaü tinivarutä'eiya, Xüca yanetixehahüavenique yuri xepücaneteta'erierieniqueyu. ⁶⁸ Xüca nexecu'ivaviyanique xepücanesilha'eiyaniqueyu, xepücanesixünaqueyu. ⁶⁹ Peru hicüri 'uxa'atünita Yuri Tevi que nemütiteva Cacaüyari mütürücaüye serieta nepacani. ⁷⁰ Yunaitü müpaü metenicühüaveni, 'A, 'ecü xeniu Cacaüyari petinu'aya. Tivarahüave, Xeme müpaü xeputiya, ne nepühücü. ⁷¹ Müpaü meniutiyaüni, Que cuxi tetevareuyehüva tehecüatamete. Tamesietü tepi'eni tetana mieme.

23*Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie**(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Vani 18:28-38)*

¹ Hicü yunaitü mepanucu'ui meneihana müta'ivaviyarienicü Piratusüa. ² 'Ana menisütüani me'ixanetatü müpaü me'utiyaütü, Te'icü'ivaviyatü 'ipaü tecatenimaica, cuamanarica vevietü tiniva'üquitüaca tateüterima, nivane-naca memücateyutuanicü Sesaxi cuviyexunuya tuminieya, müpaü canaineni quename heiserie 'upitüarie Cürisütütü, ti'aitame yuxatatu. ³ Hicü Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyuxixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Tita'ei, 'Ecüsü müpaü pecanaineni. ⁴ Hicü Piratu müpaü tinivarutahüave mara'acate memühürütüarieteci, teüteri memüyucuxeürie, Que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevi müxanesiecacü. ⁵ Müme masi cuini mieme

menicu'imavacaitüni yame'utiyuatü, Canivaxamuriene ni teüteri, ti'üquitatü naisarie Cureya cuieyarisie, Carereya cuieyarisie heisutüaca 'uwapaita.

Quesusi que mütiutahüavarie Herurexi hüxie

6 Mericüsü Piratu 'u'enaca nicu'ivavacaitüni xüca Carereyanaca hücütücaitüni tevi. 7 Tiutamarieca Herurexi mehüritüariecaisie müquiecametücaicü, hesüana neinü'ani, Herurexi Querusaremiesie müyecacaicü 'ana. 8 Mericüsü Herurexi Quesusi xeyiatü niyutemaviecaitüni vaüca. Müixa nixeyiamücücaitüni mü'enacaicü hepaüsitana. Müpaü tinicu'erivacaitüni, Quesusi tixaütü mütiyurieniquecaicü 'inüari, 'ixeyiamütü. 9 Vaüca niuqui nicu'ivaviyacaitüni, 'iya 'asicare'eiyacacu. 10 Peru mara'acate memühürütüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametücai yunaitü mecaniü'axüani, carima menixanetacaitüni. 11 Ana Herurexi yucuyaxima vahamatü menitave'eriecaitüni me'inanaimatü. 'Ixuriqui visi mü'anecü me'itiquemaritüaca tavari meneinü'ani Piratusüa. 12 Mücü tucarisie Herurexi Piratu meniyutemaviecaitüni. Mepayuca'uniecai müixa, 'anaque 'aixüa mepüteyuxeyacai.

Isücame que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierenicü

(Mateu 27:15-26; Maricuxi 15:6-15; Vani 18:39-19:16)

13 Hicü Piratu varucuxeürieca mara'acate memühürütüariecai 'isücate teüteri yunaima, 14 müpaü tinivarutahüave, Nehesüa xepi'atüa 'icü tevi, quename cuamanarica vevietü tiva'üquitüa teüteri xe'utiyuatü. Camü, xehüxie ne'ita'ivaviyaca ne, que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevisie mürähüiyanicü que xemüte'ixaneta. 15 Herurexita yaxaicü niutayüni, nexe'utanü'acu hesüana tavari nehesüa caneyenü'aniri. 'Asipücatiuyuri hesiena mütinaquenicü mümierenicü. 16 'Ayumieme nepütita'aita mücuveyaxüanicü, 'arique nepixüna.

17 Mericüsü 'ixüaripa neyuevecaitüni xeime müvaxünirienicü 'anutahüiyacame. 18 Ana yunaitü 'axeicüa meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Quenemi'a 'icü, quetaneuxüniri Vaxavaxi püta. 19 Mücü müyumienecaicü quiecarisie, xeime momicü, casariyanata nanutahüiyacaitüni. 20 Piratu tavari nivarutahüave, Quesusi xünamütü. 21 Müme masi meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Curuxisie quenecavi, quenemi'a. 22 Hairieca müpaü tinivarutahüave, Titayaricutaxi, quecuta tiuyuri 'icü. Que nemütimate ne, tixaü pücareuyevese mümierenicü. 'Ayumieme cuveyaxüayu nepixüna. 23 Müme masi carima menivaviriecäitüni curuxisie mümierenicü. Teüteri, mara'acate memühürütüariecai hivaricü mene'iva. 24 Hicü Piratu müpaü tiniuta'aita yamütüyünicü que memüte'ivaütüvecäi müme. 25 Nixüna que mü'ane memüvaucäi, que mü'ane manutahüiyacäi casariyanata müyumienecaicü xeime momicü, Quesusi püta neyetuani yamüranayeyanicü que mütvanaquecäi.

Quesusi que mütiucaviya curuxisie, que mütiümierie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Vani 19:17-27)

26 Mericüsü mehevitütü me'imienique, meniviya xeime Simuni titevacame Sirenetanaca. Mücü xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni. Menitütüani curuxi Quesusi 'utüma menütünicü.

27 'Ana yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni, 'ucari meta me'utisuatü me'isuarivyatü. 28 Hicü ta'aurie 'aveca müpaü Quesusi tinivarutahüave, Xeme 'ucari Querusaremetari xepüca'utisuanani nehapaüsita. Yuhepaüsita püta yunivema vahepaüsita xequeneutisuanani. 29 Tucari canaye'amücü quepaucäi müpaü memutiyaneni, müme memüca'yüvave türi

memüvarexeiyanicü, müme 'aixüa mepü'itüarie, müme memücatinivevave müme memücatesisitüavave, 'aixüa mepü'itüarie müme. ³⁰ Anari menisütüacuni müpaü mete'icühüavetü hürü, Taheima quenanacaxürü, müpaüta metenivatahüavicuni yemurite, Xequetaneuti'avieta. ³¹ Hicüpaü xüca meteyurieni cüye yuricacu, quesü tiyüni tavayu.

³² Hipatüta yuhutatü mepehapanie 'axa teyuruvamete memücüi'ivacü hepaüna. ³³ Mericüsü quepaucua memü'axüa Müqui Mu'uya Manuve müracutevasie, mana curuxisie menitivieni. 'Axa teyuruvameteta menivarutivütüani, serietana xeime 'utatanata xeime. ³⁴ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, quetinivareuyehüvirieca. 'Asimepücatemate que memüteyurie.

'Ana cuyaxi meniyuta'iva 'ixuriquiteya meyutahuritüanique. ³⁵ Teüteri mana meniti'ucaitüni metanenieretü. 'Isücate menitave'eriecaitüni müpaü me'utiuyatü, Hipame niu püvavicueisitüacai, yücümana queyutavicueisitüani xüca 'acu hücütüni que mü'ane Cacaüyari heiserie mipifüa Cürisütütüme, que mü'ane manayexeyarie xüca hücütüni 'icü.

³⁶ Cuyaxita yaxeicüa meninanaimacaitüni me'axetü masina me'i'itüatü ³⁷ müpaü me'utiuyatü, 'Ecü Huriyusixi tiva'aitüvame xüca pehücütüni, quene'atavicueisitüa. ³⁸ Mücü meta, xapa mu'uya heima meneimani, 'ICÜ HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME CANIHÜCÜTÜNI 'anuyüneme Cüriyecusixi Xumatarü Hepürayusixi teüteriyari vaniüquicü 'aye'uxame.

³⁹ Hicü 'axa teyuruvamete mana memütivücai xevitü 'axa tinicühüavecaitüni, müpaü 'utaitü, Cari 'ecü peaticürisitu. Mericüte, quene'atavicueisitüa, tameta quetaneutavicueisitüa, ticühüavetü. ⁴⁰ Xevitü püta tapa mutiviecai nitatüeni müpaü 'utaitü, Cari 'ecü Cacaüyari peatimacaxe sepa hepaüna pemü'itüariene yaxeicüa petiutahüvarieca. ⁴¹ Peru caniheiserietüni tahesie que mütiunaquixü, que müreyevese xeicüa tepü'itüarietüve yatemüteyuriecaicü. 'Icü masi tixaü 'asipücatiurieve. ⁴² Müpaü niutayüni, Qesusi 'acu, quenena'erivani quepaucua pemunyani ti'aitame pehücütütü. ⁴³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicütütü nehüsüa pepeyeicani visi müracu'anesie.

Qesusi que mütiyetua yu'iyari

(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Vani 19:28-30)

⁴⁴ Mericüsü tuca naye'ani. Mana cuiepa nacuyüre naisarie cüa caviecacuque. ⁴⁵ Tau 'uyürecu 'ixuriqui meuviecai tuqui 'amüpata hixüata nisane. ⁴⁶ Hicü Qesusi carima 'utahivaca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, ne'iyari nepümasihürütüa. Müpaü 'utayüca yu'iyari niyutani.

⁴⁷ Hicü cuya mühürütüariecai 'uniereca que mütiuyü 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita müpaü 'utaitü, Xüari 'icü tevi heiserie pexeyacai. ⁴⁸ Yunaitü teüteri menenierenique memüyucuxeürie, me'uneniereca que mütiuyü, yu'utüma menecüne yutavisie meyucusunatü hivericacü. ⁴⁹ Peru yunaitü memimaicai mana meniti'ucaitüni yateva. 'Ucari meta hamatüana memeyecü Carereyasie, müme mana meniti'ucaitüni menenieretü.

Qesusi que mütiutequü

(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Vani 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Mericüsü tevi 'anuyecacaitüni Cuse titevatü. 'Isücate canixevitütücaitüni, 'aixüa pütüca'iyaricai heiseriemecü yapüticameicai. Mücü yapüca'anecai que memüteyu'eni que memüte'uyuri. 'Arimateya caniquiecametücaitüni Cureya cuieyarisie, yuri tini'eriecaitüni ta'icuevatü

Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü. ⁵² Hicü Piratusüa nuaca nitavavirieni Quesusi caxarieya. ⁵³ Hecacueca nicu'eima rinu 'ixuriquiyaricü, neicuteucu teuquiyapa 'aitüa müvaye'inieriesie haque tevi hasuacu mücaheutatequeievesie.

⁵⁴ Mericüsü püpienixitücai 'ana, 'uxiipiya tucari püsütüariximecai.

⁵⁵ Meneiveiya 'ucari Carereyasie memeyecü 'utümana. Menixeiya teuquiya, caxarieya mete'uxeí que mütiuteque. ⁵⁶ Yu'utüma mehecüneca 'aixüa meniurieni visi mu'üa mixaxi nücame 'uhaye.

Mericüsü 'uxiipiya tucarisie mecani 'uxipecaitüni 'aisica que maine.

24

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Vani 20:1-10)

¹ Perusü ximeri cuitü, teuquiyapa meniu'axüani semana mexüacame tucarisie visi mu'üa me'ahapatü memicuxeüri. ² Hicü tete meniutaxeiya heuhüiyacame quitenie meucatei. ³ 'Umeheutahaxüaca teuquiyapa, mepüca'itaxeí Ti'aitame Quesusi caxarieya. ⁴ 'Asimepücatemaicai que memüteyurieniquecai müpaü mütiuyücü. Hicü 'uquisi yuhutatü va'aurie meniuti'uni merücavime me'anacatütü. ⁵ Memamacacu cuiepa metihüxima'ucacu müpaü metenivarutahüave, Titayari müquite vasata xete'ivautüve mücü mayeyuri. ⁶ 'Uva pücayecaca, cananucuquetüarieni püta. Xequena'erivani que mütiuxe'utahüavixü Carereyasie 'uyeicatü cuxi, ⁷ que xemüte'utahüavarie Yuri Tevi hepaüsita, que müreyevecai müyetuiyanicü 'axa teyuruvamete memiviyacü, curuxisie mümierienicü, hairieca tucarisie manucuxanicü que müreyevecai. ⁸ 'Ana mene'erivani niuquieya. ⁹ Hicü teuquiyapa mevayecüneca menecüne. 'Icü naime metenivarutaxatüani Tamamata Heimana Xeime, hipameta yunaime. ¹⁰ 'Ucari Mariya Mararatanaca, Vana, Mariya Cacuvu müvarusieyatücai metenitetevacaitüni. Hipatüta vahamatü memü'uvacai 'ucari yunaitü yametenivarutaxatüani nü'arisixi. ¹¹ Peru müme yacü me'utiyaneme meni'eriecaütüni metecuxatacacu, yuri mepücatevaruta'eriri.

¹² Perusü Pecuru caneyani teuquiyapa 'unausarümetü. 'Anahuca nixeiya 'ixuriqui mana 'acateme 'uyemaveme. Yuquie neyani vaüca 'iyarixietü que mütiunierixü hepaüsita.

Que memüte'ixei, 'Emau huyeyari 'utüa me'uyehutü

(Maricuxi 16:12-13)

¹³ Mericüsü mücü tucarisie yuhutatü müme huyeta menecüne, quiecarisie meneta'axüaniquercaütüni 'Emau müracutevasie. Querusareme nehuracaitüni, yanetevacaitüni tamamata heimana huta quirumeturüyari xeicüa. ¹⁴ Metenicuxatacaütüni naitü que mütiuyü hepaüsita. ¹⁵ Mericüsü metecuxatacacu niuqui mexüatüacacu Quesusitütü nivananucu'axe me'uhucacu. Vahamatü niemiecaütüni. ¹⁶ Mepücapitüariecai memeiitmanicü. ¹⁷ Müpaü tinivarutahüave, Que titita 'icü niuqui xemüxatüa xe'uhutü. Titayari xeteyuhiverie. Müme mana meniuti'uni me'ayexüxunitü yühüxie. ¹⁸ Xevitü müme Cüreupaxi mütiitevacai müpaü tinitahüave, Cari 'ecü 'asipepücatimate Querusareme que müreyü tacai 'atu. 'Asita cücamete müpaü mepütemate. ¹⁹ 'Iya müpaü tinivacühüaveni, Que reyücuta. Müme müpaü mete'itahüavixü, Quesusi Nasaretitanaca, que müranayetüa pecatimate. Mücü 'uqui Cacaüyarisie mieme catinixaxatametücaütüni. Que mütiyurienecai que müticuxatacai, canitürücaüyecaitüni Cacaüyari hüxie yunaime teüteri vahüxie. ²⁰ Tamara'acate memühüritüarie ta'isücateta meniyetuani hesiena

mürahüiyanicü mümierienicü, 'arique curuxisie mepeimie. ²¹ Tamesietü tecanita'icuevacaitüni yuri tete'erietü 'iya mühücütücaicü que mü'ane mütasitixünaquecai 'Ixaherisixi teüteriyari. Mücü meta, haica tucari caniyuricari hicü, müya reyücu. ²² Süricüte, 'ucari tasata miemete mepütasihüxiyatüa hicü. Ximeri vaniu menecünixüani teuquiyapa, ²³ peru caxariya mepücahexei. Meniu'axüani müpaü me'utiyuatü quename niuqui tuayamete mevarexei meteheinüme meyu'erietü. Müme vaniu quename Qesusi 'ayeyuri metenivaretahüave. ²⁴ 'Ana hipatüta tahamatü memü'uva teuquiyapa menecüne. 'Ucari que memaitücatei, müpaü 'aneme mepetaxei, peru Qesusi mepücahexei. ²⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cari 'asixepücatemate, yu'iyarisie xepu'itutupe, 'acuxi yuri xepücateta'erivave texaxatamete que memütecuxatacaisise naime. ²⁶ Careyuevecai Cürisitu müpaü müticuinecü, 'arique mücaque visi 'anetü caryaniquecai. ²⁷ 'Ana Muisexi xapaya xatatü meri yunaimete texaxatamete vaxapa xatatü, nisütüani tivahécüasitüiyatü que müre'uca hepäüsita naime 'utüaricasie.

²⁸ Mericüsü quiecarü haque memeta'axüaniquecai meneta'axüani. 'Iya masi teva niümiecaitüni. ²⁹ Müme cuini mieme meni'iniecaitüni müpaü me'utiyuatü, Tahamatü quene'ahayeva, 'esivatücacu putaicai pacayunirüme. Hicü muva neutahani vahamatü müyuhayevacü. ³⁰ Hicü vahamatü 'ayerüca mexa 'aurie, 'enu'üca pa, 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepäüsita pa hepäüsita. 'Ititaraca nivarumini. ³¹ 'Ana vahüxie canenarietü nayani, meneitimani. 'Iya masi camasiücütü nayuyeitüani tavari memüca'ixeyacü. ³² Hicü müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'E'e, 'ayumieme ta'iyarisie cuini mieme tepütayetuacai mexi taticuxaxatüvacai huyeta te'uhucacu, mexi tasihecüasitüiyacai 'utüarica que maine.

³³ Hicü me'anucu'uca cuitü, Qerusareme menecüne yu'ütüma. Tamamata Heimana Xeime hipameta menivaretaxeyia meyuxeüricame. ³⁴ Müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Caniyuritüni, Ti'aitame panucque. Masiücütü nayuyeitüani Simuni 'ixeyiacacu. ³⁵ Mümeta metenivarutaxatüani huyeta que müreyü, que memüteheitima pa 'utitaracu.

Qesusi masiücütü que mürayuyeitüa teyü'üquitüvamete memixeyiacü
(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Vani 20:19-23)

³⁶ Mericüsü metecuxatacacu cuxi, 'iya vahixüata niutaqueni. Müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu. ³⁷ Müme meniutimamani, müqui mexeyiame meyu'erietü. ³⁸ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie. Titayari xete'isutüa niuqui xexüatüatü yu'iyarisie. ³⁹ Xequeneumayüa xequeneuxeyia. 'Iyari 'ume pücahexeyia vai pücahexeyia nehepaü. ⁴⁰ Müpaü 'utayüca yumamate yü'ücate nivaruxeisitüani. ⁴¹ Meyutemamavietü mehüxiyatü, cayuri mepü'eriecai cuxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Tixaü xecatehexeyia 'uva ticuavame. ⁴² Qesü vaiyari menimini variquime texicamame. ⁴³ 'Enu'üca nitacxani vahüxie. ⁴⁴ Mericüsü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui necanixecuxaxatüvacaitüni xehamatü ne'uyecatü cuxi, müpaü ne'utaitü quename heuyevacai maye'atüarienenicü naitü nehepäüsita que müre'uxa Muisexi 'inüarieya niuquiyarisie texaxatamete vaxapasie cuicari xapayarisie ne'utaitü. ⁴⁵ 'Ana vai'yari nivatiyepieni memeitimanicü tita 'utüarica xapayari müxtatacai. ⁴⁶ Müpaüta tinivarutahüave, Müpaü püre'uxa, que müreyuevecai Cürisitu nehücütütü müya netinicuinequecaitüni, hairieca tucarisie nenanucuqueniequecaitüni müquite vasata. ⁴⁷ Mücü meta, yunaitü nuivarite müpaü mecatenitahüavariacun, xüca

xetehayeva que xemüteyuriecäi, xenesihahüavetü que mü'ane nemühücü, xepüteheuyehüviyarieni 'axa xemüte'uyuricü. Querusareme meri, 'ariqueta xaüsie yacatinicuxaxasivamücü. ⁴⁸ Xeme xecanihümetüni xemunenierixü xemihécüata 'icü que mütiuyü hepaüsita. ⁴⁹ Ne meta nepütixehanü'airieni tita ne'uquiyari mürainecäi mütixeminiquecaicü. Xeme quiecarisie xequeneyuhayevani tucari 'aye'ayuque quepaucua türücariya xemüpitüarieni taheima mieme, 'anaque xepüvayecüne.

Que müranutitüa
(*Maricuxi 16:19-20*)

⁵⁰ Hicü nivarayevitüni Vetaniya 'aurie. Yumama teicü heseratü niutaniuni 'aixüa memü'itüarienicü. ⁵¹ Mexi müpäü 'utaniucacai vahesüa nayeyani, muyuavisie nanutivitüquiени. ⁵² Müme nenevieri me'ipitüaca Querusareme menecüne cuini mieme meyutemamavietü. ⁵³ Tucariçü tuqui curaruyarita meniu'uvacaitüni 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita. Müpäü xEICÜA cani'aneni.

VANI

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Niuqui tevi que müratüa

¹ Sutüapai niuqui caniyüanecaitüni. Niuqui niteütacaitüni Cacaüyari. Canicacaiyaritücaitüni niuquitütü. ² Mücütütü niuqui sutüapai Cacaüyari niteütacaitüni. ³ Naitü tiniuneni mücü 'inetüacu. Xüca mücü ca'inetüanique, pücaneniqueyu ni xevitü. ⁴ Mücüsüa tucari canixuavecaitüni. Tucari teüteri vahecüariyiyame canihücütücaitüni. ⁵ Hecüariya yüvipa nihecüariyani, yüriya pücahe'ivave.

⁶ Mericüsü tevi Cacaüyari meiyenü'a 'aniucateitüni Vani titevatü. ⁷ Mücü titahecüataque caninuani, hecüariya hepaüsita mütitahecüatacä, yunaitü yuri memüteta'erienicü tiutahecüatacacu 'iya. ⁸ 'Iya hecüariya pücahücütücai. Titahecüataque hecüariya hepaüsita xeicüa caninuani. ⁹ Tita yuricü mütihecüariya, tita mütiavecütüa yunaime teüteri, mücü cuiepa caninuaximecaitüni.

¹⁰ Cuiepa caniyueicacaitüni, cuie niuneni 'iya 'inetüacu, masi cuiepa memütama mepücaheitima. ¹¹ Yuquie caninuani, teüterimama mepücaheitanaqui'eri. ¹² Queyupaümetü memitanaqui'eri, müme yuri memüte'erie que mü'ane mühücüsie, müme heiserie nivarupitüani Cacaüyari nivemama memacü necü. ¹³ Teüteri que memüte'ununuivasie mepücayecü, va'uquiyarima meyhive'eriecacu teüteri que memüteturie, mana mepücayecü, 'uqui türi vavevimücücacu, mana mepücayecü. Cacaüyarisie püta mepüyecü.

¹⁴ Mericüsü mücü niuquitütü tevi canayani, tasata 'ucaitü ratüa. Tame tecanixeiya visi que mü'anecai, 'uquiyarieya visi que mütipitüa yunive muyuxevi. Canaye'ani 'aixüa tiuca'iyaritü yuri ticuxatätü. ¹⁵ Vani tinihecüatacaitüni hepaüsitana. Canahivacaitüni müpaü 'utaitü, 'Icü canihücütücaitüni nemixatacai yane'utaitü, 'Iya ne'utüa 'umamie nesi'anuhaitüiyatü nayani meripai mümiemecü, ne meripai necamietmecacu.

¹⁶ 'Iya que müraye'ave, yacatatipitüaca hepaüna te'anenetü temacü necü tanaitü. 'Aixüa tiuca'iyaritü pütasiyuriene, pütasimüiriyarüme. ¹⁷ 'Inüari niuquiyari tecaniupitüarieni Muisexi tasi'upitüacu. Tepupitüarie mücü 'aixüa mütiuca'iyarinicü tahepaüsita, tita yuri müraine temütehhexeiyanicü, Qesusi Cürisitu yatatiupitüacu. ¹⁸ Xevitü hasuacua püca'ixeiyave Cacaüyari. Cacaüyari muyuxevi, que mü'ane yu'uquiyarisie mütiyüya, mücü canihecütani yu'uquiyari.

Vani ti'üyame que mütiutahecüataxü

(Mateu 3:11-12; Maricuxi 1:7-8; Rucaxi 3:15-17)

¹⁹ Mericüsü müpaü tiniutahecüata Vani quepauca Huriyusixi hesüana memüvareyenü'a mara'acate Revitasixi vahamame Querusareme memeyecü memita'ivaviyacü, 'Ecüri que pepüpaicü. ²⁰ Mücü puyutahecüataxü, pücaycu'imavacai. Masi puyutahecüataxü müpaü 'utaitü, Neri Cürisitu nepücahücü. ²¹ Müme mete'ita'ivaviya, Qesü 'ane. 'Eriyaxi pecatihücü. Mücü tiutayü, Ne pücatixaü. 'Ecü pecatihücü mücü tixaxatame, mete'icühüave. Mücü tivaruta'ei, Havaicü. ²² Müme 'ayumieme mete'itahüaveri, Que pepüpaicüte, xasuni temütevaretahüavecü müme

memütasiheyenü'a. Que pe'utaine 'ahepaüsita. ²³ Mücü tiutayü, Nesü necanihücütüni que mü'ane mücuxaxasivacai haque müpaü mainecai, Xevitü mahiva macumavesie, Xeurauyeme xequeneutavevi Ti'aitame huyeya 'utaitü, Quisariyaxi tixaxatame mainecaipaü. ²⁴ Müme memeyenü'ari Pareseusixi vahesüa mecanimemetetücaitüni. ²⁵ Hicü menita'ivaviya müpaü mete'icühüavetü, Mericüte, titayari peti'üyane xüca pecacürisütüni xüca 'Eriyaxi pecahücütüni xüca mücü tixaxatame pecahücütüni. ²⁶ Vani nivaruta'eiya ya'utaitü, Nericü necatini'üyaneni hacü. Xesata 'acaniuveni xevitü, xemüca'imate xeme. ²⁷ 'Iya ne'utüma 'ucanamieneri. Ne 'aixüa nepücatiua'iyari nehiesie müтинаquenicü ni nemiparevienicü nemixünirienicü cacaiya cuitaxiyari. ²⁸ Müpaü tiniuyüni Vetavarasie Curutani hatuxame 'anutaüye. Mana catini'üyanecaitüni Vani.

Muxa Nunusi Cacaüyarisüa mümieme

²⁹ Mericüsü 'uxa'arieca Vani canixeiya Quesusi 'a'amiecame. Müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. Cuiapa memütama tita 'axa memüteyurie canivacunavairivani mücü. ³⁰ Mücü canihücütüni que mü'ane hepaüsita nemainecai, Ne'utüma 'ucanamieneri 'uqi nesi'anuhaitüyatü matüa, meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetüca. ³¹ Nesüari nepücaheitimaitüyeicacai, peru mümasiücünicü 'Ixaherisixi vahüxie, 'ayumieme necaninuani hacü netiua'üyatü. ³² Hicü Vani tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Ne necanixeiya 'Iyari taheima 'acamieme cucuru 'amacamiapaü. Hesiena niyuhayeva. ³³ Ne nepüca'imaicai cuxi, masi que mü'ane münesiheyenü'a nemütiuca'üyanicü hacü, mücütütü müpaü pünetiutahüavixü, Que mü'ane heima pemixeiya 'Iyari 'acamieme hesiena yuhayevame, 'iya canihücütüni que mü'ane mütiuca'üya 'Iyari Mütiyupata rapitüatü. ³⁴ Nesü necaniuniere, necatiniutahecüata 'icü Cacaüyari Nu'aya mühücü.

Matüari teyü'üquitüvamate memacü

³⁵ Hicü 'uxa'arieca tavari mana niutivacaitüni Vani, teyü'üquitüvamate mama yuhutatü mana meteti'ucaita. ³⁶ 'Ixeiyaca Quesusi 'uyeicacacu, müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. ³⁷ Yuhutatü teyü'üquitüvamate mama mecani'enieni müpaü haineme, mecaneiveiya Quesusi. ³⁸ Hicü Quesusi ta'aurie 'aveca, varuxeiyaca me'iveiyame, müpaü tinivarutahüave, Tita xetecuvautüve. Müme metenitahüave, Xavi, haque pepeca. Xavi taniuquicü Ti'üquitame paine. ³⁹ Mücü tivaruta'ei, Xequenacüni xepüneniere. Hicü mana meni'axüani, meniuneniere haque mecatei. 'Iya tucarisie me'iteütatü meniyuhayeva, memenuveyacü tau ya'atevacacu.

⁴⁰ Mericüsü yuhutatü memu'enaxü Vani que mainecai, memeiveiya Quesusi, xevitü 'Atürexü catinitevacaitüni Simuni Pecuru mü'ivayatücai. ⁴¹ 'Iya yu'iva Simuni netaxeiya meri. Müpaü tinitahüave, Tecaneitaxeiya Mesiya, taniuquicü Cürisitu heiserie mupitüarie maine. ⁴² Quesusisüa caneivitüni. Quesusi 'ixeyaca müpaü niutayüni, 'Ecü Simuni pecanihücütüni, Vani pemünu'aya. Sepaxi pepütiterüvarieni, taniuquicü Pecuru maine, Tete maine.

Quesusi que mütvavuta'inie Piripe Natanaheri

⁴³ Hicü Quesusi 'uxa'arieca Carereyapai niyeimücücaitüni. Canitaxeiya Piripe, müpaü tinitahüave, Quenenanuveya. ⁴⁴ 'Iya Piripe Vesaira caniquiecametücaitüni 'Atürexü Pecuru vaquiecarü. ⁴⁵ Hicü Piripe neitaxeiya

Natanaheri. Müpaü tinitahüave, Que mü'ane raxatatü Muisexi mütiuta'utüa 'inüari niuquiyarisie, texaxatameteta mete'uti'utüa metexatatü, mücü tene-taxeiyä. Quesusi canihücütüni Cuse nu'aya Nasaretitanaca. ⁴⁶ Natanaheri müpaü tinitahüave, Nasaretisnie que tiyüve 'aixüa müti'ane mürayeneica. Piripesü müpaü titahüave, Quenenierimie. ⁴⁷ Hicü Quesusi Natanaheri niux-eiya 'a'amiecame. Müpaü niutayüni hepaüsitana, Camü yuricü 'Ixaheri tevi-yari canihücütüni 'icü, püca'irümar. ⁴⁸ Natanaheri müpaü tinitahüave, Haque pepünesihetima 'ecü. Quesusi müpaü tinitahüave, Piripe camatitahüavivecacu cuxi, quepaucua pinitüa pemucatei, nepümasi'uxei. ⁴⁹ Natanaheri müpaü tita'ei, Ti'üquitame, 'ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni, 'Ixaherisixi tati'aitüvame pecanihücütüni. ⁵⁰ Quesusi müpaü tita'ei, Nemutainecü pinitüa pe'ucaime nepümasi'uxei, yuri petiuta'eri. 'Ipaü 'aneneme masi vaücava pecanix-eiyamücü. ⁵¹ Müpaü tinitahüaveta, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecanixeyiacuni muyuavisie reuyepiyacame, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete xetevaxeiya me'anuticücame me'acaneicame Yuri Tevisüa.

2

Neüquiya quememüte'uvevi Canasie

¹ Mericüsü hairieca tucari 'aye'acu meneitineüquitüani xeime. 'Ixüarari mepeveviecai Canasie Carereya cuieyarisie. Quesusi varusieya mana niuyeicacaitüni. ² Quesusi niuta'inierieni, teyü'üquitüvemeteta mete'uta'inieri 'ixüararipa. ³ Hicü vinu 'ayexücu Quesusi varusieya müpaü tinitahüave, Vinu mepüchaxeyiya. ⁴ Quesusi müpaü tinitahüave, 'Uca titasü tetehexyia 'ecü ne 'axeicüa. Netucari cuxi püca'aye'ave. ⁵ Hicü varusieya müpaü tinivarutahüave teparevivamete, Sepa que mütxehahüave, yaxequetenecahuni. ⁶ Mericüsü mana meniyetecaitüni tete ye'üyari 'auxüvitü Huriyusixi que memüte'i'itiva yupini. Xexuimesie müpaü paümetü tinacananaquecaitüni nauca teviyari ya xei sienituyari ritüruyari yacütüniquetü. ⁷ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ha xequenutihüniya ye'ürutesi. Cüsitanapai mecanithüniya. ⁸ Müpaü tinivarutahüave, Xequenivatihapaniri, 'ixüarari mühüritäriesüa xequenanuhapani. Müme mecaneihapanirieni. ⁹ Mühüritärarie quepaucua menuti'inüataxü 'iya ha vinu matüa, 'asicatimaitü haque memiemetücai, teparevivamete memüvatihapa yametemaicacusüari, 'iya 'ixüarari mühüritärieicai nitahüave neneüqueme. ¹⁰ Müpaü tinitahüave, Cari yunaitü teüteri vinu 'aixüa ma'ane mecaniva'itüaca meri. Quepaucua memütitarüveni 'axa mü'ane mepüva'itüa. 'Ecüsü püta pecaniticuerieni vinu 'aixüa ma'ane hicüque. ¹¹ 'Ipaü tiniuyurieni Quesusi Canasie Carereya cuieyarisie 'isütüatü 'inüari que mütiyurienecai. Masiücütü nayuyeitüani que mütimarivecai. Teyü'üquitüvamete yuri mecateniuta'erieni hesiena.

¹² Mericüsü 'arique Caperünaume neuyeyune mücüri, varusieyari, 'ivamamari, teyü'üquitüvemetemamari. Mana müixa mepüca'uyuhayevaxü.

Quesusi que mütivaranuyeveiya tuqita

(Mateu 21:12-13; Maricuxi 11:15-18; Rucaxi 19:45-46)

¹³ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütitveva canahuracaitüni. Quesusi Querusareme neutiyune. ¹⁴ Mana tuqui curaruyarita nivaretaxeiya memüvareutatuyacai puixisixi muxasi cucuruxi. Tumini patamete tivaretaxei mana me'ayeteme. ¹⁵ Caunari tiyuvayame 'utavevieca yunaime nivaranuyeveiya tuqui curaruyarita, muxasi puixisixi vahamame. Tumini patamete vatumini nanacaxürieni, vamexate

natixürieni. ¹⁶ Memüvareutatuayacai cucuruxi müpaü tinivarutahüave, 'Icü xequenanyue'üi tacuapai. Ne'uquiyari quiya xepüca'ayeitüvani tetuayamete vaquie. ¹⁷ Teyü'üquitüvamete mene'erivani niuqui müpaü müre'uxa, 'Aqui yemecü nemücieriecü neputa'unari. ¹⁸ Hicü Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Tita petatixeisitüani 'inüari müya pemütiyurienecü. ¹⁹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, 'Icü tuqui xequeueuca'una, ne hairieca tucari 'anucayayu necanenucuquetüamücü hutarieca. ²⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü meniutiyuani, 'Icü tuqui veviyari huta teviyari heimana 'ataxevime viyari caniyurieni. Cari 'ecü haica tucari perenucuquetüani. ²¹ Masi mücü yuvaiyari canixatacaitüni tuquitüme. ²² Quepaucuari müquite vasata manucuquetüarie, teyü'üquitüvametema mene'erivacaitüni müpaü mutayücü. 'Ana yuri metenita'eririeni 'utüarica, yuri mete'ita'eririta niuqui Qesusi mutayücü.

Qesusi que mütvamaicai yunaime teüteri

²³ Mericüsü Querusareme 'uyeicacacu Pasicua 'ixüararipa, yumüiretü yuri meteniuta'eriecaxüani que mü'ane mühücütücaisie me'ixeiya 'inüariteya mücü que mütiyurienecai. ²⁴ Masi Qesusitütü pücauyetuacai xeimesie, 'iya müvamaicaicü yunaime, ²⁵ tixaü mücareuyehüacaicü xevitü mütitahecüatacä tevi hepaüsita. 'Iyasietü yücümana tinimaicaitüni tita tevi 'iyarieyasie mütiyeca.

3

Qesusi Nicuremumatü que memütecuxatacai

¹ Mericüsü tevi 'eniuyeicacaitüni müpareseütücai Nicuremu titevatü, Huriyusixi teva'aitüvamete müxevitütücai. ² 'Iya Qesusisüa caninuani yüvicüta. Müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, tame müpaü tecatenimaica, 'ecü Cacaüyarisüa pemietütü pemunuacü peti'üquitametütü. Xevitü pücaüyveniqueyu 'icü 'inüari mütiyurieneeni pemütiyurienepäü, me xüca Cacaüyari hamatüana ca'uyeicanique. ³ Qesusi nita'eiya, Caniseüyeni que nematicühüave, xüca hutarieca ca'utinüiva tevi, pücaüyve mixeiya tita Cacaüyari müra'aita. ⁴ Nicuremu rehüave, Tevi quepaü tiyüve mutinuiva 'uquirasitütü. Tiyüve hutarieca yuvarusisie meutahani mutinuiva. ⁵ Qesusi tita'ei, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hasie 'iyarisie xüca ca'utinüiva, pücaüyve meutahani Cacaüyari müra'aitasie. ⁶ Tita tevisie mütiyenuiva canitevitüni. Tita 'iyarisie mütiyenuiva cani'iyaritüni. ⁷ Pemücahüxiyaca nemütixecühüavecü quename heuyevese xeme hutarieca xemütinunuiva. ⁸ Que mütinaque canü'ecani. Pecani'enieca yuariyaya, perusü 'asipepücatimate que müraneica que müreumie. Müpaü mecani'aneneni yunaitü 'iyarisie memüyenunuiva. ⁹ Nicuremu müpaü tita'ei, Qesü quepaütütü 'icü. ¹⁰ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ecü 'Ixaherisixi pecatiniva'üquitüvametüni. Cari 'icü pecatimate. ¹¹ Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, tecatenicuxatani tita temütemate hepaüsita, tetenihecütani tita temüte'uxei hepaüsita. Xemesü xepüca'itanaqui'eri tita temütetahecüataquecai. ¹² Xüca yuri xecate'erieca tita cuiépa mütimieme nexecuxatüvacacu, quepaütütü yuri xeteta'erieniyeu xüca nexecuxatüvanique tita taheima mütimieme.

¹³ Xevitü taheima püca'anutiyeive, 'iya taheima macane Yuri Tevitütü xeciüa pemari. ¹⁴ Muisexi macumavesie 'uyeicatü cu muyetepaü, müpaürta

caneuyevēcani Yuri Tevi muyetequieni ¹⁵ yunaitü yuri memüte'erie hesiena tucari mücaxüve memexeyanicü.

Cacaüyari que mütvanaqui'erie cuiepa memütama

¹⁶ Cacaüyari 'ipaü tinivanaqui'erieca cuiepa memütama. Yunive muyuxevi caniyetuanı memücatatümaiarienicü yunaitü yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeyanicü püta. ¹⁷ Cacaüyari cuiepa que müreyenü'a yunive, müpaü pücatıuyuri müvaranutaxürıenicü cuiepa memütama. Masi cuiepa memütama memütavıcueısitüarıenicü cümana, 'ayumieme püta neiyenü'ani.

¹⁸ Que mü'ane yuri müti'erie hesiena, püca'anutahüiyani. Que mü'ane yuri mücati'erie 'ari nanutahüiyani, yuri mücatiuta'erievecü que mü'ane Cacaüyari Nu'aya muyuxevi mühücüsie. ¹⁹ İpaü tinıvaranutaxürüvani 'ısücame. Hecüarıya cuiepa canınuanı. Teüteri yüriya mecanınaqui'eriecaıtını, hecüarıya mecanaqui'erietü, 'axa memüteyurıeıcaıcü. ²⁰ Yunaitü 'axa memüteyurıe mecanı'uxıeıca hecüarıya, hecüarıpa mepücacünıcu capa me'tutatıerıvanııcü que memüteyurıe. ²¹ Que mü'ane yamütiyurıene tıta yuri müıraıne, hecüarıpa püyeımücü mümasıücünııcü que mütiyurıene Cacaüyarısie tıvıyatü.

Neneüqueme teütameya que mütiyutemavie

²² Merıcüsü 'arıque Qesusi teyü'üquitüvametemamata menecüne Cureya cuıeyarısie. Mana vahamatü 'etıneutere tı'üyanetü. ²³ Vanıta tını'üyanecaitünü 'Enunısie Sarımı 'aurıe, ha mana vaüca muhanecaıcü. Menıu'axecaitünü menıuca'üyarıvacaitünü. ²⁴ Vanı casarıyanata püca'anutahüıyavecaı curı.

²⁵ 'Ayumieme Vanısüa mıemete teyü'üquitüvamete hıpatü Hurıyusıxı vahamatü nüquıe menıxüatüacaitünü 'ıtıya hepaüsıta. ²⁶ Vanısüa me'u'axüaca müpaü metenıtahüave, Tı'üquitame, 'ıya 'ahamatü meyeıcaı hatuxame Curutanı müıacuteva 'anutayıe, que mü'ane hepaüsıta pemütihecüatacaı, tıtayarı re'üyane hıcü. Yunaitü hesüana menı'axeni. ²⁷ Vanı müpaü tinıvarutahüave, Tevi pücaıyüve tıxaütü mütiutanaqui'erıene, me xüca taheıma mıeme yatıpitüarıeıca püyüve. ²⁸ Xemetütü xecatenıhecüatanı nehepaüsıta müpaü que nemanıeıcaı, Ne Cürısitü nepücahücü, ması hüxıena nemetanü'arıe. ²⁹ Que mü'ane 'uca vıquıvame mexeıya, 'uqui neneüqueme canıhücütünü. Neneüqueme teütameya mana mutıve mı'enıe, mücü canıyutemavıeıca mı'enıeıcü neneüqueme. 'Ayumieme 'ıcü netemavıerıca naye'anırı. ³⁰ Neuyevıca 'ıya ve'eme mücuxaxasıvarümeni marıvatü mayeıxımeni, ne püta nemütaparırümeni reuyevıe.

Que mü'ane taheıma macane

³¹ Que mü'ane taheıma macane nai catınıtı'aitüanı. Que mü'ane cuiepa mutıne cuiepa canımiemetünü, catınıcxatanı cuiepa mıeme. Que mü'ane muyuavısie macane nai catınıtı'aitüanı. ³² Tıta mütiuxıeı, tıta mütiu'eni, mücü hepaüsıta tınıhecüatanı. Xevıtü püca'ıtanaqui'eri tıta mütiutahecüataxü. ³³ Que mü'ane mıtanąqui'eri tıta mütiutahecüataxü, mücüri nıyu'inüarıtıanı müpaü 'utaitü quename Cacaüyari yurı hıne. ³⁴ Que mü'ane Cacaüyari meıyenü'a, mücü Cacaüyari nüquıeyacü catınıcxatanı. Cacaüyari nıpitüanı yu'ıyarı, que müreupaüme catı'inüatatü. ³⁵ 'Uquıyarıeya yunıve nınaqui'erieca. Nai tınıyeturıeni mamayısie. ³⁶ Que mü'ane nu'ayasıe yurı müti'eri tucarı mücaxüve canıxeyanı. Que mü'ane yamücatıcamıe nu'aya que mıne, pücaheitmanı tucarı, ması Cacaüyari 'ıhecacacu püyuhayeıva.

4

Quesusiri 'uca Samariyatanacamatü que memütécuxatacai

¹ Mericüsü Ti'aitame tiniutamarieni Pareseusixi memü'enanacü quename Quesusi yumüreme teyü'üquitüvamete varayeitüvacai va'üyanecai, Vani hipame xeicüa va'üyanecacu. ² Quesusi yücümana pücavaruca'üyacai, teyü'üquitüvametemama püta mepüvaruca'üyacai. ³ Müpaü tiutamariECA Cureya neyeyani, hutarieca Carereya ninuani.

⁴ Neuyevécaitüni Samariya cuieyarisie meutayunecü. ⁵ Hicü quiecarisie ninuani Samariya cuieyarisie Sicari mütiuyetevásie. Mana canehurani cuie Cacuvu yunive mumi Cuse. ⁶ Pusu Cacuvu müvati'inixü mana nitiniereni. Mericüsü Quesusi 'uxetü yeiyacü ya'aretü mana nacateitüni pusu tesie tuca. ⁷ Mericüsü 'uca mana caninuani Samariya quiecame cuhanünetü. Quesusi müpaü tinitahüave, Queneneuharitüa. ⁸ Teyü'üquitüvametemama quiecarie hixüapa mene'uvacaitüni 'icuai meheunaniyuca. ⁹ Hicü 'uca Samariyatanaca müpaü tinitahüave, Quepaütütü 'ecü pemühuriyu ha penetivaviri ne nemüsamariyatanaca nemü'uca. Huriyusixi tixaü xepücatehexeiyá Samariyatari tahamatü. ¹⁰ Quesusi tita'ei, Xüca pe'imaicaque tita Cacaüyari matimicua, xüca pe'imaicaque quepai ha mümasivaviri, Queneneuharitüa ne'utaitü, 'ecüsü püta pepünesitavavirieniqueyu, nepümasiharitüaniqueyu ha muhanesie mieme. ¹¹ Mücü rehüave, Neuxei, hanüveme pepücahexeiyá. Pusu peucateva. Haque pepeixeiyá mücü ha muhanesie mümieme. ¹² Ta'uquiyari Cacuvu nive'emetücaitüni 'icü pusu mütas'umi. 'Ena niti-harevecáitüni 'iya, nivemamata tevamamata. 'Ecü masi que pe'tive'eme que mücü. ¹³ Quesusi nita'eiya, Yunaitü 'icü ha memütihareve tavari mepeuharicuni. ¹⁴ Que mü'ane manuhareni ne ne'iharitüayu tavari hasuacua pücaheuharimücüni. Masisü mücü ha nemiharitüani, mücü haixa canayeimücü hesiena 'atineicatü tucari mücaxüve 'ipitüatü. ¹⁵ 'Uca müpaü tita'eyaxü, Neuxei, 'icü ha queneneuharitüa tavari nemücaheuharimücünicü, 'uvapai nemücahanünenicü. ¹⁶ Tita'ei, Mericüte, 'acüna quene'iniemie, 'uvapai xequenacüne. ¹⁷ 'Uca müpaü tita'ei, Nepücarecacüna. Quesusi müpaü tinitahüave, 'Erite, 'aixüa pecanaineni nepücarecacüna pehaitü. ¹⁸ Yu'auxüme pepüvarexeiyacai 'acünama. Mücü meta, hicü pemeixeiyá, mücü püca'acüna. 'Ayumieme xasunicü peputaine. ¹⁹ 'Uca müpaü tita'ei, Camü, nemanetimani 'ecü, tixaxatame pecanihücütüni. ²⁰ Tame ta'uquiyarima 'icü yemurisie mecaniyutinenevivacaitüni. Xeme xenitiyuaneni quename heuyevese Querusareme memüyutinenevivani. ²¹ Quesusi tita'ei, Neuxei 'uca, yuri quenetine'eririeca. Tucari canaye'amücü quepaucua nenevieri xemüca'ipitüaca yu'uquiyari 'icü yemurisie ni Querusareme. ²² Xeme nenevieri xepipitüa que mü'ane xemücamate. Tame püta nenevieri tenipitüaca que mü'ane temümate, vicueisitüarica mayeneicacü Huriyusixi tahesie. ²³ Masi tucari canaye'amücü, hicü canaye'aniri, quepaucua müme yuricü memüyutineneviva nenevieri memipitüani yu'uquiyari yu'iyaricü yuri me'utiyaatü. Mücü meta, ne'uquiyari müya me'aneneme nivacuauneni nenevieri memipitüanicü. ²⁴ Cacaüyari cani'iyaritüni. Neuyevéca müme nenevieri memipitüa yu'iyaricü memipitüanicü yuri me'utiyaatü. ²⁵ 'Uca tita'ei, Ne necatinimaica quename 'uhamie Mesiya Cürisitu heiserie mupitüarie mütiteva. Quepaucua munuani 'iya, nai catatünahecüatüamücü. ²⁶ Quesusi tita'ei, Nesü necanihücütüni 'ahamatü nemüticuxata.

²⁷ Hicü teyü'üquitüvamete mecaniu'axüani. Menihüxiyani 'ucamatü müticuxatacaicü. Siepüre xevitü 'asipüca'utayü, Tita peticuvaune, titayari hamatüana peticuxata nusu. ²⁸ Hicü 'uca yuye'ü 'ucu'erieca quiecarisie neyani. Müpaü tinivaretahüave 'uquisi, ²⁹ Camü xequene'ixüariyu tevi müneretahecüatüa nai que nemütiuyuri. Caticürisitu 'icü. ³⁰ Quiecarisie mecanayecüne, hepana menahucaitüni. ³¹ Mericüsü mexi 'ame'ahucai, teyü'üquitüvamete menita'inieni müpaü me'utiyaütü, Tü'üquitame, quetineucucari. ³² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne 'icuai necanexeyani xemüca'imate xeme. ³³ 'Ayumieme müpaü meteniyücühüavecaitüni teyü'üquitüvamete, Xevitü cati'atüri catimi. ³⁴ Qesusi tivarutahüave, Que nemüticamie tita müтинаque 'iya munesiheyenü'a, 'uximayasicaya que nemütinüxime, mücü canine'icuaitüni. ³⁵ Xeme müpaü xecate'utiyaune, Nauca meseri tixüyu 'isanari naye'amücü. Camü müpaü nepütixecühüave, Xequenetaneniereni, vaxa xequenexeyani. 'Aixüa nivavaquiniri xemüca'isanacü. Hicü ³⁶ 'isaname catini'ivaneni. Nicuxeürieni tita mütiutixuaverixü, tucari mücaxüve memexeyanicü, 'esame 'isanamematü yaxeicüa memüyutemamaviecacü. ³⁷ 'Icü hepaüsita niuqu yuri paine, Xevitü cani'esametüni, xevitüta ti'isaname maine. ³⁸ Ne nepüxeheutanü'axüa xemüca'isanacü xemücateha'uximayacaisie. Hipatü mecateni'uximayacaitüni. Va'uximayasica xehesie tiniunaque.

³⁹ Mericüsü yumüretü mana quiecatari Samariyatari yuri mecateniuta'erieni hesiena 'uca tiutahecüatacu yuniuquicü ya'utaitü, Nai que nemütiuyuri canetiniutahecüatüani. ⁴⁰ 'Ayumieme Samariyatari hesüana me'u'axüaca mecanita'inieni vahesüa müyuhayevacü. Mana huta tucari niyuhayeva. ⁴¹ Hipatüta yumüretü yuri mecateniuta'erieni niuquieyacü. ⁴² Müpaü metenitahüave 'uca, Hicürixüa 'aniuquicü xEICÜA yuri tepücate'erie. Tameri tecani'enieni, tecatenimaica 'icü yuricü cuiepa memütama vavicueisitüvame mühücücü.

Qesusi que mürenayehüa ti'aitame parevivameya nu'aya

⁴³ Mericüsü huta tucari 'anucayacu mana neyani. Carereya caninuanani. ⁴⁴ Qesusi yücümana tiniutahecüata quename tixaxatame yucueipa 'aye'aveme ca'eriva. ⁴⁵ Peru quepaucua Carereya munua Carereyatari mecanitanaqu'erieni nai mete'uxeyaca que müreyuriencai Querusareme 'ixüararipa. Mümeta mecanecu'ixüara.

⁴⁶ Mericüsü hutarieca Canasie ninuani Carereya cuieyarisie ha vinu mayeütüasie. Xevitü cuiepa ti'aitame müparevivameyatücai mana niuueicacaitüni. Nu'aya tinecuyecaitüni Caperünaumesie. ⁴⁷ TiutamariECA 'iya quename Qesusi Cureya heyetüa Carereya nua, hesüana caneyani. Nitavavirieni mana müyemiecü, menayehüanicü nu'aya. Mücü nemüximecaitüni. ⁴⁸ Qesusi 'ayumieme müpaü tinitahüave, Cari xüca 'inüarite xecaxeyani, mamarivavemeta, yuri xepücateta'erienicuta. ⁴⁹ Mücü ti'aitame parevivameya müpaü tinitahüave, Neuxei, mana quenemie nenive camüvecacu cuerietü. ⁵⁰ Qesusi titahüave, Quenemie. 'Anive nayeyuriniri. Hicü mücü tevi yuri tiniuta'erieni niuquieyasie Qesusi que mütitahüavixü. Neyani. ⁵¹ Mana heutamiecacu te'uximayatametemama menencunaque metehühavetü niveya mayeyuricüri. ⁵² 'Iya niuta'ivauni ya'utaitü que 'upaucucacu manayeve. Müme müpaü metenitahüave, Tacai 'esiva cüa caviecacu cahüiyatü nayani. ⁵³ Hicü quemasieya tinetimani 'ana maye'acaicü quepaucua Qesusi mütitahüavixü, 'Anive nayeyuriniri. Mücüri

yuri tiniuta'erieni, yunaitü hesüana quiecatarita. ⁵⁴ 'Ipaü hutarieca 'inüari tiniuyurieni Quesusi Cureya heyeyaca Carereya nuaca.

5

Ticuicame Vetesita mayecatei

¹ Mericüsü 'arique Huriyusixi va'ixüarari naye'ani. Quesusi Querusareme neutiyene. ² Querusareme ha mana niyemacaitüni Muxasi Vaquitenie hura. Hepürayusixi vaniuquicü Vetesita tiniuyetevacaitüni ha muyemacai. 'Etüpivari niye'ucaitüni 'auriena 'auxüvitü. ³ Mücütüa mecanayecaitüni yumüretü tecuicucate, memacücüpe, memühurietüca, memümamavavaqui, meta'icuevatü ha mücuyuitüarienicü. ⁴ Heiva mana niuta'axecaitüni niuqui tuayame. Ha nicuyuitüvacaitüni. Que mü'ane meri mana munua ha 'ucuyuitüariecu nanayeveni sepa que müticuyecai. ⁵ Mericüsü xevitü tevi mana nayecateitüni xei teviyari heimana tamamata heimana 'atahaica viyari müticuyecai. ⁶ Quesusi 'ixeyaca mana 'ucaime, heitimaica müixa müyuriecaicü, müpaü tinitahüave, Peti'avaüriya pemanayeveni. ⁷ Ticuicame müpaü tinita'eiya, Neuxei 'uqui, havaicü tevi munesiheucahüani hapa quepaucua ha mucuyuitüarie. Mana ne'ucamiecacu xevitü meri mana caninuani. ⁸ Quesusi tinitahüave, Quenanucucuxei, 'a'itari quenanucucue'i, quenecuyeicani. ⁹ Cuitüva 'aixüa reu'erietü nayani tevi. Yu'itari nanucucueni, nicuyeicacaitüni.

Mericüsü mücü tucari 'uxipiya tucari canihücütücaitüni. ¹⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü metenitahüave 'iya manayehüiya, Hicü 'uxipiya tucari canihücütüni. Heiserie pepücahexeiya 'a'itari pemanucucuenicü. ¹¹ Mücü müpaü tivaruta'ei, Que mü'ane 'aixüa nereueriecame munesi'ayeitüa, mücü canetiniutahüave, 'Aitari quenanucucue'i quenecuyeicani. ¹² Müme müpaü metenita'ivaviya, Que püpaicü mücü tevi müya mümatiutahüavixü, Quenanucucue'i quenecuyeicani. ¹³ Manayehüiya 'asipücatimaicai que müpaicütücai, metüacü Quesusi yumüretü me'u'uvacacu mana. ¹⁴ Hicü 'ariquemüca Quesusi nitaxeiya tuqui curaruyarita. Müpaü tinitahüave, Camüsü 'aixüa pereuerietü pecanayani. Tavari 'axa pepücareyurieneni capa vaüca pe'u'itüarienicü masi. ¹⁵ Tevi neyani. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi quename Quesusi hücütücai que mü'ane 'aixüa reu'eriecame meyeitüa. ¹⁶ 'Ayumieme Huriyusixi meniveiyacaitüni Quesusi müpaü mütiyurienecaicü 'uxipiya tucarisie. ¹⁷ Quesusisü müpaü tinivaruta'eiya, Ne'uquiyari müya tiniu'uximayatani hicüque, neta müya netiu'uximayata. ¹⁸ 'Ayumieme masi cuini mieme menicuvautüvecaitüni Huriyusixi me'imienique, 'uxipiya tucari 'inüariyari mayeyeitüaximecaicü, masisü cuxi Cacaüyari müxatacaicü yu'uquiyaritüme, Cacaüyaripaü 'anetü 'ayuyeitüvatü.

Cacaüyari Nu'aya heiserie que mürexeyia

¹⁹ Hicü 'ayumieme Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, nu'aya 'asipüca'yüve yücümana, que mütxeiyia yu'uquiyari yatiyurieneme xEICÜA püyüve. Tita mütiyuriene 'iya, müpaüta yaxEICÜA tiniyurieneni nu'aya. ²⁰ Ne'uquiyari yunive pünaqui'erie. Naime catinixeisitüani que mütiyuriene 'iya. 'Icü que mütiyuriene 'esiva marivemecü xEICÜA, yemecü nixeisitüamücü mamarivavemecü, xemühüxiyanicü xeme. ²¹ Ne'uquiyari mütivaranucu'uitüvapaü müquite, tucari mütivarupitüvapaü nu'ayata müpaü catinivaru'uitüvani müme müyuvaüriya müvaranucu'uitüanicü. ²² Mücü meta, ne'uquiyari xeime püca'inüata

'isücamepaü, masi heiserie nipitüani yunive 'isücamepaü mita'inüatacü naime, ²³ yunaitü ve'eme memü'erieacü nu'aya, yaxaicüa ve'eme memü'eriepaü 'uquiyarieya yunive meiyenü'a. Que mü'ane ve'eme müca'erie nu'aya, ve'eme püca'erie 'uquiyarieyata meiyenü'a.

²⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane neniüqui mü'enie, yuri te'erierietü 'iya munesihyenü'a, mücü tucari mücaxüve canexeiyani. 'Isücame hixie pücatacueviyani, masi niuyupata, camüquitüri, 'ayeyuritü püta hicü. ²⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari naye'amücü, hicüri naye'aniri, quepaucua müquite memi'enieni Cacaüyari Nu'aya 'utaniucame. Müme memü'enanani mecanayeyuricacuni. ²⁶ Ne'uquiyari yücümana tucari que mürexeiya, müpaü yaxaicüa tinipitüani yunive tucari mexeiyanicü yücümana. ²⁷ Heiserie tipitüata 'isücamepä müva'inüatacü Yuri Tevi mühücücü. ²⁸ Tixaü xepücahüxyaca 'icücü. Tucari naye'amücü quepaucua yunaitü memucateuqui memi'enieni 'iya 'utaniucame. ²⁹ Mepüvaticüneti. Müme 'aixüa memüteyuriecäi menanucu'uicuni tucari memüpitiüarienicü, 'axa memüteyuriecäi mete'anucu'uni memanutaxüriyanicü.

Que memüte'ihecüata Cürisitu

³⁰ Ne necümana 'asinepücatiyüve. Que nemüti'ena, müpaü nepütiva'inüata 'isücamepaü neyüanetü. Que mütiheiserie nepüva'inüata nemüca'icuvaunecü tita münetaque ne, tita mütinaque 'iya munesihyenü'a püta nemücuvaunecü.

³¹ Ne xüca nehepaüsita netihecüatanique, yuricü nepücatihecüataniqueyu.

³² Xevitü 'ecaniüyeicani mütihecüata nehepaüsita. Necatinimaica 'iya yuri mütihecüatacü nehepaüsita que mütihecüata. ³³ Xeme Vanisüa xecanivarenü'ani. Mücü tita yuri müraine hepaüsita tiniutahecüata.

³⁴ Ne masi nepüca'itanaqui'eri tita teüteri memütehecüata nehepaüsita, perusü 'ipaü necaniutaineni xemütaviceisitüarienicü xeme. ³⁵ 'Iya cüxeme canihücütücaitüni tatü hecüarivietü. Xeme xeniyuvaüriyacaitüni xemüyutemamavieacü 'iya yatixehcüariviyacacu yareutevitü. ³⁶ Mücü nehepaüsita mütihecüata, mücü masi türücaüyemecü catinihecüatani,

tita mütihecüatacai Vani 'esiva xEICÜa tihecüatacacu. Tita nemütiyuriene, ne'uquiyari que münetiüpitiüa nemeye'atüanicü, 'icü 'uximayasica que nemütiyuriene, 'icü nehepaüsita tinihecüatani quename ne'uquiyari nesihyenü'a. ³⁷ Mücürita ne'uquiyari munesihyenü'a, mücütütü nehepaüsita tinihecüatani. Xeme hasuacua xepüca'l'enievave 'utaniucame,

xepüca'ixeyavave que mütiyuxexeyia. ³⁸ Niuquieya xepücahexeyia xehesie yuhayevame yuri xemücate'l'eriericü que mü'ane 'Iya meiyenü'a.

³⁹ 'Utüaricasie xequetenecuvava, müpaü xemütecu'erivacü quename mücücü tucari mücaxüve xehexeyia. Mücütütü canihücütüni tita nehepaüsita mütihecüata. ⁴⁰ Xepücayuvaüriya nehepa xemahuni tucari xemexeyanicü.

⁴¹ Tita teüteri memütexata visi menetexeyiatü, mücü nepüca'utanaqui'eri.

⁴² Sepüre nepüxehetima xeme, xemücyuhayevacü xe'inaqui'erietü Cacaüyari. ⁴³ Ne necaninüani ne'uquiyarisüa nemietütü. Xemeri xepücanesi'utanaqui'eri. Xüca xevitü nuani yuhesüa miemetütü püta,

xecanitanaqui'ericuni 'iya. ⁴⁴ Que xeteyüvave yuri xemüteta'erienicü xüca xe'itanaqui'erieni tita xemütexata visi xeteyuxeyiatü, xücarita xecatecuvautüveni 'iya muyuxevi Cacaüyaritütü visi mütiexexeyanicü xeme.

⁴⁵ Müpaü xepücatecu'erivani quename nexetaxaneta ne'uquiyari hixie. Xevitü 'acaniüyeicani müxexaneta. Muisexi canihücütüni. Hesiena xeniu yuri xepüte'erie. ⁴⁶ Xücastü yuri xete'eriecaque Muisexisie, nehiesietari yuri

xepüte'eriecaqueyu. 'Iya nehepaüsita tiniuti'utüani. ⁴⁷ Xüca 'iya 'utüaricayasie yuri xecate'erieca, queri yuri xeteta'erieni tita nemüticuxatasie.

6

Que mütivarumi 'auxüme miriyari

(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17)

¹ Mericüsü 'arique caneyani Quesusi. Carereya haracunaryasie Tiveriya müracutevasie 'anutaüye neta'ani. ² Yümüretü mecanicuveyiatüvecaitüni teüteri 'inüari memüxeiyacaicü que mütiyuriencai tecuicucate vahesie. ³ Hicü hürisie neutiyune Quesusi. Mana necateitüni, teyü'üquitüvametemamata metehetitecai hamatüana. ⁴ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicia mütiteva nahuracaitüni. ⁵ Hicü Quesusi heutaniereca, yumüireme varuxeyiaca hep-ana me'atihume, müpaü tinitahüave Piripe, Haque tepeinainyu pa 'ime memütécuanicü. ⁶ Müpaü tiutayü 'i'isipatü. Mücüsietü tinimaicaitüni que mütiyurieniquecai. ⁷ Hicü Piripe nita'eiya, Pa huta sienituyari 'inüariyarisie 'atü capütinaque vahesie mieme yuxexütü 'esiva xEICÜa memita'üixüanicü. ⁸ Xevitü teyü'üquitüvametemama 'Atürexü mütitevacai Simuni Pecuru 'ivaya müpaü tinitahüave, ⁹ 'Ena puyeica temaicü sevara payari 'auxüvime huta quesüteyari vara'ütü. Perusü 'icü que tipaüme yumüireme vahesie mieme. ¹⁰ Quesusisü müpaü tiutayü, Xequenivaranucayasa teüteri. Mana vaüca nacü'üxayacaitüni. Hicü 'uquisi menanucayaxe 'auxüme miriyari meyu-paümetü yacütüniquetü. ¹¹ Hicü Quesusi nenu'üni pa. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari tinivarumini mana memütitecai. Yaxeicüa tinivarumini quesüteta quepaü memütécuaicucui. ¹² Hicü me'utihuxacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Xequeneucuxeüri tarimeyari manuyuhayevaxü capa reuyevenicü. ¹³ 'Ayumieme mecanicuxeürieni. Tamamata heimana huta quirivayari meniütihüniya tarimeyari tecua'amete memicu'eirie 'auxüme sevara payarisie mieme. ¹⁴ Mericüsü teüteri me'ixeyiaca 'inüari mütiuyuri müpaü meniutiyanecaitüni, Cari yuricü 'icü canihücütüni 'iya tixaxatame cuiépa 'umamie. ¹⁵ Hicü retimaica Quesusi quename me'axüaniquecai me'iviyaquecai tiva'aitüvame memayeitüanicü, tavari yuxaüta mana neuyiune hürisie.

Quesusi que mütiyueicacai haracunasie

(Mateu 14:22-27; Maricuxi 6:45-52)

¹⁶ Mericüsü quepaucua tau macayunixü teyü'üquitüvamete mana meni-ucanexüani haracunapai. ¹⁷ Canuvásie mecayaxeca haracuna 'anutaüye mecüüne Caperünaumepai. Hicü niucuyüeri. Quesusi vahesüa pücanuavecai cuxi. ¹⁸ Carima 'u'ecacac haracuna niuyuanecaitüni. ¹⁹ Hicü yateva 'auxüme 'ataxeime quirümetüruyari me'uhutü mecanixeyia Quesusi haracunasie 'uyeicame canuva hepa 'amiecame. Meniutimamani. ²⁰ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne nepühücü. Xepücaheumamaca. ²¹ Hicü meniuyuvaüriya memitanaqu'erienicü canuvásie. Yapaucua canuva nivataneni cuiépa haque memeucünecai.

Teüteri que memüte'icuvautüvecai Quesusi

²² Mericüsü 'uxa'arieca teüteri haracuna 'anutaüye memüti'ucai mecaniuneniere mana mucateicü xevitü canuva xEICÜa, hipatü pücatixäü. Mepunenierixü Quesusi müca'acayerüvecai mücü canuvásie teyü'üquitüvamete vahamatü, masi teyü'üquitüvamete memecü yuhücuate. ²³ Hipatüta canuvate meneyecüüne Tiveriya. Mana hura menü'axüani haque

pa memeticuai Ti'aitame pamüpariyusi 'ipitüacu Cacaüyari. ²⁴ Me'uneniereca teüteri Quesusi mana müca'uyeicacaicü, teyü'üquitüvametemamata memüca'u'uvacaicü, mümetari canuvatesie mecayaxeca menecüne Caperünaumepai me'icuvautüvetü Quesusi.

Quesusi pa tucari tiyupitüvame mühücü

²⁵ Haracuna 'anutaüye meheitaxeyaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, quepaucua pepunua 'uvapai. ²⁶ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xepücanesicuvautüve 'inüarite xemüxeicü. Pa xemeticuaicü xemetihuxaicü püta xepünesicuvautüve. ²⁷ Xepücate'uximayaca 'icuai mütipünive xema'ivacü xeicüa. Xequetene'uximayaca püta xeme'ivacü 'icuai 'amütiterive tucari mücaxüve müxepitüa Yuri Tevi mütxemini. 'Uquiyarieya Cacaüyaritütü ni'inüaritüani 'iya. ²⁸ 'Ayumieme müpaü metenitahüave, Queri teteyurieca Cacaüyari 'uximayasicaya temüte'uximayacacü. ²⁹ Quesusi müpaü tivaruta'ei. 'Icü canihücütüni Cacaüyari 'uximayasicaya, yuri xemüte'eriecacü 'iya meiyenü'asie. ³⁰ Müme mete'icühüave, Mericüte, tita petiyuriene 'inüari, temixeyiacü, yuri temümateta'eririenicü. Que petiu'uximayata. ³¹ Tame tatevarima manana payari metenicuacaitüni macumavesie, que müre'uxa, Taheima mieme pa tinivamicuacaitüni. ³² Hicü Quesusi müpaü tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Muisexi capühücütücai que mü'ane müxe'umi mücü pa taheima mieme. Ne'uquiyari püta tinixemicuani tita yuricü mütipa taheima mieme. ³³ Que mü'ane taheima macaneica, tucari müvamicua cuiepa memütama, mücütütü canihücütüni Cacaüyarisüa mieme pa. ³⁴ Müme metehühüave, Ti'aitame, 'aheyemecü quetatineumicua 'icü pa. ³⁵ Quesusi müpaü tivarutahüave, Ne necanihücütüni pa tucari tiyupitüvame. Que mü'ane nehësüa müye'ani pücaheuhacamücüni. Que mü'ane nehësie yuri müti'erie havai pücaheuharimücüni hasuacua. ³⁶ Masi yanepütixecühüavecai, xepünesixeyia peru yuri xepücate'erie. ³⁷ Naime ne'uquiyari münepitüa nehësüa püye'ani. Que mü'ane nehësüa müye'ani, tacua nepüca'anuyehüani. ³⁸ Ne taheima nepüca'acane tita münetinaque yanemütiyurienenicü. Tita mütinacue 'iya munesihyenü'a püta yanemütiyurienenicü nepacane. ³⁹ Ipaü catininaqueni 'iya munesihyenü'a, nai münepitüa nepücaheiyehüanicü ni xeime, masi nemenucuquetüanicü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare. ⁴⁰ Ipaürita catininaqueni ne'uquiyari, yunaitü memixeyia nu'aya, yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeyianicü. Ne nepüvaranucu'uitüani tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁴¹ Hicü Huriyusixi meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü mutayücü, Ne pa necanihücütüni taheima macane. ⁴² Müpaü menutiyanecaitüni, 'Icü catiquesusi Cuse münu'aya. Tame quemasieya varusieya tepüvamate. Quetütü paine hicü taheima macane. ⁴³ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Xepücaniuxixieca yusata. ⁴⁴ Xevitü pücaüve nehësüa müye'ani, me xüca ne'uquiyari munesihyenü'a 'enucuhana xeicüa püyüve. Ne tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare necanenucuquetüamücü. ⁴⁵ Texaxatamete vaxaspasie müpaü catine'uca, Cacaüyari tiniva'üquitüaca yunaima. Yunaitü memü'enana ne'uquiyari que maine, memüteyü'üquitüa, müme nehësüa mecaniye'axüacuni.

⁴⁶ Perusü xevitü püca'ixeyave ne'uquiyari. Que mü'ane Cacaüyarisüa miemetütü 'amuyeica, mücü xeicüa canixeyaveni ne'uquiyari. ⁴⁷ Niuqui

caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehésie yuri müti'erie, tucari mücaxüve canexeiyani. ⁴⁸ Ne pa tucari tiyupitüvame necanihücütüni. ⁴⁹ Xetevarima manana payari metenecuacaitüni macumavesie. Müme menecuini. ⁵⁰ 'Icü canihücütüni pa mayeyuri taheima macaneica tevi miticuanicü mücamünicü. ⁵¹ Ne necanihücütüni pa mayeyuri taheima macane. Xüca tevi 'icü pa 'uticuani, yuheyemecü payeyurini. 'Icü pa nemüyetuani ne, nevaiyari canihücütüni, cuiepa memütama vatucari cani'ayumiemetüni.

⁵² Hicü Huriyusixi meniyuxamurietüvecaitüni yameteüycühüavetü, Quetütü püyüve 'icü yuvaiyari mütasimicua temiticuanicü. ⁵³ Qesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca xeca'iticuani Yuri Tevi vaiyarieya, xüca xuriyaya xeca'anu'ieni, tucari xepücahexeiyayuhesie. ⁵⁴ Que mü'ane nevaiyari mücua'a nexuriya mü'ie, tucari mücaxüve canexeiyani. Tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, necanenucuquetüamücü. ⁵⁵ Ne nevaiyari yuricü cani'icuaütüni, nexuriya yuricü cananu'ivani. ⁵⁶ Que mü'ane nevaiyari mücua'a nexuriya mü'ie, mücü nehésie tiviyatü niyuhayevamücü, neta hesiena netiviyatü netinehayeva. ⁵⁷ Ne'uquiyari mayeyuri cuiepa que münerenü'apaü, ne que nemürayeyuri ne'uquiyaricü, müpaürita yaxécüca que mü'ane münesicua'a, mücütä canayeyuricamücü necümana. ⁵⁸ 'Icü canihücütüni pa taheima macane. Xetevarima que memüte'ucuai que memüte'ucui, müpaü püca'ane. Que mü'ane 'icü pa mücua'a yuheyemecü canayeyuricamücü. ⁵⁹ Müpaü niutayüni Caperünaumesie ti'üquitatü tuquita.

Niuqui tucari mücaxüve hepaüsita

⁶⁰ Hicü 'ayumieme teyü'üquitüvametemama yumüiretü me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Icü niuqui canicuaniveni. Quepai püyüve mi'enieni. ⁶¹ Qesusi yu'iyarisie retimaica memünüiquixiecaicü teyü'üquitüvametemama 'icü hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, 'Icücü xetetiquetamürique 'acu. ⁶² Qesü yüniqueyu xüca xe'ixeianique Yuri Tevi mana 'utimiecame haque meripai mecatei. ⁶³ 'Yari canihücütüni tucari tiyupitüvame. Vaiyari 'aspücaüni. Tita nemütixecuxaxatüva ne, mücü cani'iyaritüni canitucaritüni. ⁶⁴ Peru hipatü xeme yuri xepücate'erie. Qesusi matüaripai nivamaicaitüni quehate müme yuri memücate'eriecai, timaicaica que mü'ane miyetuaniquecai. ⁶⁵ Müpaü tinicuxatacaitüni, 'Ayumieme nepütixecühüave, xevitü mücayüve nehésüa müye'ani xüca ne'uquiyari müpaü catipitüca.

⁶⁶ Mücücü yumüiretü teyü'üquitüvametemama yucutama menitacüni, hamatüana mepüca'u'uvacairi. ⁶⁷ 'Ayumieme Qesusi müpaü tinivarutahüave tamamata heimana yuhutame, Xemerita xeteyuvaüriya xemüyehu. ⁶⁸ Simuni Pecuru müpaü tinita'eiya yucu'imavatü, Ti'aitame, quepai rahésüa tepütayehu. 'Ecüsü niuqui tucari mücaxüve hepaüsita pecanexeiyani. ⁶⁹ Hicürixüa yuri tecateniuta'erieni, tecamanetimani 'ecü que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme müpasie pemühücü. ⁷⁰ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Camü necatixe'anayexei tamamata heimana yuhutame xeme. Xevitü xeme Cauyumariepaü cani'aneni. ⁷¹ Mücü Cura Simuni nu'aya 'Isicariutitanaca nixatacaitüni. Mücü niyetuaniquecaitüni xevitü mühücütücai tamamata heimana yuhutatü.

1 Mericüsü 'arique Quesusi Carereya niuyeicacaitüni. Pücayuvaüriyacai Cureya muyeicani Huriyusixi memicuvautüvecaicü me'imienique. 2 Hicü Huriyusixi va'ixüarari nahuracaitüni quepaucua xamaru memutiveviva. 3 'Ivamama 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Uva peyeyame Cureya quenemie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memixeiyacü tita pemütiyuriene. 4 Tevi 'avie capütiyuriene, ticuvaunetu yunaime vahürüpa mümarivanicü. Xüca müpaü petiyurieneni, pemasücüme quena'ayeitüa cuiepa memütama vahüxie. 5 'Ivamamata yuri mepücate'eriecai hesiena. 6 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ne netucari püca'aye'ave cuxi. Xeme tixaü xepücatetacuevi. 7 Cuiepa memütama mepücaüyüave memüxe'uxive'erieca. Ne püta mecaneni'uxive'erieca vahepüsita nemütihecüatacü, tita memüteyurie 'axa mü'anene nemutainecü. 8 Xemeri xequene'ixüarayü. Ne cuxi nepüca'ixüaramie 'icüsie, netucari müca'aye'avecü cuxi. 9 Müpaü tivarutahüaveca Carereya niyuhayeava.

Quesusi que mütiyuri 'ixüaripa quepaucua xamaru memutiveviva

10 Hicü 'ivamama meheu'ixüarayucacu 'iyata neyani 'arique, 'avie xeciüa cayuhecüatatü. 11 Hicü Huriyusixi meneicuvautüvecaitüni 'ixüaripa müpaü me'utiyaütü, Haque peyeica 'iya. 12 Teüteri vaüca mepütecuxatacai hepaüsitana, 'avie xeciüa. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Masi 'aixüa pütüca'iyari. Hipatüri mete'utiyaanecai, Tixaüsietü püvareuyexürüva teüteri. 13 Masi xevitü teüteri vahürüpa pücaticuxatacai hepaüsitana yunaütü memüvamacarücaicü Huriyusixi.

14 Hicü 'ixüarari hixüaparietari Quesusi neutiyune tuquipa. Mana tini'üquitacaitüni. 15 Huriyusixi menihüxiyacaitüni yame'utiyaütü, Qeri timaive 'icü 'utüarica. Pücatiyuti'üquitüave. 16 Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Tita nemüti'üquita nehesüa pücamieme. Que mü'ane munesihyenü'asüa püta canimiemetüni. 17 Xüca tevi yuvaüriyani yamüticamienicü tita mütnaque 'iya, catinimaicamücü tita nemüti'üquita hepaüsita, xüca Cacaüyarisüa miemetüni, me xüca necümana ne'utaineni nusu. 18 Que mü'ane yücümana mutaine catinicuvauneni visi müticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvauneni visi müticühüavarüvanicü 'iya meiyenü'a püta, mücü yuri paine, tita mücatiheiserie pumave heisiena.

19 Camü Muisexi catixe'upitüa 'inüari niuquiyari xemeixeiyanicü. Perusü ni xevitü xeme yapücaticamie 'inüari niuquiyarisie. Titayari xenetecuvautüve xenesimienique. 20 Teüteri müpaü mete'ita'ei, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pümasinü'ü. Quepai masicuvaune masimienique. 21 Quesusi müpaü tinivaruta'ei, Ne 'uxipiya tucarisie heiva xeciüa tixaütü nepütüyuri, peru yunaütü xecanihüxiyaca. 22 'Ayumieme meta Muisexi nixe'upitüani xitequiya 'inüariyari. Muisexisüa pücamieme, tatevarima vahesüa püta canimiemetüni. Peru 'uxipiya tucarisie xepi'inüaritüa 'uqui nunusi. 23 Xüca 'uqui 'uxitequiene 'uxipiya tucarisie Muisexisüa mieme 'inüari niuquiyari müca'ayeitüarienicü, que xeneteheca ne nai 'aixüa reu'eriecame nemayeitüacü xeime tevi 'uxipiya tucarisie. 24 Que mütiyuxexeya xeciüa niuqui xepücavevieca, que mütiheiserie püta xequenevevieca niuqui.

Caticürisitu 'icü, que memutiyaanecai

25 Hicü Querusaremetari hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catihücü memicuvautüve me'imienique. 26 Camü yunaime vahürüpa catinicuxatani, 'asimepücatehehüave. Ta'uquiyarima xüari yuricü mepücaheitima 'icü mücürisitu heiserie mupitüarie. 27 Perusü tame

tecanimaica 'icü haque memieme. Quepaucua munuani Cürisitu, xevitü 'asipücatimaica haque memieme.

²⁸ Hicü Quesusi müpaü tiniuhiva tuqui curaruyarita ti'üquitatü, Xeme xenetemate 'acu, haque nememieme xetemate. Ne necümana nepücanua. Masi yuri canaineni 'iya munesiheyenü'a. Xeme xepüca'imate. ²⁹ Nesü necanimaica hesüana nemümiemecü, munesiheyenü'acü.

³⁰ Hicü mechanicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'vecaicü cuxi. ³¹ Teüteri yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Müpaü meniutiyanecaitüni, Quepaucua munuani Cürisitu, masi vaüca catiyurieneni 'inüarite, 'e'ivatü 'icü que mütiyuriene.

Pareusixi que memütevaretanü'a tupirisixi memiviyacü Quesusi

³² Hicü Pareusixi meniva'eniecaitüni teüteri hepaüsitana vaüca metecuxatame. Mara'acate memühüritäriecai Pareusixi vahamatü mecanivaretanü'ani tupirisixi memiviyacü. ³³ Hicü müpaü niutayüni Quesusi, Yareutevitü cuxi xehamatü neniuyeicamücü. 'Arique 'iya munesiheyenü'asüa nepüyemie. ³⁴ Xepünesicuvautüveni peru xepücanesitaxeiya. Mücü meta, haque nemeyeicani xepüca'yüvave xemeta'axüani. ³⁵ Huriyusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que tiyune 'icü temüca'itaxeiyacü. Cüriyecusixi vasata memetayeixüa vahesüa catiyemie, Cüriyecusixi tivareti'üquitüanique. ³⁶ Qesü 'icü titita niuqui müya mutaine, Xepünesicuvautüveni, xepücanesitaxeiya, haque nemeyeicani xepüca'yüvave xemeta'axüani, haitü.

Hatüapaü mü'anene ha muhanesie miemepaü

³⁷ Hicü ve'eme tucarisie 'ixüarari heutiparirümecacu, mana niuvecaitüni Quesusi. Nahivacaitüni müpaü 'utaitü, Xüca tevi heuharimücüni, nehësüa quenuani, que'anuhareni. ³⁸ Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, 'utüarica manuyünepaü, hatüapaü 'anenetü canihüanecamücü taütana ha muhanesie miemepaü 'anenetü. ³⁹ Müpaü niutayüni 'Iyari xatatü memitanagu'erieniñquecai müme yuri memüteta'erieniñquecai hesiena. Mücü 'Iyari mepücatanaqui'erivavecai cuxi Quesusi cuxi visi 'anetu müca'ayeitüarievecaicü.

Teüteri hixüata que memüte'uyusanaxü

⁴⁰ Hicü teüteri hipatü 'icü niuquite me'u'enieca müpaü meniutiyanecaitüni, Yuricü mücü tixaxatame canihücütüni 'icü. ⁴¹ Hipatüta mete'utiyanecai, Cari 'icü Cürisitu canihücütüni. Hipatüta mete'utiyanecai, Masi Cürisitu Carereya pücamietüni. ⁴² Camü 'utüarica müpaü caranuyüne, Cürisitu Raviri püxiüyarieyatüni, quiecarisie Raviri mecateisie pümiemetüni Verenisie. ⁴³ Ayumieme teüteri hixüata meniyusana cümana. ⁴⁴ Hipatüta müme meniviyacucaitüni, perusü xevitü püca'ivi.

Tevi hasuacu pücatixatacai 'icü müticuxatapaü, que memutiyanecai

⁴⁵ Hicü tupirisixi meniu'axüani mara'acate memühüritäriecai vahesüa Pareusixi vahesüa. Mümeri müpaü metenivarutahüave, Titayari xecate'i'atüa. ⁴⁶ Tupirisixi müpaü metevavuta'ei. Tevi hasuacuari pücatixatacai 'icü tevi müticuxatapaü. ⁴⁷ Hicü Pareusixi müpaü metevavuta'ei, Cari xemeta xepeuyexüriya. ⁴⁸ Camü te'aitamete Pareusixi que mü'ane müme hesiena yuri pütiuta'eri. ⁴⁹ Peru 'icü teüteri 'inüari niuquiyari memücamate 'axa mepütécühüavarüva. ⁵⁰ Hicü 'iya meripai Quesusüa munua yivücüta Nicuremu müpaü tinivarutahüave, xevitü mühücütücaicü müme, ⁵¹ Camüsü ta'inüari niuquiyaricü tepüca'enutahüani tevi xüca meri teca'enieni que mutaine, xüca teca'imaica que mütiyuriene.

52 Mümeri müpaü metenita'eiya, Qesü 'ecütari Carereya petimieme. Quetinecuvava, quetinexeyani Carereyasie müca'ayenevecü tixaxatame havaicü.

'Uca muviyari xeime cünayamame meyucumaüvacacu

53 Yuxexuitü yuquie mepeutayeixüa.

8

1 Qesuisü yemurisie neyani Huriva Mati'u müracutevasie. 2 Ximeri tavari tuquipa ninuani. Yunaitü teüteri hesüana meni'axecaitüni. Mana 'ayerüca tiniva'üquitüacaitüni. 3 Hicü te'utüvamete Pareseusixi vahamatü mecani'atüirieni 'uca muviyarie xeime cünayamame meyucumaüvacacu. Hixüapa me'itaquea 4 müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'icü 'uca caniuviyarieni xeime cünayamatü meyucumaüvame. 5 'Inüari niuquiyarisie Muisexi müpaü catatinü'aitüani tetexicü temüvatituaxanicü müya memüyüa. Camüsü que petayüni 'ecü. 6 Müpaü meniutiyuani me'i'isipatüvetü me'itaxanetaque. Qesuisü 'anacatusireca, cuiépa tiniuta'ütüani yu'itüvamecü. 7 Müme 'ameteheuterecu meheicu'ivaviyatü, 'iya nanucuqeni. Müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme 'axa mücatiurieve, mücü meri pitatuaxa teteçü. 8 Tavari 'anacatusireca, cuiépa tiuta'ütüa. 9 Mümeri memü'enana, va'iyari vatate'acacu, meneutayeixüani yuxexuitü me'ayecücatü, 'uquiravesixi meri. Qesusi yuxaüta niyuhayeva, 'uca hixüapa muvecai tiyuhayevaxüta. 10 Hicü 'anucuxeca Qesusi, hipame cavaxeyatü, 'uca xeicüa, müpaü tinitahüave, Neuxe, 'uca, haquevari müme masixanetamete. Xevitü 'ahesie carahüa. 11 'Iya tiutayü, Ti'aitame, haquevasü. Qesusi titahüavixü, Neta 'ahesie nepücatihüani. Quenemie, tavari 'axa pepücareyurieneni.

Qesusi cuiépa memütama vahecüarivivame mühücü

12 Mericüsü Qesusi tavari tinivarutixatüani müpaü 'utaitü, Ne cuiépa memütama vahecüarivivame necanihücütüni. Que mü'ane münesi'anuveiya yüvipa püca'uyeicani, masi hecüariya canexeyacamücü tucariütüme. 13 Pareseusixi 'ayumieme müpaü metenicühüaveni, 'Ecü 'ahepaüsita xeicüa pecatinihecüatani. Tita pemütihecüata pücauyuri. 14 Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Sepasü nehepaüsita nemütihecüata, tita nemütihecüata puyuri nemütimatecü haque nememieme que nemütimie. Xeme 'asixepücatemate haque nememieme que nemütimie. 15 Xeme teüteri vahepaü xepüteyu'inüata. Ne püta tevi nepüca'inüata. 16 Masisü xüca ne'ita'inüataque, nepihecüatüaniqueyu tita yuricü müti'inüari nehexeiyatü, nexaüta nemüca'uyeicacü, 'iya münesiheyenü'a nehamatü muyeicacü. 17 Mücü meta, xe'inüari niuquiyarisie müpaü catine'uxani, Yuhutatü teüteri tita memütetahecüata puyuri. 18 Mericüte, ne necanihücütüni que mü'ane nehepaüsita mütihecüata, ne'uquiyari münesiheyenü'a nehepaüsita tinihecüatanita. 19 Müme müpaü metenitahüave, Haqueri 'a'uquiyari. Qesusi müpaü tivaruta'ei, Xeme xepücanesimate ne, ne'uquiyarita xepücamate. Xüca xenesimaicaque ne, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. 20 'Icü niuquicü catinixatacaitüni tumini mahüriesie tuqui curaruyarita ti'üquitatü. Xevitü püca'ivi tucariéya müca'aye'vecaicü cuxi.

Que nemüremie xepücauyüvave xemeta'axüani, que mainecai

21 Hicü tavari müpaü tinivarutahüave, Nesü nepüyemie. Xepünesicuvautüveni, tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü xecanicuicuni.

Que nemüreamie xepücaýüvave xemeta'axüani. ²² Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenicuxatacaitüni, Yücümana catiyumieni müpaü mutayücü, Que nemütimie xepücaýüvave xemeta'axüani. ²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme 'ena xepümiemete. Ne püta taheima necanimiemetüni. Xeme 'ena cuiepa xepümiemete. Ne püta 'ena cuiepa nepücamieme. ²⁴ 'Ayumieme yanepütixe'utahüavixü xemücuini tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. Xüca yuri xecate'uta'erieni quename ne nehücü, xecanicuicuni tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. ²⁵ Müme müpaü metenicühüavecaitüni, 'Ecü que pepüpaicüte. Quesusi tivarahüave, Yemecü nepühücü tita nemütixecuxaxatüva. ²⁶ Vaüca necaneixeiyani xehepaüsita nemüticuxatanicü, xehesie nemütihüpanicü. 'Iya munesiheyenü'a masi yuri canaineni. Tita nemütü'eni 'iya yahainecacu, mücü nepütivataxatüani cuiepa memütama. ²⁷ Müme 'asimepücatehetima yu'uquiyari müvacuxaxatüvacaicü. ²⁸ Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Quepaucua xemenutihana Yuri Tevi, 'anari xepütehetimani ne nemühücü, necümana 'asinemücatiyuriencü. Ne'uquiyari münetiü'üquitüapaü, müpaü xeixüa nepüticuxata. ²⁹ Mücü meta, 'iya munesiheyenü'a nehematü caniuyeicani. Pücanesi'ucu'eiri nexaüta, neheyemecü yanemütüyuriencü tita mütnaque.

³⁰ Ipaü ticuxatacacu yumüretü yuri mecateniuta'erieni hesiena.

Tita yuri maine canixetixünamücü, que mainecai

³¹ Quesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave müme yuri memüte'ita'eriri Huriyusixi, Xeme neniucuisie xeteviyatü xüca xeyuhayeveni, yuricü nehësüa miemete teyü'üquitüvamate xecanihümetüni. ³² Tita yuri müraine xecanetimaicuni. Mücü yuri maine canixetixünamücü. ³³ Müme müpaü metenita'eiya, Tame 'Apurahami tecanixiüyarimamatüni. Xeimesie mieme vaüriyarica tepücate'uti'uximayataxü hasuacua. Que pehaine, xexüxünitü xemacüne pemaine. ³⁴ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yunaitü 'axa memüteyurie vaüriyarica meteni'uximayaca tita 'axa müti'anesie mieme. ³⁵ Mericüte, vaüriyarica müti'uximaya yuheyemecü 'apüca'uca quiecamepaü. Quiecame nu'aya püta 'apuca yuheyemecü. ³⁶ Xüca nu'aya xetixünamücü, panasi xexüxünitü xecanacünicuni. ³⁷ Ne nepütimate 'Apurahami xemüxiüyarimama. Siepüre xecanenicuvautüveni xenesimienique neniucui müyutexiecü xehesüa. ³⁸ Tita nemütixei ne'uquiyarisüa yanepüticuxata. Xemesüari tita xemüte'u'eni yu'uquiyarisüa yaxepütecahu.

³⁹ Müme müpaü mete'ita'ei, Tame ta'uquiyari 'Apurahami canihücütüni. Quesusi müpaü tivarutahüave, 'Apurahami xüca xexiüyarimamatüni, 'Apurahami que mütiyuriencai yaxequeteneyurieca. ⁴⁰ Masi hicü xepünesicuvautüve xenesimienique. Ne necanitevitüni nemütixecuxaxatüva tita yuri müraine que nemütü'enaxü Cacaüyarisüa. Xehepaü capütüyuri 'Apurahami. ⁴¹ Xeme xe'uquiyari que mütiyuriene yaxetenicahuni. Mete'itahüave, Tametütü tavarusi que mü'ane mücacünayatücai, mücü pücatasi'utivi. Xei 'uquiyariyari tecanexeiyani Cacaüyaritüme. ⁴² Quesusi müpaü tivarutahüave, Xüca Cacaüyari xe'uquiyaritüni, xecaneninaqu'ericaqueyü ne. Ne Cacaüyarisüa necaneyeyani necaninuaniri. Mücü meta, necümana nepücanua. 'Iya püta caneneyenü'ani. ⁴³ Titayari xecateheitimaivave tita nemütixata. Xemücaýüvecü neniucui xemü'enieni, 'ayumieme xepüca'iquema. ⁴⁴ Xeme

yu'uquiyarisüa xecanimiemetetüni Cauyumariesüa. Xecaniyuvaüriyani yax-emüteyuriecacü tita mütilhive'erie xe'uquiyari. 'Iya meripai catiniyumemivani. Tita yuri mürainesie tiviyatü 'apüca'uvecai, tita yuri müraine mumavecü hesiena. Quepaucua 'itaricacü müticuxata, yücümana tinicuxatani müti'itavacü, memütü'itava müva'uquiyaricü. ⁴⁵ Ne püta yuri nemainecü, yuri xepücanete'eriri. ⁴⁶ Que mü'ane xeme nehiesie pürähüani, 'axa nemütüiyuri 'utaitü. Me xüca yuri nehaineni, titayari yuri xecanete'eriri. ⁴⁷ Que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme canienieca tita Cacaüyari müticuxata. 'Ayumieme xepücaheu'enana, Cacaüyarisüa xemücamiemetecü.

Cürisitu que 'amütiuyeicacai sutüapai

⁴⁸ Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Cari 'aixüa teniutiyuaneni quename 'ecü pesamariyatana, quename cacaüyari 'axa mü'ane masinü'ü. ⁴⁹ Quesusi tivaruta'ei, Neri cacaüyari 'axa mü'ane pücanesinü'ü. Masi 'aye'ame ne'erietü nepixata ne'uquiyari, xeme püta ne'aye'ame xecanesierietü xepünesixata. ⁵⁰ Ne tixaü nepücaticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü, que mü'ane 'isücamepaü müva'inüata, mücü 'acaniuyeicani. ⁵¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca tevi neniüquisie yaticamieni, hasuacua pücahetimani müya. ⁵² Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Hicürixüa tepütehetima cacaüyari 'axa mü'ane mümasinü'ü. Camü 'Apurahami caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. 'Ecüsü müpaü pecanaineni, xüca tevi neniüquisie yaticamieni, müya pücamaiça hasuacua. ⁵³ 'Ecü que petive'eme ta'uquiyari 'Apurahami 'asicayüvecacu. Mücü caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. Titari pera'ayeitüaxime. ⁵⁴ Quesusi tivaruta'ei, Xüca ne visi nehainenique nehapaüsita, tixaü pücatihücütüni queyü visi que nemüticühüavarüvaniqueyü. Ne'uquiyari canihücütüni que mü'ane visi maine nehapaüsita. Xeme yaxeputiyuane quename xecacaüyari 'iya. ⁵⁵ Masi xepücaheitimaivave. Nesü püta necanimaica. Xüca nehainenique quename neca'imate, xehapaü neti'itavatü nenayaniqueyü. Masiri necanimaica, niuquieyasie yanepüticamie. ⁵⁶ Xe'uquiyari 'Apurahami cuini mieme tiniyutemavieca netucari ha'erivatü mixeyacü. Nixeiya, tinaqui'acai. ⁵⁷ Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Ecü huta teviyari heimana tamamata viyari pepücahü. Que petixei 'Apurahami. ⁵⁸ Quesusi tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'Apurahami 'aca'uyeicacacu cuxi, 'aneniuyeicani ne. ⁵⁹ Hicü 'ayumieme tetexi mecaniütitücü me'ituaxaque. Quesusi niyuti'avieta, tuqui curaruyarita nivayeyani vasata 'umietü.

9

Quesusi que mürenayehüa tevi 'acüpetü mutinuivaxü

¹ Hicü mana 'uyemietü tevi niuxeiya 'acüpetü mutinuivaxü. ² Teyü'üquitüvemetemama müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame 'acu, quepai 'axa pütüiyuri, 'icü 'axa tiuyuri, 'uquiyarimama nusu 'axa mepüte'uyuri, 'acüpetü mutinuivaxücü. ³ Quesusi müpaü niutayüni, 'Icü müpaü püca'ane 'axa mütiuyuricü, ni 'uquiyarimamata 'asimemüte'uyuricü müpaü püca'ane. Mümasiücürecü Cacaüyari que mütiyuriene hesiena püta canieneni. ⁴ Caneyuveca 'iya munesihyenü'a que müti'uximaya, yanemütüiyurienicü ne 'uhecüacacu cuxi. Yüriya 'acanamieni quepaucua mücayüve müti'uximayaca. ⁵ Quepaucua cuiëpa nemuyeica, necanihecüariyatüni cuiëpa memütama vahesie mieme. ⁶ Müpaü 'utayüca niuta'aüsicavieni cuiëpa. Haxu 'uhaviyaca

yu'aüsicacü, huxitana haxu nevirixüani. ⁷ Müpaü tinitahüave, Quenemie, mana quenehütaimami ha mayema Siruhe müracusevasie, taniuquicü Mutanü'arie müracusevasie.

Hicü neyani, nanacahütaima, heunieretü 'ayaca, nacunuani. ⁸ Hicü 'au-ravatariri, mümeri meripai memixeyacai rimusinavieneme, müpaü meniu-tiyuanecaitüni, 'Icü catihücü mana mutiyeixacai müticu'ivavacai. ⁹ Hipatü mete'utiyanecai, 'Eri, 'iya pühücü. Hipatüta mete'utiyanecai, Tixaüsüari, hepaüna pütixexeiya xeicüa. 'Yasü müpaü nainecaitüni, Ne nepühücü. ¹⁰ Hicüsü müpaü metenitahüave, Mericüte, que petiunieritüarie. ¹¹ 'Iya müpaü tivaruta'ei, Mücü tevi Qesusi mütiteva haxu 'uhaviyaca nehüxita canevirixüani. Müpaü netiutahüavixü, Siruhe quenemie quenehütaimamie. Neheyaca ne'anacahütaimaca nepanutanierixü. ¹² Müme metehühüave, Ha-queri mücü. Hauqui, tiutayü.

Pareusixi que memüte'ita'ivaviyaxü macüpecai manayehüiya

¹³ Mericüsü Pareusixi vahesüa mecaneivitüni macüpecai. ¹⁴ Uxipiya tucari nihücütücaitüni quepaucua Qesusi haxu muhaviyaxü menutanieritüa. ¹⁵ 'Ayumieme tavari menita'ivaviya Pareusixi que tiunierixü. 'Iya müpaü tivarutahüave, Haxu pünesi'avirixüa nehüxita, nepanacahütaimaxü, hicü nepeuniere. ¹⁶ Pareusixi hipatü 'ayumieme müpaü menutiyanecaitüni, Xüari 'iya tevi Cacaüyarisüa pücamieme, 'uxipiya 'inüariyarisie yamücatamiccü. Hipatü mete'utiyanecai, Quepaü tiyüve tevi 'axa mütiyuriene 'inüari 'ipaü 'aneneme mütiyuriene. Hixüata mepuyusanaxüa. ¹⁷ 'Ayumieme tavari müpaü metenitahüave macüpecai, Que pe'utaine 'ecü 'iya hepaüsita. Pümasi'anutanieritüa. 'Iya rainecai, Catinixaxatametüni. ¹⁸ Hicü Huriyusixi yuri mepücate'uta'eri quename 'acüpecai 'anutanierixü, 'arique xeicüa yuri mepüte'uta'eri mevarutahüaveca manutanierixü 'uquiyarimama. ¹⁹ mevaruta'ivaviyaca müpaü me'utiyaütü, 'Icü tixenive, hepaüsitana xemutiyuane quename 'acüpetü 'utinuivaxü. Que yüanetü hicü peuniere. ²⁰ 'Uquiyarimama menivaruta'eiya yame'utiyaütü, Tame tepütamate 'icü tanive mühücü 'acüpetü mutinuivaxü. ²¹ Masi hicü que yüanetü meuniere 'asitepücatemate. Quepai menutanieritüa 'asitepücatemate. Mücü xequeneuta'ivaviya. 'Ecaniuteviniri, yücümana caniyutaxatamücüri. ²² 'Uquiyarimama müpaü menutiyanecaitüni Huriyusixi memüvamacarücaicü. Huriyusixi meyu'enieca müpaü meteniyücühüavecaitüni, quename xüca xevitü yutahecüatanique Cürisitusie tiviyatü, tuqita capitüarieniqueyu. ²³ 'Ayumieme 'uquiyarimama menutiyanüni, 'Ecaniuteviniri, xequeneuta'ivaviya mücü. ²⁴ Hicü hutarieca menitahüave tevi macüpecai. Müpaü metenitahüave, 'Aixüa queneutayüqui Cacaüyari hepaüsita. Tame tepütamate 'icü tevi 'axa mütiyuriene. ²⁵ Mücü müpaü tivaruta'ei, Me 'asinepücatimate xüca 'axa tiyuriene. 'Icü xeicüa necatinimaica ne. 'Ana nepacüpecai, hicürixüa nepeuniere. ²⁶ Hicü müpaü metenitahüave, Que masi'uyuri. Que matiunieritüa. ²⁷ Müpaü tinivaruta'eiya, Meripai yanepütixe'utahüavixü, xepücaheu'enana. Que cuxi xete'enacu tavari. Xemeta teyü 'üquitüvame temama xecate'acünicu. ²⁸ Müme 'axa mepüte'itahüavixü müpaü mete'icühüavetü, 'Ecüsü hesüana mieme tiyü'üquitüvame pepühücü. Tame Muisexisüa miemete teyü'üquitüvame tepühüme. ²⁹ Tame tecatenimaica Cacaüyari mütitahüavixü Muisexi. 'Icü püta 'asitepücatemate haque memieme. ³⁰ Tevi müpaü tivaruta'ei, Camüte, 'icü pümarive. Xeme 'asixepücatemate haque memieme, peru pünesi'anutanieritüa ne. ³¹ Tepütamate Cacaüyari mücava'enie 'axa memüteyurie. Masi xüca tevi Cacaüyari 'ayexeyani, xüca yaticamiene

tita mütinaque Cacaüyari, cani'eniecamücü 'iya. ³² Sutüapai hicüque pücaxasiva quename tevi 'enutanieritüa que mü'ane 'acüpetü mutinuivaxü. ³³ Xüca 'icü Cacaüyarisüa camiemetünique, pücayüveniqueyu 'asimütüyurieni. ³⁴ Müme mete'ita'ei, Cari 'ecü 'axa petiyurienetü peputinuivaxü yemecü. 'Ecü que petati'üquitüa tame. Tacua mecanenuyehüani.

Yu'iyarisie que memüte'acücipe teüteri

³⁵ Mericüsü caniu'ena Qesusi quename tacua mehenuyehüa. 'Itaxeiyaca müpaü niutayüni, 'Ecü yuri peti'erie que mü'ane Yuri Tevi mühücüsie. ³⁶ 'Iya tita'ei, Ti'aitame, que püpaicü yuri nemütita'erienicü hesiena. ³⁷ Qesusi titahüave, Pepixel. Que mü'ane 'ahamatü müticuxata, mücü necanihücütüni. ³⁸ 'Iya tiutayü, Yuri nepüti'erie, Ti'aitame 'acu. Nenevieri nipitüaniri. ³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Ne necaninuani 'ena cuiepa nemüvapatacü, memücaheuneniere memanutanenierenicü, memeuneniere me'acücüpätü memacüneccü.

⁴⁰ Mericüsü Pareseusixi hipatü hamatüana memü'uvacai 'icü meniu'enieni. Müpaü metenitahüave, Tamerita tete'acücipe. ⁴¹ Qesusi müpaü tivarahüave, Xüca xe'acücüpenique, mücü xehesie pücarahüivaniqueyu. Masi hicü müpaü xeputiyané quename xeheuneniere. 'Ayumieme 'apuve xehesie que mürahüiva.

10

Muxasi vacurarü hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane quitenie mücaheutahani muxasi vacuraruta, huteicü püta meutimaque, mücü tinavayame canihücütüni catinnavamücü. ² Que mü'ane quitenie meutahani, muxasi canivahüvemetüni. ³ 'Iparevivame quitenie catineuyepivani hesiena mieme. Muxasi mecanimaica niuquieyasie. Yuxexüme püvarahüave yumuxasi que memüteteteva, nivananuyevitüni. ⁴ Quepaucua yumuxasi yunaime müvaranuyevitü, mücü varanuhaitüiyatü caniumieni. Muxasi 'utümana mecaniveiyani niuquieyasie memimatecü. ⁵ Cuyeicame mepüca'anucuveiya, meniyuta'unacuni püta cu'uvamete vaniquisie memücavamatecü.

⁶ Qesusi 'icü 'üquisica xatatü müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni. Müme 'asimepücatehetima tita mütihücütücai mütivacuxaxatüvacai.

Qesusi muxasi vahüveme 'aixüa mütiuca'yari mühücü

⁷ 'Ayumieme tavari müpaü niutayüni Qesusi, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ne muxasi necanivaquitenietüni. ⁸ Yunaitü memü'axüa necanuavecacu cuxi ne, tenavayamete mecanihümetüni, menivanavatüveni. Muxasi mepücaru'eni masi. ⁹ Ne necaniquitenietüni. Necümana xüca tevi heutahani, nitavicueisitüariemücü. Neütahamücü nivayeiecamücü, macusiüratüye netamariecxämücü.

¹⁰ Tinavayame vanavamütü vacuimütü vata'unamütü xeicüa can'axeni. Ne püta necaninuani tucari memexeiyanicü, 'anuyuhayevame memexeiyanicü. ¹¹ Ne ti'üviyame 'aixüa nemütüuca'yari necanihücütüni. Ti'üviyame 'aixüa mütiuca'yari yutucari niyetuani muxasi vahesie mieme. ¹² Ti'ivame, que mü'ane mücavahüveme, muxasi mücavacusi'yari, mücü canixeiyani 'ürave 'a'amieme. Mücü muxasi nivacu'e'irivani niyuta'unani. 'Ürave nivativiyamücü nivataxüriexämücü. ¹³ 'Iya müti'ivamecü xeicüa pücaycuerivayurie muxasi vahepaüsita.

14 Ne necatini'üviyametüni 'aixüa nemütiuca'iyari. Nemuxasima nepüvamate, mümata menetemate nemuxasi, 15 yaxeicüa ne'uquiyari münetimatepaü, ne nemimatepaü ne'uquiyari. Netucari necaniyetuani muxasi vahesie mieme. 16 Hipameta muxasi nepüvarexeiya 'icü xei curaruyarita memücamiemete. Neuyeveca nemüva'atüani mümata. Nenuqui mecani'eniecuni. Xeme mehexeyatü ti'üviyame, xei curaruyari mehexeyatü mecanacünicuni.

17 'Ayumieme ne'uquiyari caneninaqui'erieca netucari nemüyetuacü tavari nemitanaqui'erienicü. 18 Xevitü pücanesinavairieni, necümana püta necaniyetuamücü. Heiserie necanexeyani nemiyetuanicü, heiserie nerexeyata tavari nemitanaqui'erienicü. 'Ipaü ne'uquiyari canetiniu'aitüani.

19 Mericüsü tavari hixüata meniyusana Huriyusixi 'icü niuquieyacü. 20 Yümüiretü müme müpaü meniutiyanecaitüni, Cari cacaüyari 'axa mü'ane caninüca 'iya, pücayumate. Titayari xete'i'enie. 21 Hipatüta mete'utiyanecai, 'Icü niuquieya, cacaüyari 'axa mü'ane minü'tü capüniuquieya. Cacaüyari 'axa mü'ane que tiyüve müvaranutanieritüani memacücupe.

Huriyusixi que memüte'ixani'eri Quesusi

22 Mericüsü 'ana 'ixüarari naye'ani quepauca hehecuame memayeitüvacai Querusaresmie. Niuhaütücaitüni. 23 Quesusi tuqui curaruyarita niyeyeicacaitüni Sarumuni 'etüpivarieyatüa. 24 Hicü Huriyusixi 'auriena meniyucuxeürieni. Müpaü metenitahüave, Quepaümexa pepütasi'iyaritüaca. 'Ecü xüca pecürisütüni, heiseriemecü quetatineutaxatüa. 25 Quesusi tivaruta'ei, Yanepütixe'utahüavixüri, haquevasü yuri xepücate'erie. 'Icü tita nemütiyuriene ne'uquiyarisüa nemiemetütü, mücü nehepaüsita catinihecütani. 26 Masi yuri xepücate'erie, nemuxasi vahesie xemücamiemetecü, que nemütixecuxaxatüvacai. 27 Nemuxasi mepünesi'enie, neta nepüvamate, mecaneniuveiyani. 28 Tucari mücaxüve nenivapitüaca. Hasuacuari mepücata'unarieni. Xevitü pücativiya nesinavairienique nemamasie. 29 Ne'uquiyari müme munesiyetüiri, mücü yemecü canitürücaüyeni, hipatü yunaitü mecatürücavicacu. Xevitü pücaüve müvativiya 'inavairienique ne'uquiyari mamayasie. 30 Ne ne'uquiyarimatü tenitaxevini. 31 Hicü Huriyusixi tavari tetexi meniutitücü me'ituaxaque. 32 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Camü vaüca nepüxe'uxeisitüa 'uximayasica 'aixüa mü'anene ne'uquiyarisüa mümieme. Que 'aneme 'uximayasicacü xepünesituaxa. 33 Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, 'Uximayasica 'aixüa mü'ane'cü tepücamasituaxa, 'axa pemutainecü püta tepümasituaxa. 'Ecü tevi pehücütütü cacaüyari pena'ayeitüvani. 34 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü 'ipaü care'uxa xe'inüari niuquiyarisie, Ne xemücacäuvarixi neputayü. 35 Xücaru cacaüvarixi varutaterüva müme vahesüa munua Cacaüyari niuquieya, xücaru 'utüarica cayüveni mayeyitüarieni, 36 'iya ne'uquiyari mipataxü yuhesie mieme, cuiëpa meiyenü'a, quename 'axa 'utaine queri xe'utiyuane hepaüsitana, müpaü nemutayücü, Cacaüyari necaninu'ayatüni. 37 Xüca yanecatiyuriene'ni ne'uquiyari que mütiyuriene, yuri xepücaneteta'eririeni. 38 Me xüca yanetiuriene'ni, sepa yuri xemücanete'eririe ne, tita nemütiyurienesie püta yuri xequetene'erieca müpaü xemütetimanicü quename ne'uquiyari nehesisie tiviya, neta ne'uquiyarisie netiviya. 39 Hicü tavari menicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Mücü neyani meca'iviyavecacu.

⁴⁰ Mericüsü mana neyani tavari Curutani 'anutaüye haque Vani meripai müti'üyanecai. Mana niyuhayeva. ⁴¹ Yumüiretü hesüana meni'axecaitüni. Müpaü menutiyanecaitüni, Vani 'inüari pücatiuyuri. Naime que müticuxatacai Vani 'icü tevi hepaüsita, yuri canainecaitüni. ⁴² Mana yumüiretü yuri meteniuta'erieni hesiena.

11

Rasaru que mütiümü

¹ Mericüsü tevi catinecuyecaitüni Rasaru titevatü, Vetaniya mecatei, Mariya quiecariena Maritata Mariya mü'ivayatücai quiecariena quiecametütü. ² 'Iya Mariya canihücütücaitüni que mü'ane Ti'aitame mucaviri visi mu'üacü, quetateya mucavasiüxaxü yücüpacü. 'Iya 'ivaya Rasaru recuyecai. ³ Hicü 'ivamama 'ucari niuqui mecaneitanü'airieni Quesusi yame'utiyaütü, Ti'aitame neuxe, 'iya que mü'ane pemañiqui'eri tinicuyeni. ⁴ Quesusi 'u'enaca müpaü niutayüni, 'Icü cuiniya mümünicü püca'ayumieme. Masi Cacaüyari visi 'anetü mayeitüarienicü pühücü, Cacaüyari Nu'aya visi 'anetü mayeitüarienicü mücü cuiniyacü. ⁵ Quesusi nivañiqui'eriecaitüni Marita 'ivayata Rasaruta. ⁶ Ayumieme quepaucua mu'enaxü quename recuyecai, mana niyuhayeva huta tucari haque meyeicacai. ⁷ 'Ana müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete 'ariquemüca, Cümü tavari Cureya tepuhu. ⁸ Teyü'üquitüvamete müpaü mete'icühüave, Ti'üquitame, xique Huriyusixi mepümasicuvautüvecai memasituaxaque. Tavari petimie 'uma. ⁹ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü tamamata heimana huta hurayari carexeiya xei tucari. Xüca hecüaripa 'uyeicani tevi, püca'uti'ücamüre, 'ena cuiepa mieme hecüariya müxeiyacü. ¹⁰ Xüca yüvipa 'uyeicani pütiquetamüre hecüariya mümavecü hesiena. ¹¹ Müpaü niutayüni. 'Arique müpaü tinivarutahüave, 'Iya teminaqui'eri Rasaru canecusuni. Ne nepümie nementahütüanicü. ¹² Teyü'üquitüvamete müpaü mete'itahüave, Ti'aitame, camü xüca hecusuni pütaviceisitüarieni. ¹³ Quesusi müpaü putayü memcü. Müme cusutü me'uxipi haineme mepü'eriecai. ¹⁴ Hicü 'ayumieme Quesusi müpaü tinivarutahüave heiseriemecü, Pemü Rasaru. ¹⁵ Mana nemücaheyeicacaicü ne'iyari 'aixüa puyü xehesie mieme, yuri xemüteta'erienicü. Masi tepuhu hesüana. ¹⁶ Hicü Tumaxi Vavari mütitevacai müpaü tinivarutahüave hipame teyü'üquitüvamete, Cümüri tepuhu hamatüana temecuinicü tametari.

Quesusi va'uitüvame mühücü tucari mühücü

¹⁷ Mericüsü Quesusi henuaca müpaü tiniutimarieni quename Rasaru nauca tucari yuriecari tequiyapa yecaitü. ¹⁸ Vetaniya Querusareme nehuracaitüni, haica quirumeturuyari xeicüa petevacai. ¹⁹ Huriyusixi yumüiretü meniu'axüani Marita Mariya vahesüa memüvanütüanicü va'iva hepaüsita. ²⁰ Hicü Marita quepaucua mütiutamari quename Quesusi nu-aximecai, neicunaque. Mariyari quita nayecateitüni. ²¹ Hicü Marita müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, xüca 'ena pe'uyeicanique, ne'iva pücamüñiqueyu. ²² Hicürita nepütimate nai pemütitavavirieni Cacaüyari, Cacaüyari pümasipitüani. ²³ Quesusi müpaü titahüave, 'Aiva nanucquemücü. ²⁴ Marita müpaü titahüave, Ne nepütimate manuqueni tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, quepaucua memanucu'uni. ²⁵ Quesusi müpaü titahüave, Ne necanihücütüni va'uitüvame, tucari netihücüta. Que mü'ane nehiesie yuri müti'erie, sepa mümüqui, canayeyuricamücü. ²⁶ Yunaitü

memayeyuyuri, nehésie yuri memüte'erie, hasuacuari mepüacuini. 'Ipaü yuri peti'erie 'ecü. ²⁷ Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. Ne yuri necatini'erieca 'ecü pemücürisitu, 'ecü Cacaüyari Nu'aya cuiepa 'umamie pemühücü.

Quesusi que mütiutasua haque memeicateuquixü Rasaru

²⁸ Müpaü 'utayüca neyani. Yühücüate me'ayetecacu nitahüave yu'iva Mariya, müpaü tinitahüave 'avie, Ti'üquitame caninuani. Pümasitahüave. ²⁹ Mücü 'u'enaca cuitüva nanucuqueni, hesüana neyani. ³⁰ Quesusi quiecarisie pücanuavecai. Manari cuxi niutivecaütüni Marita menucunaquixüsie. ³¹ Hicü Huriyusixi Mariyamatu memayetecai quita, meminütüacai, me'ixeiycaca Mariya cuitüva 'anucuquecu heyacu, mecaneiveiya, tequiyapa metüa mana tasuanique metecu'erivatü.

³² Hicü Mariya quepaucua munua Quesusi manutivecaisie, 'ixeiycaca, hetüana niutitunumaqueni müpaü ticühüavetü, Ti'aitame xüca 'ena pe'uyeicanique ne'iva pücamüniquyeu. ³³ Quesusi quepaucua mixei 'iya 'utasuacame Huriyusixi hamatüana memu'axüa me'utisuaname, yu'iyarisie niyumuinanecaitüni, niyu'uximatüacaitüni. ³⁴ Müpaü niutayüni, Haque xepeicateuquixü. Müpaü mete'itahüave, Ti'aitame quenaye'a queuxeiya. ³⁵ Quesusi niutasuani. ³⁶ Huriyusixi 'ayumieme müpaü meniutyuanecaitüni, Neuxei que tinaqui'eriecai. ³⁷ Hipatü müme mete'utyuane, 'Icü menutanieritüa macüpe, catiyüveniqueyu mipitüanicü 'icüta mücamünicü.

Rasaru que müranucuquetüari

³⁸ Hicü Qesusiri tavari yumuinatü yu'iyarisie tequiyapa ninuani. Mücü caniterütücaütüni, tetcü tineunacaitüni quitenie. ³⁹ Quesusi müpaü niutayüni, Xequeuehüva tete. Müqui 'ivaya Marita müpaü titahüave, Ti'aitame, pucuri'üari. ⁴⁰ Quesusi müpaü titahüave, Müpaü necamitahüavixü, xüca yuri petita'erieni pecanixeiymücü que mütimarive Cacaüyari. ⁴¹ Hicü tete mecaneuhüani. Quesusi heutiniereca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, pamüpariyusi necamanipitüaca pemünesi'u'enicü. ⁴² Nesü nepütimaicai 'aheymecü pemünesi'enie, masi teüteri ne'aurie memüti'u vahesie mieme, müpaü neputayü, yuri memüteta'erienicü quename penesiheyenü'a 'ecü. ⁴³ Müpaü 'utayüca carima niutahiva, Rasaru, quenevayeye'a haitü. ⁴⁴ Mümüquicai nivayeyani 'ixuriquitecü 'eimetü quetateyasie mamateyasie. Hüxiena panucuhüacai tuvaxacü. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequeueuxüna. Xequeueupitüa müyemiecü.

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Mateu 26:1-5; Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2)

⁴⁵ Hicü Huriyusixi yumüretü Mariyasüa memu'axüa memunenierixü que mütiuyuri, yuri mecateniuta'erieni hesiena. ⁴⁶ Masi hipatü müme Pareseusixi vahesüa mecüne. Metenivaretaxatüani que mütiuyuri Quesusi. ⁴⁷ 'Ayumieme mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü meniyucuxeürieni meyu'enienique. Müpaü meteniyutahüave, Qesü teteyurieni. 'Icü tevi vaüca 'inüari tiniyurieneni. ⁴⁸ Xüca te'ipitüaca müpaü mütiyurieneni, yunaitü yuri mecatenita'ericuni hesiena. 'Anari Xumatari meni'axüacuni, mepütasinavairieni 'icü 'ena, tateüterima mepütasinavairienita. ⁴⁹ Xevitü müme Caipasi müteüvacai, mara'acametütü mühürütüariecai mücü viyarisie, müpaü tinivarutahüave, Xeme 'asixepücatemate. ⁵⁰ Müpaü xepücatehetimaivave masi 'aixüa müyünicü tahesie mieme, xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, capa meheuyevenicü tateüterima.

⁵¹ Müpaü püca'utayü yücümana. 'Iya viyarisie mara'acame mühürütuarie mühücütücaicü yacatinicuxatacaitüni quename Quesusi vateüterima vahesie mieme müniquecai. ⁵² 'Iya vateüterima vahesie mieme xeicüa pücamüniquecai, masi pümüniquecai müvacuxeürenicü Cacaüyari nivemama memeutaxüriexüa memüyutaxevirecü. ⁵³ Hicü 'Iya tucarisie menisütüani meyu'enietü memimienicü.

⁵⁴ Hicürita Quesusi teüteri vahürüpa püca'uyeicacairi Huriyusixi vasata. 'Iya cuieyarisie püta macumave 'aurie neyani, quiecari 'Epüraini müracusevasie. Mana niyuhayeva teyü'üquitüvamete vahamatü.

⁵⁵ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua müтитеva nahuracaitüni. Yumüiretü 'esimüyeyesie quiecatari menecüne Querusareme 'ixüarari casutuarievecacu cuxi memüyu'itienicü. ⁵⁶ Menicuvautüvecaitüni Quesusi. Tuqui curaruyarita me'aye'utü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que xetecu'eriva, xüca ha'ixüaramieni 'iya. ⁵⁷ Mara'acate memühürütuariecai Pareseusixi vahamatü müpaü mecateniu'aíta, xüca tevi retimanique haque meyeicacai, mitahecüataniquecai memiviyacü.

12

Vetanyasie 'uca visi mu'üa que müticavirie Quesusisie (Mateu 26:6-13; Maricuxi 14:3-9)

¹ Hicü 'ataxeime tucari heuyevacacu Pasicua maye'anicü, Quesusi Vetaniya ninuani haque Rasaru manucatei, Quesusi menucuquetüa müquite vasata. ² Hicü mana menivarucuxeürieni hamatüana memütecuanicü. Marita nivapareviecaitüni. Hamatüana mematecai, xevitü Rasaru canihücütücaitüni. ³ Hicü Mariya naru visi mu'üa canücame vaüca müraye'axe ne'üni, merie quiruyaripaü paümeme. Quesusi quetayasie nicavirieni. Quetaya niucavasiüxa yücüpacü. Naisari quita visi tiniuye'üacaitüni narucü. ⁴ Hicü teyü'üquitüvametemama xevitü, Cura 'Isicariutitanaca, miyetuaniquecai, müpaü niutayüni, ⁵ Titayariri catiutuiya 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü, müva'ütüanicü memümamave. ⁶ Müpaü niutayüni memümamave müvara'erivacaicü pücatixaü, masi mütinavayametücaicü püta müpaü tiutayü. 'Iya vatumini maname 'ahanatü, tita hesiana mütiucaxüri nivati'üvecaitüni. ⁷ Quesusi müpaü niutayüni, Quetineuhayeva. 'Ipaü catiniuyurieni neteuquiya tucarisie mieme maye'aximecü. ⁸ Yuheyemecü yuhesüa xecanivarexeiyani memümamave. Ne püta xepücanesihexeya yuheyemecü.

Que memüte'imieniquecai Rasaru

⁹ Hicü Huriyusixi yumüiretü meteniutamarieni quename muva hayecatei. Quesusicü xeicüa mepüca'axecai, Rasaruta mexeiyaque müquite vasata menucuquetüacü meni'axecaitüni. ¹⁰ Hicü mara'acate memühürütuariecai meyu'enieca 'axeicüa meniutiuyani quename Rasaruta memieniquecai ¹¹ yumüiretü Huriyusixi cümana memecücü, Quesusisie yuri memüte'uta'ericü.

Que müreutaha Querusaremesie (Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca yumüiretü teüteri 'ixüaramete meniu'enanani quename Quesusi 'uhamiecai Querusareme. ¹³ Parapa mamateya me'uhapatü menecüne meheinaquiyuca. Müpaü meteniuhivacaitüni, Quetaneutavicueisitüa 'aixüa. 'Aixüa queticühüavarüvani

Que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'umamie hepaüsita
'Ixaherisixi tati'aitüvame hepaüsita.

¹⁴ Hicü Qesusi puxu 'utaxeiyaca hesiena nanutiyerüni, que müre'uxa,

¹⁵ Siyuni quiecame nu'aya, pepücaheumaca.

Camü 'iya mümati'aitüa 'ucanamieni

Puxu nunusisie 'acaitü.

¹⁶ Teyü'üquitüvemetemama 'icü mepücahetimaivavecai meripai. Quepau-
cuarü visi 'anetü matüa Qesusi, 'anaque mecanaye'erieni müpaü müre'uxa
hepaüsitana, müpaü memiyuri.

¹⁷ Mücü teüteri hamatüana meme'uvacai quepauca mitahüavixü Rasaru
müvayeyanicü teuquiyata, quepauca menucuquetüa müquite vasata,
mümerita mecanihecüatacaitüni. ¹⁸ 'Ayumieme teüteri meneinaquiyuni
memu'enanacü quename 'icü 'inüari tiuyuri. ¹⁹ Hicü Pareseusixi müpaü
metenyücühüavecaitüni, Xepüneniere 'asixemüca'yüvave. Camü yunaitü
cuiepa memütama 'utümana menecüne.

Cüriyecusixi que memüte'icuvautüvecai Qesusi

²⁰ Mericüsü teüteri memü'axüa 'ixüararipa meyutanenevienique, hipatü
mäme mecanicüriyecusixitücaitüni. ²¹ Müme Piripesüa meniü'axüani Ve-
sirasie Carereya cuieyarisie mecateisüa. Mecanitä'ivaviya yame'utiuyatü,
Neuxei, Qesusi tepüxeiyaqueyu. ²² Piripe neyani. Nitahüave 'Atürexü. Hicü
'Atürexü Piripematü menecüne. Müme menitahüave Qesusi. ²³ Qesusi
nivaruta'eiya ya'utaitü, Tucari naye'aniri Yuri Tevi nehücütütü visi ne'anetü
nemayanicü. ²⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca türicu
'imüariyari ca'ucateuquiyani cuiepa 'ucaveca, yuxaüta niyuhayeva xeicüa.
Mesü xüca 'ucateuquiyani, vaüca canititacaimücü. ²⁵ Que mü'ane yu-
tucari münaqui'eri canitatümaiymücü. Que mü'ane 'ena cuiepa yutucari
mü'uxive'erie, yuheyemecü caneixeyacamücü, pücaxüveni. ²⁶ Xüca tevi
nesiparevivame yüaneni, quenesiheveiya ne. Haque nemeyeicani, man-
arita caniyueicamücü nesiparevivame. Xüca tevi nesiparevivame yüaneni,
ne'uquiyari 'aye'ame ni'eriecamücü 'iya.

Qesusi que mütimüniquecai que mainecai

²⁷ Hicüri ne'iyari niyumuinaneni. Queri ne'utaineni. Ne'uquiyari,
queneneutavicueisitüa 'icü tucarisie que nehaineniqueyu. Masi
'icü 'ayumieme necaninuani 'ena cuiepa. ²⁸ Ne'uquiyari, visi
peticühüavarüvatü quena'ayeitüa. Hicü xevitü niutaniuni taheima
müpaü 'utaitü, Neri visi neticühüavarüvatü nepaneyeitüave, tavarita
müpaü necatiniyuriemücü. ²⁹ Teüteri yumüretü mana memüti'ucai
memu'enanacü müpaü meniutiyuanecaitüni, Camü necutürarücani. Hipatüta
mete'utiyanecai, Xüari niuqui tuayame pitahüavixüri. ³⁰ Qesusiri müpaü
tinivaruta'eiya, 'Iya nehiesie mieme püca'utaniu, xehesie mieme püta
putaniu. ³¹ Hicürixüa 'ena cuiepa memütama nivatahüavimücü 'isücame.
Hicürixüa 'iya mütiva'aitüva cuiepa memütama tacua nanuyehüiyamücüri.
³² Ne xüca cuie heima ne'anucuhanieni, yunaime necanivarahapamücü
nehepa. ³³ Müpaü niutainecaitüni tihecüatatü que mütimierieniquecai.
³⁴ Teüteri 'ayumieme müpaü metenita'eiya, Tame 'inüari niuquiyaricü
tecaniü'ena quename 'iya Cürisitu yuheyemecü yuhayeva. Que pehaine
meuyevese Yuri Tevi manucuhanienicü pemaine. Que püpaicü 'icü
Yuri Tevi mütitava. ³⁵ Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave,
Yareutevitü cuxi xeicüa hecüariya xesata caniyueicamücü. Mexi hecüariya
xehexeyia xequeneu'uvani, yüriya capa xeha'ivacü. Que mü'ane yüvipa

muyeica 'asipücatimate que mütimie. ³⁶ Mexi hecüariya xehexeiya, yuri zequetene'erieca hecüariyasie, hecüaripa miemete xemacü necü.

Müpaü tinicuxatacaitüni Quesusi. 'Arique heyaca niyuti'avieta memücaheitaixeiyaü.

Huriyusixi yuri que memücate'eriecai

³⁷ Sepasü müya paümeme 'inüari mütiyurienecai vahüxie, yuri mecateni'eriecaitüni hesiena. ³⁸ Müpaü catinaye'ani Quisariyaxi tixaxatame niuquieya müpaü mutayücü,

Ti'aitame quepai yuri pütita'eriri taniuqui.

Quepai püxeisitüarie Ti'aitame türücariyaya.

³⁹ 'Ayumieme mepücaýüvavecai yuri memüteta'erienicü, tavari müpaü mutayücü Quisariyaxi,

⁴⁰ Nivaracüpiriya vahüxita,

Nivaruseiriya va'iyarisie,

Capa yuhüxicü meheunenierenicü,

Capa yu'iyarisie meteyücühüavenicü,

Capa ta'aurie me'axürienicü nemüvaranayexürienicü.

⁴¹ Müpaü niutayüni Quisariyaxi quepaucua mixei visi que mü'anecai, quepaucua hepaüsitana müticuxatacai.

⁴² Siepüresü hipatü teüteri va'uquiyarima yumüretü yuri mecateniüta'erieni hesiena. Pareseusixi vacü mepücaýühecüatacaí capa tuquita me'anuyeveyarienicü. ⁴³ Vaüca nivanaquecaitüni teüteri 'aixüa memütevacühüavenicü, 'esiva xEICÜa vanaquecacü Cacaýyari püta 'aixüa mütiyacühüavenicü.

Quesusi niuquieya que mütivaranutaXürieni teüteri

⁴⁴ Hicü Quesusi müpaü tiniuhiva, Que mü'ane nehiesie yuri müti'erie, nehiesie xEICÜa yuri pücati'erie. Masi que mü'ane münesiheýenü'asie yuri tini'erieca. ⁴⁵ Que mü'ane münesixeiya, canixeiyani 'iya münesiheýenü'a.

⁴⁶ Ne nehecüariyatütü cuiepa necaninuani yunaítü yuri memüte'erie nehiesie yüvipa memücaýühayevacü. ⁴⁷ Xüca tevi 'icü 'u'enieni que nemüticuxata,

xüca yacaticamiëni, ne nepüca'ixaneta. Cuiepa memütama nevataxanetaque nepücanua, cuiepa memütama nevatavicueisitüanique püta necaninuani.

⁴⁸ Que mü'ane münesixani'eri, nenuqui müca'utanaqui'eri, caneixeiyani que mü'ane mixaneta. Mücü nenuqui que nemutayü, mücü canitaxaneta mücü,

tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare. ⁴⁹ Ne necümana 'asinepücatixata. Masi 'iya münesiheýenü'a ne'uquiyarítütü, canetiniüta'aitüani que nemutaineni que nemüticuxatani. ⁵⁰ Ne necatinimaica tita müti'aita 'iya, tucari mücaXüve mühücücü. Tita nemüticuxata ne, ne'uquiyari que münetiutahüavixü, müpaü necatinicuxatani.

13

Quesusi que mütivaruhaxina teýü'üquitüvamete vaquetasie

¹ Mericüsü Pasicua 'ixüarari pücasutüarievavecai cuxi. Quesusi catinimaicaítüni tucarieya maye'a müyupatacü 'ena cuiepa müyemiecü yu'uquiyarisüa. Yuhesüa miemete cuiepa memütama que müti'anaqui'eriecai, 'aye'arücamecü nivanaqui'eriecaítüni. ² Hicüsüari metenicuacaitüni. Cauyumarieri müpaü tini'iyarítüani Cura 'Iscariutitanaca Simuni nu'aya miyetuanicü Quesusi. ³ Mericüsü Quesusi müpaü tinimaicaítüni 'uquiyarieya nai mütiyetuiri mamayasie. Cacaýyarisüa meyetüacü timaitü,

Cacaýyarisüa müyemiecü timaitü, ⁴ nanucuqueni mexa 'aurie macatei. Herie

mieme yu'ixuriqui 'anutihünaca vasiüxame 'anuhurieca nayühüani. ⁵ Ha 'acatuaca pateyusie, nisutüani vahauxinatü teyü'üquitüvamete vaquetasie, vacavasiüxatü vasiüxamecü cümana mayühüacü.

⁶ Hicü Simuni Pecuru manucatei ninuani. Mücü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü penetihauxina nequetasie. ⁷ Quesusi müpaü tita'ei, Ne tita nemütüyuriene 'asipepücaticimate hicü, 'ariquemücaque pecaneitimaimücü. ⁸ Pecuru rehüave, Hasuacuari pepücanesihauxinani nequetasie. Quesusi müpaü tita'ei, Xüca necamasihauxinani, 'ahesie pücaticinaqueni nehepaü. ⁹ Simuni Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, nequetasie xeiçüa pepücanesihauxinani, masi nemamasieta nemu'usieta cuerietü. ¹⁰ Quesusi müpaü ticühüave, Que mü'ane mecu'üvaxü pücaheiyehüva hauxinarica, yuquetasie xeiçüa. Masi naitü caneu'itiyaca. Xemerita xecani'itiyatücani, peru yunaitü pücatixaü. ¹¹ Mücüri canimaicaitüni quepai miyetuaniquecai. 'Ayumieme yunaitü xemüca'itiyatüca niutayüni.

¹² Vaquetasie varuhauxica, yu'ixuriqui herie mieme 'anacatüca, mana 'ayerüca, hutarica müpaü tinivarutahüave, Xetemate tita nemütüyuri xehesia mieme. ¹³ Xeme Ti'üquitame Ti'aitame xepünete'uterüva. 'Aixüa xepaitüca nemühücücü. ¹⁴ Mericüte, ne Ti'üquitame Ti'aitame nehücütütü xüca xequetasie nexehauxini, caneuyeveca xemeta yunaitü xemüyutihauxinani yuquetasie. ¹⁵ Xemünesi'üquenicü 'inüari necanixe'upitüani xemeta müpaü xemüteyuriecacü nemüxe'uyuripaü. ¹⁶ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane vaüriyarica müti'uximaya pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. Nü'ari pücahe'iva que mü'ane meiyenü'a cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. ¹⁷ Xüca 'ipaü xetemaica, xecaniyutemamaviecacuni xüca yaxetecahuni.

¹⁸ Yunaima xehepaüsita nepücatixaxata. Ne nepüxemate quehate nemüxe'anuyexei. Masi müpaü netiniuyurieni 'utüarica maye'anicü müpaü maine, 'Iya ne'icuai mücuacai yuquepusacü pünesi'uquesi. ¹⁹ Hicüri necatinixetatüamücü yacatyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quename ne nehücü quepaucua müpaü mütiyüni. ²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane mitanaqui'erie que mü'ane nemanunü'ani, mücü caneniutanaqui'erieni ne. Que mü'ane münesi'utanaqui'erie ne, 'iya münesihyenü'a caniutanaqui'erienita.

*Quesusi que mütiutaheçüataxü Cura que mütiyetuaniquecai
(Mateu 26:20-25; Maricuxi 14:7-21; Rucaxi 22:21-23)*

²¹ Müpaü 'utayüca Quesusi niyumuinanecaitüni yu'iyarisie. Tiniutaheçüata, müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme caneniyetuamücü. ²² Teyü'üquitüvamete meniuyuxexeyacaitüni me'iyarixietü 'asimecatemaitü quepai müraxatacai. ²³ Xevitü tiyü'üquitüvame Quesusi 'aurie niucateitüni Quesusi minaqui'eriecai. ²⁴ Simuni Pecuru 'ayumieme nitamaviya. Müpaü titahüave, Quepai pepüraxata quetineutahüavi. ²⁵ Mücü Quesusi 'aurie 'ucaitü ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepai pühücü. ²⁶ Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Iya canihücütüni pa tarimeyari nemi'ütüani ne'itihaviyame xacüsie. Hicü pa 'utihaviyaca nenucü'üni, ni'ütüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya. ²⁷ Pa 'anu'ücu, 'ana Cauyuarie caniya mücü. Quesusi müpaü tinitahüave, Que nemütüyurieni, xeiya quetineuyuri. ²⁸ Müme mana mematecai ni xevitü 'asimepücatemalaicai titayari mürehüavecai. ²⁹ Cura vatumini maname mahanacaicü, hipatü müpaü metenicu'erivacaitüni Quesusi mütitahüavixücü, Tita temüteuyehüva

'ixüararipa quetinenanaimie, tumini müva'ütüaniquercai memümamave nusu metecu'erivacai. ³⁰ Cura pa 'anu'üca caneyani. Niuyüvicaitüni.

Hecuamecü que mütiu'aita

³¹ Mericüsü quepaucua metüa, müpaü niutayüni Qesusi, Hicürixüa Yuri Tevi visi 'anetü nayeitüarieni, Cacaüyarita visi 'anetü rayeitüari hesiena tiviyatü. ³² Xüca Cacaüyari visi 'anetü 'ayeitüarieni hesiena tiviyatü, Cacaüyariita yücümana visi 'aneme canayeitüamücü Yuri Tevi. Cuitüva visi 'aneme rayeitüani. ³³ Nenivema, yareutevitü xeicüa xehamatü necaniuyeicamücü. Xenenicuvautüvecuni. Que nemütivacühüavecai Huriyusixi, haque nemeyemie xepücayüvave xemeta'axüani ne'utaitü, yaxecüa netinixehahüaveni xeme hicü. ³⁴ Hecuamecu necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca. Ne que nemütixenaqui'eriecaipaü, xequeneyunaqui'erieca yunaitü. ³⁵ 'Icücü yunaitü mecatenimaicacuni nehesüa miemeté teyü'üquitüvamete xemühüme, xüca xeyunaqui'erieca yuhesie.

Qesusi que mütiatahecüataxü Pecuru que mütitanenaniquecai (Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Rucaxi 22:31-34)

³⁶ Simuni Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'aitame, haque pepeyemie. Qesusi müpaü tita'ei, Haque nemeyemie pepücayüve pemünesi'anuveiya hicü. 'Arique pepünesi'anuveiya. ³⁷ Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, titayari necatiyüve nemümasi'anuveiya hicü. Netucari nepüyetuani 'ahesie mieme. ³⁸ Qesusi müpaü tita'ei, 'Atucari nehesie mieme petiyetuanitütü. Ni-uqui caniseüyeni que nematicühüave, vacana catahivavecacu, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

14

Qesusi huye ta'uquiyarisüa meutiyune mühücü

¹ Yu'iyarisie xüca xecayumuinani. Cacaüyarisie yuri xecateni'erieca, nehesietari yuri xequetene'erieca. ² Ne'uquiyari quiecariena vaüca canexuaveni qui. Xüca müpaü ca'anenique, müpaü nepücaticexühüaveniqueyu. Nepüyemie xehesie mieme 'aixüa nemeiyurienicü mana. ³ Xüca neheyani, xüca xehesie mieme 'aixüa neheyurieni mana, tavari necaninuamücü, nehesüa nenixe'anuvitümücü, haque nemeyeica xemeta mana xeme'uvanicü. ⁴ Haque nemeyemie xecatenimaica, huye xetemateta. ⁵ Tumaxi müpaü tinitahüave, Ti'aitame, tame 'asitepücatemate haque pemeyemie. Que tete'ïmani huye. ⁶ Qesusi müpaü ticühüave, Ne necanihücütüni huye, tita yuricü müraine netihücü, tucari netihücü. Xevitü ne'uquiyarisüa püca'aye'ave yuxaüta, necümana xeicüa paye'ave. ⁷ Xüca xenesihetimanique, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. Hicürixüa xecaneitïmani xecanixeyia. ⁸ Piripe müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetaneuxeisitüa 'a'uquiyari. Mücücü tepünaqui'aca. ⁹ Qesusi müpaü titahüavixü, Müixa xehamatü ne'uyeicacacu pecaneretimaive cuxi, Piripe 'acu. Que mü'ane müneseixeyia, ne'uquiyarita canixeyani. Quepaütütü peputaine, 'a'uquiyari quetaneuxeisitüa pemaine. ¹⁰ Yuri pecati'eri quename ne'uquiyarisie netiviya, ne'uquiyarita nehesie tiviyä. Que nemütixecuxaxatüva, necümana nepücaticuxata. Ne'uquiyari nehesie tiviyatü müyuhayeva, mücü yacatiniyurieneni. ¹¹ Yuri xequetene'erierieca ne'uquiyarisie nemütiviyacü, ne'uquiyarita nehesie mütiviyacü. Me xüca müpaü yuri xecate'erieca, yanemütiyurienecü püta yuri xequetene'erieca. ¹² Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehesie yuri müti'eri yacatiniyurienemücü que nemütiyuriene

ne. Canena'ivamücü yatiyurienetü, ne ne'uquiyarisüa nemüyemiecü.
¹³ Sepanetü que mütitita xemünetetavirieni nehesüa xemiemetetütü,
 ne müpaü necatiniyuriemücü, ne'uquiyari visi 'anetü mayeitüarienicü
 yunivesie tiviyatü. ¹⁴ Xücarı tixaütü xenete'utavavirieni nehesüa
 xemiemetetütü, ne müpaü necatiniyuriemücü.

'Iyari Mütiyupata que mütivareyenü'airieniquecai, que mainecai

¹⁵ Xüca xenesinaqui'erieca, yaxequetenecahuni que nemüti'aita.
¹⁶ Neta nepitavavirieni ne'uquiyari. Mücü xeime canixepitüacamücü
 Titutuicametüme xehamatü muyeicanicü yuheyemecü. ¹⁷ 'Iyari yuri
 maine necanixatani. Cuiepa memütama mepücayüvave memitanaqui'erienı
 memüca'ixeyavavecü memüca'imatecü. Xemeri xecanimaicatütü. Xeteütatü
 niyuhayevani, xehesie catiniviyani. ¹⁸ Ne nepücaxecu'eirieni nepücaxenutuita.
 Xehesüa necani'axemücü. ¹⁹ Yareutevitü cuxi, cuiepa memütama
 mepücanesixeyia. Xeme püta xepünesixeyia. Nemayeyuricü, xemerita
 xecanayeyuyuricacuni. ²⁰ 'Iya tucari 'aye'ayu, müpaü xecatenimaicacuni
 ne ne'uquiyarisie nemütiviyacü, xeme nehesie xemüteviyacü, neta xehesie
 nemütiviyacü. ²¹ Que mü'ane mimate tita nemüti'aita, yamüticamie, mücü
 canihücütüni que mü'ane münesinaqui'erie. Que mü'ane münesinaqui'erie,
 ne'uquiyarita caninaqui'eriecamücü 'iya. Neta netinaqui'erieca,
 nemasiücüme nepaneyeitüani hesiena.

²² Xevitü Cura müca'isicariutitanacatücai müpaü tinitahüave, Ti'aitame
 que 'uyü pemasücütü pema'ayeitüani tame tahesie pemainecü,
 cuiepa memütama vahüxie pücatixaü. ²³ Quesusi müpaü tita'ei, Xüca
 tevi nesinaqui'erieca, neniüquisie yacatinicamiemücü. Ne'uquiyari
 caninaqui'eriecamücü 'iya. Hesüana tecani'axecuni, hesüana tenitaqicuni.
 Que mü'ane mücanesinaqui'eri, neniüquisie yapücatiamie. ²⁴ 'Icü
 niuqui xemü'enie, nehesüa pücamieme. Ne'uquiyari münesiheyenü'asüa
 canimietüni püta.

²⁵ 'Icü netinixe'utaxatüani xehesüa ne'uyeicatü. ²⁶ Titutuicame,
 'iya 'iyari Mütiyupata ne'uquiyari meiyenü'ani nehesüa miemetüme,
 mücü catinixeta'üquitüamücü naime. Catinixeta'eritüamücü nai que
 nemütixecuxaxatüvacai ne.

²⁷ Müpaü nepütixe'uhaveyi, yu'iyarisie xemüca'uximatüarietacü.
 Nehepaü yu'iyarisie xemüca'uximatüarietacü nepüxepitüa. Cuiepa
 memütama que memüteyupitüva nepücatixepitüa. Xe'iyari xüca
 cayumuinaneni, xüca camamaca. ²⁸ Xeneniu'enieni, nemüyemie, xehesüa
 nemayeneni que nemütixe'utahüavixü. Xüca xenesinaqui'eriecaque,
 xecaniyutemamaviecaqueyeu ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. Ne'uquiyari
 yemecü canive'emetüni, ne hepaüna nepücave'eme. ²⁹ Hicü
 yanepütixe'utahüavixü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü
 quepaucua müpaü mütiyüni.

³⁰ Hicü xehamatü vaüca nepücaticuxataniri. Que mü'ane mütiva'aitüva
 cuiepa memütama 'ucanamieni. Tixaü pücarexeyia nehesie timieme.
³¹ Masi cuiepa memütama memütehetimanicü ne'uquiyari nemünaqui'erie,
 ne'uquiyari que münetiü'aitüa, müpaü netiniyurieneni. Xequenanucu'uti,
 cümü tepüyehuri.

1 Ne nana necanihücütüni, tita yuricü mütinanayari. Ne'uquiyari catini'üviyametüni. 2 Yunaitü nana mamateya nehiesie memüteviya xüca meca'utixuxuavereni, 'iya nivananuyexürimücü. Yunaitü memutixuxuavere, 'iya nivati'itimücü masi vaücava mütixuaverenicü. 3 Hicürixüa xecaniu'itiyani xeme nenuiquicü nemütixecuxaxatüvacaiçü. 4 Nehesie xeteviyatü xequeneyuhayevani, neta xehesie netiviyatü netinehayeva. Mamateya püca'yüve yücümana mütixuavere xüca nanayarisie tiviyatü cayuhayeva. Yaxeicüa xemerita xepüca'yüvave xemütixuavere xüca nehiesie xeteviyatü xecayuhayeva.

5 Ne nanayari necanihücütüni, xeme mamateya xetehüme. Que mü'ane nehiesie tiviyatü müyuhayeva, neta hesiena netiviyacacu, mücü vaüca canitixuaverimücü. Nehesie xecateviyatü 'asixepücateyüvave xeme. 6 Xüca tevi nehiesie tiviyatü cayuhayeva, nana mamayari'paü cananuyehüiyamücü, nitavamücü. 'Icuxeüriyame taipa neuxüriyamücü, nitaiyariemücü.

7 Xüca nehiesie xeteviyatü xeyuhayeva, xücarı tita nemüticuxata xehesie tiviyatü yuhayeva, tita mütixenaque xequenecuvava, müpaü catiniyümücü xehesie mieme. 8 Ne'uquiyari visi 'anetü canayeitüarivani quepaucua vaüca xemutixuxuavere, quepaucua nehiesüa miemete teyü'üquitüvamete xemacüca. 9 Ne'uquiyari müneta'inaqui'eriecaipaü, müpaüta necatinixenaqui'eriecaitüni. Xequeneyuhayeva nehiesie xeteviyatü, ne nexenaqui'eriecacu. 10 Xüca yaxetecahuni que nemüti'aita, xeniyuhayevacuni nehiesie xeteviyatü, nexenaqui'eriecacu ne, ne'uquiyari 'aisicuyasie yanemüticamiapaü, iyasie netiviyatü nemünehayevapaü nesinaqui'eriecacu 'iya.

11 'Ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni netemavierica xehesie müyuhayevanicü, xetemavierica maye'atüarienicü. 12 'Ipaü necatini'aitani, xequeneyunaqui'erieca que nemütixenaqui'eriecai ne. 13 Que tevi yamücatiyucanaqui'eriepaü, vaüca masi pütüyucanaqui'erie yutucari yetuatü müme müvanaqui'erie vahesie mieme. 14 Xeme xecaninenaqui'erimatüni xüca yaxetecahuni que nemütix'e'aitüa. 15 Te'uximayatameteri nepücatix'e'uterüva. Ti'uximayatame 'asipücatimate que mütiyuriene cusiyarieya. Ne masi nenaqui'erima nepütix'e'uterüva, naime nemütü'eni ne'uquiyarisüa nepütix'e'uta'üquitüa. 16 Xeme xepücanesi'anayexei. Ne püta nenixe'anayexeiya. Nepüxe'uhüritüa xemüyehucü, xemutixuxuaverenicü, xehesüa mieme 'icuaxi müyuhayevanicü, sepanetü que mütitita xemitavirieni ne'uquiyari nehiesüa xemiemetetütü müxepitüanicü. 17 'Ipaü necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca.

Cuiepa memütama que memütexe'uxive'erieca

18 Xüca cuiepa memütama mexe'uxive'erieca, yaxequetenemaica, memünesita'uxi ne meri. 19 Xüca cuiepa xemiemetetüni'que xeme, cuiepa memütama mecanixenaqui'eriecaqueyu yuteüerima. Xemeri cuiepa xepüca'iemete, ne masi nenixe'anayexeiya cuiepa memütama vasata. 'Ayumieme cuiepa memütama mecanixe'uxive'erieca. 20 Neniuqui xequena'erivani que nemütix'e'utahüavixü, Que mü'ane müti'uximayatame pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü 'iya cave'emetücacu. Que memünete'uveveyacai ne, xemeta mecanixetaveviyacuni. Neniuquisie yamepücatecahucaı, yaxecüa xeniüquisieta yamepücatecaçüne. 21 Masi 'ipaü naime mecanixeyuriecuni nehiesüa xemümiemetecü, memüca'imatecü 'iya münesiheyenü'a.

²² Xüca necanuanique, xüca necavarutaxatüanique, tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri tixaü mepücatehexeiya memiti'avietacü tita 'axa memüteyurie. ²³ Que mü'ane ne'uquiyari mü'uxive'erie, netari caneni'uxive'erieca. ²⁴ Vasata xüca yanecatiuyurienique xevitü yamücatiurievepaü, müme tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri mecaniuneniere, mecatanü'uxive'erieca neri ne'uquiyarita. ²⁵ Masi niuqui canaye'atüarieni 'inüari niuquiyarisie müpaü müre'uxa, Sepa 'asinemücatiuyuri, mecaneni'uxive'eriecaitüni.

²⁶ Quepaucua munuani 'iya Titutuicame nemüxehanü'airieni ne'uquiyarisüa mieme, 'Iyari yuri maine ne'uquiyarisüa mayeneica quepaucua munuani, 'iya nehepaüsita catinitahecüatamücü. ²⁷ Xemetari xecatenitahecüatacuni nehamatü xemu'uvacü matüaripaitü.

16

¹ 'Ipaü nepütixecuxaxatüvacai xemücatiquetamürecü. Müme mepücaxepitüani tuqüita. ² Masicutaxi tucari canaye'amücü quepaucua yunaitü memüxecuini Cacaüyari me'ayexeiame memüy'erieca. ³ Müpaü mecateniyuriecuni memüca'imatecü ne'uquiyari, memücanesimatecü neta. ⁴ Masi 'ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni, xeme'erivanicü neniüqui quepaucua maye'ani tucariyari, müpaü nemütixe'utahüavixü xeteha'erivatü.

'Iyari Mütiyupata que mütiyurieneni

Matüaripai 'ipaü nepücatixe'utahüavixü xehamatü nemuyeicacaicü. ⁵ Hicü necaniyemieni 'iya munesiheyenü'asüa. Xevitü xeme pücanesita'ivaviyave, haque pepeyemie 'utaitü. ⁶ Müpaü nemütixecuxaxatüvacai x'eiyari canihüpüneni hivericacü. ⁷ Ne nepütixecuxaxatüva tita yuri müraine, masi 'aixüa caniyümücü xehesie mieme nemüyemiecü. Me xüca necaheyani, Titutuicame pücanuani xehesüa. Masisü xüca neheyani, necanixehanü'airiemücü. ⁸ 'Iya nuame nivatatiemücü cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie hepaüsita, tita mütiheiserie hepaüsita, titacü müranutahüiyani hepaüsita. ⁹ Tita 'axa memüteyurie hepaüsita püvatatieni yuri memücate'eriecü neheseie. ¹⁰ Tita mütiheiserie hepaüsita tivatatieni ne'uquiyarisüa nemüyemiecü, tavari xecanesixeiyaacu. ¹¹ Titacü müranutahüiyani hepaüsita tivatatieni, cuiepa memütama tiva'aitüvame que müranutahüiya.

¹² Vaüca cuxi necaneixeiyani nemütixetaxatüanicü. Xeme xEICÜA xepücaYÜvave cuxi xemi'enieni hicü. ¹³ Quepaucua 'iya munuani 'Iyari yuri maine, 'iya nixehecüatüamücü xemeitmanicü naitü yuri maine. Yücümana pücatixatani. Tita müti'enie catinitaxatamücü. Tita 'umüramie tinixetaxatüamücü. ¹⁴ 'Iya visi ne'aneme canenayeitüamücü. Tita neheseie mütimieme catinanupimücü catinixetaxatüamücü. ¹⁵ Quepaü mürexeiya ne'uquiyari, naitü catininepinitüni. 'Ayumieme neputayü, tita neheseie mütimieme catinanupimücü tinixetaxatüamücü.

Xeyutihiverieme masi que xemüteyutemamavieca, que mainecai

¹⁶ Yareutevitüri xepücanesixeiya. Tavari yareutevitüta xecanenixeiyaacuni.

¹⁷ 'Ayumieme teyü'üquitüvamate hipatü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titari taticühüave, yareutevitü xepücanesixeiya, tavari yareutevitü xepünesixeiya 'utaitü, müpaüta 'utaitü, ne'uquiyarisüa nemüyemie. ¹⁸ 'Ayumieme mete'utiyanecai, tita 'icü tixata yareutevitü maine. 'Asitepücatemate quetütü mutaine. ¹⁹ Quesusi müpaü tintimani

memi'ivaviyacucaicü. Müpaü tinivarutahüave, 'Icücü niuqui xetexuatüa, müya nemutayücü, yareutevitü xepücanesixeiya, tavarî yareutevitü xepünesixeiya nemainecaicü. ²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecaniutisuanacuni xeniyuhiverieacuni. Cuiepa memütama püta meniutemamavieacuni. Xeme xecaniyuhiverieacuni, peru xeyutihiverieme masi xeyutemamavietü xecanacünicuni. ²¹ 'Uca tiniverümetü niyuhiveriecamücü tucarieya maye'acü. Nu'esi 'utinuivacu 'uximatüarica pücaha'eriva müyutemaviecü tevi mutinuivaxücü cuiepa. ²² 'Ayumieme xemeta hiverica xecanexeiyani hicü. Tavarî necanixexeyiamücü. 'Ana xe'iyari niyutemamaviecamücü. Xevitü pücacenavairieni xetemavierica.

²³ 'Iya tucarisie tixaü xepücanetecu'ivaviyani. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepa que mütitita xemüte'itavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü, yacatinixepitüamücü. ²⁴ Hicüque tixaütü xepücate'itavavirievave nehesüa xemiemetetütü. Xequeneutavaviriri, xenitanaqui'eriecuni xetemavierica maye'anicü.

Ne necane'iva tita cuiepa mütimieme, que maineca

²⁵ 'Icü ha'aviecamecü necatinixetaxatüacaitüni. Tucari canaye'amücü quepaucua nemücatixetaxatüani ha'aviecamecü, masi heiseriemecü necatinixetaxatüamücü ne'uquiyari hepaüsita. ²⁶ 'Iya tucarisie xecanitavaviriecuni nehesüa xemiemetetütü. Ne 'asinepücatixecühüave quename xehesie mieme ne'itavavirieni ne'uquiyari. ²⁷ 'Iyasü ne'uquiyaritütü canixenaqui'erica, xeme xemünesinaqui'eriecaicü, yuri xemüte'uta'ericü quename Cacaüyarisüa neheyetüa. ²⁸ Ne ne'uquiyarisüa nemiemetütü necaneyeyani, cuiepa necaninuani. Tavarî nepüyemie cuiepa, ne'uquiyarisüa necaniyemieni. ²⁹ Teyü'üquitüvamete müpaü meniutiyuani, Camü hicürixüa heiseriemecü pecatinicuxatani, ha'aviecamecü pecaticuxatatü. ³⁰ Hicü müpaü tepütamate nai pemütimate, tixaü pücareuyevese xevitü mümasicu'ivaviyanicü. 'Ayumieme müpaü yuri tecateni'erica Cacaüyarisüa pemeyetüacü. ³¹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Yuri xete'erie hicü 'acu. ³² Camü tucari canaye'amücü, canaye'aniri masi, quepaucua xemütaxüriyaxüani yuxexuitü yuquie. Xepünesicu'eirieni nexaütamecü. Masi nexaütamecü nepüca'uyeica, ne'uquiyari nehamatü puyeica. ³³ 'Ipaü necatinixecuxaxatüvacaitüni yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nehesie xeteviyatü. Cuiepa 'uximatüarica xecanexeiyacacuni. Yu'iyari xequeneucayesa masi, ne necane'iva tita cuiepa mütimieme.

17

Qesusi que mütiyutanenevi teyü'üquitüvamete vahesie mieme

¹ Mericüsü müpaü tinicuxatacaitüni Qesusi. Yuheima heutinierica müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, tucariri paye'a. Visi 'ane quenayeitüa 'anive, 'iyata 'anive visi pe'aneme mümasi'ayeitüanicü ² heiserie pemipitüapaü yunaime teüteri vahepaüsita, 'iya tucari mücaxüve müvapitüacacü yunaime pemiyetuirie 'ecü. ³ 'Icü tucari mücaxüve canihücütüni, memümasimaicacü 'ecü pe'axevitü yuri pemücacaüyari, memünesimaicacü neta Qesusi Cürisitu pemünesihyenü'a.

⁴ Ne cuiepa visi pe'aneme nemanayeitüani. Que pemünetiuhüritüa yanemütiyurienenicü, netinaye'atüaniri. ⁵ Hicüri ne'uquiyari, 'ahesüa visi ne'aneme quenenayeitüa, visi nemü'anecaipaü cuie caxuavecacu cuxi.

⁶ Ne nepūmasitahecūataxū 'ecū que pemū'ane mūcū teūteri vahūxie, cuiēpa memūtama vasata miemete pemūnesiyetuiiri vahūxie. Mepū'ateūterimatūcai, pepūnesiyetuiiri mūme. 'Aniuquisie yamecatenichuni. ⁷ Hicūrixūa mūpaū mecatenetimani quename 'ahesūa nemieme, nai pemūnetiyetuiiri. ⁸ Niuqui pemūnesi'upitūa nenivarupitūani mūme. Mūmerita mecanitanaqui'erieni. Mūpaū mecatenetimani, yuricū 'ahesūa nemeyetūacū. Yuri mecatenitū'erieni quename penesihyenū'a.

⁹ Vahesie mieme nepūmasitavaviri. Cuiēpa memūtama vahesie mieme nepūcamasivaviri, mūme pemūnesiyetuiiri vahesie mieme pūta nepūmasivaviri, 'ateūterima memūhūmecū. ¹⁰ Naitū nepini 'apini catinihūcūtūni, 'apini nepini tihūcūta. Vahesie netiviyatū visi ne'aretū necanayeitūarivani.

¹¹ 'Ari cuiēpa nepūca'uyeica. 'Ime masi cuiēpa mecaniu'uvani, ne 'ahesūa neniymieni. Ne'uquiyari pemūpasie, queniva'ūviyani mūme pemūnesiyetuiiri 'ahesūa memūmiemetecū, memūyutaxevicecū que temūtetaxevi tame. ¹² Mexi vahamatū ne'uyeicacai necaniva'ūviyacaitūni mūme pemūnesiyetuiiri 'ahesūa memūmiemetetūcaicū. Nenivacueriecaitūni. Xevitū mūme pūca'uta'unari, 'iya xēicūa 'unaricacū mū'ayumiemetūcai niuta'unarieni 'utūarica maye'anicū.

¹³ Hicū 'ahesūa neniymieni. 'Ipaū netinicuxatani cuiēpa, yuhesie netemavierica memexeiyanicū 'aye'arūcame. ¹⁴ Ne 'aniuqui necanivarupitūani. Cuiēpa memūtama mecanivaruti'uxive'erietūcūne cuiēpa memūcamiemetecū, ne cuiēpa nemūcamiemepaū. ¹⁵ Nepūcamasivaviri pemūvaranuvitūnicū cuiēpa memūca'u'uvanicū. Masi nepūmasivaviri pemūva'ūviyanicū tita 'axa mūti'ane hepaūsita. ¹⁶ Cuiēpa mepūcamiemete ne cuiēpa nemūcamiemepaū. ¹⁷ Tita yuri mūraineccū quenivapatani 'ahesie mieme. 'Aniuqui canihūcūtūni tita yuri mūraine. ¹⁸ Cuiēpa pemūnesihyenū'apaū, neta nepūvareutanū'axūa cuiēpa. ¹⁹ Vahesie mieme nepasietū nepūyūane, mūmerita 'ahesie mieme memūpasienicū tita yuri mūrainesie meteviyatū.

²⁰ 'Ime xēicūa vahesie mieme nepūcamasivaviri. Masi mūme nehiesie yuri memūteta'erieni vaniuquicū, mūme vahesie mieme nepūmasivavirieta ²¹ yunaitū memūyuxevinicū, ne'uquiyari 'acu, 'ecū nehiesie pemūtiviyapaū, neta 'ahesie nemūtiviyapaū, mūmerita tahesie memūteviyanicū, cuiēpa memūtama yuri memūteta'erienicū quename 'ecū penesihyenū'a. ²² Visi ne'aneme pemūnesi'ayeitūapaū, neta mūpaū me'aneneme nenivarayeitūani memūyuxevinicū tame temūtaxevicecū, ²³ ne vahesie netiviyacacū, 'ecūta nehiesie petiviyacacū, me'aye'atū memūyutaxevicecū, cuiēpa memūtama memūtemaicaicū quename penesihyenū'a, quename mūpaū petivarutanaqui'eri pemūnetiunaqui'eripaū ne.

²⁴ Ne'uquiyari, tita pemūnetiyetuiiri, mūpaū pūnetinaque, haque nemeyecani, mūmeta nehamatū meme'uvanicū, memūnesixeyiacū visi ne'aneme que pemūnerayeitūa. Tamūsū 'ecū pecaneninaqui'eriecaitūni cuie cuxi canevecacu. ²⁵ Ne'uquiyari yapemūtiyuriene que mūtilheiserie, cuiēpa memūtama mepūcamasihetimaivave. Ne pūta nepūmasihetima. 'Ime mūpaū mecatenetimani quename penesihyenū'a. ²⁶ Ne necanivarutahecūatūani memūmasimaicacū 'ecū que pemū'ane. Yaxeicūa netinivatahecūatūamūcū, pemū'ahayevacū 'ecū pevanaqui'erietū que pemūnetinaqui'eriecai ne, neta vahesie nemūtivyanicū.

18

*Que memüte'ivi Quesusi**(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53)*

¹ Müpaü 'utayüca caneyani Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü. 'Aquisie Cariuxa Muye'u mütiyetevasie menanucüne haraveri muyemacaisiepai. Mana neutahani teyü'üquitüvamete vahamatü. ² Hicü Cura miyetuaniquecai mana canemariecaitäni, müixa Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü memüuyexexeürivacaicü muva. ³ Cura cuyaxi varavitütü, tupirisixi mara'acate memühüritäriecai vahesüa miemete Pareseusixi vahesüa miemete varavitütü, mana caninüani cüxemetie haurite cusirate mete'u'ütü. ⁴ Qesusiri nai timaitü 'amüramiecai hepana, nivayeyani. Müpaü tinivarutahüave, Quepai xepütehacuvautüve. ⁵ Müme müpaü metenita'eiya, Qesusi Nasaretitanaca. 'Iya müpaü tivarutahüave, Nesü nepühücü. Cura miyetuaniquecai mana niutivecaitäni vahamatü. ⁶ Hicü ne nepühücü tivarutahüavecu yucuta meniyecone, mecanatixürieni cuiepa. ⁷ 'Ayumieme tavari müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepai xepütehacuvautüve. Müme müpaü mete'utiyuane, Qesusi Nasaretitanaca. ⁸ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Yanepütixehahüave, ne nepühücü. Xücarü xenesicuvautüveni ne, xequenivaruhayeva 'ime memüyehücü, ⁹ maye'anicü niuquieya que mainecai, Müme pemünesiyetüiri nepücavareuyexürüexüa xeime. ¹⁰ Hicü Simuni Pecuru cusira 'acavietü nivatihana. Mara'acame mühüritäriecai ti'uximayatameya niuvani. Serietana mieme nacaya neucuviteni. Ti'uximayatame Marucu catinitevacaitüni. ¹¹ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave Pecuru, 'Acusira queneucaquesa painatana. Ne necarenu'ieni 'iya tecüxita mieme ne'uquiyari münesi'itüani yanemüranayeyanicü.

*Mara'acame mühüritäriecaisüa que mütiu'atüarie Quesusi**(Mateu 26:57-58; Maricuxi 14:53-54; Rucaxi 22:54)*

¹² Hicü cuyaxiri, cuyaxi tiva'aitüvameri, Huriyusixi vatupirisixiri mecaniviya Quesusi. Menihüani. ¹³ 'Anasisüa meri mecani'atüani. 'Iya Caipasi munieya nihücütücaitäni. Caipasi mara'acate vahepaüsita canihüritäriecaitäni mücü viyarisie. ¹⁴ Caipasi tihücütücai que mü'ane müvaruti'imaiyaxü Huriyusixi masi 'aixüa müyünicü xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, 'utaitü.

*Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü**(Mateu 26:69-70; Maricuxi 14:66-68; Rucaxi 22:55-57)*

¹⁵ Mericüsü Simuni Pecuru niveiyacaitüni Quesusi, xevitüta tiyü'üquitüvame tiveiyacai. Mara'acame mühüritäriecai nimaicaitüni 'iya tiyü'üquitüvame. Qesusimatü neutahani mara'acame mühüritäriecai curarutanapai. ¹⁶ Pecurusü mana niutivecaitäni tacua quitenie 'aurie. Hicü mücü tiyü'üquitüvame mara'acame mühüritäriecai mimaicai mana neyani. Nitahüave quitenie tihüveme, curarutapai Pecuru ni'atüani. ¹⁷ 'Üimari quitenie mütiühümetücai müpaü tinitahüave Pecuru, 'Ecüta 'icü tevi teyü'üquitüvametemama vahesüa mieme pecatihücü. 'Iya tiutayü, Ne pücatixäü. ¹⁸ Hicü te'uximayatamete tupirisixi vahamatü mana meniuti'ucaitüni mecüxetü me'atinaica, muhaütücaicü. Pecuruta vahamatü niutivecaitäni cüxetü.

*'Anasi que müti'a'ivaviyaxü Quesusi**(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Rucaxi 22:66-71)*

¹⁹ Mericüsü mara'acame mühüritäriecai canita'ivaviya Quesusi teyü'üquitüvametemama vahepaüsita, tita müti'üquitacai hepaüsita. ²⁰ Quesusi

müpaü tinita'eiya, Ne teüteri vahüxie netinicuxatacaitüni cuiépa. Ne neheyemecü netini'üquitacaitüni tuquiteta, tuqui 'amüpatata, haque yunaitü Huriyusixi memüyutixexeüriva. Ne tixaütü nepücatixatacai 'avie. ²¹ Titayari peneticü'ivaviya ne. Quenivaruta'ivaviya müme memünesi'eniecai püta, siparasü que nemütivacuxaxatüvacai. Camü 'ime mecatenimaica que nemutayü. ²² Müpaü 'utayücu, xevitü tupiri mana mutivecai canivani Qesusi müpaü 'utaitü, Quepaü petita'eiya mara'acame mühüritärie. ²³ Qesusi müpaü tita'ei, Xücasü 'axa ne'utaineni, quetineutahécüata tita 'axa müti'anecü. Me xüca 'aixüa ne'utaineni, titayari penetiüva. ²⁴ Hicü 'Anasi neinü'ani hüiyacame Caipasisüa mara'acame mühüritäriecaisüa.

Pecuru tavari que mütiyucu'imavacai, quename Qesusi camaicai 'utaitü
(*Mateu 26:71-75; Maricuxi 14:69-72; Rucaxi 22:58-62*)

²⁵ Mericüsü Simuni Pecuru mana niutivecaitüni cüxetü. Hicü müpaü mete'itahüave, 'Iya teyü'üquitüvemetemama vahesüa mieme pecatihücü. Mücü niyuta'imani, müpaü niutayüni, Ne pücatixaü. ²⁶ Mara'acame mühüritäriecaicai te'uximayatametemama xevitü, 'iya Pecuru minacavite canimariyatücaitüni. Mücü müpaü rehüave, Quete ne necamarexei vana haraverita hamatüana pe'uyeicame. ²⁷ Tavari niyuta'imani Pecuru. Yapaucua niutahiva vacana.

Piratusüa que mütiu'atüarie Qesusi

(*Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Rucaxi 23:1-5*)

²⁸ Hicü Caipasisüa meheyecüneca mecani'atüani Qesusi 'isücame quie. Niyuimuanatücaitüni. Mümeri mepücaheutahaxüa 'isücame quita capa meca'itiyatü me'acünecü, masi Pasicua 'icuaiyari memütecuanicü. ²⁹ 'Ayumieme Piratu tacua nivayeyani vahüxie. Müpaü niutayüni, Titacü xete'ixaneta 'icü tevi. ³⁰ Müme müpaü metenita'eiya, Xüca 'icü 'axa catiyurienenique, tepücamasiyetuirieniqueyu. ³¹ Hicü Piratu müpaü tivarutahüave, Xequenanuvitüqui. Xequeneuta'inüata xe'inüari niuquiyari que maine. Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Tame heiserie tepücahexeiyä temimienicü tevi. ³² Mücücü naye'ani Qesusi niuquieya mutainecai que mütimüniquecai ticuxatatü. ³³ Hicü tavari Piratu neutahani 'isücame quita. Nitahüave Qesusi, müpaü tinitahüave, 'Ecü Huriyusixi petiva'aitüvame. ³⁴ Qesusi müpaü tita'ei, 'Acümana müpaü petiutaine, hipatü nusu memate'utahüavixü nehepaüsita. ³⁵ Piratu tita'ei, Ne netihuriyu. 'Ateüterima, mara'acate memühüritärie mepümasiyetua nehesüa. Que petiuyuri. ³⁶ Qesusi müpaü tita'ei, 'Ena cuiépa pücamie que nemüti'aita. Xüca 'ena cuiépa miemetünique que nemüti'aita, netupirisixima mecaniyucuitüveniqueyu nemücayetuiyanicü Huriyusixi vahesüa. Masi hicü que nemüti'aita 'uva pücamie. ³⁷ Piratu müpaü tita'ei, 'Ecü peti'aitametüni 'ecü. Qesusi müpaü tita'ei, 'Ecü pecaniutaineni ne ti'aitame nemühücü. 'Ayumieme necaniutinüiva, 'ayumieme cuiépa necaninüani, nemütitahecüatanicü tita yuri müraine hepaüsita. Yunaitü yuri mürainesie miemete mecaneni'enieca ne'utaniucame. ³⁸ Piratu müpaü tinitahüave, Que titata yuri maine.

Isücame que mütiuta'aitaxü, Qesusi mümierienicü

(*Mateu 27:15-31; Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25*)

Hicü müpaü 'utayüca tavari nivayeyani Huriyusixi vahüxie. Müpaü tinivarutahüave, Ne tixaü nepücatiucaxei nemütihüpanicü hesiena. ³⁹ 'Ipaü cani'aneni xeyeyari, xeime nemüxexünirienicü Pasicua 'ixüararipa. Mericüte, xecateyuvaüriya nemüxexünirieni Huriyusixi tixe'aitüvame. ⁴⁰ Hicü müpaü

meniutihiva tavari, Mücü pücatixaü, Vaxavaxi püta me'utiyuatü. 'Iya Vaxavaxi catininavayametücaitüni.

19

¹ Hicü Piratu neivitüni Quesusi, tiniuta'aita mücuveyaxüanicü. ² Cuyaxita xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni. Herie mieme 'ixuriqui mütaüraüyecü menenacuvirieni. ³ Hüxiena meni'axecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. Menicuvaxüanita.

⁴ Hicü tavari tacua nivayeyani Piratu. Müpaü tinivarutahüave, Camü 'uva tacuapai nepüxe'atüirieni xemütemaicaicacü tixaü nemücatuicaxeicü hesiena nemütühüpanicü. ⁵ Hicü Quesusi nivayeyani xuya mumayari 'anamatü, herie mieme 'ixuriqui mütaüraüye 'anacuvietü. Müpaü tivarahüave, Camü tevi. ⁶ Hicüri mara'acate memühürütüariecai tupirisixita quepaucua memixei meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Curuxisie queneumi'a, curuxisie. Piratu müpaü tivacühüave, Xemesü zequenavütüqui, curuxisie zequenemi'a. Neri tixaü nepücatuicaxeicü hesiena nemütühüpanicü. ⁷ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, Tame 'inüari niuquiyari tecanexeyani. Mücü 'inüari que maine, neuyeveca 'icü mümüni Cacaüyari nu'aya mayuyeitüacü.

⁸ Piratu 'icü niuqui 'u'enieca masi vaüca neumacaitüni. ⁹ Tavari 'isücame quita heutahaca müpaü tinitahüave Quesusi, Haque pepemieme 'ecü. Quesusiri haquevasü cacanita'eiya. ¹⁰ Piraturi müpaü titahüave, Pecanetita'eiya ne. Pecatimate ne heiserie nemexeyia nemümasixünacü, heiserie nerexeyata curuxisie nemümasimienicü. ¹¹ Quesusi müpaü tita'ei, 'Ecü heiserie pepücahexeyaniqueyu nehepaüsita taheima miemecü xüca pecapitüariecaque. 'Ayumieme 'iya münesiyetua 'ahesüa, mücü masi vaücava 'axa tiniuyurieni. ¹² Piratu 'ayumiemiери tinicuaunecaitüni que mütxünacü. Huriyusixi mecanutihiva müpaü me'utiyuatü, Xüca 'icü pe'uxüna, pepüca'inaqui'erie Ti'aitame Sesaxi. Yunaitü te'aitamete memayuyeitüa mecaneye'unieca Sesaxi.

¹³ Hicü Piratu 'icü vaniuqui 'u'enieca nivayehana Quesusi. Mana canicuayerüni Piratu yu'üvenisi Macutenusariya müracusevasie, Hepürayusixi vaniuquicü Cavata müracusevasie. ¹⁴ 'Iya tucarisie meniha'aritüacaitüni Pasicua 'ixüarariyari. 'Esvatücacu tuca nayeiximecaitüni. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Camü tixe'aitüvame. ¹⁵ Mümeri meniutihiva, Quenanuvitüqui, quenavanuvitüqui, curuxisie quenemi'a. Piratu müpaü tivacühüave, Quetütüri curuxisie nepeimieni tixe'aitüvame. Mara'acate memühürütüariecai müpaü mete'ita'ei, Tame xeime tepücahexeyia tati'aitüvame, Sesaxi xeicüa pütati'aitüvame. ¹⁶ Hicü nivayeturieni curuxisie mümierienicü. Hicü meneihana Quesusi.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43)

¹⁷ Yucuruxi 'atütü mana neyani Müqui Mu'uya Manuca müracusevasie, Hepürayusixi vaniuquicü Curucuta müracusevasie. ¹⁸ Manari curuxisie menitivieni. Yuhutame hamatüana metevartivütüa naisata, Quesusi vahixüata. ¹⁹ Piratuta 'inüari niuta'utüani. Curuxisie neimani. Müpaü catine'ucaitüni, QUESUSI NASARETITANACA HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME. ²⁰ Huriyusixi yumüretü menititerüva 'iya 'inüari quiecaru mehuracü Quesusi mamieriesie. Hepürayusixi Xumatari Cüriyecusixi vaniuquitecü püraye'uxacai. ²¹ Hicü Huriyusixi vamaracate memühürütüariecai müpaü metenitahüave Piratu, Pepücaniu'utüani Huriyusixi Tiva'aitüvame. 'Ipaü püta, 'Iya mainecai Huriyusixi nepütiva'aitüvame pepütiniu'utüani. ²² Piratu müpaü tivaruta'ei, Que nemütü'utüa netiniuta'utüaniri.

²³ Hicü cuyaxi curuxisie me'icavieca Quesusi, 'ixuriquiteya meneu-tahuriexüani. Naucame menayeitüani, yuxexuitü cuyaxi xei 'ixuriqui-yari memexueyanicü, tetüata mieme 'ixuriquita 'aparüte yuxaüta. Tetüata mieme 'ixuriquieya pücavicepai, yuxevitü ni'isekaitüni naitü. ²⁴ Hicü müpaü metenyutahüaveni, Camü tepüca'itisanani. Masi tepütata'iva, siparasü quepai pe'iva. Müpaü tinaye'atüarieni 'utüarica müpaü maine, Ne'ixuriqui meniuta-pataxüani yuhesie mieme, ne'ixuriquicü menayu'iva.

Merücüsü müpaü mecateniuyurieni cuyaxi. ²⁵ Quesusi curuxieya 'aurie meniti'ucaitüni Quesusi varusieya, varusieya 'ivaya, Mariya Cüreupa 'üyaya, Mariya Mararatanaca yunaitü. ²⁶ Quesusisü varuxieyaca mana meti'ucacu yuvarusi, 'iya tiyü'üquitüvame münacu'eriecai, müpaü tinitahüave yuvarusi, 'Uca 'acu, camü 'anive. ²⁷ 'Arique müpaü tinihürütüani 'iya tiyü'üquitüvame, Camü 'avarusi 'utaitü. 'Iya tucarisie tiyü'üquitüvame yuh-esüa nei'inieni.

Quesusi yu'iyari que mütiyetua

(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49)

²⁸ 'Anari Quesusi müpaü timaitü naitü 'ari maye'atüariecü, 'utüarica maye'atüarienicü müpaü niutayüni, Nepeuharimücü. ²⁹ Xari mana niucateitüni vinu masina hünütü. Hicü ha 'iseveme mucuxani me'utahüniyaca vinu masinacü, hisupu cüyeyarisie me'iyeca, teniena meneitiserieni. ³⁰ Quesusi he'inüataca vinu masina müpaü niutayüni, Canaye'aniri. Yumu'usie 'anacatusireca niyetuani yu'iyari.

Cuya que müreitise Quesusi 'aquitana

³¹ Merücüsü 'iya tucarisie meniha'aritüacaitüni 'ixüarari. 'Ayumieme Huriyusixi menitavavirieni Piratu vavutate memütitaracü memüvaraca'unicü, caxarite memücajuhayevecü curuxisie me'uyevütü 'uxipiya tucarisie. 'Iya 'uxipiya tucari yemecü cani'ixüararitüacaitüni.

³² 'Ayumieme cuyaxi mana meniu'axüani, memucavütüarie curuxisie hamatüana xeime vatuteya meniutitara, xeimetari vatuteya mete'utitaraxü.

³³ Quesusisüa me'u'axüaca vatuteya mepüca'utitaraxü memixeicü müquime.

³⁴ Masi xevitü cuya pisicacü neitiseni 'aquitana. Yapaucua naneni xuriya hata. ³⁵ Que mü'ane munierixü tiniutahecüata. Tita mütitahecüata yuri canaineni. Mücüta tinimaica yuri mainecü, yuri xemüte'eriecacü xemeta.

³⁶ Müpaü tiniuyüni 'utüarica maye'atüarienicü müpaü mutaine, 'Umeyari pücatitare. ³⁷ Tavari xevitü 'utüarica 'ipaü naineni, Mecani'ixüariecuni que mü'ane memuse.

Teuquiyapa que memüteheite Quesusi

(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56)

³⁸ Merücüsü 'arique Cuse 'Arimateyatanaca canitavavirieni Piratu menucuenicü Quesusi caxarieya. 'Iya Cuse Quesusisüa mieme catiniyü'üquitüvametüacaitüni 'avie, müvamacarücaicü Huriyusixi. Piraturu canipitüani. Neyani, caxarieya necueni. ³⁹ Nicuremu mana ninuanita meripai hesüana munua yüvicüta. 'Iyasü miru haruhemame visi mu'üa mutacuicuiya ni'atüani merie necapaü paümeme. ⁴⁰ Hicü meneicueni Quesusi caxarieya. Menicu'eima 'ixuriquitecü visi mu'üa me'icavirica. Müpaü cani'aneni Huriyusixi vayeiyari teuquiyacü. ⁴¹ Mana curuxisie mamieriesie haraveri niyemacaitüni. Haraverita teuquiyapa xique müvaye'inierie nicumacaitüni. Xevitü cuxi mücü teuquiyapa pücacatequievecai. ⁴² Muva 'ayumieme meneiteni Quesusi, Huriyusixi memüyuha'aritücaicü 'iya tucarisie, teuquiyapa mehuracaicü.

20

*Que müranucuque Quesusi müquite vasata**(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12)*

¹ Mericüsü mexüacame tucariyarisie semanasie teuquiyapa ninuani Mariya Mararatanaca 'uyüvicacu cuxi yuimuana. Heuhüiyacame niuxeiya tete teuquiya hüxie meucatei. ² Hicü nausarusümetü neyani. Simuni Pecurusüa ninuani, xeimesüata tiyü'üquitüvame Quesusi minaqu'eriecaisüa. Müpaü tinivarutahüave, Teuquiyapa menivayecueni Ti'aitame. 'Asitepücatemate haque memeite. ³ Hicü Pecuru neyani xevitü tiyü'üquitüvamematü. Teuquiyapa menahucaitüni. ⁴ Yuhepaüsita meniunausarusümetaitüni. Xevitü tiyü'üquitüvame masi niutanausacai, Pecuru na'iva, naye'ani meri teuquiyapa. ⁵ 'Anahuca nixeiya 'ixuriquite mana 'acateme, peru muva pücaheutaha. ⁶ Hicü Simuni Pecuru 'u'imatütü ninuani. Teuquiyapa neutahani. 'Ixuriquite niuxeiya mana 'acateme. ⁷ Tuvaxa tiuxei mu'uya me'eimecai 'ixuriquite 'aurie caticateme, yateva ticateme püta tutunime 'uxeicüa. ⁸ 'Ana neutahani 'iya tiyü'üquitüvame 'umexüatü munua teuquiyapa. Nixeiya, yuri tiniuta'erieni. ⁹ Müme cuxi mepücaheitimeivavecai 'utüarica meuyevecaicü müquite vasata manucqueni maine. ¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete yuquie menecüne.

*Masiücütü que mürayuyeitüa Quesusi Mariya Mararatanaca hüxie**(Maricuxi 16:9-11)*

¹¹ Mericüsü Mariya teuquiya hüxie niutivecaitüni tacua 'utasuatü. Hicü 'utasuatü nanahuni, teuquiyapa neutaniere. ¹² Mana nivaruxeiya niuqui tuayamete yuhutame me'anacatuxame. Xevitü Quesusi mu'uya manucatei nacateitüni, xevitüta quetaya manucatei racatei haque Quesusi caxariya manutequiecai. ¹³ Müme müpaü metenitahüave, Neuxe 'uca, titayari petiutasuaca. ¹⁴ Müpaü tivacühüave, Neti'aitüvame mepecuei, 'asinepücatimate haque memeite. Müpaü 'utayüca ta'aurie naveni. Nixeiya Quesusi mana 'utiveme, masi 'asipücatimaicai müquesusitücaicü. ¹⁵ Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxe 'uca, titayari petiutasuaca. Quepai pepüracuvaune. Mücü haravericame 'erietü müpaü tinitahüave, Neuxe 'uqui, xüca 'ecü peheicueni, queneneutaxatüa haque pemeite. Neri nenenucueimücü. ¹⁶ Quesusi müpaü ticühüave, Mariya 'acu. 'Iya hepana 'anierca müpaü tinitahüave Hepürayusixi vaniuguicü, Xavuni, taniuguicü Ti'üquitame maine. ¹⁷ Quesusi müpaü ticühüave, Pepücanesiviyanü. Ne'uquiyarisüa nepüca'anutiyeive cuxi. Masi ne'ivama vahesüa quenemie. Müpaü quetinivaretahüavi, Ne'uquiyarisüa müxe'uquiyarisüa nenanutiyeimücü, necacaüyarisüa müxecacaüyarisüa neranutiyanü. ¹⁸ Hicü Mariya Mararatanaca mana ninuani müpaü tivacuxaxatüvatü teyü'üquitüvamete Ti'aitame muxecü, müpaü mürehüavecaicü.

*Masiücütü que mürayuyeitüa Quesusi teyü'üquitüvamete vahüxie**(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49)*

¹⁹ Mericüsü 'acayunecu mücü mexüacame tucariyarisie semanasie, teyü'üquitüvamete memütitecaisie quiteniete reunatücaicacu memüvamacarücaicü Huriyusixi, Quesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarica yu'iyarisie. ²⁰ Müpaü 'utayüca nivaruxeisitüani yumamate yu'aqui. Teyü'üquitüvamete meniutemamaveicaitüni Ti'aitame mexeyatü. ²¹ Hicü Quesusi tavari müpaü tivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarica yu'iyarisie. Ne'uquiyari münesiheyenü'apäu, neta müpaü necanixeheutanü'axüani. ²² Müpaü 'utayüca nivaru'iyamani. Müpaü tivarutahüave, Xequeneutanaqu'eri

'Iyari Mütüyupata. ²³ Sepa que memühate xemütevareuyehüvirieni tita 'axa memüteyurie, meteneuyehüvyariecuni. Sepa que memühate xemüvavesitüaca tita 'axa memüteyurie, menivecacuni mepücauyutaxüna.

Tumaxi yuri que mücati'eriecai

²⁴ Mericüsü Tumaxi Vavari mütitevacai tamamata heimana yuhutame vahesüa mieme canihücütücaitüni. 'Iya vahamatü püca'uyeicacai quepaucua Qesusi munua. ²⁵ Hicü hipatü teyü'üquitüvamete müpaü metenicuxaxatüvacaitüni, Ti'aitame tecaniuxeiya, me'utiyuatü. 'Iya tivacühüave, Xücarü mamayasie neca'ixeyani cürapuxi 'uxayari, xüca ne'itüvamecü neca'imayüani cürapuxi 'uxayari, 'aquiyea xüca nemamacü neca'imayüani, yuri nepücatita'erieniri.

²⁶ Mericüsü 'atahairieca tucari 'anucayacu tavari menititecaitüni quita teyü'üquitüvametemama. Tumaxita vahamatü tiucatei. Hicü quiteniete reunarümacacu Qesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. ²⁷ Hicü müpaü titahüavixü Tumaxi, Quenaye'a, 'a'itüvamecü queneneumayüa nemamatesie, 'amamacü queneneumayüani ne'aquita. Yuri pecati'erietü pepüca'ayeiximeni, yuri peti'erietü püta quenaye'a. ²⁸ Tumaxi müpaü tinita'eiya, Neti'aitüvame necacaüyari 'acu. ²⁹ Qesusi müpaü titahüave, Yuri petiuta'erie pemünesi'uxeicü. Müme memücanesixeyavave peru yuri memüte'erie, müme mecaniyutemamavieca.

Titayari maca'utüari xapa

³⁰ Mericüte, 'inüari yücü 'aneneme müireme yatiniyuriencaitüni Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie, que mücare'utüarie 'icü xapasie. ³¹ 'Icürü canaca'utüarieni yuri xemüte'eriecacü Qesusi mücürisiticü, Cacaüyari münu'ayacü. Yuri xete'erietü tucari xemexeyanicü hesüana xemiemetetütü raca'utüarie.

21

Masiücütü que mürayuyetitüa Qesusi teyü'üquitüvamete 'atayuhutame vahüxie

¹ Mericüsü 'arique tavari Qesusi masiücütü nayuyetitüani teyü'üquitüvamete vahüxie Tiveriya haracunayarisie. 'Ipaü masiücütü nayuyetitüani. ² 'Axeicüa meniu'uvacaitüni Simuni Pecuru, Tumaxi Vavari mütitevacai, Natanaheri Canatanaca Carereya cuieyarisie mieme, Severeu nivemama, teyü'üquitüvametemama hipatü yuhutatü. ³ Simuni Pecuru müpaü tinivarutahüave, Ne nepüquesüveyiami. Müpaü mete'itahüave, Tame 'ahamatü tepuhu tanaitü. Mana menecüne, canuvasio menicayaxe. Mücü tücarisie tixaütü nepücate'u'axixü. ⁴ Mericüsü 'esiva 'uhecüacacu mana niutaqueni Qesusi haracuna tesita. Masi teyü'üquitüvamete mepüca'imaicai Qesusitüme. ⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Neuxei temari, 'icuai xecatehexeyia. Müpaü mete'ita'ei, Havaicü. ⁶ 'Iya tivacühüave, Vipi xequeuencavivi canuva serieta. Mana xcanivaxeyiacuni. Mana menicavivieni. Mepüyutaxi me'ihanatü memüvaücavacaicü quesüte. ⁷ Hicü 'iya tiyü'üquitüvame Qesusi minaqu'eriecai müpaü tinitahüave Pecuru, Cari Ti'aitame canihücütüni. Hicü Simuni Pecuru 'u'enaca quename Ti'aitame hücütücai, yu'ixuriqui herie mieme 'anacuvieca 'amavetü 'amuyeicacü, hapa neucasuna. ⁸ Hipatü teyü'üquitüvamete canuvasio meyetetü mecaniu'axüani vipi me'uhaximetü quesüte mehüneme. Cuiepa pücahetevacai, huta tevyari heimana tamamata mamayari xeicüa

petevacai. ⁹ Cuiepa me'u'axüaca tü meniuxeiya 'etinereme, quesü tüpa 'acaime mete'uxe pamame. ¹⁰ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Qesüte xique xemüvarutivi xequenivara'üi. ¹¹ Simuni Pecuru mana neutimaque, vipi canihana cuiepa. Qesüte 'amepatatü meniühüncaitüni, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata heimana yuhaicatü meniypaümeccaitüni. Sepanetü memüvaücavacai, püca'utasanixü vipi. ¹² Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenacüni xequetenecucari. Teyü'üquitüvamete ni xevitü pücauyavüriyacai 'ecü que pepüpaicü titaühaveque, Ti'aitame mühücütücaicü memütemaicaicü. ¹³ Hicü Qesusi mana ninuani, pa nanucu'üni. Nivarumini, quesü yaxecüata tivarumü.

¹⁴ 'Ana hairieca masiücütü nayuyeitüani Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie müquite vasata 'anucuqueca.

Nemuxasi türixi quetinivarumicua, que mainecai

¹⁵ Mericüsü mete'ucuacu Qesusi müpaü tinitahüave Simuni Pecuru, Simuni 'acu Vani nu'aya, vaücava penetinaqui'erie, 'ime 'esiva xeiçüa menesinaqui'eriecacu. 'Iya rehüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Titahüave, Mericüte, nemuxasi türixi quetinivarumicua. ¹⁶ Hutarieca müpaü titaühave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Müpaü titaühave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Müpaü titaühave, Nemuxasi queniva'üviyani. ¹⁷ Hairiecarü titaühave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Pecuru niyhiverieca hairieca penetinaqui'erie mütitahüavixü. Müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü nai pecatinimaica. Pepütimate nemümasinaqui'erie. Qesusi titaühave, Quetinivarumicua nemuxasi. ¹⁸ Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, quepaucua pemühecuacai 'acümana pena'ahüayacaitüni peticuyeicacai haque pemeuyeimüçüca. Quepaucua pemütaseüye, xevitü camananahüamüçü maranuhana haque pemücaheuyeimüçü, 'amama penitaseraxüamüçü. ¹⁹ Müpaü niutayüni tihecüatatü que mütimüniquecai visi 'aneme 'ayeitüanique Cacaüyari. Müpaü 'utayüca müpaü tinitahüave, Quenenanuveiya ne'utüma.

Müçü tiyü'üquitüvame Qesusi minaqü'eriecai

²⁰ Pecuru ta'aurie 'aveca nixeiya müçü tiyü'üquitüvame Qesusi minaqü'eriecai, müçü memüte'ucuaisie 'auriena mucatei müpaü mütitahüavixü, Ti'aitame que paicü masiyetüani. Nixeiya 'iya varuveiyame. ²¹ Pecuru 'ixeiycaca müçü, müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'aitame que tiyurieni 'iya. ²² Qesusi müpaü ticühüave, Xüca nesi'unaqueque 'icü müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü. Quenenanuveiya ne'utüma. ²³ 'Ayumieme ta'ivama vasata 'icü niuqui canixasivacaitüni, quename 'iya tiyü'üquitüvame camüniquecai. Masi Qesusi müpaü pücatitahüavixü mücamüniquecaicü. Xüca nesi'unaqueque müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü, püta titaühavixü.

²⁴ Müçü tiyü'üquitüvame canihücütüni que mü'ane mütihecüata 'icü hepaüsita, que mü'ane mütiuti'utüa 'icü. Tepütimate tita mütihecüata yuri maine.

²⁵ Vaücava cuxi yüçü 'anenetü canixuaveni que mütiuyuri Qesusi. Xüca xexuitü tiuti'utüarienique, müpaü nepüticu'eriva, 'ena cuiepa pücatinaqueniequeyu xapate mütiuti'utüarieniqueyu. Müpaü xeiçüa.

NÜ'ARISIXI Que Memüte'uyuri

Que memüte'utahüavarie memeixeiyaniqueaicü 'Yari Mütiyupata

¹ Neuxei Teuquïru, matüaripai mieme xapa neputavevi mexüacame, nai que mütiuyü hepaüsita ticuxatame, Qesusi que mütisutüa yatiyurienetü yati'üquitatü. ² Müpaü tiyurieca, 'ana nanutivitüquieni, 'aisica varupitüaca nü'arisixi müvaranuyeteüixü, 'Yari Mütiyupata yati'aitacacu. ³ Tiucüineca mücü, vahesüa 'ayenieretü puyuecütacai mamarivaveme tiyurienetü. Huta teviyari tucari mepixeyacai. Tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

⁴ Hicü vahamatü 'a'ucaitü 'ipaü tinivaruta'aitüani, Xepüca'ayecücani Querusareme, masi xequetenecuevieca tita ne'uquiyari mütxatataci quename tixehanü'airieni, que nemütixe'utahüavixü. ⁵ Vani hacü tiniuca'üyacaitüni, xeme püta xepüca'üyarieni 'Yari Mütiyupatacü yapau'mexa tucari tixüyu. Müpaü niutayüni.

Qesusi que müranutitüa

⁶ Mericüsü müme hamatüana memuyucuxeüre müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Neuxei Ti'aitame, hicü petatipitüa tame 'Ixaherisixi teüteriyari temütetati'aitüanicü meripaipaü. ⁷ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Xeme xehesie pücatinaque xemütemaicacü viyari tucari hepaüsita. Ne'uquiyari püta nipata mücü naime heiserie mexeiyanicü hepaüsitana. ⁸ Masisü xecanitürücariyariecuni 'Yari Mütiyupata xehesie tiviyayu. Xemunenierixü xepüyüaca xetehecütatü nehepaüsita Querusareme, naisarie Cureyasie Samariyasie naisarie cuie manunierepai.

⁹ Müpaü 'utayüca, müme me'ixeiyacacu, nanutivitüquieni. Hai niucuyani memüca'ixeyacü. ¹⁰ Hicü yuheima me'utinienierecacu mexi 'utimiecai, camü 'uquisi yuhutatü va'aurie meniuti'uni me'anacatuxatü. ¹¹ Müme müpaü metenivarutahüave, Carereyatari 'acu, titayari yuheima xete'utinieniere. Mücütütü xesata 'uветü meutivitüque yuheima Qesusitütü, que xemüte'ixei heutimieme yuheima, yaxeycüa 'anetü caninüamücü.

Que, memütehenuyexei xeime mühüritüarienicü Cura tiutahayevacu

¹² Mericüsü yemuri Huriva Mati'usie me'ayenexüaca Querusareme me'ni'axüani. 'Uxipiya tucarisie tevi que mütipitüarie muyeicanicü, müpaü pehura Querusareme. ¹³ Me'u'axüaca, quita meheutahaxüaca meneuticüne qui taüta. Mana mepü'axecai Pecuru Cacuva Vani 'Atürexü Piripe Tumaxi Parüturume Mateu Cacuva 'Aripeu nu'aya, Simuni müserutisitatücai, Cura Cacuva 'ivaya. ¹⁴ Müme yunaitü 'axeicüa mepü'ayumiemetütücai neneviericü, 'ucarita, Mariyata Qesusi müvarusieyatücai, 'ivamamata.

¹⁵ Mericüsü 'ana Pecuru nanucuqueni yu'ivama vahixüapa. Teüterü 'axeicüa meyuxeürietü xei sienituyari heimana xei teviyari yacütütü meniypaüme'caitüni. Müpaü niutayüni Pecuru, ¹⁶ Ne'ivamarixi, neuyevecaitüni 'utüarica maye'anicü, meripai que mütiutayü 'Yari Mütiyupata, Raviri müpaü 'utayüca Cura hepaüsita, que mü'ane müvarevitü müme memivi Qesusi hepaüsita. ¹⁷ Tame xevitü pühücütücai, 'icü tahüritüarica hesiena pütinaquecai. ¹⁸ Mericüsü vaniu cuie punanai mücü tumini ma'ivaxücü yatiuyurieca que mücatiheserie. Mana 'ativeca yuhuriepa pasanixü, cuinurieya naitü

navivieni. ¹⁹ Querusareme memütama yunaitü mepüte'utamari. 'Ayu-
mieme mücü cuie Haserama catinacutecaca vaniuquicü, taniuquicü Xuriya
Mataxüri racuteva. ²⁰ Puta'utüarie Cuicari Xapayarisie müpaü 'anuyütü,
Que'uyemaveni quiya,
Xevitütüma püca'ayecani.
Müpaü panuyüneta,
Que müti'huritüariecai,
Xevitü püta yaquetihuritüarieca.

²¹ Mericüte, neuyevaca xevitü müme 'uquisi tahamatü memü'uvacai tucari-
icü quepaucua Ti'aitame Quesusi tahesüa manuyeicacai ²² 'iya tucarisie Vani
meca'üyaxüsie, 'iya tucarisie tasata manutivitüquieque, peuyevese xevitü
müme memunenierixü tahamatü tihecüatatü mayanicü que müranucuque.

²³ Hicü yuhutame menivaruti'uitüani Cuse Varüsavaxi mütitevacai Cusitu
müremu'uhüacai, Matiya. ²⁴ Meniyutanenevieni müpaü me'utiyaütü, 'Ecü
Ti'aitame pecatinimaica yunaime va'yari. Quetaneuxeisitüa que mü'ane
pemanuyexei 'icü yuhutame, ²⁵ hesiena mütinacenicü 'icü hepaüsita
mühuritüarienicü mütanü'arienicü, Cura yatuhayevacu yuhuyeripa metüacü.
²⁶ 'Inüari meputavevi que mü'ane mühücütüni. Matiyasie tiniunaque.
Mepi'inüataxü tamamata heimana xevime nü'arisixi vahamatü.

2

'Yari Mütiyupata que mütinua

¹ Mericüsü 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'acu yunaitü
mepüyuxeüriecai yameteyurienique 'uxeciüa. ² Yapaucua taheima mieme
'ecapaü 'anetü niuyuanü türücaüyetü carima 'uyemietü. Mücü yuariya
putahünixü quita memüvayetecaisie. ³ Taipäü 'aneneme mepuxei yux-
exuime vahesie 'a'ucame. ⁴ Yunaime püvaruvi 'Yari Mütiyupata. Mepisütüa
me'utiniütü niuquitectü, 'Yari que mütivapitüacai memütiniunicü.

⁵ Mericüsü Querusareme mepütitecai Huriyusixi Cacaüyari
memayexeyacai yunaime nuivarite vahesüa memümiemetetücai naisari
muyavavitüa. ⁶ Quepaucua yuariya muyua yunaitü mepuyuxeüri,
mepüxamuriyacai yuxexütü yuniuquicü memüva'eniecaicü me'utiniucame.
⁷ Mepü'yarixiecai mepühüxiyacai müpaü me'utiyaütü, Neuxei, 'icü yunaitü
memutiniuca mecatecarereyatarü. ⁸ Quetütüri 'icü teteva'enie taxexütü
taniuquicü memutiniuca que temüte'ununuivaxü. ⁹ Paruti'yatarü, Meriyatarü,
'Eramitatarü, Mesuputamiyasie temütama, Cureyasie Caparusiyasie
Punitusie 'Asiyasie ¹⁰ Püriquiyasie Pamüpiriyasie 'Equipitusie 'Apüricasie
Sirene temütama, Xumatari memü'ivatatüve, ¹¹ Huriyusixi, hipatü Huriyusixi
memacü, Cüretatarü, 'Araviyatari, tanaitü tepüva'enie me'utiniucame
taniuquicü, que mütimarive Cacaüyari me'utiyaneme. ¹² Yunaitü
meni'yarixiecaitüni, 'asimepücatemaicai quetütü mütiyüanecai, yuxexütü
müpaü meteyücühüavetü, Que tititari 'icü. ¹³ Hipatü mevananaimatü müpaü
meniutyuanecaitüni, Mepuhuxa xeciüa vinu macacacü.

Pecuru que müticuxatacai heiva

¹⁴ Hicü Pecuru 'anucuqueca tamamata heimana xevime vahamatü,
carima niutaniuni, müpaü tinivarutahüave, Neuxei Huriyusixi, yunaitü
Querusareme xemütama. Xequetenemaica 'icü, xequeneneu'enie que
nemütayüni. ¹⁵ 'Ime mepücatarüve xeme xemütecü'erivapaü, 'esiva xeciüa
tucari püxüca. ¹⁶ Masi 'icü canihücütüni tita mütixasivacai, tixaxatame Cuheri
ya'utainecacu,

17 Müpaü paine Cacaüyari, tucari 'aye'ayu quepaucua mütaparirümeni, müpaü pütüüni.

Ne'iyari nepütatuani teüteri yunaime vahesie.
Xenivema nehesisie mieme mepütaniuni 'uquisi 'ucari,
Xetemari hecüta heinüsipäu 'aneneme mepüxeiyani,
Xe'uquiravesixi cusipa mepütheinüni.

18 Yuricü müme nemütiva'aitüa 'uquisi 'ucari vahesie
Ne'iyari nepütatuani 'iya tucarisie,
Nehesisie mieme mepütaniuni.

19 Nepüvahüxiasitüani vaheima muyuavisie,
Hetüanata cuiepa 'inüari nepütüyurieni vaücava,
Xuriya, tai, 'äüxi cüsi nücame 'inüariyari.

20 Tau yüvitü canayeimücü,
Meserita xuriya payani.

'Arique 'upamie Ti'aitame мүсü tucarisie marivemesie xavatümesie.

21 'Anarique yunaitü memihüaveni que mü'ane Ti'aitame мүһүсü,
Müme mepütavacueisitüarieni.

22 Neuxei 'Ixaherisixi, 'icü nenuqui xequene'enieca. Cacaüyari xesata pita-
hecüataxü Quesusi Nasaretitanaca marivemecü tiyurienetü türücaüyemecü,
'inüari tiyurienetü, 'iyacü que mütiuyuri Cacaüyari xesata que xemütemate
xeme. 23 Cacaüyari müpaü tiyücühüavetü, matüaripai müpaü timaitü, nicayeni
müyetuiyanicü. 'Inüari sanamete xetevaruta'aitüaca xeniviya, vamamacü
cüyesie xe'icavieca xecanimieni. 24 Cacaüyari nenucuquetüani 'ixünaca que
mürehüiyacai müquitü. 'Iya pücaýüvecai müquitü muyuhayevacü. 25 Raviri
müpaü paine hepaüsitana,
Ti'aitame nepüxeiyacai yuheyemecü nehüxie,
Neserieta mutivecü nepücacuyani.

26 Ne'iyarisie 'ayumieme nepünetemavi,
Nenetemavietü nepütaniuni nenenicü.

Sepa necaxari 'amuca,
Mexi neta'icueva yuri nepüti'erie

27 Quename ne'iyari peca'ucu'eirieni müquime.

Que mü'ane pemupataxü 'ahesie mieme pepüca'ipitüaca mütapüne.

28 Pepünesi'utamaricasitüa nemayeyurinicü.

Temävierica pepünesipitüaca vaücava, nehamatü pe'uyeicatü.

29 Neuxei 'ivamarixi. 'Aixüa cani'aneni heiseriemecü
mütixecuxaxatüvanicü tatevari Raviri hepaüsita. Caniumüni 'iya, tiucateuqui,
macateuquesie mana tiuca cuxi tasata hicüque. 30 Tixaxatame hücutütü
catinimaicaitüni quename Cacaüyari 'üyühürütia heiseriemecü müpaü
'utaitü, xevitü Ravirisie müyeyaniquecai heiserie püpütüarieniquecai
Cürisitutütü, picayeniquecai 'uvenieya müra'aitasie haitü. 31 Matüaripai
'ixeiyaütü müpaü caniyutayüni, Cürisitu que müranuque ticuxatatü, müpaü
'utaitü,

'Iyarieya püca'ucu'eirivaxü müquitü,
Vaiyarieya püca'utapünixü.

32 Mericüsü Cacaüyari penucuquetüa 'iya Quesusi. Tame tanaitü tepühüme
temunenierixü temitahecüata. 33 'Anutivitüqueca Cacaüyari serieta,

nitanacu'erieni tita 'uquiyarieya mütitahüavixü mütüpütüaniquesai, 'Iyari
Mütüyupata hücutüme. Mücü niutatüani que xemüte'ixeiya que xemüte'i'enie.

34 Mücü Raviritütü püca'anütütia muyuavisie, siepüre müpaü paine,
Ti'aitame müpaü tinitahüave 'iya müneti'aitüva,

Neserieta mexicuxi quenacani

³⁵ Müme memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.

³⁶ Heiseriemecü 'ipaü xequetenemaica yunaitü 'Ixaheri quie quiecatari. Cacaüyari Ti'aitame payeitüa 'icü Quesusi, heiserie canipitüani que mü'ane xemumi curuxisie.

³⁷ Mericüsü me'u'enanaca yu'iyarisie mepühiveritüariecai. Müpaü metenivarutahüave Pecuru hipame nü'arisixita, ³⁸ Que teteyurieni ta'ivama. Pecuru müpaü tinivarutahüave, Xequeteneuhayeva que xemüteyurie, yuxexuitü xepüca'üyarieni Quesusi Cürisitu xehüavetü. Tita 'axa xemüte'uyuri, xepüteheuyehüviyarieni. Xepütemiquieni 'Iyari Mütiyupata. ³⁹ 'Icü que mutayü que mütiyurieni niuqueiya xehesie pümieme, xetüriyama vahesie timiemeta, yunaimete teva miemete vahesie timiemeta, müme müvata'inieni Ti'aitame tacacaüyari vahesie timiemeta. ⁴⁰ Hipame müireme niuquicü püvarutahecüasitüiyaxü, nivavaviriecaitüni müpaü 'utaitü, Xequeneyutavicueisitüa hicü miemete 'axa memüte'u'iyari vasata. ⁴¹ Hicü müme niuqueiya memutanaqui'eri meniuca'üyarieni. Mepüvarutinüi mücü tucarisie teüteri haica miriyari yacütütü. ⁴² Yamepü'ayumiemetetücai tita nü'arisixi memüte'üquitacai me'enietü meyuparevietü me'ititaratü pa meyunenevietü.

Que memüte'u'uvacai müme matüari Cürisitusie memüteviyacai

⁴³ Hicü yuxexuitü yu'iyarisie meheumamatü menacüne. Vaücava mararivavame 'inüari metenyuriecaitüni nü'arisixi. ⁴⁴ Yunaitü yuri memüte'uta'eri menyuteütacaitüni yunaitü meyuxevitü, 'axeicüa mepeixeyacai naime. ⁴⁵ Yucüie yupinite mepüte'utua, mepüvapitüacai yuxexuitü que memüteheiyehüacai. ⁴⁶ Tucarcü yamepü'ayumiemetetücai mepüyuxeüriecai tuqui curaruyarita. Mepititaracai pa qui meuti'uta, yu'inüa mepüticuai meyutemamavietü 'aixüa mete'u'iyaritü. ⁴⁷ Meputinüacai Cacaüyari hepaüsita 'aixüa me'utiyuatü. Yunaitü teüteri 'aixüa mepütecu'erivacai vahepaüsita. Tucarcü Ti'aitame püvaxeüriecai müme memütavicueisitüarieximecai vaxeviriyatü.

3

Muhurie que müranayehüiya

¹ Mericüsü Pecuru Vanimatü meneuticüne tuquipa cüa caviecacu tau quepaucua müyuneneviva. ² 'Uqui hurietü mutinuivaxü mana ni'atüarivacaitüni. Tucarcü menitiyesacaitüni tuqui quitenie Visi Mü'ane müracutevasie. Mana rimusina püvavaviriecai müme tuquita memeutahaquecai. ³ Varuxeiyaca Pecuru Vani tuquita meheutahaxüaximecacu, rimusina püvavaviriecai. ⁴ Pecuru 'ixeyatü, Vanita, müpaü Pecuru tinitahüave, Quetaneuxeiya. ⁵ Mücü nivaruxeiya tixaü mete'iminiqueme 'erietü. ⁶ Müpaü niutayüni masi Pecuru, Ni pürata tuminiyari ni huru tuminiyari nepücahexeiya. Tita nemürexeiya, mücü nepümatimini. Quesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa nemümiemecü nepaine, quenancuquexi quenecuyeicani. ⁷ Serietana 'iviyana mamayasie nenucuhana. Yapaucua niutiserire 'ücateya turuteya. ⁸ 'Anucusunaca niutaqueni, nicuyeicacaitüni. Vahamatü neutahani tuquita cuyeicatü 'utisucucacatü 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. ⁹ Yunaitü teüteri menixeiya 'uyeicame 'aixüa 'utaineme Cacaüyari hepaüsita. ¹⁰ Meneitimani quename

mücü hüçütücai que mü'ane mutiyeixacai rimusinavietü tuqui quitenie Visi Mü'ane müracusevasie. Mepühüxiyacai mepü'iyarixiecai müya mütiuyücü.

Pecuru que müticuxatacai Sarumuni Nivetarieyatüa

¹¹ Hicü mücü tevi nivaruviya Pecuru Vanimame. Teüteri me'unasarümetü mehüxiyatü vahesüa mepu'axüa Sarumuni Nivetarieyatüa mütiuyetevasie. ¹² Pecuru varuxeiyaca müpaü tinivarutahüave teüteri, Neuxei 'Ixaherisixi, titayari xetehüxiya 'icücü. Titayari xetatexeiya müpaü xetecu'erivatü, tatürücariyacü Cacaüyari cui temayexeiya nusu 'uyeicame temeyetitüa 'icü. ¹³ 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari tatevarima müvacacaüyari mariveme nayeitüani yunive Qesusi. 'Iya xepüyetua xepitixani'eri Piratu hüxie quepaucua mücü mixünaquecai. ¹⁴ Xeme masi xepitixani'eri que mü'ane mupasie Cacaüyarisie mieme que mü'ane heiserie mexeiya, xepitavaviri tiyumemivame püta müxünarienicü, ¹⁵ tucari tiyupitüvame xepumi. Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata. Tame tepühüme temunenierixü temihecüata. ¹⁶ Yuri mütiuta'ericü que mü'ane mühücüsie, mücü 'ayumieme pitiseraxü 'icü xemüxeiya xemimate. Yuri que müti'erie Qesusi 'iparevecacu, müpaü naime 'aixüa reu'eriecame neyeitüani yunaime xehüxie.

¹⁷ Hicütütüri ne'ivamarixi, ne nepütimate xeme müpaü xepüte'uyuri 'asixecatemitü, xe'uquiyarima vahepaü. ¹⁸ Cacaüyari meripai müpaü putayücai yunaitü texaxatametemama müpaü me'utiyanecacu, quename Cürisitu ticuinequecai que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüaniquecai. Müpaü tinaye'atüani. ¹⁹ 'Ayumieme xequeteneuhayeva que xemüteyurie, ta'aurie xequenaxürieca manuyeitüarienicü tita 'axa xemüte'uyuri, xehesüa 'uxipiya maye'anicü Ti'aitamesüa mieme, ²⁰ menü'anicü mücü Cürisitu que mü'ane xehesie mieme mucayeri, Qesusi heiserie mipitüari. ²¹ Peuyevese mühanaqui'eriyani taheima mexi tucari ca'aye'ave quepaucua 'aixüa mütiyurieni naime, que müticuxatacai Cacaüyari, texaxatametemama hesiena mieme memupasie meripai miemete yame'utiyanecacu. ²² Muisexi müpaü pütivarutahüavixü tatevarima, Ti'aitame müxecacaüyari tixexatütüvame payeitüani xeime xe'ivama vasata mieme nehapaü 'aneme. Xeme xepi'enieca nai que müti'etahüave. ²³ Que mü'ane müca'l'enieni mücü tixaxatame, teüteri vasata pü'unierieca.

²⁴ Camüsü yunaitü texaxatamete, Samueri meri, 'arique yuxexütü quemeyupaümetü memütécuxaxatacai, 'icü tucari hepäüsita metenihécüatacaitüni. ²⁵ Xeme texaxatamete xepüvanivama. Xehesie catiniunaque 'iya tütatu Cacaüyari mitavevi xetevarima vahamatü. Cacaüyari müpaü tinitahüave 'Apurahami, Que mü'ane 'ahesie müyeyani 'aixüa nivayurienicü nüivarite cuiépa miemete yunaime. ²⁶ Mericüte, Cacaüyari 'enucuquetüaca yunive, peiyenü'a xehesie mieme meri 'aixüa müxeyurienicü, yuxexütü ta'aurie xemaxürienicü tita 'axa xemüteyurie xetecu'eirieme.

4

Pecuru Vanimatü que memüte'utahüavarie 'isücate vahesüa

¹ Mericüsü metevacuxaxatüvacacu cuxi teüteri, yapaucua vahesüa menü'axüani mara'acate, tuqui mühürütüariematü Saruseusixi vahamatü ² meha'atü Pecuru Vani memütéva'üquitüacaicü teüteri, memüvahécüatüacaicü müquite vasata que müranucuqueni me'utiyaütü Qesusi mexatatü. ³ Mepüvarutiviyaxü, mepüvaranutaxüri 'uxa'ariecaque mucutaicairixücüri.

4 Yumüiretü memi'eniecai niuqui yuri mepüte'uta'erie. 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü meyupaümetü mepacü.

5 Hicü 'uxa'arieca Querusaremesie mepüyucuxeüri va'uquiyarima, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memü'eüquitametütüca, ⁶ mücü meta, 'Anasi mühürütüariecai mara'acate vahepaüsita, Caipasi, Vani, Herecanuturu, yunaitü mara'acate memühürütüariecai vaquie miemete. ⁷ Mana yuhixüapa mevati'ütüaca mecanivaruta'ivaviya 'ipaü me'utiyaütü, Que 'aneme türücariya xehexeyatü, que mü'anesüa xemiemetütü müya xepüteyurie xeme.

8 Hicü 'Yari Mütiyupatacü hünētü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Neuxe teüteri va'uquiyarima 'uquiravesixi xemü'ixaherisixi, ⁹ 'icü tucarisie tepüta'ivaviyarixime 'aixüa temiyuricü tevi ticuicame, que mütiuvicueisitüarie 'icü. ¹⁰ Siepüre xequetenemaica yunaitü, yunaitü teüteri 'Ixaherisixita yamequetemaica, Qesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa mümiemecü, mücüsie tiviyatü 'icü 'ena puve xehüxie 'aixüa reu'erietü. Curuxisie xepicavi Qesusi, Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata. ¹¹ 'Icü tete canihütüani xemixani'eri qui vevivamete, tete 'amünena sicurita mieme canayani. ¹² Xevitüta 'apüca'uyeica tasitavicueisitüvame. Ni xevitü püca'ucayerie muyuavitüa tame teüteri tasata cümana temütavicueisitüarienicü, mücü xEICÜa pucayerie.

¹³ Mericüsü menivaxeyacaitüni Pecuru Vanimame mecammamace. Müpaü metenimaicaitüni hasuacua memücateyü'üquitüacaicü müme, tixaü memücatehümetücaicü. Menihüxiyacaitüni, menivaretimani Qesusimatü que memüte'u'uvacai. ¹⁴ Me'ixeyatü mücü 'uqui manayehüiya va'aurie 'uveme, mepüca'yüvecai memüvanuquimanicü. ¹⁵ Mericüsü mevaruta'aitüaca memanuyecü necü 'isücate vahesüa, mecaniuyu'enieni ¹⁶ müpaü me'utiyaütü, Qesü teteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita. Yuricü vacümana 'inüari püreyü, yunaitü que memütemate, que mütimasiücü yunaitü Querusareme memütama vahüxie. Tame tepüca'yüvave müpaü temutiyanenicü quename 'asicatiuyü. ¹⁷ Mericüte, tavari capa cuxasivanicü teüteri vasata, cümü türücaüyemecü tepüvahürütüani 'uxa'atüni varie 'iyasüa memiemetetütü memüca'icühüavenicü xeimeri. ¹⁸ Yuhesüa mevarutahüaveca yemecü mecanivaruta'aitüani tixaü memücatecuxatanicü memücateti'üquitanicü Qesusisüa memiemetetütü. ¹⁹ Pecuru Vanimatü müpaü metenivaruta'eiya, Xequeteneuta'inüata xeme xüca heiseritüni Cacaüyari hüxie temüxe'enienicü, Cacaüyari püta temüca'enienicü. ²⁰ Mesü tepüca'yüvave temütehayeve tetecuxatatü tita temüte'uxei tita temüte'u'eni hepaüsita. ²¹ Müme tavari yametevaruta'aitüaca menivarutatüani. Tixaütü mepücate'ucaxei memüva'uximatüacacü teüteri vacü, yunaitü 'aixüa memutiyanenecü Cacaüyari hepaüsita mete'utamarieca que mütiuyü. ²² 'Iya tevi huta teviyari heimana yapaümeme viyari pexeyacai mücü 'inüaricü manayehüiya.

Yuri memüte'eriecai que memüte'uyutanenevi

²³ Mericüsü me'uxünarieca meniu'axüani yuteüterima vahesüa. Mecanivarutahecüatüani nai que memütevacühüavecai mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi vahamatü. ²⁴ Müme mevaru'enieca 'axeicüa müpaü metenitahüave Cacaüyari, Nai Ti'aitame 'ecü Cacaüyaritütü muyuavi peputavevi, cuie haramara naime vahesie mütitama petiutivevi. ²⁵ Müpaü peniutayüni mücü pemüti'aitüacai Raviri tatevari yutetacü müpaü ticuxatacacu, 'a'iyari Mütiyupata ya'utainecacu,

Titayari meteyuxamurie teüterixi,
Titayari xüanacüa metecueriva nuivarite.

²⁶ Cuiepa memütama teva'aitüvamete xurucu mepu'ucai,
Va'uquiyarima 'axeicüa mepuyucuxeüri
Ti'aitame me'aye'unietü,
Que mü'ane heiserie mipitüa Cürisitütüme me'aye'unietü.

²⁷ Tamüsü 'anive 'ahesie mieme mupasie Quesusi hepaüsita que mü'ane heiserie pemipitüa hepaüsita, yuricü mepuyucuxeüri 'icü quiecarisie Herurexi Punisiyu Piratu teüteri memücahuriyusixiri 'Ixaherisixiri teüteriyari yunaitü. ²⁸ Meniyucuxeürie yametyurienique tita 'amamacü pemütiyurieniquecai meripai pemüti'acühüavecaicü que mütiyüniqecai. ²⁹ Hicürixüa Ti'aitame quenivaruxeiya 'axa que memutiyuane, quetatineupitüa tame pemütati'aitüa tixaü tecaheumamatü temütécuxatanicü 'aniuqui hepaüsita, ³⁰ 'ecüta 'amama queneutasera teüteri memanayexüriyanicü 'inüarite petiyurienecacu mamarivaveme petiyurienecacu mücü 'anive 'ahesie mieme mupasie Quesusiä temümiemetecü. ³¹ Hicü me'uyutanenevieu mana niutayuan memayuxeüriesie. 'Yari Mütiyupatacü meniutihüne yunaitü, Cacaüyari niuquieya menicuxatacaitüni mecaramatü.

Axeicüa que memütheixeyacai naimé

³² Queyupaümetü yuri memüte'uta'erie va'yari caniyuxevicaitüni, yaxaicüa mepüte'u'iyaricai. Ni xevitü 'asipücahainecai yupini mütipinieyatücai, masi naimé 'axeicüa metenexeyacaitüni. ³³ Cui türücaüyemecü nü'arisixi mecatenihecüatacaitüni Ti'aitame Quesusi hepaüsita que müranucuque. 'Aixüa yemecü meteni'iyaricaitüni yunaitü. ³⁴ Tixaü pücareuyehüacai xevitü müme. Yuxexütü cuie, qui nusu, memexeyacai meneituacaitüni, que memütheitua tuminiyari meni'atüvacaitüni, ³⁵ nü'arisixi vahetüa menitimana. Menivapitüacaitüni yuxexuime que memütheiyehüacai. ³⁶ Mericüsü Cuse, nü'arisixi meteniterüva Verunave, taniquicü Titutuicame maine. Mücü pürevitatücai, Sipüresie petinuivaxü. Mücüta cuie pexeyacai. ³⁷ Heituaca, que müreitua menu'üi, ni'atüani, nü'arisixi vahetüa nitimana.

5

Hananiya Sapiramatü 'axa que memüte'uyuri

¹ Mericüsü 'uqui Hananiya mütevecai yü'ütaitü Sapiramatü mecaneituani cuie. ² Yuhesie mieme 'esiva niyuhayevieni que müreitua, 'üyayata yatimaicacu. Hipame pü'atüa, nü'arisixi vahetüa pitimanaxü. ³ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Neuxei Hananiya, titayari Cauyumarie 'a'iyari tinü'ü, pemüti'itai 'Yari Mütiyupata, yapaümeme pemeucu'üicü cuie pemetuasie mieme. ⁴ Süricüte quepauca mü'acuetücai catini'apinitücaitüni. Peheituaca heiserie pepexeyacai cuxi hepaüsitana. Titayariri 'a'iyarisie peti'acühüave 'ipaü. 'Ecü teüteri pepücativaru'itai, Cacaüyari püta pecatinü'itaiya. ⁵ Hicü 'icü niuqui 'u'enieca Hananiya, 'ativeca pümü. Mepümamacai yemecü yunaitü memü'enanaxü. ⁶ Me'anucu'uca 'uquisi me'icü'eimaca mepeicuei me'icateuque.

⁷ Hicü haica hurayari yacütütü 'aye'acu 'üyaya caninuani 'ascatimaitü que mütiyü. ⁸ Pecuru müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, yucuei yapaümemeccü xüca xeheituani. 'Iya müpaü tinitahüave, 'Eri, müpaü canipaümecaitüni. ⁹ Pecuru müpaü titahüave, Titayari xete'uyu'eni 'ipaü

xemüte'i'isipacacü Ti'aitame 'Iyarieya. Neuxei 'acüna teucumete mana meni'uca quiteni 'aurie. Mecamananucueicunita 'ecü. ¹⁰ Yapaucua canativeni hetüana, tiumü. 'Uquisi meheutahaxüaca mepicaxei müquime. Meheicueca mecaneicuteucu cünaya 'aurie. ¹¹ Vaücava mepümamacai yunaitü memüyuyexexerivacai, yunaitü memi'eni 'icü.

Inüarite mamarivaveme que mütiyü

¹² Mericüsü nü'arisixi vamamacü vaücava 'inüarite mamarivaveme tiniyüüni teüteri vahüxie. Yunaitü 'axeicüa meniu'uvacaitüni Sarumuni Nivetariyatüa. ¹³ Hipatüri memamatü vahesie mepücateviyacai. Siepüre teüteri yemecü 'aixüa meniütiyuaneacaitüni vahepaüsita. ¹⁴ Yümüiretü meniücuxexerivacaitüni yuri mete'uta'erieca Ti'aitamesie 'uquisi 'ucari. ¹⁵ Müpäürita caye 'ütüa meputuarieximecai tecuicucate 'utasio 'isisie me'aheitü, Pecuru siqueresü 'etürieya siparasü maye'ani vahesie xeime 'anuyenecacu. ¹⁶ Yümüiretüta Querusareme hura quiecatari meni'axecaitüni mevaravitütü tecuicucate, cacaiyarixi 'axa memü'anene memüva'uximatüacai vahamame, yunaitü mepanayexüri.

Pecuru Vanimatü que memüte'utaveiyarie

¹⁷ Hicü me'anucu'uca mara'acame mühüritüariecairi, yunaitüri 'auriena memü'uvacai memütecu'erivacai Saruseusixi memütecu'erivapaü, müme meni'uxiva'acaitüni. ¹⁸ Mecanivarutiviya nü'arisixi, mepüvaranutaxüri casariyanata. ¹⁹ Ti'aitame niuquieya tuayame tücaricü püreuyepiexü casariyanata. Püvaranuyevitü müpaü 'utaitü, ²⁰ Xequenehu, tuqui curaruyarita xequenaye'uca. Xequetenivacuxaxatüvani teüteri naime que mütxasiva tevi 'ipaü tucari que mürexeyani hepaüsita. ²¹ Me'enieca meneutahaxüani tuqita tucacüta. Mana meteni'üquitacaitüni.

Mara'acame mühüritüariecai, müme 'auriena memü'uvacai me'u'axüaca menivarucuxeürieni 'isücate yunaime 'Ixaheri xiüyarimama va'uquiyarima. Mepüvarenü'a tupirisixi casariyanapai memüva'atüanicü. ²² Tupirisixi me'u'axüaca mepücavaretaxei casariyanata. Ta'aurie mepaxüri, metenivarutahecüatüani ²³ müpaü me'utiyaütü, Panasi casariyana tepetaxei 'aixüa renacame, tehüvemete mepeti'ucai quitenie 'aurie, perusü teteheuyepieca xeime tepücahetaxei quita. ²⁴ 'Aruvasini tuqita miemete tupirisixi tiva'aitüvame, mara'acate memühüritüariecaita mepüvaru'enie 'icü vaniuquicü. 'Asimepücatemaicai vahepaüsita que mütiyü. ²⁵ Xevitü nuaca tinivarutahecüatüani müpaü 'utaitü, Neuxei müme 'uquisi xemüvaranutaxüri, müme tuqui curaruyarita mepaye'u meteva'üquitiatü teüteri.

²⁶ 'Ana 'aruvasinu petüa tupirisixi varavitütü. Menivarayevitüni siepüre carima mecavaravitütü, memüvamacarücaicü teüteri capa mevarutituaxacü tetcü. ²⁷ Mericüsü meva'atüaca menivaruti'ütüani 'isücate vahüxie. Mara'acame mühüritüariecai nivaruta'ivaviya ²⁸ müpaü 'utaitü, Tamesü cuini mieme tecatexe'uta'aitüa xemücate'üquitanicü mücüsüa xemiemetetütü. Camüsü, Querusareme xepüte'utihüniyaxü yü'üquiscacü. Xeme tahesie xepüte'ahüpaniqueyu 'iya tevi xuriyayacü. ²⁹ Pecuru nü'arisixi vahamatü mevacu'eiyatü müpaü metenivarutahüave, Püreuyevise siepüre temi'enienicü Cacaüyari, teüteri sepa temücava'eni. ³⁰ Tatevarima vacacaüyari nenucuquetüani Qesusi xeme xemimi cüyesie xe'icavivatü. ³¹ Cacaüyariri Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame nanutivitüni yuserieta, müxepitüanicü 'Ixaherisixi xemütehayevanicü que xemüteyurie, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarienicü. ³² Tame tecanihümetüni

temunenierixü temütehecüata 'icü que mütiyü hepaüsita. Müpaüta tinihecüatani 'Yari Mütiyupata Cacaüyari müvarupitüa müme memi'enie.

³³ Müme me'u'enanaca meniuyeha'ani menivacuicucaitüni. ³⁴ Hicü xevitü 'anucuqueca memayuxeüriesie Pareseu mühücütücai, Camarieri müтитеvacai, 'inüari niuquiyari ti'üquitameya mühücütücai, ve'eme memü'eriecai yunaitü teüteri, mücü tivaruta'aitüaca memüvaranuyenü'anicü mücü teüteri yanutevica-cacu, ³⁵ müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'Ixaherisixi, yumarima 'aixüa que xemüteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita. ³⁶ Meripai panucuque Teuraxi, ya'utaitü quename yüvemetücai. Nauca sienituyari 'uquisi yacütütü hesiena mecateniviycacaitüni. Mücü pumerie, yunaitü memi'eniecai mepeutaxüriexüa, tixaü mepücate'acü. ³⁷ 'Arique nanucuqueni Cura Carereyatanaca quepauca memacayasarie. Teüteri yumüireme canivarevitüni yu'utüma. Mücüta pu'unieriecai, yunaitü memi'eniecai mepeutayeixüa. ³⁸ Hicüri nepaine, xequenivaruhayeva 'ime teüteri, xequenivarutixüna. Que memütecü'eriva que memüteyurie xüca teüteri vahesüa miemetüni cani'unieriecamücü. ³⁹ Mesü xüca Cacaüyarisüa miemetüni püta, xepücaüvaveni xemeye'unie tietüsü Cacaüyari xe'aye'unieca.

⁴⁰ Mericüsü meni'enieni. Yuhesüa mevarutahüaveca nü'arisixi mevarutivaca müpaü metenivaruta'aitüani memücatiniunicü Quesusisüa memiemetetütü. Menivarutixüna. ⁴¹ 'Isücate vahesüa menivayenexüani meyutemamavietü Cacaüyari meyüvaveme müva'eriecaicü memütave'erivanicü hesüana memümiemetetücaicü. ⁴² Tucaricü tuquita yuquiteta mepücatehayevacai mete'üquitatü metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne quename Quesusi heiserie hexeiyä Cürisitutütü me'utiyaütü.

6

Teparevivamete que memüte'anayexeiyarie 'atahutatü

¹ Mericüsü 'ana mepütetamüiriyarümecai teyü'üquitüvamete. Müme Cüriyecusixi vaniuquicü memutiniucacai mepünüquixiecai müme Hepürayusixi vaniuquicü memutiniucacai vahepaüsita, viyurasixi vahesüa miemete memüvaratümaiycacü tucaricü quepauca memüvapareviecai.

² Tamamata heimana yuhutatü mevarucuxeürieca teyü'üquitüvamete müpaü mecatenivarutahüave, 'Aixüa püca'aneniqueyu tame Cacaüyari niuquieya xüca tehayevaque mexasie temüte'apinenicü püta. ³ Hicü ta'ivama, xequenivacuvava yusata 'uquisi 'atahutame 'aixüa memütehecüasie 'Yaricü memühüpüne memütemaivave. Müme tepüvahüritüani 'icü hepaüsita que müreuyevese. ⁴ Tamesü tetanenevietü niuquicü texeparevietü tepü'ayumiemetetüni. ⁵ Mericüsü 'icü niuqui püvanaquecai yunaitü memüyucuxeüri. Mepüvaranuyexei 'Esitevani, 'uqui yuri müti'eriecai 'Yari Mütiyupatacü mühünecai, Piripe, Purucuru, Nicanuri, Timuni, Parumenaxi, Nicuraxi Huriyu mayuyeitüa 'Anutiyaquiyatanaca. ⁶ Mepüvaruti'uitüa nü'arisixi vahüxie. Müme meyunenevietü yametenivaruhüritüani vaheima me'utimetü.

⁷ Mericüsü Cacaüyari niuquieya niutixuavere. Teyü'üquitüvamete mepütetimüiriyarümecai vaücava Querusaremesie. Mara'acate yumüiretü mepu'enana yuri mete'erietü.

'Esitevani que mütiuviyarie

⁸ Mericüsü 'Esitevani 'aixüa tiuca'iyaritä türücaüyemecü tiyurienetü vaücava tiniyurieneacaitüni teüteri vasata, 'inüari mamarivaveme tiyurienetü. ⁹ Hicü tuqui 'epuvecai Xünariecate Sirenetari Herecanütüreyatari

Vatuqui titevatü. Mana miemeteri, Sirisiya 'Asiya miemete vahamatü mepanucu'ui mehe'ivarümetü niuqui mexuatüatü 'Esitevanimatü. ¹⁰ Mepitexiecai que müticuxatacai mütimaivecaicü, 'Iyari mipareviecaicü. ¹¹ Mepüteva'aitüacai 'uqisi memütecuxatanicü 'ipaü, Tame tepi'enie 'axa 'utaineme Muisexi hepaüsita Cacaüyari hepaüsita me'utiyaütü. ¹² Mepüvaxamuriecai teüteri, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitacai. Yapaucua me'u'axüaca meniviya, meneivitüni 'isücate vahesüa. ¹³ Mana mepüvaruti'uitüa hipame memütehecüatanicü mete'itavatü yame'utiyaütü, 'Icü tevi pücatihayeva 'axa 'utaitü 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme mupasie hepaüsita, ta'inüari niuquiyari hepaüsita. ¹⁴ Tepi'enie müpaü 'utaineme quename 'icü Qesusi Nasaretitanaca 'i'unieca 'icü 'ena, quename 'ipata tayeyari Muisexi mütasi'upitüa. ¹⁵ Me'i'ixüarietü yunaitü mana memütitecai memayuxeüriesie, mecanixeiya niericaya taheima mieme niuqui tuayame niericayapaü 'aneme.

7

'Esitevani que mütiutaniu yuhesie mieme, que mütiümü

¹ Mericüsü mara'acame mühürütüariecai müpaü niutayüni, Müpaü ti'ane 'icü. ² Iya rehüave, Neuxei 'ivamarixi, 'uquiyarima, xequeneu'enana. Tatevari 'Apurahami 'ixeyacacu Cacaüyari visi mü'ane masücütü nayuyeitüani Mesuputamiyasie 'uyeicacacu Haranisie caheta'avetü cuxi. ³ Müpaü tinitahüave Cacaüyari, Quenemie 'ena 'acuipea 'amarema vahesüa, cümü mücü cuieyarisie nemümasihetamaricasitüani quenemie. ⁴ Mericüsü Cariteyusixi vacuie heyeyaca Haranisie niucayerüni. Manata quemasieya 'umücu Cacaüyari nipata 'icü cuiepa haque xeme'uva hicü. ⁵ Cacaüyari püca'imi 'ena mütinaguene ni yü'ücacü mücataquenicü, masi Cacaüyari müpaü tinitahüave quename 'ipitüaniquecai mücü, pinieya mürayanicü, 'arique hesiena memüyecünequecaita vapini mürayanicü, sepa yunive mücahexeiyacai cuxi. ⁶ Müpaü tinitahüave Cacaüyari, 'Atevarima cu'uvamete mepacüne hipame vacuiepa. Mepüteta'uximayasitüarieni vaüriyarica. Nauca sienituyari viyari meniyuriecuni 'axa me'itüarietüvetü muva. ⁷ Necanivataxanetamücü 'iya nuivari vaüriyarica memütevata'uximayasitüani. Müpaü niutayüni Cacaüyari, 'Ariquemücaque menayecünicuni, ne'uximayasica menexeiyacuni 'ena. ⁸ Xitequiya 'inüariyari 'ipitüatü nitavevirieni türatu. Müpaüri yüanecacu 'Apurahami nitinuivitüani 'Isahaqui. 'Atahairieca tucarisie pi'inüaritaxü 'ixitetü, 'Isahaquita müpaü piyuri Cacuvu, Cacuvuta müpaü tivaruyuri tamamana heimana yuhutame tatevarima.

⁹ Müme tatevarima me'ita'uxieca Cuse menitüani 'Equipitusie manuvitüquienicü. Cacaüyari hamatüana puyeicacai. ¹⁰ Nitavicieisitüani nai que müti'uximatüariecai, pipitüa 'aixüa mütxeiyarienicü mütimaivenicü Parahuni hüxie 'Equipitutari mütiva'aitüvametücai hüxie. Mücüri 'isücame neyeitüani Cuse 'Equipitu cuieyari hepaüsita naime yuquita mieme hepaüsita 'ihürütüatü.

¹¹ Mericüsü pühacaxatücai naisarie 'Equipitusie Cananisie, me'uximatüarieximecacu vaücava. 'Icuai mepüca'ucaxexeyacai tatevarima. ¹² 'U'ena Cacuva quename 'icuai hexuavecai türicutütü 'Equipitusie, canivarenü'ani tatevarima heiva. ¹³ Hutarieca me'u'axüaca Cuse puyuhecüataxü yu'ivama vahüxie. Parahunica canivaretimani Cuse maremama. ¹⁴ Cuse tiutanü'aca nivaruta'inieni yuquemasi Cacuvu yunaime yumarema haica teviyari heimana tamamata heimana 'auxüvitü

meyupaümeme teüteri. ¹⁵ Mücü Cacuvu caneyani 'Equipitusie. Mana canemüni, tatevarima mana mecanecuinita. ¹⁶ Mana mepayevitüqui Siquemisiepai, mepucateuquiexüa teuquiyapa 'Apurahami minanai pürata tuminiyaricü 'Emuri nivemama Siquemitari me'itüriecu.

¹⁷ Mericüsü 'ayehuracacu mücü tucari maye'atüarienicü tita Cacaüyari yühürütatü mütitahüavixü 'Apurahami que mütiyünequecai haitü, mücü teüteri mepüetimüiriyarümecai 'Equipitusie. ¹⁸ 'Anari panuqueque xevitü 'Equipititari tiva'aitüvameütü. Mücü püca'imaicai Cuse. ¹⁹ Mücü cuiepa ti'aitame tateüterima pütivacuamanacai. 'Axa püvaruyuri tatevarima 'üsita memüvarecu'eirienicü yütüriyama, capa meyutinüivitüaxüanicü. ²⁰ Mericüsü 'ana caniutinuiva Muisexi. Visi pü'anecai Cacaüyari hüxie. Mücü haica meseri puverecai yu'atüyari quie. ²¹ Quepaucua mucu'eirivaxü, Parahuni nu'aya nicaxeiya 'ucatütü, yunivepaü pitaveriyaxü. ²² Püti'üquituarie Muisexi naime que memütemaivavecai 'Equipititari yatimaitü. Que mütinüvecai que mütiuyuri püyüvemetücai.

²³ Mericüsü huta tevyari viyari hexeyatü puyuvaüri müva'ivatamiecü yu'ivama 'Ixaheri xiüyarimama. ²⁴ 'Ixeiyatü xeime 'axa 'itüariename, heimana niütanuani, 'aixüa pütüuyuri hesiena mieme, pimi 'Equipitutanaca. ²⁵ Müpaü tinicu'erivacaitüni quename 'ivamama metemaicaquecai Cacaüyari que mütivatavucueisitüaniquelai 'iya vapareviecacu. Mümesü müpaü mepücatemaicai. ²⁶ Mericüsü 'uxa'arieca menixeyia yeyucuyamete. Nivanütüamücücaitüni 'aixüa memüteyuxeyianicü müpaü 'utaitü, Neuxei, xeme xecaniyu'ivamaca. Titayari 'axa xeteyuyurie. ²⁷ Que mü'ane yu'iva 'axa müyurienecai penuyehüa Muisexi müpaü 'utaitü, Quepaicü tati'aitüvame ta'isücame pümasi'acaye 'ecü. ²⁸ Cauca penesimiemücü neta, tacai pemütimpäü 'Equipitutanaca. ²⁹ Hicü 'i'enieca mücü niuqui niyuta'una Muisexi. Cuyecame nayani Mariyani cuieyarisie. Mana menütinunuiva nivemama yuhutatü.

³⁰ Mericüsü huta tevyari viyari 'anuye'acu, macumavesie canixeyia niuqui tuayame taipa 'uveme tupiriya matitatavecasie yemuri 'aurie Sinahi mütevevasie. ³¹ Mücü Muisexi 'ixeyiaca heinüscapaü 'aneme canihüxiyacaitüni. 'Aura 'ayacu müretimanicü que mütiyüanecai, Ti'aitame putaniu müpaü 'utaitü, ³² Ne 'atevarima necanivacacayaritäni. 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacayaritäni. Mücü Muisexi 'uyüyüacatü pücauyuvaüriyacai münierenicü. ³³ Ti'aitame müpaü tinitahüave, 'Acacai quenanyexünaxüa 'a'ücasie, mana pemanuca nehiesie mieme mupasiecü. ³⁴ Yemecü necanivaxeiya neteüterima que memüte'uximatuarie 'Equipitusie. Necaniva'enieca mema'aiva. Nenacáneni mana nemüvarayevitünicü. Cümüsüari nepümasi'anunü'ani 'Equipitusie.

³⁵ Mücü Muisexi memutixani'eri müpaü me'utiyaütü, Quepai tati'aitüvame ta'isücame pümasi'ayeitüa, mücütüme Cacaüyari caneyenü'ani tiva'aitüvame vavucueisitüvame, niuqui tuayame muxei tupiriyasie 'uveme 'ipareviecacu yütürüariyacü. ³⁶ Mücüri nivarayevitüni 'inüari tiuyurieca mamarivaveme tiuyurieca 'Equipitu cuieyarisie, Haramara Müxetasie, macumavesieta yatiyurienetü huta tevyari viyari. ³⁷ 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane müpaü mütvartahüavixü 'Ixaheri xiüyarimama, Ti'aitame müxecacayari tixexaxatüvame nanucquetüamücü xe'ivama vasata nehapaü 'aneme. Xepi'enieca. ³⁸ 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane meyeicacai memüyuyexexeürivacai vahesüa macumavesie, niuqui tuayamematü

meyecacai mitahüavixü yemurisie Sinahi müttivasie, tatevarima vahamatü meyecacai. Mücütä niuqui mayeyuri putanaqu'erie tasipitüanique.

³⁹ Müme tatevarima mepüca'l'eniecucaí, masi mepenuyehüacucai. Yu'iyarisie ta'aurie mepaxüricucai 'Equipitusie ⁴⁰ müpaü mete'icühüavetü 'Arüni, Cacaüyarixi quetaneutiveviri. Müme tahüxi meniye'huni. Tame 'asitepücatemate que mütiuyunixü 'icü Muisexi mütasí'ayevitü 'Equipitusie.

⁴¹ 'Ana siqueru meputavevie, mavari mepütecupi mücü cacaüyaritüa. Mecaniyutemamaviecaitüni tita yumamacü memüte'utivevi me'ayexeyatü.

⁴² Hicü Cacaüyari ta'aurie pave. Püvayetua taheima memücaneniere yunaime va'uximayasica memexeyanicü, müpaü que müre'utüarie texaxatamete vaxapayarisie müpaü 'anuyütü,

Xeme 'Ixaheri quie quiecatari
Xenete'atüirvacai 'acu caxarite mavarite
Huta teviyari viyari macumavesie xehe'uvatü.

⁴³ Masi xepeyexeyacai Muruqui xiriquieya,

Xemüpani yucacaüyari xuraveyari,
Vahepaü tiyuxexeyame xepüyuveviriecai
Nenevieri xemüvapitüanicü.

Nesü necanixe'anuvitümücü Vaviruniya varita.

⁴⁴ Mericüsü 'ixuriqui tuquiyari haque hecüsica mayecatei mana niuvecaitüni tatevarima vahesüa macumavesie, que mütiü'aitaxü mücü mitahüavixü Muisexi quename hepaüna 'aneme 'ita'aitaquecai 'ixuriqui tuquiyari, 'inüari muxepaü 'aneme. ⁴⁵ Mücü tuqui meputanaqu'eri tatevarima. Cusuematü meni'atüani quepaucua memüvareutaveiyaxüa 'ena memütitecai hipame nuivarite. Mümesietü Cacaüyari vaüriyarica püvati'unasitüa tatevarima vahüxie. 'Arique 'aniyueicacaitüni Raviri. ⁴⁶ Cacaüyari 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni hesiena mieme. Mücü pitavaviri Cacaüyari qui vevimütü haque Cacuvu Cacaüyarieya mayecanicü. ⁴⁷ Sarumüni püta pitaveviri qui, ⁴⁸ sepanetü mücü taheima mümieme tixaü quita müca'ayeca mamacü müveviyata. Que maine tixaxatame,

⁴⁹ Muyuavi canine'uvenitüni haque nemüra'aita.

Cuie püta nequetatüa pucuma.
Que 'aneme qui xepünesitavevirieni,
Naineni Ti'aitame,
Haque nemeca'uxipieni.

⁵⁰ Camüsü, ne nemamacü 'icü naime nepütiutivevi.

⁵¹ Xeme xecüipi püses'e, yu'iyarisie yunacata xepüca'inüaritärievave Cacaüyari 'inüarieyacü, xeme yuheyemecü xepi'unie 'Iyari Mütiyupata xemeri xetevarimata. ⁵² Que mü'ane texaxatamete 'atiyueicacai meca'itaveiyavecacu xetevarima. Mepüvarucui müme meripai memitahecüataxü 'iya Heiserie Mexeiya 'umamieniquecai. Mücüri xepüyetua, teyucucuyamete xepacü hicü. ⁵³ 'Inüari niuquiyari xeputanaqu'eri niuqui tuayamete metexe'aitüacacu, yaxepücatecahu.

'Esitevani que mütiumerie

⁵⁴ Mericüsü me'l'enieca 'icü, yu'iyarisie mepuyeha'a. Mepüyutaquevecai me'ihecatü. ⁵⁵ 'Esitevaniri hünetü 'Iyari Mütiyupatacü, heutinieretü yuheima, visi 'aneme catiniuxeiya Cacaüyari, Quesusi tüxei Cacaüyari serieta 'utiveme. ⁵⁶ Müpaü niutayüni, Camü, muyuavi nepüxeiya 'anacatenime, Yuri Tevi Cacaüyari serieta 'utiveme netixeiya. ⁵⁷ Carima me'utihivatü meneuyucanaca yunacata. Meniviya 'axeicüa. ⁵⁸ Quiecarisie

menenuyehüani, meneitituaxixüani tetcü. Tehecüatamete memunenierixü yu'ixuriqui meputivivi 'uquitüa Sauru mütitevacaitüa. ⁵⁹ Meneitituaxixüani 'Esitevani. Mücü nitahüave Quesusi. Müpaü niutayüni, Quesusi Ti'aitame 'acu, queneutanaqui'eri ne'iyari. ⁶⁰ Utitunumaqueca carima caniutahiva, Ti'aitame 'acu, 'icü 'axa memüteyuriecü vahesie pepücarahüpani. Müpaü 'utayüca caneucuni.

8

Sauru que müttivaruveiyacai memüyutixexeürivacai

¹ Sauruta 'iyarieya 'aixüa pü'anecai mumieriecü. Mericüsü 'ana Querusaremesie memüyutixexeürivacai carima menitaveiyarieximecaitüni memü'uximatüariecaicü. Yunaitü meneutayeixüani naisarie quiecarisie mucumanesie Cureyasie Samariyasie. Nü'arisixi xeicüa meniyuhayeva. ² 'Uquisi Cacaüyari memayexeyacai menceiteucu 'Esitevani, vaücava me'utisuatü hepaüsitanu. ³ Sauru cuini mieme püva'uximatüacai memüyutixexeürivacai. Vaquita peutahaquecai, varayehapaca 'uquisi 'ucari nivananutaxürüvacaitüni.

Niuqui 'aixüa manuyüne que mütticuxasivacai Samariyasie

⁴ Mericüsü memeutaxüriexüa naisarie meneutayeixüani niuqui 'aixüa manuyüne mecuxatatü. ⁵ Piriperi nuaca Samariya quiecarisie tinivahecüatüacaitüni Cürisitu heiserie mupitüarie hepaüsita. ⁶ Meni'enieni yunaitü que tainecai Piripe 'axeicüa me'l'eniefü me'ixeyatü 'inüari que mütiyurienecai. ⁷ Cacaüyarixi 'axa memü'anene carima me'utihivatü mepüvarutixünaxüa yumüireme memüvaviyacai. Yuvaücavatü memütutunicai memühurietücatei menanayexürieni. ⁸ Mücü quiecarisie yemecü meniyutemamaviecaitüni.

⁹ Mericüsü 'uqui Simuni mütitevacai mana puyeicacai mücü quiecarisie meripaitü vaquevayatü, Samariyatari tiva'irüviyatü, müpaü 'utaitü que-name türücaüyecai. ¹⁰ Yunaitüri 'uquiravesixi türita mepi'eniecai müpaü me'utiyaütü, 'icü Cacaüyari türücariyaya canihücütüni, Mümarive mütiteva. ¹¹ Mepi'eniecai müixa mütiva'irüviyacaicü vaquevayatü. ¹² Quepaucua yuri memüte'ita'erieri Piripe tivacuxaxatüvame niuqui 'aixüa manuyüne, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, que mü'ane Quesusi Cürisitu mühücü cuxatatü, 'uquisi 'ucari mepuca'üyarie. ¹³ Mücüta Simuni yuri tinituta'erieni. 'Uca'üyarieca pipareviecai Piripe. 'Ixeiyatü 'inüari türücaüyemecü vaücavamecü que mütiyurienecai pü'iyarixiecai.

¹⁴ Mericüsü me'u'enanaca nü'arisixi Querusareme meme'uvacai quename Samariyatari me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya, vahesüa mepüvarenü'a Pecuru Vaniname. ¹⁵ Müme meheta'axüaca meniyanenevieneni vahesie mieme 'Iyari Mütiyupata mehexeyatü memacüneccü. ¹⁶ 'Acuxisü pücativiyavecai ni xeimesie müme. Mepuca'üyarie xeicüa Cürisitusüa memiemetetütü. ¹⁷ 'Ana vaheima meniutimeni, 'Iyari Mütiyupata mehexeyatü menacüne.

¹⁸ Hicü Simuni nivaruxeiya 'Iyari que memüte'upitüari nü'arisixi vaheima me'utimecu. Nivananu'üirieniquecaitüni tumini ¹⁹ müpaü 'utaitü, Xequeneneupitüa neta 'icü türücariya, que mü'ane heima nemutimeni 'Iyari Mütiyupata hexeyatü mayanicü. ²⁰ Pecuru müpaü tinitahüave, 'Atumini 'ahamatü que'uta'üne, tita Cacaüyari müttimicua tuminicü nanaiyacame pemü'eriecaicü. ²¹ 'icü pärisie mieme 'ecü tixaütü

pepücarexeiyani, 'ahesie pücatinaqueni. 'Aiyari pücaheiserie Cacaüyari 'ixeyacacu. ²² Quetineuhayeva que pemütiyuriene, pe'icu'eirieme 'icü tita 'axa pemütiyuriene, queneutavaviri Ti'aitame siparasü xüca pereuyehüviyariemücü 'ipaü pemüti'acühüavecü. ²³ Ne nepümasixeiya siüricapäu pehasivime, tita mücatiheiserie penücame. ²⁴ Hicü Simuni müpaü tinita'eiya, Xemesü xequeneutavaviri Ti'aitame nehiesie mieme, 'asinemüca'itüarienicü que xemutiyuane.

²⁵ Hicü mümeri mevarutahecüatüaca me'itixatata Ti'aitame niuquieya, ta'aurie mepaxüri, Querusareme menecüne. Metenicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie Samariyatari vaquiecaritiesie.

Piripe 'Etiyupiyatanacamätü que memütecuxataca

²⁶ Mericüsü Ti'aitame niuquieya tuayame müpaü tinitahüave Piripe, Quenanucüquexi, taserieta quenemie huyeta Querusareme mayehane 'ütüma quiecarri Caxa müracutevasie müye'axe, haque macumave.

²⁷ 'Anucuqueca neyani. Camüsü 'uqui 'Etiyupiyatanaca vaücavamecü mühürütüarielai 'enunucutütü, 'Etiyupiyatari va'uquiyari 'uca Canarase mühtevacaisie miemetütü. Catinhürütüarielaicaitüni naime piniteya hepaüsita. Mücü 'uqui necuyeixüani Querusareme müyutanenevienicü, yu'ütüma 'acunuaca pumiecai ²⁸ yucaxetasie yecaitü, titerüvatü tixaxatame Quisariyaxi xapaya. ²⁹ Cacaüyari 'Iyarieya müpaü tinitahüave Piripe, Mana quenemie, 'aura queneuye'a mücü caxeta 'aurie. ³⁰ 'Unasarümetü Piripe, ni'enieni titerüvacame tixaxatame Quisariyaxi xapaya. Müpaüsü tinitahüave, Petimate 'acu tita pemütiterüva. ³¹ Mücüri rehüave, Que netiyüveniyequyu, me xüca xevitü canesi'utahecüatüanique. Piripe niuta'inieni manutimaquecü, 'auriena mayerünicü. ³² 'Ipaü panuyüne 'ütüarica miterüvacai, Muxa nunuşıpaü ni'atüarieni mümierienicü, Muxa müca'utaniucapaü texicamete vahüxie Müpaüta püca'utaniu.

³³ Tixaü mücaratüacü, heiserie püca'upitüarie Que müreyevecai quepaucua muta'inüasie. Quepai püvamaica türiyamama

Tucarieya munavaiyariécü cuiepa.

³⁴ Hicü tevi mühürütüarielai müpaü tinita'eiya Piripe, Yaquenetineuhahüavi cuerietü, quepai püraxata tixaxatame. Püyuxata, xeime püta püxata nusu. ³⁵ Piripe niutaniuni, nisütüani mücü 'ütüaricaisie tihecüatüatü ticuxaxatüvatü niuqui 'aixüa manuyüne Qesusi hepaüsita. ³⁶ Huyeta me'uhutü haixapa meniü'axüani. Müpaü niutayüni tevi, Camü ha. Titari ruyeyese nemüca'üyarienicü. ³⁷ Müpaü niutayüni Piripe, Xüca 'aiyarisie yemecü yuri peti'erieca, 'aixüa caniyümücü. Mücü müpaü tinita'eiya, Ne yuri necatini'erieca Cacaüyari Nu'aya Qesusi Cürisitu mühücü. ³⁸ Nita'aita mana mütaquenicü caxeta. Yuhutatü meneucacüne hapa Piripe tevi mühürütüarielaimatü. Nica'üya. ³⁹ Hapa me'anaticünecu Ti'aitame 'Iyarieya canitihana Piripe. Tevi tavari püca'ixei, yutemavietü yuhuyeta niu-miecaitüni. ⁴⁰ Piripe 'Asutusie caniyueicacaitüni. Tinicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie cuyeicatü quiecaritiesie, 'arique peta'a Sesareyapaitü.

9

Sauru ta'aurie que mürave
(Nü'arisixi 22:6-16; 26:12-18)

¹ Mericüsü Sauru 'uxiva'atü cuxi müpaü 'utaitü müvacuiniquecai Ti'aitame teyü'üquitüvametemama, caninuani mara'acame mühürütuariecaisüa. ² Nitavavirieni xapate mütvatü'utürüenicü tuquita miemete Ramasicusie, müpaü 'utaineme, Xücasü 'icü varetaxeiya hipame mücü huyeta miemete 'uqisi 'ucari, nivaravitümücü mehüatücaime Querusaremepai. ³ Hicü huyeta 'uyemiecacu, Ramasicu hura 'aye'aximecacu, 'auriena niucumerüca taheima mieme. ⁴ Cuiepa 'ucaveca ni'enieni xeime müpaü haineme, Sauru 'acu, Sauru, titayari peneticuveiyane 'ecü. ⁵ Mücü rehüave, 'Uqui que pepüpaicü. 'Iya müpaü niutayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesicuveiyane. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aguesinacü pe'anaseivatü tisevemecü. ⁶ Sauru 'utayüyüacatü matü müpaü niutayüni, Ti'aitame, tita matinaque yanemütiyurieni. Ti'aitame rehüave, Hicü quenanucuquexi, quiecarisie queneutahaqui. Manari yapepüretahüavarieni que müreyeveve pemütiyurienenicü. ⁷ 'Uqisi hamatüana memü'uvacai mehüxiyatü meniuti'uni me'ienietü que mü'ane mutaniu, peru tevi maxequeiyatü. ⁸ Hicü nanucuqueni Sauru cuiepa. Yühüxita 'anutaniereca tixaü pücatixei. Mepeihä mamayasie metivütü, meni'atüani Ramasicupai. ⁹ Haica tucari puyuri caheunieretü caticuatü caharetü.

¹⁰ Mericüsü xevitü mana niuyeicacaitüni Ramasicusie tiyü'üquitüvametütü Hananiya titevatü. Tücaricü heinüsita Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hananiya 'acu. Mücü müpaü niutayüni, Camüsü Ti'aitame ne necanihücütüni. ¹¹ Ti'aitame müpaü rehüave, Quenanucuquexi, mana quenemie caye Müxeuraüye mütitteva 'utüa. Cura quita queneta'ivau Tarusutanaca Sauru mütitteva. Camü mana peyunenevi. ¹² Mücüta heinüsita nixeiya 'uqui Hananiya titevacame mana ye'arücame heimana 'utimecama manutanierecü. ¹³ Hananiya müpaü tinita'eiya, Ti'aitame nepüvaru'eni yumüireme metecuxatame 'icü 'uqui hepaüsita, naime 'axa que mütiyaurienecai müme 'ateüterima Querusaremesie. ¹⁴ 'Enata heiserie menipitüani vaniu mara'acate memühürütuarie müvaviyanicü yunaima 'uva mematetahüave. ¹⁵ Ti'aitame müpaü tinitahüave, Quenemiesü. Ne nepenuyeteüxixü 'icü, mütihecüatanicü nehepaüsita nuivarite vahüxie cuiepa te'aitame vahüxie 'Ixaheri xiüyarimama vahüxie. ¹⁶ Netinita'üquitüamücü que müreyeveve müticuinecü nehiesie mieme. ¹⁷ Hicü Hananiya petüa, quita neutahani. Heimana 'utimeca müpaü niutayüni, Ne'iva Sauru, Ti'aitame caneneyenü'ani ne. Mücü Qesusi pemuxei huyeta pe'aye'aximetü, mücü caneneyenü'ani peheunieretü pemayanicü, pemühünenicü 'Iyari Mütiyupatacü. ¹⁸ Yapaucua payexüri hüxitana cunieripaü 'anenetü. Heunieretü nayani, 'anucüqueca niuca'üyarieni. ¹⁹ 'Itanaqui'erieca 'icuai türücaüyetü nayani. Mericüsü Ramasicusie puyeicacai yapapüme xata tucari teyü'üquitüvamete vahamatü.

Sauru que müticuxatacai Ramasicusie

²⁰ Cuitüva Huriyusixi vatuquiteta tinihecüatacaitüni Qesusi hepaüsita, 'Iya Cacauyari caninu'ayatüni 'utaitü. ²¹ Menihüxiyacaitüni yunaitü memi'eniecai. Müpaü meniutiyanecaitüni, Cari 'icü canihücütüni que mü'ane müvaraye'uniecai müme memehüave mücü que mü'ane mühücü Querusareme quiecatari, 'uvata 'ayumieme munua, müvaranuvitünicü mehüatücaime mara'acate memühürütuarie vahesüa. ²² Sauru yemecü canitürücariyarieximecaitüni. Niva'iyarixitüacaitüni Huriyusixi Ramasicusie memütamacai, nivarutahecüatüni quename 'iyatütü que mü'ane heiserie mupituarie hücü Cürisitu.

Sauru que mütiutavicuei Huriyusixi me'imiecucacü

²³ Mericüsü müixa tucari 'utixücu Huriyusixi mecaniyu'enieni me'imienique. ²⁴ Sauru tintimani que memüteyurieniquecai. Quiecarì quitenitesie tucariçü tucariçü menihupiecaitüni me'imienique. ²⁵ Quirivasie me'icayeca tesariya varie meneicatuani yüvicüta teyü'üquitüvamete.

Sauru que mütiuyeicacai Querusaremesie

²⁶ Hicü Querusareme nuaca pütiviyamücücai teyü'üquitüvamete vahesie. Yunaitü mepimacarücai yuri mecate'erietü quename tiyü'üquitüvametücai. ²⁷ Verunave heivitüca cani'atüani nü'arisixi vahesüa. Nivarutahecüatüani ya'utaitü quename huyeta 'ixei Ti'aitame, quename Ti'aitame 'itahüavixü, quename Ramasicusie camatü ticuxatacai Qesusisüa miemetütü. ²⁸ Hicü vahesüa niuyeicacaitüni Querusaremesie naisarie cuyeicatü. ²⁹ Pücamacai mütaniunicü Ti'aitamesüa mümiemetücaicü. Niuqui nixüatüacaitüni Cüriyecusixi vaniucicü memutiniucacai vahamatü. Mümesü menimiecucaitüni. ³⁰ 'Ivamariximama yametehetimaica meneivitüni Sesareyasiepai, Tarusupaitü meneitanü'ani.

³¹ Mericüsü memüyutixexeürivacai naisarie Cureyasie, Carereyasie, Samariyasie mepüca'uximatüariecai. Mepuseiriyarie, 'ameniu'uvacaitüni meteheyehüvirietü Ti'aitame. 'Yari Mütiyupata müiremecü nivatuicacaitüni.

'Eneya que müranayehüiya

³² Mericüsü Pecuru naisarie pücuyeicacai. Manata penua Cacaüyari teüterimama vahesüa Rirasia memütamacai. ³³ Mana nicaxeyia xeime 'uqui 'Eneya mütevecai 'atahaica viyari müyuriecai yu'utasia cacaitü mühuriecaicü. ³⁴ Müpaü tinitahüave Pecuru, 'Eneya 'acu, Qesusi Cürisitu pümasi'anayehüa. Quenanucuquexi, 'a'isi queneutacuicü. Yapaucua nanucuqueni. ³⁵ Yunaitü Rirasia Sarunisie memütamacai menixeyacaitüni. Ta'aurie me'axürieca Ti'aitamesie meteniviyanì mümerita.

Maxama que müranucuquetüari

³⁶ Mericüsü tiyü'üquitüvame 'uca Cupesie necateitüni Tavita titevatü, taniuquicü Rurucaxi titevatü Maxama titevatü. Mücü 'aixüa ti'aneneme tiniyurienecaitüni cuini mieme, tiniyucanenimayacaitüni. ³⁷ Hicü 'ana tiutacuineca caniumüni. Me'itahauxica qui taüta meneitateni. ³⁸ Mericüsü Rirasia pehura Cupe. Teyü'üquitüvamete me'u'enanaca quename Pecuru mana heyeicacai, hesüana menivarenü'ani 'uquisi yuhutame müpaü mete'itavavirienique, Penücahürixüa 'areutevini tahesüa pemünuani. ³⁹ Pecuru 'anucuqueca vahamatü petüa. Nuacu qui taüta meneitavitüni. 'Auriena meniu'axüani yunaitü 'ucari vacünama memucui, me'utisuatü me'ixeisitatü 'ixuriquite tetüta miemete herie miemete miveviecai Maxama vahesüa 'uyeicatü. ⁴⁰ Yunaima nivananuyenü'ani Pecuru. 'Utütunumaqueca niyutanenevieni. Ta'aurie 'aveca caxari manucatei müpaü niutayüni, Tavita 'acu, quenanucuquexi. Mücü nanutanriere. Pecuru 'uxeiyaca 'aniutayerüni. ⁴¹ 'Iya mamayasie tivierica nenucuhana. Yuhesüa nivarutahüave Cacaüyari teüterimama 'ucari vacünama memucui vahamame. Niyetuhani 'ayeniereme. ⁴² Naisarie tiniutamariva Cupesie, yuvaüvatü yuri meteniuta'erieni Ti'aitamesie. ⁴³ Müixa tucari Cupesie pecatei Simunisüa navi 'uhayamesüa.

1 Mericüsü 'uqui Sesareyasie pecatei Curineriyu titevatü xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüatü. Mücü cuyaxi 'Itariyasie Miemete Cuyaxi mepütetetevacai. 2 'Iya caneyexeyacaitüni Cacaüyari, tineiyehüviriecäitüni, yunaitü quiena quiecatarita. Vaücava tiniyuriencäitüni teüteri vahesie mieme vanenimay-atü, nenevieri pipitüacai Cacaüyari yuheyemecü. 3 Mericüsü heinüsipäü 'aneme niuxeiya hecücacame cüa caviecacu tau yacütütü. Cacaüyari ni- quieya tuayame hesüana neutahani. Müpäü tinitahüave, Curineriyu 'acu. 4 Mücü 'ixeyatü pümacai. Müpäü niutayüni, Tita 'acu 'uqui. Mücü müpäü tinitahüave, 'Anenevieri 'ananimayasica nanutiyeicani Cacaüyari hüxie, pümasi'a'eriva. 5 Hicü quenivaranunü'a 'uquisi Cupepai memivitüyücü xeime Simuni Pecuru mütiteva. 6 Mücü necani Simunisüa navi 'uhayemesüa. Quiya haramara tesita peve. Mücü camatinitaxatüamücü que müreyevese yapemütiyurienenicü. 7 Heyacu niuqui tuayame yamütitahüavixü, yu'aurie püvarutahüavixü yuhutame yunü'arivamete cuya meta Cacaüyari mayexey- acai, memipareviecai xevitü mühücütücai. 8 Tivarutahecüatüaca naime, nivarenü'ani Cupepai.

9 'Uxa'arieca me'uhucacu cuxi, quiecaru 'aurie me'aye'axüaximecacu, neutiyani Pecuru qui heima manüvericaisie yutanenevienique tuca. 10 Neuhacamücücaitüni, reucuaimecücäi. Mexicuxi 'aixüa ticuyünecai 'icuai pütüheini. 11 Nixeiya muyuavi 'anacatenime, päüri 'acamieme savanapäü 'aneme, cuiepapai macatuiya 'eyeutü tesitana tivütücaitü. 12 Mana meniye'ucäitüni yunaitü cuiepa temiemete nauca 'ücyari memexeiya, cuterixi, viquixi taheima miemete. 13 Xevitü müpäü tinitahüave, Quenanucuquexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i. 14 Pecuru müpäü niutayüni, Tixaü Ti'aitame. Hasuacu nepüca'iticuaive päüri 'axa müti'anene mücati'itiyatüca. 15 Hutarieca müpäü tinitahüave mücü, Tita Cacaüyari müti'itie 'axa ti'aneneme pepücatixata.

16 Haicacüa müpäü pütüyü, cütü yapaucua mücü päüri panutihani taheima. 17 Pecuru 'asicatimecücäi tita müti'ayumiemetücai heinüsi, camü 'uquisi Curineriyu müvareyenu'a quiteni menü'axüani me'icu'ivavatü Simuni quiya. 18 Meputihivacai meheicu'ivaviyatü xüca mana hecateitüni Simuni Pecuru mütiteva. 19 Mücü Pecuru yu'iyaritüacacu heinüsi hepaüsita, 'Iyari müpäü tinitahüave, Neuxei, 'uquisi yuhaicatü mepümasicu'ivava. 20 Quenanucuquexi, mana queneucaye'a, vahamatü quenemie peca'a'iyaritüatü. Nesü nepüvareyenu'a. 21 'Anacayaca haque memeti'ucai 'uquisi Pecuru müpäü tinivarutahüave, Camasü ne necanihücütüni xemicuvautüve. Titayari xete'u'axüa. 22 Mümesü müpäü meniutiyuani, Curineriyu xei sienituyari cuyaxi müti'aitüvame, mücü heiseriemecü yapütüyuriene, püreyehüviri Cacaüyari. Yunaitü Huriyusixi teüteriyari mepitahecüata. Niuqui tuayame Cacaüyarisüa mümieme müpäü tinitahüave 'ahesüa mütiutanü'acü yuquie masi'inietü, niuqui mü'enienicü 'ecü yapeticuxatacacu. 23 Quita nivaruta'inieni, nivarupitüani haque memayeyaxecü.

'Uxa'arieca 'anucuqueca vahamatü neyani. Hipatü 'ivamarixi Cupesie miemete vahamatü menecüne. 24 'Uxa'arieca Sesareyapai meneta'axüani. Curineriyu nivarecueviecäitüni varuta'nieca yumarepa yuhamicuma müvanaqui'eriecai. 25 Heutahaximecacu Pecuru, Curineriyu nenucanaque. Hetüana 'ucaveca nenevieri pipitüa. 26 Pecuru nenucuquetüani müpäü 'utaitü, Quenanucuquexi. Nesü 'ahepäü necanitevitüni. 27 Metecuxatacacu mana neutahani. Nivaretaxeiya yuvaücavame memüyuxeürie. 28 Müpäü

tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, que mü'ane Huriyu teviyari mühücü pücatauniva mütiyjanicü xeime nuivarisie, va'aurie mamienicü. Perusü Cacaüyari müpaü pünetiutahecüatüa tevi mücayüve müpaü mütayüni quename tevi 'axa 'ane quename ca'itiya. ²⁹ 'Ayumieme necanecu'imavatü necaninuani quepaucua nemeyevitüque. Hicü necanixecu'ivaviyaniqueyu titayari xenete'utanü'airi.

³⁰ Curineriyu müpaü tinitahüave, Ranuca'atu nepünehaquiecai 'epaucua. Cüa caviecacu tau yacütütü nenineneneviecaifüni nequita. Camü 'uqu nehüxie putique 'ixuriqui merücaüyeme 'anacatütü ³¹ müpaü 'utaitü, Curineriyu 'acu, pe'enierie 'anenevieri. Cacaüyari pümasiha'eriva que pemüti'acanimaya. ³² Mericüte, quetineutanü'a Cupepai. Queneta'ini Simuni Pecuru müteveva. Mücü Simuni navi 'uhayame quie peca haramara tesita. Nuame pümatitaxatüani. ³³ Hicü cuitü nepütiutanü'a. 'Ecüsü 'aixüa petiniuyurieni pemunuacü. Hicüsüari tanaitü 'uva tepütacuxeüri Cacaüyari hüxie temi'enienicü naima Ti'aitame mümati'aitüa.

Pecuru que mütiyarutaxatüa Curineriyusüa

³⁴ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Yuricü hicürixüa nepütimate, Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri, ³⁵ masi yuxexuime nuivarite vasata que mü'ane müreiyehüviri, que mü'ane heiseriemecü yamütiyuriene, Cacaüyari pitanaqui'eri 'iya. ³⁶ Niuqui 'aixüa manuyüne meyenü'a 'Ixaheri xiüyarimama vahesüa müpaü paine quename Qesusi Cürisitu vapitüani yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü. Mücü Qesusi yunaime tiva'aitüvame canihücütüni. ³⁷ Xemeri xepütemate naisarie Cüreyasie que mütiyü, Carereyasie tiusütüariecu quepaucua Vani mütihecüatacai que memüteca'üyarieniquecai. ³⁸ Qesusi Nasaretitanaca canihücütüni, que mü'ane Cacaüyari micaviri yu'iyari Mütiyupatacü türücariyacü. Mücü 'aniyueicacaitüni 'aixüa tiyurienetü, yunaime Cauyumarie müva'uximatüacai varanayexürüvatü, Cacaüyari muyeicacaicü hamatüana. ³⁹ Tameta tepühüme temunenierixü temütehecüata naima hepaüsita que mütiyurie Huriyusixi vacuiepa Querusaremesie. Müme menimieni me'icavivatü cüyesie. ⁴⁰ Cacaüyari nenucuquetüani hairieca tucarisie. Nipitüani masiücütü mayanicü ⁴¹ yunaitü teüteri meca'ixeiycacu, tehecüatamete xeicüa Cacaüyari müvaranuyexei matüaripai menixeiya, temixei tame temütecuacai temüte'u'i hamatüana müquite vasata 'anucuquecu. ⁴² Pütasi'uta'aitüa temütevacuxaxatüvanicü teüteri, temütehecüatanicü quename 'icü hücü que mü'ane Cacaüyari micaye 'ayenenieremete müquiteta va'isücame mayanicü. ⁴³ Hepaüsitanata yunaitü texaxatamete mecatenihecüatani müpaü me'utiyaatü, müme hesiena yuri memüte'erie tinivareuyehüvirieni tita 'axa memüte'uyuricü hesüana memümiemetecü.

Teüteri memücahuriyusixitücai meheixeyatü que memüte'acü 'Yari Mütiyupata

⁴⁴ Mericüsü 'icü niuqui ticuxatacacu cuxi Pecuru, 'Yari Mütiyupata vahesie tiniviyani, yunaitü niuqueiya memü'enie vahesie. ⁴⁵ Yuri memüte'eriecai Pecurumatü memü'axüa memühuriyusixitücai mecanihüxiyacaitüni memücahuriyusixi müpaü memüte'umiquecü, 'Yari Mütiyupata vahesie mutatuiaçü. ⁴⁶ Mepüva'eniecai metecuxatame niuquitecü, 'aixüa me'utiyaneme Cacaüyari hepaüsita. ⁴⁷ Mericüsü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Quepai püvanenasitüiya ha, memücaca'üyarienicü 'ime. Havaicü. 'Yari Mütiyupata meputanaqui'erixüa tahepaü. ⁴⁸ Tinivaruta'aitüani

memüca'üyarienicü Quesusi Cürisitu mehüavetü. 'Ana menitavavirieni vahesüa 'amüreutevinicü yapaümexa tucari.

11

Pecuru que mütivarutahecüatüa memüyuyexexeürivacai Querusaremesie

¹ Mericüsü nü'arisixi ta'ivamata Cureyasie memü'uvacai meteniutamarieni quename müme memücahuriyusixitücai me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya. ² Quepaucua Querusaremesie meutiyunixü Pecuru, müme xitequiya 'inüariyarisie miemete meniniuquixiecaitüni ³ müpaü me'utiyaütü, Titayari 'ecü petinua müme memüca'inüaritüarie xitequiya 'inüariyari'icü vahesüa, vahamatü perecuacai. ⁴ Pecuru tinivarutixatüatüyani xexuime que müreyü müpaü 'utaitü, ⁵ Ne quiecaru Cupe müracutevasie neneycacaitüni. Nenenenevietü, heinüsipäu 'aneme nexeyatü, necanixeiya paüri taheima 'acamieme tesitana tivütücaime savana 'amayeyevapaü tiyuxexeyame. Ne'aurie niucaveni. ⁶ Neni'ixüariecaitüni nehe'erivatü. Nenivaruxeiya nauca 'ücategoryari memexeyia cuiepa miemete, yeutari cuterixi viquixi taheima miemete. ⁷ Nepi'enie xeime müpaü münetiutahüavixü, Quenanucuquexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i. ⁸ Nesü müpaü neniutayüni, Tixaü Ti'aitame, tita 'axa müti'anene mücati'itiya hasuacua neteta pücaheutahave. ⁹ Hutarieca müpaü canetiniuta'eiya que mü'ane taheima mutaniucacai, Tita Cacaüyari müti'itie pepücahaine 'ecü quename 'axa ti'anene. ¹⁰ Haicacüa müpaü pütiuyü. Paüri naitü nanutihanieni taheima. ¹¹ Camüsü yapaucua menü'axüani yuhaicatü 'uquisi mücü qui nemüvayecatiseie, nehesüa memeyenü'ari Sesareyasie meheyecüneca. ¹² 'Iyari müpaü pünetiutahüavixü, Vahamatü quenemie tixaü pecati'a'iyaritüatü. 'Ime ta'ivama 'ataxevitü menesiteütacacu mana teneta'axüani. 'Uqui quita teneutahaxüani. ¹³ Mücü catatiniutahecüatüani que mütixei niuquü tuyame yuquita 'utiveme müpaü 'utaineme, Cupepai quetineutanü'a meamevitünicü Simuni Pecuru mütiiteva. ¹⁴ Mücü pümatitaxatüani niuquü cümana pemütavicueisitüarieni 'ecü, 'aquie quiecatarita metetavicueisitüarieni yunaitü. ¹⁵ Ne netiusutüacu neticuxatatü, 'Iyari Mütiyupata vahesie pütiuyiyaxü tahepaü sutüapai tahesie mütiuyiyaxüpaü. ¹⁶ Ne nepeye'erie Ti'aitame niuquieya que mainecai, Vani pütiuca'üyacai hacü, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacü. ¹⁷ Mericüte, Cacaüyari yaxecüa que mütatiupitüa yuri temüteta'erienicü Ti'aitame Quesusi Cürisitusie, müpaürita tinivarupitüani müme. Ne quesü netiyüvecai nemitanenananicü Cacaüyari. ¹⁸ Hicü 'icü me'u'enieca, cayuvatü meniumacaitüni. 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiyaütü, Mericüte Cacaüyari tinivarupitüani müme memücahuriyusixita memütehayeivanicü que memüteyuriecäi para tucari memexeyianicü.

Que memüteyuyexexeürivacai 'Anutiuyiquiyasie

¹⁹ Mericüsü müme memüveiyarietüvecäi 'umieriecu 'Esitevani meneutayeixüani. Meneta'axüani Penisiyasie Sipüresie 'Anutiuyiquiyasie. Ni- uqui mepücatevacuxaxatüvacai hipame, Huriyusixi xecüa. ²⁰ Hipatü müme mecanisipüretaritücaitüni mecanisirenetaritücaitüni. Müme 'Anutiuyiquiya me'u'axüaca metenivacuxaxatüvacaitüni Cüriyecusixi niuquü 'aixüa manuyüne Ti'aitame Quesusi hepaüsita. ²¹ Mücü Ti'aitame yütürüariyacü nivapareviecaitüni. Yuvaücavatü yuri mete'erietü, ta'aurie me'axürieca, Ti'aitamesie meteniviyani.

²² Mericüsü vahepaüsita mepu'enanaxü müme memüyuyexexeürivacai 'ana Querusaremesie. Verunave menenü'ani 'Anutiuyuquiyapai. ²³ Nuaca, nieretü 'aixüa quemütiuca'iyaricai Cacaüyari, caniyutemaviecaitüni. Yunaimenivatucacaitüni Ti'aitamesie memüteviyanicü ya'ayumiemetacacu va'iyari. ²⁴ Mücü 'uqui 'aixüa pütüyurienecai, pühüncai 'Iyari Mütiyupatacü, yuri püti'eriecai vaüca. Yumüretü yemecü Ti'aitamesie meteniviyacaitüni.

²⁵ Hicü Verunave Tarusupai neyani 'icuvaunetü Sauru. Heitaxeiyaca caneivitüni 'Anutiuyuquiyapai. ²⁶ Mana xei viyari mepuyurie memüyuyexexeürivacai vahamatü meyucuxexeürivatü. Yumüreme meteniva'üquitüacaitüni vaücava. 'Anutiuyuquiyasie teyü'üquitüvamete Cürisitiyanusixi mepüte'utaterüvari meri.

²⁷ Mericüsü 'ana menacnexüani texaxatamete Querusaremetari 'Anutiuyuquiyapai. ²⁸ Xevitü 'anucuqueca Hacapu mütitevacai tiniutahecüata 'Iyari müpaü titahecüatüacu quename hacaxa 'ayaniquecai vaücava naisarie teüteri mematitecaisie. Müpaü pütüyuü quepauca Cürauriyu müti'aitametücai mücü cuiepa. ²⁹ Yuxexütü teyü'üquitüvamete que memüteheixeyacai, meniyuvaüriyacaitüni tixaitü memüte'anun'anicü memüvaparvienicü yu'ivama Cureyasie memütamacai. ³⁰ Müpaüsü mepüte'uyuri. Meneinü'a va'uquiyarima vahesüa. Verunaveri Saururi menei'üni.

12

Cacuvu 'umieriecu Pecuru que müranutahüiya

¹ Mericüsü 'ana Herurexi müti'aitametücai mücü cuiepa nivarutiviya memüyuyexexeürivacai hipame 'axa vayurienique. ² 'Ixiparacü tiniuta'aita mümierienicü Cacuvu Vani mü'ivayatücai. ³ Retimaica que mütivanaquecai Huriyusixi, müpaüta 'arique niyiya Pecuruta, 'iya semanasie quepauca 'ixüararipa pa mücuxaxani mecuatü memüte'uhayevaxü. ⁴ Pecuru 'uviyaca nenutahüani. Nivaruhürütüani tamamata heimana 'ataxeime cuyaxi yunanaucatü memi'üviyanicü. Pasicua 'ixüarariyari 'aye'ayu teüteri vahüxie ni'atüarieniquecaitüni Pecuru mümierienicü. ⁵ Mücü ni'üviyariacaitüni casariyanata. Memüyuyexexeürivacai mecathayevatü nenevieri mepipütüacai Cacaüyari hesiena mieme.

Pecuru que mütiuxünarie casariyanata

⁶ Mericüsü quepauca Herurexi 'uxa'arieca mi'atüaniquecai Pecuru teüteri vahüxie mümierienicü, mücü tücarisie nicusucaitüni Pecuru yuhutatü cuyaxi naisata me'uti'ucacu, huta tepüayaricü 'acuvietü. Tehüvemete quitenie hüxi meni'üviyacaitüni casariyana. ⁷ Camüsü Ti'aitame niuquieya tuayame mana niütiqueni. Quitapai pucumerücaxü. Serietana heicuvaca Pecuru nenutahütüani müpaü 'utaitü, Quenanucuquexi xeiya. Tepüa panacaxüri mamayasie puxünixü. ⁸ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Quena'ahüa, 'acacaisie queneuquexi. Müpaü pütüyuri. 'Arique müpaü tinitahüave, 'Aücari quenivacuquema quenenanuveiya. ⁹ 'Anuyeyaca neiveiya. 'Asipücatimaicai muyuritücai que mütiyurienecai niuqui tuayame. Heinüsü püta pü'eriecai. ¹⁰ Me'anuyenexüaca xeime yuhutame tehüvemete va'aurie, tepüa 'itupariyarisie meniu'axüani quiecarisie muyenena. 'Itupari yücümana natenire vahesie mieme. Mana me'anuyenexüaca xeime cayesie menanuyenexüani. Yapauca neyani hesüana niuqui tuayame. ¹¹ Hicü Pecuru tiyumaica müpaü niutayüni, Hicürixüa nepütimate yuricü Ti'aitame meiyenü'a yuniuqui tuayame. Herurexi nesi'uviyacu pünesi'uxünaxü, Huriyusixi teüteriyari que memünetexeyacuai nai pünesi'uxünaxü.

¹² Mericüsü yatiumaica mana ninuani Vani Maricuxi mütitevacai varusieya quie, Mariya mütitevacai varusieya. Muva meniuxeuëricaitüni yumüretü meyunenevietü. ¹³ Itupari vari neyuitüani. 'Üimari püvayetüa Xute mütitevacai heu'enaque. ¹⁴ Tinetimani Pecuru münüquieyatücaicü, peru cacatineuyepieni müyutemaviecaicü. Masi 'unasarümetü quita tinivarutahecüatüani Pecuru quitenie mutivecaicü. ¹⁵ Müme müpaü metenitahüave, Tietü peca'amaica. Mücüsü, Xüari mücü pühücü 'utaitü, müpaü tinivacühüavecaitüni masi. Müme müpaü meniufiyuani, Niuquieya tuayame pühücü. ¹⁶ Pecuru mana puyuhayevacai heyuitüvatü. Meteheuyepieca menixeiya, menihüxiyacaitüni. ¹⁷ Yumamacü nivaru'inüaritüani cayuvatü memütamarecü, tinivarutahecüatüani Ti'aitame que mütiyavevitü casariyanata. Müpaü tinivarutahüave, Yaxequetenivarutahecüatüa Cacuvu ta'ivamarixita. 'Anuyeyaca xaüsie neyani.

¹⁸ Mericüsü 'ucatarecu cuyaxi yemecü meniuxamurietüvecaitüni queri tiyUNIXü Pecuru me'utiyaütü. ¹⁹ Herurexi heicuvauca pücaheitaxei. 'Ayu-mieme nivaruta'ivaviya tehüvemete, tini'aitacaitüni memücü'ivacü. Hicü Herurexi Cureya heyeyaca yapaümexa tucari neyuriecaitüni Sesareyasie.

Herurexi que mütiümü

²⁰ Mericüsü Herurexi püvaxeümacai Tirutari Sirunitari. Müme 'axeicüa meniu'axüani hesüana, me'itihamicutaca que mü'ane cuiépa ti'aitame quita mühüritäriecai Purasitütütü. 'Aixüa memüteyuxeyanicü menitavavirieni, vacuiepa quiecatari memeyehüacaicü 'icuai mematücünicü ti'aitame cuiéyarisie timieme. ²¹ Xeime tucarisie Herurexi ti'aitame 'ixuriquiyari 'anacätütü, ti'aitame 'uvenieyasie 'acaitü, tinivacuxaxatüvacaitüni. ²² Teüteri müpaü meniutihivacaitüni, Tevi püca'utaine, Cacaüyari püta putaine. ²³ Ti'aitame niuquieya tuayame yapaucua nivani 'aixüa müca'utainecaicü Cacaüyari hepaüsita. Cuisietü niümüni.

²⁴ Mericüsü Ti'aitame niuquieya naisarie pü'enieriecai niutimüire.

²⁵ Verunave Saurumatü Querusareme me'ayenexüaca yu'ütüma meniu-cunuaXüani 'aye'acu vahüritärica. Meneivitüni Vani Maricuxi mütitevacai.

13

Verunave Saurumatü heiva que memütehecü metecuxatatü

¹ Mericüsü memüyuyexexeuërivacai 'Anutiyaquiyasie hipatü mecatenix-axatametetücaitüni meteni'üquitametetücaitüni Verunave, Simuni Niqueri mütitevacai, Sasiyu Sirenetanaca, Manaheni ti'aitame Herureximatü memütivaverixü, Sauru. ² Müme Ti'aitame 'uximayasicaya yameteyuriecacu meyuhaquiecacu, müpaü niutayüni 'Yari Mütiyupata, Nehesie mieme xequenivarupata Verunave Saurumame 'ipaü memüte'uximayacacü que nemütivatahüave. ³ Me'yuyhaquieca meyutanenevieca vaheima me'utimeca memühüritäriecaicü, menivarutatüani.

Nü'arisixi que memütecuxatacai Sipüresie

⁴ Mericüsü 'Yari Mütiyupata nivarenü'ani. Sereusiyasie menecüne. Mana naviyasie menecüne Sipürepai. ⁵ Saramina me'u'axüaca metenihecüatacaitüni Cacaüyari niuquieya Huriyixixi vatuquiteta. Vani püvatupiritücai. ⁶ Cuié hap müyema 'amacuyevasie meniuyecüne Papuxipai. Mana meneitaxeyia xeime Huriyu mütiyunquevayametücai, ti'itavatü mütixaxatametücai, Paruquesusi mutitevacai. ⁷ Mücü necateitüni que mü'ane cuiépa

mühürütüariēcaisüa, Seruquiyu Pauru mütitevacaisüa mütimaivecaisüa. 'Iya nivaruta'inieni Verunave Sauru. Ni'eniēmücūcaitüni Cacaüyari niuquieya. ⁸ Vahepaüsita ni'uxiva'acaitüni мүсü tiyuquevayame 'Erimasi mütitevacai Cüriyecuxisi vaniuquicü. Nicunuitüamücūcaitüni que mü'ane cuiepa mühürütüariēcai yuri мүсacita'erienicü. ⁹ Saurutütü, Papuru mütitevata, хүнетү 'Yari Mütüyupatacü, 'ixeyatü, ¹⁰ müpaü niutayüni, Cari 'ecü pepühüne naime 'irümaricü nai 'axa müti'anecü. Cauyumarie pepünu'aya, pepica'una nai mütiheiserie, pepücatihayeva 'ecü pe'itunatü Ti'aitame huyeya müxexeuravi. ¹¹ Camüsü Ti'aitame pümasinenani yumamacü. Pe'acüpetü peca'ixeyavetü tau penayeimücü yapaümexa. Yapaucua pucucutuxaxüa pu'iyüri. Cumenetü xeime nicuvañcaitüni menühanacü mamayasie tiviereme. ¹² 'Iya cuiepa mühürütüariēcai 'uniereca que mütiyü yuri tiniuta'erieni. Pühüxiyacai Ti'aitame 'uquisicaya hepaüsita.

Papuru Verunavematü que memütēcuxatacāi 'Anutiyuquiyasie Pisiriya cuieyarisie

¹³ Mericüsü Papuxisie menecüne мүме Papurumatü memu'uvacai. Perüque menü'axüani Pamüpiriya cuieyarisie. Vani mana nanayeyani vahesie. Ta'aurie 'aveca Querusareme neyani. ¹⁴ Mүmesü me'anucüñeca Perüque, menü'axüani 'Anutiyuquiyasie Pisiriya cuieyarisie. Meheutahaxüaca Huriyusixi vatuquita 'uxipiya tucarisie mana menatecaitüni. ¹⁵ 'Utiterüvariecu 'inüari xapayari texaxatamete vaxapayari, tuquü vava'üte niuquü menenü'ani vahesüa müpaü me'utiyaütü, Ta'ivama xüca niuquü xehexeyani xemüvatuicanicü teüteri, yaxequeteneutaxata. ¹⁶ Papuru 'anucüñeca yumamacü varu'inüaritüaca müpaü niutayüni, Neuxei 'Ixaherisixi, xemeta Cacaüyari xemüteheueyhüviri, xequene'enanaca. ¹⁷ 'Icü 'Ixaherisixi teüteriyari vacacaüyari nivaranyeteüxü tatevarima. Teüteri vahesie mieme 'aixüa pütüiyuri quepaucua memücu'uvametetücai 'Equipitu cuieyarisie. Yütürücariyacü nivarayevitüni muva. ¹⁸ Huta teviyari viyari yacütütü tinivamicuacaitüni macumavesie me'u'uvacacu. ¹⁹ Varuca'unaxüaca 'atahutame nuivarite Canani cuieyarisie mana nivarupitüani vacue vahesie mütinacenicü. ²⁰ 'Arique nauca sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata viyari yacütütü 'isücate nivapitüacaitüni, 'ariqueta Samueri pütixaxatametücai. ²¹ Mericüsü 'ana menitavavirieni cuiepa ti'aitame. Cacaüyari nivarupitüani Sauru Sixi nu'aya Venicamini nuivarieyasie mieme. Huta teviyari viyari 'anucayacu ²² Cacaüyari nipata. Nicayeni Raviri, cuiepa ti'aitame mayanicü vahesie mieme. Müpaü tinitahecüata hepaüsitana, Ne nenitaxeyia Raviri Quisahi nu'aya, 'uquitüme ne'iyaripaü yaticamieme. Naime que münetinaque yatiniyuriemücü. ²³ 'Iyasie memüyecü xevitü, Cacaüyari que mainecaipaü 'Ixaherisixi vavicueisitüvame payeitüa Qesusi. ²⁴ Meripai canuavecacu cuxi мүсü, Vani tinivahecüatüacaitüni yunaime 'Ixaherisixi teüteriyari memüca'üyarienicü metehavevatü que memütēyuriēcai. ²⁵ Yu'uximayasica nüximetü Vani, müpaü niutainecaitüni, Que xetecu'eriva ne nemühücü. Nesü nepüchücü. Camü xevitü ne'utüma 'upamie. Nesü 'aixüa nepücatiucayari nehiesie mütinacenicü ni cacaiya nemixünirienicü nemiparevienicü.

²⁶ Neuxei 'ivamarixi, 'Apurahami xemüxiüyarimama, xeme Cacaüyari xeteheueyhüvirietü xemu'uva, xehesie mieme peyenü'ari 'icü niuqui que xemütetavicueisitüarieni manuyüne. ²⁷ Querusareme memütama va'quiyarimata mepücaheitima Qesusi, mepücaheitima texaxatamete vaniuquü 'uxipiya tucarisie mütiuterüvarüva, masi mepeye'atüa мүсü

niuqui me'enutahüatü. ²⁸ Sepa tixaü memücate'utaxei me'imienique, menitavavirieni Piratu mümierenicü. ²⁹ Mete'aye'atüaca naime hepaüsitana mütiuti'utüarie, mehecaxünaca cüyesie, teuquiyapa meneitateni. ³⁰ Cacaüyari püta müquite vasata nenucuquetüani. ³¹ Müixa tucari müme hamatüana memeutiyunixü Querusaremepaitü Carereyasie meheycüneca, müme mecanixeyacaitüni. Müme memunenierixü metenivahecüatüaca teüteri hicü cuxi.

³² Tameta tepütexetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, quename 'ipaü tiuyü que mütarutahüavixü tatevarima manuyüne. ³³ Cacaüyari 'enucuquetüaca Quesusi müpaü püreye'atüa tame temüvatüriyama tahesie mieme. Müpaüta hutarieca mieme cuicari Cuicari Xapayarisie müpaü paine, 'Ecüsü pecaninenivetüni, hicü nepümasi'utinuivitüa. ³⁴ Müpaü paineta quename 'enucuquetüayu müquite vasata, hasuacuari tavari catapünequecai müpaü 'utaitü, Ne yaneticamietü netinixepitüamücü tita nemütiuta'aitaxü Raviri hepaüsita. ³⁵ 'Ayumieme xeime cuicarisie müpaü paineta, Que mü'ane pemipataxü 'ahesie mieme, mücü pepücapitüani mütapü necü. ³⁶ Mericüsü Raviri yutucarisie miemete varuparevieca, Cacaüyari que mütiyücühüavecai, müpaü tineucuni Raviri. Yutevarima vahesüa neyani. Xüari putapünixü. ³⁷ Mücü masi que mü'ane Cacaüyari menucuquetüa, mücüri pücapünicai. ³⁸ 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme ne'ivama, müpaü tepütexehcüatüa, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarieni 'iya yamütiyuricü. Naime cümana xemüca'yüavecai heiserie xemüpitüarienicü Muixeri 'inüarieya niuquiyaricü, ³⁹ mücüsie meteviyatü yunaitü yuri memüte'erie heiserie mecanipitüarieca. ⁴⁰ Yumarima 'aixüa 'asixe'itüarienicü texaxatamete vaxapayarisie que maine,

⁴¹ Neuxei tave'ericate,
Xequene'iyarixieca xequenecui'ini.
Que nemütiyurieni ne mexi xe'u'ua,
Yuri xepücate'erieca sepa xevitü mütixe'utaxatüanique.

⁴² Mericüsü me'ayenexüaca Huriyusixi vatuquita, müme menivarutavavirieni 'icü niuqui memütecuxatanicü tavari 'uxipiya tucarisie. ⁴³ Tuquipa mehecünecu yumüretü Huriyusixi menivaranucuveiya Papuru Verunavemame, hipatüta Cacaüyari me'ayexeyatü Huriyusixi memayueitüa vahamatü. Müme metenivacuxaxatüvacaitüni menivatuicacaitüni memüyuhayevacü tavari memüca'yupatacü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu vahesie mieme.

⁴⁴ Hicü tavari 'uxipiya tucarisie 'esivatücacu yunaitü quiecatari meniycuxeürieni memi'enienicü Cacaüyari niuquieya. ⁴⁵ Huriyusixi mevaruxeyaca müme memüyucuxeüri, meniuye'uxiva'ani. Meneuniuni Papuru niuquieya hepaüsita 'axa metecuxatatü. ⁴⁶ Papuru Verunave mecamamatü müpaü meniutiyanüni, Püreyevecai temütexetaxatüanicü xeme Cacaüyari niuquieya meri. Xeme xepixani'eri, xecaniyuhecüatani 'aixüa xemücate'u'iyari xehesie mütinaquenicü tucari mücaxüve. 'Ayumiemicü ta'aurie tepaxüri, nuivarite tenivatahüavicuni. ⁴⁷ Müpaü pütatiuta'aitüa Ti'aitame müpaü 'utaitü, Ne hecüarivivame nepümasi'ucaye nuivarite vahesie mieme Pemüvatavicueisitüanicü naisari cuie manunierapai.

⁴⁸ Hicü nuivarite me'l'enieca meniutemamaviecaitüni. 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari niuquieya hepaüsita. Yunaitü tucari mücaxüve memupitüarieniquecai yuri meteniuta'erien. ⁴⁹ Mücü cuiepa naisarie pü'enieriecai Ti'aitame niuquieya. ⁵⁰ Huriyusixi mepüvarutaxamuri

'ucari memütehayeixeyacai memümarivacai, quiecatari va'uquiyarimata, memüvaruveiyanicü Papuru Verunave. Menivaranuyenü'ani yucuepa. 51 Müme meneicasixüani tumuanari yü'ücatiesie 'inüari meyurietü vahepaüsita. 'Icuniyu meneta'axüani. 52 Teyü'üquitüvamete vaücava meniyutemamaviecaitüni, 'Iyari Mütiyupatacü mecanihüpünecaitüni.

14

Papuru Verunavematü que memüte'uyuri 'Icuniyusie

1 Mericüsü 'Icuniyusie meyuteütatü meneutahaxüani Huriyusixi vatuquita. Metenicuxatacaitüni, 'ayumieme yuri meteniuta'erieni Huriyusixi Cüriyecusitüxita yumüiretü. 2 Huriyusixi yuri memücate'eriecai mepüvarucunuitüa mepüvahaxüatüacai müme memücahuriyusixitücai ta'ivama vahepaüsita. 3 Müme masi müixa 'amepütitecai mecamaatü Ti'aitamesüa memümiemetetücaicü. 'Iya tinihecüatacaitüni niuqui 'aixüa que mütiuca'yari manuyüne hepaüsita. Püvarupitüaxüa yumamacü 'inüari mamarivaveme memüteyurienicü. 4 Hicü quiecatari hixüata mepüyusanaxü. Hipatü Huriyusixi vahesie meteniviyacaitüni, hipatüta nü'arisixi vahesie meteviyacai. 5 Müme memücahuriyusixitücai Huriyusixi vahamatü va'uquiyarima vahamatü menisütüani 'axa mevayuriecutü mevatuaxicutü. 6 Nü'arisixi yamepütehetima, mepüyuta'unaxüa quiecaritiesie Risitürasie Rerüesie mana hurava Ricahuniya cuieyarisie. 7 Muva mepe'uvacai metecusatatü niuqui 'aixüa manuyüne.

Papuru que mütiutuaxi Risitürasie

8 Mericüsü 'uqui Risitürasie pecatei müyutexiecai yü'ücatecü, hurietü mutinuivaxü hasuacua müca'uyeicacai. 9 Mücü ni'eniecaitüni Papuru ticuxatame. 'Iya 'ixeiyaatü, yatimaitü yuri müti'eriecaicü mütaviceuisitüarienicü, 10 carima müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi, 'a'ücate queneutixusera. Niutisuna, cuyeicatü nayani. 11 Teüteri me'ixeiyaaca Papuru que mütiuyuri, me'utihivatü Ricahuniyatari vaniuquicü, müpaü meniütüyani, Cacaüyarixi tahesüa mepacanexüa teüteri vahepaü meteyuxexeiyaatü. 12 Verunave meputaterüvaxü Cupiteri, Papuru mete'utaterüvaxü Mericuriyu mücü niuqui mecutuacü masi. 13 Cupiteri tuquieya quiecarie 'aurie manuve, mara'acameya niva'atüani turusixi va'avate xüturiyatücaime quiteniesie. Teüteri vahamatü, 'iya mavari nivacui'riemücaitüni. 14 Me'u'enanaca nü'arisixi Verunave Papuru, yu'ixuriqui metisanatü me'unasaxüaximetü meniu'axüani teüteri vahesüa me'utihivatü 15 müpaü me'utiyaatü, Xeme 'acu titayari müpaü xeteyurie. Tame xehepaü tecaniteüteritüni, xehepaü teteniu'iyarini. Tepütexetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne ta'aurie xemaxürienicü, xetehayevame 'icü yacü xemüyüa, Cacaüyarixi mayeyurisie xemüteviyanicü püta. Mücü muyuavi cuie haramara putivevi, naime vahesie mütiyeyeica tiutivevi. 16 Xeteüterima quepauca memanüticüpai nivapitücaitüni yunaime nuivarite yuhuyeta memeu'uvanicü. 17 Siepüre pücauyuhayevacai caheixeiyaatü que mü'ane mitahecüataque. 'Aixüa tiniyurienecaitüni, taheima mieme viyeri pütasipitüacai, 'icuaxi mutixuxuavere pütasipitüacai. Xe'iyarisie putihüniyaxü xemüteucacü xemüyutemamaviecaicü. 18 Müpaü me'utiyaaca haveri mieme xeiçüa menivarucunütüani teüteri mavari memücavacui'rienicü. 19 Mericüsü Huriyusixi mana meniu'axüani 'Anutiuyquiyasie 'Icuniyusie meheycüneca. Menivarucunütüani teüteri. Menitituaxixüani Papuru.

Meneihana quiecaris tesie müquime me'eritü. ²⁰ Teyü'üquitüvamete mehaquetücünecu 'auriena, nanucuqueni. Quiecarisie neutahani. 'Uxa'arieca Rerüve petüa Verunavematü.

²¹ Mana niuqui 'aixüa manuyüne metenivacuxaxatüvacaitüni quiecatari, yuvaücavame meteniva'üquitüacaitüni. 'Arique ta'aurie menaxürieni, Risitürasie 'Icuniyusie 'Anutiyuquiyasie meniuyecüne.

²² Teyü'üquitüvamete va'iyari meniutuicaxüani metevacuxaxatüvatü para yuri mete'erietü memüyuhayevacü, müpaü me'utiyaütü que müreyevese vaüca te'u'uximatüarieme temeutahaxüani Cacaüyari müra'aitasie. ²³ Naisarie memüyutixexeürivacai va'uquiyarima menivaranucayasa. Meyutanenevieca me'uyuhaquieca mepihüritüa Ti'aitame müme yuri memüte'uta'erie hesiena vahepaüsita.

Que memüteheta'axüa 'Anutiyuquiyasie Siriya cuieyarisie

²⁴ Hicü Pisiriya cuieyarisie mepuyecü. Pamüpiriya cuieyarisie meniu'axüani. ²⁵ Perüquesie niuqui mete'utixataca meniucayune Hatareyasie.

²⁶ Mana naviyasie menecüne 'Anutiyuquiyasiepai haque memetatüya Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyarinicü vahesie mieme, memüte'uximayacacü que memüteheye'atüa. ²⁷ Me'u'axüaca menivarucuxeürieni memüyuyexexeürivacai. Metenivacuxaxatüvacaitüni quepaümeme mütiyurienecai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü, müpaüta que müreteni yuri memüteta'erienicü nuivarite. ²⁸ Müixa meniuyuhayeva teyü'üquitüvamete vahesüa.

15

Querusaremesie que memüte'uyu'eni

¹ Mericüsü hipatü Cureya meheyecüneca meteniva'üquitüacaitüni ta'ivama müpaü me'utiyaütü, Xeme xüca xitequiyacü xeca'inüaritärieni que maine Müsexi yeiyarieya, xepüca'yüvave xemütavicieisitüarienicü. ² Papuru Verunave yemecü meniniuquixiecaütüni niuqui metexüatüacai müiremecü vahepaüsita. 'Aixüa meniyrüeni Papuru Verunavematü hipatü müme me'üaritä Querusareme memanaticünecü nü'arisixi vahesüa 'uquiravesixi vahesüa 'icü niuqui hepaüsita.

³ Mana memüyuyexexeürivacai mepüvarenü'a. Penisiyasie Samariyasie mepuyecü metecuxatatü nuivarite vahepaüsita quename ta'aurie me'axürie me'utiyaütü. Yunaime ta'ivamarixi mepüvatemavieriyacai yemecü.

⁴ Meheta'axüaca Querusareme, müme memüyuyexexeürivacai nü'arisixi 'uquiravesixi yunaitü menivarutanaqui'erieni. Metenitahecütatani naime que mütiyurienecai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü. ⁵ Mericüsü hipatü Pareseusixi vahepaü memütectu'erivacai mecananucu'uni müpaü me'utiyaütü, Peuyevese temüvata'aitüani memü'inüaritärienicü xitequiyacü, Müsexi 'inüari niuquiyarisie yamemütecahunicü reuyevese.

⁶ Hicü meniycuxexeürieni nü'arisixi 'uquiravesixi yametehetimanique 'icü niuqui hepaüsita. ⁷ Vaüca niuqui mexüatüacacu, Pecuru 'anucuqueca müpaü tinivarutahüave,

Neuxei 'ivamarixi, xeme müpaü xepütimate, Cacaüyari meripaitü pünesi'anuyexi zesata, müme memücahuriyusixi memi'enienicü niuqui 'aixüa manuyüne ne ne'utaniucacacu, mücücü memütavicieisitüarienicü.

⁸ Cacaüyari ta'iyari mümate tinivarutahecütatüni vapitüatü 'Iyari Mütiyupata tahepaü. ⁹ Yücü pücatatiuxei müme tame. Yuri mete'uta'eriecu nivaru'itirieni va'iyari. ¹⁰ Hicü camüsüari, titayari xete'i'isipatüve Cacaüyari, titayari

yuyeyari xetevaranuyetequirie teyü'üquitüvamete puixisixi vahepaü. Tatevarima tameta tepütatexiecai temenuyetenicü. ¹¹ Masi Ti'aitame Qesusi 'aixüa mütiuca'iyaricü yuri tepüte'erie quename tetavicueisitüarieni tame vahepaü.

¹² Mericüsü yunaitü cayuvatü meputamarixü, mepüvaru'enie Verunave Papuru metehcüatame 'inüari mamarivaveme que mütiyuriencacai Cacaüyari memücahuriyusixi vasata müme metecuxatacacu. ¹³ Cayuvatü mehexasiyacacu müpaü tinivaruta'eiya Cacuvu, Ne'ivamarixi xequenene'enieca.

¹⁴ Simuni tiniutahecüata Cacaüyari meripai que mütiyuvaüri menyuxeyiacü xei nuivariyari nuivarite vasata hesüana memümüiemetetünicü. ¹⁵ Yaxeicüa paine texaxatamete vaniuqu, müpaü que müre'utüariepaü,

¹⁶ 'Arique ta'aurie nepaveni.

Raviri quiya nepütavevieni mü'unicai.

Cüyexiyari mana meutihe nai nepanucu'uitüani.

Nepiseiriya.

¹⁷ 'Ayumieme teüteri memüyuhayeva menicuvaucuni Ti'aitame

Yunaitü nuivarite vahesie mieme nemücühüavarüva

Neteüterima memüteteteva

¹⁸ Müpaü paine Ti'aitame masiücüme meyeitüa 'icü matüaripai.

¹⁹ 'Ayumieme ne 'ipaü nepüticu'eriva, tepücava'uximatüaca müme memücahuriyusixi ta'aurie memaxürie Cacaüyarisie memüteviya. ²⁰ Xapacü tepüvata'aitüani xEICÜA memüyucuerivayuriecacü tita mütiSEVIXIMA tetexi vahesie mütiemiecü, mücÜ hepaüsita, memücavacumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, memüyucuerivayuriecacü 'ucaviyacame vaiyarieya hepaüsita xuriya hepaüsita memüca'icuanicü. ²¹ 'Iya Muisexi meripaitü hicüque püvarexeiya müme memitahecüata quiecarı mucumanesie vatüquiteta yamemüte'ititerüva 'uxiPIYA tucarisie.

²² Mericüsü nü'arisixi 'uquiravesixi vahamatü yunaitü memüyuyexexeürivacai vahamatü 'aixüa 'aneme meni'eriecaitüni yusata memüvaranuyexeyiacü 'uqusi, memüvaranunü'anicü 'Anutiyuquiyapai Papuru Verunave vahamame. Menivaranuyexeyia Cura Varüsavaxi mütiTEVACAI, Siraxi meta. Müme 'uqusi mepüte'aitametetücai yu'ivama vasata.

²³ 'Ipaü meteniu'utüani memenuhurienicü xapa, Nü'arisixi 'uquiravesixi 'ivamarixi tecanixevaüritüaca ta'ivamarixi 'Anutiyuquiyasie Siriyasie Sirisiyasie xemümüiemete xemünüivarite. ²⁴ TePU'ENANA quename HIPATÜ tahesüa miemete mexexamurietüvecai yuniuquicü xe'iyari meyuitüatüvetü mexe'aitüatü xemüyu'inüaritüanicü xitequiyacü, 'inüari niuquiyarisie yaxemütecahunicü. Tame tepücateva'aitüa. ²⁵ Mericüte, 'axeicüa te'uta'enieca 'aixüa 'aneme teni'eriecaitüni temüvaranuyeteüxcü 'uqusi temüvaranunü'anicü xehesüa Verunave Papuru temüvanaku'eri vahamame.

²⁶ Müme yutucari meniyeTUACAitüni Qesusi Cürisitu Tati'aitüvamesüa memümüiemetecü. ²⁷ 'Ayumiemericü tepüvarenü'a Cura Siraxita. Müme yuniuquicü yaxeicüa mepütexehcüatüani.

²⁸ 'Aixüa 'anemeta tepü'eriecai tameri, 'iyari Mütiyupata, haheteme temücaxeti'icatüanicü, 'icü xEICÜA que müreyevese, ²⁹ xemüca'icucacü tita tetexi memüTExatüarie, xuriya, que mü'ane mücaviyacame vaiyarieya, xemücavacumaüvanicü que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xüca mücÜ xeca'umayüani, 'aixüa xepüyüaca. Müpaü xEICÜA cani'aneni.

³⁰ Mericüsü müme memeyenü'ari meniu'axüani 'Anutiyuquiyasie. MevarucuxeürieCA yunaime meniyeTUANI xapa. ³¹ Me'itaterüvaca

mecaniyutemamaviecaitüni 'ivamarixi memütuicariecaicü. ³² Cura Siraxi memütexaxatametetücaicü, vaüca metecuxatatü menivatucacaitüni yu'ivama, menivaseiriyacaitüni. ³³ Yapaümexa tucari me'uyurieca, yu'ivama vahesüa menecüne 'aixüa metevaxeyatü. Müme memüvareyenü'a vahesüa meniu'axüani. ³⁴ Siraxisietü 'aixüa tini'eriecaitüni mana muyuhayevacü. ³⁵ Papuru Verunavematü mana meniyuhayevani 'Anutiyuquiyasie mete'üqitatü Ti'aitame niuquieya, metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne hipame yumüireme vahamatü.

Papuru 'icu'eirieca Verunave que müretüa hutarieca ticuxatatü

³⁶ Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, Papuru müpaü tinitahüave Verunave, Cümüsüari hutarieca tepüyehu, ta'ivama tepüva'ivatayu naime quiecaritiesie haque temütecuxatacai Ti'aitame niuquieya, parasü que metecahu. ³⁷ Verunave nivitümücücaitüni Vani Maricuxi müttitevacai. ³⁸ Papururi müpaü tinicu'erivacaitüni, 'aixüa püca'anecai memenuvitünicü que mü'ane müvarecu'eirie Pamüpiriyasie, vahamatü mücahetüa müti'uximayacacü. ³⁹ 'Ayumieme mepuyeha'a, mepeutayeixüa. Verunave Maricuxi havitütü naviyasie petüa Sipürepai. ⁴⁰ Papururi 'enuyexeyaca Siraxi caneyani. Ta'ivama menihüritüani Ti'aitame 'aixüa mütiuca'iyarinicü müme vahepaüsita. ⁴¹ Siriyasie Sirisiyasie puyetüa vatuicatü müme memüyutixexürivacai.

16

Timuteu que mütvateütacai Papuru Siraxi

¹ Mericüsü Rerüve Risitüra caneta'ani. Mana pecatei tiyü'üquitüvame Timuteu titevatü. Varusieya Huriyu yuri müti'eriecai nihücütücaitüni, quemasieya Cüriyecu tihücütücai. ² 'Ivamarixi Risitüratari 'Icuniyutari menihecüatacaitüni. ³ Papuru pita'ini hamatüana müyemiecü. Ni'inüaritüani 'ixitetü Huriyusixi teüteriyari vayeiyari que maine, Huriyusixi muva memütamacai vacü, yunaitü memimaicaicü quemasieya mücüriyecutücaicü. ⁴ Mecu'uvatü quiecaritiesie menivahüritücaitüni yamemütecahunicü 'aisicasie que memüte'aitacai nü'arisixi 'uquiravesixi Querusaremetari. ⁵ Memüyutixexexürivacai menituicariecaitüni yuri mete'erietü. Tucaricü que memüyupaümecai metenimüiriyacaitüni.

Papuru heinüsita que mütxei Maseruniyatanaca

⁶ Mericüsü Püriquiyasie Carasiya cuieyarisie meniyuecüne. 'Iyari Mütiyupata püvanenacai 'Asiyasie memütecuxatanicü niuqui. ⁷ Misiya cuieyari tesita me'u'axüaca Vitiniyasie meneuyeyunequecaitüni. Quesusi 'Iyarieya yapücativarupitüa. ⁸ Misiya cuieyari tesita me'uyenexüaca mana meneucacüne Türuhasipai. ⁹ Yüvicüta heinüsita Papuru nixeiya 'uqui Maseruniyatanaca muva 'utiveme yatavavirietü müpaü 'utaitü, Quenanaye'a 'anataüye Maseruniyapai, quetaneparevieca. ¹⁰ Yuheinüsita 'ixeyacau cuitü tepicuvau que temüte'anucü necü 'anutaüye Maseruniyapai müpaü tete'umaica Cacaüyari müta'si'uta'inie temütevaretaxatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne.

Que memüte'anutaxüriya Piripusie

¹¹ Mericüsü Türuhasi tehecüneca heiseriemecü tecaneta'axüani Samutürasiasie, 'uxa'arieca Quiecarari Mühecuasiepai teneta'axüani, ¹² 'arique Piripusiepai. Mücü quiecarari 'amüyeva nihücütücaitüni 'esimüyeyeu hesiena

mütiviya Maseruniya cuieyarisie. Xumatari canivacuruniyatücaitüni. Yapaümexa tucari teniuyurieni 'iya quiecarisie. ¹³ 'Uxipiya tucarisie tepanuyenexüa quiecarie tesie. Mana hatüa tesita mürayutinenevitüre 'uveme teni'eriecaitüni. Mana tetiyaxeca tenivarutaxatüani 'ucari mana memüyuxeürrie. ¹⁴ Xevitü 'uca Ririya mütitevacai purupura 'ixuriquiyari mutuacai Tiyatira quiecarisie mieme meyexeiycacai Cacaüyari, mücü pütasi'u'enie. Ti'aitame nivatiyepieni 'iyarieya m'enenicü Papuru que mainecai. ¹⁵ Mücü puca'üyarie, quiena quiecatarita. Hicü cataniuta'inieni müpaü 'utaitü, Xeme Ti'aitamesie yaneticamieme xüca xenes'erieca, neque xequeneu'axüaca, mana xequeneteneni. Müpaü 'utaitü vaüriyarica cataniupitüani.

¹⁶ Mericüsü mürayutinenevitüre tehecünecu, 'üimari vaüriyarica müti'uximayacai catananucunaque. Xevitü cacauyari pinücai mütimaicai que mütiyüniquecai 'arique. Mücü ticuxatatü que mütiyüniquecai vaüca pütü'ivacai yucusiyarima vahesie mieme. ¹⁷ Mücü pütasi'uveyiyacai Papuru tameta. Putahivacai müpaü 'utaitü, Cacaüyari taheima macavesie mieme mepüte'uximaya 'icü 'uquisi. Mepütexetahecüasitüani huye xemütaviceuisitüarienicü. ¹⁸ Müpaü tiniyuriencaitüni müixa tucari. Hicü puti'uxixü Papuru. Ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave 'iya cacauyari, Qesusi Cürisitusüa nemümiemecü nepümasita'aitüani, queneuxüna.

¹⁹ Cuitü nixüna. Cusiyarimama me'unenierca que müretüa cümana memüte'ivaniquecai, mepüvarutivi Papuru Siraxi. Quiecarie hixüapa mepüvarehapa haque va'uquiyarima memacatei. ²⁰ Mevarevitüca püraheturisixi memü'isücatetücai vahesüa, müpaü meniutiuyani, 'icü teüteri mepüvaxamurietüve tahesüa quiecatari. Mecanihuriyusixitüni. ²¹ Mepihecüata tutuyari tame Xumatari temücatauniva temitanau'ierieni yatemüteyurienicü. ²² Yunaitü meniyucuxeürieni vahepaüsita. 'Isücate va'ixuriqui menivaranutihünirixüani. Meteniuta'aita memüteiveiyanicü cüyecü. ²³ Mevarutivaca vaüca, menivaranutaxürieni casariyanata. Menihüritüani 'aixüa mütiva'üviyanicü tihüveme. ²⁴ Mücü 'aisica 'utanaqu'erieca nivaranutaxürieni mutapurupai. Neiy'euitüani va'ücate tiyxürüvamesie.

²⁵ Mericüsü tucari hixüapa yacütütü Papuru Siraximatü meyunenenevitü meninüavacaitüni Cacaüyari. Vahamatü memanutaxüriyacai meniva'eniecaitüni. ²⁶ Yapaucua cuie carima niutayuan, casariyanatüa mieme tiutayua. Naitü quiteniete püreutenirixüa. Yunaima vatepüate canacaxürieni vamamasie va'ücatesie. ²⁷ 'Anutanierca tihüveme, 'ixeiycaca casariyana quitenie hatetenime, yucusira nivatihana yumienique, memanutaxüriyacai meyuta'unaxüame 'erietü. ²⁸ Papuru carima nitahivieni, Penücahürixüa peti'acuinitüani rehüavetü, Tame tanaitü 'uva tecanayeteni haitü. ²⁹ Ita'aitüaca tai, 'utayüyüacatü, quita neutasuna. Pucave Papuru Siraxi vahetüa. ³⁰ Tacua varanuyevitüca müpaü niutayüni, Neuxei, tita reuyevese yanemütiyurienicü nemütaviceuisitüarienicü. ³¹ Müme müpaü meniutiuyani, Yuri quetineuta'eri Ti'aitame Qesusisie, mücü pëcanitaviceuisitüariemücü 'ecüri, 'aque quiecatarita. ³² Metenivacuxaxatüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'iya, yunaima quitana memüye'uvacai hamatüana. ³³ Mücü nivarevitüni cuitü yüvicüta, nivarahauxixüani memaveiyatücateisie. Yareutevitü mepuca'üyarie 'iya, yunaitü hesüana miemete 'axeicüa. ³⁴ Yuquie varevitüca

mexasie 'atinapini, yunaitü yuri mete'uta'erieca Cacaüyarisie 'axeicüa meniütetemamaviecaitäni.

³⁵ Hicü 'ucatarecu 'isücate yutupirisixi menivarenü'ani müpaü me'utiyaütü, Quenivarutixüna mücü teüteri. ³⁶ Tihüveme nitahecüatüani Papuru 'icü niuqui hepaüsita, müpaü 'utaitü, 'Isücate niuqui meneyenü'ani xemütixünarienicü. Hicüsüari xe'ayecüneme xequenehu xeca'uximatüarietü. ³⁷ Papuru müpaü tinivarutahüave, Müme mepütasi'utiva yunaime vahüxie sepa 'isücame havai pücatatahüave, sepa temüxumanusixi. Mepütasi'anutaxüri. Caucasü hicü metasi'anuyenü'ani 'avie. Tixaütütüri, 'uva meque'u'axüani, mümetütü mequetasi'anuyevitüni. ³⁸ Tupirisixi metenivarutahecüatüani 'isücate que mütiyüü. Quepaucua memü'enana quename Xumanusixi mehümetücai, mepümamacai. ³⁹ Me'u'axüaca menivanütüacucaitäni, mevaranuyevitüca menivarutavavirieni memüyehucü 'iya quiecarisie. ⁴⁰ Hicü casariyanata me'ayenexüaca Ririyasüa meniu'axüani. Mevaruxeiyaca yu'ivamarixi menivatuicani menecüne.

17

Tesarunicatari que memüteyuxamuriecai

¹ Mericüsü 'Amipipurisie 'Apuruniyasie me'uyecüneca meneta'axüani Tesarunicasiepai. Huriyusixi vatuqui mana niuvecaitäni. ² Papuru que mütiyeyariyatücai, vahesüa neutahani, hairieca 'uxipiya tucarisie tinivacuxaxatüvacaitüni ³ 'utüaricasie mieme vahecüatüatü vatuicätü quename reuyevcai 'iya Cürisitu heiserie mupitüarie müticuinecü müquite vasata manucquenicü, müpaü 'utaitü, 'Icü nemüxehecüatüa, 'icü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitu canihücütüni Quesusitütü. ⁴ Hipatü müme yuri meteniufa'erieni, Papurusie Siraxisie meteniuvia. Yümüretü Cüriyecusixi memeyexeyacai Cacaüyari, yumüretü 'ucari ve'emete mecanihümetücaitäni. ⁵ Huriyusixi yuri memücate'eriecai me'uxiva'atü menivaruta'inieni hipame 'axa memüteyuriecai quiecarixi hixüapa memü'uvacai, mevaruxeüriea yumüireme menivareutaxamuriexüani quiecatari. Casuni quie me'u'axüaca mepüvarutavaviri memüvaranuyevitünicü nü'arisixi quiecatari memüyuyexexetüvacai vahürüpa. ⁶ Mecavataxeiyavavetü, Casuni hipame 'ivamamata mepüvarahapa 'isücate vahüxie müpaü mete'uhivatü, 'Ime naisarie cuiepa memütama menivaxamurietüveni, 'uvata meniu'axüani. ⁷ Casuni nivarutanaqui'erieni. 'Ime yunaitü yamepücatecahu Sesaxi que müti'aita, meniütiyuani quename xevitü ti'aitametütü 'a'uyeica Quesusitütü. ⁸ Müpaü me'utiyaütü menivamuinacaitüni yunaime memü'uvacai, 'isücateta memi'enie 'icü. ⁹ Casuni hipatüta meniucuetatüarieni 'uxa'atüni varie 'asimücatiyünicü, meniütixünarieni.

Papuru Siraximatü que memütecuxatacai Vereyasie

¹⁰ Mericüsü cuitü yüvicüta teyü'üquitüvamete mepüvarenü'a Papuru Siraxi memüyehucü Vereyasiepai. Mana me'u'axüaca Huriyusixi vatuquita meneutahaxüani. ¹¹ Mana memütamacai Huriyusixi yemecü 'aixüa mepüte'u'iyaricai, Tesarunicatari yamecate'u'iyaricacu. Menitanaqui'erieni niuqui vaüca meyuvauüriyatü. Tucariçü metenicuvautüvecaitüni 'utüarica xapayarisie siparasü xüca müpaü 'aneniqueyü 'icü. ¹² Yümüretü müme yuri meteniufa'erieni. 'Ucari memüçüriyecusixitücai memüseüyecai, 'uquisita yuvaüvatü yuri mepüte'uta'erie. ¹³ Mericüsü Huriyusixi Tesarunicatari metenetimani quename Papuru tihecüatacai Cacaüyari niuquieya Vereyasie. Manarita meniu'axüani mevacyuitüvatü mevamuinatüvetü teüteri

yumüireme. ¹⁴ 'Ivamarixi cuitü meneinü'ani Papuru haramara tesita müyemiecü. Siraxi Timuteu Vereyasie meniyuhayeva. ¹⁵ Müme memiteütacai Papuru meneivitüni 'Atenasiepai. Mana menitinuaxüani 'iya müpaü tivaruta'aitüacu, Siraxi Timuteu hesüana memü'axüanicü mexüima.

Papuru que mütiuyeicacai 'Atenasie

¹⁶ Mericüsü Papuru vacuevietü 'Atenasie, yu'iyarisie niyühüavecaitüni müvaxeyacaiqü quiecatari tetexi me'ayexeyame yemecü. ¹⁷ Tuquita niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü, hipameta Cacaüyari memayexeyacai vahamatü. Quiecaru hixüapata tucaricü niuqui nixüatüacaitüni mana memü'uvacai vahamatü. ¹⁸ Hipatü 'Epicureyusixi 'Esituicusixi temaivavemete meniti'eiyarümeccaitüni. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Titacuta raineniqueyu 'icü niuquivivame, hipatüta 'ipaü mete'utiyuanecai, Süricüte cacaüyarixi xaüsie miemete nivahecüatani. Müpaü meniutiyuanecaitüni Papuru Qesusi müxatacaicü, müquite que memüte'anucu'uni müticuxatacaicüta. ¹⁹ Meneivitüni 'isücate 'Arexü yemuriyarisie memüyuyexexeürivacai vahürüpa müpaü me'utiyaütü, Siparasü tame xüca teyüvaveni temeitimaniqueyu que mütitita 'icü 'üquisica mühecua pemüxata. ²⁰ Xaüsie timieme pepütasi'atüiri tanacata. 'Ayumieme tecatenetaniqueyu que maine 'icü. ²¹ 'Atenatari yunaitü, cu'uvamete mana memü'ivatätüveta 'asimepücateyuruva, tixaütü mütihecua mepütahüavicu mepüte'eniecu xEICÜA.

²² Hicü 'isücate vahixüata 'uветü 'Arexü yemuriyarisie müpaü niutayüni Papuru, Neuxei 'Atenatari, necanixexeyani xeme naimecü xevarayexeyame memanucuneniere. ²³ 'Uva necuyeicatü ne'ixüarietü tita xemüte'ayexeyia, neneitaxeyia mürayutimavatüre, hesiena mütiuti'utüari 'ipaü, CACAÜYARI TEMÜCAMATESIE PÜMIEME 'ICÜ. Mericüte, que mü'ane xemayexeyia xeca'imaitü, mücü nenixetahecüatüamücü ne.

²⁴ Mücü Cacaüyari mitivevi cuie, nai cuiepa mütimieme, mücü tini'aitani muyuavisie cuiepata. Mücü mamacü müveviyata püca'ayeca tuquita, ²⁵ teüteri yumamacü mepüca'eyexeyia, tixaü mücareuyehüvacü. Mücütütü pütivamicua vatucari va'ia naima.

²⁶ Xeime tevi va'uquiyari 'ayeitüaca, püvarutivevi yunaime nuivarite naisarie cuie manuniere memütamacacü. Vatucarite meripai pucaye, vacuie 'inüariyari tiucaye ²⁷ memicuvaanicü Cacaüyari siparasü mecumetüvetü memitaxeyiacü. Xüari mücü teva püca'uyeica taxexuime tahesüa. ²⁸ 'Iyasie teteviyatü tenayeneniereni tenicuyuaneni teniu'uvani, müpaü que memutiyuanepaü hipatü teyününüavamete xehesüa miemete, Tame hesiena tepüyecü, me'utiyaütü. ²⁹ Mericüte, xücasü hesiena teyecüne, 'aixüa püca'ane para müpaü temüte'ixeyiani hurupaü püratapaü tetepaü 'aneme, tevi veviyayapaü 'aneme, tita tevi mütiyücüühüavepaü 'aneme. ³⁰ Mericüsü Cacaüyari 'axa pücatixeyiacai tita memüteyuriecai quepauca 'asimemücatemaicai, peru hicüri püvahecüasitüa yunaime teüteri naisarie memütama memütehayanicü que memüteyurie. ³¹ Xeime tucari pütüicaye müva'inüatanicü cuiepa memütama heiseriemecü yüanetü, 'iya 'uqui manuyexei yatiyuriencacu. Cacaüyari yuricü nivarutahecüatüani yunaime, 'enucquetüaca 'iya müquite vasata.

³² Hicü me'u'enanaca müquite que memüte'anucu'uni, hipatü meninanaimacaitüni, hipatüta müpaü meniutiyuani, Hutarieca tepümasi'enieni 'icü hepaüsita. ³³ Hicü tiuhayevaca Papuru, vahixüata

nayeneni. ³⁴ Hipatü hesiena meteviyatü yuri meteniuta'erieni. Riyunisiyu mü'isücametücai 'Arexi yemuriyarisie miemetütüri, xevitü 'uca Ramarisie mütitevacairi, hipatüri vahamatü yuri mepüte'eriecai.

18

Papuru que mütiyuycacai Curinitusie

¹ 'Arique 'Atenasie heyeyaca Curinitusie neta'ani. ² Muva neitaxeiya xeime Huriyu 'Aqira mütitevacai Punitusie metinuivaxü yü'ütacame Pürisiramame. Xique punua 'Itariya cuieyarisie heyeyaca, Cürauriyu mütivaruta'aitüacü yunaime Huriyusixi memüyehücü Xumasie. Vahesie tiniuviya Papuru.

³ Vahepaü 'ivarica mexeyacaicü, vahesüa niucateitüni, meteni'uximayacaitüni yuhamatü. Müme 'ixuriqui quiyari mecanivevivametetücaitüni. ⁴ Xexuime 'uxipiya tucarisie tuqita tinicuxatacaitüni, Huriyusixi Cüriyecusixi yuri tiniva'eritüamücücaitüni.

⁵ Hicü Siraxi Timuteu meheyecünecu Maseruniasie, me'u'axüacu, Papuru niuquicü 'ayumiemetütü nayani, tivahecüatüatü Huriyusixi quename Qesusi hücü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütü.

⁶ Me'i'uxive'eriecacu 'axa me'utiyanecacu müme, Papuru yu'ixuriqui 'utacaseca 'inüari 'ayeitüaca, müpaü tinivarutahüave, Xeme yuhesie xepüteahüpa xüca xe'ucuini. Ne püta nepü'itiya. Hicürixüta memücahuriyusixi vahesüa nepüyemie. ⁷ Muva 'ayeneca xeime quie ninuani Cusitu mütitevacai quiecame. Mücü neyexeyacaitüni Cacaüyari. Quiena pehuracai tuqui.

⁸ Cürisipu tuqui va'üyaritütü yuri tinita'eririeni Ti'aitame, yunaitü quiena quiecatari hamatüana yuri mete'uta'erita. Yümüretü Curinitutari me'u'enanaca yuri mepüte'uta'eri mepuca'üyarie. ⁹ Yüvicüta Ti'aitame müpaü tinitahüave Papuru heinüsita, Pepücamaca, masi quetinecuxatani, cayuvatü pepücatiani. ¹⁰ Ne 'ahamatü 'anepuyeica, xevitü tixaü pücamasiviya 'axa masiyurienique. 'Icü quiecarisie yuvaücavame teüteri necanivarexeiyani.

¹¹ Xei viyari heimana 'ataxeime meseri mana puyuriecai tiva'üquitüatü Cacaüyari niuquieya.

¹² Mericüsü, Careuni cani'isücametücaitüni, 'Acaiya cuieyarisie mühüritüariecai. Huriyusixi 'axeicüa mepuyuxeüri Papuru mehecatü. Menevitüni 'isücame 'uvenieya hüxie haque müre'inüatacai ¹³ müpaü me'utiyaütü, 'Icü yuri tiniva'eritüaca teüteri Cacaüyari memayexeyanicü 'inüari niuquiyari que mücahaine. ¹⁴ Papuru 'esivatücacu pütaniuximecai, masi Careuni müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Neuxei Huriyusixi, 'icü xüca caheiserietünique xüca cuamanaricatünique 'icü, xasunimecü nepüxe'enieniqueyu Huriyusixi. ¹⁵ Mesü xüca xeniuquixieca niuqui hepaüsita terüvarica hepaüsita xe'inüari hepaüsita xEICÜa, 'aixüa xequetenueyuri xemetütü. 'Isücame nepüca'ayeimücü 'icü hepaüsita. ¹⁶ Nivaranuyeni'ani yuhüxie. ¹⁷ Müme yunaitü me'iviyaca Susitenexi tuqui va'üyari mühücütücai, meneicuvaxüani 'isücame 'uvenieya hüxie. Careuni 'asipücahainecai 'icü hepaüsita.

Papuru que müreta'a 'Anutiyaquiyasie, hairieca que müreyetüa ticux-atanique

¹⁸ Mericüsü Papuru müixa tucari mana puyuhayevaxü. Varutateütüaca yu'ivama Siriyasie nanuyani naviasie. Pürisira 'Aqira hamatüana menecüne. Meripai müyühüritüacaicü, 'ayumieme Senicüreyasie yumu'usie pucaxiri. ¹⁹ Hicü 'Epesusie meneta'axüani. Mana nivarecu'eirieni Papuru. 'Iya tuqita heutahaca niuqui nixüatücaitüni Huriyusixi

vahamatü. ²⁰ Müme menitavavirieni yapaümexa tucari müyurienicü vahesüa, perusü mücü pücayuvaüriyacai. ²¹ Nivarutateutüani masi müpaü 'utaitü, Yemecü neuyeveca Querusareme nemü'ixüaramieni 'umamiesie. Hutarieca neninuamücü xehesüa xüca müpaü tinaqueni Cacaüyari. Hicü 'Epesusie neyani. ²² Hicü Sesareypai nuaca, heutiyuneca, nivavaüritüani memüyutixexeüriyacai, 'arique 'Anutiyaquiyasie petüa. ²³ Yapaümexa mana 'uyurieca caneyani 'uyemietü Carasiya cuieyarisie Püriquiya sie yunaime teyü'üquitüvamete vatuicatü.

'Apuruxi que müticuxatacai 'Epesusie

²⁴ Mericüsü Huriyu teviyari 'aniuyeicacaitüni 'Apuruxi müttivevacai Herecanitüreyasie metinuivaxü. 'Epesusie caninuani. 'Aixüa pü'anecai niucamecü. 'Utüarica xapayaricü pütürücaüyecai. ²⁵ Mücü Ti'aitame huyeya hepaüsita tiniuta'üquitüarieni. 'Aixüa 'iyaricü niyuvaüriyacaitüni. Tinicuxatacaitäni ti'üquitatü heiseriemecü Quesusi hepaüsita, sepa mütimaicai Vani que mütiu'üyacai xecüa. ²⁶ Tuqita nisutüani ticuxatatü yutatuatü. Me'ienieca Pürisira 'Aqira menita'inieni, heiseriemecü masi meteni'üquitüacaitüni Cacaüyari huyeya hepaüsita. ²⁷ Mücü niyeimücücaitäni 'Acaiya cuieyarisie. 'Ivamarixi me'ituicatü metenivaruta'utürieni teyü'üquitüvamete memitanaqu'erienicü. Henuaca vaüca nivaparevicaitäni müme yuri memüte'uta'eri Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu. ²⁸ Yunaime vahüxie cuini mieme nivara'ivaxüani Huriyusixi yuniuquicü, 'utüarica xapayarisie tivaxeisitüatü quename que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, Quesusi hücutücai.

19

Papuru que mütiuyeicacai 'Epesusie

¹ Mericüsü 'Apuruxi Curinitusie 'uyeicacacu cuxi, Papuru hürü 'utüa 'uyeyaca 'Epesusie neta'ani. Hipame nivaretaxeiya muva teyü'üquitüvamete. ² Müpaü tinivarutahüave, 'Yari Mütiyupata xete'utanaqu'eri yuri xete'uta'erieca. Mümesü müpaü metenitahüave, Masi tepüca'enanavave quename 'Yari Mütiyupata xuave. ³ Mücü müpaü niutayüni, Mericüte, títasie xeteviyatü xete'uca'üyarie. Müme müpaü meniutiyanüni, Vani que mütiu'üyacai teniüca'üyarieni tame. ⁴ Papuru müpaü niutayüni, Vani nivaruca'üyacaitüni metehayevacacu que memüteyuriecäi, müpaü tivacuxaxatüvatü teüteri yuri memüteta'erienicü que mü'ane 'utümana 'umamiecaisie. Mücü Quesusi canihücütücaitäni Cürisitütütü. ⁵ Me'u'enanaca meniüca'üyarieni Ti'aitame Quesusisüa memiemetetütü. ⁶ Vaheima 'utimecu Papuru, 'Yari Mütiyupata mehexeiyatü mepacü. Niuquitecü meniutiniütüüne, Cacaüyarisie mieme metenicuxatacaitäni. ⁷ Yunaitü tamamata heimana yuhutatü yacütütü mepüyupaümecai 'uquisi. ⁸ Mericüsü haica meseri puyuriecäi Huriyusixi teüteriyari vatuqita 'axetü, ticuxatatü camatü. Niuqui nixüatüacaitüni, yuri tiniv'eritüamücücaitäni, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü. ⁹ Hipatü menisese'icaitüni. Yuri mecacateniuta'erieni, 'axa me'utiyaütü 'iya huye hepaüsita yumüireme vahüxie. Papuru varucu'erieca nivaranyuyevitüni teyü'üquitüvamete. Tucaricü Tiranu müti'üquitücaisie niuqui nixüatüacaitüni. ¹⁰ Müpaü tiniyurienecaitüni huta viyari. Yunaitü 'Asiyasie memütamacai Huriyusixi Cüriyecusixi meni'enieni Ti'aitame Quesusi niuquieya. ¹¹ Mericüsü 'inüari türücaivime tiniyurienecaitüni

Cacaüyari Papuru yatiyurieneacu, xaüsie müpaü mücatiurieneacaipaü. ¹² Tecuicuicate mepüvarahurivacai tuvaxate peserate manacatütücatei Papuru. Mücücü yucuiniyacü mepanayexürüvecai, cacaüyarixi 'axa memü'anene mepüvarutixünaxü.

¹³ Hipatü cu'uvamete Huriyusixi cacaüyarixi memüvaranuyenü'avacai, müme menitixatätücüne Ti'aitame Quesusi, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvanücai teüteri vahepaüsita, müpaü me'utiyaütü, Ne nepüxe'aitüa Quesusisüa Papuru mitahecüatasüa nemümiemecü, me'utiyaütü. ¹⁴ Hicü Huriyu 'Isiqueva mütevevacai mara'acate memühürütüaricai vahesüa mümiemetücai, mücü 'atahutame nivarexeiyacaitüni yunivema müpaü memüteyuricai. ¹⁵ Hicü cacaüyari 'axa mü'ane müpaü tinivaruta'eiya, Quesusi nepümate, Papuruta nepetima. Xemesü que xepühätetütü. ¹⁶ Mücü tevi cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai vaheima niütiveni, nivara'iva yunaime türücaüyetü. Mümesü memamavetü meheuxitequietücaitäni meniyyuta'una 'iya quita. ¹⁷ Yametenetimani que mütiyü yunaitü Huriyusixi Cüriyecusixi 'Epesusie memütamacai. Cui menimamacaitüni yunaitü. Que mü'ane Ti'aitame Qesusi mühücü 'aixüa cuxasivatü nayani.

¹⁸ Yümüretü yuri memüte'uta'eri meniu'axüani meyumurucuitüatü me'ihecüatätü yu'iquevari. ¹⁹ Yümüretü müme memüteyuquevayametetücai, xapayari me'ucuxeüricea menititaiya yunaime vahüxie. Meniti'inüata 'axeicüa que müraye'arücai xapayari. Huta teviyari heimana tamamata miriyari pürata tuminiyari 'inüariyari naye'arücaitäni. ²⁰ Müpaü tiuyücu, Ti'aitame niuqueiya türücaüyemecü niütimüire, caniütürücare.

²¹ Mericüsü müya tiuyücu, Papuru yu'iyarisie niyuvaüriya Maseruniyasie 'Acaiyasie 'uyeyame meta'anicü Querusaresemie, müpaü 'utaitü, Mana neheta'ayu, 'arique peuyevese nemixeiya Xumata. ²² Yuhutame 'iparevivamete Timuteu 'Erasitu varenü'aca Maseruniyasie, mücütütü 'acuxi 'apüreutevicai 'Asiyasie.

Que memüteyuxamurie 'Epesutari

²³ Mericüsü 'ana vaücavamecü mepüyumuinacai teüteri 'iya huye hepaüsita. ²⁴ Xevitü Remetüriyu mütevevacai püratavevivame mühücütücai, pürata cacaüyarixiyari püvavevicai Riyanapaü tiyuxexeiyaime. 'Iya müpaü tiyurienetü vaüca 'ivarica nivapitüacaitüni tevevivamete. ²⁵ Hicü varucuxeüricea müme, vahepaü te'uximayatamete vahamame, müpaü niütayüni, Neuxei, xeme xecatenimaica tame temüte'iva 'icü ta'uximayasicacü. ²⁶ Müpaü xepütexeiya, müpaü xepüte'enana, Papuru yuri que mütiva'eritüa que mütiyarucunütüa yümüire teüteri, 'ena 'Epesusie xeicüa pücatixäü, masi naisarie 'Asiyasie 'esivatücacu. Müpaü tinicuxatani 'iya, müme mamacü memüveviya cacaüyarixi memücahüme haitü. ²⁷ Mücü meta, tita temütehexeiya tame pücueriva'ane capa xüanacüa 'ayanicü. Masita, 'icü cacaüyari mütürücaüye Riyana tuqueiya, tixaü catihücütüme cauca me'erieca teüteri. Yunaitü 'Asiyatari, naisarie cuiepa memütamata, que mü'ane memayexeiya, 'icü türücariyaya püca'unarieximeni.

²⁸ Hicü me'u'enanaca mepuyeha'a. Meniutihvacaitüni müpaü me'utiyaütü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana. ²⁹ Quiecarisie pühüncai yuariatü. 'Axeicüa mepecü me'unasaxüaximetü xeüripa, mevarutiviyaca Cayu 'Arisitaricu Maseruniyati, Papuru teütameteya memühümetücai. ³⁰ Papuru nihamücücaitäni haque quiecatari memeyuxeürice, peru teyü'üquitüvamete mepüca'ipitüa. ³¹ Hipatü 'Asiya cuieyarisie quiecatari va'uquiyarima, hamicumama mehümetütü,

metenetanü'ani hesüana me'itavavirietü xeüripa mücamiecü. ³² Mericüsü hipatü yücü mete'uhivatü hipatüta yücü mete'uhivatü meniutihvacaitüni. Mana xeicüa menyucuxeürie yunaitü, yumüretü 'asimepücatemaicai titayari muva memüte'u'axüa. ³³ 'Amemu'uvacai vasata menenyuxeiya Herecanituru, Huriyusixi me'itaquecu vahüxie. Herecanituru yumamacü varu'inüaritüaca nitaniumücücaitüni yuhesie mieme memüyucuxeüri vahüxie. ³⁴ Meheitimaica Huriyu mühücütücaicü, carima meniutihvacaitüni 'axeicüa yunaitü huta hurayari meyurietü müpaü mete'uhivatü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana. ³⁵ Mericüsü quiecarisie mieme sicürivanu vanütüatü müpaü tinivarutahüave 'amemu'uvacai, Neuxei 'Epesutari, haquevasü tevi 'asimücatimate quename 'Epesu quiecatari Riyana mütürücaüye vava'ütemama tehüme, Cupiterisüa macane tete cacaüyariyari vava'ütemama quename tehüme. ³⁶ Mericüte, xüca müpaü 'aneni, xüca cayuxamuriëca 'icü niuqui, neuyeveca cayuvatü xemütamarecü xemücarucusixitünicü. ³⁷ Xeniva'atüani 'icü 'uquisi, sepa 'axa memücate'uyuri tuqui hepaüsita, sepa 'axa memücatecuxata xecacaüyari hepaüsita. ³⁸ 'Ayumieme Remetüriyu, tevevivamete hamatüana memü'uva xüca tixaü metehexeiya xeime hepaüsita, tucari puxuave quepaucua 'isücate 'anemütiteni, müme cuiepa memühüritärie 'ameniu'uvani. Mana mequehe'atüani yuxanesica. ³⁹ Xücasü masi cuxi xetecuvauni, 'aixüa püyüni quepaucua quiecatari memüyuxeürie, 'inüari niuquiyari que maine. ⁴⁰ Hicümüsüari tepücuëri'ava capa tahesie rahüiyanicü cuya temüvevecü hicü, sepa mücareyueveci. Tame tepücaüyave 'asitemütiyuani tahesie mieme 'icü xamuriyacü. ⁴¹ Müpaü 'utayüca nivaranuyenü'ani memayuxeürie.

20

Papuru que müretüa Maseruniyasie Cüresiyasie

¹ Mericüsü yuariya heunuacu, Papuru yu'aurie nivarutahüave teyü'üquitüvamete. Vatuicaca varutateütüaca Maseruniyapai neyani. ² Muva 'uyemietü, nivatuicacaitüni vaücavame niuquicü. 'Arique Cüresiya cuieyarisie neta'ani. ³ Haica meseri quepaucua, Huriyusixi meniye'neni me'imienie quepaucua Siriyapai müyemiecai. 'Ayumieme müpaü tiniyumaicaitüni Maseruniya püta muyeyunecü. ⁴ 'Asiyapai hamatüana meniu'uvacaitüni Supateri Vereyatanaca 'Arisitaricu Secunütu memütesarunicataritücai, Cayu Rerüvetanaca, Tímuteu, Tiqicu Türupimumatü memü'asiyaritücai. ⁵ Müme mehaitütüaca metanecueviecaitüni Türuhasisepai. ⁶ Tamesü Piripusie tecaneyecüne naviyasie, pa cacuxanariyame 'ixüarariyari 'anutiyacu. Vahesüa teneta'axüani Türuhasisie 'auxüme tucari 'anucayacu. Mana 'atahuta tucari tepuyuri.

Papuru que müttivaruteütüa Türuhasitari varecu'ivataca

⁷ Mericüsü mexüacame tucari semanasie tenitacuxeürieni pa temütitaracü. Papuru tinivacuxaxatüvacaitüni. 'Uxa'arieca müyemiecaicü, 'ayumieme 'apüreuterixü ticuxatatü tucari hixüapaque. ⁸ Vaücava puti'ucai cüxemete qui taüta haicacüa heutitevacau temütayexeüriesie. ⁹ Xevitü temaicü 'Euticu mütitevacai mana nacateitüni quitenie. Mücü neucuni yemecü. Papuru vaüca ticuxatacacu, nayexüne cusutü, neucaveni haicame quiyarisie, müquitü niuticueiyani. ¹⁰ 'Anacayaca Papuru, heimana niuveni, niviya, müpaü niutayüni, Cayuvatü xepücayumuinani. 'Iyarieya 'upüyeca. ¹¹ Hicü neutiyani Papuru. Pa 'utitaraca, he'inüatata 'icuai, mana tinicuxatacaitüni vaücava.

'Atinecu tau caneyani. ¹² Meni'atüani temaicü 'ayeniereme, mepütucariecai vaücava.

Que memüteheta'axüa Miretusie, Türuhasisie meheyecüneca

¹³ Hicü tame naviyasie tepecü te'uhaitütüatü. 'Asunisie teneta'axüani. Mana tepenucunaquequecai. Papurumatü müpaü tetenipini. 'Iya yü'ücama neta'aniquecaitüni. ¹⁴ 'Asunisie tasi'anucunaquecu, te'itanaqui'erieca naviyasie, Mitirenepai tenecüne. ¹⁵ Manata 'uxa'arieca tenecüne naviyasie teheta'axüanique Quiuxi hüxie, 'uxa'arieca Samusie tepeta'axüa, 'arique Turuquimariyu teheta'axüaca 'uxa'arieca Miretupai teneta'axüani. ¹⁶ Müpaü pütüyumaicai Papuru, temuyecünequecai 'Epesu 'aurie, tucari mücayurienicü 'Asiya cuieyarisie. Niyumexütüacaitüni xüca yüvenique Querusareme meyeicanicü 'ixüarari atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayu.

Miretusie que müticuxatacai Papuru vateütüatü

¹⁷ Hicü Miretusie 'ucaitü, retanü'aca 'Epesusie, nivarecu'inieni memüyutixexeürivacai va'uquiyarima. ¹⁸ Hesüana me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Xeme xecatenimaica matüaripai nemunua 'Asiyasie, tucariicü que nemütüyeicacai xehesüa. ¹⁹ Ti'aitamesie mieme netini'uximayacaitüni tixaü netihücütüme necane'erietü, ne'utasuatü, ne'inüasienetü, Huriyusixi que memüteyu'eniecai nehepaüsita. ²⁰ Nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetahecüatüanicü tita müreyuevacai, teüteri vahüxie xequitata netinixe'üquitüacaitüni püta. ²¹ Huriyusixi Cüriyecusixi müpaü nepütixetahecüatüacai xetehayevame que xemüteyurie Cacaüyarisie xemüteviyanicü, yuri xemüteta'erienicü Tati'aitüvame Quesusisie. ²² Hicüsüari ne Querusaremesie nepüyemie ne'iyarisie vaüriyarica nepitüarietü. 'Asinecacatinimaica que neme'itüarieni mana. ²³ Ipaü xeicüa nepütimate, 'Iyari Mütiyupata pünetitahecüatüa xexuime quiecarisie, müpaü 'utaitü quename caunaritecü 'uximatüaricacü necueviya mana. ²⁴ Sepanetü, netucari raye'arücame nepüca'eri nehiesie mieme. Nepinüniqueyu xeicüa neyeiya nenetemavietü, nepinüniqueyu nehüritüaricacü Ti'aitame Qesusi que münetiuhüritüa, nemütihecüatanicü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita.

²⁵ Hicümüsüari ne nepütimate hasuacuari nenierica xepücaxeiya yunaitü xeme xehesüa nemuyeicacai netihecüatatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. ²⁶ 'Ayumieme 'icü tucarisie necatinixe'utahecüatüani quename ne'itiya, quename ni xeime xuriyayacü necarahüviyarüva. ²⁷ Tixaü nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetaxatüanicü naima Cacaüyari mütsütüa. ²⁸ Xequeneyucuerivayurieca xeme, xequenivacuerivayurieca mümeta muxasi vacümana 'Iyari Mütiyupata xehüritüariecame müx'e'ayeitüa, xemüta'üviyanicü müme yunaime Ti'aitamesüa miemete memüyutixexeüriva, 'iya müvarunanai yuxuriyacü. ²⁹ Nesü necatinimaica neyemieyu 'arique 'üravesixi xesata meneutahaxüacuni teyu'uximatüvamete. Mepücavahayeva muxasi. ³⁰ 'Uqisi xesata menanucu'uicuni tutunimecü me'utiniütü, yu'utüma memüvarahapanacü teyü'üquitüvamete. ³¹ 'Ayumieme xequenayeneniereni, xequena'erivani haica viyari tucariicü tucariicü que nemücatinehayevacai nexecu'imaiyatü yuxexuime, ne'utasuatü.

³² Hicürixüa xehepaüsita nenihüritüani Cacaüyariri, niuquiyarita. Mücü niuqui quename 'aixüa tiuca'iyari manuyüne, mücü caniyüveni müxeseiriyani,

müxepitüani xehesie mütinaquenicü yunaime Cacaüyari müvarupataxü yuhesie mieme, müme vahesie que mütinaqueni. ³³ Ne xeime tuminieya püratu huru 'ixuriquieyata nepüca'ihive'erieriecai. ³⁴ Masi xeme xecatenimaica 'icü nemamacü nepütinepitüacai tita nemüreuyehüacai ne, nehamatü memü'uvacai tita memüteheuyehüacai nepütivapitüacaita. ³⁵ Neheyemecü netinixehecüatüacaitüni müpaü xete'uximayatatu xemüvaparevienicü müme memücatürücavi, xeme xema'erivanicü Tl'aitame Qesusi niuquieya que mutayü, Que mü'ane mütiyumicua yemecü caniyutemavieca, que mü'ane mütimiquie 'esiva xeicüa caniyutemavieca.

³⁶ Hicü müpaü 'utayüca, 'utitunumaqueca, yunaime vahamatü niyutanenevienü. ³⁷ Yunaitü vaüca meniutisuanacaitüni. Cüipieyasie me'acavütü meni'iseni ³⁸ meyhüverietücaitü yeme niuquieyacü que mainecaiçü, que-name niericaya mecaxeyaniquecai tavari. Meneiteüta naviyasiepai.

21

Papuru que müreta'a Querusaremesie

¹ Hicü tevarutateütüaca tenecüne. Heiseriemecü te'u'uvatü naviyasie Cuhusipai teneta'axüani, 'uxa'arieca Ruraxisiepai, 'arique Patarasiepai teneta'axüani. ² Mana tepeitaxeiya naviya Penisiasie muyeyunequecai. Te'acayaxeca tenecüne. ³ Te'ixeyaca Sipüre, ta'utata teheicu'eirieca, Siriyasie teneta'axüani. Mana Tirusie teniuyeyunixüani naviya mana müti'icapiyaniquecaicü. ⁴ Tevaretaxeiyaca teyü'üquitüvamete, 'atahuta tucari teniuyurieni mana. 'Yari müpaü tiva'üquitüacacu müpaü metenitahüave Papuru müca'uyeyanicü Querusarempaitü. ⁵ Yapaümexa tucari 'anucayacu, te'ayenexüaca tenecüne. Yunaitü 'ucarita türita mepütasi'uvitüximecai quieçari tesiepai. Mana ha tesita te'utitunuma'uca, tetatanenevieca, ⁶ tenitatauteütüaxüani. Tame mücü naviyasie tepacayaxixü, mümesü yuquiecarisie meniucunuaxüani.

⁷ Tirusie teheyecüneca mücü naviyasie, tavari tenecüne. Turemaira tecaneta'axüani. Mana tevarutavaüritüaca 'ivamarixi, xei tucari tepuyuri vahesüa. ⁸ Teheyecüneca Papurumatü temu'uvacai, 'uxa'arieca Sesareya teneta'axüani. Piripe niuquü 'aixüa manuyü necü mütxaxatameticü, mücü quita teheutahaxüaca hesüana tenitahayeva. 'Iya xevitü canihücütücaitüni 'atahutame vasata. ⁹ Yunaucame yunivema püvarexeiyacai 'üimarixi texaxatamete. ¹⁰ Hicü yapaümexa tucari te'uyuriecu, xevitü muva nacaneni Cureyasie heyeyaca, tixaxatametütü Hacapu müтитеvacai. ¹¹ Tahesüa nuaca, Papuru hüyameya 'uviyaca, yü'ücate yumamate niutihüani müpaü 'utaitü, 'Yari Mütiyupata müpaü paine, 'icü hüyame cusiyarieya, 'ipaü meteneihüacuni Huriyusixi Querusaremesie. Menivayetuirieconi müme memücahuriyusixi. ¹² Te'i'enieca 'icü, tame quiecatari vahamatü tenitavavirieni Querusarempai müca'uyeyanicü. ¹³ Papuru müpaü tatiniuta'eiya, Titari xeteyurie xe'utisuatü ne'iyari severanariyatü. Ne nepüha'arisi Querusaremesie nemühüyanicü, masi nemümünicü Tl'aitame Qesusisüa nemümiemecü. ¹⁴ Ca'ucunuitüariericu cayuvatü tepumacai, müpaü te'utiyaatü, Mericüte, yaquetiuyüni que mütinaque Tl'aitame.

¹⁵ Mericüsü yapaümexa tucari 'utixücu tetacuha'aritüaca Querusaremesie teuentiyune. ¹⁶ Teyü'üquitüvamete Sesareyasie miemete hipatü tahamatü mepu'uvacai xeime mehavitütü Münasunitüme. Mücü Sipüretanaca tiyü'üquitüvame canihücütücaitüni matüaripai mieme. Mana hesüana tepütahayevaquecai.

Papuru Cacuvu que mütiutavaäritüa

¹⁷ Mericüsü Querusaremesie teheta'axüacu, 'ivamarixi metaniu-tanaqui'erieni meyutemamavietü. ¹⁸ 'Uxa'arieca Papuru Cacuvusüa neutahani tahamatü. Hesüana meniu'uvacaitüni va'uquiyarima yunaitü. ¹⁹ Varutavaäritüaca tinivahecüatüacaitüni naime que müthüritüariecai hepaüsita xexume que mütiuyuri Cacaüyari nuivarite vasata. ²⁰ Müme me'u'enanaca 'aixüa meniutyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Müpaü metenitahüave, Neuxei ta'iva, pecanivaxeyaveni quepaümeme miriyari Huriyusixi yuri memüte'erie. Yunaitü yemecü mepüteviya yu'inüari niuquiyarisie. ²¹ Müpaü mepütecühüavarüva 'ahepaüsita, quename yapeti'üquitane yunaitü Huriyusixi nuivarite vasata memütama yamemücatecahunicü Muisexi niuquieyasie pe'utaitü vaniu, yape'utaitüta vaniu memücava'inüaritüanicü yütüriyama xitequiyacü, yututyarisie yamemücatecahunicü vaniu. ²² Queteri 'aneni. Yumüretü xüari mepüyuxeürieni. Mepü'enanani pemunua. ²³ Mericüte, 'ipaü quetineuyuri que temümatecühüave. 'Uva tasata mepu'uva 'uquisi yunaucatu, paye'axime memüyuxünacü que memüteyühüritüacai. ²⁴ Quenivaranuvitüqui, queneu'a'itieca vahamatü, quetineu'atua vacüpa mücaxirienicü 'inüari mayanicü vatucari maye'acü. Müpaü petiyurieyu yunaitü mecatenimaica tixäü mücatihücü que memütecühüavarüva 'ahepaüsita, masi 'inüari niuquiyarisie yapeticamietü 'apemuyeica. ²⁵ Mümesü memücahuriyusixi yuri memüte'uta'erie, niuqui tepüvarenü'airi teva'aitüatü müpaü 'anenemiesie yamemücatecahunicü, masi memüca'icucacü tita tetexi memütexatüarie, xuriya, caviyacame, que mü'ane mücayü'üya mücayücüna memücavacumaüvanicü.

Papuru que mütiuviyarie tuquita

²⁶ Hicü 'uxa'arieca Papuru nivarevitüni müme 'uquisi. Vahamatü neutahani tuquita yu'itieca, müpaü tihecüatatü quename tücari 'aye'a memuyu'iti, yuxexume vamavari mexi ca'atüarievecai.

²⁷ Mericüsü 'atahuta tücari 'aye'aximecacu, Huriyusixi 'Asiyasie miemete me'ixeyaca Papuru tuquita, menivarutamuina yunaime muva memu'uvacai. Meniviya ²⁸ müpaü me'utihivatü, Xequetaneuparevi 'Ixaherisixi. 'Icü tevi canihücütüni que mü'ane tateüterima vahepaüsita 'inüari niuquiyari hepaüsitata 'icü 'ena hepaüsitata 'axa mütiva'üquitüa yunaime naisarie. Hicüri Cüriyecusixi 'uva nivaratavitüni tuquita, 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme nüracupasie caniuseviximani. ²⁹ Meripai mepixeyacai Türupimu 'Epesutanaca hamatüana 'uyeicame quiecarisie. Papuru tuquita hetavitüme mepü'eriecai.

³⁰ Yunaitü quiecatari meputayua. Teüteri me'unausaxüaximetü meniu'axüani. Me'iviyaca Papuru, menenuyehana tuqui tacua. Yapaucua 'itupariyari neunarixüani. ³¹ Hicü me'imiecucacu, niuqui nenuani xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvamesüa quename yunaitü Querusareme quiecatari metemuinatüvecai. ³² Cuitü cuyaxi varevitüca, xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete varevitücata, mücü mana niutanausa vahesüa. Teüteri mevaruxeyaca cuyaxi tiva'aitüvame, cuyaxirita, meteniuhayeva me'icuvayatü Papuru. ³³ 'Aura 'ayaca cuyaxi va'uquiyari, niviya. Tiniuta'aita memihüanicü huta tepüayaricü. Nivaruta'ivaviya que müpaicütüca que mütiuyuri. ³⁴ Hipatü yücü meteniuhivacaitüni, hipatüta yücü mete'uhivacai. 'Asimücaretimaivecaicü heiseriemecü müme memutihivacaicü, 'ayumieme nivaruta'aitüani memenuvitünicü cuyaxi vaqui. ³⁵ 'Imumitüa me'u'axüaca, püreuyevacai cuyaxi me'enuyevietü memenuhanacü vaüriyarica, teüteri

memüsaipünecaicü. ³⁶ Yümüiretü meniveiyacaitüni, Queneumi'a mete'uhivatü.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu teüteri vahüxie

³⁷ Hicü meheutahaxüaximecacu cuyaxi vaquita, Papuru müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Catiyüve nemasitahüave. 'Iya müpaü niutayüni, Que petiniuve 'ecü Cüriyecusixi vaniuquicü 'acu. ³⁸ 'Iya 'Equipitutanaca pecatihücü meripai cuya matüa, 'uma macumavesiepaütü müvarevitü navaxa'üvemeté naucá miriyari meyupaümeme. ³⁹ Papuru müpaü tinitahüave, Nesü necanihuriyütüni, necanitarusutanacatüni Sirisiya cuieyarisie nemiemetütü, quiecarí 'amüyevásie necaniquiecametüni. Hicü nepümasivaviri, queneneupitüa nemütivataxatüanicü teüteri. ⁴⁰ 'Ipitüacu, Papuru 'imumusie 'utivetü yumamacü nivaru'inüaritüani teüteri. Cayuvatü me'utamarecu yeme, Hepürayusixi vaniuquicü niutaniuni, müpaü 'utaitü,

22

¹ Neuxei 'ivamarixi 'uquiyarimata. Xequenene'eniéca nehesie mieme que nemütitaniumi hicü xehüxie. ² Hicü me'eniéca Hepürayusixi vaniuquicü ticuxatame, masi cayuvatü mepumacai. Müpaü niutayüni,

³ Ne necanihuriyütüni. Tarusúe Sirisiya cuieyarisie nenetinuiva. Neniutavere 'icü quiecarisíe Camarierisüa netine'üquitüatü heiseriemecü tatevarima va'inüari niuquiyari hepaüsita. Ne neheyemecü nepü'ayumiemetücai Cacaýari hepaüsita, xehepaü 'icü tucarisie xemü'ayumiemetepäü. ⁴ 'Icü huyeta miemeté nepüvareutaveiyaxüa nevacüiníque. Nepüvaruthüa, netivaranutaxüri 'uquisi 'ucari.

⁵ Mara'acame mühürítüarie, ta'uquiyarimata yamepünetehecüata. Mümeri menesi'uhuritüacu xapa ta'ivama vahesie mieme, neneyani Ramasicusie nevaravitüni que Querusaremesie mehüatücaime müme mana memecü, memanutaxüriyanicü.

Papuru ta'aurie que mürave, que müticuxatacai
(Nü'arisixi 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Mericüsü ne'uyemiecacu, Ramasicu 'aurie ne'aye'aximecacu, yapau-cua tuca taheima mieme hecüariya niucumerüca ne'aurie. ⁷ Cuiépa ne-nativeni. Xeime nepu'eni müpaü müneretahüavixü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiüveiya. ⁸ Nesü müpaü netinita'eiya, 'Uqui que pepüpaicü 'ecü. 'Iya müpaü netiniutahüave, Ne necaniquesusitüni Nasaretitanaca pemünesi'uveiya. ⁹ Nehamatü memü'uvacai hecüariya menixeyacaitüni meniutimama. Mepüca'ieniécai que mü'ane müneticühüavecai. ¹⁰ Ne müpaü ne-niutayüni, Que netiyurieni ne Ti'aitame. Ti'aitame müpaü pünetiutahüavixü, Quenanucuquexi, Ramasicusie quenemie. Manari yapepütitahüavarieni naimé que müti'aisie yapemütüyurienenicü. ¹¹ Nepütauruxiecai xavatürícü. Müme nehamatü memü'uvacai menesi'ahanacacu, neninuaní Ramasicusie.

¹² Mericüsü xevitü Hanani mütitevacai mana peyeicacai 'uquitütü 'aixüa yamüticamiecai 'inüari niuquiyarisie. Yunaitü Huriyusixi muva memütamacai menihecüatacaitüni. ¹³ Hicü nehesüa nuaca, mana 'utivetü, müpaü pünetiutahüavixü, Ne'iva Sauru, quenanutanieri. 'Anatütü ne'anutanieréca nenixeyia. ¹⁴ Mücü müpaü niutayüni, Tatevarima vacacüyari matüaripai camananuyexeyia yapemütimanicü tita mütinaque, 'iya Heiserie Mexeyia pemüxeyianicü, niuquieya pemü'eniénicü 'utaniucame. ¹⁵ Que pemütünierixü que pemütü'enaxü yapecatinivahecüatüamücü yunaime teüteri. ¹⁶ Hicümüsüari, titayari petita'icuevani. Quenanucuquexi,

queneuca'üyari, tita 'axa pemütiuyuri quene'ahauxina pehehüavetü que mü'ane mühücü.

Papuru que mürenü'arie memücahuriyusixi vahesüa

¹⁷ Mericüsü Querusareme nenuaca, tuqui curaruyarita nenenevietü, heinüsipaü 'aneme neniuxeiya. ¹⁸ Nenixeiya Ti'aitame müpaü neticühüaveme, Quene'amexüitüaca, Querusareme quenayeye'a, memüca'itanaqui'ericü 'aniuqui que pemütihecüata nehepaüsita. ¹⁹ Nesü müpaü necaniutayüni, Ti'aitame, müme mecatenimaica ne que nemüticuyeicacai tuquiteta nevaranutaxürüvatü nevahüatü müme yuri memüte'eriecai 'ahesie. ²⁰ Mücü meta, quepaucua 'Esitevani xuriyaya mutaxüri 'ahepaüsita mütihecüatacai, ne 'aneputivecai ne'iyari ya'anecacu, ne'ihütü müme memimieniquecai va'ixuriquite. ²¹ Mücü müpaü pünetiutahüavixü, Quenemiesü, tevapai necamananunü'amücü memücahuriyusixi vahesüa.

Cuyaxi tiva'aitüvame que mütivi Papuru

²² Mericüsü teüteri meni'eniecaitüni 'iya niuquique, perusü 'ana carima meputihivaxü müpaü me'utiuyatü, Queneumi'a, cuiepa püca'uyeicani que mü'ane müpaü mütiyuriene. 'Aixüa cacani'aneni 'ayenieretü müyuhayeva. ²³ Me'utihivacacu yu'ixuriqui 'itüata mehevivacacu tumuanari me'uti'enisitüvacacu, ²⁴ cuyaxi tiva'aitüvame tiniuta'aita manuvitüquienicü cuyaxi vaquita, müpaü 'utaitü, Tepita'inüata 'aruvasinü 'icuvaxüayu, yanemüretimanicü titayari müya mete'uhivacai hepaüsitana. ²⁵ Mexi me'enutihancacai navicü quita, Papuru müpaü tinitahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana 'utivecacu, Que xetetauniva xemicuvaxüani tevi Xumasie müquiecame ca'itahüavivecacu 'isücame. ²⁶ Xei sienituyari tiva'aitüvame 'u'enaca, xei miriyari tiva'aitüvamesüa neyani. Tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Que petiyuriemücü. 'Icü tevi Xuma caniquiecametüni. ²⁷ Nuaca xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, 'ecü Xuma petiquiecame. 'Iya, Hü, niutayüni. ²⁸ Cuyaxi tiva'aitüvame müpaü tinita'eiya, Cari ne vaüca netinetuaca quiecame nepatüa. Papuru müpaü tinitahüave, Nesü müpaü ne'aretü nenetinuiva. ²⁹ 'Ayumieme yapaucua hesüana menecüne müme memita'inüataquecai. Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni yamüretimacü quename Xuma quiecame hücütücai, quename 'ihüacai.

'Isücate que memüte'ita'ivaviyaxü Papuru

³⁰ Hicü 'uxa'arica heiseriemecü tinimaimücücaitüni titayari Huriyusixi meteniuxiqxiecai hepaüsitana. Pixünaxü, tinivaruta'aitüani memüyucuxeürienicü mara'acate memühüritüariecai 'isücate yunaitü. Heivitüca Papuru, vahüxi nitaqueni.

23

¹ Hicü Papuru varuxeiyaca 'isücate, müpaü niutayüni, Ne'ivamarixi, ne'iyari 'aixüa 'anecacu canesitate'acacu 'aneniuyeyicani Cacaüyari hüxie meripai hicü cuxi. ² Hicü Hananiya mara'acametütü mühüritüariecai tinivaruta'aitüani müme 'auriena memüti'ucal teniena memitivanicü. ³ Hicü Papuru müpaü tinitahüave, Cacaüyari pümasivani 'ecüta, que pemütimasücü yapepüca'ane 'ixumari münaximapaü. 'Ecü 'apecanacani penesi'inüatanetü 'inüari niuquiyari que maine, masi 'inüari mücahainepaü püta pepüti'aita nemüveyanicü. ⁴ Mana memü'uvacai müpaü meniutiyuani, Tietüsü pe'itatieni Cacaüyari mara'acameya mühüritüarie. ⁵ Papuru

müpaü niutayüni, Ne'ivama, 'asinepücatimaicai mara'acame mühüritarie mühücücü. Müpaü pütü'utuarie, 'Axa pepüca'utaineni 'ateüterima tiva'aitüvame hepaüsita.

⁶ Mericüsü retimaica Papuru hixüata me'atü memüsaruseusixitücai hixüata me'atü memüpareseusixitücai, 'isücate vahüxie müpaü tiniuhiva, Ne'ivamarixi ne necanipareseutüni, Pareseu nepünu'aya. Yanetita'icuevatü yuri nemüti'eriecü quename müquite me'anucu'uni, 'ayumieme nepü'inüasie.

⁷ Mexi cuxi 'utaniuca, Pareseusixi Saruseusixi meniyuticitüüne. 'Amemu'uvacai hixüata meniyusana. ⁸ Saruseusixi müpaü meputiyuane quename müquite meca'anucu'uni, quename niuqui tuayamete tixaü mecatehüme, quename 'iyari tixaü catihücü. Pareseusixi yamecani'aneneni naimecü. ⁹ Hicü carima meniutihiva. Me'anucu'uca hipatü 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteviyacai, meniyuticitüüne müpaü me'utiyaütü, Tame tixaütü tepücate'ucaxei 'axa ti'aneme 'icü tevi hepaüsita. Tietüsü 'iyari 'itahüve niuqui tuayame nusu. ¹⁰ 'Utimüirecu 'imieri, xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni capa hixüata me'isanacü Papuru. Tinivaruta'aitüani yucuyaxima memetacü necü, memiviyacü vasata, memenuvitünicü cuyaxi vaquita.

¹¹ 'Uxa'arieca yüvicüta Ti'aitame 'auriena 'urivetü müpaü niutayüni, Pepücamaca Papuru. Que pemünetihecüatacai Querusaremesie, müpaü tineuyeveca pemünetihecüatanicü Xumasieta.

Que memüte'imieniquecai Papuru

¹² Mericüsü 'atinecu tau, Huriyusixi hipatü meniyu'enieni. Meniyühürütüani müpaü me'utiyaütü, Tepüca'anuhareni tepücatecuaca te'imiemeque Papuru. ¹³ Huta teviyari meyupaümetü yacütüniquetü müpaü meteniyühürütüacaitüni. ¹⁴ Mara'acate memühüritariecaci vahesüa yu'üquiyarima vahesüa me'u'axüaca müpaü meniutiyaüni, Tame müpaü tepüte'utahüritüa, tixaütü tepücateha'inüatani Papuru temiemeque. ¹⁵ Hicü 'ayumieme xeme 'isücate vahamatü yaxequeteneutahüavi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame xehesüa mevitünicü, 'aixüa 'anemecü masi xemütetimanicü hepaüsitana yacütüniquetü. Tame canuavecacu cuxi 'uma tenetaha'arütüaca temimienicü.

¹⁶ Mericüsü Papuru masuya niu'ena que memüte'imieniquecai. Mana nuaca, cuyaxi vaquita heutahaca, tintaxatüani Papuru. ¹⁷ Papuru yu'aurie 'itahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete xeime, müpaü niutayüni, 'Icü temaicü quenanuvitüqui xei miriyari cuyaxi tixe'aitüvamesüa. Tixaü pürexeyia yamütitahüavecü. ¹⁸ 'Iya caneivitüni xei miriyari tiva'aitüvame hüxie. Müpaü niutayüni, Papuru manutahüiya yu'aurie nesi'utahüaveca pünesi'utavaviri 'ahüxie nemenuvitünicü 'icü temaicü. Tixaütü niu pürexeyia yamümatitahüavecü. ¹⁹ Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame tiviereca mamayasia vatipai yühücüate mematitei neihana müpaü ticu'ivaviyatü, Que titita pemeixeyia yapemüneticühüave. ²⁰ Mücü müpaü niutayüni, Huriyusixi mepuyu'enie. Mepümasitavavirieni 'uxa'a pemenuvitünicü Papuru 'isücate vahesüa, heiseriemecü memütemaicacü hepaüsitana yacütütü. ²¹ 'Ecü pepücava'enieni. Huta teviyari yacütütü 'uquisi vahesüa miemete mepicuevie. Müpaü mepüte'uyühüritüa memücatecuacacü memüca'anuharenicü me'imiemeque. Hicü meniyuha'arütüaca memasicuevietü pemü'avaüriyanicü. ²² Hicü xei miriyari tiva'aitüvame neinü'ani temaicü müpaü tiva'aitüaca, Tixaü xeime pepücaraxaxatüvani 'icü hepaüsita que pemünetiutahecüatüa.

Papuru que mürenü'arie Perixi mü'isücomesüa

²³ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamate yuhutame, müpaü niutayüni, Xequenivarucuha'aritüaca huta sienituyari cuyaxi, cavayasie memayaxivave haica teviyari heimana tamamata, 'ixipara vivamete huta sienituyari vahamame, Sesareyasie memüyehucü haica hurayari 'aye'ayu yüvicüta. ²⁴ Cavayasixi xequenivarexeiya, Papuru me'anuhanatü memivicueisitüanicü Perixi mü'isücomesüa. ²⁵ Xapa nita'utüirieni 'ipaü 'utaineme,

²⁶ Ne Cürauriyu Risiyaxi nepümasivaüritüa 'isücame pemütürücaüye Perixi. ²⁷ Huriyusixi meniviya 'icü tevi, 'esivatücacu menimieni. Yanetiamaica, cuyaxi vahamatü nepiviya, nemüretimacü Xuma müquiecamecü. ²⁸ Netimaimütü titayari meteniuquixiecai hepaüsitana, neneivitüni va'isücate vahesüa. ²⁹ Nepüvaretaxei meniuquixiecame que maine va'inüari niuquiyari hepaüsita. Tixaü 'asipücati'anecai hesiena mürähüiyani mümierienicü manutahüiyanicü. ³⁰ Müpaü netiutahüavari ca memimieniquicaicü 'icü tevi, cuitüva necaneinü'ani 'ahesüa. Nepütivaruta'aitüa müme hepaüsitana memüniuquixie 'ahüxie memitahüavecü. Müpaü xeicüa.

³¹ Mericüsü cuyaxi que mütivaruta'aitüa, yüvicüta meneivitüni Papuru 'Anutipatürisisiepai. ³² 'Uxa'arieca mevarucu'eirieca müme cavayasie mematecai memüyehucü hamatüana, cuyaxi yuquiepai meniucunaxüani. ³³ Müme Sesareyasie meheutahaxüaca, xapa meniyetüirieni 'isücame. Papuruta mete'iyetüiri. ³⁴ 'Itaterüvaca xapa, nita'ivaviya Papuru que mü'ane cuieyarisie mümiemetücai. Sirisiyasie mümiemetücai timaitü ³⁵ müpaü niutayüni, Mericüte, nepümasi'enieni me'axüayu müme 'ahepaüsita memüniuquixie. Tiniuta'aíta Herurexi parasiyuyasie me'üviyariacacü.

24

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu Perixi hüxie

¹ Mericüsü 'auxüvirieca tucari 'anucayacu, mara'acame mühüritüariecai mana neta'ani Hananiya müтитеvacai, hipatüta va'uquiyarima, xevitüta Teruturu müniucametücai mete'u'axüa. 'Isücame hüxie meteniutahecüata Papuru hepaüsita. ² 'Isücame 'itahüavecu, Teruturu nisutüani 'ixanetatü, müpaü 'utaitü, Yemecü cayuvatü pecatanipitüaca 'ecü. Timaiveme pemühücü pecaniheiserietüaca vaücava tateüterima tahesie mieme. ³ Neuxe Perixi pemütürücaüye, naisarie tenitanaqu'ierieni naime pamüpariyusi temasipitüatü. ⁴ Mericüte necamas'uximatüamütü vaüca niuquicü, 'ayumieme nepümasitavaviri pemütasi'enienicü yareutevitü 'aixüa pemütiuca'iyaricü. ⁵ Tenifaxeiya 'icü tevi 'axa tiyurieneme cuya vevieneme yunaima Huriyusixi vasata naisarie cuiepa. Nasaretitanacasia memüteviya catiniva'aitüvamatüni. ⁶ Tuquita neutahani 'iseviximanique. Tepivi, teni'inüatacaütüni que maine ta'inüari niuquiyari. ⁷ Perusü nuaca Risiyaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame mühücü, vaüriyarica cataniunavairieni. ⁸ Catatineta'aitüani tame hepaüsitana temüniuquixie 'ahesüa temüyehucü. 'Ecüta pe'ita'ivaviyame pecaniyüveni pemüretimani naime que temüteniuquixi hepaüsitana.

⁹ Huriyusixita hepaüna mecaniniuquimacaitüni, quename müpaütütü 'ane me'utiyaütü. ¹⁰ Hicü 'isücame yumu'ucü 'i'inüaritüacu mütaniunicü, müpaü niutayüni Papuru,

Yanetimaitü 'ecü müixa viyari que pemütiuyuri 'ena 'icü teüteri va'isücame pehöcütütü, 'ayumieme 'aixüa 'iyaricü nehiesie mieme

nepütaniuni que müticuxasiva nehepaüsita. ¹¹ 'Ecü pecaniyüveni pemütimaica, tamamata heimana huta tucari püca'anucayeive cuxi quepaucua nemeutiynixü Querusaremesie nemünetanenevienicü. ¹² Sepa tuqui 'amüpata, tuquite 'esimüpepeta, quiecarisietä, tixäu mepücanesihetaxei niuqui nexüatüacame xeimematü, teüteri nevacyataneme. ¹³ Mepücaýüvave memiseiriyani yuniuqui que memüteniuxixie nehepaüsita hicü. ¹⁴ 'Ipaü nepümatitahecüatüaniqueyu, ne 'iya huyeta netiviyatü nepüti'uximaya tatevarima vacacaýyarisie mieme, sepa müme xaüsie tiviyacame memüxata 'iya huye. Yuri nepüti'eri naitü que mütiuti'utüarie 'inüari xapayarisie texaxatamete vaxapayarisie. ¹⁵ 'Imetütü vahepaü yuri que memütë'erie meta'icuevatü, neta yuri netini'erieca müpaü netita'icuevatü Cacaýyari müvaranucu'uitüani müquite, heiseriemecü yamemüteyurie, heiseriemecü yamemücateyurie yunaime. ¹⁶ Mücücü yanetinicuvauneni ne'iyari mücanesitatienicü naime hepaüsita, sepa Cacaýyari hepaüsita, sepa teüteri vahepaüsita.

¹⁷ Ne tumini nenicuxeürieni neteüterima vahesie mieme. Yapaümexa viyari müpaü netiniyurieneçaitüni. 'Arique 'uva neninuani ne'eütü. ¹⁸ Müpaü netiyurieneçacu hipatü Huriyusixi 'Asiyatari menenetaxeiya tuquita nene'itiece. Yümüiretü teüteri 'amepüca'u'uvacai ne'aurie, nepücavamurieceai. ¹⁹ Neuyevaca memü'axüani 'ahüxie müme, reuyevese müme memüniuxixieni que memüneteniuximanique. ²⁰ Mesü, 'ime 'ena yameque'utiyaneni tita memüte'ucaxei mücatiheiserie quepaucua ne nemutivecai 'isücate vahüxie, ²¹ tita memüte'ucaxei xeime neniuxi hepaüsita que nemütihiva vahüxie ne'utivetü müpaü ne'utaitü, Müquite me'anucu'ume nemütü'eriecä, 'ayumieme xehesüa neni'inüasieca hicü.

²² Mericüsü Perixi heiseriemecü tinimaicaitüni 'iya huye hepaüsita. 'Ayumieme müpaü tinivaruta'eiya, Nuayu Risiyaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, nepi'inüatani xeniuxi. ²³ Tinita'aitüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mi'üviyanicü, mi'uxipitüacacü, mücavanenacacü hesüana miemete memiparevienicü hesüana memü'axenicü.

²⁴ Mericüsü yapaümexa 'anucayacu, Perixi mana niuyeicacaitüni yü'üitatü Rurusiramatü mühuriyütücai. Yu'aurie nitacuevienii Papuru, ni'enieçaitüni ticuxatame yuri que müti'erie Cürisitu Quesusie. ²⁵ Ticuxatacacu tita mütiheiserie hepaüsita, tevi que mütiyünü'a hepaüsita, tevi que mütitä'inüasieni hepaüsita, Perixi pümacai. Müpaü tinitahüave, Hicürixüa quenemie. Quepaucua tucari nemühüca ne'aurie nepümasitacuevienii. ²⁶ Siepüre nicuevieçaitüni Papuru mi'ütüaniqueçai tumini 'iya mixünacü ticu'erivatü. 'Ayumieme müxa yu'aurie pitacuecievevaci, tinicuxataçaitüni hamatüana. ²⁷ Huta viyari 'uyurieca Perixi niuyupata. Purusiyu Pesitu 'isücame nayani. Perixi vanaqui'aritäamütü Huriyusixi, 'ayumieme hüacame necu'eirieni Papuru.

25

Papuru que mütitahüavimüçücai Sesaxi

¹ Mericüsü Pesitu nuaca haque mehüritärieçai, hairieca tucari 'aye'acu, Sesareya heyeyaca Querusaremesie ninuani. ² Mara'acate memühüritärieçai Huriyusixi va'uquiyarima hüxiena menü'axüani metehecüatatü Papuru hepaüsita. Menitavavirieni ³ müpaü me'utiuyatü, 'Aixüa petiuca'iyaritü Querusaremesie quenananü'a Papuru. Müme meneicuevieçaqueçaitüni me'imienique huyeta 'uyemieme. ⁴ Pesitu masi

müpaü tinivaruta'eiya, Sesareyasiepai nepel'üviyani Papuru. Ne yareutevitü mana nepümie. ⁵ Xesata miemete teyüvavemete nehamatü meque'uhuni, müme mequeheniuquixieca hepaüsitana, xüca tixaütü catiheiserietüni 'icü tevi hepaüsita.

⁶ Mana müixa püca'uyuri, 'atahaica tucari xeicüa ya tamamata. 'Arique Sesareyasie neyani. 'Uxa'arieca yu'aveni haque müre'inüatacai 'acaitü tinivaruta'aitüani memi'atüanicü Papuru. ⁷ Mana nuacu 'auriena meniyuxeürieni Huriyusixi Querusaremesie miemete. Vaüca türücvamecü metenexeyacaitüni memüniuquixienicü hepaüsitana. Mepüyutatexie me'iseiriyatü yuniuqui. ⁸ Papuru müpaü tinitaniuni yuhesie mieme, Huriyusixi va'inüari niuquiyari hepaüsita, tuqui hepaüsita, Sesaxi hepaüsita, 'asinepücatuyuri 'axa ti'aneme, 'utaitü. ⁹ Pesitu vanaqui'aritäamütü Huriyusixi müpaü tinita'eiya Papuru, Peti'avaüriya Querusareme pemüyemie mana nemümasita'inüatacü 'icü niuquixiya hepaüsita. ¹⁰ Papuru müpaü niutayüni, Ne Sesaxi 'uvenieya hüxie xeicüa 'anepütiveni nemü'inüasienicü. Mana xeicüa peuyevese nemü'inüasieni. 'Axa nepücvarayuri Huriyusixi, heiseriemecü que pemütimate 'ecü. ¹¹ 'Axa xüca netiuyurienique, tixaü xüca netiuyurienique que müreyevese nemümünicü, nepücanecu'imavaniqueyu nemümünicü. Mesü xüca tixaütü catihücütüni 'icü que memütenuquixie nehapaüsita, xevitü tixaü püca'yüve munesiyetüani vanaqui'aritäamütü. Necanitähävämücü Sesaxi. ¹² Hicü Pesitu varutahüaveca 'imavamete müpaü tinita'eiya, Sesaxi petitahävämücü 'acu. Mericüte, Sesaxisüa pecaniyemieni.

Papuru que müti'atüarie 'Acüripa Verenise vahüxie

¹³ Mericüsü müixa tucari 'anucayacu, cuiepa ti'aitame 'Acüripa müтитеvacai Verenisematü meneicü'ivata Pesitu Sesareyapai. ¹⁴ Yapaümexa tucari mana mepuyuri. Pesitu tinicuxaxatüvacaitüni cuiepa ti'aitame Papuru hepaüsita, müpaü 'utaitü, Xevitü tevi 'uva pucu'eiriva Perixi mivi menutahüa. ¹⁵ Querusaremesie neheta'acu, hepaüsitana meteniutahecüata mara'acate memühüritüarie, Huriyusixi va'uquiyarima, menesivavirietü manutahüiyanicü. ¹⁶ Nesü müpaü netinivaruta'eiya, Xumatari tatutuyari müpaü püca'ane, tepüca'iyetüani 'uqui, hüxiena meca'axüavavecacu cuxi müme hepaüsitana memüniuquixie, cayüvecacu cuxi yuhesie mieme mütaniuni vaniuquixiya 'hepaüsita. ¹⁷ 'Uva me'u'axüacu, 'ayumieme 'enepücareuterixü. 'Uxa'arieca 'isücame 'uvenieyasie haque nemüra'inüata ne'ayerüca, nenivaruta'aitüani memevitünicü 'iya 'uqui. ¹⁸ Müme memüniuquixiecai quepaucua mēmanucü'ui, mepücaniuquixiecai 'axa müti'ane mütiuyuricü, que nemütimaicai ne. ¹⁹ Niuquü xüatüaricacü xeicüa tita memüte'ayexeiya hepaüsita xeime Qesusi hepaüsita mümüquicai, Papuru 'ayeniereme müxatacai, mücücü püta meniniuquixiecaitüni hepaüsitana. ²⁰ Nesü 'asinepücatimaicai 'icü niuqui hepaüsita. 'Ayumieme müpaü netinitahüave, Peti'avaüriya Querusaremesie pemüyemie mana peme'inüasienicü 'icü hepaüsita. ²¹ Papuru caneniutavavirieni nemi'üviyanicü, ti'aitame 'Aucisitu mi'enienique. 'Ayumieme netinivaruta'aitüani memi'üviyanicü Sesaxisüa nemenunü'anique. ²² 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, Nesüari necani'enieniqueyu 'iya tevi. Müpaü niutayüni, Mericüte 'uxa'a pecani'eniemücü.

²³ 'Uxa'arieca meniu'axüani 'Acüripa Verenisematü cuini mieme mete'niütü memamarivavetü. Mana mürayuti'enieritüre meneutahaxüani xei miriyari cuyaxi teva'aitüvamete vahamatü, 'uquisi quiecatari memüva'uquiyarimatücai vahamatü. Pesitu tinivaruta'aitüani memevitünicü

Papuru. ²⁴ Hicü Pesitu müpaü niutayüni, Ti'aitame 'Acüripa, xemeta yunaitü tahamatü xemüyucuxeüri 'uquisita, manari xenixeyani que mü'ane hepaüsita vaüriyarica memünesi'upitüa yunaitü Huriyusixi teüteriyari Querusaremesie 'uvata, müpaü mete'uhivatü quename 'aixüa ca'ane mayeyurini. ²⁵ Ne tixaütü nepücatiucaxei que mütiuyuri que müreuyevese mumünicü. 'Iyasü yamütitahüavimücücaicü 'Aucusitu, ne yanepütinemaicai nemenunü'anicü. ²⁶ Niuqui müheiserie nepücahexeiyä nemiti'utüirienicü cuiepa ti'aitame. 'Ayumieme neni'atüani xehesüa, 'ahesüatütü ti'aitame 'Acüripa, pe'iti'niütayu tixaütü nemürexeyanicü nemütiti'utüanicü. ²⁷ Timaivemepaü nepücaüniqeyu xüca xeime nehenü'anique hüacame, necatihecüatätü que mütiniquimarie.

26

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu 'Acüripa hüxie

¹ Mericüsü 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Pecanipitüarieca 'ahesie mieme pemütaniunicü. Papuru yumama 'utaseraca müpaü niutayüni, ² Neuxei ti'aitame 'Acüripa, nenetemaviecame nepüne'eri 'ahüxie nemutanicü hicü naime Huriyusixi que memüneteniüquima hepaüsita. ³ Huriyusixi naime vayeyari mücü vaniüqui que memütexüatüa pecatinimaica 'aixüa 'anemecü. 'Ayumieme nepümativaviri pemünesi'enienicü peca'uxivetü.

Papuru que mütiuyeicacai meripai

⁴ Mericüte yunaitü Huriyusixi mecanenimaica que nemüticuyeicacai neteüterima vasata Querusaremesie, matüaripai temaicüyaripai que nemüticuyeicacai. ⁵ Müme matüaripai memünesimaicai xüca metehécüatanique, müme müpaü meniutiyuaneniqueyu ne que nemüticuyeicacai Pareseusixi vahesie netivyatü. Pareseusixi tita temütehaxeyeyasie yeme yamepütecahu. ⁶ Hicü yuri neti'erietü nemüticueviecü tita Cacaüyari mütarutahüavixü tatevarima mütivaminiquecai, 'ayumieme 'uva neputive ne'inüasietü. ⁷ Yunaitü tateüterima tamamata heimana yuhutatü nuivarite temühüme tucaricü tucaricü 'uximayasicayacü te'eyexeyatü cuini mieme teneicuevieca Cacaüyari siparasü xüca müpaü tetepitüarieca. Neuxei ti'aitame, ne yuri nemüti'eriecü müpaü neticuevietü, 'ayumieme nehepaüsita mepünüquixie Huriyusixi. ⁸ Titayari xeme xecateyüvave yuri xemüte'erieca quename Cacaüyari varanucu'ütüani müquite.

Papuru que mütivaruveiyacai

⁹ Neri heuyevacame nepü'eriecai vaüca 'axa nemiyurienicü que mü'ane Qesusi Nasaretitanaca mühücü. ¹⁰ Müpaüta netiniyurienekaitüni Querusaremesie. Yümüreme Cacaüyari teüterimama casariyanata nepüvaranutaxürüvacai, mara'acate memühürütüariecai heiserie menesi'upitüacu. Mecu'ivarümecacu, nenuquü nepeuyeqesacai vahepaüsita. ¹¹ Naime tuquiteta müixa nepüvaranutaxürüvacai, vaüriyarica nepüvapitüacai 'axa memutiyuanenicü Qesusi hepaüsita. Vaücava nevahecätü necanivataveiyacaitüni hipame quiecaritesie.

Ta'aurie que mürave Papuru (Nü'arisixi 9:1-19; 22:6-16)

¹² Mericüsü mara'acate memühürütüariecai heiserie menesi'upitüacu menesi'uhürütüacu Ramascusie neneyani. ¹³ Neuxei ti'aitame, tuca huyeta ne'uyemietü nenixeyä hecüariya taheima mieme masi que taupaü xavatüme ne'aurie 'acuxavatüme, nehamatü memü'uvacai va'aurieta.

¹⁴ Tanaitü cuiepa tepatixüri. Ne xeime neniü'enieni müpaü münetiutahüavixü Hepürayusixi vaniüquicü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiüveiya. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aquesinacü pe'anaseivatü tisevemecü. ¹⁵ Nesü müpaü netinitahüave, Que pepüpaicü 'uqui. Ti'aitame müpaü netayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesi'uveiya. ¹⁶ Hicürixüa quenancuquexi, 'a'ücacü queneuveni. 'Icü 'ayumieme pepünesi'uxei, pemanayexeyariyecü netupiri pemayanicü, pemütihecüatanicü que pemünetixuei que pemünetixeyanita. ¹⁷ Nepümasitavicueisitüani 'ateüterima vasata memücahuriyusixi vasata, müme vahesüa nemananunü'amücü ¹⁸ pemüvaranutanenieritüvanicü, yüriya mecu'eirieme hecüariyasie memüteviyanicü, Cauyumarie türücariyaya mecu'eirieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, tita 'axa memüteyurie memüteheuyehüviyarienicü nehiesie yuri mete'erietü, vahesie mütinaquenicü tita memütetanaqui'erieni müme nemüvarupataxü nehiesie mieme.

Papuru que müticamiecai tita mütiuxeisie

¹⁹ 'Ayumieme ti'aitame 'Acüripa, yaneticamietü nepatüa que nemütixei taheima mieme. ²⁰ Masi yunaime Ramasicutari meri, 'arique Querusaremeari, naisaria Cureya cuieyarisie miemete, memücahuriyusixita netinivahecüatüacaitüni memütehayeivanicü que memüteyurie ta'aurie me'axürieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, yameteyurietü müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai vahesie que mütinaque yamemüteyuriecacü. ²¹ 'Ayumieme Huriyusixi tuqita menesi'uviyaca yunamacü mepünesimieniquecai. ²² Cacaüyari nesipareviecacu hicüque, 'ena neputive netivahecüatüatü teüteri te'aitamete yunaime. Müisexi, texaxatameta que memutiyanecai que mütiyüniquecai, müpaü xeixüa nepaine, ²³ quename heuyevacai Cürisitu müticuinecü nehaitü, quename mücü meri 'anucuqueca müquite vasata, vatahecüatüaniquecai tateüterima memücahuriyusixita hecüariya hepaüsita, müpaü ne'utaitü.

Papuru yuri que müti'eritüamücücai 'Acüripa

²⁴ Mericüsü müpaü 'utayücu, Pesitu carima müpaü tinitahüave, Papuru pepüca'amatesüari. Vaüca pemüti'a'üquitüacü pepütixamurie. ²⁵ Papuru müpaü tinitahüave, Tixaüsietü Pesitu pemütürücaüye, ne nepücatixamurie. Que nemüticuxata, neniüqui yuri paine, timaiveme niuquieya pühücü. ²⁶ Cuiepa ti'aitame 'icü nai pütimate, necamatü yanetinehüaveni 'iya. 'Icü camaicame nepüca'eri, sicurita yapücatiyyü 'icü. ²⁷ Neuxei ti'aitame 'Acüripa, yuri peti'erie 'ecü texaxatamete vaniüquise. Ne necatinimaica yuri pemüti'erie. ²⁸ 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Cari yapaucua Cürisitiyanupaü netiyurieneme pepünesi'ayeitüaniqueyu. ²⁹ Papuru müpaü tinitahüave, Nenevieri nepipitüaniqueyu Cacaüyari, sepa yapaucua sepa yapapäumexa tucariçü, 'ecüri yunaitüta xemünesi'enie hicü, xücatüma nehepaü xe'ananetü xehacüneque, 'icü tepüa xeixüa xehaxeiyatü cümana nemühüa.

³⁰ Hicü müpaü 'utayücu, cuiepa ti'aitame 'isücameta Vereniseta vahamatü mememateita menanucu'uni. ³¹ Me'anuyecüneca yunaitü yameteniyüçühüavecaitüni müpaü me'utiyaatü, 'Icü tevi 'asipücatiyyuri que müreyevese mümünicü manutahüiyacü. ³² 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, 'Icü tevi püyüveniqueyu müxünarieni, xüca ca'itahüavimücüni que Sesaxi xeixüa.

27

Papuru que mürenü'arie Xumasiepai

¹ Mericüsü quepaucua Pesitu yamütuyuma temüyehucü naviyasie 'Itariyapai, mepüvayetua Papuru hipame memanutaxüriyacai vahamame. Vahepaüsita menihürütüani xe'i sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Curiyuxi mütitevacai. Cuyaxi müvaravitüccai 'Aucisitu Cuyaximama mepütetevacai. ² Naviya 'Aruramitiyusie pümiemetücai. 'Asiya cuieyari tesita niuyeyecacaitüni. Mana te'acayaxeca tecanecüne. Tahamatü niuyeyecacaitüni 'Arisitaricu Tesarunicatanaca Maseruniya cuieyarisie mümiemetücai. ³ 'Uxa'arieca Siruni teneta'axüani. 'Iya Curiyuxi 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni Papuru hepaüsita. Nipitüani menuanicü yuhamicuma vahesüa memiparevienicu. ⁴ Manarita tepeyecü, Sipüre 'aurie temüca'enisitüariecasie tecaniuyecüne tahepa maye'ecacai. ⁵ Haramara 'utüa teniuyecüne Sirisiya 'aurie Pamüpiriya 'aurie. Mana teneta'axüani Mira Risiya cuieyarisie.

⁶ Xe'i sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana neitaxeiya naviya Herecanitüreyasie mieme 'Itariyasie müyemiecai. Mücüsie cataneutahatüani. ⁷ Müixa tucari 'axücai mana tepu'uvacai. Haveri mieme teneta'axüani Cüniru hüxie. 'Eca mütasi'anutavayacai, mana teneyecüne. Cüretatüa teniuyehucaitüni, viye manucasuri Sarumune müracuteva 'aurie teniuyecüne. ⁸ Mana haveri mieme xeicüa tenanuyenexüani. 'Arique teneta'axüani Visi Müracu'ane Mürayutitüiva müracutevasie. Mana nehuracaitüni quiecari Raseya müracuteva. ⁹ Hicü müixa tucari 'anucayacu, nicueriva'anecaitüni naviya, manutiayacai Huriyusixi vahaquiya. Papuru nivaruta'imaiya ¹⁰ müpäü tivacühüavetü, Neuxei, 'ipaü nepütimate, xe'ica naviyata pütatümaiarieni peuyeveni, tameta tepütatümaiarieni tepeuyexürieni texüca'yehuni. ¹¹ Xe'i sienituyari tiva'aitüvame masi nivarueni naviya mücuyütüvacai naviya cusiyarieyamame, Papuru que mainecai püca'i'eniecai. ¹² Mürati'icapiva pücatinaquequecai muhaütüsie. 'Ayumieme yumüretü mepüyu'enie memüyehucü mana, siparasü Penisesie xüca meyüvavenique memeta'axüani, mana memütitenicü muhaütüsie. Penisi catinacutevaca haque mürati'icapiva Cüretasie. Tasutüa ta'utata paye'eca tahepa.

Vitari que mütvavutayütüvacai haramarasie

¹³ Mericüsü taserieta 'aye'ecacacu, tita memüteheuyehüacai mete'utanaqu'erieme mepüyu'eriecai. Me'enatihanaca tihaname, Cüreta 'aurie metapayenexüa. ¹⁴ Yareutevitü carima 'upacane 'eca teücapaü, Ta'utata Mieme titevatü 'eca. ¹⁵ Naviya niuviya. Te'utatatexieca ta'aurie temehüanicü tahepa maye'ecanicü, tepihayevaxü. Tahüxie tepu'enixüaximecai. ¹⁶ Cuie hapa müyema hetüa Cüraura müracutevatüa te'anuyenexüaca, haveri mieme xeicüa tepüyüvavecai temiviyacü canuva 'esimüpe. ¹⁷ Mehenatihanaca menenacahüaxüani naviya caunari me'anacavütüaca. Mepümamacai capa Sirite xiecariyarisie mete'utavaxüanicü. Yucarüpa mecaxüraca, müpäü me'ananetü yuhüxie meniu'enixüaximecaitüni. ¹⁸ Vitari yemecü pütasi'utayütüvacai. 'Uxa'arieca yu'ica menanatixürieni. ¹⁹ Hairieca tucarisie tamamacü naviya piniteya tetenanatixürieni. ²⁰ Müixa tucari tau pücaheccüacai, xuravesixi mepücaheccüacai. Vitari pücatihayevamücücai. Müixa tucari 'anucayacu tetavicuenique tepücata'eriecai.

²¹ Hicü müixa tetahaquecacu, 'ana Papuru vahixüapa 'utaqueca müpäü niutayüni, Neuxei, 'aixüa cani'aneniqueyu xüca xenesi'u'enienique

yanemainecaicü Cüretasie temücaheycüncü 'ipaü tetatümaiarietü teteheuyexürietü. ²² Hicüsüari nepaine, xequenyutemamavieca. Xevitü xeme yutucari pücatatümaiya, naviya xeicüa peuyeveni. ²³ Tacai yüvicüta 'iya que mü'anesüa nemümieme hesiena mieme nemüti'uximaya Cacaüyari niuquieya tuayame ne'aurie puvecai. ²⁴ Müpaü niutayüni, Papuru 'acu, pepücamaça. Neuyevca Sesaxi hüxie 'apemutiveni. Camü Cacaüyari pümasi'upitüa yunaime 'ahamatü memü'uva naviyasie. ²⁵ 'Ayumieme nepaine, xequenyutemamavieca. Ne yuri nepüti'erie Cacaüyarisie quename müpaü tiyüni que nemütiutahüavarie. ²⁶ Cuie hapa müyemasie tepütixüriyani xeicüa tame.

²⁷ Hicü tamamata heimana naurieca tucarisie yüvicüta tahüxi tepeutacüne haramara 'Aruriyaticu müracutevasie. Tücaru hixüapa yacütütü naviya vequemete cuie hehurame mepü'eriecai. ²⁸ Caunari 'inüariyari meneucavivieni yuhetüa. Meniti'inüata xei teviyari mamayari heucatevame. Yareutevitü hutarieca meneicavivieni, tamamata heimana 'auxüme mamayari meniuti'inüata. ²⁹ Menimamacaitüni tetesie tetetivaxüaniqueme me'erietü. Nauca tehapanameteyari cüsapana mehavütüaca, xücatüma 'ucatareque metenyücühüavecaitüni. ³⁰ Naviya vequemete metenicu-vautüvecaitüni que memüteyuta'unacü naviyasie. Canuva 'esimüpe meneucatuani haramarasie yame'utiyuatü mete'itavatü quename hüxienapai tehanamete me'anuhanaquecai. ³¹ Papuru müpaü tinivarutahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame cuyaximame, 'Ime xüca naviyasie mecauyhayeva, xepücayüvaveni xemütavicueni xeme. ³² Cuyaxiri canuva 'esimüpe caunariyari menexitexüaniri, mana niucaveni.

³³ Mexi cuxi catucaritücai, Papuru nivatuicacaitüni yunaime 'inüa memüticuanicü, müpaü 'utaitü, 'Icü tucarisie tamamata heimana nauca tucari xepuyuri xeta'icuevatü xecatecuatü. ³⁴ 'Ayumieme nepaine, 'icuai xequeneutanaqui'eriri. Mücü 'apuve xemütavicuenicü. Xevitü xeme xei cüpayari yumu'usie pücaheuyehüani. ³⁵ Müpaü 'utayüca pa 'uti'üca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari yunaime vahüxie. 'Ititaraca, nisütüani 'icuatü. ³⁶ Mümeta meniyuvaüriya, 'icuai meniutanaqui'erieni. ³⁷ Tanaitü naviyasie temüyetecai huta sienituyari heimana haica teviyari heimana tamamata heimana 'ataxevitü tecanipaümeccaitüni. ³⁸ Te'utihuxacari 'icuaicü, naviya tena'exanariya tehenatixürieça türücu haramarasie.

Naviya que mütiutatümaiya

³⁹ Mericüsü tau hanecu, cuie mepücamaicai. Yusicuriviyame cuie mepuxe haque macuxiecariyacai. Cuiepa mepeithüaniquecai naviya xüca meyüvavenique. ⁴⁰ Tehanamete meniutatüani, menicu'eirieni haramarasie. Mexicuxirita 'itunisitüvame caunariyari meniuxüna. Carüpa 'esimüyeva metixüraça, cuiepa menitüxüaximeccaitüni. ⁴¹ Haramara mayunaquesie meni'axüani. Muva cuiepa menatüxüani. Surieya cuiepa neuhani, mana niyuhayeva niuseire. Cüsapana nita'unirümeccaitüni türücariyacü. ⁴² Hicü hipatü cuyaxi menivacuicucacaitüni memanutaxüriyacai, capa xevitü tavicuenicü 'uhauximetü. ⁴³ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame masi pitaviceuisitüamücücai Papuru. 'Ayumieme nivarutanenani 'asimemücateyurienicü que memaitücaitei. Niva'aitüacaitüni müme memahauvavecai memecasunaxüanicü meri, cuiepa memütinexüanicü, ⁴⁴ hipatüta 'arique cüyesie hipatü naviyasie miemetesie 'amemütinexüanicü. Müpaü mete'uyurieca yunaitü meputavicuei cuiepa me'uta'axüaca.

28

Papuru que mütiyuיעacai Maritasie

¹ Mericüsü te'utavicueca, 'anaque tetenetimani Marita müracutevacai cuie hapa müyemacai. ² Teüteri muva miemete yemecü 'aixüa meteniu'iyaricaitüni tahepaüsita. Meniutinaini, muva metani'atüani tanaime müviyeaicü muhaütücaicü. ³ Hicü Papuru necucü'eni, taipa nenutixürieni. Cu macuxücasie heyeyaca, mamayasie niqüeni. ⁴ Teüteri muva miemete me'ixeyatü cu mamayasie haviecame, müpaü meteniuyutahüave yunaitü, Nusenu 'iya tevi xüari tiyumemivame canihücütüni, sepa mutavicuei haramarasie, heiserie pücapitüari 'ayenieretü müyuhayevacü. ⁵ Masi 'iya yumama niutasique. Cu taipa neuveni. Tixaü 'asipüca'u'itüari. ⁶ Müme mepicueviecai müpaü metecu'erivatü, Tietüsü tahaimücü, müquitü cavemücü yapaucua. Me'icueviecacu me'l'ixüariecacu müixa, 'asipüca'uyü. 'Ayumieme yücü meteniycühüaveni. Müpaü meteniutiniutücüne, Xüari canicacaüyaritüni. ⁷ Mericüsü mana hurava cuie nicumacaitüni, Pupiriyu mütipinieyatücai. Yunaimie haramarasie müyema cuiepa memütamacai püva'uquiyaritücai 'iya. Tasi'utanaqu'erieca haica tucari 'aixüa tiuca'iyaritü pütasi'upitüa haque teme'axüani. ⁸ Pupiriyu quemasiya hüiyacü hacuisicü ticuyetü 'aniucateitüni. Papuru hesüana neutahani, yutanenevieca heimana 'utimeca nenayahüani. ⁹ Müpaü tiuyücu, haramarisie müyema cuiepa memütamacai hipatü tecuicucate meniu'axüani, meniuti'uhayemarieni. ¹⁰ Müme vaücava metatenimicucacaitüni. Teyehuximecacu mepütatemicuacai tita temüteheuyehücai.

Papuru que müreta'a Xumasie

¹¹ Hicü haica meseri 'utixücu, naviyasie tenecüne. Haramarasie müyema cuiepa nitiheteitüni mücü naviya muhaütücaisie. Herecanitüreyasie pümiemetücai, Vavarixi pü'inüarieyatücai. ¹² Siracusa teheta'axüaca, haica tucari tepütahayevacai. ¹³ Mana teheyecüneca, Requiyu teneta'axüani. Xei tucari 'anucayacu, taserieta pa'ecacai. Hutarieca tucarisie Puteuri teneta'axüani. ¹⁴ Mana tenivaretaxeiya ta'ivamarixi. Müme mepütasi'uta'inie 'atahuta tucari temüyurienicü vahesüa. Müpaü tete'uyurieca, Xumasie teneta'axüani. ¹⁵ Ta'ivamarixi mana miemete meni'enanacaitüni tahepaüsita. Menayenexüani metasi'anucunaqueque 'Apiyu Pürasayarisiepaitü, Haica Canitinayari Macu'upai. Papuru varuxeiyaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Vaüca niyuvaüriyacaitüni. ¹⁶ Xumasie teheutahaxüacu, xei sienituyari cuyaxi tiva'aütivame nivayetüani memanutaxüriyacai cuya mühüritüariecaisüa. Papuru niupitüarieni yuxaüta mecanicü cuya 'i'üviyamematü.

Papuru que müticuxatacai Xumasie

¹⁷ Mericüsü hairieca tucarisie Papuru yuhesüa nivaruta'inieni müme Huriyusixi memüva'uquiyarimatücai. Me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'ivamarixi, sepa 'asinemücatuyuri teüteri vahepaüsita, tatevarima vatutuyari hepaüsita neca'uxiva'atü, nepüyetuiya Querusaremesie nehätü Xumatari vahesüa. ¹⁸ Müme va'isücate menesi'u'enieca menenixünacucacaitüni 'asinemücatuyuricü que müreyevecai nemümnicü. ¹⁹ Huriyusixi memeniucacacü nenuqui hepaüsita, 'ayumieme vaüriyarica nepihüavimücücai Sesaxi, sepa neteüterima vahepaüsita tixaütü nemücarexeiyacai nemütiniquixienicü. ²⁰ 'Ayumiemerücü nenixeta'inieni tahüxi temütinenierenicü nemütixecuxaxatüvanicü. Yuri neti'erietü

nemicueviecū tita 'Ixaherisixi temütecuevi, 'ayumieme 'icū tepūa nepa'ū.
²¹ Mūmesū müpaū metenicühüaveni, Tame xapate tepū'ca'utanaqui'erivave
 Cureyasie miemete 'ahepaüsita. Xevitū ta'ivama pūcanuave 'axa
 tatihecüatütü 'axa ticuxatatü 'ahepaüsita. ²² Tecamani'enieniqueyu que
 pemüticu'eriva. 'Iyasie memüteviya vahepaüsita 'icū xeicūa tepütemate,
 naisarie 'axa metenicuxasivani.

²³ Mericüsü tucari menipitüani memü'axüanicü. Hesüana manucateisie
 yumüiretū meniu'axüani. Tinivacuxaxatüvacaitüni tivahecüatütü que
 müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yuri tiva'eritüamütü Qesusisie,
 Muisexi 'inüariyari'icü texaxatamete vaxapayaricü 'iseiriyatü yuniuqui.
 'Amanamecū mütiucatarixü 'acayunecuque tinicuxatacaaitüni. ²⁴ Hipatü
 meni'eniecaitüni niuquieya, hipatü yuri mepücate'uta'erie. ²⁵ Yunaitü
 yaxeicūa mecateyücühüavetü meneutayeixüani, xei niuquiyari 'utaniucu
 Papuru 'ipaü 'utaitü, 'Iyari Mütiyupata 'aixüa caniyatüni, Quisariyaxi
 tixaxatame müpaü tivacühüavecacu tatevarima,

²⁶ 'Icū teüteri vahesüa quenemie, müpaü quetinivaretahüavi,
 Yemecü xepü'enanani peru tixaü xepücate'enieni.
 Yemecü xepüneniereni peru tixaü xepücatexeiya.

²⁷ 'Icū teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxi.
 Vaüriyarica xeicūa mepü'enana yunacatecū.

Vahüxite pu'itutupe
 Capa meheunenierenicü yühüxicü,
 Capa me'u'enananicü yunacatecū
 Capa yametetimanicü yu'iyarisie,
 Capa ta'aurie me'axürienicü
 Capa nevaranayexürienicü.

²⁸ 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme, Cacaüyari 'icū niuqui
 caneyenü'ani memücahuriyusixi vahesüa memütavicueisitüarienicü. Mūmesū
 mecani'eniecacuni. ²⁹ Hicü müpaü 'utayücu Huriyusixi menecüne niuqui
 mexüatütü vaücava.

³⁰ Mericüsü huta viyari mana peyuri yücūmana tiyutuatü. Mana ni-
 vanaqui'eriecaitüni yunaime memü'axecai hesüana. ³¹ Camatü tiniva-
 hecüatücaaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Tiniva'üquitücaaitüni
 Ti'aitame Qesusi Cürisitu hepaüsita, canenarietü.

XUMATARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Ne Papuru nenixevaüritüaca Cürisitu Qesusisie mieme nemüti'uximayatame, nemuta'inierie nü'ari nemayanicü, nemupasie Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü.

² Meripai Cacaüyari nainecaitüni temeixeiyaniquecaicü mücü niuqui, texaxatametemama yametecuxatacacu 'utüaricacü hesüana mümiemecü,

³ yunive xatatü. Tevi hücütütü, nu'aya caniutinuiva Ravirisie müyetüa.

⁴ Müquite vasata manucuecü, türücariyacü caniucayerieni Cacaüyari Nu'ayatütü, 'Yari Cacaüyarisie mieme mütasipata que müticaye. Qesusi

Cürisitu nixatacaütüni mütati'aitüvame. ⁵ Mücücü 'aixüa tepü'itüarie 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tepeutanü'ariexüata para yunaitü nuivarite yuri mete'erietü

yamemütecahunicü, que mü'ane mühücüsie mieme meyüatü. ⁶ Xemeta nuivarite xecanihümetüni xemuta'inieri Qesusi Cürisitu teüterimama xemacüneçü.

⁷ Netinixe'uta'utüirieni yunaime Xumasie xemütama Cacaüyari müxenaqui'erie, xemuta'inierie hesiena mieme xemüpasienicü. Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisituta, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Papuru que müti'ivatamücücai Xumasie

⁸ Mericüsü Qesusi Cürisitu nesipareviecacu pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari meri yunaime xehesie mieme, naisarie cuiepa mücuxaxasivacü yuri que xemüte'erie. ⁹ Ne'iyaricü Cacaüyarisie mieme nepüti'uximayata,

niuqui nu'aya hepaüsita 'aixüa manuyüne necuxatatü. 'Iya Cacaüyari müpaü pütheçüata, que nemütixexata necatühayevatü quepaucua nemünenenevie

neheyemecü ¹⁰ ne'ivavirietü 'uxa'a varie sipara xüca 'ari 'aixüa nepitüarieni xehesüa nemüyemiecü, müpaü tinaquecacu Cacaüyari. ¹¹ Nepütinecahive'eri

nemüxexeyacü, 'Iyarisie mieme nemüxeminicü xemütücariecacü, ¹² neta yacütütü xehesüa temüvaüriyarienicü yuri xemüte'erieçü xeme, neta yuri nemüti'erieçü.

¹³ Ne'ivama müpaü pücanetinaqueniqueryu xüca 'asixecatemaicaque müixa que nemütinecuha'aritüvacai xehesüa nemüyemiecü, sepa nemücapitüariecai

hiçüque. 'Icuaxi nehexeyatü nepayaniqueryu xehesüa, hipame nuivarite vahesüa nemeixeiyapaü. ¹⁴ Neuyeveca nemütüvataxatüani Cüriyecusixi

memücacüriyecusixita, temaivavemete memücatemaivaveta. ¹⁵ 'Ayumieme ne'iyari yapü'ane nemütixetatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne xemeta Xuma xemütama.

Niuqui 'aixüa manuyüne que mütitürücaïye

¹⁶ Nepüca'iteviya niuqui 'aixüa manuyüne. Türücariya canihücütüni Cacaüyarisüa mieme, yunaitü yuri memüte'erie memütavicieisitüarienicü

cani'ayumiemetüni, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita. ¹⁷ Xüca yuri ti'erieca, mücü niuquisie canimasücücämücü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva,

para yuri müti'erieçü, que müre'uxa, Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü canayeyuricämücü yuri müti'erieçü.

Teüteri vahesie que mürahüiva

18 Masi haxüa canimasiücüni, Cacaüyari taheima macave que mütiheca naime teüteri que memüteyurie mecaheyexeyatü heiseriemecü yamecatecahutü, müme meminena tita yuri müraine heiseriemecü yamecatecahutü. 19 Tita mütiyüve mütimaica Cacaüyari hepaüsita, mücü canimasiücüni vahesüa. Cacaüyariütü yatinivaruxeisitüani. 20 Cuie munetüariapai hücüque, tita mücatixeyarieve hepaüsitana, yuheyemecü que mütiürücaüye que müticacatüari, mücü catinihecüaca yara'erivacacu tita mütiüvevi hepaüsita. 'Ayumieme 'asimepücayüvave yuhesie mieme memütiniunicü. 21 Cacaüyari mehetimaica, 'aixüa mepüca'utiuyanecai hepaüsitana Cacaüyari hepaüsita temutiuyanepaü. Pamüpariyusi mepüca'ipitüacai. Masi yacü metecuxatatü menacüne mexi niuqui mexüatüacai. Va'iyari 'asicatimaivecacu, niucuyüre va'iyarisie. 22 Temaivavemete meyxatatü 'asimecatemaivavetü menacüne. 23 Cacaüyari mücapünive visi mü'ane, menipata tevi müpünivepaü tiyuxexeyame memayexeyanicü püta, viquixi vahepaü yeutari vahepaü cuterixi vahepaü tiyuxexeyame.

24 'Ayumieme Cacaüyari nivayetüani yu'iyarisie mete'ucahive'eriecacu, para meca'tiyatü memacüne, memiseviximanicü yuvaiaiyari yusata. 25 Cacaüyari yuri que maine, müme menipata 'itarica memexeyanicü püta. Tita mütiiveviya mepayexeyacai, hesiana mieme mepüte'uximayatacai, mecaheyexeyatü que mü'ane mitivevi. 'Aixüa yemecü queticühüavarüvani 'iya yuheyemecüsü, müpaü xEICÜa pü'ane.

26 'Ayumieme Cacaüyari nivayetüani memihive'eriecacü tita 'axa müti'anene. Va'ucariri me'icü'eirica tita 'ucari memüteyuruva, 'ucapaü mecateyurietü mepacü. 27 'Uquisita yaxeicüa, me'icü'eirica tita 'ucari memüteyuruva, mepüyutaiyacai meyhive'erietü. 'Uquisi 'uquisi vahamatü yamepüteyuriecäi que mücatinaque. Que müreuvevacai yamemüteheuyexürüvecaicü, mepüte'epiniriecäi yuvaiaiyarisie.

28 Müpaü memücatec'erivacaicü quename 'aixüa 'ane me'erivanicü Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari nivayetüani que mücatinaque yamemütecu'erivanicü, que mücatinaque memüteyuriecäcü.

29 Mecanaye'axüani que mücatiheiserie meyüatü, mevacumävatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, 'axa metecuyuruvatü, naime metehive'erietü, 'axa me'anenetü. Menihüpünecatitüni me'ütesatü meyucitü meha'atü meteyu'irüviyatü 'axa metecu'erivatü. 30 Mecani'avieniuani, mecaniniuquixieca, Cacaüyari mecani'uxieca, mecatenitave'erica naime, menanuyehaitürüveni, meteniyucatave'erica, metenicuvautüveni 'axa que mütiyuruva, yu'uquiyarima mepücava'enie. 31 Yu'iyari mepüca'enie vatate'acacu, yamepücatecahu que memutiyuane, mepüsese'i, mepücayunütüanüa, mepücateyucanenimaya. 32 Müme mepütehetima tita Cacaüyari mütiyata tiheiserietüme, quename yunaitü müya memüteyurie vahesie tinaque memücuinicü 'utaitü. Müme masi müya mecateniyuriecäi, masicutari meninaqui'aca hipatü yamemüteyuriecü.

2

Cacaüyari heiseriemecü que mütivaranutaXürüva

1 'Ayumieme 'ecü sepa que pemüpaicü pemüniuquixie, 'ahesie mieme pepücataniuni. Xeime que pemütiniuquima, mücücü pepü'aniuquima. Cari yaxeicüa petiniyurieneni 'ecü müpaü que pemütiniuquixie. 2 Tame

müpaü tepütimate, Cacaüyari yuri haitü müvaranutaxürüvacü müme müya memüteyurie. ³ Camüsü 'ecü pemüvanuquima müme müya memüteyuruva, vahepaü petiyurienetü queri peticu'eriva 'ecü pepütavicueni quepaucua Cacaüyari masi'anutahüani. ⁴ Mesü cauca pe'ixani'eri cuini mieme 'aixüa que mütiuca'iyari que mütitä'icueva que mücatiyumexüitüa. Cauca 'asipecatimate Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü para pemütihavevanicü que pemütiyuriene. ⁵ 'Ecüsü 'a'iyari müse'icü pemüca'avaüriyacü pemütihavevanicü que pemütiyuriene, 'ahesie mieme pepüti'utane haxüa, 'iya tucarisieque quepaucua pemühecarieni, quepaucua masiücütü mayani heiseriemecü que mütivaranutaxürüva Cacaüyari. ⁶ Mücü que memüteyurie pütivapitüani yuxexuime. ⁷ Müme mete'uca'enivatü 'aixüa meteyuruvatü memütecuvautüve visi me'anenetü que memüte'acüne, 'aye'amete que memütehe'erivani, que memücatetipüne, müme nivapitüamücü yuhayemecü memayeyuyurinicü. ⁸ Mümesü yuhesie mieme xeicüa memü'ayumiemete, yamemücatecahu tita yuri mürainesie, yamemütecahu tita mücatiheiseriesie püta, müme haxüa canivapitüamücü vahecätü. ⁹ Nivahiveritüamücü niva'uximatüamücü yunaime teüteri yu'iyarisie 'axa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita. ¹⁰ Nivapitüamücü visi me'anenetü memacüncü, 'aye'amete memü'erivanicü, yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü tivapitüani yunaime 'aixüa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.

¹¹ Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri. ¹² Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mecahexeyatü 'axa memüteyurie, müme mepücuini 'inüari mecahexeyatü. Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mehexeyatü 'axa memüteyurie, müme 'inüari manuyünepaü mepanutaxürüyani. ¹³ Müme memi'enie xeicüa 'inüari niuquiyari, müme heiserie mepücahexeiya Cacaüyari hüxie. Müme yamemütecahu 'inüari niuquiyari que maine, müme püta heiserie mecänipitüariecuni. ¹⁴ Müme memücahuriyusixi 'inüari niuquiyari memücahexeiya, quepaucua yücümana yamemüteyurie que maine 'inüari niuquiyari, sepa 'inüari niuquiyari memücahexeiya, 'inüari niuquiyari mehexeyatü mepacüne yücümana. ¹⁵ Mümeri mepüyuhecüata tita 'inüari niuquiyaricü yamütiyuriene metehexeyatü yu'iyarisie müraye'uxa. Va'iyari que memüteyurate tinihecütani vahepaüsita. Yuhamatü metecuxatatü, que memüteyu'iyaritüa yuhesie metenahüpani, yuhesie mieme meniutiniucani nusu. ¹⁶ Müpaü catiniyümücü 'iya tucarisie quepaucua Cacaüyari müvata'ivaviyani teüteri tita memüte'uti'avietaxü hepaüsita Cürisitu Quesusi varahüavecacu, nenuqui 'aixüa manuyüne que maine.

Huriyusixi 'inüari niuquiyari que memütehexeiya

¹⁷ Mericüte 'ecü Huriyu pemütütaterüvarie, yuri pemütü'erie 'inüari niuquiyarisie, 'aixüa pemütü'acühüave Cacaüyarisie pemütüviyacü, ¹⁸ pemimate tita mütinäque, pemütimaive tita 'aixüa müti'ane pemütüta'üquitüariecü 'inüari niuquiyarisie miemecü, ¹⁹ pevaranucuhapame memacücüpe pemü'a'eri, hecüarivivame pemü'a'erie yüvüpa memü'uva vahesie mieme, ²⁰ ti'üquitame pemü'a'erie 'asimemücatemate vahesie mieme, türi tiva'üquitüvame pemü'a'erie, 'inüari niuquiyari pehexeyatü pemeixeyatü tita timaiveme mütimate tita yuri müraine 'uxeicüa, ²¹ camüsü 'ecü xeime pemütü'üquitüa, pecati'a'üquitüa 'ecü. 'Ecü müpaü pepütücuxata quename 'aixüa ca'ane xüca tinavayani. Mericüte, petinavaya 'ecü. ²² 'Ecü müpaü pepütücuxata quename 'aixüa ca'ane micumaüvanicü xeime 'üyaya xeime cünaya. Mericüte,

peticumauva 'ecü. 'Ecü müpaü pepaine quename pevaxani'erie tetexi cacaüyarixiyari. Mericüte, petinava vapini vamavari. ²³ 'Ecü 'aixüa pepüti'acühüave 'inüari niuquiyari pemexeiyacü. Mericüte, pe'itisanatü 'inüari niuquiyari müpaü metecu'erivame petivarayeitüa quename Cacaüyari 'asicayüve. ²⁴ Camüsü, que müre'uxa, que mü'ane Cacaüyari mühücü 'axa canixasivani nuivariite vasata xecümana.

²⁵ Xitequiya 'inüariyari camaniparevieca xüca 'inüari niuquiyarisie yapeticamieni. Masi xüca 'inüari niuquiyari petisanatü peyüaneni, sepa xitequiya 'inüariyari pemexeiya, peca'inüasietü pepa'ayeitüa. ²⁶ Masisü xüca que mü'ane 'iya 'inüari mücahexeiya yaticamieni que mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine, 'inüari sepa mücahexeiya, 'inüasiecame cati'erivani 'iya. ²⁷ Que mü'ane yuvaiyarisie müca'inüasie xitequiyaçü, peru meye'atüva 'inüari niuquiyari que maine, mücü 'ahesie pürahüpani 'inüari niuquiyari pemütisanacü, sepa 'utüaricayari pemexeiya sepa 'inüariyari pemexeiya. ²⁸ Que mü'ane herie xeicüa Huriyu teviyari mühücü, mücü Huriyu pücahücü. Que mü'ane herie xeicüa yuvaiyarisie xeicüa mü'inüasie xitequiyaçü, mücü püca'inüasie. ²⁹ Masi que mü'ane yutaüta mühuriyu, mücü püta Huriyu canihücütüni. Que mü'ane yu'iyarisie mü'inüasie, mücü 'Iyari mainepaü püta pü'inüasie, sepa müca'inüasie 'utüarica müti'eniürüüçupaü. Que mü'ane müpaü mü'ane, teüteri visi mepüca'utiyaneni hepaüsitana, Cacaüyari püta visi paineni hepaüsitana.

3

Tita rexeiya Huriya hipatü memücaheixeiya

¹ Mericüte tita rexeiya Huriyu hipatü memücaheixeiya. Que tiparevie xitequiya 'inüariyari. ² Vaücavamecü piparevie, naimecü. Camüsü meri, Huriyusixi niuqui Cacaüyarisüa mümieme hepaüsita mepuhüritüari. ³ Quete 'aneni xüca hipatü yamecatecahucaitüni. Cacaüyari yaticamietü que rayeitüarieni müme yamemücatecahucaicü. ⁴ Pücatixaüsietü. Masi Cacaüyari tita yuri mürainesie yaqueticamieni, sepa yunaitü teüteri memüte'itava, que müre'uxa, Para 'aniuquicü pemümasiücünicü heiserie que pemürexeyia, Para heiserie pemüpütüarienicü quepaucua pemütaxanesieni.

⁵ Mericüsü tame heiseriemecü yatecatecahucaçu xüca masiücütü 'ayani Cacaüyari heiseriemecü que müticamie, que te'utiyanenisüari tame. Cacaüyari tiyüane que mücatiheiserie haxüacü rapitü. Tvipaü nepüticuxata. ⁶ Pücatixaüsietü. Xüca müpaü 'anenique, Cacaüyari quepaü tivata'ivaviyaqueyu cuiepa memütama 'isücamepaü.

⁷ Perusü neti'itavacacu ne xüca masiücünü Cacaüyari que müticamie tita yuri mürainesie, masi yeme visi 'anetü mayanicü Cacaüyari, titayari neranuta Hüiyani ne 'axa tiyuruvamepaü. ⁸ Müpaü cati'aneniqueyu masi, 'axa temütecühüavarüvapaü, hipatü memutiyanepaü quename müpaü tehaitüca tame, Cümü 'axa tepütüarieni 'aixüa 'anetü mayanicü te'utiyaütü vaniu. Heiseriemecü mecanixani'erivani müme müpaü memutiyaane.

Pumave que mü'ane heiseriemecü yamüticamie

⁹ Mericü titanetü. Tame masi 'aixüa tete'anene. Tixaü yemecü. Tete-niutahecüata Huriyusixi Cüriyecusixita yunaitü tita 'axa müti'anesie que memüteviya, ¹⁰ que müre'uxa, Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie 'apüca'uyeica ni xevitü.

- 11 Que mü'ane mütimaive 'apüca'uyeica,
Que mü'ane micuvaune Cacaüyari 'apüca'uyeica.
12 Yunaitü mepeuyexüri, 'axa me'anenetü mepacü 'axeicüa.
Que mü'ane 'aixüa ti'aneme mütiyuriene 'apüca'uyeica,
Xevitü tüma pumave.
13 Tivaxürüvame müqui terüya canihücütüni reutenitü.
Mepüte'irüma yunenicü.
Xaye 'uhayeya vateta payeca.
14 Vateta pühüne 'axa 'anuyütü hasivitü.
15 Yü'ücatecü mepüyumexütüa xuriya memütayeurienicü.
16 Yuhuyeta mepüte'uca'una mepütèyuhiveritüa.
17 Huye haque mücati'uximatüa mepücahemaririe.
18 Mepücateheiyehüvirie Cacaüyari yuhesüa.
19 Hicü tame müpaü tepütèmate, naime 'inüari niuquiyari que maine, pütivarutaxatüa müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, yunaime vateni müranunamacü, Cacaüyari müvataxanetacü yunaime cuiëpa memütama.
20 Cacaüyari hüxie 'inüari niuquiyari que maine yamütüuyuricü, mücücü ni xevitü tevi heiserie pücapitüarieni. Masi 'inüari niuquiyaricü pütimate tita 'axa müti'ane.

Heiserie que mütipitüariva yuri müti'eriecü

- 21 Hicüri masi, masiücütü canayani Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, sepa 'inüari niuquiyari mumavenique. 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaxapayarita yacatinihecüatani. 22 Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva yuri ti'eriecacu Quesusi Cürisitusie, mücü nimasücünü, heiserie que mütiyapitüa yunaime yuri memüte'erie. Yücü mepüca'anene. 23 'Axa mepüte'uyuri yunaitü, yunaitü mepüca'aye'axüavave Cacaüyari visi mütiyaxeyacü, 24 heiserie mepupitüarie 'asimecatecuetüarietü 'aixüa mütiuca'yari'icü 'iya, Cürisitu Quesusi müvatixünacü. 25 Cacaüyari nicayeni 'iya 'aixüa miyurienicü yuxuriyacü temüteheuyehüviyarienicü xüca yuri tete'erieca. Müpaü tiuyurieca masiücüme nayeitüani heiserie que mürexeiya, sepa mücativacühüavecai tita meripai 'axa memüte'uyuri hepaüsita, Cacaüyari mücayumexütüacaicü 'ana. 26 Nicayeni masiücüme mayeitüanicü hicü, heiserie que mürexeiya. 'Ayumieme mücü heiserie canexeyani, heiserie canipitüanita que mü'ane 'amuyeica yuri ti'eriëtü Quesusisie.
27 Hicüri quepaü 'aixüa tiyücühüaveni yuhepaüsita. Havaicü püca'yüve. Mericüte que mü'ane 'inüariyari'icü catiyüve. Tita mütiyuriene, mücü ti'inüariyari va'atü. Tixaüsietü. Yuri que müti'erie, mücü cani'inüariyari'itüni püta. 28 Tame 'ipaü tetenitamaica, teüteri heiserie mecaniupitüarieni yuri memüte'eriecü, sepa yamemücate'uyurienique 'inüari niuquiyari que maine.
29 Mesü Cacaüyari Huriyusixi xeicüa tivacacayari. Memücahuriyusixita cativacacayari. Hü, memücahuriyusixi canivacacayari'itüni. 30 Mericüte, Cacaüyari caniyuxevini. Heiserie nivapitüamücü müme xitequiya 'inüariyari memexeya, müme yuri memüte'eriecü. Heiserie nivapitüamücüta müme xitequiycü memüca'inüasie, müme yuri memüte'eriecü. 31 'Ayumieme nepaine, xüanacüa tetehayeitüa 'inüari niuquiyari xüca yuri tete'erieca. Tixaüsietü. Tepiseiriya püta 'inüari niuquiyari.

¹ Mericüte que te'utiyaneni tita 'Apurahami mütiucaxe hepaüsita. Mücü yateva canita'uquiyaritüni hesiena temüyecü. ² 'Ipaü teputiyuane, xüca 'Apurahami heiserie 'upitüarienique tixaütü mütiuyuricü, caniyüveniqueyü 'aixüa mütiyücühüaveni yuhepaüsita. Masi Cacaüyari huxie püca'yüve. ³ Que haine 'utüarica xapayari. 'Apurahami yuri tinita'eriereni Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari heiserie hexeyame nimaicaitüni 'iya, paine. ⁴ Que mü'ane tixaü mütiyuriene, tita müti'iva 'imiquieri püca'eriva. Peuyevese masi menu'unicü. ⁵ Que mü'ane püta 'asicatiyurienetü yuri müti'eri 'iyasie, müme memücaheyexeya Cacaüyari que mü'ane heiserie müvapitüasie, mücü heiserie hexeyatü canimarivani yuri müti'eriecü. ⁶ Ravrita müpaü canaineni tevi que mütiyutemavie, quepaucua Cacaüyari heiserie hexeyame mimate, sepa tixaü mücatiuyurienique,

⁷ Mecaniyutemamavieca quepaucua memüteheuyehüviyarieni 'Inüari que memüte'utisanaxü, Quepaucua tita 'axa memüte'uyuri müranucanamieni.

⁸ Caniyutemavieca mücü tevi, Ti'aitame xüca 'axa tiyurieneme ca'erieca.

⁹ Mericüte 'ipaü meteyutemamavie müme xitequiya 'inüariyari memexeya xEICÜA. Müme memüca'inüasieta, müpaü mecateyutemamavie. Müpaü teputiyuane, 'Apurahami yuri müti'eriecaicü, 'ayumieme heiserie hexeyatü canimarivacaitüni. ¹⁰ Que 'anetü müpaü ti'erivacai. Xitequiya 'inüariyari rexeyacai 'ana, pücahexeyacai nusu. Xitequiya 'inüariyari pücahexeyacai, masi püca'inüasievecai. ¹¹ Xitequiya niutanaqu'erieni 'inüaritüme. Caniuseyumarieni heiserie mupitüariecü yuri tiuta'erieca mexi xitequiya 'inüariyari cahexeyacai. 'Ayumieme yunaitü yuri memüte'erie xitequiya 'inüariyari mecahexeyatü, müme va'uquiyari nayani, müme heiserie mehhexeyatü memümarivanicü. ¹² Mümeta xitequiya 'inüariyari memexeya va'uquiyari nayani, müme xitequiya 'inüariyari xEICÜA memexeya pücatixaü, masi müme yamemütecahuta ta'uquiyari 'Apurahami huyetana yuri que müti'eriecai xitequiya 'inüariyari cahexeyatü.

Yuri ti'eriecacu hesiena que mütiunaquixü tita mütiutaxasie

¹³ Quepaucua 'Apurahami müpaü mütiutahüavarie, nivemamata, quename hesiena tinaquequecai naitü cuie, 'inüari niuquiyari hexeyatü müpaü pücatiutahüavarie. Heiserie 'upitüarieca püta yuri mütiuta'ericü, müpaü pütiutahüavarie. ¹⁴ Xücarü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie tinaquenique, xüanacüa xEICÜA yuri tepüte'eriecaqueyü, yacü xEICÜA müpaü pütiutahüavarieniqueyü 'iya. ¹⁵ 'Inüari niuquiyari haxüa pütiyupitüva. 'Inüari niuquiyari caxuavecacu, püca'itisana.

¹⁶ 'Ayumieme yuri ti'eriecacu müpaü cani'aneni, para müpaü mütiyünicü 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tita mütitaxatüa müseiyyarienicü yunaime nive-mama vahesie mieme, müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie mieme xEICÜA pücatixaü, masita müme 'Apurahamipaü yuri memüte'erie vahesie mieme. Mücü tanaima canita'uquiyaritüni, ¹⁷ que müre'uxa, Ne yumüireme nuivarite va'uquiyari nepümasi'ayeitüa. Cacaüyari huxie yuri pütiuta'eri hesiena, que mü'ane müquite müvaranutanieritüva, que mü'ane mütiutahüave tita'emücatiue mütinenicü, mücü hesie.

¹⁸ Mücü que mücati'yüvecai yuri müti'eriecacü ta'icuevatü, ta'icuevatü yuri tini'eriecaitüni. 'Ayumieme yumüireme nuivarite va'uquiyari nayani, müpaü que mütiutahüavarie, Müya meyupaümetü mecanacünicuni 'anivema. ¹⁹ Püca'utaveranaxü yuri ti'erietü, sepa me'erivacai yuvaiyari

que mütimüximecai 'esivatücacu xei sienituyari viyari mexeyacacü, sepa me'erivacai Sara mücayüvecai mütinivenicü. ²⁰ Pücauyaxamuriceai yücü ticu'erivatü tita Cacaüyari mütitaxatüa hesiena mütinaquequeacü, mücü hepaüsita, yuri cati'erietü pücahatüa. Masi yuri que müti'ericeai pütürücariyariceai, visi 'ixatatu Cacaüyari. ²¹ Müpaü pütüyumaicai, tita mütitahüavixü 'iya quename yatiyurieniquecai, müpaüta niyüvecaitüni yamütüyurienicü. ²² 'Ayumiemicü heiserie pitüaricame n'erivacaitüni, yuri müti'ericeaicü.

²³ Que müti'erivacai 'iya, hesiena mieme xeicüa pücaraca'utüarie, ²⁴ masi tahesie miemeta müpaü pütü'utüarie. Müpaüta tepüte'erivani tame yuri tete'erietü 'iyasie que mü'ane müquite vasata menucuquetüa Tati'aitüvame Quesusi, mücü hesie. ²⁵ Mücü püyetüiya ta'aurie temaxüricü, panucuquetüarie heiserie temüpütüarienicü.

5

Tita temütehexeiya heiserie temüpütüaricü

¹ Mericüte heiserie temüpütüaricü yuri tete'erietü, 'ayumieme 'aixüa tecatenitaxeiyani Cacaüyariatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yatatipitüacacu. ² Mücü yatatipitüacacuta, yuri tete'erietü müpaü teni'itüarica, Cacaüyari 'aixüa tiniuca'yarini tahesie mieme. 'Ateputi'u 'iya 'aixüa tiuca'yaricacu. 'Aixüa tepütetacühüave yuri temüte'eriecü teta'icuevatü Cacaüyari visi mütatixeiyanicü. ³ Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave temü'uximatüaricü müpaü tetemaitü, xüca te'uximatüarica, tete'uca'enivatü tepacüne. ⁴ Xüca tete'uca'enivani, te'inüasietü tepacüne. Xüca te'inüasieca, feyüvavetü tepacüne yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü. ⁵ Müpaü teteta'icuevatü xüca yuri tete'erieca, tepücateviyasitüarieni, Cacaüyari ta'iyarisie mütihüniyacü tasinaqui'erietü, 'Iyari Mütüyupata temüpütüarie yatiyurienecacu.

⁶ Cürisituri, quepaucua temuveraranicai cuxi tame, caniumüni tame Ca-cüyari temüca'ayexeiya tahesie mieme, tucari 'aixüa mü'ane 'anuyeyacu. ⁷ Hicümüsü haveri mieme xeicüa xevitü pümüniqueyu tevi heiseriemecü yamüticamiesie mieme. Capücaru yuvaüriyaniqueyu 'asita mumünicü tevi 'aixüa mütiuca'yarisie mieme. ⁸ Masi Cacaüyari 'ipaü tiuyurieca masiücume nayeitüani que mütatinaqui'erie, Cürisitu tahesie mieme mumücü tame 'axa teteyuriecacu cuxi. ⁹ Xuriyayacü heiserie temüpütüaricü hicü, masi vaücava mücü pütasitaviceisitüani temücahecariecacü. ¹⁰ Te'eye'uniecacu Ca-cüyari nu'aya mumücü, tepupasie 'aixüa temütetaxeiyanicü Cacaüyariatü. 'Ayumieme 'aixüa tetetaxeiyatü, masi vaücava tepütaviceisitüarieni 'iya mayeyuricü. ¹¹ Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave Cacaüyari teha'erivatü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yamütüyuricü. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'upataxü 'aixüa temütetaxeiyanicü.

'Arani Cürisitupaü que mü'ane

¹² Mericüsü tita 'axa müti'ane catiniunenü cuiepa tevi müyuxevicai 'axa mütüyuricü. 'Axa mütüyuricü caniumüni. Müpaürita 'ayumieme yunaitü teüteri mecui'itü menacüne, yunaitü 'axa memüte'uyuricü. ¹³ Inüari ni-uquiyari cacuavecacu cuxi, cuiepa memütama 'axa mepütüyuriceai. ¹⁴ Masi 'Arani meri, 'arique yunaitü Muisexi 'amuyeicacaipai, yunaitü me'uyuitüarica mepucü, sepa hepaüna 'axa memücate'uyuri, 'Arani ta'aurie

mavepaü que mücatiheiseriecai. Mücü 'Arani que mü'ane 'umamieniquecai cani'üquisicayaritüni.

¹⁵ Peru ta'aurie que mürave, müpaüta yaxecüa tepücate'umiquie. Mücü müyuxevicai ta'aurie mavecü, hipatü mepucui, peru masi vaücava 'aixüa pütüca'iyari Cacaüyari, masi vaücava mepüte'umiquie, xevitü tevi Quesusi Cürisitutütü 'aixüa tiuca'iyaritü que mütimüriyaxü 'imiquieri hipame vahesie mieme. ¹⁶ Tita müivarumi, mücü müpaü püca'ane que mütiuyü quepaucua mücü müyuxevicai 'axa mütiuyuri. Heiva 'axa mütiuyuricü, nanutahüiyani 'inüasietü. Masi que müivarumi müixa ta'aurie me'axürieu, heiserie mecaniupitüarieni püta. ¹⁷ Yuxevitü ta'aurie mavecü, yunaitü mepuyitüarie memücü'inicü xeimecü. Masi vaücava müme memüyuvaüriya memitanaqui'erienicü cuini mieme que mütiuca'iyari 'iya, que mütimüriyaxü yu'imiquieri heiserie vapitüatü, müme me'ayeyuyuritü mepüte'aitani tevi müyuxevi Quesusi Cürisitutütü müpaü mütiuyuricü.

¹⁸ Hicüri 'ayumieme, xevitü ta'aurie mavecü que memüte'anutaxüriya yunaitü teüteri, müpäurita yaxecüa yunaitü teüteri heiserie mecaniupitüarieni memayeyurinicü, xevitü heiseriemecü yamütiuyuricü. ¹⁹ Xevitü tevi yamücaticamiecaicü, hipame 'axa teyuruvamete que müivarayeitüa, müpäurita yaxecüa hipame heiserie mehexeiyame nivarayeitüamücü xevitüta yamüticamiecaicü.

²⁰ Inüari niuquiyariri punua masi yemecü mütitamüirecü ta'aurie que memüte'axürie. Masisüari yemecü tiutamüriyacu tita 'axa memüte'uyuri, 'anata Cacaüyari masi cuini mieme cuxi 'aixüa pütüca'iyaricai, ²¹ tita 'axa müti'ane que mütivacyuitüvacai vacui'tü, müpäurita yaxecüa Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müvayuitüanicü heiserie vapitüatü, tucari mücaxüve vapitüatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yativapitüacacu.

6

Que temüte'ucui 'axa temücateyurieacü, que temüte'ayeyuyuri Cürisitusie tete-viyatü

¹ Mericüte que te'utiyaneniri. Capüca müpaü 'axa teteyurietü tetahayevani, 'iya masi cuini mieme 'aixüa mütiuca'iyarinicü. ² Pücatixaüsietü. Tameri temucui para 'axa temücateyurieacü, queri tete'ayeyuyurini müpaü teteyurietü. ³ Capüca 'asixecatemate, tame quetapaümetü temuca'üyarie Cürisitu Qesusisie temüteviyanicü, tame tecanicä'üyarieni hepaüna temücuinicü. ⁴ Ayumieme hamatüana tepucateuquixüa müpaü tete'uca'üyarieca temücuinicü, para yaxecüa hepaüna temu'uanicü te'utihecuariyarieme que temüteyurie te'ayeyuyuritü tameta, müpaüta Cürisitu manucquepaü müquite vasata ta'uquiyari visi mü'ane 'enucquetüaca.

⁵ Quepaucua hepaüna temucui hamatüana tecanitaxevire. 'Ayumieme masisüari hepaünata tenanucu'uicuni. ⁶ Ipaü tepütemate, que temü'anecai matüaripai, tecaniucui'iva hamatüana curuxisie, müca'unarienicü tita 'axa temüte'uyuri tavaiyarisie, tavari vaüriyarica temücate'uximayacacü tita 'axa müti'anesie mieme. ⁷ Que mü'ane müümüqui, mücü heiserie pexeiya 'axa mücatiuyurienenicü. ⁸ Tame Cürisitumatü temucui, 'ayumieme yuri teteni'erieca hamatüana tepayeyuyurini. ⁹ Müpaü tepütemate, Cürisitu müquite vasata 'anucqueca hutarieca pücamüni. Püca'yüve mücuyitüarienicü mümünicü. ¹⁰ Que mütiümü, tita 'axa müti'ane hepaüsita caniumüni xei mieme. Que mürayeyuri, Cacaüyarisie mieme canayeyurini.

11 Xemeta yaxaicüa müquite xequeneyu'erieca 'axa xemücateyuriecacü, xe'ayeyuyurime püta xequeneyu'erieca Cacaüyarisie mieme, Tati'aitüvame Cürisitu Qesusisie xeteviyatü.

12 'Ayumieme xevaiyari mumüximesie xe'u'uvatü, xepücacuyuitüarieni 'axa xemüteyuriecacü yaxemütecahunicü que mütiucahiv'e'erie xevaiyari.

13 Xepüca'iyetuaniri yuvaiyari para cümana 'axa xemüteyuriecacü heiseriemecü yaxecatcahutü. Masisü müme memanutanenierixü müquite vasata vahepaü xeyüatü, xequeneyuyetuaca Cacaüyari müxecuyuitüirienicü xevaiyari, heiseriemecü yatiyurienetü.

14 Xepüca'yüvaveni xemücyuitüarienicü 'axa xemüteyuriecacü. Xepüca'yüa 'inüari niuquiyari mütxe'aitüacü. Que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari mütxe'aitüacü püta xecaniyüaca.

Que temüte'uximaya tita mütiheiseriesie mieme

15 Qesü 'aneni. 'Inüari niuquiyari mücatati'aitüacü, que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari püta mütatü'aitüacü, 'ayumieme 'axa teteyurieca. Pücatixaüsietü.

16 Capüca 'asixecatemate, que mü'anesüa xemüyuyetua xemüte'uximayacacü 'iyasie mieme yaxemütecahunicü que maine, vaüriyarica te'uximayatamete xepühüme que mü'anesie mieme yaxemütecahu que maine. Xüca tita 'axa müti'anesie mieme xete'uximayaca, xecanicuicüni. Me xüca xete'uximayaca yaxetcahutü Cacaüyari que maine, heiserie xehexeyatü xecanacünicüni.

17 Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, sepa tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, yu'iyaricü yaxetcahutü xenacüne que xemüteyutüiriarie yaxete'üquitüarietü.

18 Xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, tita mütiheiseriesie mieme xete'uximayatü xenacüne. 19 Tevipaü nepütüicuxata xemüveraranicü teüteri vahepaü xete'u'iyaritü. Xepüyuyetuacai xevaiyari müti'uximayacacü tita mücati'itiasie mieme tita 'inüari müti'anasie mieme, 'inüari xemütisananicü. Hicürita yaxaicüa xequeneyuyetua xevaiyari müti'uximayacacü tita mütiheiseriesie mieme, 'iyasie mieme xemüpasienicü.

20 Quepaucua tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, xepuxüxünicai tita mütiheiserie hepaüsita. 21 Que xete'utixuxuaverecai 'ana. Hicü xepüyuteteviya mücü hepaüsita. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü müquitü canayeimücü. 22 Hicü püta xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, Cacaüyarisie mieme xete'uximayatü, 'ayumieme xepütixuxuavere xemüpasienicü 'iyasie mieme. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü tucari mücaxüve hexeyatü canayeimücü. 23 Camüsü, que mü'ane 'axa mütiyuri, mücü müyacü 'apürapiniyarieni, masi Cacaüyari que mütatimicua, mücü tucari mücaxüve catanimicuacamücü Tati'aitüvame Cürisitu Qesusisie teteviyacacu.

7

Memüneneüque vahesie que mütimasiücü 'üquisica

1 Ne'ivamarixi, xeme xemütemate que mütitita 'inüari niuquiyari, nepütixetaxatüaniqueyu. Capüca 'asixecatemate, 'inüari niuquiyari pütü'aitüa tevi mexi 'ayeyuri xEICÜA. 2 'Inüari niuquiyari que maine, peuyevese 'uca mürecacüna yücünasie mütiyuanicü mexi 'ayeyuri 'iya. Xüca cünaya 'umüni, puxünixü, 'inüari niuquiyari racüna müxata 'asipücahaine hepaüsitana.

3 Mericüte, xüca xeime 'üquisie tiyivani mexi cünaya 'ayeyuri, 'uca micumaüva que mü'ane müca'yücüna canitaterüvariemücü. Mesü xüca 'umüni cünaya, puxünarie, 'inüari niuquiyari 'asichainecacuri hepaüsitana. 'Ana

xüca xeime 'uquisie tiviyani, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna pücahücütüni.

⁴ Müpaüta yaxeicüa xeme ne'ivama, Cürisitu yuvaiyarisie mumieriecü, xemeta xeniucui'iva 'inüari niuquiyari 'asimücahainenicü xehepaüsita. 'Ayumieme xeimesie xepüteviya, que mü'ane müquite vasata manuquesie, Cacaüyarisie mieme temutixuxuaverenicü. ⁵ Quepaucua teüteri vahepaü temüte'u'iyaricai, 'axa que temüteyuriecäi tetetacahive'erietü, tavaiyari niucuyitüarivacaitüni, 'inüari niuquiyari yataticuyitüvacacu. 'Ayumieme teniucüni que temüte'utixuxuaverecäi. ⁶ Hicüri tenixüxünini, 'inüari niuquiyari 'asipücahaine thehepaüsita temucuicü tita mütatitivyacai mücatasivyacüri. 'Ayumiemerücü hecuamecü 'Iyari que maine teteni'uximayaca, 'utüarica ye'imecü que müti'eniürüücü püta tepücate'uximaya.

Tita 'axa müti'ane nehiesie que mütiyecä

⁷ Queri te'utiyaneni. Capüca 'inüari niuquiyari 'axa 'ane. Pücatixaüsietü. Masi xüca 'inüari niuquiyari casuavenique, ne nepücaretimaniqueyu 'axa que nemütiyuriene. Hive'erica nepücahetimaniqueyu xüca 'inüari niuquiyari müpaü ca'anuyünenique, Pepücati'acahive'erieca. ⁸ 'Aisicayari muxuavecaicü, tita 'axa nemütiyuri nisütüani nesicuyitüvatü para näimecü nemütinecahive'eriecacü. Xüca 'inüari niuquiyari 'umavenique, tita 'axa müti'ane pümüquiniqueyu. ⁹ Nesü heiva 'inüari niuquiyari necahexieyatü 'anepuyeicacai. Quepaucua 'aisica münesi'u'axixü, tita 'axa nemütiyuriencäi nanutaniere. Neri neniumüni. ¹⁰ Mücü 'aisica münesi'anutanieritüanicuecäi, que nemütitaxe, mücü pünesi'umi püta. ¹¹ Peru 'aisica muxuavecaicü, tita 'axa nemütiyuri nisütüani neti'irüviyatü, mücü 'aisicacü pünesi'umi.

¹² 'Ayumieme 'inüari niuquiyari Cacaüyarisüa canimiemetüni, 'aisicata hesüana pümieme, püheiserie, 'aixüa pü'ane. ¹³ Mericüte, mücü 'aixüa mü'ane tihücü tita münetiumie. Pücatixaüsietü. Masiri, para mümasiücünicü 'axa que müti'ane, tita 'axa nemütiyuri pünesi'umi, 'icuyitüvatü tita 'aixüa müti'ane. 'Ayumieme 'aisica muxuavecaicü, cuini mieme 'axa 'anetü nayani tita 'axa nemütiyuri.

¹⁴ Tame tepütemate, 'inüari niuquiyari 'iyarisie pümieme. Ne püta teüteri vahepaü nepütüca'iyari xeicüa. Tita 'axa müti'ane pünesi'unanai. ¹⁵ Nepüca'imate tita nemütiyuriene. Tita münetinaque yanepücatiyuriene, masi tita nemüti'uxie yanepütüyuriene. ¹⁶ Hicü mericü, xüca tita mücanetinaque yanetiyyuriene, 'ayumieme 'aixüa nepütixieiya 'inüari niuquiyari, que-name 'aixüa 'ane ne'utaitü. ¹⁷ Hicü neri nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene, masi tita 'axa müti'ane nehiesie mütiyecä, mücü yapütüyuriene. ¹⁸ Ne nepütimate, nehiesie tita 'aixüa müti'ane mücatiyeca, teüteri vahepaü que nepütüca'iyari. 'Aixüa nepütüyurienequeyu peru nepünetexie 'aixüa que nemütiyurienequeyu. ¹⁹ 'Aixüa que nemütiyurienequeyu, müpaü nepücatiyuriene. Masi 'axa que nemücatiyurienequeyu, müpaü püta nepütüyuriene. ²⁰ Mericüte xüca yanetiyyuriene que mücanetinaque, neri müpaü nepücatiyuriene, tita 'axa müti'ane nehiesie mütiyecä püta yapütüyuriene.

²¹ 'Ipaü nepüretima 'inüari hepaüsita, quepaucua nemünevaüriya 'aixüa nemütiyurienicü, tita 'axa müti'ane nehiesie 'apuve. ²² Que nemütinemat ne'iyarisie, nepünetemavi Cacaüyari 'inüarieya hepaüsita, ²³ peru 'inüari yücü 'aneme nepüxeiya nevaiyarisie tiviyame. Mücü 'inüari, que nemütinemat 'inüariyariatü mepuyucüitüve. Mücü 'inüari 'axa mü'ane nevaiyarisie mütiyari pünesi'uvi.

24 Ne xüa 'ui nepü'uximatüarie. Quepai pünesitaviceuisitüani 'icü caxari que mütiüm. 25 Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, Quesusi Cürisitu mütatü'aitüvame nesipareviecacu. 'Ayumiemi, que nemütinematé, nepüti'uximaya Cacaüyari 'inüarieyasie mieme, teüteri vahepaü que nemütiuca'yari püta, nepüti'uximaya 'inüari 'axa mü'anesie mieme.

8

Que temüte'ayeyuyuri 'Iyarisie teteviyatü

1 'Ayumieme hicürixüa müme Cürisitu Quesusisie memüteviya mepüca'anutaxürüyaniri, müme 'amemüca'u'uva teüteri vahepaü mete'u'iyaritä, 'Iyari püta que maine 'amemu'uva. 2 Mücü 'inüari cümana 'Iyari tucari mipitüa que mü'ane Cürisitu Quesusisie mütiyiya, mücü pünesi'uxünaxü, mücaneucuyuitüvanicü mücü 'inüari cümana 'axa nemütiyurienecai, cümana nemümü. 3 'Inüari niuquiyari que mücatiyüvecai, que mütiweranica temüteüericü, Cacaüyari püta nenutahüani tita 'axa müti'ane que memüteyurie teüteri vahepaü mete'u'iyaritä. Nenutahüani yunive heyenü'aca teüteri 'axa memüteyuruva vahepaü 'aneme, heiyenü'aca tita 'axa müti'ane hepaüsita. 4 Müpaü catiniuyurieni, tita mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine maye'atüarienicü tahesie, tame 'atemüca'u'uva teüteri vahepaü tete'u'iyaritä, 'Iyari püta que maine 'atemu'uva tahesie.

5 Müme teüteri vahepaü mete'u'iyaritä 'amemu'uva, müme teüteri vahepaü mepüteyumate. Müme 'Iyari püta que maine 'amemu'uva, müme 'Iyaripaü mepüteyumate. 6 Xüca teüteri vahepaü tiyumaica, canimümücü. Xüca 'Iyaripaü tiyumaica, canayeyuricamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca. 7 Que mü'ane teüteri vahepaü mütiyumate, mücü Cacaüyari cani'uxieca. Yapücatamicie Cacaüyari 'inüarieyasie, ni müpaü püca'yüve. 8 Müme teüteri vahepaü memüte'u'iyari, müme 'asimepüca'yüve para Cacaüyari münaqui'acacü.

9 Xemeri teüteri vahepaü xepücate'u'iyari. 'Iyarisie püta xepüteviya, xücate Cacaüyari 'Iyarieya xehesie yecani. Xüca xevitü Cürisitu 'Iyarieya cahexeyani, mücü Cürisitusüa pücamieme. 10 Xüca Cürisitu xehesie tiviyani, xevaiyari canimüquini 'axa xemüte'uyuricü, xe'iyari masi canayeyurini heiserie xemupitüariecü. 11 Que mü'ane menucuquetüa Quesusi müquite vasata, mücü 'Iyarieya xüca xehesie yecani, que mü'ane menucuquetüa Cürisitu Quesusi müquite vasata, mücütütü canenutanieritüamücü xevaiyari cuicui'ime, 'Iyarieya xehesie mütiyecä yatiyurienecacu.

12 'Ayumieme ne'ivama, tixaütü püreuyevese yatemüteyuriecacü. Peru pücaheuyevese teüteri vahepaü temüyüacacü que memüte'u'iyari, 'ate'u'uvatü teüteri que memüte'u'iyari. 13 Xüca 'axe'u'uvani teüteri que memüte'u'iyari, xepücuini. 'Iyari xepareviecacu xüca xe'imieni tita yuvaiyarisie mütiyuriene tevi, xenayeyuricacuni.

14 Queyupaümeme Cacaüyari 'Iyarieya müvaravitücü, müme Cacaüyari nivemama mecanihümetüni. 15 Xeme 'iyari xepüca'utanaqui'erie vaüriyarica xemüte'uximaya hesiena mieme, tafari xemümamacacü. Xenitanaqui'erieni 'Iyari Cacaüyari nivemama müxe'ayeitüa püta. Mücüsie teteviyatü müpaü tepüte'u'hiva, Quemasi, 'uquiyari. 16 Mücü 'Iyari ta'iyarimatü 'axeicüa mepütehecüata quename Cacaüyari türiyamama tehüme. 17 Xüca tetüriyamamatüni, tixaütü tahesie pütinaqueni. Tita Cacaüyari mütatimini tahesie pütinaqueni, Cürisitusie que mütinäquenita, xücate hamatüana tete'ucüne, hamatüanatari visi te'anenetü temayeitüarienicü.

¹⁸ 'Ipaü nepüticu'eriva, que temütectuine hicü, mücü tixaütü catihücütüme tepü'erieca quepaucua temüxeisitüarieni visi que müti'ane 'uxa'a varie. ¹⁹ Naitü mütiunetüari püta'icueva Cacaüyari nivemama memasiücütü memacüncü, cui vaxeiyamütü. ²⁰ Tita mütiunetüari xüanacüa que mürayeütüari, müpaü mütiyuüriyacaicü müpaü pücatiuyü. Que mü'ane müpaü 'aneme meyeitüa yamütiuyuricü püta puyü. Ta'icuevatü xeicüa yuri tini'erieca. ²¹ Tita mütiunetüari 'ayumieme püxünarieni, tita mütipünive müca'l'aitüacacüri, masi Cacaüyari türiyamama visi memü'anene vahepaü xünitü mayanicü. ²² Müpaü tepütimate, naitü mütiunetüari 'axeicüa ma'aiva, 'axeicüa müticuine hicüque. ²³ Mücü meta, tameta 'Iyari temexeiya tita 'umüramiesie timiemetüme, siepüre tataüta tena'aivani teta'icuevatü Cacaüyari nivemama temacüncü quepaucua tavaiyari müxünarieni. ²⁴ Müpaü yuri tete'erietü teteta'icuevatü teputavicueisitüari. Peru xüca 'ixeiya tita müticuevie, masi püca'icuevieri. Queri ticuevieca tita mütxeieya. ²⁵ Perusü xüca te'icuevieca tita temücatexieya, tenita'icuevani tete'uca'enivatü.

²⁶ Müpaürita yaxeicüa 'Iyari pütasiparevi que temüteverarani. 'Asitepücatemate tita temüte'itavirieni que müreyeveve. Mücü 'Iyari masi tahesie mieme nitavavirivani Cacaüyari, ha'aivatü niuquiyari que mücatixuave. ²⁷ Que mü'ane ta'iyari müta'inüata, mücü catinimaica que müticu'eriva 'Iyari, 'iya mitavavirivacü Cacaüyari que müтинаque, müme Cacaüyarisie mieme memupasie vahesie mieme.

Yemecü que temütehe'iva naime

²⁸ Tame müpaü tecatenimaica, müme meminaqui'erie Cacaüyari, 'iya nivaparevieca, naime ticuyuitüvatü para 'aixüa memü'itüarienicü müme memuta'inieri, 'iya que mütiyuriemücücai meripai. ²⁹ Müme meripai müvamaicai, müme nu'ayapaü me'aneneme püvarayeitüamücücai meripai, 'iya yumüireme 'ivamarixi vamasica mayanicü. ³⁰ Müme meripai müya me'aneneme müvarayeitüamücücai, müme nivaruta'inieni. Müme müvaruta'inie, heiserie nivarupitüani. Müme heiserie müvarupitüa, visi me'aneneme nivarayeitüani.

³¹ Queri te'utiyaneni xüca müpaü 'aneni. Xüca Cacaüyari tasinaqui'erieca, quepai pütasi'uxive'erieca. ³² Que mü'ane yunive müca'utavicueisitüa, miyetua püta tanaime tahesie mieme, 'iya xüari hamatüana naime pütatiminia. ³³ Quepai püvaxanetani müme Cacaüyari müvaranuyexei. Cacaüyari canihücütüni que mü'ane heiserie müvarupitüa. ³⁴ Quepairi püvaranutaxürieni, Cürisitu Quesusi canihücütüni que mü'ane mumü, que mü'ane masi manucuque, que mü'ane Cacaüyari serieta macaca, que mü'aneta tahesie mieme mitavaviriva. ³⁵ Quepai pütasipata Cürisitu mücatasinaqui'eriecacü. Xüca te'uximatüarieca, xüca tesaipünarieca, xüca te'utaveiyarieni, xüca teheuhacacuicuni, xüca temamaveni, xüca te'ucueriva'itüarieni, xüca tecui'ivarümeni, mücü naitü que tiyüve. ³⁶ Que müre'uxa, Taheyemecü tepücüi'iva 'ahesüa temümiemetecü. Muxasi memücüi'ivanipaü teni'erivani.

³⁷ Sepasü naime, cuini mieme tecatene'ivani 'icü naime 'iya mütasinaqui'erie yatatipitüacacu. ³⁸ Ne müpaü nepütinemate, sepa temücuini sepa temayeyuyurini, sepa niuqui tuayamete sepa te'aitamete memüyüaca, sepa tita hicü mütiemieme sepa tita 'uxa'a mütimieme, sepa memütürücvai, ³⁹ sepa müreutiteva sepa müreucateva, sepa que mütitita que 'anetü mütiunetüari, mücü püca'yüveni mütasipata Cacaüyari mücatasinaqui'eriecacü, Cürisitu Quesusi mütatü'aitüvame que mütatinaqui'erie.

9

'Ixaherisixi que memüte'anayexeyari

1 Yuri nepaine Cürisitusie netiviyatü. Nepücatit'itava, ne'yari nehamatü yatinihecüatani 'Yari Mütiyupatasie netiviyacacu. 2 Müpaü nepaine, yemecü nepünehverie, ne'iyarisie nepüticuine necatihayevatü. 3 Nemeuyehüiyaniqueyu Cürisitusie necativiyatü nemayanicü, ne'ivama vahesie mieme, müme memünemarema que memüte'utinunuiva, müme vahesie mieme. 4 Müme mecani'ixaherisixitüni. Müme Cacaüyari nivemama mepayetiüari, visi ti'aneme mepüte'upitiüari, türatute mepupitiüari, 'inüari niuquiyari mepupitiüari, Cacaüyarisie mieme 'uximayasica mepexeyia, mepüte'utahüavari que memütemiquieniquecai. 5 Ta'uquiyarima mepüva'uquiyarima, vasatata canimiemetüni que mü'ane heiserie mupitiüarie Cürisitutütü, que mütiunuivaxü. 'Iya nai ti'aitame Cacaüyari canihücütüni. 'Aixüa quetixasivani yuheyemecü. Müpaü xEICÜa pÜ'ane.

6 Perusü Cacaüyari niuqueiya pücyatutexie, müpaü püca'ane. Yunaitü 'Ixa-herisie memüyecü, müme mepüca'ixaherisixi. 7 'Apurahamisie memüyecücü xEICÜa, yunaitü mepücatüriyamama. Masi müpaü paine, 'Isahaquisie memüyecüne, müme 'anivema mecanitaterüvariecuni. 8 'Ipaü cani'aneni, türü vaiyarieyasie memüyecü, müme Cacaüyari türiyamama mepücahüme, masisü müme memutinunuivaxü Cacaüyari que mütitahüavixü mütiminiquecai, mümetütü nivemama meputaterüvari. 9 Catinitahüave que mütiminiquecai müpaü haitü, 'Epaucua nepayeneni. 'Ana Sara yunive pexeyianari.

10 Mücürita, 'ana Xevecasie yamepüte'inüaricai türü, ta'uquiyari 'Isahaqui muyuxevicai va'uquiyaritücacu. 11 Mecatinunuivavecacu cuxi, tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane mepücateyurievavecai cuxi para müseiriyaricicü tita Cacaüyari mütiyuriemücücai que mütiwaranuyeteüxixü, 12 que mü'ane müvaruta'inie yatiyurienetü, sepa tevi que mütiyurienecai. 'Ana Xevca müpaü pütitahüavari, Masicaya catini'uximayacamücü yumutasie mieme, 13 que müre'uxa, Nepinaqui'eriecai Cacuvu, 'Esahu püta nepu'uxiecai.

14 Mericüte, que te'utiyaneni. Cacaüyari que mücatiheiserie pücatiyuriene. Pücatixaüsietü. 15 Müpaüri pütitahüavixü Muisexi, Nepinenimaya que mü'ane nemünenimayatamücü, nepi'üviya que mü'ane nemü'üviyamücü. 16 'Ayumieme sepaüsü xevitü yamütiyuvaüriya yamütiunanausa, Cacaüyari mütiyucanenimaya canihücütüni que mü'ane müpaü müyüane. 17 'Utüarica niuquiyari müpaü püticühüave Parahuni, 'Ayumieme nepümasi'anucuquetüa, 'ahesie nemütihecüatanicü que nemütitürücaüye, naisari cuiepa nemücuxasivanicü que mü'ane nemühücü. 18 'Ayumieme caninenimayaca que mü'ane münenimayatamücü, se'ime nayeitüani que mü'ane se'ime mayeitüamücü.

19 Süricü müpaü pepüneticühüaveni, Mericüte, titayaricuta tiniuquixie cuxi. Qepai pi'uxive'erieca tita mütiyuriemücü 'iya. 20 Neuxe, 'ecüsüari que pepüpaicü pemitai'eivanicü Cacaüyari. Tita mütiuveviya que ticühüaveni 'ivevivame, Titayari 'ipaü ne'aneme penetiutavevi, 'utaitü. 21 Camü 'ivevame heiserie carexeiya haxu hepaüsita, xei tapuriyaricü mütitivevienicü xeime xari visi mürapiyacacü, xeimeta 'axa mürapiyacacü.

22 Sepa Cacaüyari masiücüme mayeitüamücü que mütiha'a, titahecüatamütü que mütitürücaüye, quesü yüni xüca cui tuca'enivatü 'inevienü paüri mühecarieni müha'arisie müca'unaricicü. 23 Müpaü pütüyuri mütihecüatanicü vaücavamecü visi que müti'ane, visi 'aneme 'ayeitüatü paüri münenimaya, meripai micuha'aritä visi 'anetü mayanicü. 24 Tamesü tecanühümetüni.

Pütasi'uta'inie, Huriyusixi vasata xeicüa pücatixaü, masi memücahuriyusixi vasatata pütasi'uta'inie. ²⁵ Que maine Huxeya xapayarisie, Müme memücaneteüterimatücai, neteüterima nepütivataterüva.

'Iya mücanaqui'erivacai, münaqui'eriva nepütitaterüva.

²⁶ Haque müpaü memütetahüavarie, Xepücaneteüterima, Mana Cacaüyari mayeyuri nivemama mepütaterüvarieni.

²⁷ Quisariyaxita müpaü tiniuhiva 'Ixaheri hepaüsita, Sepanetü 'Ixaheri xiüyarimama haramarasie mieme xiecaripaü memüyupaümenique, hipatü xeicüa mecanitavicueisitüariēcuni. ²⁸ Heye'atüatü yuniuqui, 'imexüitüatü yacatinyuriemücü Ti'aitame cuiepa. ²⁹ Meripai que mainecaíta Quisariyaxi,

Que mü'ane yumüireme mütiva'aitüvame

Xüca catasi'ucu'eiririenique tatüriyama,

Surumatari vahepaü tecani'itüarieniqueyu,

Cumuxatari vahepaü tepü'anenieniqueyu.

Huriyusixi teüteriyari que memüteheiyehüva niuqui 'aixüa manuyüne

³⁰ Mericüte, que te'utiyaneni. Müme memücahuriyusixi memücayumexüitüacai heiserie memexeiyanicü, müme heiserie mecaniupitüarieni. Heiserie mepexeyi yuri memüte'eriecü. ³¹ 'Ixaherisixi püta memüyumexüitüacai heiserie memexeiyanicü 'inüari niuquiyarisie mieme, müme mepüca'aye'axüa 'inüari niuquiyarisie. ³² Titayariri. Yuri mepücate'eriecai, masi que memüteyuriecai mepüyumexüitüacai. 'Ayumieme mepüca'aye'axüa. Meputi'ücamürixü tete müratü'ücamüritüresie, ³³ que müre'uxa,

Camü Siyunisie nepicaye tete müratü'ücamüritüre,

Tete cümana memüti'ücamürique.

Que mü'ane yuri müti'erie 'iyasie pücauteviyani.

10

¹ Ne'ivama, ne'iyaricü 'ipaü nepüreixeiyaniqueyu, 'ipaü nepütivaviri Cacaüyari müme vahesie mieme, memütavicueisitüarienicü. ² Netinihecüatani cuini mieme Cacaüyarisie mieme que memüteyumexüitüa, masi 'aixüa metemaitü mepücayumexüitüa. ³ 'Asimepücatemate heiserie que mütiyupitüva Cacaüyari. Yücümana püta mepütēcuvautüve heiserie que memüteyupitüanicü. 'Ayumieme yamepücatecahu Cacaüyari que maine, heiserie müvapitüanicü.

⁴ Cürisitu nitaparitüani 'inüari niuquiyari, yunaitü yuri memüte'erie heiserie memüpütüarienicü.

⁵ Muiseixiri müpaü tiniu'utüani, 'inüari niuquiyaricü heiserie que mürexeiya xatatü, müpaü 'utaitü, Que mü'ane tevi müpaü mütiyurieni, mücü canayeyuricamücü cümana. ⁶ Peru yuri müti'eriecü heiserie que mürexeiya, 'ipaü püta paine, 'Aiyarisie müpaü pepücati'acühüaveni, quepai taheima peutimieni pe'utaitü, Cürisitu manacavitünicü peticu'erivatü,

⁷ quepai peucamieni meucatevasie pe'utaitü nusu, Cürisitu manativitünicü müquite vasata peticu'erivatü. ⁸ Masi que haine. Niuquiyari canehuraniri 'atenisie 'a'iyarisie. Tita temütēcuxata yuri que müti'erie hepaüsita, mücü canihücütüni. ⁹ Müpaü paine, xüca 'atenicü peti'ahēcüatüaca Quesusisie petiviyatü Ti'aitame que mütiühcü, xüca 'a'iyaricü yuri peti'erieca quename Cacaüyari henucuquetüa müquite vasata, pecanitavicueisitüariemücü.

¹⁰ Yu'iyaricü tevi yuri pütü'erie heiserie müpitüarienicü. Yutenicü pütüyhecüatüa mütavivicueisitüarienicü.

11 'Ipaü paine 'utüarica xapayari, Yunaitü hesiena yuri memüte'erie mepüca'yuteteviyani. 12 Huriyusixi Cüriyecusixi yücü mepüca'anene. Yunaime Tiva'aitüvame caniyuxevini, cui pütivamicua yunaitü memitahüave. 13 Yunaitü memitahüaveni Ti'aitame mepütaviceisitüarieni. 14 Mericüte, que mü'anesie yuri memücate'uta'erie que mete'ihüaveni. Quepaü yuri meteta'erieni que mü'anesie 'asimemücatehetimaivave hepaüsitan. Quepaü meteheitimani xüca 'umaveni que mü'ane mütivacuxaxatüvani. 15 Quepaü metecuxatani xüca mecaheutanü'ariexüani. Que müre'uxa, Müme memütecuxata que mücati'uximatüarieca yu'iyarisie, niuqui 'aixüa manuyüne memütecuxata, visi que 'anene ni vaqueiya.

16 Masi yunaitü yamepücatecacü niuqui 'aixüa manuyüne que maine. Quisariyaxi müpaü paine, Ti'aitame, quepai yuri tita'eririe tita mütiu'enie yatetecuxatacacu tame. 17 Tita mütiu'enie mi'axixücü, 'ayumieme tevi yuri pütiuta'erie. Müpaü catini'enani, tita müticuxasiva Cürisitu hepaüsita mi'axixücü.

18 Masisü müpaü nepaine, mete'u'enana 'acu. Camüsü, Naisarie cuiapa peutayeixüa vaniuqui, Cuie manunierepai neta'axüani vaxasica.

19 Mericüte, müpaü nepaineta, Süricü 'Ixaherisixi yamecatehetima 'acu. Mericüsü Muisexi meri 'ipaü paine, Xe'ütesacame nepüxe'ayeitüani xemüvatesanicü Müme xei nuivariyari memücahüme. Xevahecame teüteri 'asimemücatemaivave nepüxe'ayeitüani.

20 'Arique Quisariyaxi camatü 'ipaü paine, Müme memücanesicuvautüvecai mepünesi'utaxei. Müme nehepaüsita memücatecu'ivavacai, Vahüxie nemasiücütü nenayani.

21 Müpaüta naineni 'Ixaherisixi vahepaüsita, Tucaricü nemama nepeutasera teüteri yamemücatecahu memü'uxiva'a vahepa.

11

Hipatü 'Ixaherisixi que memüteyuhayevani

1 Mericüsü 'ayumieme 'ipaü nepaine, Cacaüyari tivarutixani'erie yuteüterima. Pücatixaüsietü. Neri 'Ixaherisixi necanixevitütüni. 'Aparahamisie nepüyetüa, Venicamini nuivarieyasie nepümieme. 2 Cacaüyari pücavarutixani'erie yuteüterima meripai müvamaicai. Mesü 'asixecatemate que maine 'utüarica xapayari 'Eriyaxi xatatü. Mücü nitavavirieni Cacaüyari 'Ixaherisixi vahepaüsita, müpaü 'utaitü, 3 Neuxei Ti'aitame, mepüvarucui müme memütecuxatacai 'ahesie mieme. Mepica'unaxüa haque 'amavari müratimemierivasie. Ne nexaüta nepünehayeva, mepünesicuvautüve memünesimienicü. 4 Peru Cacaüyari que tita'eitütü. 'Ipaüsietü, Nehesie mieme 'atahuta miriyari nepüvatiyasa 'uquisi, Vahari hüxie memücacatunuma'uivave. 5 Müpaüri yaxeixüa hicüta mepüyuhayevaxü hipatü memanayexeyarie 'aixüa que mütiuca'iyari 'iya. 6 Camü 'aixüa mütiuca'iyaricü mepanayexeyari, tixaütü memüte'uyuricü mepüca'anayexeyari. Mesü, 'aixüa que mütiuca'iyari, xüca tixaütü meteyurieca me'anayexeyarienique, mücü püta 'aixüa pücatiuca'iyariniqueyu. Xücateri me'anayexeyarienique tixaütü memüte'uyuricü, 'aixüa tiuca'iyaritä pücavaranayexeyaqueyu. Mesü, que memüte'uyurie, xüca 'aixüa tiuca'iyaritä varanayexeyaque, müme püta tixaütü mepücateyurieniqueyu.

⁷ Queteri 'aneni. 'Ixaherisixi mepücaheitaxei tita memütecuvautüvecai. Müme memanayexeyarie meneitaxeyia püta. Hipatü müme mesese'itü menacüne. ⁸ que müre'uxa, Cacaüyari 'iyari müyü'üraxie nivarupitüani, Hüxi tivarupitüa cümana memücaheunenierenicü, Naca tivarupitüa cümana memücaheu'enanacacü Hicüque.

⁹ Ravirita müpaü paine, Mexasie quepaucua memüte'apica, 'Ipari que'ayani, viniyari que'ayani vahesie mieme, Meque'utiquetamürixüani muva. 'Amemüte'apinepaü mequete'epinirieni.

¹⁰ Vahüxi que'acüpire memücaheunenierenicü. Me'anacatutusitü meque'acüne yuheyemecü.

Memücahuriyusixi que memütetavicueisitüarieni

¹¹ Mericüsü nepaine, metiquetamürixüaca mecatehecaxüri yuheyemecü. Pücatixaüsietü. Masi ta'aurie memaxüricü müme, müme memücahuriyusixi mepütavicueisitüarieni, Huriyusixi memü'ütesanicü. ¹² Ta'aurie memaxüricü cuiëpa memütama vaüca que memüte'upitüarie, müme memüyutexiecü memücahuriyusixi vaüca que memüte'upitüarie, camü masi vaücava mecatepitüarieni cuxi quepaucua memaye'axüani Huriyusixi.

¹³ Ne müpaü nepütixecühüave xeme xemücahuriyusixi, ne que nemürenü'arie memücahuriyusixi vahesüa, 'aixüa nepaine nehürütüarica hepaüsita, ¹⁴ siparasü xüca neyüveni nemüva'ütesatüanicü ne'ivamarixi, siparasü xüca nevatavicueisitüani hipame müme. ¹⁵ Müme memüxani'erivacü, cuiëpa memütama meniupasieni 'aixüa memütexeyiarenicü. Masi vaücava cuxi catiyüni quepaucua memünaqui'erivani. Xüari cuiëpa memütama 'ayumieme mepanutaneniereni müquite vasata. ¹⁶ Hecuname mavariyari xüca Cacaüyarisie mieme 'upasieni, mamateyata canipasiemücü.

¹⁷ Hicü hipatü mamateya menanumurixüani, 'ecü huriva yeutanaca pehücütütü vasata peniücaquerieni huriva cüyeyari nanayasie mieme hayari que müracapaü pe'ietü pemayanicü vahepaü. ¹⁸ 'Ayumieme pepücatavave'erica mamateya. Xüari pevatave'erica, camü 'ecü pepüca'itituica nanayari, nanayari püta pümasitituica 'ecü.

¹⁹ 'Ecüri müpaü pepütayüni, Mamateya mepanumurariexüa nemücaquerenicü ne. ²⁰ Mericüte, yuri memücate'ericaicü, 'ayumieme mepanumurariexüa. 'Ecüsü yuri pemüti'eriecü 'apepuve. Pepüca'anuyehaitürüve que pemüti'amate, masi queunemaca. ²¹ Xüari Cacaüyari cavarucu'eirieni mamateya yücümana memutinexüa, tietü camasicu'eiriamücü 'ecüta. ²² Camü 'aixüa que tiuca'iyari que tise'ita Cacaüyari. Canise'icaitüni memacaxüri vahepaüsita. 'Aixüa catiniuca'iyarini 'ahepaüsita xüca pe'ahayevani 'aixüa tiuca'iyaricacu 'iya. Me xüca catixaütüni, penanuvitequiemücü 'ecüta. ²³ Mümerita xüca yuri mecate'erietü mecayuhayevani, müme mepeca'uitüarieni. Cacaüyari türücarिया canexeyani tavari müvaca'uitüanicü. ²⁴ 'Ecüri huriva yeutanaca mutinüivaxüsie pemietetütü penanuvitequieni, haraverita mieme hurivasie peniücaquerieni que pemücatiunüivaxü. Masi yemecü müme mamateya mücü hurivasie memümiemete mecateca'uitüarieni yücüyeyarisie.

'Imatüriëca que memütetavicueisitüarieni 'Ixaherisixi

²⁵ Ne'ivama, yacü xeicüa capa temaivavemete xeyu'eriecacü, pücanesinaqueni queyu xüca xecaheitimani que 'icü niuqui muti'aviesiecai. Hipatü xeicüa 'Ixaherisixi mesese'itü menacüne, mexi yunaitü memücahuriyusixi meca'aye'axüavave. ²⁶ Müpaü tiyüyu, yunaitü 'Ixaherisixi menitavicueisitüaricuni, que müre'uxa, Tiyuvicueisitüvame Siyunisie nayeyeimücü. Ta'aurie pehüani Cacuvu, Cacaüyari ca'ayexeiyatü mücayuhayevacü.

²⁷ 'Ipaü netinivaveviriemücü tütatu Quepaucua nemüvanavairieni tita 'axa memüte'uyurie.

²⁸ Niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxasiva, müme meniu'uxiva'ani, xeme 'aixüa xemü'itüaricü. Peru que memüte'anayexeiyarie, Cacaüyari püvanaqui'erie va'uquiyarima müvanaqui'ericaicü. ²⁹ Cacaüyari pücaypata que mütivamicua que mütiva'inie. ³⁰ Xemesü que yaxemücatecahucai'anapai, hicü que xemütenenimayasia mexi müme yamecatecahu, ³¹ yaxaicüa müme hicü yamepücatecahu mexi xenenimayasia xeme, mümerita hicürixüa memünenimayasia. ³² Cacaüyari yunaime nivayetuani yamemücatecahunicü, yunaime müvanenimayacacü.

³³ Quetimarive, Cacaüyari vaücava que mürexeiya, que mütimaive, vaüca que mütime. Que tiyutexie tevi 'inüatatü tita mütiyücühüave Cacaüyari, 'icuvaunetü huyeteya.

³⁴ Quepai püretima Ti'aitame que mütiyumate, Quepai picu'imaiya.

³⁵ Quepai pütimicua meri, 'amürapinenicü 'iya.

³⁶ Naitü hesüana catinaneicani, 'acatinuveni 'iya ticuyuitüvacacu, hesiena catinimietüni. 'Aixüa queticuxasivani yuheymecü.

12

Que müreuyevese yamütiyurienicü Cacaüyarisie mieme pasietü

¹ 'Ayumieme ne'ivama Cacaüyari mütiyucanenimayacü, müpaü netinixevavirica, xemiyetuanicü yuvaiyari mavari mayanicü mayeyuri mupasie minaque Cacaüyari. Mücü 'uximayasicacü xecaneyexeyiacacuni 'iyarisie mümiemecü. ² Müme hicü cuiepa memütama xepücava'üqueni, masi yücü xe'anenetü xequenacüni xetihehecuareme que xemütectu'eriva. Müpaü xeteyurietü heiseriemecü xeneitimaicuni tita mütimeque Cacaüyari, tita 'aixüa müti'ane titacü mütimequai'a titacü müraye'ave.

³ 'Iya 'aixüa mütiuca'iyaricü nehesisie mieme, 'ayumieme müpaü nepütixecühüave yuxexuitü yuhesüa xemetitei, xepüca'anuyehaitürüveni xeteyücühüavetü yuhepaüsita que mücareuyevese yaxemüteyücühüavenicü. Masi yaxequeteneyücühüaveni para 'aixüa xemüteyumaicacü püta, yuxexuitü Cacaüyari que mütime'u'inüasirie yuri xemüte'ericaicü. ⁴ Tavaiyari caniyuxevini, peru paüriyari hesiena mümieme canimüireni. Xexuitü paüriyari yücü pütiyuruva. ⁵ Tameta temümüire, xei vaiyari tecanihümetüni Cürisitisie teteviyatü. 'Axeicüa taxexuitü tinitapinitüni.

⁶ Yücü teteniumiquivani, 'iya 'aixüa que mütiuca'iyari taxexuime tahesisie mieme. Xüca müpaü tete'umiquieni texaxatamete temacü necü, yatepüte'umiquiva yuri que temüte'erie. ⁷ Xüca teteparevivametetüni, teteparevitetü yatepüte'umiquiva, xüca tete'üquitametetüni, tete'üquitatü yatepüte'umiquiva, ⁸ xüca tetetutuicametetüni, tevatuciatü yatepüte'umiquiva. Que mü'ane mütivamicua, 'aixüa 'iyaricü mütivamicuanicü yapütiumiquiva,

que mü'ane müti'aita, yamütiyumexüitüacacü yapütiumiquiva, que mü'ane müvanenimaya hipame, müyutemaviecacü yapütiumiquiva.

Cürisitu teüterimama que yamemütecahuni

⁹Yacü xeicüa xecayüatü xequeteneyucanaqui'erieca. Xe'ixeümatü tita 'axa müti'ane, tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani. ¹⁰Que xemütevanaqui'erie yu'ivamarixi, yu'iyaricü xequenivahive'erieca. Yuxexuitü masi xequenivapitüaca yu'ivama ve'emete xe'avieretü.

¹¹Xepüca'yü'üraraxieca que xemüteyumexüitüa. 'Aixüa 'iyaricü xequeneyuvaüriyaca. Xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme.

¹²Yuri que xemüte'erie xeta'icuevatü, xequeneyutemamavieca. Que xemüte'uximatüarie, xequeteneuca'enivani. Que xemüteyunenemie, xepücatehayevani.

¹³Cacaüyari teüterimama que memüteheiyehüva, xequenivaparevieca. Xequeneyumexüitüaca xe'avinietü cu'uvamete.

¹⁴'Aixüa xequetenivaxatani müme memüxe'uveyia vahepaüsita 'aixüa memü'itüarienicü. 'Aixüa xequetenivaxatani, tixaü xepücatevaxatani para 'axa memü'itüarienicü.

¹⁵Memüyutemamavie vahamatü xequeneyutemamavieca. Memütisuana vahamatü xequeneutisuanani.

¹⁶Yaxeicüa xequeteneyücühüaveni yuhepaüsita yuxexuitü. Xepüca'anuyehaitürüveni que xemüteyumate, masi tixaütü memücatehüme vahamatü xequeneu'uvani. Yacü xeicüa xetecu'erivatü, xetemaivavemete xepüca'yü'erieca.

¹⁷Ni xeime 'axa xepücate'apica 'iya 'axa xe'uyurieu. Xequetenecuvava 'aixüa xemüteyuriecacü yunaime teüteri vahüxie. ¹⁸Xüca xeyüvaveni, que xemüteyurie xeme, cayuvatü xequeteneteni yunaime teüteri vahamatü.

¹⁹Nenaqui'erima, yuhesie mieme xepüca'yucuitüveni, masi xequetenehayevani müme püta memühecarienicü. Müpaü püre'uxa, Ne xehesie mieme nepünemieneni. 'Anepürapica ne, canaineni Ti'aitame. ²⁰Masisü xüca que mü'ane mümasi'uxie heuhacamücüni, quetineumicua. Xüca heuharimücüni, queneuharitüa. Müpaü petiyurienetü pecanihiveritüamücü müpaü mütiyumaicacü que mü'ane muteviyasitüariepaü. ²¹Xepüca'ipitüani tita 'axa müti'ane müxeha'ivanicü, masi xequena'ivani tita 'axa müti'ane, 'aixüa xeteyurietü püta.

13

¹Yunaitü yamequetecahu que memüte'aita müme heiserie memexeiya memüte'aitanicü, müme vaheima memucayasarie. Tevi heiserie pücahexeyaniqueyu müti'aitanicü, me xüca Cacaüyari ca'ipitüanique. Müme heiserie memexeiya hicü memüte'aitanicü mecani'aisieca, Cacaüyari tiva'aitüacacu. ²'Ayumieme que mü'ane meye'unie cuiapa ti'aitame, mücü caney'unieca tita Cacaüyari mütiuta'aitaxü. Müme memeye'unie yücümana menanuyutaxüricuni. ³'Isücate mepüca'yüa memimariutanicü que mü'ane 'aixüa mütiyuriene, masi mepü'yüa memimariutanicü que mü'ane 'axa mütiyuriene püta. Pereuyeimücü peca'imacarütü que mü'ane heiserie mexeiya müti'aitanicü 'acu. Mericüte, 'aixüa quetineyurieneni. Mücüri 'aixüa paineni 'ahepaüsita. ⁴Cacaüyari parevivameya canihücütüni 'aixüa pemü'itüarienicü. Me xüca 'axa petiyurieneni, queneumaca. Yacü pücahecue'e 'ixipara. Cacaüyari parevivameya canihücütüni haxüacü mürepinirienicü que mü'ane 'axa mütiyuriene. ⁵'Ayumieme

peuyevese yamüticamienicü que müti'aita, haxüacü xeicüa pücatixaü, masi yu'iyarisie 'aixüa mütiyumaicacüta. ⁶ 'Ayumiemerita xepüteyutuani que xemüteheuyehüviyarüva. Müme Cacaüyari tupirisiximama mecanihümetüni, mücücü mecani'ayumiemetetüni.

⁷ Xequetenivarapinirieca yunaime tita müreyevese. Xequene'ütüta que mü'ane meuyevese xemi'ütüanicü tita xemüteheuyehüviyarüva. Xequene'ütüta que mü'ane meuyevese cuviyexunu tuminieya xemi'ütüanicü. Xequeteneuyehüvirieca que mü'ane meuyevese xemüteheiyehüviriecacü. Ve'eme xequenexatani que mü'ane meuyevese ve'eme xemüxatanicü. ⁸ 'Aixüa pücaüni xüca heuyeveca xeime xemüte'apiniriecacü. Peuyevese xeicüa xemüyunaqu'eriecacü püta. Que mü'ane minaqu'erie xeime, mücü caneye'atüaniri 'inüari niuquiyari. ⁹ Mücü niuqui, xeime 'üyaya pepücacumaüvani, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani, pepücati'acahive'erieca, que maine, xevitü 'aisica xüca xuavenita, mücü naitü catiniyutaxeüre 'icü niuquicü, Pepinaqu'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqu'erie 'ecü. ¹⁰ 'Inaqu'erietü yuhepaü tevi, 'axa püca'iyurienei. 'Ayumieme tiyucanaqu'erietü caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari.

¹¹ Mücü meta, xenimaicari 'icü tucari. Hicürixüa canaye'aniri xemanutanenierenicü xecusutü. Hicü canahuraniri temütavicueisitüarieni. Quepauca yuri temüte'uta'erie pücahahuracai hicüpaü. ¹² Tücarü pütixüxime, tucari nehuraniri. Hicü 'ayumieme teque'icu'erieni tita teüteri memüteyurie yüvipa timieme. Cuya tepüayari teque'anacatücünü hecüaripa mieme. ¹³ 'Aixüa 'anemecü teque'u'uvani hecüaripa memü'uva vahepaü teyüatü, teca'ixüaratüvetü tecatarüvetü tecarucusixitütü tecaheutayexürietü tecata'eririyatü teca'ütesatü. ¹⁴ Masi xequenanacatücünü que mü'ane Ti'aitame Quesusi Cürisitu mühücü. Xepücauha'aritüaca yaxemüteyuriecacü que memüte'ucahive'erie teüteri vahepaü xete'u'iyaritü.

14

Müme memüverani yuri que memüte'erie

¹ Xequeneutanaqu'erie que mü'ane müverani yuri que müti'erie, peru niuqui xemüxüatüacacü que müticu'eriva hepaüsita pücatixaü. ² Xevitü yuri catini'erieca quename yüve nai müticuaca, xevitüta müverani sisiüravime xeicüa püca'a. ³ Que mü'ane müticua'a püca'itave'erieca que mü'ane mücaticua'a. Que mü'aneta mücaticua'a püca'iniuquimani que mü'ane müticua'a, Cacaüyari mitanaqu'ericü 'iya. ⁴ 'Ecüsü que pepüpaicü peminiuquimanicü que mü'ane xeimesie mieme müti'uximaya. Yucusiyari hürüpa 'aputive 'apative nusu. 'Aputivenitütü. Cusiyarieya türücariya pexeiya 'amitaquetüanicü.

⁵ Mücü meta, xevitü tucari te yücü 'aneneme cani'erieca, xevitüta naitü tucari yaxeicüa ti'aneneme ni'erieca. Yuxexütü yu'iyarisie heiseriemecü mequeteyumaica. ⁶ Que mü'ane ma'eriva tucari, Ti'aitamesie mieme yüanetü cana'erivani. Que mü'ane mücaha'eriva tucari, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaha'eriva. Que mü'ane müticua'a, Ti'aitamesie mieme yüanetü catinucua, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Que mü'ane mücaticua'a, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaticua'a, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari.

⁷ Xevitü tame yuhesie mieme xeicüa püca'ayeyuri, yuhesie mieme xeicüa püca'umüni. ⁸ Xüca te'ayeyuyurini, Ti'aitamesie mieme tenayeyuyurini. Xüca te'ucuini, Ti'aitamesie mieme tenicuicüni. 'Ayumieme sepa temayeyuri

sepa temücinu, Ti'aitamesüa tecanimiemetetüni. ⁹ 'Ayumiemerita Cürisitu niümüni nanutaniere, müme memümüquite memayeyuyurita tiva'aitüvame mayanicü.

¹⁰ 'Ecüri titayari petiniuquima 'a'iva. 'Ecütari, titayari petitave'erie 'a'iva. Tanaitü tecaniuti'ucuni Cacaüyari 'uvenieya hüxie. ¹¹ Müpaü püre'uxa, Ne necanayeyurini, canaineni Ti'aitame. 'Ayumieme nehüxie yunaitü menicatumuma'ucuni, Yunaitü yutetacü 'aixüa mecanihecüatacacuni Cacaüyari.

¹² Hicü 'ayumieme taxexütü tahesie mieme tepütiniuni Cacaüyari hüxie.

Xepüca'icahüani titasie mütitiquetamüreni xe'iva

¹³ 'Ayumieme tepücataniuquimatüveni. Masi 'ipaü xequeteneyumaica püta, xemüca'icahüani titasie mütitiquetamüreni xe'iva, titacü mativauseni.

¹⁴ 'Ipaü nepütimate, Ti'aitame Quesusisie netiviyatü 'ipaü yuri nepüti'erie, tixaütü xüca cati'tiyaca, yücümana müpaü püca'ane. Masi xeicüa, que mü'ane ca'tiyacame mü'erie, mücüsie mieme püca'itiya. ¹⁵ Xüca 'a'iva 'uhiveritüarieni 'icuaicü, 'ecü pe'inaqui'erietü pepüca'yüane. 'Aicuaicü pepüca'ica'unani que mü'anesie mieme mumü Cürisitu. ¹⁶ Tita xehesie mieme 'aixüa müti'ane, xüca tüma 'axa caticuxasivanique. ¹⁷ Cacaüyari 'aitüacacu xüca 'a'uyeicani tevi, sepa müticua'a sepa müranuye'e, heiserie canipitüarieni, yu'iyarisie püca'uximatüarie, niyutemavieca 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü. ¹⁸ Que mü'ane müpaü tiyurienetü müti'uximaya Cürisitusie mieme, Cacaüyari caninaqui'acamücü 'iya hepaüsita, teüterita meneitimaicuni 'aixüa que mütiyuriene.

¹⁹ 'Ayumiemericiü tame tenitamexütüaca cümana ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, cümana 'axeicüa temütaseiriyanicü tanaitü. ²⁰ 'Icuaicü pepüca'ica'unani tita Cacaüyari mütiyuri. Naitüri catini'tiyaca, peru 'axa püyüni xüca tevi ticuatü 'itiquetamüra xeime. ²¹ 'Aixüa püyüniqeyu masi xüca vai pecacua'anique xüca vinu peca'anuye'enique, xüca tixaütü pecatiyurienenique cümana 'a'iva mativauseni mütitiquetamüre müveranare. ²² Yuri que pemüti'erie, 'acümana yaquetinecu'erivani Cacaüyari hüxie. Caniyutemavieca que mü'ane yuhesie mücarahüpa paüri 'aixüa 'aneme 'erietü. ²³ Que mü'ane müyuxamurie yücü ticu'erivatü, mücü nanutahüyamücü xüca ticuaca, yuri ti'erietü mücayüanecü. Nai mütiyuriene yuri que mücati'erie, 'axa tiniyurieneni.

15

Memütürüçavi memüverarani

¹ Caneuyevecani tame temüyüvavemete teminevieni tita memücateyüvave müme memüverarani. Tepüca'yüaca para taxaütame xeicüa temünaqui'acacü. ² Taxexütü tequeyüaca tahepaü tevi püta münaqui'acacü, 'aixüa mü'itüarienicü müseiriyarienicü. ³ Ni Cürisitu püca'yüanecai para yuxaütame xeicüa münaqui'acacü, masi que müre'uxa, Müme 'axa que memutiyanecai 'ahepaüsita, vaniuquixiya pünesi'u'axixü ne püta. ⁴ Naitü meripai mütiuti'utüarie, temüteti'üquitüarienicü tiniuti'utüarieni, para tete'uca'enivatü 'utüarica xapayari tasinütüacacu yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü. ⁵ Mücü Cacaüyari müpaü mütatipitüva temüte'uca'enivanicü temünütüarienicü, mücü quexepitüaca yaxeicüa xemütüyumaicacü yuhesüa, Cürisitu Quesusi que maine, ⁶ 'axeicüa xei tetayaricü xe'utaniütü 'aixüa xemutiyanenicü

que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya hepaüsita.

Niuqui 'aixüa manuyüne memücahuriyusixi vahesie que mütimieme

⁷ 'Ayumieme xequeneyutanaqui'erie yunaitü, Cürisitu müxe'utanaqui'eripaü, Cacaüyari 'aixüa müticühüavarüvanicü. ⁸ 'Ipaü nepaine, Cürisitu müme xitequiya 'inüariyari memexeiya vaparevivame nayani, masiücüme meyeitüanicü yuri que maine Cacaüyari, mitaseiriyanicüta tita meripai mütiyarutahüavixü ta'uquiyarima quename metemiqüeniquecai, ⁹ mümeta memücahuriyusixi 'aixüa memutiyanenicü Cacaüyari hepaüsita müvanenimayacü, que müre'uxa,

'Ayumieme 'aixüa nemanihécüatacamücü memücahuriyusixi vahesüa, Nemaninüavacamücü que mü'ane pemühücü.

¹⁰ Tavari müpaü paine,

Xemücahuriyusixi xequeneyutemamavieca teüterimama vahamatü.

¹¹ Tavarita,

'Aixüa xequeteneutahüavi Ti'aitame hepaüsita

Yunaitü xemücahuriyusixi.

Yunaitü nuivarite 'aixüa mequehaitücani hepaüsitana.

¹² Tavari Quisariyaxi müpaü paine,

Quisahi quie mieme tinitinemücü nana,

Que mü'ane manucuqueni mütiva'aitüanicü memücahuriyusixi.

Hesiena yuri mecateni'eriecacuni

Memücahuriyusixi meta'icuevatü.

¹³ Hicü 'iya Cacaüyari mütasü'upitüva temüta'icuevanicü yuri tete'erietü, mücü quexehünyani naimécü xemüyutemamaviecacü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü mexi yuri xete'erie, masi vaücava yuri xemüte'eriecacü xeta'icuevatü, 'Iyari Mütiyupata xetürücariyacacu.

¹⁴ Neri yuri nepüti'erie ne'ivama xehepaüsita, quename yücümana xehüpüne 'aixüa xeteyurietü, quename xe'aye'axüavave nai xetemaitü, quename xeyüvave xemüyu'imaiyanicü. ¹⁵ Hípame tapari necueriva'atü nepütixe'uta'utüiri, tavari nexeha'eritüatü hepaüsitana yacütüniquetü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müpaü münetiumicü, ¹⁶ Cürisitu Quesusi parevivameya nemayanicü memücahuriyusixi vahesie mieme, mara'acamepaü neti'uximayatü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyünesie mieme, müme memücahuriyusixi mavari memacü necü memütanaqui'eriva, Cacaüyarisie mieme memupasie 'Iyari Mütiyupata yatavapatacacu.

¹⁷ Hicüsü Cürisitu Quesusie netiviayatü necaniyüveni 'aixüa nemütinecühüaveni nehepaüsita, tita Cacaüyari mütiyuriene nexatatü.

¹⁸ Nepücaceriva'a tixaütü nemüticuxatanicü, tita Cürisitu mütiyuri yanetiuriene cacu ne xeicüa nepüticuxatani. Yanetiuriene cacu, müme memücahuriyusixi yametecahutü menacüne, netaniucacacu neti'uximayacacu, ¹⁹ türücarिया nehexeiyacacu 'inüarite mamarivavemete mütiyünicü, türücarिया nehexeiyacacu 'Iyarisüa mümieme. Querusareme neheyeyaca 'Iriricupai neheyeyuneca nenaye'ani yemecü neticuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita, ²⁰ 'ipaü netinemexütüatü, nemüticuxatanicü niuqui 'aixüa manuyüne haque que mü'ane Cürisitu mühücü mücaxasieve xeicüa, capa xeime tenarieya heima ne'anuquinicü ne. ²¹ Masi müpaü que müre'uxa, Müme 'asimemücate'utahüavarie hepaüsitana, müme menixeyiacacuni, Hepaüsitana memüca'u'enana meneitimaicuni.

Papuru que müreuyeimücücai Xumapaitü

²² 'Ayumieme müixa nepacunütüarie nemüçaxe'u'ivatamienicü.
²³ Hicüri 'uva pumaveri haque nemüre'uximayaca. Müixa viyari nepütihive'erie nemüxe'u'ivatamienicü ²⁴ quepaucua 'Isipaniya nemümie. Ne'anuyeneme nepüxexeyaniqueyu. Xemeta mana xepünesi'anuyenü'ani, xehesüa netemavieritüariyeu 'esiva meri. ²⁵ Masi hicü Querusareme nepüyemie nevaparevienique Cacaüyari teüterimama. ²⁶ Maseruniyatari 'Acaiyatari meniyuvaüriya 'axeicüa tixaütü memütevaminicü müme memümamave Cacaüyari teüterimama vasata memetitei Querusaremetari. ²⁷ Müpaü metenyuvaüriyani, neuyevecata müpaü memütevarapinirienicü. Memücahuriyusixi vahepaü meheixeyatü mepacü 'Iyarisie timieme. Peuyevese mümetari memüvaparevienicü vaiyarisie timieme hepaüsita. ²⁸ 'Ayumieme 'icü ne'aye'atüame, 'icü va'imiquieri nevayeturieme, nenayeyeimücü, xehesüa ne'anuyeneme 'Isipaniya nemeta'anicü. ²⁹ Xehesüa quepaucua nemeta'ani, nepütimate nemunuani nehünetü niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyünesie timiemecü 'aixüa xemü'itüarienicü. ³⁰ Qesusi Cürisitu mütat'i'aitüvamecü, 'Iyari mütasipitüacü temütetacanaqui'eriecacü, 'ipaü netinixetavavirieni ne'ivama, cui xemünesiparevecacü nenevieri xe'ipitüatü Cacaüyari nehiesie mieme ³¹ nemütavicieisitüarienicü, Cureya memütama yamemücatecahu 'axa memücanesiyurienicü, memünaqui'acacüta Cacaüyari teüterimama, que nemütivaparevienique Querusaremesie, ³² para xehamatü nemü'uxipiecacü quepaucua nenetemavietü nemeta'ani xehesüa, que mütañaque Cacaüyari. ³³ Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü que'uyeicani yunaime xehamatü. Müpaü xeicüa nepaine.

16*Que mütivavaüritüacai*

¹ Nenixehecüatüani ta'iva 'uca Peve mütitvea. Mücü tiparevivame canihücütüni Senicüreyasie memüyuyexexeüriva vahesüa. ² Xequeneutanaqui'erie Ti'aitamesie xeteviyatü, que müreuyevese Cacaüyari teüterimama memüyutanaqui'erienicü. Xequeneuparevi xüca tixaütü reuyehüaca xehesüa. Mücü tiparevivametütü nivaparevieca yumüreme, neta caneniuparevienie. ³ Xequenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame. Nehamatü mepüte'uximaya Cürisitu Qesusisie teteviyacacu. ⁴ Nemayeyurinicü ne, meniucueriva'itüarieni meniucü'iva tüma. Ne nexaüta pamüpariyusi nepüçavapitüa, masi yunaitü memüyutixexeüriva memücahuriyusixi pamüpariyusi mepüvavitüta nehamatü. ⁵ Vaquita memüyuyexexeürivata xequenivavaüritüaca. Xequenevaüritüaca 'Epainetu nemañaque'erie. Mücü meri 'Asiyatari vasata peu'isanari Cürisitusie mieme. ⁶ Xequenevaüritüaca Mariya vaüca müti'uximayacai xehesie mieme. ⁷ Xequenivavaüritüaca 'Aniturunicu Cuniyaximame nenuivarisie memümiemete nehamatü memanutaxüriya. Müme menive'emetetüni nü'arisixi vasata. Cürisitusie mepüteviyacai ne hesiena necativiyavecacu cuxi. ⁸ Xequenevaüritüaca 'Amupüriyatü nemañaque'erie Ti'aitamesie netiviyatü. ⁹ Xequenivavaüritüaca 'Uruvanu tahamatü müti'uximaya Ti'aitamesie teteviyacacu, 'Isitaquimame nemañaque'erie. ¹⁰ Xequenevaüritüaca 'Aperexi mü'inüasieve Cürisitusie tiviyatü. Xequenivavaüritüaca 'Arisitupuru quie

miemete. ¹¹ Xequenevaüritüaca Heruriyuni nenuivarisie mümieme. Xequenivavaüritüaca Narusisu quie miemete, queyupaümetü Ti'aitamesie memüteviya. ¹² Xequenivavaüritüaca Türipina Türipusamame Ti'aitamesie meteviyatü memüte'uximaya. Xequenevaüritüaca Perüsira münaqui'eriva vaücava müti'uximayacai Ti'aitamesie tiviyatü. ¹³ Xequenivavaüritüaca Xupu manayexeyari Ti'aitamesie tiviyatü, varusieyamame nevarusipaü mü'anecaita. ¹⁴ Xequenivavaüritüaca 'Asinicüritu Pürecuni Herümexi Patüruva Herüma hipame 'ivamarixi vahamatü memü'uva. ¹⁵ Xequenivavaüritüaca Pirurucuxi Curiyamame, Nereya 'ivaya 'ucamame, 'Urimipata yunaitü Cacaüyari teüterimama vahamatü memü'uva.

¹⁶ Xequenevaüritüaca 'isiyacü Cacaüyarisüa que xemütemiemete. Yunaitü Cürisitusüa miemete naisari memüyutixexeüriva mepüxevaüritüa.

¹⁷ Ne'ivama 'ipaü netinixevavirieca, xequenivaxeiyani müme hixüata memüxesana memüxeti'ücamüra, müme memüyüa que yaxemücate'uta'üquitüarie. Xequeneyupata vahepaüsita. ¹⁸ Tati'aitüvame Cürisitusie mieme mepücate'uximaya müya memü'anene, yuyuriepa mieme püta mepüte'uximaya. 'Aixüa me'utiyuatü peru yacü xecüa, visi me'utiniütü mepüteva'irüviya müme tita 'axa müti'ane memücateha'eriva va'iyari. ¹⁹ Xeme que xemütecahu metenetimani yunaitüri. 'Ayumieme xehepaüsita nepünetemavi. 'Ipaü pünetinaque, xemütemaivavenicü 'aixüa xeteyurietü, xemüca'inücacü püta tita 'axa müti'ane. ²⁰ Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariacacü, mücü nixepitüamücü xemicaquesinacü Safanaxi yareutevitü. Tati'aitüvame Quesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme.

²¹ Timuteu nehamatü müti'uximaya nixevaüritüaca, Rusiyuta Casunita Susipaterita nenuivarisie memümiemete.

²² Ne Terütiyu 'icü xapa nemaca'utüa nepüxevaüritüa Ti'aitamesie netiviyatü.

²³ Que mü'anesüa nemü'axe ne, yunaitü memüyuyexexeüriva memü'axeta hesüana, Cayütütü canixevaüritüaca. 'Erasitu quiecatari vatumini hüveme, ta'iva Cuarutumatü menixevaüritüaca.

²⁴ Yunaima xehesie mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

Visi queticühüavarüvani Cacaüyari

²⁵ Mücü caniyüveni müxetuicanicü, que maine niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, xasica Quesusi Cürisitu hepaüsita que maine. Catinicuxasivani que maine niuqui 'iya mîtahecüataxü. Mücü niuqui müixa caniuti'aviesiecaütüni cayuvatü xecüa, ²⁶ hicürixüa masiücütü nayani. Textaxatamete va'utüarica ya'utainecacu, que mütiuta'aitaxü mücü Cacaüyari yuheyemecü 'amuyeica, canivarutahecüatüani yunaima nuivarite paramemütecahunicü yuri mete'erietü.

²⁷ Mücü Cacaüyari muyuxevi mütimaive, visi queticühüavarüvani Quesusi Cürisitu hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xecüa cani'aneni.

CURINITUTARI

Mexüacame Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Ne Papuru, ta'iva Susiteneximatü, tecanixevaüritüaca Curinitutari. Cürisitu Qesusi caneniuta'inieni nü'ariecame nemayanicü, müpaü mütinaqueacü Cacaüyari. ² Curinitutari xemeyutixexeüriva Cacaüyarisüa xememetetütü, tenixevaüritüaca. Cürisitu Qesusisie xeteviyatü, xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Xecaniuta'inierieni yaxemütepasienicü, que memüte'uta'inierie yunaitü naisarie memehüave que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mühücü, que mü'ane müme tiva'aitüvame mühücü tameta tati'aitüvame mühücü. ³ Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu mütati'aitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Pamüpariyusi que mütipitüacai, 'iyarisie timieme memütecumiquivacaicü

⁴ Neheyemecü pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari xehepaüsita, 'aixüa tiuca'iyaritü mütixe'umicü Cürisitu Qesusisie xeteviyacacu. ⁵ Nai tinitimüriyarümeni xehesie mieme, hesiena xeteviyacacu. Naimecü xecaniyüvaveni xemütiniunicü, naime xecatenimaica, ⁶ xehesie que mütiuseiriyarie mücü niuqui mihecüata Cürisitu. ⁷ 'Ayumieme naime xecatenicumiquivani, tixaü pücareyueve mexi xe'icuevie Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, masiücütü mayeitüarienique. ⁸ Mücü canixeseiriyamücü xeme, tapareyuque, xehesie mücarahüivanicü 'iya tucarisie quepauca munuanü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu. ⁹ Cacaüyari que maine yacatinicamieni. Mücü canihücütüni que mü'ane müxe'uta'ini xemütutaxevicecü nu'ayamatü Qesusi Cürisitu mütati'aitüvamematü.

Cürisitu que tisanive

¹⁰ Perusü ne'ivama, vaüriyarica siepüre necanixepitüaniqueyu, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitusüa temiemetetütü 'ipaü ne'utaitü, xenuqui yuxevicacu yax-eicüa xequetenecu'erivani, hixüata xepücausanani. Masi xequentütarieca yax-eicüa xeteyumaitü, yax-eicüa xetecu'erivatü. ¹¹ Hipatü Curuhesüa miemete müpaü mecaneteniuecütüani xehepaüsita ne'ivama, quename vaniu, hipatü xeme xeyucuitüve. ¹² 'Ipaü nepaine, xeme yuxexütü 'ipaü xeputiyuane, Ne Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Sepaxisie püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Cürisitusie püta necatiniviyani. ¹³ Cürisitu que tisanive 'acu. Ne Papuru xehesie mieme que netiumierie curuxisie. Papurusüa xemiemet-tetütü que xete'uca'üvaxü. ¹⁴ Cari pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, xeime tüma nemüca'uca'üyaxücü xeme, Cürisipu xeicüa, Cayu xeicüa, ¹⁵ capa 'uxa'atüni varie xevitü müpaü hainenicü, quename xeme xe'uca'üyarie nehösüa xemiemetetütü. ¹⁶ Mesü necanivaruca'üyata 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Asinepücara'eriva xeimetüme que nemütü'üyaxü. ¹⁷ Cürisitu que münreyenü'a, capünesiheyenü'a nemütü'üyanenicü xeicüa. Niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü caneneyenü'ani masi, peru nemüticuxatanicü yacü timaivemepaü necati'enierietü yacü xeicüa ne'utaitü. Me xüca müpaü netiuniucanique, yacü xeicüa catinixaxasivaniqueyu que mütiwierie Cürisitu curuxisie.

Türücaria que mütatipitüa, temaivavemete que mütarayeitüa Cürisitu, Cacaüyari yatipitüacacu

¹⁸ 'Icü niuqui que mütiumerie curuxisie manuyüne, yacü haineme mecani'erieca müme memütatümayariexime. Tameri püta temütaviceisitüariexime que temüte'l'enie, мүcү niuqui türücaria canihücütüni Cacaüyarisüa мүmieme. ¹⁹ 'Ipaü catine'uca, Tita memütemate temaivavemete, мүcү necanica'unamүcү. Tita memütemaivave yüvemete, мүcү necanixani'eriecamүcү.

²⁰ Haquevari temaivavemete, haquevari müme 'inüaricü memüte'üquita, haquevari niuqui xüxuatüvamete hicü miemetexi. Camүsү, tita memütemaivave cuiepa memütama, yacü хeicüa haineme canayeitüani Cacaüyari. ²¹ Cui timaivetü, müpaü tiniuta'aíta Cacaüyari, cuiepa memütama que memütemaivave memüyutatexenicü meheitimanique Cacaüyari. Masi caniyuvaüriya Cacaüyari niuqui мүcүxasiva müvataviceisitüanicü müme yuri memüte'erie, sepa мүcү niuqui yacü хeicüa haineme memü'erie hipatü.

²² Huriyusixi teüteriyari 'inüarite menivauca, Cüriyecusixi timaiveme niuqueiya menivauca. ²³ Tame Cürisitu püta tecanixatani, que mü'ane curuxisie mumierie que мүtiühүcү. Mücүcү Huriyusixi meniutiquetamүrixüani, yacü хeicüa ticuxaxasivame meni'erieca hipatü memүcahuriyusixi. ²⁴ Tame püta temuta'inierie, sepa Huriyusixi sepa Cüriyecusixi, müpaü tetenitamaica, Cürisitu canihücütüni que mü'ane türücaria mütasipitüa Cacaüyarisüa miemetü, que mü'ane temaivavemete mütasí'ayeitüa Cacaüyari que мүtimaive. ²⁵ Sepanetü xüca Cacaüyari yacü хeicüa hainenique, мүcүsiere masi yemecü catinimaiveniqueyu, teüteri hepaüna 'asimecatemaivavecacu. Sepa xüca Cacaüyari catürücaüyenique, masi yemecü canitürücaüyeniqueyu, teüteri hepaüna mecatürücavicacu. ²⁶ Xequetena'erivani que xe'anenetü xemuta'inierie ne'ivama. Camүsү, hipatü хeicüa xeme xecatenimaivavemetetüni, teüteri que memütecu'eriva. Hipatü хeicüa xepүve'emet, hipatü хeicüa mamarivavemete xepүvanivema, que xemüte'uta'inierie. ²⁷ Masi 'ena cuiepa miemete tita yacü haineme memüte'erie cananuyeteüxieni Cacaüyari, para мүtiivatiteviyasitüanicü temaivavemete. Cananuyeteüxieni tita мүcatitürүcavi 'ena cuiepa, мүtiivatiteviyasitüanicü müme memütürүcavi. ²⁸ Cacaüyari cananuyeteüxieni tita tixaü мүcatihүcү, tita мүtiixani'eriva, tita 'amүcatiuve meta, para yacü хeicüa meyeitüanicü tita мүtiixuave, ²⁹ capa xevitü tevi ve'eme yuxatanicü Cacaüyari hüxie. ³⁰ Masi Cacaüyari müxe'UNETÜAcü, 'ayumieme 'axecaniü'uvani, Cürisitu Qesusisie que xemüteviya. Cürisitu canihücütüni que mü'ane Cacaüyari micaye, temaivavemete mütasí'ayeitüanicü, tasipitüatü heiseriemecü yatemütөcahunicü, tasipatatü Cacaüyarisie mieme, tasixünatü. ³¹ 'Ayumieme müpaü caní'neni que мүre'uxa, Que mü'ane ve'eme müxatamүcү, Ti'aitame quexatani ve'emetüme.

2

Que мүticuxatacai Cürisitu hepaüsita, curuxisie que мүtiumerie

¹ Yaxeicüa neta ne'ivama, quepaucua xehesüa nemunua, cui yüvemepaü nepүcayüanecai que nemütüniucacai, que nemütümaivecai, quepaucua nemütixecuxaxatüvacai ne'ihēcüatatü Cacaüyari que mü'ane. ² 'Ipaü netininemaicaitüni püta, tixaü nepүcara'erivaniquecai xehesüa ne'uyeicatü, Qesusi Cürisitu хeicüa netina'erivaniquecaitüni, que mü'ane curuxisie mumierie que мүtiühүcү. ³ Nesüari necatürücaüyetü masi necaninuani

xehesüa, neheumatü vaüca, ne'uyüüacatü. ⁴ Que nemütiuniucacai, tita nemüticuxatacai, timaivemepaü nemüti'enierienicü xEICÜa nepücaYÜanecai, visi netiuniütü xEICÜa yuri nemütixe'eritüanicü nepücaYÜanecai. Masi necanixehECÜatüacaitüni 'Iyari que müti'ane, Cacaüyari que mütitürücaüye, ⁵ capa heuyevecacü tita teüteri memütemaivave para yuri xEMÜte'eriecacü xeme, masi Cacaüyari türücariyasie püta yuri xEMÜte'eriecacü.

Tita Cacaüyari 'Iyarieya masiücüme mürayeitüa

⁶ Tetemaivavetü masi tetenicuxatani müme memaye'axüavave vasata. Peru que temütemaivave, hicü miemetexi müpaü mepücatemaivave. Hicü miemetexi teva'aitüvameteta müpaü mepücatemaivave, müme yacü xEICÜa memacünirüme. ⁷ Masi que temütECUXATA tame, tenihecüatani tita müti'aviesiecai, que mütimaive Cacaüyari tetecuxatatü. Timaivetü que mütiyurieniquecai 'arique, visi te'aneneme que mütarayeitüani, mücÜ 'ana pücamasiücücai hicüque, sepa Cacaüyari müpaü mütiyumaicai cuie canetüarievecacu cuxi. ⁸ Hicü miemetexi teva'aitüvamete hasuacua müpaü mepücatehetimaivavecai ni xevitü. Xüca müpaü metehetimanique, curuxisie mepüca'imieniqueyu Ti'aitame visi mü'ane. ⁹ Masi que müre'uxa, Tita tevi mücatixeiYave yühüxicü, mücati'enieve yunacacü, Titacü mücatiYU'iyaritüave tevi, Müya 'aneneme Cacaüyari nivaruha'arütüirieni Müme meminaqui'erie.

¹⁰ Müya 'aneneme Cacaüyari masiücüme canayeitüani, 'Iyari yatatixeisitüacacu. MücÜ 'Iyari catinimaica naisarie que müti'ane, naitü que mütiyumate Cacaüyari.

¹¹ Teüteri, que titita tevisie mieme yamütimate tevi que mütiyumate. Tevi 'iyarieya hesiena müyeca canihücütüni tita müpaü mütimate. Yaxeicüata tevi 'asipücatimate Cacaüyari que mütiyumate. Cacaüyari 'Iyarieya xEICÜa müpaü catinimaica. ¹² Tame 'uva cuiepa mieme 'iyari tepüca'uyeyesa. 'Iyari Cacaüyarisüa mümieme püta tecaniuyeyeca, temütemaicacü tita Cacaüyari mütatiumi. ¹³ Tita 'Iyarisie mütimieme teteniVahECÜasitüiyani müme 'Iyari memuyeyesa. 'Ayumieme quepaucua temixata tita Cacaüyari mütatiumi, tepücatecuxata que temüte'u'üquitüarie teva'enietü müme teüteri vahepaü xEICÜa memütemaivave. Yatetenicuxatani 'Iyari que mütati'üquitüa püta.

¹⁴ Tevi mücÜ 'Iyari müca'uyeyesa pücaYUvaüriya mitanaqui'erienicü tita Cacaüyari 'Iyarieyasie mütimieme. Yacü xEICÜa haineme canieriecamücÜ. PücaYÜve yamüretimanicü, me 'Iyari 'ipareviecacu xEICÜa caniyüvemücÜ mita'inüatacÜ que müti'ane tita 'Iyarisie mütimieme. ¹⁵ Que mü'ane mücÜ 'Iyari müyeyesa püta, nai catinita'inüatamücÜ, peru xevitü 'Iyari müca'uyeyesa hepaüna püca'ita'inüata que mü'ane miyeyesa. ¹⁶ Que müre'uxa, Quepaicü pütimate que müticu'eriva Ti'aitame, quepai pütita'üquitüani. Peru tame Cürisitupaü tetenicu'erivani.

3

Cacaüyarimatü que temüte'uximaya

¹ Neri ne'ivama, 'ana nepücaYÜvecai nemütixecuxaxatüvanicü que nemütivacuxaxatüva müme 'Iyari memuyeyesa. Müme vai xEICÜa memühüme, türi Cürisitusie memüteviya que nemütivacuxaxatüva, müpaü püta netinixecuxaxatüvacaitüni xeme. ² Resi nenixemicuacaitüni, 'icuai nepücaxe'umi, xEMÜca'iquemacacü. Peru hicü cuxi xepüca'iquema, ³ vaisie

xemüteviyacü cuxi. Mexi xeyumexütüa hipame vahepaüsita, mexi xeyucuitüve cuxi, cari vaisie xecateviya xeicüa, teüteri vahepaü xecateyüa. ⁴Xevitü quepaucua müpaü maine, Nesü Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie netiniviyani, cari teüteri xeicüa xecanihümetüni.

⁵Meriçüte, 'Apuruxitütü que titita. Papurutütü que netitita. Cacaüyari parevivametemama tecanihümetüni, tacümana yuri xeteniuta'erieni. Ti'aitame que mütatiumi taxexuime, ⁶ ne neniuca'eni, 'Apuruxi ni'ipanecaitüni. Peru Cacaüyari canihücütüni mitinetüa. ⁷'Ayumieme 'esame tixaü pücatihücü, 'ipavame tixaü pücatihücü. 'Iya xeicüa mitinetüa tixaütü catinihücütüni Cacaüyaritütü. ⁸Mecaniyuxevini 'esame 'ipavame. Yuxexütü yu'ivarica mecateni'ivacacuni que memütecumaüvacai. ⁹ Cacaüyarimatü tecateni'uximayaca. Xemeri Cacaüyari vasiyaya xecanihümetüni.

Mücü meta, Cacaüyari veviyaya xecanihümetüni. ¹⁰ Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que münetiümü, müpaü nepütitavevi tesariya quitüa mieme, qui vevivamete tiva'aitüvamepaü neyüanetü mütimaivepaü. Xevitü qui pütavevieni heimana. Yuxexütü mequeyucuerivayurieca que memüte'iveviva.

¹¹ Tesariya quitüa mümieme 'apuve yuxevitü. Xevitü pücaüve tavari mitavevieni xeime. Quesusi Cürisitu canihücütüni tesariya 'amuve.

¹² Hurucü püratacü tetexi visi mü'aneçü xüca 'utaquini heimana, cüyexicü 'üxacü müaxacü nusu, ¹³ yuxexuime vaveviya canihücüacamücü. Tucari 'aye'ayu hecütü canayeimücü, tucari masiücütü que mürayani tai xuavecacu. Tai canita'inüatamücü yuxexuime vaveviya, 'aixüa que müti'anene. ¹⁴Tita mütiutavevie xüca yuhayeva, 'ivevivame catini'ivacamücü.

¹⁵ Me xüca 'utitani, 'ivevivame tinitatümayamücü. 'Ivevivame xeicüa canitaviceimücü, peru que mü'ane taicü mutaviceipaü catini'eriecamücü.

¹⁶ Xüari xeme müpaü xecatenimaica, Cacaüyari tuquieya xemühümeçü haque Cacaüyari 'Iyarieya meyeca. ¹⁷ Tevi xüca 'ica'una Cacaüyari tuquieya, Cacaüyari canica'unamücü 'iya. Cacaüyari tuquieya canipasieca hesiena mieme. Xemeri xepühüme tuqui.

¹⁸ Xepücateyu'irüviyani. Xüca xevitü xeme timaiveme yu'erieca, temaivavemete que memüteyu'erie hicü miemetexi, 'asicatimaitü püta que'ayani, yuri timaivetü mayanicü. ¹⁹ Cuiepa memütama que memütemaivave, yacü xeicüa haineme cani'erieca Cacaüyari. 'Ipaü catine'uca, Temaivavemete que memüteyucumana, mücü yacatinivaviyani.

²⁰ Tavari 'ipaü catine'uca, Ti'aitame catinimaica niuqui que memütexüatüa temaivavemete, yacü xeicüa niuqui memüxüatüacü catinimaica.

²¹ 'Ayumieme 'aixüa püca'ane ve'emete müvaxatanicü teüteri. Masi naitü xehesüa catinimietüni. ²² Sepa Papuru, sepa 'Apuruxi sepa Sepaxi, sepa cuie, sepa xemayeneniere, sepa xemucui, sepa hicü mieme xemütehexeia, sepa 'uxa'atüni varie mieme xemütehexeia, naitü xehesüa catinimietüni. ²³ Xemeta Cürisitusüa xecanimietetüni, Cürisituta Cacaüyarisüa canimietüni.

4

Nü'arisixi que memütehürütüariecai

¹ Ipaüta tequete'erivani tame, Cürisitu tupirisiximama que temütehüme, que temüte'uhürütüarie temihecüatanicü tita müti'aviesiecai Cacaüyari hepaüsita. ² Camüsü 'ena xüca hürütüarieca, caneuyeveca yamüticamienicü.

³ Peru xüca xeme xenesicu'ivaviyani que 'isücate vahepaü, xüca 'isücate

memüteüteri xeicüa menesicu'ivaviyanique, tixaü nepücane'iyaritüacaqueyu mücücü. Ni necümana nepücane'ivaviyave. ⁴ Sepa 'asinemücatimate nehésie nemürähüpanicü, mücücü xeicüa heiserie nepücahexeiyä. ⁵ Ti'aitame püta canihücütüni que mü'ane 'isücametütü munesicu'ivaviyani. 'Ayumieme xepüca'inütani tucariyari ca'aye'vecacu cuxi, Ti'aitame 'acuxi canuavecacu. Mücü canihücüariviyamücü tita mütiuti'aviesie yüvipa. Masiücüme caneyeitüamücü que memüteyuriecu teüteri yu'iyarisie. 'Anaqueri yuxexuitü 'aixüa mecatenicühüavarüvacuni, Cacaüyari que mütivanaquisitüani.

⁶ Yanemütixehecüatüanicü ne'ivama, 'ayumieme necaninexatacaitüni, 'Apuruxi necanixatacaitüni, para xetasiha'erivatü xemeitimanicü 'icü 'inüari, Que müre'uxa püca'anuyehaitürüveni, manuyüne, capa xevitü 'utahüsierienicü, xeimecü naqui'atü, xeime püta xani'erietü. ⁷ Camüsü quepaicü pe'anuyehaitürüveme pümasi'ayeitüa. Tita perexeiyä pecatimiquivetü. Mericüte, xüca petiumiquieni, titayariri ve'eme peti'axata, pecaticumiquivame pe'axatatu.

⁸ Xemeri xüari xenihuxaca, naime xetehexeyatü xenacüneri. Xecanaye'axüani te'aitamete xe'acüneca, xetasitave'erietü tame. Xüca yuricü te'aitamete xe'acüneque tüma, tametari xehamatü tete'aitatü temacünecü. ⁹ 'Ipaü netinicu'erivani, Cacaüyari pütasi'ucayasaxü tame nü'arisixi, 'imatüremete temühümetünicü, müme memanutaxürüya mecui'ivaque vahepaü temü'anenenicü. Te'ixüariyatü tecanacüne cuiepa memütama vahüxie, Cacaüyari tupirisiximama teüterita vahüxie. ¹⁰ Tame yacü te'utiyaneme tecani'erivani Cürisitusie mieme, cari xeme püta xecatenimaivaveni Cürisitusie xeteviyatü. Tameri tepücätürücavi, cari xeme xecanifürücavini. 'Aixüa xecatenicuxaxasivani xeme, tame püta tenixani'erivani. ¹¹ Hicüque teneuhacacuicuni teneuharicuni tenimamaveni teniutiveiyani teneu'uvacetüni. ¹² Tetenita'uxitüaca tamamacü tete'ivatü. 'Axa tetecühüavarüvatü, 'aixüa teputiyuane. Te'uveyarietü yatepüte'uca'eniva. ¹³ 'Axa me'utiyanecacu tahepaüsita, tepüvanütüa. Cuiepa xasiyaripaü tecani'aneneni, naime temüxiquiyaripaü tecani'aneneni hicüque.

¹⁴ 'Ipaü neti'utüatü nepücaxeteviyasitüamücü. Masi nepüxenütüamücü nenivema xemühümeccü nemüxenaqui'erieccü. ¹⁵ Sepa tamamata miriyari xemüvarexeiyanique texe'üquitüvamefe Cürisitusie xeteviyacacu, yumüireme xepücavarexeiyä yuquemasiä. Cürisitu Quesusisie netiviyatü, niuqui 'aixüa manuyüne neticuxatatü, necanixe'utinüivitüani. ¹⁶ 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca, xenesi'üquetü xequenacüni.

¹⁷ Müpaü xemütecahunicü, 'ayumieme xehesüa nepeitanü'a Timuteu. Mücüta caninenivetüni, neninaqui'erieca, yacatinicamieni Ti'aitamesie tiviyatü. Mücü canixe'aye'eritüamücü que nemütiyueica Cürisitu Quesusisie netiviyatü, yaxecüa que nemüti'üquita naisarie memeyutixexeüriva vah-esüa. ¹⁸ Hipatü vaniu mecaniutihüsierieni, xehesüa necaheta'ame me'erietü. ¹⁹ Neri cuitüva necaneta'amücü xehesüa, xüca müpaü tinaqueni Ti'aitame. 'Ana nepüretimani que memütetürücavi müme müpaü memütehüsierietüca, sepa que memütecuxata. ²⁰ Cacaüyari ti'aitametüca, pücaheuyevese vaüca müticuxatanicü. Mücü ti'aitametüca, türücariya puxuave püta. ²¹ Que tixenaque. Xehesüa netita'ani nexetavayatü. Nepeta'ani nusu nexenaqui'erietü neca'ane'eriyatü 'acu.

5

Que mütiuta'inüasie xevitü mürucuyanecai

¹ Cari müpaü catinicumiuvani, quename xeniu, xevitü xeme 'icumaüva que mü'ane mücayü'üya. Que memücateyurie nuivarite, yacatiniyurieneni 'iya 'icumaüvatü. Yuteivari xeniu canitutivütüni. ² Cari xeme xepühüsierietüca. Caneuyeveca masi xemutisuananicü, yusata xemenuyenü'anicü müya mütiyuriene. ³ Nesü sepa nevaiyarisie teva nemuyeica, netininemaica xehesüa nemuyeicanipaü. ⁴ 'Ipaü xequeteneuyuri Ti'aitame Quesusi xehüavetü. Xequeneuyucuxeürie, neta xehamatü ne'uyeicacacu yacütütü. Tati'aitüvame Quesusi xetürücazacacu, ⁵ xequeneyetua que mü'ane müya mü'ane, Cauyumarie mica'unacü vaiyarieya, 'iyarieya püta mütavücuisitüarienicü 'iya tucarisie quepaucua munuani Ti'aitame.

⁶ Ve'emete que xemüteyuxata, mücü 'aixüa püca'ane. Müpaü xecateme, 'esipemecü pa naitü caniutacuxaniriyarieni ticuxanariyamecü. ⁷ Xequeneyu'itica ticuxanariyame müye'i mumavenicü, 'axa que xemüteyurica. Pa mühecu püta xequenacüni, xemü'itiatücanicü yaxaicüa mücü 'ixüararipa que memüte'itiva pa cuxaxanime, cacuxaxanime xaicüa memütecuanicü püta. Mücü 'ixüararipa muxasi türixi que memüte'ucuiquiva, teüteri meteha'erivacacu Cacaüyari que mütaruhayevaxü vateüterima, hicüta yaxaicüa mavariyari 'ari caniumierieni Cürisitütü. ⁸ 'Ayumieme tame temü'ixüaramete yacütütü, ye'imecü cuxaxanimecü tepücaüta, 'axa 'aneneme tehaxeyatü 'axa teteyurietü. Masi cacuxaxanitü que müticuaiva 'ixüararipa, tameta 'aixüa tequetehecüasieca, yuri teque'utiuyaneni.

⁹ Müpaü netinixe'u'utüirieni xeime xapasie, xemücavanücacü rucusixi ne'utaitü. ¹⁰ Nesü nepücavaxataca 'ena cuiepa memürucusixi, müme naimememütehive'erie yuhesie mieme, memütenavaya, mümeta tetexi memüvarayexeyia. Müme yemecü xüca xecavanücaque, caneuyevecaqueyu masi cuiepa xemücauyuhayevacü, xemanuyecüncü püta. ¹¹ 'Ipaü necanaineni hicü, que nemütixe'u'utüiri 'ana, ta'iva yuxatatü xüca rucuyaneni, xüca naimetihive'erieca yuhesie mieme, xüca tetexi varayexeyiani, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca taveneni, xüca ünavayani, müpaü nepaine, müpaü 'aneme xepücanüca, ni hamatüana xepücatecuaca. ¹² Careuyevese 'acu xemüva'inüatanicü yuhesüa miemete. Queri reuyevecaqueyu nemüvata'inüatanicü tacua miemete, ¹³ Cacaüyari püta mü'isücamecü müvacu'ivaviyacü. Peru yusata xequenanuyenü'a xeme que mü'ane 'axa mütiyuriene.

6

Que mütarutahüavixü, que memüteyuxanetacai 'isücate yuri memücate'erie vahüxie

¹ Xevitü xeme xüca 'ixanetamücünü yu'ivatüme, queri tiyumaica menuhanacü 'isücate yuri memücate'erie vahüxie, Cacaüyari teüterimama vahüxie püta cayuvaüriyatü. ² Müpaü xecateme, Cacaüyari teüterimama 'isücate tenacünicuni cuiepa memütama tevatü'ivaviyaque. Xücasü xeme xehümetüni xemüva'inüatani cuiepa memütama, titayari xecatayüvave xemüte'inüatanicü 'esitipeme hepaüsita. ³ Müpaü xecateme, tame tepüvata'inüatani Cacaüyari tupirisiximama. Pini hepaüsita titayari xecatayüvave masi yemecü. ⁴ Me xücari pini hepaüsita xeyuxanetani, titayari xetevarayasa 'isücate memücamariva memüyuyexexüüriva vasata memüva'enienicü. ⁵ Nexeteviyasitüanique 'ipaü netinicumiatani. Ni xevitü

'acatiyueica xesata timaivetü, yüvetü müti'inüatanicü 'ivamama que memüteyuxaneta. ⁶ Masisü yu'ivamatü xepüyuxaneta, müya xeteyurietü müme yuri memücate'erie vahüxie.

⁷ Masiri mexi xeyuxaneta, yemecü xeniyutexieca xemaye'axüanicü. Titarari masi xecatevapitüaca hipame, 'axa memüxeyurienicü, titayari masi xecateyutauni xemünavaiyarierenicü. ⁸ Peru xeme püta 'axa xecaniyuyurieni. Xecaniyunaivatüveni yu'ivamatü.

⁹ Müpaü xecatemale, müme 'axa memüteyurie vahesie pücatinaqueni memaye'axüanicü Cacaüyari tiva'aitüvame mayanicü. Xepücateyu'irüviyaniri. Xüca 'icumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, tetexi xüca varayexeyani, xüca 'icumaüvani xeime 'üyaya cünaya, xüca 'uquitütü 'ucari vahepaü yüaneni, 'uquitütü xüca 'icumaüvani xeime 'uqui, ¹⁰ xüca tinavayani, xüca naime tihive'erieca yuhesie mieme, xüca taveneniri, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca ticumaüvani hipame tivapini, hesiena pücatinaqueni maye'anicü, Cacaüyari ti'aitüvame mayanicü. ¹¹ Müpaü xe'anenetü xecanihümetücaitüni hipatü. Perusü hicürixüa xecaniu'itiyani masi. Xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Heiserie xecaniupitüarieni, Ti'aitame Quesusi Cürisitusüa xemiemetetütü, tacacaüyari 'iyarieyasie xeteviyatü.

Yuvaiyarisie xe'u'uvatü, visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari

¹² Heiserie necanexeyani nai nemütiyurienenicü, que pemaine. Xasunicü, peru nai netiyurienetü nepücapareviyani. Que pemaine, heiserie nepexeyia nai nemütiyurienenicü, peru nepücanevaüriya tixaütü heiserie mexeyanicü nehepaüsita. ¹³ Icuai rayuriepa catini'ayumiemetüni, rayuriepa 'icuaisie catini'ayumiemetünita, que pemaine. Hü, peru Cacaüyari 'uxa'atüni varie canitaxütüamücü rayuriepa 'icuaime. Peru ravaiyari para micumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücücü püca'ayumieme. Ti'aitamesie mieme püta catini'ayumiemetüni, Ti'aitame tavaiyarisie mieme catini'ayumiemetünita. ¹⁴ Cacaüyari canenucuquetüani Ti'aitame. Catananucu'uitüamücü tameta yütürüariyacü.

¹⁵ Müpaü xecatemale, xevaiyari Cürisitu mamateya 'ücateya canihücütüni. Mericüte, tita Cürisitu vaiyarieyasie mütimieme, ne que netinavairieni Cürisitu, para 'uca tuminicü muyuvitünüa pinieya mürayanicü. Pücatixaü yemecü. ¹⁶ Müpaü xecatemale, que mü'ane 'uca tuminicü muyuvitünüasie mütiyiya, yuhamatü xei vaiyari mecanacücani meyuxevitü. Que maine 'utüaricayari, Yuhutatü xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü. ¹⁷ Masi que mü'ane Ti'aitamesie mütiyiya, yuhamatü xei 'iyariyari mecanacücani meyuxevitü.

¹⁸ Xequeneyuta'una capa xe'imayüanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna. Naime 'axa que mütiyuriene tevi, püca'yusevixima yuvaiyarisie, peraine. Pücatixaü, masi que mü'ane micumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücü püyusevixima yuvaiyarisie. ¹⁹ Müpaü xecatemale, xevaiyari tuqui canihücütüni 'Iyari Mütiyupatasie mieme, xehesie müyecacü. Cacaüyari canixepitüaca mücü 'Iyari. Xeme yücümana xepüca'yucusiyarima. ²⁰ Xevitü püta 'uyutuacu xepunanaiya. 'Ayumieme yuvaiyarisie visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari, yu'iyarisie meta, Cacaüyari mücusiaryeyacü.

7

Müme memüneneüque memüviqi vahepaüsita

¹ Nepütixetaxatüaniqueyu yuxapasie que xemünete'uta'iviviyaxü. 'Aixüa cani'aneni xüca 'uqui 'uca cacumaüvani. ² Peru rucusixi memüyümürecü, 'uquisi yuxexütü yü'üitama mequevarexeiyani, 'ucarita yuxexütü yücünama mequevarexeiyani. ³ 'Uqui que'ipitüaca yü'üya que müreuyevese, yaxecüata 'uca quetipitüaca yücüna. ⁴ 'Uca heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, cünaya püta heiserie canexeiyani. Yaxeicüata 'uqui heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, 'üyaya püta heiserie canexeiyani. ⁵ Xepücatehayeve xeyucumaüvatü, me xeyu'enietü 'esiva xeicüa xüca yaxeteheutevini, neneviericü xemü'ayumiemetetünicü, tavari xeyuxevitü xe'acüneque, capa Cauyumarie xe'uta'inüatacü, capa xecayüvavenicü xemüteyu'aitüacacü.

⁶ 'Ipaü nepaine xemütemaicacü que xemüte'upitüarie. Netixe'aitüatü nepücahaine. ⁷ Müpaü pünetinaqueniequeyu, xüca yunaitü teüteri nehepaü me'anenique. Masisü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü yücü catinivapitüaca yuxexuime, xeime 'ipaü, xeimeta müpaü.

⁸ 'Ipaü netinivarutahüave müme memücaneneüque memücaviqi, viyurasixi meta. 'Aixüa caniyümücü xüca nehepaü me'anenetü meyhayeve. ⁹ Me xüca müpaü mecayüvaveni, meque'utineneüque meque'utiviquieni. Mecuxi queñequeni, mecuxi queviequeca, capa 'utatanicü.

¹⁰ Peru müme memüneneüque memüviqi, müpaü netiniva'aitüaca, masi ne pücatixaü, Ti'aitame püta müpaü tinivaruta'aitüani, 'uca yücüna pücacu'eirieni. ¹¹ Me xüca 'icu'eirieni, neuyeveca caviquietü müyuhayevacü, ya neuyeveca hutarieca munuanicü yücünasüa. 'Uquita yü'üya pücacu'eirieni.

¹² Hipameri müpaü netinivarutahüave, Ti'aitame 'asimüca'utayücü 'icü hepaüsita, xevitü ta'ivatütü yü'üya xüca 'avitücüni yuri cati'eriecame, xüca 'üyaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yü'üya. ¹³ 'Uca meta yücüna xüca hexeiyani yuri cati'eriecame, xüca cünaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yücüna. ¹⁴ 'Uqui yuri mücati'erie canipasieca yü'üyasie tiviyatü. 'Uca yuri mücati'erieta canipasieca ta'ivasie tiviyatü. Mesü xüca müpaü ca'anenique, xenivema mepüca'itiyatücanique, peru müpaü mü'anecü, mecanipasieca Cacaüyarisie miemecü. ¹⁵ Peru que mü'ane yuri mücati'erie xüca 'ieirimücüni yuri ti'eriecame, mecuxi queheyani. Pücaheuyevese ta'iva 'uquitütü 'ucatütü hesiena tiviyatü müyuhayevacü xüca müpaü 'aneni. Cacaüyari que mütatiuta'ini, cataniuta'inieni hesiena temüteviyanicü teca'uximatüarietü ta'iyarisie. ¹⁶ 'Uca queri petimate, xüca pe'itavicueisitüani 'acüna. 'Uquita que petimate xüca pe'itavicueisitüani 'a'üya.

¹⁷ Mücü xeicüari, Ti'aitame que mütivarupitüa yuxexuime, que me'anenetü 'amemu'uvacai yuxexütü quepaucua Cacaüyari müvaruta'ini, müpaü me'anenetü meque'u'uvani. 'Ipaü netiniva'aitüaca yunaitü memeyutixexeüriva naisarie. ¹⁸ Huriyusixi vaxitequiyacü 'inüasietü xüca 'uta'inierieni, pücaheyeitüani va'inüari. Ca'inüasietü vaxitequiyacü xüca 'uta'inierieni, pücayu'aitani mü'inüaritüarienicü. ¹⁹ Sepa mu'inüasie, sepa müca'u'inüasie, xüca yaticamieni que müti'aita Cacaüyari, mücü xeicüa caneuyeveca. ²⁰ Yuxexütü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeve. ²¹ Vaüriyarica peti'uximayacai quepaucua pemuta'inierie. Sepasü pepüca'a'iyaritüaca mücücü. Me xüca peyüveni

pemüxü necü, 'aixüa caniyümücü masi. ²² Que mü'ane muta'inierie Ti'aitamesie mütiyianicü, vaüriyarica ti'uximayatame hücutütü, xünariecame nayani Ti'aitamesie mieme. Müpaüta yaxecüa, que mü'ane muta'inierie xünitü, 'iya Cürisitusie mieme catini'uximayatametüni. ²³ Xevitü 'uyutuacu xepunanaiya. Te'uximayatametütü xepüca'acüne teüteri vahesie mieme. ²⁴ Yuxexuitü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü nepaine ne'ivama.

²⁵ Müme memücaxuriquitüca vahepaüsita tixaü nepücarexeiya Ti'aitame yatü'aitacu. Peru que nemüticu'eriva netinixetaxatüani müpaü netimaitü, Ti'aitame caneninenimayaca neniüqui müseüyenicü. ²⁶ 'Ayumieme 'ipaü 'aixüa 'aneme neni'erieca hicü temü'uximatüariecü, 'aixüa cani'aneni xüca tevi yuhayeva que müti'ane. ²⁷ 'Uca petiuvitütüarie 'acu. Mericüte, pepücatücuvauneni pemü'axü nacü. 'Uca petimave 'acu. Pepüca'icüvauneni 'uca. ²⁸ Me xüca peneüqeni, 'aixüa cani'aneni, 'axa petiuyurime pepüca'a'erieca. 'Üimari mücaxuriqui xüca 'utiviqüeni, 'aixüa cani'aneni, 'axa tiuyurime pücayu'erieca. Mücü xecüa, müme memüvitütüarie mecani'uximatüariecuni mexi yuvaiyarisie me'u'ua. Ne masi nepünaqui'acaqueyu xüca xeca'uximatüariecaque.

²⁹ 'Ipaü nepaine ne'ivama, tucari canaye'aximeniri. Mexicuxi, müme memüvaravitücü yü'ütama, yaxecüa müme memücavaravitücü vahepaü meque'aneneni, ³⁰ mümeta memutisuana müme memüca'utisuana vahepaü meque'aneneni, mümeta memüyutemamavie müme memüca'yutemamavie vahepaü meque'aneneni, müme memütenanetüve, müme memüca'atüiyarievave vahepaü meque'aneneni, ³¹ müme memi'usarüva 'ena cuiepa timieme, yaxecüa müme memüca'i'usarüva vahepaü meque'aneneni. 'Icü cuie que mü'ane 'epücareutere.

³² Pünesinaque xemücayu'iyaritüacacü vaüca xeteha'erivatü. Que mü'ane mücareca'üya, Ti'aitamesie timiemecü niyu'iyaritüaca, que mütinaiqui'asitüani Ti'aitame. ³³ Que mü'ane müreca'üya cuiepa timiemecü niyu'iyaritüaca, que mütinaiqui'asitüani yü'üya. ³⁴ Hutamecü müpaü tinimaica. 'Uca mücarecacüna mücaxuriqui meta niyu'iyaritüaca Ti'aitamesie timiemecü, hesüana mieme müpasienicü yuvaiyarisie yu'iyarisietä. Que mü'ane müreca'üna niyu'iyaritüaca cuiepa timiemecü, que mütinaiqui'asitüani yücüna.

³⁵ 'Ipaü netinicuxatani xemüparevianicü. Nexeviniyamütü nepüca'utaine. 'Aixüa 'anemecü xemümasitüanicü que müreyevese neputaine, Ti'aitamesie mieme xemü'ayumimetetünicü xecacuhapanietüvetü.

³⁶ Me xüca 'üimari hexeiyani mücaxuriqui, 'aixüa que mücati'ane 'iyurime xüca yu'erieca, xüca 'e'uteviniri, xüca reuyevaca müpaü mü'anenicü, que mütinaique yaquetiuyurieni. 'Aixüa caniyümücü, meque'utineneüque, 'axa mete'uyurime mepücayu'erieca. ³⁷ Que mü'ane müseire yu'iyarisie, tixaü careyehuatü, yünü'avetü que mütiyumate, xüca yu'iyarisie müpaü tiyu-maica mi'üvianicü caxuriquime que mü'ane hesüana mümieme, 'aixüa catiniyurimücü. ³⁸ 'Ayumieme que mü'ane mivitütüa 'üimari mücaxuriqui hesüana mümieme, mücü 'aixüa catiniyurimücü, que mü'ane müca'ivitütüa masi 'aixüa catiniyurimücü.

³⁹ Caneuyevaca 'uca yücünasie mütiyianicü mexi 'ayeyuri 'uqui. Xüca cünaya 'umüni, canixünariemücü. Caniyüvemücü mütiyianicü que mütinaique, peru Ti'aitamesie tiviyatü xecüa canitivitümücü. ⁴⁰ Ne que nemüticu'eriva, caniyutemaviecamücü masi xüca müpaü 'anetü yuhayeva. Müpaüta netinicu'erivani, neta Cacaüyari 'Iyarieya nepexeyia.

8

Tita tetexi memütemaviyari hepaüsita

¹ Tita cacaüyarixi memütemaviyari hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu. 'Ipaü tetenimaica, quename tanaitü tetemate que temütecu'eriva. Peru yatetemaitü que temütecu'eriva, mücücü tecanihüseriecuni xEICÜA. Tetetacanaqui'erietü püta tecaniseiriyariecuni masi. ² Tixaütü timaiveme xüca yu'erieca, 'acuxi 'asipücatimaive que müreuyevese yamütimaicacü. ³ Masi xüca 'inaqui'erieca Cacaüyari, Cacaüyari canimaicamücü müya mü'ane.

⁴ Mericüte, 'icuai hepaüsita cacaüyarixi que memütemaviyari, müpaü tepütamate, tete pücaxuave cuiepa yuri mücacaüyari, xevitü pücaxuave cacaüyaritütü. 'Iya yuxevitü 'acanijuveni xEICÜA cacaüyaritütü. ⁵ Peru sepa 'amemu'uva müme cacaüyarixi memüte'umamativa taheima cuiepa, cacaüyarixi que memüteyumüire, te'aitamete que memüteyumüire, ⁶ masi tame que temütemate, Cacaüyari caniyuxevini ta'quiyaritütü. Naitü hesiena canayenevani, tame hesiena mieme tecani'ayumiemetetüni. Ti'aitameta caniyuxevini Qesusi Cürisitu hücütütü. Naitü tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu, tameta teniunexüani 'iya tasi'UNETÜACU.

⁷ Peru yunaitü 'ipaü mepücatemate. Hipatü 'acuxi mecacani-varatümaiavaveni, mevamaive'erietü memanucuneniere. Müme quepaucua memicua'a tete mavarieya, mücü cacaüyari mecana'erivani. Müpaü metecu'erivatü mecaniyuseviximaca yu'iyarisie, memücaseseüye que memüteyumatecü. ⁸ Mericüte, ta'icuai pücatasi'aye'atüani Cacaüyarisüa. Sepa temüca'icua'a, yaxEICÜA tixaü tepücateheuyehüva. Mesü, sepa temicua'a, mücücü tepücapareviya. ⁹ Xequenyucuerivayurieca, capa xevartiquetamüracü müme memücaseseüye, xetecuatü heiserie que xemütehexeiya. ¹⁰ Ecü müpaü xeniu pemütimate, xüca caseüyetü masixeiyani mana petiucacame xeime cacaüyari tuquieyasie, que mütiyumate catiuvauüriyarieni miticuanicü tita mütimaviyari mücü cacaüyari. ¹¹ 'Iya mücaseseüye canitatümaiariemücü masi, 'ecü müpaü pemütimatecü, sepa mü'a'iva, sepa Cürisitu hesiena mieme mumü. ¹² Müpaü 'axa xevayurietü yu'ivama, xevatavatatü müme que memüteyumate, 'axa xecaniyurieca Cürisitu. ¹³ 'Ayumieme xüca 'icuaicü 'utiquetamüre ne'iva, mecuxi nemüca'iticuani vai neheyemecü, capa ne'itiquetamüracü ne'iva.

9

Nü'aritütü heiserie que mürexeiyaci

¹ Camüsü necatinenü'ave ne. Necatinü'ariecame 'acu. Qesusi necatiuxei Tati'aitüvame. Xeme xecatehüme tita mütiutixuaverixü neticumauvacacu ne, Ti'aitamesie netiviyatü. ² Sepa hipatü nü'ariecame memücanesi'eriecaque, xeme xecanenimaica nü'ari que nemütihücü. Ne'inüari xecanihümetüni, xecümana catinimasiücünü nü'ari que nemütihücü Ti'aitamesie netiviyatü.

³ 'Ipaü nepaine ne'utaniütü nehiesie mieme, neva'eiyatü müme memünesixaneta. ⁴ Camüsü, heiserie tecatehexeiyaya temütemiquenicü para temütecuanicü temüte'ienicü. ⁵ Heiserie tecatehexeiyaya ta'ütama temüvaravitücünicü ta'ütüma, 'ivamarixi mehümetüme, que memüteyurie hipatü nü'arisixi, Ti'aitame 'ivamama que memütevaravitücü, Sepaxita que mütiyuriene. ⁶ Ne xEICÜA Verunave xEICÜA xüari müpaü tepücatepitüarie, temütehayevacü tete'ivatü. ⁷ Tamüsü, quepaicü cuya payani yuxaüta tiyupitüatü. Quepaicü haraveri muca'iteüta pücaticuani 'icuaxiyari.

Quepaicü va'üviyatü muxasi, varesiyari ca'anu'ieni. ⁸ Tevipaü xeicüa que neticuxata, 'ipaü ne'utaitü. 'Inüari niuquiyari yaxeicüa caraine 'acu. ⁹ Müpaü catine'uca Muisexi 'inüarieyasie, Pepüca'isurihüani puixi quepaucua mitiquesina türicu mütihenarienicü. Puixisixi vahütü xeicüa que ticuxata Cacaüyari. ¹⁰ Masi tahesie mieme caticuxata. Tahesie mieme yemecü müpaü püraca'utüarie, meuyevsecü cuiesaname mücuiasananicü yuri ti'erietü mexi ta'icueva, 'uvameta müti'unicü yuri ti'erietü quename 'icuaxiyari hexeyatü 'ayani. ¹¹ Tame 'iyarisie timieme tecaniuca'eni xehesüa. 'Aixüa catiyüni vaisie timieme xüca te'uca'isanani yaxetatemicuacacu. ¹² Hipame xecanivapitüaca heiserie memexeyanicü xehepaüsita. Tame masi yemecü heiserie tecatehexeiyä tememeyiuenicü.

Peru sepa heiserie temexeyä mücücü, müpaü tepücaüyä. Naime tepütenevie masi, temüca'inenacacü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita. ¹³ Müpaü xecatemate, müme tuquita memüte'uximaya, müme tuquita mieme nepütteca'ä. Müme müratimavatüre memü'ayumiemete, mavaripa mieme metenihapanani. ¹⁴ Ti'aitame yaxeicüa tinivaruta'aitüani müme niuqui 'aixüa manuyüne memücuxata, müme memüte'ivanicü yametecuxatü. ¹⁵ Ne xeicüa nepücanevaüriya müpaü nemütiyurienicü. Que nemütü'utüa meta, müpaü nepüca'utaine yanemütimiquienicü. Mecuxi nemümüniqueyu masi. Xevitü yacü ne'utaineme pücanesi'ayeitüani, 'aixüa que nemüticuxata nehepaüsita.

¹⁶ Sepa niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, masi mücücü nepücaüyä 'aixüa nemüticuxatanicü nehepaüsita. Vaüriyarica masi netinicuxatani. Xüa 'ui, que nemütinimaicaqueyu, xüca niuqui 'aixüa manuyüne necacuxatanique. ¹⁷ Xüca nenevaüriyanique müpaü nemütiyurienicü, nepüti'ivaniqueyu. Masi nepuviyarie hüritüaricacü, sepa nemücanevaüriyanique. ¹⁸ Querite neti'ivani 'acu. Niuqui 'aixüa manuyüne xüca necuxatani necatincuetatütü, mücü canine'ivaricatüni. Netinicuxatamücünü yanecatiyurienetü heiserie que nemürexeyä, niuqui 'aixüa manuyüne necuxatü.

¹⁹ Sepa nemünenü'ave, yunaime vahesie mieme vaüriyarica neti'uximayatätü nepaneyeitüva, yumüreme masi nemüvarahapanacü. ²⁰ Huriyusixi nevacuxaxatüvatü, nepünehuriyuta, nemüvarahapanacü Huriyusixi. Müme 'inüari niuquiyarisie mepüteviya, 'ayumieme vahepaü ne'aretü nepaneyeitüva nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, sepa va'inüarisie nemücativiya ne. ²¹ Nuivarite meta mücü 'inüari niuquiyari memümamave nevacuxaxatüvatü, vahepaü ne'aretü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyari memümamave, sepa Cacaüyari hüxie 'inüari nemücamave ne, Cürisitu 'inüarieya nehexeyatü. ²² Müme memücaseseüye nevacuxaxatüvatü, necaseüyetü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme memücaseseüye. Yunaime nevacuxaxatüvatü, naime nenaneyeitüvani xüca 'acu naimecü nevatavicueisitüani hipame. ²³ 'Ipaü naime yanecatiniyuriene niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, neta nehiesie mieme mütinayuenicü que maine niuquiyari.

²⁴ Müpaü xecatemate, müme parecu memüte'unanausa, yunaitü metanausame, xevitü xeicüa heixeyatü nayeimücü 'ivaricasie mieme. Yaxeicüata xeme, xequeteneunanausani para xeheixeyatü xemacü necü. ²⁵ Yunaitü parecu memüte'unanausa mecateniyu'aitüaca naimecü. Müpaü meteniyurica müme muma mütaxainive memühuritüarienicü. Tame masi muma mücatixainive tecanihuritüariecuni. ²⁶ Nesietü que nemütüunanausa, 'aixüa necatinimaica que nemütimie. Que nemütinemiene,

'eca nepücacuvaxüaxime. ²⁷ Masi nevaiyari nepücuvaya. Nepünemaxiuta capa ne'utixani'erivacü ne, netivacuxaxatüvame hipame.

10

Que mütvacu'imaiyacai capa tetexi mevarayexeyanicü

¹ Yaxeicüa ne'ivama, neuyeveca müpaü xemütemaicacü, tatevarima yunaitü mücü haivitürütüa quepaucua memü'uvacai, yunaitü mana haramarasie quepaucua memanucü, ² yunaitü müme yacütütü Muisexisie meteviyatü meniucua'üyarieni haivitürisie haramarasie. ³ Yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme meteniharecaitüni. 'Iyarisie mieme tete müvaruveiyacai, mücü nivaharitüacaitüni. Mücü tete Cürisitu canihücütüacaitüni. ⁵ Sepanetü, Cacaüyari pücanaqui'acai yumüireme vahepaüsita. Macumavesie mecanitixüriyani vacaxarite.

⁶ Mericüsü, mücü 'inüari caniyüni tahesie mieme, capa te'ihive'eriecacü tita 'axa müti'anene, müme memüteyucahive'eriecaipaü. ⁷ Yaxeicüa tetexi vevarayexeyatü xepüca'acüne, hipame müme vahepaü. Müpaü catine'uca, Teüteri meniucayaxixüani memütecuanicü memüte'ienicü, 'arique menanucu'uni memüteneitüvenicü. ⁸ Yaxeicüata, que mü'ane mücata'üya mücatacüna tepücavacumaüvani, hipatü müme que memüte'uyuri. Mevarucumayüaca, meniucüni xei tucarisie, xei teviyari heimana haica miriyari meyupaümetü müme. ⁹ Mücü meta, tepücate'i'uxitüaca Ti'aitame te'i'isipatüvetü, hipatü müme que memüte'uyuri. Me'i'isipaca, cuterixi vacü meniutatümayarieni müme. ¹⁰ Mücü meta, xepücaniquixieca, yaxeicüa hipatü müme que memüte'uyuri. Me'uniuquixiecu, ti'uname nivaruca'una müme.

¹¹ Mericüte, que memü'tüarie müme, 'inüari caniyüni. Yacatinaca'utüarieni que mütiuyü, temü'imaiyarienicü tame, tucari manucatü maye'acü, taparetü 'ate'u'uvacacu tame. ¹² 'Ayumieme que mü'ane 'a'uve me müyu'erie, mücü queyü'üviyani capa 'acavenicü. ¹³ Teüteri que memüte'isiparie xecicüa xecateni'isiparieca xeme. Cacaüyari masi yacatinicamieni que maine. Mücü pücaxepitüani xemü'isiparienicü que xemücateyüvave. Xe'isipariecacu masi canixepitüamücü que xemütevicuecacü, xepitüatü xemüyüvavenicü xete'uca'enivatü.

¹⁴ 'Ayumieme nenaqui'erima, xequeneyuta'una capa tetexi vevarayexeyanicü. ¹⁵ Temaivavemete nemütivacuxaxatüvapaü, müpaü necatinixecuxaxatüvani xeme. Yücümana xequeneu'inüata tita nemüraine. ¹⁶ Tecüxi hepaüsita quepaucua 'aixüa temutiyuane Cacaüyari hepaüsita, mücü tecüxicü tecatetaxevi Cürisitumatü, yuxuriya que mütiutayeyuri. Pa quepaucua temititara, mücü pacü tecatetaxevi Cürisitumatü, yuvaliyarisie que mütiümierie. ¹⁷ Mücü pa que mütiyuxevi, tameta tamüiretü xei vaiyari tecanihümetüni. Tanaitü 'axeicüa tenitühapanani xei payarisie mieme.

¹⁸ Mücü meta, müme 'Ixaheri nuivarieyasie memütinunuiva xequeni-vara'erivani. Müme mavari memütecua'a, mecateyuxevi müratimavatüre miemematü. ¹⁹ Mericüte, quesü nehainericü. Tita tete mütimaviyari tixaütü mütihücücü neraine. Tete cacaüyariyari tixaütü mütihücücü neraine. ²⁰ Masisüari 'ipaü nenaineni, tita memütemava nuivarite, cacaüyarixi 'axa memü'anene vahesie mieme mecatenimavani, que mü'ane yuri cacaüyari mücahücüsie mieme. Pücanesinaque xemüyutaxevirecü cacaüyarixi 'axa memü'anene vahamatü. ²¹ Xepüca'yüvave Ti'aitame tecüxieyasie mieme xemanu'ieni, mexi xe'enuye'e cacaüyarixi 'axa memü'anene vatecüxisie mieme.

Xepücaüyave Ti'aitame 'icuaiya xemütecuaani, mexi xetecua'a cacaüyarixi 'axa memü'anene va'icuai. ²² Me, tete'ihaxüatüani Ti'aitame. Que tetetürüçavi tame, Ti'aitame tahepaü catitürücaüyecacu.

Nai xequeteneyurieca Cacaüyari visi müticuxaxasivanicü

²³ Que pemaine, heiserie tecanexeyiani nai temüteyurienicü, peru nai teteyurietü tepücapareviyani. Heiserie tecanexeyiani nai temüteyurienicü 'acu, peru nai teteyurietü tepücaseiriyarieni. ²⁴ Mecuxi yuxexuitü mepücatecuvaani yuxaüta 'aixüa memü'itüarienicü. Mequetecuvaani hipatü püta 'aixüa memü'itüarienicü.

²⁵ Naitü mütituiya quieçari hixüapa, mücü xequetenecuaca, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyumate. ²⁶ Cuie Ti'aitame pinieya catinihücütüni, naitü cuiepa mütiuxave catinipinieyatüniata.

²⁷ Peru xevitü yuri cati'erietü xüca xe'uta'inieni xemütecuanicü quiena, xüca xeyuvaüriyani xemuhücü, nai que xemütemiquieni xequeteneuticua'i, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyumate. ²⁸ Peru xevitü xüca müpaü tixe'utahüaveque, 'Icü tete mavarieya canihücütüni, 'utaitü, mecuxi xepüca'iticuaniqueyu, xehe'erivatü que mü'ane yamütixe'utahücütüta, xehe'erivatü que mütiyumate, capa yu'iyaritüanicü. ²⁹ Que xemüteyumate xeme, 'asinepüçahaine. 'Iya püta que mütiyumate nepaine.

Mericüte, peru 'aixüa que tiyüni, xüca nenenü'avetü nexani'erivani, xevitü müyu'iyaritüacü que mütiyumate. ³⁰ Xüca ne'iticuani pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari, titayariri 'axa neticühüavarüva ne'icuatü, hepaüsitana pamüpariyusi nemipitüacü Cacaüyari. ³¹ Mericüsü, sepa xemütecua'a, sepa xemüte'ie, sepa tita xemüteyurie, nai xequeteneyurieca Cacaüyari visi müticuxaxasivanicü. ³² Xepüçavati'ücamüraxüani Huriyusixi, müme memücahuriyusixi meta, müme meta memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete. ³³ Naimecü necatiniyurieneni memüpareviyanicü yunaitü. 'Aixüa nemü'itüarienicü ne, mücücü nepüçayüane. Yümüiretü 'aixüa memü'itüarienicü püta necaniyüaneni, memütaviceisitüarienicü müme.

11

¹ Xenesi'üquetü xequenacüni, neta que nemüti'üque Cürisitu.

'Uçari que memüte'umucuresi

² 'Aixüa nepaine xehepaüsita xemünesiha'erivacü naimecü, yaxemütecuhücü yeiyarisie que nemütixeyetüri. ³ Peru neuyeveca müpaü xemütemaicacü, Cürisitu yunaime 'uquisi canivamu'utüni, 'uquita 'uca canimu'uyatüni, Cacaüyarita Cürisitu canimu'uyatüni. ⁴ 'Uqui xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, yucumu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü. ⁵ 'Uca püta xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, cayucumu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü. Yaxeicüa catiniyüniqueyu xüca yumu'usie yucaxicanique. ⁶ Xüca cayucumu'utuca 'uca, mecuxi queheyucaxicani. Me 'uca xüca yuteviyani yucaxime, mu'umesetü, queyucumu'utuca masi. ⁷ Pücaheuyevese müyucumu'utucacü 'uqui, Cacaüyari 'üquisicaya mühücücü, hesiena mümasiüccü que mü'ane Cacaüyari. 'Uçasie masi canimasiüccüni que mü'ane 'uqui. ⁸ Sutüapai 'uqui 'uçasie püca'ayene, 'uca 'uquisie payene püta. ⁹ Mücü meta, 'uqui püca'UNETÜARIE 'uçasie mieme, 'uca 'uquisie mieme caninetüarieni püta. ¹⁰ 'Ayumieme caneyuveca 'uca 'inüari manuyecacü yumu'usie, cümana mümasiüccüni heiserie que mürexeiya, Cacaüyari tupirisiximama vara'erivatü. ¹¹ Peru Ti'aitamesie meteviyatü que

memüte'u'uva, 'uca 'apüca'uyeica 'uqui caheuyehüatü, 'uqita 'apüca'uyeica 'uca caheuyehüatü. ¹² 'Uca 'uquisie payene 'ana, peru 'uqui 'ucasiae püyenuiva. Naitü masi Cacaüyarisie catinayenexüani.

¹³ Yücümana xequeneu'inüata que xemüteyumate. 'Aixüa ti'ane xüca 'uca nenevieri 'ipitüani Cacaüyari cayucumu'ututü. ¹⁴ Camü yututuyaricü müpaü xecate'üquitüarie, que mütitëve 'uqui xüca cüpateya 'etütüni, ¹⁵ 'uca püta visi que müti'ane xüca cüpateya 'etütüni. Yücüpa caniumiquieni manuyunacacü. ¹⁶ Me xüca xevitü niuquixiemücüni, müpaü quetimaica, tame tepücaheixeyia yeyari müpaü 'aneme, Cacaüyarisüa miemete memeyutixexeüriva, mümeta mücü yeyari mepücahexeyia.

Que memüte'iseviximacai Ti'aitame 'Icuaia 'inüariyari

¹⁷ 'Ipaü que nemütixe'aitüa, nepücayüve 'aixüa nemutainenicü xehepaüsita, que xemüteyuyexeüriva. 'Aixüa xepüca'itüariva yaxeteyuyexeürivatü, 'axa xecani'itüarieca püta. ¹⁸ Mücü meri, que müraniuva, 'axeicüa quepauca xemüyuyexeüriva, yuhixüata xecaniyusanani. Hixüata 'arücamecü müpaü yuri nepüti'erie que müraniuva. ¹⁹ Süricü neuyevaca yuxexuime vahesie xemüteviyanicü, xesata mümasiücünicü müme memühecüasie. ²⁰ 'Axeicüa quepauca xemüyuyexeüriva que xemütECA'a, Ti'aitame 'Icuaia pücahücü. ²¹ Yuxexuitü xecaniyumexütüaca, yu'icuai xe'ahapatü, quepauca xemütECA'a. Xevitü neuhaCAMÜCÜni, xevitüta nitaveca. ²² Cari quite xepücatehexeyia xemütECUANICÜ xemüte'ienicü. Masicutaxi xetevateviyasitüa müme tixaü memücatehexeyia, xevaxani'erietü müme memüyuyexeüriva Cacaüyarisüa miemete. Queri netixetahüave. 'Aixüa netiutaineni xehepaüsita 'acu. 'Ipaü que xemüteyurie, 'aixüa nepüca'utaineni xehepaüsita.

Ti'aitame 'Icuaia que mütiua'aisie 'inüariyari

(Mateu 26:26-29; Maricuxi 14:22-25; Rucaxi 22:14-20)

²³ Que nemütixeyetüiri, neta necaniyetüiriyarieni Ti'aitamesüa mieme. Müpaü tiniuyüni. Mücü tücarisie quepauca müyetüianiquecai, Ti'aitame Quesusi pa nanucu'üni. ²⁴ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, canititara pa, müpaü 'utaitü, 'Icü nevaiyari canihücütüni. Xehesie canimimetüni. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü ne. ²⁵ Yaxeicüata tiniuyurieni tecüxi 'anucuhanatü mete'ucuacu, müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu mühecua canihücütüni. Nexuriyacü caniseiriyariemücü. Quepauca xemi'ieca, 'ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü. ²⁶ Quepauca 'icü pa xemüticua'ani, 'icü tecüxi quepauca xemanuye'eni, xecatenihecüatacacuni que mütiümü Ti'aitame, mexi canuave.

Que mütiyüni xüca 'iticuani Ti'aitame 'Icuaia, 'iyarieya yaca'anecacu

²⁷ 'Ayumieme que mü'ane 'icü pa müticuani 'icü tecüxi manu'ieni, hesiena catinaquecacu 'iyarieya que müti'ane, hesiena pürahüiyani miseviximacü Ti'aitame vaiyarieya xuriyaya. ²⁸ Tevi queyu'inüatani. Müpaü tiyurienetü, 'icü pa quehecua, 'icü tecüxita mieme que'anuye'eni. ²⁹ Mesü, ticua'atü 'ienetü xüca heiseriemecü catimaica tita vaiyarieya müthücü, yuhesie rahüpatü catinucacamücü cani'iecamücü. ³⁰ Müpaü xemüteyuriecü, 'ayumieme xeneuveraranini yumüretü xeme, xetenicucuyeni, yuvaücavatü meneucusu. ³¹ Xüca tacümana teta'inüataque, tataruri tepücapitüarieniqueyu. ³² Peru Ti'aitame quepauca mütasita'inüata, teteni'üquitüarieca 'uximatüaricacü, capa te'anutaxüriyanicü cuipea memütama vahamatü.

33 'Ayumieme ne'ivama, quepaucua xemüyuxeüríe xetecuanique, xequeneyucuevieca. 34 Xüca heuhacamücüni, yuquita quetiucuaní, capa xe'u'inüasienicü xeyucuxeüríeme. Hipatü müreyeveese 'aixüa netiniyuriemücü quepaucua nemunuani.

12

'Iyarisie timieme que temüte'umiquiva

1 Ne'ivama, neuveveca 'ipaü xemütemaicaçü tita 'Iyarisie mütimieme hepaüsita. 2 Xeme müpaü xecatenimaica que müti'anecai quepaucua xemünüivaritetücai xeiçüa. Xecanicuhapanietüvecaitüni tetexi memücaniuvave vahesüa, que xemütecühüavarüvacai. 3 'Ayumieme 'ipaü netinixetahecüatüaniqueyu, tevi xüca müpaü 'utayüni, Qesusi 'axa queticuxaxasivani, 'utaitü, mücü Cacaüyari 'Iyarieyasie tiviyatü püca'utaine. Mücü meta, tevi xüca müpaü 'utayüni, Qesusi canitü'aitametüni, 'utaitü, 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü xeiçüa caniyüveni müpaü mütayüni.

4 Yüçü tepüte'umiquiva, 'Iyari yuxevicacu. 5 Yüçü tepüte'uhürütüariva, Ti'aitame yuxevicacu. 6 Yüçü tepütecuyuitüariva, Cacaüyari yuxevicacu. Mücü canihüçütüni que mü'ane yunaime müvacuyütüva naimecü. 7 Taxexuime tahesie, 'Iyari masiüçütü canayeitüarivani, 'aixüa temü'itüarienicü tanaitü. 8 Xevitü canipitüarieca mütaniunicü timaivemepaü, 'Iyari yatipitüacacu. Xevitüta canipitüarieca mayeniüvenicü vaüca timaitü, müçütütü 'Iyari yuxevitü que mütipitüa. 9 Xevitüta canipitüarieca yuri müti'eriecacü, mücü 'Iyarisie tiviyatü. Xevitüta canipitüarieca müvaranayexürüvanicü tecuicucate, mücü 'Iyari müyuxevisie tiviyatü. 10 Xevitüta canipitüarieca türücaüyemecü yamütiyurienicü, xevitüta müticuxatanicü, xevitüta müva'inüatanicü 'iyarite, xüca 'aixüa me'aneneni me xüca 'axa me'aneneni. Xevitüta 'aiteüya vevietü mütaniunicü canipitüarieca, xevitüta mütihecüatanicü que müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu. 11 Mücü 'Iyari yuxevitü canihüçütüni que mü'ane müvacuyütüva yunaime. Yüçü catinivapitüaca yuxexuime, que mütiyuvaüriya.

Xei vaiyari tecanacüne tanaitü

12 Yaxeicüa tavaiyari caniyuxeveni, tamamate ta'ücate tatenite naitü timüirecacu. Naitü favaiyarisie timieme timüirecacu müyuxevipaü vaiyari, müpaüta can'aneni Cürisitu. 13 'Iyari müyuxevi que mütatiutaxeviriyaxü, xei vaiyari tecanacüne quepaucua temuca'üyarie, sepa Huriyusixi Cüriyecusixi temühüme, sepa vaüriyarica temüte'uximaya, sepa temütanü'a. Tanaitü tecaniuhatuuyarieni, 'Iyari müyuxevi tahesie mieme mütayeuiriyaçü.

14 Mücü meta, ravaiyari xei mamayari xei 'üçayari pücahüçü. Pümüire püta. 15 Ra'üca xüca müpaü hainenique, Ne ramama nemücahüçüçü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniqueyu, müpaü 'utayüca xeiçüa. 16 Ranaca xüca müpaü hainenique, Ne rahüxie nemücahüçüçü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniqueyu, müpaü 'utayüca xeiçüa. 17 Ravaiyari naitü xüca hüxitünique, queti'enaniqueyu. Naitü xüca necatünique, queri reu'üceniqueyu. 18 Peru hicü Cacaüyari ravaiyarisie canicayasa xexuime que mütiñaque. 19 Me naitü xüca xei paüriyaritünique, queri tihüçütüniyeyu ravaiyari. 20 Masi pümüire, peru ravaiyari caniyuxeveni.

21 Rahüxie pücaüve müpaü mütitahüave ramama, Nepücamasiheuyehüva, 'utaitü. Yaxeicüata ramu'u pücaüve müpaü mütitahüave ra'ücate,

Nepücaxeheueyhüva, 'utaitü. ²² Masi tita catitürücvame temüte'erie, mücü yemecü tepeueyhüva. ²³ Tavaiyarisie timieme, tita 'aixüa cati'aneneme temüxata, mücü tecaniquemaritüaca masi. Tavaiyarisie tita visi mücatixeiyarie, visi 'anenetü masi canayeitüarivani, ²⁴ tita visi mütxeiyarie müpaü mücareuyevesecü. Masi Cacaüyari nitaxeviriyani tavaiyari, 'aixüa 'iyurienetü masi tita tixaü müreueyhüva, ²⁵ tavaiyari capa hixüata saninicü, masi tita tavaiyarisie mütimieme 'axeicüa mütiyü'üvianicü naitü. ²⁶ Xei paüriyari xüca ticuyeni, naitü hamatüana tinicuyecamücü. Xei paüriyari xüca visi 'u'itüarieni, naitü hamatüana niyutemaviecamücü.

²⁷ Xemeri Cürisitu vaiyarieya xecanihümetüni. Yuxexuitü vaiyarieyasie timieme xei paüriyari xecanihümetüni, que xemüte'upitüarie. ²⁸ Müme memeyutixexeüriva, hipame canivarucayasa Cacaüyari nü'arisixi meri, 'arique texaxatamete, 'arique te'üquitamete, 'anarique müme türücaüyemecü memüteyurie, 'arique müme memütemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicuicate, teparevivamete meta, te'aitamete, mümeta 'aiteüya memüvevie. ²⁹ Yunaitü nü'arisixi que metehüme. Yunaitü texaxatamete que metehüme. Yunaitü te'üquitamete que metehüme. Yunaitü türücaüyemecü que meteyurie. ³⁰ Yunaitü que metemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicuicate. Yunaitü 'aiteüya que metevevie. Yunaitü que mete'ihécüata tita müticuxaxasiva 'aiteüya vevieacu. ³¹ Xequeneyuvaüriyani 'aixüa 'aneneme masi xemütemiquienicü. 'Acuxi huye yemecü 'aixüa mü'ane necanixetahecüatüamücü.

13

Cuini mieme que müreueyese mütiyucanaqui'eriecacü

¹ Xüca 'aiteüya nevevienique que memüteniuvave teüteri Cacaüyari tupirisiximama yunaitü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tepüa mucuyuanepaü necanayaniqueyu, tirinari mutatiriürücapaü.

² Xüca netumiquienique nemüticuxatanicü, xüca netimaicaque naime que müti'avie, naime meta que mütimasiücü, naimecü yuri neti'erietü xüca neyüvenique yemurite nemüvatayuitüanicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücatihücütüni queyu. ³ Xüca nepini naime netivaminique hipame, xüca neneyetuanique nevaiyari mütatayarienicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücara'ivaqueyu.

⁴ Tiycanaqui'erietü 'ecatineutevini caha'atü. 'Aixüa catiniuca'iyarini tiyucanaqui'erietü, pücayumexütüa hipame vahepaüsita vara'ivamütü. Tiycanaqui'erietü pücatiyucatave'erie, püca'utahüsierie. ⁵ Yapücatiyuriene que mütiyuteviyasitüa. Pücaticuvaune tita yuhesie mütimieme xeicüa, pücayhaxüatüa, 'axa müti'anene pücara'eriva. ⁶ Pücajutemavie yameteyuriecacu hipatü que mücatiheiserie, masi tita yuri müraine hepaüsita caniyutemavieca. ⁷ Nai tininevieca, naimecü yuri catini'erieca, naimecü canita'icuevani yuri ti'erietü, naimecü catiniuca'enivani.

⁸ Que mütiyucanaqui'erie, hasuacua pücatapare. Que temütecuxata, mücü canitaparimücü. 'Aiteüya que temütevevie, mücü pücaheueyveca. Que temütemaivave, mücü catica canitaparimücü. ⁹ Xei taparie xeicüa tecanimaica, xei taparie xeicüa teticucaxatani. ¹⁰ Quepaucua munuani que mü'ane tixaütü mücareueyhüva, tita xei tapariesie mütimieme catinitaparimücü.

¹¹ Quepaucua nemünunusitücai, nununsipaü netinicuxatacaitüni, nunun-sipaü netininemaicaitüni, nununsipaü netinica'erivacaitüni. Quepaucua

'uqui nematüa, netiniuhayeva nunusipaü neyüanetü. ¹² Cahecüacamecü tecanineniereni hicü, que mü'ane xicüri mayeyüvisie mücanierepaü. 'Anari tahüxie teniutineniericuni püta. Xei taparicü netinimaica hicü, 'anari püta netinitimaimücü, yaxaicüa 'iya münesimatepaü. ¹³ Mericüsü, yuri que temüte'erie, que temüteta'icueva, que temütetacanaqui'erie, mücü haicatü 'ecatineuterimücü. Que temütetacanaqui'erie, mücü masi caneyeveca.

14

Aiteüya que memüteveiecai

¹ Xequeneyumexüitüaca xemüteyucanaqui'eriecacü. Mücü meta, xequeneyuvaüriyani 'Iyarisie timieme xemütehexeiyanicü, peru masi yemecü xequeneyuvaüriyani xemütecuxatanicü. ² Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü pücvatahüave teüteri. Nitahüave Cacaüyari püta. Tevi püca'i'enie, catinücuxatani tita müti'avie 'Iyari 'icuyüitüvacacu. ³ Que mü'ane mütixaxatame, mücü masi canivarutahüaveni teüteri, vaseiriyatü vatucatu vanütüatü. ⁴ Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü niyuseiriyani yuxaatu, peru que mü'ane müticuxata, mücü nivaseiriyani müme memüyuyexexeüriva.

⁵ Caneninaqueni yunaitü 'aiteüya xemüveviecü, peru pünesinaqueni queyü masisü xüca xetecuxatanique. Que mü'ane müticuxata 'aixüa caniyüaneni, que mü'ane 'aiteüya müvevie 'aixüa cayüanecacu hepaüna, me xüca xevitü tihécüatani que mutaine xeicüa, 'aixüa caniyüaneni, müme memüyuyexexeüriva memüseiriyaricü. ⁶ Hicüri ne'ivama, xüca xehesüa nenuanique 'aiteüya nevevietü, tita netixepitüaniqueyu, me xüca nexetahüavenique netihécüatatu tita müti'aviesiecai, xüca ne'ayeniuvanique, xüca neticuxatanique, xüca neti'üquitanique xeicüa mücücü tixaü nepütixepitüaniqueyu.

⁷ Tamüsü, tita mücarayeyuri caniniuveni cürautatütü canarütütü. Xüca 'aixüa catipünarieca, que timasiücüni tita müticürautasieni tita müticanarisieni. ⁸ Cuxineta xüca hüserieca cahecüaca, quepai püyucua'aritüani cuya. ⁹ Xemerita yaxaicüa, yunenicü xüca niuqui 'aixüa mühecüa xeca'utiniucani, que timasiücüni que xemutiyuane. 'Ecapa xeicüa xeputiniucani. ¹⁰ Xüari teüteri vaniüqui canimüireni 'ena cuiepa. Yuxexuitü yuniuquicü me'utiniutü mecani'enerieca. ¹¹ Masi xüca 'asinecatimaica que mutaine niucame, yacü xeicüa tiriürücame necani'eriecamücü niucame, mücüta yaxaicüa canetini'eriecamücü ne. ¹² Xemeta xeyuvaüriyatü xemüteheixeyanicü tita 'Iyarisie mütimieme, xequetenecuvava cuini mieme xemüvaseiriyanicü müme memüyuyexexeüriva.

¹³ 'Ayumieme que mü'ane 'aiteüya müvevie, queyutanenevieni müyuhécüatanicü que mutaine. ¹⁴ Xüca nenetanenevieni 'aiteüya nevevietü, ne'iyaricü nepünenenevie, peru tixaü pücatiutixuxuavere que nemütinemat. ¹⁵ Quesü yüni. Ne'iyaricü nepünenenevieca, peru yanetinemaitü que nemutaine, müpaüta netinineneneviecamücü. Ne'iyaricü nenitacuicamücü, peru yanetinemaitü que nemutaine, müpaüta nenitacuicamücü. ¹⁶ Camüsü xüca 'aiyaricü xeicüa 'aixüa pehaineni Cacaüyari hepaüsita, 'iya vana muca 'enamate memataisie, quepaüricü müpaü paineni, Caniyuritüni niuqui, 'utaitü, quepaucia 'ecü pamüpariyusi pemütayüni. 'Asipücatimate que pemutaine. ¹⁷ 'Ecü 'aixüa 'anemecü pamüpariyusi pe'ipitüacacu Cacaüyari, 'iya püta pücaseiriyarie mücücü. ¹⁸ Ne pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari, cuini mieme nemüyüvecü 'aiteüya nemüvevie, nexeha'ivatü xeme yunaime. ¹⁹ Peru xeüripa necaninevaüriyani masi 'auxüme niuquiyari nemütaniucü

yanetinemaitü que nemutaine, nemütiva'üquitüanicü hipame, sepa tamamata miriyari niuquiyari nemücataniunicü 'aiteüya nevevietü.

²⁰ Ne'ivama, türi vahepaü xepücateyumaica. 'Aixüa cani'aneni xüca türi vahepaü 'asixecatemaica tita 'axa müti'ane hepaüsita, peru xequenaye'axüa püta que xemüteyumat. ²¹ Inüari niuquiyarisie müpaü catine'uca, Nenivatahüavimücü 'icü teüteri, hipatü yücü memütiniuca yametevacuxaxatüvacacu. Müme vaniuqui yücü mü'anene, vatenicü nenitayümücü. Sepa müpaü nemütiyurieni mepücayuvaüriyani memünesi'enienicü, canaineni Ti'aitame. ²² Ayumieme 'aiteüya 'inüari pücahücü müme yuri memüte'erie vahesie mieme. Müme yuri memücate'erie püta vahesie mieme cani'inüaritüni. Tixaxatame niuquieya 'inüari pücahücü müme yuri memücate'erie vahesie mieme. Müme yuri memüte'erie püta vahesie mieme cani'ayumiemetüni. ²³ Hicü 'axeicüa xüca meyucuxeürieni yunaitü memüyuyexexeüriva, yunaitü 'aiteüya mevevietü, xüca mana meheutahaxüani hipatü 'enamete ya yuri memücate'erie, cari müpaü mecanitiyuacuni, quename xecayumate xeme. ²⁴ Me xüca yunaitü metecuxatani püta, xüca mana heutahani 'enamētütü ya yuri cati'erietü, yunaitü menitahecüatacuni que mütiyuri, yunaitü meni'inüatacuni. ²⁵ Tita müti'aviesiecai 'iyarieyasie masiücütü nayeimücü. Müpaü tiu'ename, 'utihüximaqueme, nenevieri canipitüamücü Cacaüyari, müpaü 'utaitü, Yuricü Cacaüyari xehesie catiniviyani.

Naitü heiseriemecü quetiuyüni

²⁶ Queteri 'aneni ne'ivama. Quepaucua xemüyucuxexeüriva, yuxexütü masi cuicari xecanexeyani, ya 'üquitüarica, ya xecaniha'arisieca xemütehecüatanicü tita xemüte'uxeisitüarie, ya 'aiteüya xemüvevienicü, ya xemütehecüatanicü tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu. ²⁷ Naitü masi quetiuyüni xemüseiriyarienicü. Xüca 'aiteüya vevimücüni, yuhutatü xeicüa yuhaitü nusu, xevitü meri, xevitüta 'arique, müpaü mequeteyurieni. Xevitüta que'ihécüatani vaniuqui. ²⁸ Me xüca 'uca'ayecani que mü'ane mütihecüatani 'aiteüya veviecacu, niucame cayuvatü que'umaca xeüripa. Mecuxi queyutaxatüani yücümana, quetitaxatüani Cacaüyari. ²⁹ Texaxatamete yuhutatü ya yuhaitü mequetecuxatani, hipatü meque'i'inüatani tita memüte'utiya. ³⁰ Xüca xevitü mana 'acaitü tixaütü tiupitüarieni mütihecüatanicü, que mü'ane müticuxata quetiuhayeva. ³¹ Xecaniyüvaveni xemütecuxatanicü yuxexütü, xevitü meri, xevitüta 'arique, memüteyü'üquitüanicü yunaitü, memütuicarienicü yunaitü. ³² Texaxatamete yu'yari mecani'aitüaca, ³³ Cacaüyari tiyuxamuriecame mücahücücü, cayuvatü tiyupitüvame mühücücü püta.

Que memüteyurie naisarie haque Cacaüyari teüterimama memeyutixexeüriva, ³⁴ cayuvatü meque'umaca 'ucari xeüripa. Mepücapitüariva memütiniunicü. Mequete'aitüarieca masi, yaxeicüa 'inüari niuquiyarita mainepaü. ³⁵ Xüca tixaütü meteyü'üquitüacuni, yücünama mequevacu'ivaviyani yuquita. 'Aixüa püca'ane xüca 'uca 'utaniuni xeüripa.

³⁶ Mesü, xehesüa xeicüa que rayene Cacaüyari niuquieya. Xehesüa xeicüa quetina. ³⁷ Xüca tixaxatame yu'erieca, 'Iyari hexeyame xüca yu'erieca, müpaü quetimaica, tita nemütix'e'utürie, mücü Ti'aitame 'aitüaricaya canihücütüni. ³⁸ Me tevi xüca müpaü catimaica, mücüta pücamarivani.

³⁹ 'Ayumieme ne'ivama, xequeneyumexütüaca xemütecuxatanicü, peru xecavanenatü 'aiteüya memüvevienicü. ⁴⁰ Naitü heiseriemecü quetiuyüni, xevitü meri, xevitüta 'arique.

15

Cürisitu que müranucuquetüarie 'umierieca

1 Ne'ivama, necanixetahecüasitüiyamücü niuqui 'aixüa manuyüne, que nemütixecuxaxatüvacai. Xecanitanaqui'erieni mücü niuqui, hesiena xeteviyatü xecaniuti'uni. 2 Xüca cui xe'eyexeiyani tita nemütixecuxaxatüvacai, mücü niuquicü xecanitavicueisitüariximeni, me yacü xeicüa xüca yuri xete'uta'erieni.

3 Ne necanixeyetuirieni tita masi müreyeve, que nemütiyetuiriarie neta, quename Cürisitu 'umü tame 'axa temüte'uyuricü, 'utüaricate mainepäu, 4 quename 'ucateuque, quename 'anucuquetüarie hairieca tucari 'aye'acu, 'utüaricate mainepäu, 5 quename Sepaxi 'ixei, 'arique Tamamata Heimana Yuhutatü me'ixei. 6 'Arique 'auxüme sientuyari heimana yameyupaümetü mecanixeyia 'axeicüa 'ivamarixi. Yümüretü müme 'ameniu'uvani hicüque, hipatüri meneucusuri. 7 'Arique Cacuvu nixeyia, 'ariqueta nü'arisixi yunaitü menixeyia.

8 'Imatüriea neta necanixeyia, que mü'ane 'axa 'anetü mutinuivaxüpaü ne'anetü. 9 Nü'arisixi vasata necani'imatüremetüni ne, 'aixüa nepücatiua'iyari nehiesie müтинаquenicü nü'ariecame nemütaterüvarienicü, nemüvareutaveiyaxüacaicü müme memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete. 10 Peru Cacaüyari 'aixüa mütiua'iyaricü, 'ayumieme müpaü necani'ani que nemü'ane. Yacü xeicüa püca'uyü, 'aixüa que mütiua'iyaricai nehiesie mieme. Ne masi cuini mieme necatini'uximayaca, müme yunaitü que memücate'uximayatavave. Peru ne nepüchücü que mü'ane müpaü mütiyuriene. Cacaüyari püta 'aixüa tiua'iyaritä nehamatü yacatini'uximayaca. 11 Mericüte, sepa ne, sepa müme, müpaü tetenihecüatani, xemeta müpaü yuri xeteniuta'erieni.

Müquite que memüte'anucu'uni

12 Cürisitu xüca cuxaxasivani müquite vasata manucuquetüarie, que me'utiyuane xeme hipatü, quename vaniu, müquite meca'anucu'uni. 13 Müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisituta püca'anucuquetüarie. 14 Mericüte, xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa canayani tita temüthehcüata, xüanacüa yuri xecateniuta'erieni. 15 Xüca müquite meca'anucu'uni, canimasiücüni que temüte'itava tameta, 'axa temüthehcüatacü Cacaüyari hepaüsita, quename henucuquetüa Cürisitu te'utiyaütü, 'iya cahenucuquetüacu, xüca müpaü 'aneni. 16 Mericüsü, müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisitu püca'anucuquetüarieveta. 17 Xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa yuri xeteniuta'erieni, tita 'axa xemüteyuriecaisie xeteniviyani cuxi. 18 Mücü meta, müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü, müme meniutatümaiyarieniri. 19 'Uva mexi te'ayeyuyuri, xüca yuri tete'eriecaqueyu Cürisitusie teta'icuevatü xeicüa, yunaimete teüteri vasata tame masi neuyevacaqueyu temünenimayasienicü.

20 Peru müpaü püca'ane. Cürisitu cananucuquetüarieniri müquite vasata, müme memeucusixüa vamatüari hücütütü. 21 Tevi que mütiuyuri, tame tenitacucuvani. Yaxeicüata xevitü tevi que mütiuyuri, mecananucu'uicuni müquite. 22 'Aranisie meteviyatü yunaitü que memütetacucuve, müpaürita Cürisitusie meteviyatü yunaitü mecananutanieritüariecuni, 23 yuxexuitü que mütiavaranaquixü. Cürisitu vamatüaritä cananucuqueniri. 'Ariqueta müme Cürisitusüa memümiemete mecananucu'uicuni quepaucua munuani. 24 'Arique naitü catinitaparimücü, quepaucua Cürisitu müyuyetuani que

müti'aita, 'uquiyarieya müti'aitanicü Cacaüyaritütü. Yacatinietuiriemücü vaca'uname yunaitü memüte'aita, yunaitü heiserie memexeiya türücaria memexeiya. ²⁵ Caneuyeveca mücü müti'aitanicü mexi vara'iva yunaime memi'uxie. ²⁶ 'Imatürieca que mürayu'ivani, catanitaxünamücü temücatacucvenicüri. ²⁷ Naime caniuacayasa 'iya mi'aitüacacü, que maine 'utüarica. Quepaucua müpaü maine, naitü caniuacayasarieni 'utaitü, canahecüaca müca'ixatacü que mü'ane micayasaxü naime, Cürisitu mi'aitüacacü. ²⁸ Quepaucua mücü mi'aitüaca naime, 'anari mücüta yücümana niyuyetuamücü, 'uquiyarieya püta mi'aitüacacü, 'uquiyarieya naime mucayasaxücü nu'aya mi'aitüacacü. 'Ana Cacaüyari naitü catinayeimücü yunaime vahesie mieme.

²⁹ Mesü xüca müpaü ca'aneni, que meteyurieni müme memuca'üyarie müquite vahesie mieme. Xüca yemecü müquite meca'anucu'uitüarieni, tita-yari vahesie mieme mete'uca'üyarie.

³⁰ Tameta titayari tetecueriva'a tucarcü. ³¹ Tucarcü 'esivatücacu necanicumemierivani tüma. 'Ipaü nepaine 'aixüa nemutainecü xehepaüsita ne'ivama, que nemütinetemavie nexeha'erivatü Cürisitu Quesusi mütati'aitüvamesie nemütiviyacü. ³² Teüteri que memüteniniuqui, 'Epesusie xüca ne yeutari vahamatü tetacuitüvecaitüni, titasü nera'iva. Müquite xüca meca'anucu'uitüarieni, cümü mecuxi temütecuani temüte'ieni, 'uxa'a temücuini.

³³ Xepücate'irüviyarieni. Vanütü 'axa 'anenemete, caniseviximamücü yeiya 'aixüa mü'ane. ³⁴ Xequenanutahütüvani heiseriemecü que müreyevece. 'Axa xepücateyurieca. Hipatü 'asimepücatemate Cacaüyari hepaüsita. 'Ipaü nepaine nexeteviyasitüanique.

Quepaü me'anenetü mepanucu'uni

³⁵ Perusü xüari müpaü paineni xevitü, Quepaü mete'anucu'uitüarieni müquite. Que 'anecacu vavaiyari mepaye'axüani. ³⁶ Cari 'asipepücatimate müpaü pehaitü. Tita pemütiuca'e, mücü xüca ca'umüni, püca'anutanieritüarieni. ³⁷ Mücü meta, tita pemütiuca'e, tita mütitineicapü 'aneme pepüca'uca'e. 'Imüari mümave xeicüa peniüca'eni, türicu 'imüariyari ya xeime 'imüariyari. ³⁸ Cacaüyari caniquemaritüca que mütiinaque, yücü tiguemaritüatü xexuime 'imüari que mü'anene. ³⁹ Naitü vai yaxaicüa püca'anene. Teüteri vavaiyari püxevitü, vatevama vavaiyari yücü pü'anene, quesüte vavaiyari yücü pü'anene, viquixi vavaiyari yücü pü'anene. ⁴⁰ Taheima miemete, cuiepa miemete, yunaitü yücü mecani'aneneni. Taheima mieme visi pü'anene, cuiepa mieme visi 'anenetü yücü pü'anene. ⁴¹ Tau visi cani'aneni, mesata visi pü'ane yücü 'anetü, xuravesixita visi mepü'anene yücü me'anenetü. Xuravesixi yuxexuitü visi me'anenetü yücü mecani'aneneni. ⁴² Müpaürita catiniyümücü quepaucua müquite mewanucu'uitüarieni. Tita tipünirümetü mütiuca'esi, mücü catipünivetü catinanucuquetüariemücü. ⁴³ Tita 'axa ticühüavarivatü mütiuca'esi, mücü visi 'anetü cananucuquetüariemücü. Tita catürücaüyetü mütiuca'esi, mücü türücaüyetü cananucuquetüariemücü. ⁴⁴ Vaitütü tita mütiuca'esi, mücü 'iyarisie miemetütü cananucuquetüariemücü. Xüca ravaiyari xuaveni vai xEICÜA hücütütü, ravaiyari canixuavenita 'iyarisie miemetütü.

⁴⁵ Müpaü catine'uca, Mexüacame tevi, 'Arani müтитеvacai, tiyumaitü 'ayeyuritu canayani. Mücü 'imatüreme 'Arani püta, 'iyari tucari tiyupitüvame canayani. ⁴⁶ Peru tevi 'iyarisie mieme pücahexeiyaya meri. Vai xEICÜA canexiyani meri, 'arique 'iyarisie mieme canexeyacamücü. ⁴⁷ Mexüacame tevi

cuiepa canimiemetücaitüni, cuiecü mutaveviya. 'Imatüreme tevi taheima püta canimiemetüni. ⁴⁸ Que mü'ane mücü cuiecü mutaveviya, müpaüta mecani'aneneni cuiepa miemete. Que mü'ane mücü taheima mümieme, müpaüta mecani'aneneni taheima miemete. ⁴⁹ Que temüte'u'uvacai mücü cuiecü mutaveviyapaü tequemarütüarietü, yaxaicüa 'atecaniu'uvacuni 'iya taheima mümiemeapaü tequemarütüarietü.

⁵⁰ 'Ipaü nepaine ne'ivama, tita mütivai mütixuriya, mücü pücaýveni heixeyatü mayanicü tita Cacaýyari müra'aita. Tita mütüpünive pücaýveni heixeyatü mayanicü tita mücatipünive. ⁵¹ Camü netinixetahecüasitüiyamücü tita müti'aviesiecai. Tanaitü tepücaheucusu, peru tanaitü tecanipasiecuni ⁵² yapaucua, xei cüpiyaricü, 'imatürieca cuxineta tahüsierieyu. Canitahüsieriemücü, müquite mecananucu'uitüariēcuni mecatipünivavetü, tameta tecanipasiecuni. ⁵³ Caneuyevēca 'icü mütüpünive menacatüni tita mücatipünive, 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve peuyevese. ⁵⁴ 'Anari, quepaucua 'icü mütüpünive menacatüni tita mücatipünive, quepaucua 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve, 'ana canaye'amücü mücü niuqui müpaü müre'uxa, Tacucuyame canitaxütüarieni 'a'ivarieca.

⁵⁵ Haqueva pepüra'iva, 'ecü pemütasicuicai 'acu.

Haqueva pepütasiheseni, 'ecü pemütasicuicai 'acu.

⁵⁶ 'Axa temüteyuriecü tenicuseivani tecuitü. 'Inüari niuquiyari canitürüariyani tita 'axa temüteyurie. ⁵⁷ Pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaýyari, mücü mütasipitüacü temüte'ata'ivanicü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu tasipareviecacu.

⁵⁸ 'Ayumieme ne'ivama nemüxenaqu'erie, xeseiriyarietü xequenacüne, xepücauyuitüarinüaca. Cuini mieme xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme yuheyemecü, müpaü xetemaitü, Ti'aitamesie xeteviyatü sepa xemüteyu'uxitüa, xüanacüa püca'ayani.

16

Tumini que memüte'ucuxeürie Cacaýyari teüterimama vahesie mieme

¹ Tumini hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu, que xemüte'icuxeürixime Cacaýyari teüterimama vahesie mieme. Que nemütivaruta'aitüa Carasiya cuieyarisie memeyitixexeüriva, xemeta yaxaicüa xequeteneyurieca.

² Mexüacame tucarisie xexuime semanasie, yuxexuitü xeme xeque'iti'uta yuhesüa, xe'ixeürietü 'aixüa que xemu'itüarie, 'ana xemüca'icuxexeürivanicü quepaucua nemünuani. ³ Mana quepaucua nemeta'ani, müme memü'inüasie xemüvaranuyexeyacü, müme xapa nevahuritüame nenivaranunü'amücü, xe'imiquieri memanu'ünicü Querusarempai. ⁴ Xüca 'aixüa 'aneni nemüteyuecü neta, müme nepünesiteütani.

Papuru que mütiuyeicaniquecai

⁵ Xehesüa necaneta'amücü Maseruniyasie neheyeyame. Maseruniyasie nepeuyeyanisü. ⁶ Xehesüa capüca nenehayeva yapaümexa, ya macuhaütüsie naime. 'Arique xeme xecanenanunü'acuni que nemüreyune. ⁷ Ne'ivatānetü xeicüa nepücaheuyeimücü xehesüa. 'Enepüreuteviniqueyu masi xehesüa, xüca Ti'aitame müpaü netipitüaca. ⁸ 'Epesusie nepünehayeva 'auracacüque 'ixüarari 'atahatarieca semanasie mieme 'aye'ayuque. ⁹ Quitenie catiniuyepiyani 'amuyeyevāsie nemüti'uximayacü, yumüretü me'uxiva'acacu.

¹⁰ Timuteu xüca henuani, xequeneyumexüitüaca mücü 'aixüa 'iyaricü xehesüa muyeicanicü. Cacaýyarisie mieme catini'uximayaca nehepaü.

¹¹ 'Ayumieme xevitü püca'itave'erieca. 'Aixüa xeteyuxexeyiatü xequena-nunü'a nehesüa müyemiecü. Ne necanicuevieca 'ivamarixi vahamatü.

¹² Ta'iva 'Apuruxi hepaüsita nepütixetaxatüaniqueyu. Vaüriyarica necanip-itüacaitüni xehesüa müyemiecü 'ivamarixi vahamatü. Hicü pücayuvaüriyacai yemecü, peru quepauca tucari mühüca püyemie niu.

Vaürisica que mütiवारनु'airixüa

¹³ Xequenayeneniereni. 'Aixüa xequeneuti'uti yuri xete'erietü. Se'imecü xequenyüaca. Xequenetürücavini xetürücariyarietü. ¹⁴ Nai que xemüteyurie, xeteyucanaqui'erietü yaxequetenecahuni.

¹⁵ Ne'ivama, 'ipaü netinixevavirica. Xeme xecanivamaica 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Acaiya cuieyarisie nivesicayari mecanihümetüni. 'Ayumiemete mecanayuyeitüani memüvaporevienicü Cacaüyari teüterimama. ¹⁶ Xequeniva'enieca müya memü'anene, yunaime meta müya memüteparevie memüte'uximaya. ¹⁷ Necaninetemavieca

'Esitepanaxi Purutunatumatü 'Acahicumatü memü'axüacü yunaitü. Xehesie mieme mepünesitemaviritüa, sepa xemücaüvavecäi yunaitü xemahunicü.

¹⁸ Mecaneniu'uxipitüani ne'iyarisie, xe'iyarisie mecanixe'u'uxipitüanita. 'Ayumieme xequenivamateni müme müya memü'anene.

¹⁹ 'Asiyatari memeyutixexeüriva mecanixevaüritüaca. 'Aqaira Pürisiramatü, müme vaquita memüyuyexexeüriva vahamatü, yunaitü menixevaüritüaca vaücava, Ti'aitamesie meteviyatü. ²⁰ 'Ivamarixi yunaitü menixevaüritüaca. Xequenyuvaüritüaca xemeta xeyuviyatü que xemütepasie.

²¹ Nemamacü neti'utüatü nenixevaüritüaca ne Papuru.

²² Xüca xevitü ca'inaqui'erieca Ti'aitame, 'axa que'u'itüarieni. Hepürayusixi que memüteniniuqui, Marana Ta, me'utiyuatü, taniuquicü nepaine, Que-naye'a Ti'aitame.

²³ Ti'aitame Qesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme. ²⁴ Yunaime necanixenaqui'erieca, Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

CURINITUTARI

Hutarieca Mieme Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Ne Papuru necanixevaüritüaca. Cürisitu Quesusi nü'ari pünesi'ayeitüa, caneneyenü'ani müpaü mütinaquecü Cacaüyari. Ta'iva Timuteumatü tenixevaüritüaca Curinitusie xemütama xemüyutixexëüriva, Cacaüyari teüterimama xemühüme. Yunaitü xemupasie hesiena mieme naisarie 'erisaruyarisie xemütama 'Acaiyasie tenixevaüritüaca. ² Cacaüyari müta'uquiyari Ti'aitame Quesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Papuru que müti'uximatüariecai

³ Que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü ta'uquiyaritütü catiniyucanenimayaca, Cacaüyaritütü naimecü catiniyuparevieca. ⁴ Mücü taheyemecü cataniparevieca te'uximatüariecacu, tameta temüyüvavenicü naimecü temüvapareviecacü hipame sepa que memüte'uximatüarie, Cacaüyari mütatipareviepaü tame. ⁵ Tame yemecü que temütecuine Cürisitu mütiucuinixüpaü, müpaüta yemecü tecatenipareviyaca mücü yatatipitüacacu Cürisitu. ⁶ Sepa temü'uximatüarie, mücücü xecanipareviyacuni xeme, xenitaviceuisitüariecuni que temüyüa. Me sepa temüpareviya, mücücü xecanipareviyacuni xemeta quepaucua xemüte'uca'eniva xete'ucacucuinetu que temüte'ucacucuiene tame. ⁷ Yuri que temüte'erie xehepaüsita, tepütürücariyari. Müpaü tepütëmate, xeme tahamatü que temütetaxevi yaxëicüa tete'ucacucuinetu, müpaüta xeme tame tecanitaxevicacuni tanaitü tepareviyatü.

⁸ Ta'ivama peuyevese müpaü xemütëmaicacü, cui tepe'uximatüariecai 'Asiya cuieyarisie te'u'uvatü. Cui ni mieme pütihetecai yemecü, tepüca'iquemacai. 'Asitepücatëmaicai xüca tetaviceuëniquecaütüni ya temütëcuiniquëcai. ⁹ 'Asita ta'iyarisie müpaü tepütëtacühüavecai, tepücuiniquëcai. Peru müpaü tiniyüüni tahesie yuri temücate'eriecacü, Cacaüyarisie püta, que mü'ane müquite müvaranucu'uitüvasie, mücüsie yuri temüte'eriecacü puyü. ¹⁰ Mücü catanitaviceuisitüani capa müpaü tete'ucucini. 'Uxa'atüni varie pütasitaviceuisitüanita, que mü'anesie yuri temüte'erie. Tavarita catanitaviceuisitüamücü, ¹¹ xeme xetasipareviecacu xe'ivavirietü Cacaüyari tahesie mieme. Müpaü xeteyurieyu, yumüretü pamüpariyusi mecanipitüacacuni tahepaüsita, yametëmaütü que temütëmique yumüretü memüyunenëvicü.

Titayari Curinitusie pücahetüa Papuru

¹² 'Aixüa temutiyanënicü müpaü tepaitüca tahepaüsita, ta'iyarisie 'aixüa tepütëtamate que temüyüa 'ëna cuiepa. Müpaü tepütëmate, Cacaüyarisie mieme tepasietü tepüyüa, 'aixüa tetehecüasietü tepüyüa Cacaüyari que mütatipitüa. Teüteri vahepaü que memütëmaive tepüca'yüa, masi Cacaüyari yatatipitüacacu 'aixüa que mütiuca'iyari, müpaü püta tecaniyüaca cuiepa memütama vahësüa, xehësüa yemecü müpaü tepüyüa. ¹³ Taxapa que müti'ëniürüicü xëicüa, que xemütëtamate, müpaü xëicüa te'utiyuatü

tepütexe'utüirie. Siqueresü xepütasihetima peru 'esiva xeicüa, ¹⁴ 'aixüa püyüñiqueyu xüca naimecü püta xetasihetimanique, müpaü xetemaitü, mücü tucarisie quepaucua munuani Tati'aitüvame Quesusi, 'ana xepüyüvaveni 'aixüa xemutiyanenicü xetasiha'erivatü, yaxecüa 'aixüa temutiyanenipäu tame texeha'erivatü.

¹⁵ Müpaü yuri nemüti'eriecaicü xehepaüsita, 'ayumieme müpaü nepütinemaicai, hutacüa xehesüa nepunuaniquecai xaüsie necaheta'aveme meri, tixaütü nemütixeminicü. ¹⁶ Xehesüa neheta'ame Maseruniya cuieyarisie nepüyemiecai, tavori Maseruniya neheyeyame xehesüa nepunuaniquecai xemünesi'anunü'anicü Cureya cuieyarisiepai. ¹⁷ Que xefecu'eriva, müpaü netinemaitü yacü xeicüa netinepatacai. Teüteri vahepaü neyüanetü netinematetü, Hü ne'utaitü, que netinepata Tixaü ne'utaitü. ¹⁸ Yapüticamie Cacaüyari que maine. Yaxecüa tame que temütexetahüave, taniuqui pücahuta, püyuxevi. Xüca müpaü reuyeveca Hü temutiyanenicü, Tixaü tepüca'utiyuane, ya Tixaü xüca reuyeveca temutiyanenicü, Hü tepüca'utiyuane. ¹⁹ Cacaüyari nu'aya Cürisitu Quesusitütü xehesüa canicuxaxasivacaitüni tetecuxatacacu ne Sirivanu Timuteu. Niuqui mücü hepaüsita manuyüne pücahuta, püyuxevi müpaü 'anetü mühücücü Cürisitu. ²⁰ Nai que mutayü Cacaüyari quename tiyurieni, mücüta niuqui pücahuta, püyuxevi Cürisitu meye'atüacü. 'Ayumieme quepaucua 'aixüa temutiyuane Cacaüyari hepaüsita, tepüyüvave müpaü temutiyanenicü, Müpaü cani'aneni, te'utiyaütü, Cürisitu müpaü mütiyuricü. ²¹ Mücü Cacaüyaritütü canihücütüni que mü'ane mütasiseiriya xeme tame Cürisitusie temüteviyanicü. Mücü heiserie pütasi'upitüa, ²² yuhesie mieme pütasi'u'inüaritüa, ta'iyarisie yu'iyari pütasi'upitüa 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie mütiinaque.

²³ Ne nepitahüave Cacaüyari netucari münesinavairienicü xüca neti'itavani que nemaine. Nepacunua 'axa nemücaxeretahüavecü. 'Ayumieme Curinitu nepücahetüa tavori. ²⁴ Müpaü tepücahaitüca tetexe'aitüacutü yuri que xemüte'erie. 'Aixüa xecaneuti'uni yuri xete'erietü. Masi müpaü tepaitüca xehamatü tete'uximayatü xemüyutemamaviecacü.

2

¹ Müpaü nepütinemaicai 'ana, 'aixüa püca'yüñiqueyu xüca tavori nenuanique xehesüa nexehieveritüatü, netinecühüavetü. ² Xüca nexehieveritüacaque xeme, quepaicü pünesitemavieritüaniqueyu ne. Nexehieveritüacacu que xenetetemavieritüaniqueyu. ³ 'Ayumieme xapa müpaü nepütü'utüa, capa nenuayu menesi'uheiveritüanicü müme meuyevease masi memünesitatemavieritüanicü püta. 'Ipaü yuri nepütü'erie yunaime xehepaüsita, xüca nenetemavieca ne xemeta xepüyutemamavieca yunaitü. ⁴ Cui ne'uximatüarietü 'ana, nesaipünarietü ne'iyarisie müpaü netinixe'u'utüirieni vaüca ne'utasuatü. Peru xemüheiveritüariecacü yanepücatü'utüa, masi müpaü xemütemaicacü vaüca que nemütixenaqui'erie yanepütü'utüa.

Papuru que müreyehüviri tevi 'axa mütiyuriencai

⁵ Xevitü que mütiyuriencai pücanesi'uheiveritüa ne, masi neca'anuhaitüamütü nepaine siquere 'esiva püxehieveritüa xeme yunaime. ⁶ Mücüsie catiniunaque que xemüte'itatacuritüacai xe'uyu'enieca. ⁷ 'Ayumieme xepüyüvave masi xemüteheiyehüviriencü hicü, xepüyüvave xeminütüanicü mücü tevi, capa 'utaxütüariencü yuheiverietü 'anayuhayevamecü. ⁸ 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca

xemihecüasitüyanicü que xemüte'inaqui'erie. ⁹ 'Ayumieme müpaü nepütixe'u'utüirie, yanemütimaicacü nex'e'inüatame xüca naime hepaüsita yaxetecahuni. ¹⁰ Que mü'ane xemütheuyehüviri, neta yaxaicüa nepüreyehüviri. Que nemüreyehüviri, sepa hesiena nemücatihüpacai ne, nexeha'erivatü yanepüreyehüviri Cürisitu nesixeyacacu, ¹¹ capa Cauyumarie tasicuamanacü. 'Aixüa tepütemate que mütiyuruva 'iya.

Que mütiyu 'iyaritüacai Papuru, Türuhasisie 'uyeicatü

¹² Mericüsü, Türuhasi necaninuanu niuquü 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita para nemüticuxatanicü, peru quitenie sepa müreyeyiyacai nehesie mieme Ti'aitamesie que nemütiviya nemüticuxatanicü, ¹³ nepüca'uxipiecai ne'iyarisie, nemücaheitaxeyavecaicü ne'iva Titu. Nevarutateutüaca masi necaneyeyani Maseruniya cuieyarisiepai.

Que müatihēcüatüa Cürisitusie teteviyacacu

¹⁴ Masi Cacaüyari pamüpariyusi quepitüarieca. Mücü yuheyemecü pütasihecüatüa Cürisitusie que temüteviya, teüteri vahüxie tasicuvitünetü yu'utüma. Tacümana naisarie müpaü catinihecüatani visi que mü'itüarie Cürisitu xüca maica. ¹⁵ Tame 'inüari tecanihümetüni 'ücua visi mu'üapaü Cacaüyari que mütatixeyia, temi'eritüacü Cürisitu que müti'ane. Mümeta memütavicieisitüariexime que memütatexeyia, memücuixime meta que memütatexeyia tecani'inüaritüni. ¹⁶ Memücuixime vacü tepumqüi'üa temüva'eritüacü que memütecuini, peru müme memütavicieisitüariexime vacü tepütucari'üa temüva'eritüacü que memüte'ayeyuyurini. Mericüte, quepaicü piquema 'icü naimie. ¹⁷ Tame yumüireme vahepaü tepüca'anene. Harerusixi vahepaü tepücatetacuamana Cacaüyari niuquieya tecuxatatü. Masi 'aixüa tetehecüasietü, Cacaüyari que mütareyenü'a, Cacaüyari tasixeyacacu teyüatü, Cürisitusie teteviyatü müpaü tetenicuxatani.

3

Que temüte'uhüritüarie türatu mühecua hepaüsita

¹ Müpaü te'utiyuatü tavari tete 'isutüa para temühecüacacü xemütasimaicacü 'acu. Hipame vahepaü que teteheiyehüva xapa mütasihēcüatüacacü temümarivanicü, yaxemüte'u'utüiyarianicü yaxemüteti'utüanicü nusu. ² Xeme taxapa xecanihümetüni ta'iyarisie müre'uxa. Yunaitü teüteri mepüyüvave memititerüvanicü müpaü memütetimanicü mexexeyiatü. ³ Xecanimasiücünü xeme Cürisitu xapaya xehümetütü yatetehüritüariecacu tame. Mücü xapa tauxicü püca'utüarie, Cacaüyari mayeyuri 'iyarieyacü püta pü'utüarie. Tetesie pücare'uxa, vaisie püta teüteri va'iyarisie püre'uxa.

⁴ Cürisitu yatatipitüacacu, müpaü tetetamaitü, yuri teteni'erieca Cacaüyarisie. ⁵ Müpaü te'utiyuatü 'asitepücahaitüca quename tacümana tixaütü teyüvave, tacümana tixaütü temüte'usutüa tepücatecu'eriva. Masi que temüteyüvave, Cacaüyari yatatipitüacacu tepüyüvave. ⁶ Mücüri que mütatipitüa, pütasi'uhüritüa türatu hecuame hepaüsita. Peru 'utüarica hepaüsita xEICÜA pücatasi'uhüritüa, masi 'iyarisie mieme hepaüsita püta pütasi'uhüritüa. 'Utüarica hexeyiatü xEICÜA canimümcü, peru yu'iyarisie heixeyiatü tucari canipitüariecamücü.

⁷ Mücü türatu cümana mümüni visi 'anetü ninuani tetesie müre'uxacai Muisexi que mütiuhüritüarie. 'Ixaherisixi teüteriyari mepüca'yüvavecai memi'ixüarianicü Muisexi hüxieya, visi mayexavatücaicü sepa mayeyeiximecai. ⁸ Mericüte, masi vaücava visi cati'aneni türatu 'iyarisie

mümieme xüca hepaüsítana hürítüarieca. ⁹ Xüca visi 'uyüni yatihürítüariecacu türatu hepaüsita cümana teüteri memütixani'eriva, masi vaücavamecü 'anayuhayevamecü visi pütüyüni yatihürítüariecacu türatu hepaüsita cümana heiserie memüpitüarieca. ¹⁰ Mücü meta, tita visi müti'anecai visi pücatiyuxexeiya hücü, 'iya püta cuini mieme visi 'anetü me'ivacü. ¹¹ Tita mayeiximecai visi pü'anecai, peru masi vaücava visi cani'aneni tita mücatixüve.

¹² Müpaü yuri temüte'eriecü, 'ayumieme cui tetayetuatü tepütecuxata. ¹³ Muisexipaü tepücaýüa, 'ixuriquicü que müreyucunacai 'Ixaherisixi teüteriyari yuhayemecü memüca'ixeyacü, que mürayeyeiximecai. ¹⁴ Mücü teüteri me'u'itutupetü menacüne que memüteyu'iyaritüacai. Hicüque yaxeixüa mücücü 'ixuriquicü heuyucunatü caniyuhayeva quepaucua mütiterüvarüva Türatu Meripai Mieme xapayari. Pücaheucuyepiva, Cürisitusie tiviyacacu xeixüa püca'unarüva. ¹⁵ Masi hicüque Muisexi xapaya titerüvarüvacacu, mücü 'ixuriqui heuyucunatü canacavüre va'iyarisie. ¹⁶ Peru que maine, Quepaucua ta'aurie mave 'itahüaveque Ti'aitame, 'ana hecunatü caninavaiyariemücü, 'anuyütü, müpaü pü'ane. ¹⁷ Mericüsü Ti'aitame haitü 'iyari canixatani. Haque Ti'aitame 'iyarieya meyeica, tevi caniyünü'aca mana. ¹⁸ Tame tanaitü tahüxie caheucunacacu tepihecüata Ti'aitame visi que müti'ane, sepa yüxaüyemecü, xicürisie que mütihecüata tevi. 'Ayumieme tepücupasiva, visi te'ananetü tepacünirüme, hepaüna te'ananetü tetetaxexeyatü tete'acünirüme. Ti'aitame 'iyaritütü müpaü catiniyurienei.

4

¹ 'Ayumieme müpaü tetehürítüariatü tepücavaürípie, masi que temütenenimayasie tepüyüa. ² Peuyevese hipatü memüyuteteviyanicü 'avie que memüteyurie, peru tame tecateniutixani'erieni mücü naime. 'Atepüca'u'uva teteta'irüviyatü, ha tepüca'inüitüa Cacaüyari niuquieya, que mütivaiyacü püta tetecuxatatü. Masiücüme tepeyeitüa tita yuri müraine, Cacaüyari tasixeyiacacu tepütahecüata, yunaitü teüteri yu'iyarisie müpaü memütemaicacü quename yuri. ³ Taniuqui 'aixüa manuyüne sepa memücaname, memütümaiariexime que memüte'íenie xeixüa canecunaca. ⁴ Hicü miemete vacacaüyari canivacüpiriyaxüani müme yuri memücate'erie que memüteyumate yu'iyarisie, capa hecüariya me'uxeiyacü, niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu que mütimarive manuyüne que mütivahecüariviyaqueyu. Mücü Cürisitu Cacaüyari cani'inüarieyatüni, hepaüna pütüyuxexeiya. ⁵ Mücü meta, tame tepücatecuxata tahepaüsita, masi müpaü püta tepütecuxata, quename Cürisitu Quesusi ti'aitame hücü te'utiyaütü, quename tame xeparevivamete tehüme Cürisitusüa temümiemetecü te'utiyaütü. ⁶ Que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mutayü, Hecüariya yüvipa que'uneni, 'utaitü, mücütütü catanihecüariyani ta'iyarisie. 'Ayumieme yatete'imaitü Cacaüyari que mütimarive, Cürisitusie que mütimasiücü, tecanihecüariviyarieca.

Que temüte'ayeyuyuri yuri tete'erietü

⁷ 'Icü naitü cui püraye'axe, peru haxuta tecaneixeiyani xeixüa 'icü türücaríya, mümasiücünicü Cacaüyarisüa mümiemecü, tahesüa mücamiemecü. ⁸ Sepa naimecü temü'uximatüarie, tepücah'ivarie, Sepa 'asitemücatemate que temüteyurienei, tepücavaürípie. ⁹ Sepa temeutaveiyariexüa, tepücacu'eiriva. Sepa tematixüriya, tepüca'ütümaiariya. ¹⁰ Taheyemecü tepücaixime tavaiyarisie, Quesusi que mütiümü. 'Ayumieme tucari canimasiücüni tavaiyarisie, Quesusi que mürayeyuri canimasiücüni. ¹¹ Tame temayeyuyuri

taheyemecü teniyetuiyani temücuinicü Quesusisüa temümiemetecü, mümasiücünicü tavaiyarisie que mürayeyuri Quesusi, sepa temücuixime. ¹² 'Ayumieme tecuiximetü tecaniyüaca, xemesü xe'ayeyuyuritü xepüyüa.

¹³ Que müre'uxa, Yuri nepütiuta'erie, 'ayumieme neputaniu 'anuyütü, tameta yaxeciüa tepüte'u'iyari. Yuri tepüte'erie, 'ayumieme teputiniuca ¹⁴ müpaü tetemaitü, que mü'ane menucuquetüa Ti'aitame Quesusi, mücü catananucu'uitüamücü tameta Quesusipaü, xehamame meta catanaye'atüamücü yuhesüa. ¹⁵ Müpaü naitü catiniyümücü xehesie mieme. 'Ayumieme mücü yeme 'aixüa tiuca'iyaritü yumüireme vahesie mieme, pamüpariyusi canipitüaricamücü. Mücücü Cacaüyari visi que müti'ane canicuxaxasivamücü.

¹⁶ 'Ayumieme tepücavaüripie. Sepa herie temütüpünirüme, tateüta tecanihecuaritarieta tucaricü. ¹⁷ Pücahahete, que temüte'uximatüarie hicü, 'epücareutere. Peru yatete'uximatüarieme, taheyemecü cui visi 'anemecü tepü'icatüarieaca mücaxüvecü. ¹⁸ Peru tepüca'icuvautüve tita temütexeiya, tita temücatexeiyaave püta tecanicuvautüveni. Tita temütexeiya 'apücatiterive, tita temücatexeiyaave püta yuheyemecü 'apütiterive.

5

¹ Müpaü tecatenimaica, xüca ca'unarieni 'icü xamaru haque temayetei 'ena cuiepa, qui tecanexeiyani Cacaüyari mütasipitüa mamacü mücaveviya yuheyemecü 'amuve muyuavisie. ² Mücü meta, müpaü te'anenetü teniu'aivani te'itücutü haque temayeteni taheima mieme. ³ Müpaü tete'itüme yemecü tepücamamaveni. ⁴ 'Icü xamarutüa te'ayetetü teniu'aivani tesaipünetü. Tasüari tecaheutaquemaripicutü, masi tepeitücuni, tita mürayeyuri yuhesie mixeviriyanicü tita mütimüxime. ⁵ Mericüte, Cacaüyari canihücütüni que mü'ane müta'utieveie müpaü mütiyünicü. Mücüta yu'iyari canianüpütüani 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie mütinäque.

⁶ 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa taheyemecü. Müpaü tepütemate, mexi tavaiyarisie te'u'uva, Ti'aitamesüa tepüca'u'uva. ⁷ Yuri tete'erietü tecaniu'uvani, te'ixeiyatü tepüca'u'uva. ⁸ 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa, tepütavaüriya masi temicu'eirienicü tavaiyari, Ti'aitamesüa püta teme'üvanicü. ⁹ 'Ayumiemeta tecanitamexütüaca teminaqui'arütüanicü sepa 'uva temu'uva sepa hesüana temu'uva. ¹⁰ Caneuyevecani tanaitü temasiücütü temayeitüaricenicü Cürisitu 'uvenieya hüxie haque mütatücu'ivaviya, taxexütü temüte'apiniyaricenicü 'aixüa que temüte'uyuri'axa que temüte'uyuri, tavaiyarisie te'u'uvatü que temüte'uyuri.

Que temütehüritüarie, temütecuxatanicü, teüteri Cacaüyariatü 'aixüa memüteyuxeianicü

¹¹ 'Ayumieme müpaü tetemaitü, müpaü que müreuyevese müreiyehüvirienicü Ti'aitame, yuri teteniva'eritüaca teüteri. Tecaniasiücünü Cacaüyari que mütatixeiya. Yuri tepüte'erie quename temasiücü xemeta que xemütatexeiya, que xemüteyumate yu'iyarisie. ¹² Müpaü te'utiyaütü tavari tepüca'isütüa tetahecüatatü xemütasimaicacü. Masi müpaü te'utiyaütü tecanixepitüaca 'aixüa xemutiyanenicü xetasiha'erivatü, niuqui xemexeyanicü cümana xemüvata'eyacü müme herie mieme xeciüa meha'erivatü 'aixüa memutiyaane yuhepaüsita, 'iyarisie mieme memücaha'eriva 'aixüa me'utiyaütü yuhepaüsita. ¹³ Sepa 'asitemücatemate, Cacaüyarisie mieme teniyüaca. Me sepa temütemaivave, xehesie mieme tepüyüa. ¹⁴ Cürisitu mütasinaqui'eriecü, 'ayumieme tinaquemecü tepüyüa,

tepüçayüvave yücü temüteyuriecacü. Müpaü masi tepütehetima, xevitü yunaime vahesie mieme caniumüni, 'ayumieme yunaitü mepucui. ¹⁵ Mücü meta, yunaime vahesie mieme pumü, müme memayeyuyuri yuhesie mieme memüca'ayeyuyurinicüri, que mü'ane vahesie mieme mumü manucuquetüarie, mücüsie memiemetetütü püta memüyüacacü. ¹⁶ 'Ayumieme hicü xeime tepücamate teüteri que memüte'imate. Sepa temimaicai Cürisitu teüteri que memütehe'eriva, hicü müpaü tetehe'erivatü tepüca'imate. ¹⁷ 'Ayumieme xüca Cürisitusie tiviyani, yücü 'anetü tiniunetüarieni. Tita meripai mütimieme cananucayune. Camü, naitü yücü 'anetü nayani.

¹⁸ 'Icü naime Cacaüyari catiniusütüani. Mücü pütasi'upitüa 'aixüa temütetaxeianicü hamatüana, Cürisitu müpaü mütiuyuricü. Cataniuhürütüani temütécuxatanicü, hipatüta hamatüana 'aixüa memüteyuxeianicü, ¹⁹ müpaü te'utiyuatü, Cacaüyari Cürisitusie tiviyatü müpaü pütivapitüa cuiepa memütama hamatüana 'aixüa memüteyuxeianicü, vahesie pücatiuhüpa 'axa memüte'uyuricü, masi pütasi'uyetüiri mücü niuqui 'aixüa que temütetaxeiya hamatüana manuyüne, te'utiyuatü. ²⁰ 'Ayumieme Cürisitu nü'arimama tecanihümetüni, hesiena mieme tecaniutiniucani, müpaü tetemaitü, Cacaüyari canixetuicani müpaü te'utiyanecacu, Cürisitusie mieme te'utiniütü vaüriyarica tecanixepitüaca, Cacaüyarimatü 'aixüa xemüteyuxeianicü. ²¹ Que mü'ane 'axa mücatiuyurivecai Cacaüyari müpaü piyuri 'axa tiyuruvamepaü mü'itüarienicü tahesie mieme, tame hesiena teteviyatü heiserie temexeyianicü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva.

6

¹ Mücü meta, hamatüana müpaü tete'uximayatü, vaüriyarica tecanixepitüaca xeme, xe'itanaqui'erieme tita Cacaüyari mütxemicua 'aixüa tiuca'iyaritü, xüanacüa xemüca'itanaqui'erienicü. ² Müpaü paine, Tucari 'aixüa mü'anesie Nemaniu'enieni, Tucari 'aye'acu Xemütaviceisitüarienicü Nemaniuparevieni. Camü hicü tucari 'aixüa mü'ane canihücütüni, camü hicü tucari canaye'ani xemütaviceisitüarienicü.

³ Ni xeime tepüca'ucununütüva tixaütü hepaüsita, 'icü hürütüarica capa 'useviximariecacü que temütehürütüarie. ⁴ Masi Cacaüyari teparevivamete tehümetütü naimecü tepütahecüata. Vaüca tepüte'uca'eniva te'uximatüarietü, teteheuyehüatü, tetatexietüvetü, ⁵ tecuveivatü, te'anutaxürivatü, teüteri meyuxamuriyetüvecacu, tete'uximayatü, tucari tecahütü cusicü 'icuaicü. ⁶ Tepü'itiya, tepütemate tita müreyevese, müixa tepüvanevie hipame, 'aixüa tepüte'u'iyari, 'Yari Mütiyupata tepexeiya, yacü tepücatetacanaqui'erie, ⁷ yuri tepütécuxata, Cacaüyari türücariyaya tepexeiya, heiserie temupitüariécü cuya tepüaya tepupitüarie naisata mieme cümana temütacuitüveni. ⁸ Visi tetexeyarietü 'axa tetexeyarietü yaxaicüa tepüyüa, 'axa tetecuxaxasivatü 'aixüa tetecuxaxasivatü yaxaicüa tepüyüa. 'Irumari tepüxasiva peru yuri tepütécuxata, ⁹ quename tecamariva meputiyuane peru yunaitü mepütasimate, quename tecuixime meputiyuane peru camü tepayeyuyuri, quename tetatacuritüariexime meputiyuane peru tepücacui'iva, ¹⁰ tepütaheiveri peru taheyemecü tepütatemamavi, tepüpüvüresixi

peru xicusixi tepüvarayeitüva yumüireme, tixaütü tepücatehexeiya peru naitü pütitapini.

¹¹ 'Aixüa 'iyaricü tepütexecuxaxatüva Curinitutari, yeme ta'iyari 'apüneüna que temütexenaqui'erie. ¹² Que temütexexeiya, ta'iyari pücasaiþüne, xeme püta xepüyusaipüna yu'iyarisie. ¹³ Mericüte, netüriyama que nemütivacühüaveniqueyu, müpaü nepütixetahüave, yaxeixüa xequeteneuyuri que temüxeyurie, xe'iyari 'amütanerecü.

Cacaüyari mayeyuri tuquieya que temütehüme

¹⁴ Yuri memücate'erie vahamatü xepücauyexeviriyani. Titari rexeiya tita mütheiserie tita 'aisica mütitisanamatü. Que tiyuxevini hecüariyamatü yüriya.

¹⁵ Que meteyu'enie Cürisitu xeime cacaüyari 'axa mü'anematü. Tita tinaque tevi yuri müti'eriesie 'axeicüa yuri mücati'eriesie. ¹⁶ Cacaüyari tuquitana que metenaque tetexi cacaüyarixi. Pücaüyvesietü. Tame Cacaüyari mayeyuri tuquieya tecanihümetüni, que mutayü Cacaüyari,

Vahesüa neniucaimücü
Vasata neniuyeicamücü
Vacacaüyari nepühücütüni,
Müme neteüterima mepühümetüni.

¹⁷ 'Ayumieme müpaü paine,

Vasata xequenayecüneca,

Xequeneyupata

Canaineni Ti'aitame,

Xepüca'imayüani

Tita mücati'itiya.

Xüca müpaü xeteyurieca

Neri nenixetanaqui'erimücü

¹⁸ Xe'uquiyari necanayeimücü,

Xeme nenivema

'Uquisi 'ucari

Xecanacünicuni

Canaineni Ti'aitame

Nai mütürücaüye.

7

¹ Mericüte nenaqui'erima, müpaü temüte'utahüavariecü quename müpaü tiyurieni, tepüta'itica naime mütiyusevixima tavaiyarisie ta'iyarisie. Tepaye'axüaximieni tepasietü Cacaüyarisie mieme, teteheyehüvirietü.

Papuru que mütiyutemaviecai, Curinitutari mete'uhayevacu que memütēyuriecai

² Yu'iyari 'axequeneutaneriya xemütasinaqui'eriecacü. Ni xeime 'axa tepüca'uyuri, tixaü tepücate'inavairi xeime, tepüca'icuanaxü ni xeime.

³ Müpaü que nemaine, xehesie nemütühüpanicü 'asinepücahaine. Meripai müpaü nepütixecühüavecai quename ta'iyarisie texeha'eriva, quename 'axeicüa tetaxevi sepa temücuini sepa temayeyuyurini. ⁴ Müiremecü nepücaneyaritäa xehepaüsita, cui 'aixüa nepüticuxata xehepaüsita. Sepa naimecü temü'uximatüarie, nepaye'a nenütüarietü, panayuhayeva netemavierica.

⁵ Mericüsü Maseruniya cuieyarisie te'u'axüaca tepüca'uxipivavecai tavaiyarisie, naimecü masi tecani'uximatüariecaitüni. Ta'aurie pütüyucinecai, tateüta tepümamacai. ⁶ Perusü que mü'ane Cacaüyaritütü müvanütüva müme

memüyuheiverie, mücü cataniunütüani tameta, Titu munuacü. ⁷ Munuacü xeicüa pücatixaü, masi mücü munütüariecü xehepaüsitata tepunütüarie tame, taticuxaxatüvacacu Titu que xemütatexeiyaqueyu, que xemüteyuheiverie, que xemüteyumexüitüa nehiesie mieme. 'Ayumieme ne masi yemecü nepünetemaviecai.

⁸ Ne xapacü sepa nemüxe'uheiveritüa, yücü nepücatinecühüave. Sepa yücü nemütinecühüavecai 'ana, müpaü netimaitü mücü xapa müxe'uheiveritüacü siqueresü yapaümexa, ⁹ peru hicü masi nepünetemavie. Xemuheiveritüariecü, mücücü nepücanetemavie. Masi yaxete'uheiveritüarieca xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecai, 'ayumieme nepünetemavie. Cacaüyari tixepitüacacu xecaniuheiveritüarieni, 'ayumieme tixaü xepücate'utümaiyaü müpaü temüte'uyuricü. ¹⁰ Xüca yuheiverieca Cacaüyari tipitüacacu, pütihayeva que mütiyurienecai, pütavieueisitüarienita. Tihayevame que mütiyurienecai, tavari 'axa pücatiyücühüaveni yamütihayevaxücü. Me xüca yuheiverieca cuiepa memütama vahepaü xeicüa, püpütüarieni mumünicü. ¹¹ Neuxei que mütiyüü quepauca Cacaüyari müxe'upitüa xemüyuheiveriecacü. Mücücü xepuyuvaüri, mücü meta, xepüyatahecüataxü yuniuqui, xepüyuyehexaxü, xeputumama. 'Ana xepünesixeiyaucaci, xepüyumexüitüacaci, 'aixüa xepiyuri naime. Naimecü xeniyuhecütatani xemü'itüyacü mücü que mütiyüücü. ¹² Mericüte, müpaü nepütixe'u'utüiri, peru que mü'ane yu'iva 'axa muyuri neha'erivatü xeicüa nepücatiu'utüa, que mü'ane 'axa mu'itüarie neha'erivatü xeicüa nepücatiu'utüa. Xeme yücümana müpaü xemütemaicacü que xemüteyuvaüriya tahiesie mieme Cacaüyari xexeiyacacu, 'ayumieme yanepütü'utüa. ¹³ Müpaü mütiyüücü, 'ayumieme tepunütüarie tame.

Mücü meta, tame müpaü tete'unütüarieca, masi vaüca tenitatemamaviecaitüni Titu müyutemaviecaicü, yunaitü cayuvatü xemipitüacü 'iyarieyasie. ¹⁴ 'Aixüa que nemütitaxatüa xehepaüsita, nepüca'utevijasitüarie neniüqui hepaüsita. Masi yaxeixüa yuri que temütexecuxaxatüvacaci naimecü, müpaüta caniyuritücaitüni 'aixüa que temüte'itaxatüa Titu. ¹⁵ Mücüta cuiñi mieme masi canixenaqui'erieca xeha'erivatü yaxemütecahucü yunaitü, xeha'erivatü que xemüte'itanaqui'eri xe'umamatü xe'uyüyüacatü. ¹⁶ Neta nepünetemavi nemüyüvecü ne'iyari nemeucayesacü xehepaüsita naimecü.

8

Tumini que memüte'ucuxeüri Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

¹ Tepütetaxatüaniqueyu ta'ivama, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiyarupitüa müme memeyutixexeüriva Maseruniya cuieyarisie memütevamicuanicü hipame. ² Vaücava mepü'inüasietüve me'uximatüarietü, peru cananayuhayevani vatemavierica. Sepa yemecü memüpüvüresixi, mepimüriyaxü 'aixüa 'iyaricü que memütevamicuacaci. ³ Que nemütünierixü yanepütihēcüata. Que memüteyüvavecai xeicüa nepücahaine, masi yemecü mepüca'uyuticueri que memütevamicuacaci hipame. Yücümana ⁴ vaüriyarica metasipitüatü mecatanitavavirieni müpaü temütevatañiecü, mevaparevietü memüyuxevinicü Cacaüyari teüterimama vahamatü. ⁵ Que temütecu'erivacaci müpaü memüteyuriñiequeaicü yamepücate'uyuri. Masi memüyuyetüani meri Ti'aitame mütiva'aitüanicü, tameta temüteva'aitüanicü müpaü mütinaquecü Cacaüyari. ⁶ 'Ayumieme Titu vaüriyarica tecaniupitüani 'icü 'imiquieri müraye'atüanicü xeme xehesüata mücü meripai misutüacü 'ixeürietü. ⁷ Vaücava naitü tinimüriyarümeni xehesie mieme que xemüteyurie,

yuri xete'erietü, xetecuxatatü, xetematetü tita müreyevese, naimecū xeyuvaūriyatü texenaqui'eriecacu. Mericūte, yaxecūa 'icū 'imiquierita xequeneutimūriya.

⁸ Netixe'aituatü 'asinepūca'utaine hicū. Masi hipatü müpaū memūteyuvaūriyacū, nexē'inūatatü nepaine, xūca hecūasiēca quename xemeta xeteyucanaqui'erie. ⁹ Xeme müpaū xepūtehetima 'aixūa que mütiuca'yari Tati'aitūvame Quesusi Cūrisitu. Mūcū sepa mūxicutūcai, xehesie mieme puvūre nayuyeitūani, xeme xicusixi xemacūnecū, 'iya puvūre matūacū.

¹⁰ 'Icū hepaūsita que nemūticu'eriva müpaū netinixe'utaxatūani. 'Aicū xepuyuvaūri xemisutūanicū müpaū xeteyurietü, 'anata xepisutūa. Mericūte, hicū 'aixūa caniyūmūcū xehesie mieme xūca müpaū xeteyurieni, ¹¹ xūca müpaū xete'aye'atūani que xemūteyurie. Xe'yari que mü'anenecai müpaū xemūteyuvaūriyanicū, müpaūta xequetenaye'atūaca, que xemūteyūvave. ¹² Xūca ra'yari yati'aneni, tita mürexeiya pūnaqui'erivani, sepa tixaütü mücarexeiya.

¹³ Peru müpaū nepūcahaine hipatü memū'icapiyanicū xeme xemūcuanimasitūarienicū, ¹⁴ masi müyeyesitūarienicū hicū nepaine. Tita mūranuyuhayeva xehesie mieme hicū, mūcūcū xequenivaparevieca mūme memūteheuyehūva, mūmeta 'uxa'atūni varie vahesie mieme 'anayuhayevame mūcūcū memūxepareviecacū xeme que xemūteheuyehūca meyeyesitūarienicū, ¹⁵ yaxecūa que müre'uxa. Que mü'ane vaūca mütiucuxeūri, pūca'anayuhayevaxū. Que mü'ane 'esiva mütiucuxeūri, tixaütü pūcareuyehūcai.

Titu

¹⁶ Pamūpariyusi necanipitūaca que mü'ane Cacaūyaritütü müpaū mipitūa Titu yu'yarisie müpaū mütiyuvaūriyanicū xehesie mieme tahepaū. ¹⁷ Cataniu'enieni vaūriyarica que temūte'ipitūa, peru yemecū masi müyuvaūriyacacū, yūcūmana xehesūa pūyemie.

¹⁸ Hamatūana tenenunū'acuni ta'iva mūmariva niuqui 'aixūa manuyūne que mūticuxata, yunaitü memūyutixexeūriva memeitima naisarie. ¹⁹ Mūcū meta, memūyutixexeūriva mecanenayexeiya tahamatū mūyeicanicū 'icū 'imiquieri manu'ūiyanicū que temūtehūritūarie, Ti'aitame hepaūsita 'aixūa mūticuxaxasivanicū, temūmasiūcūnicū tameta que temūtetavaūriya. ²⁰ Müpaū tepūtetacuerivayurie, xevitū capa niuquixiecacū 'icū 'imiquieri hepaūsita que mūtivaūcava cūmana temūhūritūarie. ²¹ Tita 'aixūa müti'ane, mūcūcū tepūtamexūtūa Ti'aitame que mūtatixeiya, teūteri meta que memūtatexeiya.

²² Vahamame tenenunū'acuni xeime ta'iva. Mūixa te'ta'inūataca müiremecū, tepeitima que mütiyuvaūriya. Hicūsūta masi pūyuvaūriya, müiremecū yuri müti'eriecū xehesie. ²³ Titu hepaūsita, müpaū nepūtixecūhūaveni nehamatū müyuxevicū, nehamatū müti'uximayacū xehesūa. Ta'ivama vahepaūsita, müpaū nepūtixecūhūaveni memūyutixexeūriva vanū'arima memūhūmecū, vacūmana Cūrisitu ve'eme mūcuxasivacū. ²⁴ Ime xequenivahecūasitūiyani quename yuri que xemūteyucanaqui'erie, quename yuri 'aixūa que temūtevacūhūave xehepaūsita, xaūsie memeyutixexeūriva mexexeyiacacu.

¹ Mericüsü, müpaü que xemüte'icuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme, tavari niuqui pücaheuyevese mücü hepaüsita para nemütixeti'utüiriacü. ² Ne müpaü nepütimate que xemüteyuvaüriya, 'ayumieme 'aixüa nepütivacuxaxatüva Maseruniyatari xehepaüsita. Müpaü nepütivacühüave, 'acalyatari 'aicü mepüha'arisieca müpaü memüteyuriecacü. Müpaü xemüteyümexütüacü xeme mümeta mepüyümexütüa yumüiretü. ³ Nenivaranunü'amücü ta'ivama capa xüanacüa 'ayanicü tita 'aixüa nemütivacuxaxatüva xehepaüsita, tita xemüte'ucuxeürie, mücü nexatätü. Peuyevese masi xemücuha'arisienicü yaxaicüa que nemütivacühüavecai xehepaüsita. ⁴ Maseruniyatari ne'utüma xüca me'u'axüani, müme xüca mexe'utaxeyaque xecaha'arisiecame, tepütateteviyaniqueyu tame müpaü yuri tete'erieme xehepaüsita. Que xemüteyuteteviyaniqueyu xeme 'asitepüca'utiyuane. ⁵ 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva meuyevesecü vaüriyarica nemüvapiütüanicü ta'ivama memünesi'anuhaisitüiyacü xehesüapai, memüxecuha'arisitüanicü müpaü 'aixüa que xemüteyuriecucui meripaitü xemüvamicuanicü hipame. Peuyevese mücuha'arisienicü xe'iyari ya'aneacu, yuhesie mieme xe'icueriecacu pücatixaü.

⁶ 'Icü xeicüa, que mü'ane 'esipaüme muca'esa 'icuerietü yu'imüari, 'esipaüme xeicüa canica'isanamücü. Que mü'ane naime tatuatü mica'esa, mücü 'anayuhayevame püca'isana. ⁷ Yuxexuitü matüaripai yücümana que memüteheitima yu'iyarisie, müpaü mequetheyurieca, mecayuheverietü meviyariecame mecayuerietü, müpaü püta mequetevamicuani. Cacaüyari caninaqui'erieca que mü'ane yutemavietü mütivamicua. ⁸ Cacaüyari caniyüveni mimüriyani tita mütixepitüa 'aixüa tuca'iyaritü, manayuhayevanicü. Xüca müpaü 'aneni, yuheyemecü naitü müreuyevese xepütehaxeyani, xepüyüvaveni 'aixüa xemüteyuriecacü naimesie, ⁹ que müre'uxa, Canenuxürietüyani naisarie, Tinivarumini memüteheuyehüacai, Heiseriemecü yaticamietü Tita mütiuyuri Yuheyemecü 'epütiterive.

¹⁰ Que mü'ane 'imüari mimicua 'esame, 'icuai mütasimicua müticuaiyanicü, mücü püxemicuanita xeme, pütimüriyani tita xemüte'uca'esa pixuaveritüani tita mütiutixuxuavere heiseriemecü yaxemütecahucü. ¹¹ Naime hepaüsita xicusixi xepayeitüarieni yeme 'aixüa 'iyaricü xemütevamicuanicü hipame. Que temüteyurie, müpaü xetevamicuayu, pamüpariyusi canipitüaricamücü Cacaüyari. ¹² Müpaü xetevaparevietü yu'uximayasicacü xepüvaraye'atüani que memüteheuyehüva Cacaüyari teüterimama hicü. Mücü heima 'aixüa püyünita, yumüiretü pamüpariyusi memipitüacü Cacaüyari. ¹³ Xeme xepümasiücü que xemüte'u'inüasie müpaü xemütevapareviecü. 'Ayumieme 'aixüa meniutiyu- neni Cacaüyari hepaüsita yaxemütecahucü, yaxaicüa que xemüteyuhecüata quename niuquisie xeteviya Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyünesie, 'aixüa 'iyaricü xemüvarumicü müme hipameta yunaime. ¹⁴ Mümerita xehesie mieme quepauca memüyutineneviva mecanixehive'eriecacuni, Cacaüyari cui 'aixüa mütiuca'iyaricü xehesie mieme. ¹⁵ Pamüpariyusi quepitüarieca Cacaüyari, müpaü mütatiumicü que temücateyüvave yatemütehecüatanicü.

¹ Neri Papuru nehücütütü vaüriyarica necanixepitüacaqueyu. Cürisitu mümaxiucü müca'ayu'eriyacü, müpaü nepaine. Tahüxie te'utinierecacu tixaütü nepücatihücü xeniu xehesüa ne'uyeicatü, teva ne'uyeicatü nepane'erिया püta que nemütixecühüave xeniu. Yane'agnetü xeniu nepaine. ² Mericüte, nepüxevaviri mücaheuyevcanicü nemüxetahüavecü ne'ane'eriyatü xehesüa nenuame, sepa müpaü nemütimate, xüca 'aixüa 'aneme ne'erica nemüyüvecü nemaneriyanicü hipame vahepaüsita, vaisie teteviyatü te'u'uvame memütasi'erie, müme vahepaüsita. ³ Sepa 'atemu'uva tavaiyarisie, vaisie teteviyatü tepücatacuitüve. ⁴ Vaisie pücamieme cuya tepüaya cümana temütacuitüve. Pütürücavi püta Cacaüyarisie mieme, temica'unaxüanicü cuyaxi vaqui. ⁵ 'Iyaritüarica tenica'unarümeni que memütexücühüave teüteri, sepa que mütitita Cacaüyari müraye'unie memüca'imaicacü, mücü tecanica'unarümeni. Naime 'iyaritüarica tepanutahüva yamüticamienicü Cürisitu que maine. ⁶ Taheyemecü tepüha'arisie temüvatatacuritüanicü yunaime memücayuvaüriya yamemütecahunicü, xe'aye'atüarieyu xeme yaxetecahütü.

⁷ Xequeneuxeiya tita xehüxie müranieri. Xevitü xüca yu'iyarisie Cürisitusüa mieme yu'erica, müpaüta masi yu'iyarisie quetiycühüaveni, mücü Cürisitusüa que mütimieme, tameta hesüana tepümiemete. ⁸ 'Icü heiserie temexeiya tame, Ti'aitame müpaü pünetiupitüa nemüxetürücarianicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa. Mericüte, xüca 'esiva ne'anuyehaitürüveni ve'eme nenexatätü 'icü heiserie temexeiycü, nepücaneteviyani müpaü ne'utaitü. ⁹ 'Aixüa pücaüyüni xüca nexemariutame ne'erivani xapacü. ¹⁰ Müpaü püraniüva, xapacü que maine pahete pütürücavi, peru yuvaiyarisie 'uva 'uyeicatü 'asipücaüyve, yuniuquisie püxani'eriva. ¹¹ Müpaü quetiycühüaveni que mü'ane müya maine, que temü'anene taniuquisie xapa tevevietü teva te'u'uvatü, müpaü yaxaicüa tepüteyurieni 'ate'u'uvatü.

¹² Mücü meta, tame tepücatavaüriya temütacayasanicü müme va'aurie, temüta'inüatanicü vahepaü te'ananetü, müme yuhesie mieme memüyuhecüata memümarivanicü. Müme masi memüyuti'inüatacü yu'inüaricü, yücümana memüyuxeiyacü meyu'inüatatüvetü, 'asimepücatemaivave. ¹³ Tame püta ve'emete que temütetaxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücahaitüca. Masi Cacaüyari que mütare'inüasiri, mana que müreyü tepütecuxata tetaxatätü. 'Asita xehesüapaitü tepu'inüasiyarie. ¹⁴ Xüca xehesüa tecahüritüaricaque, tepanuyehaitürüveniqueyu müpaü te'utiuyatü, peru tame meri tepu'axüa xehesüa niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne tecuxatätü. ¹⁵ 'Ayumieme tahepaüsita que temütetecuxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücatecuxata. Hipatü que memüte'uximaya hepaüsita, 'asitepücahaitüca quename tame püta müpaü tete'uyuri tehaitü. Mücü meta, müpaü yuri tecaten'erica xehesüa, quepaucua xemutixuxuavereni yuri xete'erietü, 'ana tepücasaipüneni xehesüa xEICÜA temüte'uximayacacü. Naisarie püta haque teme'inüasiyarie, mana tepüte'uximayaca. ¹⁶ 'Asita xevaritapaitü niuqui 'aixüa manuyüne tepücuxatani. Peru haque xevitü meye'atüa yühüritüarica que müre'inüasiyarie, 'asitepücahaitücani quename tame püta müpaü tete'uyuri.

¹⁷ Masisü niuqui que maine, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame quexatani ve'emetüme. ¹⁸ Que mü'ane yücümana müyuhecüata, mücü pücamasiücü que mütiu'inüasie, masi que mü'ane mütiuhecüata Ti'aitame,

mücü püta pümasiücü que mütiu'inüasie.

11

Müme yacü xeicüa memütexaxatametücai

¹ Xüca xenesitanevienique tüma yareutevitü mexi tevi 'asimücatimatepaü neticuxata 'esiva. Tasüari xepünesitanevieni. ² Cacaüyari que mütiyümexütüta xehesie mieme, neta müpaü nepütinemexütüta xehesie mieme, 'ayumieme müpaü nepaine. Nepüxeyetua xeimesüa, Cürisitutatu xemüyuxevinicü, yax-eicüa 'üimari mücaxuriqui que mütiyüquitüariva 'uqui yuxevitü xeicüa mitivitünicü. ³ Ne nepüma capa xe'useviximarienicü que xemütüyücühüave yu'iyarisie, yaxecüa mücü cu que müti'irüviyaxü 'Eva. Me xüca müpaü tiuyüniq, xe'iyari pücauyeviniqueyu, Cürisitusie xeicüa xepücatevianiqueyu, xepüca'itiyacaqueyu. ⁴ Cari 'aixüa 'anemecü xecanitanevieni xüca xevitü nuani xeime Qesusi yücü mü'ane cuxatatu tame temüca'ixatacai, me xüca xecuxaxatüvani xeime 'iyari yücü mü'ane xeheixeyatü xemacü necü xemüca'itanaqui'erivave, me xüca niuqui 'aixüa manuyüne yücü mü'ane xecuxaxatüvani xemüca'itanaqui'erivavecai. Xüari xepinevie müya müticuxata. ⁵ Ne müpaü nepüticu'eriva, müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi, müme tixaütü mepücatehexeiya neta que nemücareixeiya. ⁶ Sepa que mü'ane mücaniuepaü nemüticuxata, tevi 'asimücatimatepaü nepüca'ane que nemütimaive. Masi naimecü, que temü'anene yatepütexehécüasitüiya, yunaütü que memütatexeiya.

⁷ Me queri 'axa netiyuri quepaucua tixaütü necatihücütütü nemaneyeitüa xeme püta tixaütü xehümetütü xemayeitüarenicü. Queri 'axa netiyuri necaxecuetatütü nemüxecuxaxatüvanicü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne. ⁸ Xaüsie memeyutixexeüriva nenivanavanecaitüni yacütütü, vatümini nenaqui'erietü, xehesie mieme nemüti'uximayacacü. ⁹ Xehesüa ne'uyeicatü quepaucua nemüreyehüacai, nepücaxe'uximatüacai ni xeime. Que nemüreyehüacai mepünete'umicuacai ta'ivama Maseruniasie memeyecü. Müpaü netiyurienetü naimecü nepücanetauniecäi nemüxe'uximatüanicü, müpaüta yaxecüa nepütüyurieneni. ¹⁰ Yuri que maine Cürisitu, neta yuri nepaine. 'Ayumieme müpaü nepaine, yemecü nepücanenarieca müpaü netinexatatu naisarie 'Acaia 'erisaruyarisie. ¹¹ Titayari müpaü netinemat. Nemüxenaqui'eriecü 'ayumieme müpaü nepütinemat. Cacaüyari müpaü pütimate que nemütixenaqui'erie.

¹² Que nemütüyuriene, yaxecüa müpaü nepütüyurieneni. Müme memisütüaniqueyu tahepaü metexeyarietü, ve'emete que memütüyuxataniqeyu, müpaü netiyurienetü necanivanenasitüiyamücü müme. ¹³ Müya memü'anene mepüte'itava, yacü xeicüa mecaninü'arisixitüni. Mepü'irümarisixi masi que memüte'uximaya, sepa memuyupata Cürisitu nü'arimama vahepaü memütüyuxexeyanicü. ¹⁴ Mücücü tepücahüxiya. 'Asita Cayumarieta puyupata hecüaripa mieme niuqui tuayamepaü mütiyuxexeyanicü. ¹⁵ 'Ayumieme mariveme tepüca'erie xüca müme hesiena mieme memüte'uximaya me'uyupata, müme tita mütiheiseriesie mieme memüte'uximaya vahepaü memütüyuxexeyanicü. Müpaü mepüte'aye'axüani, que memüte'uximaya müpaü mepüpütüarieni.

Papuru que mütiucuinixü nü'ari mühücütücaicü

¹⁶ Tavari müpaü nepütayüni, capa xevitü 'asinecatimaicame nesi'eriecacü. Mesü xüca müpaü neti'erivani, sepa 'asinemücatimate, siqueresü sequeneneutanaqui'erie, ve'eme nemüxexatanicü 'esiva yacütütü.

¹⁷ Que nemüticuxata hicü, Ti'aitame que müticuxata 'asinepücahaine, masi que mü'ane 'asimücatimatepaü, que mü'ane ve'eme müyuxatapaü müpaü yuri ti'erietü yuhepaüsita, müpaü püta nepaine. ¹⁸ Yümüretü ve'emetete mepüyuxata tita yuvaïyarisie mütimieme meteha'erivatü zeicüa. Mericüte neta xüari vahepaü yacütütü ve'eme nepünexatani. ¹⁹ Cari xeme xepütemaivave, 'ayumieme xeyutemamavietü xepüvanevie müme 'asimemücatemate. ²⁰ Xepinevie sepa xevitü müxeviya xemüte'uximayacacü vaüriyarica, sepa xepini mütxixe'utixütüiri, sepa müxe'anaviviya, sepa müxetave'erie, sepa müxetavaya xehüxie. ²¹ Tame zeicüa müpaü temücaxeyuriecaicü xüari xeniu tepüveraranicai, 'ayumieme xüari xeniu peuyevese neneteviyatü nemütaniuni.

Mericüte, tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü cuxi müpaü nepaine, xevitü que mütiyuvaüriya sepa cueriva'anemecü, neta müpaü nepüyüve sepa cueriva'anemecü. ²² Hepürayusixi teüteriyari metehüme. Neta nepühücü. 'Ixaherisixi teüteriyari metehüme. Neta. 'Aurahamisie meteyecü. Neta. ²³ Cürisitusie mieme mete'uximaya. 'Asimücatimatepaü nepaine, ne masi vaücava yanepüti'uximaya. Ne nepüvara'iva müixa neti'uximayatü masi, masi müixa ne'anutahüivatü, masi vaücava necuveivatü, masi müixa necueriva'aretü nemümünicü. ²⁴ Huriyusixi püresusixi que memütevarutiva xei veiyari meuyevecanicü huta teviyari veiyari müca'ayanicü, ne 'auxümexa müpaü nepu'itüarie. ²⁵ Haicacüa cüyecü nepuceveiyaxü. Heiva neputuaxi tetexicü. Haicacüa haramarasie ne'uyeicacacu naviya pucayunixü. Xei tucari xei tucari nepuhauximecai 'amatiyevasio. ²⁶ Müixa ne'uyeicatü nehuyeta nepücueriva'ane, nemarima hatuxamesie, nemarima tenavayamete vacü, nemarima neteüterima vacü, nemarima teüteri memücahuriyusixi vacü, nemarima quiecarisie, nemarima macumavesie, nemarima haramarasie, nemarima müme 'ivamarixi memüyuterüva mete'itavatü, müme vacü. ²⁷ Neti'uximayatü ne'uxetü, tucari necahütü cusicü, neheuhacamütü neheuharimütü, tucari necahütü 'icuaicü, neheuxerimütü nemavetü nepüyüane.

²⁸ Mücü pücanaitü, peru heimanata tucaricü nepüsaipüne, peuyevese nemüne'iyaritüanicü yunaitü memeyutixexeüriva vahesie mieme. ²⁹ Xevitü xüca veranini, neta neveranitü nepütinemaica. Xüca xevitü 'ucunuitüarieni, mucunuitüariecü nepüha'a neta. ³⁰ Mericüte xüca xeniu heuyeveca ve'eme müyuxatanicü, ne xüari ve'eme nepünexatani, que nemütiverani neticuxatatü. ³¹ Que mü'ane Ti'aitame Qesusi mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, que mü'ane hepaüsita 'aixüa müticuxaxasiva, mücü müpaü pütimate nemücati'itavacü que nemaine. ³² Ramasicu quiecarisie 'Aretaxi quepaucava müti'aitametücai, hesüana mieme 'isücame cuyaximame mepütehücai Ramasicutari vaquiecar i quitenie memünesiviyacü. ³³ Ne neputavicuei memücanesiviyacü, tesariya teneyasio neheucatuiyaca quirivasie neyecaitü tesariya varita.

12

Que mütiupitüarie yuvaïyarisie mücuseivanicü

¹ Mericüte, xüari peuyevese ve'eme nemünexatanicü. 'Aixüa capüyüni siepüre, peru heinüsipaü que nemütianierixü, tita Ti'aitame masiücüme mürayeitüa, mücü hepaüsita nepüticuxatani. ² Ne nepimate tevi Cürisitusie mütiiviya. Tamamata heimana nauca viyari 'anuyeyacu, nanutihanieni mücü muyuavisie Cacaüyarisüa yemecü. 'Asinepücatimate xüca 'iyarieya zeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni, Cacaüyari müpaü

pütimate. ³ Mericüsü, müya 'aneme tevi nepümäte, xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni' asinepücatimate, Cacaüyari müpaü pütimate, ⁴ peru panutihanie visi müracu'anesiepai. Niuqui ne'enieni müpasie tevi müpaü mücatayünicü, tevi heiserie mücahexeiyaçü müpaü mainenicü. ⁵ Mericüte müya 'aneme hepaüsita neticuxatatü ve'eme nepüxatani, peru necümana ve'eme nepücanexatani, me xüca nenexatani que nemütiverani nehaitü xeicüa. ⁶ Süricüte xüca nenevaüriyanique ve'eme nemünexatanicü, tevi 'asimücatimatepaü nepücatayüniqeyu, yuri nepaineniqueyu püta. Perusü nepücanaevaüriya ve'eme nemünexatanicü, capa xevitü müpaü ticu'erivanicü quename yücü ne'ane, que münetixeiya que müneti'enie, müpaü neca'aneme capa 'eriecacü.

⁷ Capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü ne'iyarisie, nera'erivatü marivemecü masiücütü que mürayeitüarie nehiesie mieme, 'ayumieme nepupitüarie nevaiyarisie nemücuseivanicü. Cauyumarie tupirieya nepanayenü'aiyari münesicuvayanicü, capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü. ⁸ Haicacüa vaüriyarica nenipitüani Ti'aitame 'icü hepaüsita, nehiesie mayeyanicü. ⁹ Peru mücü müpaü pünetiutahüavixü, 'Aixüa netiuca'iyaritü que nemasiyuriene, tavari tixaü pepücareuyehüaca. Peveranicacu netürücarिया paye'atüariva. 'Ayumieme nenetemavietü masi nepünexatani que nemütiverani, Cürisitu türücarिया nehesie müyuhayevanicü. ¹⁰ 'Ayumieme nepeunaqui'a neveranitü 'axa neticühüavarivatü nereuyehuatü netaveiyarietü nenetexienetü Cürisitusüa nemümüiemecü. Müpaü nepütimate, quepaucua nemüverani, 'anari necanitürücaüyeni.

Papuru que mütyu'iyaritüacai Curinitutari memüyuyexexürivacai vahepaüsita

¹¹ Mericüsü tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü nenayani. Xeme xecümana peuyevecai müpaü nemütüyurienicü. Peuyevecai masi xemünesihécüatanicü xeme püta que nemütimariva. Haquevari müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi tixaütü mepücatehexeiya, neta que nemücareixeiya, sepa tixaütü nemücatihücü. ¹² Siqueresü 'inüari cümana Cacaüyari nü'arieya mümasiücü puyü xehesüa, naimecü netiuca'enivacacu, naimesie 'inüari nevevecacu mamarivavemecü türücaüyemecü. ¹³ Ne necümana nepücaxe'uximatüacai tumini hepaüsita. Xüari müpaü netiyurienetü necaxe'uximatüatü, 'axa nepüxe'uyuri xeniu, yanetavavirietü hipame xaüsie memeyutixexexüriva, 'axa nepücvaryuri xeniu. Xequeneteneuyehüviri müpaü xeniu 'ana nemüxe'uyuricü.

¹⁴ Camüsü hicü hairieca nepüha'arisie xehesüa nemüyemiecü. Tavari nepücaxe'uximatüani. Nepücatihive'erie xepini, tucari xemexeyanicü püta nepütihive'erie. Vaüriyarica pücaheuyevese türü meme'ücacü yu'uquiyarima vahesie mieme, va'uquiyarima püta yutüriyama vahesie mieme meme'ücacü peuyevese. ¹⁵ Nesü nenetemavietü nepixütüani naime nemürexeyia, sepa yemecü nemutaxütüarieni ne, xeme xe'iyari 'aixüa mü'itüarienicü. Perusü xüca cuini mieme nexenaqui'erieca, queri 'esiva xeicüa netinaqui'eriva mücücü.

¹⁶ Mericüte xeniu cuini mieme nepücaxeivyacai. Perusü xüari xeniu 'irümüri nemühücücü nenixetaviviyani nexexürüvivyatü. ¹⁷ Mericü müme nemüvareutanü'axüa xehesüa, queri nexera'ivaxü vacümana. Pücatixaüsietü. ¹⁸ Ne vaüriyarica nenipitüani Titu, hamatüana neneinü'ani mücü ta'iva xeime. Mericüte, que tixeha'ivaxü Titu. Havaicü. Camü yaxecüa tecate'u'iyari que temüte'u'üva, taqueta catiyuxevitütü. Puyuxevi.

¹⁹ Xüari müpaü xepütecueriva quename 'icü niuquicü naimecü tahesie mieme te'utiniuca xemütasi'enienicü xeme. Pücatixaüri. Masi Cacaüyari tasixeyiacacu, Cürisitusie teteviyatü, müpaü püta tepütecuxata. Tanaqui'erima naime que temüteyurie, xemütürücariyarienicü pü'ayumieme. ²⁰ Nepüma xeicüa capa nenuame nexe'ucaxeiyacü que mücanetinaque xe'aneneme, xemerita capa xenesi'ucaxeiyacü que mücatixenaque ne'aneme. Nepüma capa xeyucuitüvenicü, capa xeyü'ütesatüvenicü, capa xe'yuyuecatüvenicü, capa xetecuvautüvenicü hipame xemüvara'ivanicü, capa xexaruniuquimanicü hipame, capa yunacata xeyuniuquimanicü, capa xeteyucatave'eriecacü, capa xeyuxamuruyanicü. ²¹ Nepüma nenuayu tavari capa necacaüyari tixaütü necatihücütüme nesi'ayeitüanicü xehesüa ne'uyeicacacu, capa neneheiveriecacü nevara'erivatü yumüireme 'ana meripai 'axa memüteyuriecai yamemücatehayevaxü 'axa que memüteyuriecai meca'tiyatücaitü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, meyatutatuü memürucuyatüvenicü que memüteyucahieve'rie.

13

Teutüarica

¹ Hairiecarü neniymeximeni xehesüa hicü. Yuhutatü ya yuhaicatü memunenierixü vaniquicü naitü niseiriyariemücü. ² Meripai müpaü nepütivarutahüavixü müme 'ana 'axa memüteyuriecai xehesüa ne'uyeicacacu hutarica nemunua, hicüta xehesüa neca'uyeicatü yaxaicüa müpaü nepütivacühüave hipameta yunaime, tavari xüca nenuani nepücavahayeva. ³ İnüari xepüvava quename Cürisitu 'u'inüasie maniuca neticuxatacacu ne, 'ayumieme nepücavahayeva. Mücüri pücaverani que müxeyuriene, masi canitürücaüyeni xehesie tiviyatü. ⁴ Sepa curuxisie mummierie müveranicaicü, Cacaüyari mütürücaüyecü canayeyuriniri masi. Tameta sepa hesiena temüteviya tepüverani, masi Cacaüyari mütürücaüyecü hesiena teteviyatü tepayeyuyurini texeparevienique.

⁵ Xequeneuyu'inüata xüca 'acu 'axe'u'uvani yuri xete'erietü me xüca catixaütüni. Xequeneyu'iyaritüaca xüca 'acu müpaü xete'u'inüasieni. Yuxexiütü yu'iyarisie tietü xecayumaica que xemü'anene, Quesusi Cürisitu xehesie mütiyiacü. Müpaü xüari xepütemate yuhepaüsita, me xüca xexani'erivani xeicüa. ⁶ Neri nepüta'icueva yuri neti'erietü quename müpaü xetehetimani, quename tame tecaxani'eriva. ⁷ Nenevieri tepipitüa Cacaüyari, xeme 'axa xemücateyuriecacü haquevasü. Müpaü tepücate'ivaviri teüteri memü'inüasie vahepaü temütetaxexeyianicü xeicüa, masi xeme 'aixüa xemüteyuriecacü püta müpaü tepüte'ivaviri, sepa tame xani'erivamete temü'eriva. ⁸ Tame türücarिया tepücahexeyia temeye'uniecacü tita yuri müraine, tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü xeicüa türücarिया tepexeyia. ⁹ 'Ayumieme tepütatemamavie quepaucua temüverarani tame, xeme püta xetürücavicacu. Müpaüta tepütetaneneviva, xemaye'atüarienicü xeme. ¹⁰ 'Ayumieme müpaü nepütiuti'utüa xehesüa neca'uyeicatü, xehesüa nenuame türücaüyemecü nemücatiuyarienicü, sepa heiserie nemexeyia müpaü nemütiuyarienicü. Ti'aitame mücü heiserie pünesi'upitüa nemüxetürücariyanicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa.

¹¹ Mericüte ne'ivama, xequeneyutemamavieca. Xequenaye'axüaca xemümanesiquitüarieni. Xequenene'enieca que nemütixetuica. Xequeneyuxevini que xemüteyücühüave yu'iyarisie. 'Aixüa xequeteneyuxeiyani. Müpaü xüca xeteyurieca, que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa temütetacanaqui'eriecacü temüca'uximatüarienicü ta'iyarisie, mücü xehamatü

caniuyeicamücü. ¹² Xequeneyuvaüritüaca xeyuviyatü Cacaüyari teüterimama xemühümecü. ¹³ Cacaüyari teüterimama yunaitü menixevaüritüaca.

¹⁴ Ti'aitame Qesusi Cürisitu 'aixüa quetiuca'iyarini yunaima xehesie mieme, Cacaüyari quexenaqui'erieca, 'Iyari Mütiyupata quexetaxeviriya yunaima.

CARASIYATARI

Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiirisica

1 Ne Papuru nenü'ariecametütü necanixevaüritüaca. Que nemütüihüritüarie, teüteri mepücanesiheyenü'a, tevi pücanesi'ucaye. Quesusi Cürisitu püta caneniucayeni nü'ariecame nemayanicü. Que mü'ane 'umieriecü menutanieritüa, Cacaüyaritütü müta'uquiyari, mücü müpaü canetiniuhüritüani. 2 Ta'ivama nehamatü memü'uva tanaitü tecanixevaüritüaca xeme xemeyutixexeüriva Carasiya cuieyarisie miemete müpaü te'utiyaatü. 3 Que mü'ane müta'uquiyari Cacaüyaritütü, que mü'ane müti'aitame Quesusi Cürisitutütü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie. 4 Mücü Quesusi canihücütüni que mü'ane müyuyetua, tame 'axa temüteyurie temüxünarienicü. 'Ayumieme pütasitavicieisitüani, hicü miemetexi 'axa memüteyurie vasata te'u'uvacacu. Müpaü catininaqueni tacacaüyari ta'uquiyari. 5 Visi quequicaxasivani 'iya hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

Xevitü niqi pumave 'aixüa manuyüne

6 Nepü'iyarixi yanetimaitü yapaucua xemüyupatarümecü. Xenicu'eirieni que mü'ane müxe'uta'ini, Cürisitu 'aixüa tiuca'iyaricacu. Xeteniuvia niuqui yücü manuyünesie püta. 7 'Iya niuqui pücahücü 'aixüa manuyüne. Masi hipatü 'amepu'uva mexexamurietü me'ipatacutü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita. 8 Sepanetü tame, sepa taheima mieme tupiri, xüca xecuxaxatüvanique niuqui 'aixüa niu manuyüne, xüca niuqui temüxecuxaxatüvacaipaü ca'anuyünenique, püxani'erivaniqueyu 'iya. 9 Que temutiyanecai meripai, tavari hicü que nemaine, xüca xevitü xecuxaxatüvani, xüca niuquieya xemitanaqui'eripaü ca'anuyüneni, quexani'erivani.

10 Mericüte, 'ipaü neticuxatatü, queri neticuvaune teüteri que memünetenacui'eriecacü. Cacaüyari püta que münetinaqui'eriecacü nepüticuvaune. Que netivanaqui'asitüamücü teüteri. Xüca nevarunaqui'asitüanique teüteri hicü, Cürisitusie mieme ti'uximayatame nepücahü cütüniqeyu.

Papuru que müti'uximayacai

11 Ne'ivama, müpaü nepütixehcüatüaniqueyu 'icü niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata hepaüsita. Mücü niuqui tevi pücaveviyaya. 12 Neri quepaucua nemitanaqui'eri, tevi pücanesiyetuiiri. Nepeitima tevi caneti'üquitüacacu. Quesusi Cürisitu masiücütü 'ayacu püta nenitanaqui'erieni.

13 Camüsü, xemeri xepu'enana que nemüticuyeicacai meripai, Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü. Ne cuini mieme nepüvataveviyacai Cacaüyari teüterimama memüyutixexeürivacai. Nepüvaruca'unacai. 14 Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü nepanuyehaitürüvecai yumüireme ne'ivama vahüxie nehapaü päumeme viyari memühücai nenuiyarisie miemete, masi yemecü nevaüriyatü netusima vayeiyaricü. 15 Masi que mü'ane münesi'upataxü necatinuivavecacu cuxi, que mü'ane 'aixüa tiuca'iyaritü münesi'uta'ini, mücü Cacaüyari, 'ana ninaquecaitüni 16 yunive masiücüme mayeitüanicü yanetimaicacu, hepaüsitana nemüticuxatanicü nuivarite memücahuriyusixi

vasata. 'Ana teüteri memüvaite memüxuriyate xeicüa 'asinepücativarahüavecai. ¹⁷ Müme nü'arisixi memühümetücai yanecatihürütüarievecacu cuxi, müme vahesüa nepücahetüa Querusaremesie. Masi 'Araviya cuieyarisie necaneyani cuitü. 'Arique tavarı Ramasicu necaninuani.

¹⁸ 'Arique haica viyari 'utixücu, Querusareme nenevani, nemeitimanicü Sepaxi. Tamamata heimana 'auxüme tucari nepuyuri hesüana. ¹⁹ Hipame nü'arisixi nepücavarexei, Cacuvu xeicüa Ti'aitame 'ivaya nepexei. ²⁰ Camü, Cacaüyari hüxie, nepücati'itava que nemütixe'u'utüiri.

²¹ 'Arique nepetüa Siriya cuieyarisie Sirisiya cuieyarisie. ²² Müme Cürisitusie meteviyatü memüyutixexeürivacai Cüreya cuieyarisie, müme mepücanesihetimaivavecai cuxi. ²³ Müpaü mepüte'enanacai xeicüa, quename vaniu, que mü'ane mütasitaveviyacai meripai, mücü ticuxata hicü niuqui 'aixüa manuyüne tita yuri temüte'erie hepaüsita, quename vaniu ticuxata tita 'anapai mütica'unamücücai hepaüsita. ²⁴ 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita necümana.

2

Hipatü nü'arisixi que memüteheitima Papuru

¹ 'Arique tamamata heimana nauca viyari 'utixücu, tavarı nenevani Querusareme Verunavematü, Titu ne'avitütü. ² Mana nepetüa Cacaüyari masiücüme mayeitüacü mana nemümicü. Tahücüate te'ayetecacu mamarivavemete vahamatü, netinivarutaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, que nemüticuxata nuivarite memücahuriyusixi vasata, capa xüanacüa 'ayanicü ne'uximayasica que nemütimie que nemütimiecaita. ³ Peru Titu, sepa nehamatü muyeicacai, sepa Cüriyecu mühcü, pücaheuyevacai mücü mü'inüaritüarienicü Huriyusixi vaxiteguiyacü, ⁴ sepa memi'inüaritüacucai hipatü yacü 'ivamarixi tahepaü memüteyuniütüva. Müme menatahaxüani tasata que memütatehupienicü tame que temütetanü'a Cürisitu Qesusisie teteviyatü. Mepütasiviyacucai vayeiyarisie mieme temüte'uximayacacü. ⁵ Müme heiva xüca tevaru'enienique que memütate'aitüacucai, xeme xepücauyahaveyaqueyu xeheixeyatü niuqui 'aixüa manuyüne, yuri que müraine.

⁶ Peru mamarivavemete, Cacaüyari yücü mücattivaxeyacü teüteri, 'ayumieme neta 'asinepücatine'iyaritüa que memü'anenecai meripai. Müme mamarivavemete tixaütü mepücate'utihüpacai neniüqui hesie. ⁷ Masisü müpaü metenimaicaitüni nemuhürütüariecü niuqui 'aixüa manuyüne nemütivataxatüanicü müme xiteguiyacü memüca'inüasie, yaxecüa Pecuru que mütiuhürütüarie mütivataxatüanicü Huriyusixi xiteguiya 'inüariyari memexeyia. ⁸ Müpaü metenimaicaitüni, que mü'ane micuyuitüva Pecuru mütanü'arienicü müme memüxitequie vahesüa, mücüta canenicuyuitüvani ne, nuivarite memücahuriyusixi vahesie mieme.

⁹ Müpaü metemaitü que nemütiumiquiva Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu, Cacuvu Sepaxi Vani, 'iquisaraüte que memütemarivacai, müme mepütasi'umayüa ne Verunave, temütaxevi me'utiyuatü, xeme nuivarite memücahuriyusixi vahesüa xemüyehücü, tameri Huriyusixi memüxitequie vahesüa temüyehücüta me'utiyuatü, ¹⁰ xemüvara'erivanicü xeicüa puvüresixi me'utiyuatü. Nesietü 'aixüa 'iyaricü müpaü nemütiyurienenicü nepünevaüriya.

Papuru que müreitati Pecuru 'Anutiyaquiyasie

¹¹ Masi quepaucua Sepaxi munua 'Anutiyuquiyasie, tahüxie te'utinenieretü nepeye'uniecai, meuyevecaicü hesiena mütiuhüvanicü. ¹² Hipatü Cacuvusüa miemete meca'axüavavecacu cuxi, nuivarite memücahuriyusixi vahamatü pütiuticua'acai. Masi me'u'axüacu müme, niyuti'imatüyani. Püyupatanecai vaniuquixiya macatü müme xitequiya 'inüariyarisie memütevyiacaicü. ¹³ Hipatü Huriyusixi yacü mepüte'uyuri hepaüna. Yaxeicüa Verunave püti'irüvyarie yacü meteyuriecacu. ¹⁴ Perusü quepaucua ne müpaü nemütivaruxei, ta'aurie me'axüriecu, heiseriemecü meca'u'uvacacu niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, yuri que müraïne, müpaü nepütitahüavixü Sepaxi yunaima vahüxie, 'Ecü Huriyu pehücütütü, xüca pe'uyeicani nuivarite memücahuriyusixi vahepaü peyüanetü, Huriyupaü pecayüanetü 'ecü, titayaricutu vaüriyarica petivapitüa nuivarite memücahuriyusixi, Huriyusixi vahepaü memüyüacacü.

Yunaima vahepaü, Huriyusixi teüteriyari yuri mete'erietü xeicüa mepütaviceisitüarieni

¹⁵ Tame que temüte'ununuivaxü, Huriyusixi tecanihümetüni, nuivarite memücahuriyusixi, yamemücateyurie 'inüari niuquiyari que müti'aita, tame tepücahüme. ¹⁶ Peru tame müpaü tepütehetima, tevi xüca tiyurieneni 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü heiserie pücapitüarieni. Masi xeicüa xüca yuri ti'erieca Cürisitu Qesusisie, mücücü püta heiserie canipitüariemücü. 'Ayumieme tameta vahepaü yuri tepüte'uta'eri Cürisitu Qesusisie, heiserie temüpütüarienicü yuri tete'erietü Cürisitusie. Xüca yatete'uyurienique 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü masi heiserie tepücapitüarieniqueyu. 'Utüaricayari müpaü paine, Haquevasü heiserie pücapitüarieni yatiyurienetü 'inüari niuquiyari que müti'aita.

¹⁷ Tameri müpaü tepütetavaüriya, heiserie temüpütüarienicü. 'Ayumieme Cürisitusie teteniviyani. Mericüte, xüca müpaü tetetavaüriyani, quesü yüni xüca vahepaü temasiücüni yatemücateyuriecü, 'inüari niuquiyari que müti'aita. Cürisitu 'axa teyuruvamete tarayeitüa. Pücatixaüsietü.

¹⁸ Xüca tavari ne'enuquitüanique tita nemütüca'anaxü, 'axa tiyuruvamepaü nepünehecüataniqueyu masi, tita nemüranquitüamücü yaxeicüa müpaü mainecü. ¹⁹ Neri yanetiuyurieca que müti'aita 'inüari niuquiyari, ne'icu'eirica, necaniumüni. 'Ayumieme 'inüari niuquiyari tavari pücaneti'aitüani Cacaüyarisie mieme püta nemayeyurinicü. ²⁰ Cürisitumatü neniumierieni curuxisie. Hicüri que nemürayeyuri, ne necümana nepücahücü que mü'ane mayeyuri. Cürisitu masi canihücütüni mayeyuri nehesisie tiviyatü. Que nemürayeyuri hicü nevaiyarisie, nepayeyuri yuri neti'erietü Cacaüyari nu'ayasie, que mü'ane munesinaqui'erie, que mü'ane nehesisie mieme müyuyetua, mücü hesie. ²¹ Nepüca'ixani'eri Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'yari. Xüca heiserie 'upitüarienique yatiyurienetü que maine 'inüari niuquiyari, Cürisitu xüanacüa xeicüa canimüniqueyu.

3

Cacaüyari 'Iyarieya caniutanaqui'eriva yuri ti'eriecacu

¹ Cari 'asixepücatemate Carasiyatari. Quepai püxe'utiquevayaxü, xecunuitatü para yaxemücatecahunicü tita yuri müraïniesie. Xeme yaxetemaicacu, Qesusi Cürisitu putahecüasie, curuxisie que mütiümierie. ² Mericüte, 'ipaü xeicüa nepütixeta'ivaviyaqueyu. 'Iyari xete'utanaqui'eri yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Xepitanaqui'eri nusu yuri xemüte'uta'ericü que xemüte'u'enana. ³ Pansi 'asixecatemate. 'Iyarisie

xeteviyatü, xepisutüa yuri xete'erietü. Hicü vaise püta xeteviyatü, que xete'aye'axüani. ⁴ Cuini mieme xete'u'itüarie, yacü xeicüa. Xüari yacü xepüca'u'itüarie. ⁵ Hicümüsüari, 'iya que mü'ane 'Iyari müxemicua, que mü'ane türücaüyemecü müxecuyuitüva, müpaü tiyuriene yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Müpaü pütüyuriene nusu yuri xemüte'eriecü que xemüte'u'enana.

⁶ Yaxeicüata 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari. 'Ayumieme heiserie hexeyiame cani'erivacaitüni. ⁷ 'Ayumieme müpaü xecatenimaica, müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme 'Apurahami mecanixiüyarimamatüni. ⁸ 'Utüaricayarisie meripai müpaü tinimasiücücaitüni, nuivarite memücahuriyusixi yuri metenita'erieniquecaitüni, mücücü Cacaüyari heiserie nivapitüaniquecaitüni. 'Ayumieme niuqui 'aixüa manuyüne 'Apurahami meripaitü müpaü tiniutahüavarieni, 'Acümana yunaitü nuivarite mepütemavieritüarieni. ⁹ 'Ayumieme müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme mepütemavieritüarie, que mü'ane 'ana yuri müti'eriecaimatü 'Apurahamimatü.

¹⁰ Müme püta 'amemu'uva yameteyurietü que müti'aita 'inüari niuquiyari, mücüsie meteviyatü, müme mecanixani'erivani. Müpaü catine'uca, Mecanixani'erivani yunaitü yamemücatecahu, nai que müre'uxa 'inüari xapayarisie. ¹¹ Müpaü catinihecüaca, Cacaüyari huxie ni xevitü heiserie pücapitüarie 'inüari niuquiyarisie tiviyatü. Müpaü püta panuyüne, Que mü'ane heiserie mupitüarie yuri ti'erietü canayeyuricamücü. ¹² Peru que mü'ane 'inüari niuquiyari mexeiya, mücü 'apüca'uyeica yuri ti'erietü. Müpaü panuyüne masi, Que mü'ane yamütüyuriene que maine, mücü canayeyuricamücü xüca yatüyuriene.

¹³ Cürisituri cataniunaneni, cataniuxüna temücaxani'erivanicü 'inüari niuquiyari mainepäni. Mücü püta caniutixani'eriva tahesie mieme, que müre'uxa, Yunaitü cüyesie memacavüre menixani'erivani. ¹⁴ Müpaüri tiniuyurieni, nuivarite memücahuriyusixi memüta'axiyarienicü hepaüna, 'Apurahami que mütiutahüavarie, mümeta meyutemamavietü memacüneccü, Quesusi Cürisitusie meteviyatü. Müpaüta tiniuyurieni temitanaqui'erienicü 'Iyari yuri tete'erietü, que temüte'utahüavarie temeixeiyaniquecaicü.

Cacaüyari que mutayü que mütatipitüaniquecai, 'inüari niuquiyari caxuave-cacu cuxi

¹⁵ Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu, que memüteyurie teüteri neticuxatatü. Tevi xüca tiyuta'utüirieni, tita türiyamama vahesie mütinakeni 'utaitü, xüca 'aixüa 'aneni que maine, xevitü masi xüanacüa pücaheyeitüani türatuya, hesiena pücatihüpani. ¹⁶ Mericüte, 'Apurahamiri, que mü'ane hesiena müyeyaniquecaita, que maine 'utüaricayari, müme müpaü mepüte'utahüavarie tita vahesie mütinakeniquecai. Pücafaxatacai müme hesiena memüyecünequecai, yumüireme vaxatatü. Yuxeveime püta nixatacaitüni hesiena müyeyaniquecai, Cürisitu xatatü. ¹⁷ Mericüsü que nemaine, Cacaüyari türatu niutavevieni Cürisitu hepaüsita. 'Inüari 'ariquemücaque caninuani, nauca sienituyari heimana xei teviyari heimana tamamata viyari 'anuyeyacu. 'Ayumieme pücayüve xüanacüa meyeitüanicü niuqui, Cacaüyari que mütitahüavixü hesiena mütinakeniquecaicü. ¹⁸ Xüca hesiena tinaquenique 'inüari niuquiyarisie tiviyacu, yacü xeicüa pütitahüavequeyu quename 'iminiquecai. Perusü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü tiniunaquisitüani 'Apurahamisie, müpaü titahüaveca hesiena mütinakeniquecaicü.

19 Mericüsü, titayari tixuave 'inüari niuquiyari. Mücü tiniuhüiyani niuquisie, mümasiücünicü teüteri que yamemücatecahu. Niuquisie tiniuhüiyani mexi canuavecai que 'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mütimiquieniquecai. Cacaüyari tupirisiximama mephuritüarie memiyetuanicü 'inüari. Niucameta caniyetüiriyarieni teüteri vahesie mieme, müme meheixeyatü memacüncü. 20 Hicü tevi xüca yücümana yüaneni, pücaheiyehüva niucame. Peru Cacaüyari yuxevitü caniyüaneni.

Titayari 'inüari niuquiyari tixuave

21 Mericüte 'inüari niuquiyari catiyucuitüve mücumatü, Cacaüyari que mütiutahüavixü que mütiminiquercaicü. Pücatixaüsietü. Xüca 'inüari niuquiyari te'upitüarienique, müyüve tucari mütasipitüanicü, xasunimecü heiserie tepexeyaniqueyu 'inüari niuquiyarisie teteviyatü. 22 Utüaricayari masi nivaranutaxürüvani yunaine, vahecüatüatü que memütexani'eriva 'axa memüte'uyuricü. Müpaü mütivaranutaxürüvacü, 'ayumieme neuyeveca yuri memüteta'erienicü Quesusi Cürisitusie, para müme yuri memüte'erie müpaü memütepitüarienicü, Cacaüyari que mutayü que mütivaminiquecaicü.

23 Titasie yuri temüte'erie 'acuxi canuavecacu, tenanutaxürüyacaitüni, 'inüari niuquiyari tasi'üviyacacu. Tepanutanamicai yuri temüteta'erienicü 'arique, masiücütü mürayaniquecaicü titasie yuri temüteta'erieniquecai. 24 'Ayumieme 'inüari niuquiyari ti'uximayatamepaü cani'anecaitüni, tahepaüsita mühüritüariecai mexi tetüritücai, Cürisitusie teteviyatü temacüncü, heiserie temüpitüarienicü yuri tete'erietü. 25 Hicürixüa caninuani titasie yuri temüte'erie. 'Ayumieme ti'uximayatame 'ari pücahüritüarie tahepaüsita.

26 Yuri xecateni'erieca, 'ayumieme Cacaüyari nivemama xecanihümetüni, Cürisitu Qesusisie xeteniviyani. 27 Queyupaümetü xemuca'üyarie Cürisitusie xeteviyatü, xeme xecaniyupata, Cürisitupaü xe'anenetü xemacüncü. 28 Hicürixüa sepa mühuriyu sepa mücüriyecu, sepa müti'uximayatame sepa mütiyunü'avame, sepa mü'uqui mü'uca, yunaitü xecaniyuxevini Cürisitu Qesusisie xeteviyatü. 29 Mericüsü, Cürisitusüa xecaniyiemetetüni. 'Ayumieme que mü'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, xeme xecanihümetüni. Xehesie pütüinaquixü que mütiutahüavarie 'iya.

4

1 'Ipaü nepaine, quiecame nu'aya mexi nunusitüni, ti'uximayatamepaü cani'aneni, sepa naitü mütipinieya, sepa hesiena mütiunaquixü. 2 Hipatü masi meni'aitüaca mexicuxi, heiserie menexeyani piniteya hepaüsita. 'Arique tucarieya naye'amücü, 'uquiyarieya que mutayü. 3 Tameta yaxecüa, quepaucua temütüritücai, vaüriyarica tetenyuriecaitüni que mütatü'aitüvacai 'üquitüarica cuipea mieme, hecamete que memüte'üquitüarie. 4 Peru quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'a, 'ana Cacaüyari yunive caneyenü'ani, 'ucasie müyenuivaxü, müti'aitüariecai 'inüari niuquiyari que müti'aita. 5 Caneiyenü'ani müvananenicü müme memüte'aitüarie 'inüari niuquiyari que müti'aita, vaxünaque. Caneiyenü'anita, tame nivemama temacüncü.

6 Mücü müta, Cacaüyari yunive 'iyarieya neyenü'ani, ta'iyarisie müyecanicü müpaü tiuhivatü, Nequemasi, ne'uquiyari. Mücücü canimasiücünini xemünivemamacü. 7 Mericüsü hicürixüa ti'uximayatame pepücahücü. Pecaninu'ayatüni püta. Xüca penu'ayatüni, tita Cacaüyarisüa mütimieme catinünaque 'ahesie, müpaü pe'aneme mümasi'ayeitüacü Cürisitu.

Ta'aurie xepüca'axürieni tavari xemüteta'aitüarienicü

⁸ 'Anapai xemüca'imaicaicü que mü'ane mücacaüyari, vaüriyarica xecateniyuriecaitüni que memütexe'aitüacai müme memücayuricacaüyarixi. ⁹ Hicürixüa xecaneitimani que mü'ane müyuricacaüyari, masisü püta, Cacaüyari canixehetimani xeme. Mericüte, titayari ta'aurie xete'axüri, tavari mücü 'üquitüaricasie xeteyiyacutü, hecuamete que memüte'üquitüarie, muverani, tixaütü mücarexeiya. Titayari xeteyuvaüriya, tavari vaüriyarica xemüteyuriecacü que mütixe'aitüa mücü 'üquitüarica. ¹⁰ Cari tucari xepüvevie, semanasie, meserisie, 'ixüarari matineicasie, visie. ¹¹ Necanimaca, müpaü neticu'erivatü, xüari xüanacüa nayani que nemütüne'uxitüa xehesüa.

¹² Ne'ivama, 'ipaü nepütixetavavirieniqueyu. Nehepaü xeteyurietü xequenayuyeitüa, ne xhepaü netiyurienetü nemaneyeitüacü. Xeme 'axa xepücanesi'uyuri. ¹³ Masi müpaü xepütemate, quepauca matüaripai nemütixe'utaxatüa niuqui 'aixüa manuyüne, müpaü nepütuyuri nemüticyeacü nevaiyarisie. ¹⁴ Sepa nemüxecuanivesitüa müpaü ne'anetü nevaiyarisie, xeme xepücanesi'utitave'eri xepücanesi'utixani'eri. Xepünesi'utanaqui'eri püta, Cacaüyari tupiriyepaü, Cürisitu Quesusipaü. ¹⁵ Xeyutemamaviecame xecaniyu'eriecaitüni 'ana. Querü 'uyü. Ne nepütihécüata que xemüteyumaicai que xemüteyuvaüriyacai. 'Asita xüca xeyüvavenique, yühüxi xepüvatituniqueyu 'ana, xepünesiminiqueyu. ¹⁶ Xeneüquixivi neratüa, tita yuri müraine nemütixe'utahecüatüacü.

¹⁷ Müme meniyumexütüaca mexehive'erietü, peru müpaü que memüteyuriecü, 'aixüa xepüca'itüarieni. Masi mepüxecuaniqueyu xemüpasienicü xevahive'erietü müme xEICÜA. ¹⁸ Mericüsü 'aixüa cani'anieni yuheyemecü xüca hive'erievani para 'aixüa mü'itüarienicü, sepa xehesüa nemücaheycaniquie ne. ¹⁹ Xeme xepünenivema, peru xehesie mieme tavari necatinicüineni 'uca mütiniverümepaü, mexi Cürisitupaü xe'ananetü xetiverirüme. ²⁰ Xüca tüma xehesüa ne'uyeicaniquie hicü. Xüari yücü nepütienürüicüniqueyu que nemaine. 'Asinepücatimate que nemütiyurieni xhepaüsita.

Sara Hacarimatü 'üquisica que memüte'acü

²¹ Mericüte, xeme xemüyuvaüriya xemüte'aitüariecacü 'inüari niuquiyari que müti'aita, 'ipaü xEICÜA xequeneteneutahüavi. Xecateheitimaivave 'inüari niuquiyari que maine. ²² Müpaü catine'uca, 'Apurahami yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema. Xevitü ti'uximayatameyasie caniyenuiva, xevitüta müyünü'asie tiyenuivaxü. ²³ Que mü'ane ti'uximayatamesie müyenuivaxü, mücü canitüniüva teüteri que memüte'ununuiva, vaisie xEICÜA. Que mü'ane müyünü'asie müyenuivaxü, mücü masi canitüniüva Cacaüyari müpaü mütitahüavixücü 'Apurahami, que mütinüivaqueacü. ²⁴ Mericüsü, mücü naitü que mütiuyü, 'üquisica canayani. 'Ücari que mütivaxata, tütatute canixatani hutame. Xevitü tütatu yemurisie catiniutaxatüarieni, Sinahi mütitevasie. Müme mücü tütatusie memüyenunuiva, vaüriyarica te'uximayatamete mecanacünicuni. 'Uca Hacari mütitevacai canixatani. ²⁵ Mücü Hacari, yemuri canihücütüni 'Araviya cuieyarisie, Sinahi mütiteva. YaxEICÜATA Querusareme canihücütüni, mücü quiecarü hicü 'emuve. Vaüriyarica catini'uximayaca, nivemamata vaüriyarica meteni'uximayaca. ²⁶ Xevitü püta Querusareme taheima mieme, mücü müyünü'a canihücütüni, tame canitavarusitüni. ²⁷ Müpaü catine'uca, Quene'atemavieca 'uca pemücaniveve, Türi pemücavarexeiya.

Queneutacuica,
 Queneutahiva 'uca pemücatiucuinixü.
 Que mü'ane türi mücavarexeiya,
 Mücü masi yumüireme püvarexeiyani yunivema,
 Que mü'ane mürecacüna
 Hipame xeicüa püvarexeiyani.

²⁸ Xeme ta'ivama, Cacaüyari müpaü mutayücü 'ayumieme xeniutin-unuiva, yaxecüa que mütiutinuiavaxü 'Isahaqui, Cacaüyari yamutayücü.
²⁹ Mericüsü, 'anapai que mü'ane mutinuivaxü que memüte'ununuiva teüteri xeicüa, mücü niveiyacaitüni que mü'ane mutinuivaxü que mutayü 'Iyari. Hicüta yaxecüa cani'neni. ³⁰ Peru que haine 'utüaricayari. Müpaü paine, Qenivarayenü'a ti'uximayatame nu'ayamame. Ti'uximayatame nu'ayasie tixaütü pücatinaque. Müyünü'a nu'ayasie püta catininaquimücü naitü.
³¹ 'Ayumieme ne'ivama, ti'uximayatame tepücanivemama. Müyünü'a püta tecaninivemamatüni.

5

Xequeneuti'uti 'aixüa, xemuxünariécü

¹ Cürisitu cataniuxüna temütanü'acacü 'iyapaü. 'Ayumieme xequeneuti'uti 'aixüa. Tavari cüye xepüca'anuyetequiyarieni, väüriyarica xemüte'uximayacacü.

² Camüsü ne Papuru müpaü nepütixehécüatüa, xüca xeyu'inüaritüani Huriyusixi vaxitequiyacü, Cürisitu pücxeparevieneni. ³ Tavari nepüvahécüatüa yunaime teüteri memüyu'aita müpaü memüte'inüaritüarienicü, caneuyeveca yamemütecahunicü nai que müti'aita 'inüari niuquiyari. ⁴ Xeme müxenaque heiserie xemüpitüarienicü 'inüari niuquiyarisie xeteviyatü, xecaniupasieni, Cürisitisie xepücateviya. Xecanitatümaiya Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari. ⁵ Tame püta teta'icuevatü müpaü yuri teteni'erieca, tepaye'axüani heiserie temüpitüarienicü xüca yuri tete'erieca, 'Iyari tasipareviecacu. ⁶ Cürisitu Qesusisie xüca tiviyani, sepa mü'inüaritüarie sepa müca'inüaritüarie, 'aixüa caniyümücü xüca yuri ti'erieca xeicüa. Peru yuri que müti'erie, tiyucanaqui'erietü caniyüanemücü.

⁷ 'Aixüa xepüte'unanausacai. Que mü'ane püxe'utiquetamüraxü, que mü'ane püxe'ucunuitüa yaxemücatecahunicü tita yuri mürainesie. ⁸ Müpaü yuri que xemüte'uta'eritüarie, mücü que mü'ane müxe'iniesie pücamieme. ⁹ Ticuxanariyame 'esipemecü niutacuxanariyarieni pa naitü. ¹⁰ Ne müpaü yuri netini'erieca Ti'aitamesie xehepaüsita, quename xecayupata, yaxecüa xemüteyumaicacü meripaipaü. Masi que mü'ane müxemuina, tataraci que mütipitüarie, müpaü catiniuca'enivamücü sepa que müpaicü.

¹¹ Neri ne'ivama, xüca müpaü cuxi neticuxatanique, quename heuyevese mü'inüaritüarienicü xitequiyacü ne'utaitü, titayari netitaveiyarieniqueyu cuxi. Niuqui Cürisitu que mütiümierie curuxisie que manuyüne, mücü 'ari pücvavarucununuütüvaniqueyu teüteri, xüca müpaü neticuxatanique. ¹² Mecuxi memanuyuxiteni müme müpaü memütexexamurie.

¹³ Xeme ne'ivama, xeniuta'inierieni teyunü'avamete xemacü necü. Perusü xeicüa, que xemüteyunü'a, xepüca'ipitüani yuvaiyari misütüanicü xecuyuitüvatü. Masi xeteyucanaqui'erietü xequetene'uximayaca yuxexüitü, yunaime vahesie mieme. ¹⁴ Caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari naime, xüca xei niuquiyarisie yaticamieni. Mücü niuqui müpaü panuyüne, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi, yaxecüa que pemüti'anaqui'erie 'ecü. ¹⁵ Masi xüca xeyucümeni, xüca xeyuticuaiximeni, yumarima 'aixüa xeyutixütüani.

Que mütiyuriene ni yuvaiyarisie tiviyatü, que mütiuxuavereni 'Yari 'icuyuitüvacacu

¹⁶ 'Ipaü nepaine, xequeneu'uvani 'Yari xecuyuitüvacacu. Müpaü xüca xeteyurieca, xepücaheye'atüani tita xevaiyari müthive'erie. ¹⁷ Tavaiyari catiniyucahive'erieca mücü 'Yari que mücatiuyucahive'erie. 'Iyarita tiniyucahive'erieca tavaiyari que mücatiuyucahive'erie. Mecanayuye'unieca, yaxemücateyuriecacü que xemütējuvaüriya. ¹⁸ Perusü xüca 'Yari xecuvitüneni, xepücate'aitüarieca 'inüari niuquiyari que müti'aita.

¹⁹ Catinimasiücüni que mütiyuriene ni yuvaiyarisie tiviyatü. 'Ipaü catiniyuriemücü tevi. Que mü'ane mücayü'üya mücayücüna nivacumaüvamücü, yacatiniyuriemücü que mücati'itiya, que mütiyucahive'erie canirucyanemücü. ²⁰ Tetexi canivarayexeyacamücü, tiniyuquevayamücü. Tinayuye'uniecamücü, niyumiemücü, niyumexüitüacamücü hipame vahepaüsita, niyuhaxüatüacamücü, yuhesie mieme xeiçüa caniyüanemücü, niyuxamuriecamücü, yuxexuime vahesie catiniviyacamücü, ²¹ tinayu'ivacamücü, tiniyummivamücü, canitavenemücü, nicu'ixüaranemücü, müpaü 'aneneme catiniyuriemücü. Mücü hepaüsita, que nemütixecu'imaiyacı, yaxeiçüa netinixecu'imaiyani, müme müpaü memütējurie, vahesie pücatinaqueni Cacaüyari tiva'aitüvame mühücütünicü.

²² Peru que mütiuxaveriya 'Yari, 'ipaü püta tiniyuriemücü tevi. Tiniyucanaqui'eriecamücü, niyutemaviecamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca, tiniuca'enivamücü, 'aixüa tiniuca'iyaricamücü, 'aixüa nivayuriemücü hipame, yacatinicamiemücü que maine, ²³ yu'iyarisie tixaü pücareyehüaca, caniseüyecamücü tiyu'aitüatü. 'Inüari pücaxuave mixani'erie, xüca müpaü tiyuriene ni. ²⁴ Müme Cürisitu Quesusisüa memümiemete, müme curuxisie mecanimieni yuvaiyari, mete'uhayevaca que memütējuymaıcaı que memütējuycahive'eriecaı que tepaucua yuvaiyarisie memütējuycacı. ²⁵ Mericüsü, 'Yari tasıcyuıtüvacacu tecanayeyuyurini.

²⁶ Yacı xeiçüa tetetamaitü tepücahacüne, tetahaxüatüatü tetehata'ivacutü tepücahacüne.

6

Xequenyuparevieca

¹ Peru ne'ivama, xüca tevi 'utaxeiyarieni ta'aurie 'avetü, xeme 'axemu'uva 'Iyarisie xeteviyatü, xequeneheiserietüaca que mü'ane müpaü mütiuyuri, ve'emete xecayuxatatü yu'iyarisie. Quene'a'üviya masi, capa pe'uta'inierienicü 'axa pemütıyurienicü 'ecüta. ² Yuxexuitü xequenivaparevieca hipame yunaime va'ıcacü. Müpaü xeteyurietü xecaneye'atüacuni Cürisitu 'inüarieya.

³ Tixaü tihücütüme xüca yu'erieca, peru xüca tixaütü catihücütünü masi, yücümama niyucumanacamücü. ⁴ Yuxexuitü mequeyu'inüatani que memütējurie. Mücücü niyutemaviecamücü yuhepaüsita, yuta'inüatame que mütiuyuri yuxaütame, hipatü que memüte'uyuri yacara'erivatü. ⁵ Yuxexuitü yu'ıca meque'atücünü.

⁶ Que mü'ane müti'üquitüarie niuqui hepaüsita, mücü queyuxevini que mü'ane müti'üquitüamatü, naima 'aixüa müti'aneçü 'ıparevietü.

⁷ Xepücateyu'irüviyani, Cacaüyari pücayunanaimarinüa. Que mütiuca'e tevi, müpaü pütıu'ısana. ⁸ Que mü'ane yuvaiyarisie xeiçüa mütiuca'e, vaiyarieya pitıxuvitüirieni pünüya, 'ıca'ısanayu. Que mü'ane 'Iyarisie mütiuca'e,

'Iyari pitixuavitüirieni tucari mücaxüve, 'ica'isanayu. ⁹ Cümü tepüca'u'uxeni 'aixüa teteyurietü. Tucari 'aye'ayu tepü'isanani xüca teca'amüni mexi cuxi ca'aye'ave. ¹⁰ Hicümüsüari que temüteyüvave, 'aixüa tequevayurieca yu-naime, masi yemecü müme Cacaüyarisüa memüquiecatari yuri memüte'erie.

Papuru que mütiyutemaviecai he'erivatü que mütiümierie Cürisitu curuxisie

¹¹ Neuxeï, 'utüaricate que mütipapa, nemamacü que nemütixe'utüirie. ¹² Müme 'aixüa memütexeyarieniqueyu herie, müme mecanihümetüni vaüriyarica memüxepitüa xemü'inüaritüarienicü xitequiyacü. Peru müpaü meteniyurieca xEICÜA, memücaheutaveiyariexüanicü Cürisitu Quesusi curuxieya hepaüsita. ¹³ Müme memüyu'aita memü'inüaritüarienicü xitequiyacü, ni müme yamepücatecahu 'inüari niuquiyari que müti'aita. Canivanaqueni xEICÜA xeme xemü'inüaritüarienicü, müme mücücü memüyutemamaviecacü, meteha'erivatü herie que xemüte'u'inüaritüarie.

¹⁴ Perusü ne pücatixaü, yemecü nepücanetemavieca hipame vaücavame nera'erivatü. Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu que mütiümierie curuxisie nehe'erivatü, mücücü xEICÜA nepünetemavieca. Mücü que mütiümierie curuxisie, tita cuiëpa mütimieme pütiumierie que nemütixeiya. Neta nepumierie 'anemüca'uyeicanicü tita cuiëpa mütimiemesie netiviyatü. ¹⁵ Sepa mu'inüaritüarie, sepa müca'u'inüaritüarie, xüca xEICÜA hecuamecü 'unetüarieni yücü 'anemecü, mücü xEICÜA neyueveca. ¹⁶ Queyupaümetü 'amemu'uva 'icü 'inüaricü püta, xüca meca'uximatüarieca yu'iyarisie, xüca menenimayasieca, müme Cacaüyari 'Ixaherisixi mütiavaruterüva.

¹⁷ 'Uxa'atüni varie xevitü pücanesi'uximatüaca. Nevaiyarisie 'inüari nepex-eiya Quesusi 'uxaya.

¹⁸ Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu xüca 'iteütani xe'iyari, ne'ivama. Müpaü xEICÜA.

'EPESUTARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Ne Papuru necanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Qesusisüa mieme müpaü mütinaquecü Cacaüyari. Cacaüyari teüterimama nenixevaüritüaca 'Epesusie xemütama yuri xemüte'erie Cürisitu Qesusisie xemüteviya. ² Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu müti'aitameta 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

'Aixüa 'aneneme que temüte'upitüarie Cürisitusie teteviyatü, 'iyarisie mieme

³ 'Aixüa queticuxaxasivani Cacaüyari, que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mü'uquiyarieya. Cürisitusie teteviyacacu mücü 'aixüa cataniuyurieni tasi'upitüaca naime 'aixüa mü'ane 'iyarisie mieme, muyuavisie mieme tasipitüatü. ⁴ Cuie canetüarievecacu cuxi, Cürisitu ha'erivatü 'aixüa cataniuyurieni tasi'anayexeyaca hesiena mieme temüpasiyacü, tahesie mücarahüivanicü tasixeyacacu. ⁵ Tasinaqui'erietü, meripai yatiyücühüaveca, pütasi'ucayasaxü nivemama temacü necü, Qesusi Cürisitu yatarayeitüacacu. Caninaqui'aca müpaü tiyurienetü. ⁶ Cataniucayasa 'aixüa temutiyanenicü hepaüsita, visi que mütatimicua. Müpaü pütatiumi, que mü'ane münaqui'erivasie temüteviyacü. ⁷ Mücü xuriyaya mutayeuriyacü, hesiena teteviyatü tecaniuxünarieni. Tecateneuyehüviyarieca 'axa temüte'uyuri. Müpaü catatineuyehüvirieni cuini mieme 'aixüa tiuca'iyaritü. ⁸ Tinimüriyacaitüni tita mütiyurienecai tahesie mieme 'aixüa tiuca'iyaritü. Naimecü temaivavemete catanayeitüaca catanipitüaca 'aixüa temütecu'erivanicü naime hepaüsita, ⁹ catatinihecüasitüaca tita mütinaque. Meripai pücatimasiücücai tita mütinaque, peru Cürisitu ha'erivatü yapütuyuvaüriya mütatihēcüasitüanicü. ¹⁰ Müpaü catinaye'atüaniquecaitüni quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'aniquecai, nitaxeviriyaquecaitüni naime Cürisitusie tiviyacame, naime taheima mieme cuiempa mieme.

¹¹ Mücü meta, mücüsie teteviyatü tecananayexeyarieni. Müpaü tepüte'ucayasarie teüterimama temacü necü, müpaü catiniyuriemücücaitüni meripai, müpaü tiniyücühüavecaitüni que mü'ane nai müticuyuitüva yatiyücühüavetü que mütinaque. ¹² Tame meri yuri temüte'uta'eri Cürisitusie, tame tecananayexeyarieni 'aixüa temutiyanenicü 'iya hepaüsita visi que mü'ane. ¹³ Xemeta xecani'enieni niuqui yuri maine, mücü niuqui que xemütetavicueisitüarieni maine. Hesiena yuri xeteniuta'erieni. 'Ana xepu'inüaritüarie, 'Iyari Mütiyupatacü xepuseyumarie. Cacaüyari müpaü putayü xemeixeyaniquecaicü mücü 'Iyari, ¹⁴ mücüta canihücütüni tita temütepitüarie hicü mieme, mümasiücünicü tita tahesie mütinaque quepaucua mütasitaxüna yuteüterima. 'Ana 'aixüa teniutiyanecuni 'iya hepaüsita visi que mü'ane.

Que temüte'upitüarie ta'iyarisie temütemaivavenicü

¹⁵ 'Ayumie ne neretimaica yuri que xemüte'erie Ti'aitame Qesusisie, ne'u'enaca que xemütevanacü'erie yunaime Cacaüyari teüterimama, ¹⁶ nepücatihayeva pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari xehesie mieme. Nenenenevietü nepehüave xehesie mieme, ¹⁷ müpaü netinenenevietü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu Cacaüyarieya, ta'uquiyari visi mü'ane, xüca

müpaü tixepitüaca yu'iyarisie xemütemaivavenicü, naitü mütimasiücünicü xehesie mieme xe'imaicacu. ¹⁸ Müpaüta nepütinenenevie, yu'iyarisie xehecüariviyarieme xüca xe'imaica tita temütecuevi mücü tasi'uta'iniecu, xemütemaicaü tita mütatipitüani, vaüca que mütipaüme visi que müti'ane tita tahesie mütiinaque Cacaüyari teüterimama vahamatü, ¹⁹ xemütemaicaü meta marivemecü que mütitürücaüye tasiparevienique tame yuri temüte'erie. Yütürücariyacü müpaü caniyüveni, yemecü türücaüyetü, ²⁰ yaxaicüa que mütiuyuri Cürisitusie mieme 'enucuquetüatü müquite vasata, yuserieta 'icayetü muyuavisie. ²¹ Mana yunaime vaheima nacaveni teva, müme memüte'aita heiserie memexeiya memütürücavi memüva'uquiyarima, sepa que memüteteteve, yunaime vaheima nacaveni, hicü miemete vaheima, tucari 'umamiesie miemete vaheima. ²² Müpaüta pütuyuri naime ra'ivatü mütitaitacü. Müpaü tinipitüani nai müticuyuitüanicü memüyutixexeüriva vahesie mieme, tevi mu'uya micuyuitüvapaü yuvaiyari. ²³ Memüyutixexeüriva vaiyarieya mecanihümetüni. Müme mecaniutihüniyarieni, vahüniyacacu que mü'ane nai mütiühüniya naisarie.

2

Que temüte'utavicueisitüarie Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü

¹ Xemeta hepaüna canixe'anutanieritüani sepa xemümüquitetücai xeheyexürietü 'axa xeteyurietü. ² 'Anapai xeniu'uvacaitüni müpaü xeteyurietü que memüteyurie hicü miemete cuiepa memütama, que mütiyuriene que mü'ane mütiava'aitüa müme heiserie memexeiya 'ecapa memanucuneniere. Que mütiyuriene mücü cacaüyari hicü müvacuyuitüva müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü, müpaü xecateniyuriecaitüni xeme. ³ Müme tevanütü 'anapai tecaniu'uvacaitüni tanaitü que temüteta'ucahive'eriecai vaisie teteviyatü. Que mütiinaquecai tavaiyari, que temütetacühüavecai, yatecatenyuriecaitüni. Que temü'anenecai tacümana, tahesie catininaquequecaitüni temühecarienicü, yaxaicüa hipame vahepaü. ⁴ Masi Cacaüyari vaüca cataninaqui'eriecaitüni, niyatatuacaitüni tasinenimayatü. ⁵ 'Ayumieme sepa temümüquitetücai teheyexürietü, mücü Cürisitumame catananutanieritüani. 'Aixüa mütiuca'iyaricü xeputavicueisitüarie. ⁶ Hamatüana catananucu'uitüani, cataniucayasa muyuavisie Cürisitu Qesusisie teteviyacacu. ⁷ Tucari 'umamiesie mütihecutanicü que mütiyutatua 'aixüa tiuca'iyaritä, 'ayumieme müpaü tiniuyurieni. Yatinihecutamücücaitüni 'aixüa tasiyurienetü Cürisitu Qesusisie temüteviyacü. ⁸ Müpaü 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme xeputavicueisitüarie yuri xete'erietü. Peru que xemüte'utavicueisitüarie, yücümana xepüca'utavicueisitüarie. Cacaüyari püta yacatinixe'upitüani. ⁹ Tixaütü xemüte'uyuricü xepüca'utavicueisitüarie. 'Ipaü nepaine capa xevitü naqui'acacü yücümana. ¹⁰ Mücü 'ivevarimama tecanihümetüni. Cürisitu Qesusisie teteviyatü tecaniunetüarieni 'aixüa temüteyuriecacü, Cacaüyari meripai que müticaye müpaü teteyurietü temu'uvanicü.

Curuxisie 'umierieca, 'aixüa que mütiuyuri, 'aixüa temütexeyariecacü

¹¹ 'Ayumieme xequetena'erivani xeme 'anapai que xemü'anenecai. Xepücahuriyusixitücai herie que xemü'anenecai. Müme 'inüasiecate memüte'uyuterüva, müme mecanixetave'eriecaitüni müpaü me'utiyaütü quename xeme vahepaü xeca'inüasievave, müme yuvaiyarisie memeixeyacaicü Huriyusixi va'inüari, mamacü que mütiuxiteque.

12 'Anapai xepücaheixeyacai Cürisitu. Xepüyupatacai 'Ixaherisixi teüteriyari vahepaü heiserie xecahexeyatü. Quicame heiserie que mürexeiya, xeme xaüsie miemete vahepaü xepü'anenecai. 'Asixepücatemaicai tûratute hepaüsita, Cacaüyari que mainecai que mütivapitüaniequeai. Tixaü xepücatecueviecai, Cacaüyari xepücaheixeyacai 'ena cuiepa. 13 Hicürixüa Cürisitu Quesusisie xeteviyatü 'aura xenacüne xeme teva xemu'uvacai 'ana, Cürisitu xuriyaya mutayeuricü. 14 Mücü canihücütüni que mü'ane mütasipitüa 'aixüa temütetaxeianicü. Huriyusixi, mümeta memücahuriyusixi, nivarutaxeviriyi yunaime. Quepaucua temataca'uniecai, tesariya varita temuti'ucapaü tecani'aneneçaitüni, peru Cürisitu nenuta'una tesariya. 15 Que temüte'ataca'uniecai, cataniunütüani quepaucua mumierie. 'Inüari niuquiyari nanuyeitüani que temüte'aisiecai xexuime 'aisiacü. Müpaü tiniuyurieni nuiuari yücü mü'ane münetüanicü, tasitaxeviriyaca tame xeme hesiena teteviyacacu, que mütatipitüa 'aixüa temütetaxeianicü. 16 Müpaü tiniuyurieni meta Cacaüyariatü 'aixüa temütetaxeianicü xei vaiyari tehümetütü. Müpaü catinaye'atüani curuxisie 'umierieca, tasinütüatü temataca'uniecaicü.

17 'Ana nuaca niuqui 'aixüa manuyüne nixecuxaxatüvacaitüni, xeme tevapai xemu'uvacai 'aixüa que xemütexeyarie tameta 'aura temu'uvacai catanicuxaxatüvacaitüni 'aixüa que temütexeyarie. 18 Müpaü mütiuyuricü, tanaitü heiserie tecanexeyani temaye'axüanicü ta'uquiyarisüa xei 'iyariarisie teteviyatü. 19 Hicürixüa 'ayumieme xaüsie xepücaquecatari, cücamete xepücahüme. Masi Cacaüyari teüterimama vahamatü heiserie xepexeya, Cacaüyari quie xepüquecatari. 20 Nü'arisixi texaxatamete que memütécuxatacai, tesariya quitüa miemepaü 'aneme mecaniutavevienü. Vahesie xeteviyatü xecanacüne, qui que müteveviva tesariya heima. Cürisitu Quesusitütü canihücütüni sicurita mieme tete 'amüna. 21 Mücüsie tiviyatü canixeviriyarieca naitü müveviya, Ti'aitamesie que mütiyiya tuqui payeica Cacaüyarisie mieme müpasie. 22 Xemeta hesiena xeteviyatü xecaniti'uitüarieximeni xei quiyari xemacüneçü 'axeicüa, Cacaüyari xetaüta mayecanicü yu'iyaricü.

3

Papuru que mütiühritüariecai teüteri memücahuriyusixitücaí vahesie mieme

1 'Ayumieme nenevieri necanipitüani Cacaüyari. Ne Papuru necanihücütüni que mü'ane Cürisitu Quesusisie mieme nemanutahüiya xeme xemücahuriyusixi xehesie mieme. 2 Xüari xepu'enana que nemütühritüarie, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu. Müpaü nepütiupitüarie xehesie mieme. 3 Xepu'enana que mütiuyü quepaucua nemütü'üquitüarie tita müti'aviesiecai hepaüsita. Cacaüyari yücümana masiücüme canayeitüani. Müpaü ne'utaitü nepütixe'uta'utüiri 'esiva. 4 Que nomainecai, xe'iterüvatü xecaniyüvaveni xemütémaicacü que nemütümaive 'icü niuqui mü'aviesiecai Cürisitu müxata hepaüsita. 5 Meripai teüteri memanüticü vavarita, 'ana müpaü mepücate'üquitüariecai teüteri, hicü masi nü'arisixi memupasie Cacaüyarisie mieme, texaxatametemama meta, müme müpaü mepüte'üquitüarie 'iyari yativahecüatüacacu. 6 Müpaü mepütehetima, teüteri memücahuriyusixi Huriyusixi vahamatü yaxeicüa vahesie pütinaque, xei vaiyari mepacü Huriyusixi vahamatü, 'axeicüa mepeixeya tita Huriyusixi memüte'utahüavarie quename meheixeyaniequecai müme. Cürisitu Quesusisie meteviyatü müpaü mepu'itüarie niuqui 'aixüa manuyüneçü. 7 Neri mücü niuqui hepaüsita nepühritüarie Cacaüyari

que münetiümü 'aixüa tuca'iyaritä, yütürüariyacü que münetiuyütüa.
 8 Mericü sepa yunaime Cacaüyari teüterimama vahepaü nemücave'eme,
 'aixüa tuca'iyaricacu müpaü nepütümiqüie, niuqüi 'aixüa manuyüne
 nemüvacuxaxatüvanicü hipame nuivarite müpaü ne'utaitü, vaüca que
 mürexeiya Cürisitu, yatemücatemaivavepaü. 9 Müpaüta nepütümiqüie,
 nemütivahecüasitüiyanicü yunaime tita Cacaüyari mütiyurieniquecai. Müpaü
 pücatimasücücüai, catini'aviesiecaitüni masi matüaripai. Cacaüyari nai
 munetüa, mücü xeicüa müpaü catinimaicaitüni que mütiyurieniquecai.
 Yacatini'avietacaitüni 10 masiücütü mayanicü hicü, memüyutixexeüriva
 yametehecüatacacu, müme muyuavisie memüte'aita heiserie memexeiya
 yametehetimanicü, müiremecü que mütimaive Cacaüyari, tahesie
 yatimasücücüacu. 11 Müpaü pütüyurieniquecai, yapütüyücühüavecäi meripai,
 müpaüta tinaye'atüani Tati'aitüvame Cürisitu Quesusi yatiyurienecacu.
 12 Mücüsie teteviyatü heiserie tecanexeyani temitahüavecü tetatatuatü,
 'aixüa 'iyaricü temaye'axüanicü hüksiena, yuri temüte'eriecü hesiena.
 13 'Ayumieme nepüxetavaviri xemücavaüripieacü ne'uximatüariecacu xehesie
 mieme. Müpaü nemü'itüariecü, 'ayumieme xepaye'axüani visi xe'anenetü
 xemacü necü.

Que temütetaxie tetemaitü vaüca que mütatinaqui'erie

14 'Ayumieme nenititunumaqueni neneveri ne'ipitüanique Tati'aitüvame
 Quesusi Cürisitu 'uquiyarieya. 15 Mücü meha'erivatü yunaitü nuivarite
 yamecatenitetevacä cuiepa memütama muyuavisie memütama.
 16 Nepineneviya, mücü vaüca que mürexeiya visi 'aneneme, müxepitüanicü
 yemecü xemütürüariyarienicü yuhesie 'Iyarieya yatixetürüariyacacu,
 17 mücü meta, quexepitüaca Cürisitu xe'iyarisie müyecanicü yuri
 xete'eriecacu. Xeteyucanaqui'erietü xequeseiriyarieca, cüye que mütise'i
 hananatü, qui que mütise'i tesariyasie vetü. 18 Müpaü xeteyucanaqui'erietü
 'axeicüa xequeyüvaveni xemütehetimanicü, yunaime Cacaüyari teüterimama
 vahamatü, que macuyeva que meutateva que meutiteva que meucateva
 Cürisitu que mütiyucanaqui'erie, 19 xemimaicacü Cürisitu naqu'eriyaya, sepa
 tevi müyutexie yatimaitü. Xeque'utihünyarieni, hepaüna xemü'anenenicü,
 Cacaüyari que mü'ane.

20 Que mü'ane müyüve masi cuini mieme mütiyurienenicü sepa que
 mütitita, tame masi que temücate'ivavirievave que temücateta'iyaritävave,
 türüariyaya que mütatücuuyütüva, 21 mücü hepaüsita 'aixüa meque'utiyaneni
 metasiha'erivatü tame temütatixexeüriva Cürisitu Quesusi meha'erivatü, yu-
 naitü teüteri mexi me'anüticüca yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqüi.

4

Iyari que mütatixeviriya

1 'Ayumieme neri ne'anutahüiyacame nemühücücü Ti'aitamesie
 netiviyatü, vaüriyarica necanixepitüaca, 'aixüa 'anemecü xemu'üvanicü, que
 müreuyevese yamüticamienicü que mü'ane muta'inierie que xemüte'uta'inierie
 xeme. 2 Tixaütü xecatehümetütü xequenayuyeitüaca naimecü,
 xepüca'ayu'eririyani, 'axequeteneutevini xecaha'atü, xequeneyunevieca
 masi xeyunaqui'erietü. 3 'Iyari que mütatixeviriya, xequeneyumexütüaca
 xemüyuhayevacü xeyuxevitü 'aixüa xeteyuxeyiatü. 4 Xei vaiyari
 tecanühümetüni, 'Iyarita caniyuxevini. Yaxeicüa xeme quepaucua
 xemuta'inierie, tita xetecuevietü xemüte'acü, mücüta caniyuxevini.

⁵ Ti'aitame caniyuxevini, xeimesie yuri tecateni'erieca xeimesie teteviyatü tecaniuca'üyarieni. ⁶ Cacaüyari yunaime müva'uquiyari mücütä caniyuxevini. Mücü yunaime catiniva'aitüaca, yunaime canivacuyuitüvani, yunaime vahesie catiniviyani.

⁷ Masisü taxexuitü yatepütemique que temüte'inüasiyari, Cürisitu que mütatimicua. ⁸ Ayumieme müpaü paine 'utüarica, Vapai 'anutiyaca Me'anutaxüriyacame nivarehapani yumüireme, 'Imiquiericü tinivarumini teüteri.

⁹ Mericüte tita tixata, Vapai 'anutiyaca haitü. Müpaü xüari paine, peucayune meri 'emeucatevasie cuiepapaitü. ¹⁰ Que mü'ane meucayunixü, mücü canihücütünita que mü'ane muyuavi heima manutitüa teva, nai mühüniyanicü. ¹¹ Mücü müpaü pütivarumi, hipatü nü'arisixi memacüncü, hipatüta texaxatamete, hipatü tehécüatamete, hipatü meta te'üviyamete te'üquitamete. ¹² Yacatinivarumini varaye'atüanique yuteüterima yamemüte'uximayacacü que memüte'uhüritüarie. Vacümana Cürisitu vaiyarieya caniveriyaricamücü. ¹³ Müpaü tecatenipitüarieca mexi te'aye'axüaxime tanaitü temütaxevinicü yuri que temüte'erie Cacaüyari nu'ayasio, que temüte'imate. Müpaü tecatenipitüarieca tevi maye'ave temacüncü, temüsesüyenicü Cürisitu que müraye'avepaü, mücü Cürisitu ta'inüaritüacu. ¹⁴ 'Ana tepütehayevani türi vahepaü teyüatü. Tepücacuyuitüarivani naime 'üquisicacü, hamevari que mütiyuane 'ecacü, teüteri que memüteyucamana, que memüteyu'iyaritüa mete'irümatü memeyexürienicü. ¹⁵ Masi yuri te'utiyaütü tetetacanaqui'erietü, tecanivericuni 'iyapaü te'ananetü temacüncü naimecü. 'Iya canitamu'ütüni Cürisitutütü. ¹⁶ Tanaitü hesiena teteviyatü tecanitaverirümeni, tevi vaiyarieya yumu'usie tiviyatü que mütivere naitü. Vaiyarieya navütüarieni nütaxeviriyarieni, turuyari naitü 'ixeviriyacacu, xexuitü vaiyariteya yatiyuriencacu que müreuyevese. Yaxeicüa tevi vaiyarieya que mütiyuveriya yacümana, tameta tetetacanaqui'erietü tecanitürücarieyieca vaiyarieya tehümetütü.

Yücü 'anemecü que mürayeyuri Cürisitusie tiviyatü

¹⁷ Ayumieme 'ipaü nepaine, Ti'aitamesie netiviyatü 'ipaü nepütihecüata. Xepüca'a'uveni hipatü que memüyüa memücatateüterima. Yacü xEICÜA metenicu'erivani müme, ¹⁸ mecaniyüriyarieni que memüteyumate yu'iyarisie, heiserie mepücahexeiyä Cacaüyari tucari müvapitüanicü, müme 'asimemücatematecü va'iyari müsese'icü. ¹⁹ Que memü'anene, müme yu'iyarisie mecaniximümünani, mepüyuyetua memürucuyatüvenicü que memüteyuchave'erie, yamemüteyuriecacü naime tita mücati'itiya yuhesie mieme metehive'erietü. ²⁰ Peru xeme müpaü xepücate'u'üquitüarie Cürisitu hepaüsita. ²¹ Xüari hepaüsitana xepütemarie, hesiena xeteviyatü xepüte'u'üquitüarie tita yuri müraine, Quesusisie que mütimasücü. ²² 'Ayumieme que xemüte'u'üquitüarie, xequenanutihüna tita mütiye'i, xequeteneuhayeva que xemüyüacai meripai. Que mü'ane müpaü müyüane, mücü canitapünirümeni 'irümarie que müthive'eritüa. ²³ Yücü xe'ananetü püta xequenacüni, yu'iyarisie que xemüteyücühüave. ²⁴ Xehecuarierietü que xemüyüa hicü, xequenacatüqui tita yücü müti'ane, tita mütiynetüarie Cacaüyaripaü 'anetü. Müme tita yuri mürainesie memümiemete vahepaü heiseriemecü yaxequetenecahuni, Cacaüyari xe'ayexeyiatü xequeneyüaca.

²⁵ 'Ayumieme xequeteneuhayeva xete'itavatü. Yuxexuitü yuri xequeteneyutahüavi, tanaitü 'axeicüa temütaxe vicü xei vaiyarisie temiemetetütü.

²⁶ Xüca xeha'aca, 'aixüa püca'yüni xüca 'axa xeteyurieca. 'Aixüa püca'ane tau macayune xecayunütü'avavecacu. ²⁷ Mücü meta, xepüca'ipitüaca Cauyumarie 'asimütüyurienenicü.

²⁸ Que mü'ane mütinavayame quetihayeva tinavanetü. Queticumaüvani masi yumamacü 'aixüa tiyurienetü, tixaütü mürexeiyanicü mütivamicuanicü müme memüteheuyehüva.

²⁹ Niuqui mütipünirüme xüca vayeyani xeteta, 'aixüa püca'yüni, masi xüca 'aixüa 'aneni xeniüqui 'iseiriyatü que mü'ane meiyehüva, müpaü xequeneu-tiyuaneni püta, 'aixüa xemüvayurienicü 'enamete. ³⁰ Xepüca'ihiveritüaca Ca-caüyari 'Iyarieya Mütiyupata. Mücü canixeseyütüni cümana xemu'inüasie mexi tucari ca'aye'ave quepaucua temüxünarieni.

³¹ Xequeteneuhayeva xehayusiüriyatü xeteyuca'uxive'erietü xeyuhaxüaviyatü xe'utihivatü 'axa xe'utiyuatü. Mücü naitü quetixani'erivani xehesüa, naitü 'axa müti'aneta. ³² 'Aixüa xete'u'iyaritü xequenacüni que xemüyuyurie, xequeneyunenimayaca, xequeteneuyuehüvirieca, Cacaüyari que mütxeheuyehüviri xeme Cürisitusie tiviyatü.

5

Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca

¹ Mericüsü Cacaüyari xe'üquetü xequenacüni. Que mü'ane müxenaqui'erie nivemama vahepaü xequeneyüaca. ² Xeteyucanaqui'erietü xequeneu'uvani, yaxaicüa Cürisitu que mütatinaqui'erie, que mütiyuyetua tahesie mieme mümierienicü. Mavaritütü caniyuyetuanı 'ixatüatü Cacaüyari, 'inaqui'asitüatü.

³ Hipatü menivacumaüvani que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, yuhesie mieme metenihive'erieca naime. Masi que memüteyurie, mücü xepücacuxatani xeme, meuyevesecü müme Cacaüyarisie mieme memupasie müpaü memücateyuriecacü. ⁴ Hipatü müpaü mecateniyurieca, que temüteteviyasitüarieniqueyu xüca vahepaü teteyuriecaque. Yacü xeicüa mecaniutiyuaneni, mecaniyunanaimaca 'axa mü'ane cü. 'Aixüa püca'ane müpaü xemüteyuriecacü, masi peuyevese pamüpariyusi xemipitüacacü Cacaüyari. ⁵ Teüteri mepüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, nai mepütehive'erie yuhesie mieme. Tita mütihive'erie, mücü payexeiya yucacaüyari. 'Ipaü xequetenemaica, yunaitü müya memüteyurie, müme vahesie pücatinaque memaye'axüanicü Cürisitu tiva'aitüvame mayanicü, Cacaüyari meta. ⁶ Xevitü caxe'ucua mana 'eca niuqui vevietü. Müya memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari püvaheca müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü. ⁷ Mericüte, xepücayuveviriyani vahamatü que memüteyurie.

⁸ Meripai yüvipa xepümiemetetücai, hicürixüa masi hecüaripa xemieme-tetütü xenacene Ti'aitamesie xeteviyatü. Hecüaripa miemete vahepaü xe-queneyüaca. ⁹ Hecüariya que mütxuaveriya, 'ipaü catiniyurienemücü tevi. Naimecü 'aixüa catiniyurienemücü, heiseriemecü yacatinicamiemücü, yuri caniutainemücü. ¹⁰ Xequeneyü'üviya yaxemütehetimanicü tita mütinaque Ti'aitame. ¹¹ Xepücayuveviriyani müme yüvipa mieme memüteyurie vahamatü.

Tixaü pücatitixuavere que memüteyurie. Masi xequenivahecüatani que memüteyurie. ¹² 'Avie que memüteyurie müme, püuteviyasitüaniquyeu xüca 'icuxatanique. ¹³ Peru mücü naitü hecüasietü, masiücütü canayeitüarivani hecüaripa. Hecüariya canihücütüni tita masiücüme mürayeitüa naime. ¹⁴ 'Ayumieme müpaü paine,

'Ecü pemücusu

Quenanutanieri,

Müquite vasata

Quenanucuquexi,

Cürisitu

Camanihecüariyamücü.

¹⁵ 'Ayumieme xequenyucuerivayurieca 'aixüa que xemüte'u'üva. 'Asimemücatemate vahepaü xepücayüaca, memütemaivave vahepaü xequenyüaca püta. ¹⁶ Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri, teüteri hicü miemete 'axa memüteyuriecü. ¹⁷ 'Ayumieme 'asixecateryumatepaü xepücayüaca, masi 'aixüa xequetenemaica tita mütinaque Ti'aitame. ¹⁸ Xepücatarüvetüveni vinucü. Müpaü tiyurienetü pürucuyaneni xeiçüa. Masi 'Iyaricü xequenehüpümeni püta. ¹⁹ Quepaucua xemüteyutahüave, Cacaüyari cuicarieya xequeneuticuica, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyüne, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyüne xequeneuticuica, xe'inüavatü Ti'aitame yu'iyarisie. ²⁰ Yuheyemecü naimecü pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitusüa xemümiemetecü.

Xeyuxevitü yaxequetenecahuni

²¹ Xeyuxevitü yaxequetenecahuni xemüteheiyehüviricü Cürisitu.

²² 'Ucari yaxequetenecahuni xecünama que memaitüca, yaxeiçüa que xemütecahu Ti'aitame ti'aitacacu. ²³ 'Uqui 'uca mu'uya canihücütüni, yaxeiçüa Cürisitu memüyutixexeüriva vamu'u canihücütüni. Mücüta canihücütüni que mü'ane yuvaiyari mutavicueisitüa. ²⁴ Memüyutixexeüriva yamecatenicahuni que müti'aita Cürisitu. Müpaürita yaxeiçüa 'ucari yamequetecahuni que memaitüca vacünama sepa que mütitita.

²⁵ Xeme 'uquisi xequenivanaqui'erieca yü'ütama, Cürisitu mütvanaqui'eripaü memüyutixexeüriva, müyuyetuapaü mümierienicü vahesie mieme. ²⁶ Yuhesie mieme müvapatacü müpaü tiniuyurieni, va'itietü hacü niuquicü. ²⁷ Müpau pütiuyuri yücümana, yühüxie müvati'uitüanicü memüyutixexeüriva visi me'ananeme, mecaheucuyüvime, mecaheuviviravime, sepa tita müpaü müti'ane, masi memüpasiyacü püta vahesie mücarahüivanicü. ²⁸ Yaxeicüa neuveveca 'uquisi memüvanaqui'eriecacü yü'ütama, yuvaiyari memütenaqui'eriepaü. Que mü'ane minaqu'erie yü'üya, mücü caniyunaqui'erieca. ²⁹ Tevi hasuacu püca'i'uxie yuvaiyari, masi piveriya piquemaritüa. Cürisitu yaxeiçüa püvayurie memüyutixexeüriva, ³⁰ vaiyarieya memühümeçü. Vaiyarieya 'umeyarieya tepühüme tame. ³¹ Que maine, 'Ayumieme tevi püyupata, yuquemasi yuvarusi vahesüa püeyani, yü'üyasie pütiviya. Memüyuhutacai xei vaiyari mepacüne meyuxevitü. ³² 'Icü niuqui masi canitürücaüeni, sepa mü'aviesiecai. Cürisitu hepaüsita memüyutixexeüriva vahepaüsita nepaine. ³³ Mericüte xemeta yuxexuitü yunaitü yü'ütama xequenivanaqui'erieca xemüteyunaqui'eriepaü. 'Ucari meta, mequetevareuyehüvirieca yücünama.

6

1 Türi xequeniva'enieca yu'uquiyarima Ti'aitamesie xeteviyatü. Müpaü xüca xeteyurieca püheiserie. 2 Quetinivareuyehüvirieca 'aquemasi 'avarusi que maine, mücü 'aisica canive emetüni. Müpaü paineta quename tixaütü tipitüarieni, müpaü haitü, 3 Müpaü petiyurienetü 'aixüa pepü'itüarieni 'epepüreutevini cuiepa, haitü.

4 Xemeta xemüva'uquiyarima xepücavahaxüatüaca yütüriyama. Masi xequenivaveriyani xeteva'uquütüatü xevara'imaiyatü que müreuyevese yamütüiyurienicü Ti'aitamesie tiviyatü.

5 Te'uximayatamete xequeniva'enieca müme memüxecusiyarima cuiepa, xeheumamatü xe'utüyüüacatü. 'Aixüa 'iyaricü xete'uximayatü, Cürisitusie mieme masi xecateni'uximayacacuni. 6 Vahüxie xeicüa xepücate'uximayaca teüteri xevanaqui'arütüanique. Masi Cürisitusüa miemete te'uximayatamete xemühümeçü, yu'iyaricü yaxequeteneyurieca tita müтинаque Cacaüyari. 7 Xeyuvaüriyatü xequetene'uximayaca, que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayapaü xeyüatü, teüteri vahesie mieme pücatixaü. 8 Müpaü xequetenemaica, yuxexuitü 'aixüa que memüteyurie, müpaü mecatenip-itüariecuni Ti'aitame yativapitüacacu, sepa te'uximayatamete memühüme, sepa memüyünü'a.

9 Xemerita xemüvacusiyarima, yaxecüa xequenivayurieca. Xequeteneuhayeva xevamarivecatüatü, müpaü xetemaitü, que mü'ane müvacusiyari müxecusiyari 'axeicüa, mücü taheima pacave Ti'aitametütü, yücü pücativaxeiya teüteri.

Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima

10 'Imatüriece ne'ivama, Ti'aitamesie xeteviyatü xequetenürücaritarieca, que mü'ane mütürücaüye xetürücariyacacu. 11 Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima, mücücü xequeneyucuha'arütüaca cuyacü, xemüyüvavenicü xemütü'ucacü xecacuyuitüarietü Cauyumarie 'irümarieyasata. 12 Tameri teüteri tevaraye'unietü tepücatacuitüve. Masi te'aitamete, heiserie hexeiyamete, müme memüte'aita 'ena yüvipa naisarie cuiepa, 'iyarite memüyucuitüve tita 'axa müti'anesie mieme muyuavisie memuyave, müme tevaraye'unietü püta tepücatacuitüve. 13 'Ayumieme xequenanu'üi Cacaüyari cuyaximama vatepüa naime. Mücücü xecaniyüvaveni xemeye'uniecacü sepa tucari 'axa mü'ane, xecaniyüvavecuni xemütü'unicü xecacuyuitüarivatü, naime xe'aye'atüame. 14 'Ayumieme 'axequeteti'uca 'aixüa. Cuya que mürayühüa, xemeta tita yuri müraïne xequenecuxatani. Cuya tepüa que müranacatü yutavie capa 'uaxienicü, xemeta heiseriemecü yaxequetenecahunü. 15 Yucacaisie que müreuquexüa, xemeta xequeneyucuha'arütüaca niuqui 'aixüa manuyünesie xeteviyatü, 'aixüa que temütexeyarie manuyünesie. 16 Mücü meta, 'eyeume que müracaxu'u cümana müyucunarüma, xemeta yuri xequetene'erieca. Müpaü xepüyüvaveni xemütünicü naime 'axa mütiuca'iyari 'ürütüya mütaivave. 17 Cuya yumu'usie tepüa que müranaquesa, xemeta müpaü xequetenemaica, xemutavicueisitüariecü. 'Ixipara que müracue'e, Cacaüyari niuquieya xehexeyiatü xequeneyucuitüveni, 'Iyari que mütiyumiene mücücü. 18 Naimecü xequeneyunenevieca xequenevavirieca. Yuheyemecü nenevieri xequenepitüaca 'Iyarisie xeteviyatü. Müpaü xemüteyuriecacü, xequeneyühütüaca, yemecü xepücatehayevani xe'ivavirietü Cacaüyari yunaime teüterimama vahesie mieme. 19 Nehesie miemeta xequeneyunenevieca, niuqui nemüpütüariecacü quepaucua nemütüani, nenefatuatü nemihécüatanicü tita müti'aviesiecai

niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita. ²⁰ Mücüsie mieme necaniniucametüni sepa tepüacü nemanutahüiya. Xequeneyunenevieca nemünetatuanicü niuquisie mieme, que müreyeveve nemütaniunicü.

Vaürisica que mütivareutanü'airixüa

²¹ Yaxemütemaicacü xemeta que nemüranayemie que nemütiyuriene, naime yacatinixetaxatüamücü Tiquicu. Mücü canita'ivatüni teminaqui'erie. Ti-parevivame yamüticamie canihücütüni Ti'aitamesie mütiyiya.

²² 'Ayumieme xehesüa nepenunü'ani yaxemütemaicacü que temüte'anayecü, xe'iyari mütuicariecacü.

²³ Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisituta xüca mevap-itüaca 'ivamarixi memüca'uximatüariecacü yu'iyarisie, xüca mevapitüaca memüyunaqui'eriecacü yuri mete'erietü. ²⁴ 'Aixüa mequete'u'iyarini müme yuheyemecü meminaqui'erie Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu vahesie mieme yunaime vahesie mieme.

PIRIPUTARI

Que Mütivarunü'airi Papuru

Väürisica

¹ Papuru Timuteumatü tecanixevaüritüaca, te'uximayatamete tehümetütü Cürisitu Quesusisie mieme. Yunaitü Cacaüyarisie mieme xemupasie Cürisitu Quesusisie xeteviyatü Piripusie xemütama te'üviyamete tepareviamete, yunaime tecanixevaüritüaca. ² Cacaüyari mütä'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Papuru que mütiyuneneviecai yuri memüte'erie vahesie mieme

³ Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari quepaucua nemüxeha'erivani. ⁴ Quepaucua nemivavirie yunaime xehesie mieme, nenetemavietü necaninenenevieca neheyemecü. ⁵ Pamüpariyusi necanipitüaca xeme tame temütaxevicü hicü tanaitü niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü yaxaicüa matüaripaü. ⁶ 'Ipaü yuri netini'erieca, que mü'ane misütüa xecuyuitüvatü 'aixüa xemüteturiecacü, mücütütü catinaye'atüamücü tita mütiyuriene tucari 'aye'ayu quepaucua Cürisitu Qesusi munuani. ⁷ Caniheiserietüni 'ipaü nemütinemaicacü yunaime xehepaüsita, nemüxenaqui'eriecü 'aixüa 'iyaricü. Xeme neta tanaitü tepütaxevi tetemaitü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari, ne'anutahüyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme ne'utaniucacacu ne'ihecüatütü niuqui que mütiheiserie. ⁸ Cacaüyari catinihecüatani que nemütixexeyamücü yunaime, Cürisitu Qesusipaü netinemaitü. ⁹ 'Ipaü necatininenenevieca, xeme masi yemecü xeteyucanaqui'erietü xemacü necü heiseriemecü xetemaivavetü, nai xetemaitü que müreyevese yaxemüteturiecacü, ¹⁰ xemüyüvavenicü xemipatacü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane que xemüte'imate. Müpaü xeteyurieyu, tucari 'aye'ayu quepaucua Cürisitu munuani canimasiücücämücü que xemücateseviximarieca, xehesie que mücarahüivani. ¹¹ 'Ana heiserie xecanipitüariecacuni, que mütiyupitüva Qesusi Cürisitu. 'Ana mücücü visi 'anetü canayeitüariemücü Cacaüyari, 'aixüa catinixaxasivamücü hepaüsitana.

Xüca ne'ayeyurini Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü, que mutayü

¹² Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu que nemüranayetüa hepaüsita, müpaü xemütemaicacü, 'aixüa puyü masi vaüca mü'enierienicü niuqui 'aixüa manuyüne. ¹³ Yunaitü cuviyexunu quita miemete hipatüta yunaitü müpaü mepütehetima quename Cürisitusüa nemiemetütü ne'anutahüiya. ¹⁴ 'Ivamarixi 'esivatücacu yunaitü menesih'erivatü que nemüranutahüiya, Ti'aitamesie meteviyatü mecaniyuvaüriyani masi vaüca Cacaüyari niuquieya memücuxatanicü mecaheumamatü meyutatuatü.

¹⁵ Hipatü siepüre 'asita me'ütesatü meyucuicutü mepütécuxata Cürisitu hepaüsita, hipatü püta 'aixüa mete'u'iyaritü mepütécuxata. ¹⁶ Müme menesinaqui'erietü mepütécuxata müpaü metemaitü, ne niuqui 'aixüa manuyünesie mieme nemutaniucacü, 'ayumieme nepüyüne. ¹⁷ Hipatü püta mepütéhecüata Cürisitu hepaüsita mevara'ivavatü hipame, va'iyari cayuxevicacu. Que memüteturie, müpaü mepütécu'eriva, masi vaüca nepü'uximatüarieca ne'anutahüiyatü. ¹⁸ Sepanetü que memüteturie, Cürisitu

canicuxaxasivani. Ne 'ayumieme nepūnetemavie, sepa memūtecuxata yacū zeicūa meyūatū, sepa yuricū meyuvaūriyatū memūyūa.

Mūcū meta, nepūcatihayevani nenetemavietū. ¹⁹ Mūpāū nepūtimate, 'icū naitū 'aixūa pūyūni nemūtavicueisitūarienicū xeyuneneviecacu xeme, Quesusi Cūrisitu 'iyarieya nesituicacacu. ²⁰ 'Ipaū yemecū yuri nepūti'erie neta'icuevatū, 'uxa'atūni varie nepūcatevijasitūarieni. Masi Cūrisitu que mūtive'eme canimasiūcūcamūcū yaxecūa meripaipāū. Menesixeyatū nevaiyarisie que nemūtiuyeica nenetatuatū, teūteri mūpāū mecatenimaicacuni sepa nemayeyurini sepa nemumū. ²¹ Sepa nemayeyuri, Cūrisitu 'aixūa canicuxaxasivamūcū. Sepa nemumū, masi 'aixūa caniyūmūcū. ²² Nevaiyarisie ne'uyeicacacu xūca tixaūtū tiutixuavere neti'uximayacacu, quesū yūni. 'Asinepūcatimate que mū'ane masi 'aixūa mūyūniqueyu. ²³ 'Esimacuyeva nepūyūane. Nepūnevaūriya nemūyemiecū Cūrisitumatū mana nemeyeicanicū. Mūpāū masi 'aixūa pū'aneniqueyu. ²⁴ Perusū xehesie mieme caneuyeveca masi nemūnehayevacū 'ena nevaiyarisie netiviyatū. ²⁵ Hicūrixūa nepūretima que nemūtiyurieni, mūpāū necatinimaica nemūnehayevanicū. Yunaime xehesūa necaninehayevamūcū nexeparevietū masi vaūca xemūyūvavenicū, xemūyutemamaviecacū yuri xete'erietū. ²⁶ Mūpāū xūca netiyurieneni, Cūrisitu Quesusisie xeteviyatū yemecū xepūyūvaveni 'aixūa 'ane xemūtemaiecacū xenesiha'erivatū, quepauca xehesūa nemunuani tavari.

²⁷ 'Ipaū zeicūa xequeteneyurieca, que mūreyevece yamūtiyurienenicū heixeyatū niuqui Cūrisitu hepaūsita 'aixūa manuyūne, mūpāū xequeteneu'uvani cuiēpa. Xūca mūpāū xeteyurieca, sepa xehesūa nemeyeicani nexexeyatū, sepa tevapai nemeyeica xehepaūsita ne'eatū zeicūa, mūpāū necatinimaicamūcū xemūsesetūyenicū 'iyari xehexeyatū mūyuxevi, yaxecūa xetecu'erivatū yunaitū xemūyucuitūvecū capa xe'unavaiyarienicū titasie yuri xemūte'erie niuqui 'aixūa manuyūne que maine, ²⁸ xepūca'utiyyūacani quepauca mūme memūxe'aye'unie memūxemariutani. Mūpāū xeteyurietū 'inūari xenacūnicuni vahepaūsita, que memūteheuyexūriyani. Xemeta yuhesie mieme 'inūari xepacūne que xemūtetavicueisitūarieni Cacaūyari xetavicueisitūayu. ²⁹ Cūrisitusūa xemūmiemetecū xepupitūarie yuri xemūte'eriecacū hesiena, masisū cuxi xepupitūarie xemūtecuinitūarieni hesiena mieme. ³⁰ Yaxeicūa nehepāū xequeteneyucitūveni hicū, que xemūnetexeyacai yanetinemiene, hicūta que xemūte'enana quename yanetinemiene.

2

Cūrisitu tixaūtū catihūcūtūtū que mūrātūa, 'arique ve'eme que mūrātūa

¹ Caniyuritūni, Cūrisitusie teveiyatū tecanituicarieca tecaninūtūarieca que temūtetacanaqui'erie, 'Iyarimatū tecanitaxevini tanaitū, tenenitacanenimayaca que temūte'u'iyari. ² 'Ayumieme nepaine, xūca mūpāū 'aneni, xeque-nenaye'atūa xenesitemavieriyatū. Yaxeicūa xequeteneyumaica, yaxecūa xequeteneyucanaqui'erieca, yuhepāū xequetenecu'erivani, xequeneyuvaūriyani yu'iyarisie xemūyuxevinicū. ³ Hipame xeara'ivacutū xepūcayūaca, teūteri xehepaūsita 'aixūa memutiyuanenicū zeicūa xepūcayūaca. Vavemete masi xequeniva'erieca hipame, xeme pūta tixaūtū xecatehūmetūme xe-que-neyu'erieca yūcūmana. ⁴ Yuxexuitū xeme xepūcatecuvautūveni tita xehesie mūtimieme zeicūa. Tita hipame vahesie mūtimieme pūta xequetenecu-vautūveni.

5 'Ipaü xequeteneyumaica yu'ivama xevara'erivatü que mütiyumate
Cürisitu Qesusisie tiviyatü.

6 Cacaüyari que mü'ane,
Mücü yaxecüa pü'anecai.
Peru müpaü pücaticu'erivacai
Quename 'aixüa yüniqueyu
Xüca Cacaüyaripaü ve'eme
'Ayuyeitüanique,
Sepa müyüvecai.

7 Catiniuhayeva
Heiserie hexeyiatü
Que mü'ane vaüriyarica
Müti'uximayapaü 'anetü
Nayuyeitüani.
Teüteri vahepaü 'anetü
Nayani.

8 Mericüsü
Xeiyarietü
Tevipaü 'anetü
Tixaütü catihücütütü
Canayuyeitüani.
Yacatinicamecaitüni
Sepa mumü,
Curuxisie caniumierieni.

9 'Ayumieme Cacaüyari
Ve'eme caneyeitüani.
Canipitüani
Visi mütimarivanicü
Que mü'ane mühücü
Hipatü que memücatemarivapaü.

10 'Uxa'atüni varie
Quepauca Qesusi
Mütahüavarieni
Que mü'ane mühücü,
Müpaü que mütimariva
'Anä yunaitü
Mecanicatunuma'uicuni
Nenevieri mecanipitüacuni
Taheima memütama
Cuiépa memütama
Cuietüa memütama,

11 Yunaitü
Mecaniyutahecüatacuni,
Que memütehejitima
Qesusi Cürisitu
Quename Ti'aitame hücü,
Me'utiyuatü.
'Ana 'aixüa canicuxaxasivamücü
Cacaüyari müta'uquiyari.

Cuiépa memütama que temüevahecüatüa

12 Xemeta nenaqui'erima, müpaü nepütixetahüave, yuheyemecü yaxetenic-
ahucaitüni xehesüa neheycacacu. Hicü tevapai neheycacacu masi
vaüca peuyevese yaxemütecahunicü Cürisitupaü. Yaxequeteneyurica que

müreuyevese yaxemüteyuriecacü mexi xetavicueisitüariexime, peru xeheumatü xe'utiyüyacatü. ¹³ Cacaüyari canihücütüni que mü'ane yamütiyuriene xesata, xecuyuitvatü xemüyuvaüriyanicü, 'arique meta yaxemüteyuriecacü. Que mütxecuyuitüva yacatiniyümücü que mütinäque.

¹⁴ Müpaü nai yaxequetenecahuni, xecaniuquixietü niuqui xecaxütatütü. ¹⁵ Müpaü xeteyuriecacu, xehesie pücarahüivani, xepüca'inüca tita 'axa müti'ane. Masi Cacaüyari nivemama xecanacünicuni, xepücaseviximarieca teüteri vasata xe'u'uvatü va'iyari mütütuni memeyexüri. Vasata xe'u'uvatü xecanivahecüariviyani, xuravesixi que memütehecüarivie cuiepa.

¹⁶ Niuqui xecanexeyani varanutanieritüvame. 'Ayumieme 'aixüa 'ane netinimaicamüci nexeha'erivatü quepaucua tucari maye'ani, quepaucua Cürisitu munuani. Xehesie catinimasiücücamücü 'ana, xüanacüa que nemücatiunanausa xüanacüa que nemücati'uximaya. ¹⁷ Xeme yuri que xemüte'erie, Cacaüyari xecanayexeyia yaxaicüa que mü'ane mavari müvevi meixeyipaü yucacaüyari. Hesiena mieme xeteni'uximayaca. Xüca ne'umierieni müpaü yuri xemüte'eriecacü, nexuriyacü xüca xemavari 'uxurimarieni, mücücü necaninaqui'acamücü. Xeme yunaitü que xemüteyutemamavie, ne xehepaü necaninetemavieca. ¹⁸ Mericüte xemerita yaxaicüa xequeneyutemamavieca, 'axaicüa temütatemamaviecacü.

Timuteu 'Epapüruritu que memüteyurieniquecai

¹⁹ Ti'aitame Qesusisie netiviyatü 'ipaü nepüticu'eriva, yareutevitü xehesüa nepenunü'ani Timuteu, ne'iyarisie nemütürücariyarienicü neretimaime xehepaüsita. ²⁰ Xeime nepücahexeyia hepaüna tiuca'iyarime, mücü xEICÜa 'aixüa 'iyaricü caniyu'iyaritüacamücü xehesie mieme. ²¹ Hipatü yunaitü tita vahesie mütimieme xEICÜa metenicuvautüveni, tita Cürisitu Qesusisie mütimieme mepücatecuvautüve. ²² Xeme xepimate 'iya, que müti'inüasie que mütimasiücü, xepütemate nehamatü que müti'uximaya niuqui 'aixüa manuyüne tetecuxatacacu, ranive yuquemasiatü müti'uximayapaü. ²³ 'Ayumieme 'ipaü nepüticu'eriva, nepenunü'ani cuitü neretimaime que mütiyüni nehepaüsita. ²⁴ Ti'aitamesie netiviyatü yuri nepütü'erie cuitüva nemüyemiecü neta.

²⁵ Müpaüta netinicu'erivani, peuyevese ta'iva nemanunü'anicü xehesüa 'Epapüruritu. Mücü nehamatü catini'uximayaca, tahamatü tecanicuyaxitüni. Xeme xecaneiyenü'ani nehesüa münesipareviejacü que müreyevecai. ²⁶ Yunaima nixexeyamücüni, niyuhiveriecaütüni xemu'enanacü que müticuyecai. ²⁷ Tasüari catinicyecaitüni, 'esivatücacu caniumüni. Masi Cacaüyari nitinenimayata, 'axaicüa nesinenimayatü neta, capa nenetihiverieme tavari nenetihiveriecacü. ²⁸ 'Ayumieme necaninevaüriyani nemenunü'anicü xemüyutemamaviecacü xeme tavari xe'ixeyiatü, neta necanehivierietü nemayanicü. ²⁹ Hicüri xequeneutanaqu'erie Ti'aitamesie xemüteviyacü, vaüca xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Müya memü'anene vavemete xequeniva'erieca. ³⁰ Cürisitusie mieme ti'uximayatü caniumüni tüma. Yücümana caniyucuerivayuriejacaitüni meye'atüanicü que müreyevecai xemünesiparevieniquecaicü.

3

Heiserie nepexeyia que mütivaiyacü

¹ Mücü meta ne'ivama, xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari 'ipaü netixe'ütüirietü, nepünevaüriya, niuquicü nepüca'uxive. 'Aixüa caniyümücü masi xehesie mieme xecueriva'anenecacu.

² Xequeneyucuerivayurieca müme nemüvaxatacai 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme süicüri vahepaü memüca'itiyatüca, müme vahepaüsita. Xequeneyucuerivayurieca que memütexe'inüaritüacu vitequiyacü. ³ Tame püta Cacaüyari 'inüarieya tepexeiya, tame püta tepühüme Cacaüyari temayexeiya 'Iyari que maine. Tame taheyemecü tecaninaqui'aca Cürisitu Qesusisie temüteviyacü. Mücü meta, yuri tepücate'erie herie miemesie. ⁴ Müme que memü'anene herie miemesie yuri memüte'erie, neta müpaü necani'neni. Xüca xevitü müpaü ticu'erivani quename yüve herie miemesie yuri müti'eriecacü, ne masi necaniyüveniqueyu. ⁵ Ne'utinuiyacü 'atahairieca tucarisie necani'inüasieni Huriyusixi vaxitequiyacu. 'Ixaheri teüteriyari vahesie Venicamini nuivariyarisie necaniyeyani. Hepürayu teviyari necanihücütüni Hepürayusixi vahesie nemüyetüa. 'Inüari niuquiyarisie que nemütiviycacai, Pareseu necanihücütücaitüni. ⁶ Que nemütinevaüriyacai yaneticamietü, necanivataveviyacaitüni memüyutixexeürivacai. Heiserie que nemürexeyacai 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü, nehiesie pücarahüivacai yemecü. ⁷ Perusü Cürisitusie nemütiviycacü müpaü nepütinemat, mücü nai netiniutatümaiya, naime cümana 'aixüa nemü'itüarieniquecai. ⁸ Mücü meta, sepa que mütitita, naitü tiniutatümayarieni que nemütixeiya, müpaü nemütinematécü, masi yemecü 'aixüa necani'itüariemücü ne'imaitü neti'aitüvame Cürisitu Qesusi. Mücüsie nemümiemecü 'ari naime netiniutatümaiya. Sepanetü, mücü naitü xasi xeiçüa canihücütüni que nemütixeiya. Necaninevaüriyani masi Cürisitu nehexeiyaü nemayanicü, ⁹ hesiena netiviyatü yanepütixeiyariecaqueyu xeiçüa. Necümana heiserie nepücahexeiya, 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü heiserie nepücanepitüa necümana. Masi heiserie que nemürexeyia, Cürisitusie yuri nemüti'eriecü püta heiserie necanexeyiani, Cacaüyari heiserie que münetipitüa yuri nemüti'eriecü. ¹⁰ 'Ipaü xeiçüa nepütinevaüriya, nemimaicacü Cürisitu, nehiesie nemimaicacü türücariyaya cümana müranucuquetüarie, ne hamatüana temütaxevinicü que mütiucuinxü netimaitü, hepäna ne'anetü nemayanicü mücü que 'anetü matüa 'umierieca. ¹¹ Necanaye'aniqueyu xeiçüa nemanucuquetüarienicü müquite vasata.

Que mütiunanausacai, he'ivanique

¹² 'Acuxi müpaü nepüca'ane, 'acuxi nepüca'aye'ave. Cürisitu Qesusi pünesi'u'axixü, neta nemi'axenicü tita münetimini. 'Ayumieme nepünemexütüa, yanemüraye'anicü. ¹³ Ne'ivama, ne'aye'ame nepücanerie cuxi. Peru siqueresü 'ipaü netiniyuriene, nenetümaiya nesütüa mieme, necaninetatüani masi hicü nemi'axenicü neyeta mieme. ¹⁴ Yanetiunanausatü nepünemexütüa neme'ivacü, Cacaüyari que münetiuta'ini taheima miemecü nemü'ayumiemetünicü Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

¹⁵ Quetapaümetü temüseseüye 'ipaü tequetecu'erivani. Xüca yücü xetecu'erivani, Cacaüyari yacatinixehecüatüamücü. ¹⁶ Que temüte'aye'axüavave, müpaü yatequetecahunü.

¹⁷ Ne'ivama 'axeicüa xequenene'üqueni ne que nemütiyuriene. Tame 'inüari tecanihümetüni. Müme tahepaü memüte'u'uva, müme xequenivaxeyiani. ¹⁸ Yumüiretü que memüte'u'uva, mecaneye'unieca Cürisitu que mütiunierie curuxisie. Vahepaüsita müixa netinixecuxaxatüvacaitüni, hicüta yaxeicüa nepaine ne'utasuatü. ¹⁹ Müme que memüte'aye'axüani, menica'unariecuni xeiçüa. Yuhuca mecanayexeyiani yucacaüyaripaü. Visi me'aneneme

mecaniyuxatani quepaucua müpaü memüyüa que temüteteviyasitüarie. Cuiepa timiemecü xeicüa mecatena'erivani. ²⁰ Tame püta muyuavisie tecaniquiecataritüni. 'Ayumieme tecanicuevieca tasivicueisitüvame Ti'aitame Qesusi Cürisitu 'umamiecü. ²¹ 'Iya yücü 'aneneme caneyeitüamücü tavaiyari. Hicü tixaü tecatehümetütü 'icü tavaiyarisie tecani'u'vani. Peru 'ana yuvaiyaripaü 'aneneme caneyeitüamücü, visi 'anetü que mütiuyeica мүcü. Müpaü tiniyuriemücü yütürüariyacü. Müpaü titürücaüyetü caniyüveni naimе yaticamieme mayeitüanicü, мүcü que müti'aita.

4

Yuheyemecü xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü, que mutayü

¹ 'Ayumieme nepaine, Ti'aitamesie xeteviyatü xecacuyitüarivatü xequeneuti'uti, nenaqui'erima. Müpaü nepütixecühüave nexexeiyamütü ne'ivama nemüxenaqui'erie. Xeme xecanihümetüni xemünesitemavieritüa, xehesie catinimasücüni que nemüreyehüviyarie. Yaxeicüa ve'eme muma que mütiuhanitüariva, neta necanixehexeiyani xeme ne'inüaritüme.

² Neuxei 'Euhuriya, neuxei Sinitique, vaüriyarica necanixepitüaniqueyu yaxeicüa xemütetyumaicacü xeca'ütesatü Ti'aitamesie xeteviyatü. ³ 'Ecü meta nehamatü yuricü pemicuhanane hararu, nepümasitavavirieniqueyu 'ecü pemüvaporeviecacü мүcü 'ucari. Nehamatü 'axeicüa tepütacuitüvecai niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü, Cüremenitimatü hipameta vahamatü nehepaü te'uximayatamete. Müme mepacayasarie quename tucari mehexeiya.

⁴ Mericüte, yuheyemecü xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari nepaine, xequeneyutemamavieca. ⁵ Yunaitü teüteri mequexexeiyani xeca'ayu'eririyacacu. Ti'aitame hura caniuyeicani.

⁶ Xepücayu'iyaritüaca tixaütü hepaüsita. Masi naimecü xeyunenevietü xe'ivavirietü pamüpariyusi xe'ipitüatü, yaxequeteneutahüavi Cacaüyari tita xemüte'ivavirie. ⁷ 'Ana Cacaüyaritütü nixepitüacamücü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü tixepitüatü cani'üviyacamücü xe'iyari, sepa xeme 'asixemücatemate que mütiyüveni mi'üviyanicü. Que xemütetyücühüavesie canixe'üviyacamücü Cürisitu Qesusisie xeteviyacacu.

'Icü hepaüsita xequeteneyücühüaveni, que mutayü

⁸ Mücü meta, ne'ivama, naitü yuri müraine, naitü müreyehüviyarie, naitü mütiheiserie, naitü müti'tiya, naitü visi mü'ane, naitü 'aixüa maine, sepa que mütitita xüca 'aixüa 'aneni xüca 'aixüa ticuxaxasivani, мүcü hepaüsita yaxequeteneyücühüaveni xeme.

⁹ Que xemüte'u'üquitüarie, que xemütetyuiriyarie, que xemünete'u'eni, que xemünete'uxei yanetiyyurienecacu, müpaü yaxequeteneyurieca. 'Ana que mü'ane müxepitüa yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, мүcü Cacaüyaritütü xehamatü caniyeicamücü.

Piriputari que memüte'imicuacai

¹⁰ Ti'aitamesie netiviyatü yemecü nepünetemavie tavari xemisütüacü xenesiha'erivatü. Süricü xepünesiha'erivacai, masi pumavecai xevitü xeme müyüvecai tixaütü mütiyurienicü. ¹¹ Ne nereuyehüatü nepücahaine. Nepü'iyamate ne'iyari 'aixüa müyünicü necümana, sepanetü que nemüranayemie. ¹² Nepü'iyamate tixaü necatihücütütü, vaüca nerexeyiatüta nepü'iyamate. Naimecü yanepüretima nemütahuxanicü nemühacamünicü vaüca nemürexeyanicü tixaütü nemücarexeyanicü nepü'iyamate. ¹³ Naime

necaniquemaca Cürisitusie netiviyatü, 'iya nesitürücariyacacu. ¹⁴ Siepüre 'aixüa xepüte'uyuri nehamatü xeyuxeviriyatü que nemüti'uximatüariecai.

¹⁵ Xeme Piriputari müpaü xepütemate que mütiuyü quepaucua niuqui 'aixüa manuyüne musutüarie cuxaxasivatü, Maseruniya quepaucua nemeyetüa. 'Ana memüyutixexeürivacai mepücanesipareviecai. Mepücanetemicuacai neheixeyatü nemayanicü, xeme xEICÜA xepünetemicuacai. ¹⁶ Tesarunicapai neheycacacu tita nemüreyehüacai xepünete'utanü'airi heiva hutarieca. ¹⁷ Neticuvaunetü tavari yaxemüneteminicü nepücahaine. Nepüticuvaune tita mütixemaquieri püta mayanicü.

¹⁸ Necanitanaqui'erieniri xe'imiquieri naime, cananuyuhayevani. Catinaye'ani tifa nemüreyehüacai, 'Epapüruritu nesi'ü'üitüacu tita xemüteheyenü'a. Que xemüte'uyuri, mücü visi mu'üapaü caninaqui'erivani, mavari münaqui'eriva canihücütüni, caninaqueni Cacaüyari. ¹⁹ Mücü meta, necacaüyaritütü catinaye'atüamücü tita xemüteheuyehüaca hepaüsita naime, vaüca mürexeyacü visi 'aneneme, müpaü que mütimasücü Cürisitu Qesususie. ²⁰ Cacaüyari müta'uquiyari 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqui.

Vaürisica que mütivarunü'airixüa

²¹ Xequenivavaüritüaca Cacaüyari teüterimama yunaime, Cürisitu Qesususie temüteviyacü. Nehamatü memü'uva ta'ivama menixevaüritüaca. ²² 'Ena yunaitü Cacaüyari teüterimama mepüxevaüritüa, müme meta Sesaxisüa miemete cuviyexunusixi.

²³ Ti'aitame Qesusü Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme. Müpaü xEICÜA cani'aneni.

CURUSETARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Ne Papuru, ta'iva Timuteumatü, tecanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Quesusisie mieme, müpaü mütinaquecü Cacaüyari.

² Tecanixevaüritüaca ta'ivama yuri xemüte'erie Curusetari, Cacaüyari teüterimama xemühüme Cürisitusie xeteviyatü. 'Ipaü teputiyuane, Cacaüyari müta'uquiyari Tati'aitüvame Quesusi Cürisimatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Que mütitavaviri Cacaüyari, müvapitüanicü memütemaicaicü 'Iyarisie timieme

³ Tetanenevietü, taheyemecü xehepaüsita pamüpariyusi tecanipitüaca Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu 'uquiyarieya, Cacaüyari hücütüme. ⁴ Teniu'ena yuri que xemüte'erie Cürisitu Quesusisie, que xemütevanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaime. ⁵ Müpaü xeteniyurieca 'amuvecü tita xehesie mieme müti'üviyarie taheima, yaxete'icuevietü. Xeme meripai xeniu'enanani que müti'üviyarie, cuxaxasivacacu niuqui 'aixüa manuyüne que mütivaiaicü.

⁶ Mücü niuqui canixe'uta'axiyani. Naisarie cuipea catinifixuaverirümeni, canitaverirümeni yaxecüca que mütiuyü xehesüa. Niuqui caniusütüarieni 'iya tucarisie quepaucua xemu'enana, quepaucua xemütehetime yuricü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari, ⁷ 'Epapüraxi que mütixe'uta'üquitüa. Mücü tahepaü catini'uximayatametüni, tecaninaqui'erieca, yacatinicamieni Cürisitu parevivameya hücütütü xehesie mieme. ⁸ 'Iya cataniutahecüasitüiya que xemüteyucanaqui'erie 'Iyarisie xeteviyatü.

⁹ Yatetemaitü 'anapai hicüque, tame 'ayumieme tepücatehayeva tetanenevietü xehesie mieme, müpaü tete'ivavirietü Cacaüyari, xemühüpünicü yaxetemaitü tita mütinaque Cacaüyari, naimecü xetemaivavetü, 'Iyarisie timieme xetemaitü naimecü, ¹⁰ 'axemu'uvanicü meta que müreyeveese Ti'aitamesüa miemete memü'uvanicü, xe'inaqui'asitüatü naimecü. Tepivavirie mütiutixuxuaverenicü 'aixüa xeteyuriecacu naimecü, xemütivaverirümenicü que xemüte'imate Cacaüyari.

¹¹ Tepivavirie xemütürücariyarienicü, naimecü xetürücavitü, 'iya que mütitürücaüye marivetü, para xemüyüvavenicü xemüte'uca'enivanicü, 'exemütheutevinicü xecaha'atü, ¹² xeyutemamavietü pamüpariyusi xemipitüacacü ta'uquiyari. 'Iya yüvemete catanayeitüani, tahesie mütinaquenicü tita mütinaqueni Cacaüyari teüterimama vahesie, hecüaripa me'u'uvacacu. ¹³ Cataniutavicueisitüani Cacaüyari, yüriya heiserie mücahexeiyanicü tahepaüsita. Cataniupata, que mü'ane münaqui'erie tati'aitüvame mayanicü, nu'ayatütü. ¹⁴ Mücüsie teteviyatü tecaniuxünarieni, que mütareuyehüviri 'axa temüte'uyuricü.

Cürisitu mumücü, que temüte'upitüarie 'aixüa temütexeyarienicü

¹⁵ Tepücaüyüvave temixeyacü Cacaüyari, peru 'iya cani'üquisicayatüni. Canive'emetüni heiserie hexeiyatü tita mütiunetüarie hepaüsita. ¹⁶ Hesiena tiviyatü, naitü tiniunetüarieni, tita taheima mütimieme, tita cuipea mütimieme, tita temütexeyia, tita temücatexeyia meta, vavemete, müme memüva'uquiyarima, te'aitamete, müme heiserie memexeyia, naitüri tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu. Hesiena mieme tiniunetüarieni. ¹⁷ 'Iya

'acaniyueicacaitüni tixaütü catinetüarievacacu cuxi. Naitü catiniyuxevini 'iyasie tiviyatü. ¹⁸ Mücü meta, tame temütatixexeüriva tevi vaiyarieypaü te'anenecacu, 'iya canitamu'utüni, tisetüvame hücütütü. 'Iya müquite memanucu'uni vaxexüacame canihücütüni, naimecü ve'eme mayanicü. ¹⁹ Cacaüyari que mütiyuvaüriya, naitü que 'anetü mehücü Cacaüyari, mücü Cürisitusie 'acaniüveni. ²⁰ Müpaüta tiniyuvaüriya, mipatacü naime Cürisitu yatiyuriencacu, para naitü 'aixüa mütixeyarienicü 'iya que mütixeyia. Curuxisie yuxuriya que mütiutayeuri, pipitüa tita cuiepa mütimieme tita taheima mütimieme hamatüana 'aixüa memütexeyianicü.

²¹ Xemeta 'anapai xepüyupatacai xaüsie miemete xe'ayuyeitüatü. Que xemütexücühüavecai, xecani'uxive'eriecaitüni mexi 'axa xeteyuriecäi. Hicürixüa 'aixüa xetexeyarietü xecanayeitüarieni, ²² 'iya tevitütü yuvaiyarisie mumücü. Müpaü tiniyurieni müxe'aye'atüanicü Cacaüyari hüxie, hesiena mieme xepasiecacu, xecaseviximariécacu, xehesie carahüivacacu. ²³ Müpaü catiniyümücü xücate xeyuhayeva yuri xete'erietü, xetesariya türücaüyecacu xehetüa, xeseiriyarietü xecacuyaximetü, masi xe'icuevietü tita mütixata niuqui 'aixüa manuyüne. Xecani'enieni 'iya niuqui, canihécüasieca naisarie que müranetüarie muyuavitüa. Ne Papuru nenihüritüarieni hepaüsítana.

Papuru que mütiuhüritüarie nuivarite vahesie mieme

²⁴ Hicüsüari ne necaninetemavieca sepa nemü'uximatüarie xehesie mieme. Necaneye'atüani tita müreyevese nemü'uximatüariecacü, Cürisitu que müti'uximatüarie. Nevaiyarisie müpaü netiniyurienei 'iya vaiyarieyasie mieme, memüyutixexeüriva mehümetücacu. ²⁵ Ne vaparevivame necanayani, Cacaüyari que münetiuhüritüa xehesie mieme, 'aye'arücamecü nemüticuxatanicü Cacaüyari niuquieya. ²⁶ 'Iya niuqui cani'aviesiecäitüni. Tucari manucatüasie pücamasiücücai, teüteri quepaucua memanuticü müpaü mepücatemaicai. Masi hicü masiücütü canayani, Cacaüyari teüterimama müpaü memütemaicacü. ²⁷ Cacaüyari niyuvaüriya müpaü mütiva'üquitüanicü müme, vaücavamecü visi que müti'ane 'icü niuqui mü'aviesiecai, que mütimarive nuivarite vasata. Cürisitu xehesie catüniviyaní, 'ayumieme xecanicuevieca visi müti'ane. Mücü canihücütüni niuqui mü'aviesiecai.

²⁸ Tame tecanihecüatani Cürisitu, que temütévacu'imaiya yunaime teüteri, que temütéva'üquitüa yunaime teüteri tetemaivavetü naimecü, temüvaraye'atüanicü yunaime teüteri me'aye'arücame Cürisitusie meteviyame. ²⁹ 'Ayumieme netinine'uxitüaca, yemecü neti'uximayatü, 'iya türücaüyemecü que münetiyuitüa.

2

¹ Neuyevaca xemütémaicacü vaüca que nemütine'uxitüa xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme meta, hipameta queyupaümetü memücanesixeyavave vahesie mieme, ² va'yari mütuicarienicü, memüyutaxevirecü meyunaqui'erietü, memeuca'unicü yemecü yametemaitü que mütheiserie, memeitimanicü tita Cacaüyari müti'avietacai. Mücü Cürisitu canihücütüniri, ³ hesiena mü'aviesiecü nai que müreucave Cacaüyari, que mütimeate que mütimeave. ⁴ 'Ipaü nepaine, xevitü pücatixe'irüviyani visi tiuniütü xEICÜA. ⁵ Sepa nevaiyarisie xehesüa nemüca'uyeica, ne'iyarisie püta xehesüa neniuyeicani nenetemavietü, nexexeyatü 'aixüa xete'aitüariécame, xesese'ime yuri xete'erietü Cürisitusie.

⁶ Quesusi que xemüteyuetuiriarie Ti'aitametüme Cürisitutüme, yaxeicüa hesiena xeteviyatü 'axequeneu'uvani. ⁷ Hesiena xequeteneviyani cüye que mütiviya yunanayarisie, qui que mütiviya tesariyasie. Heiseriemecü xequeneseiriyarieni yuri xete'erietü, xemüte'u'üquitüariepaü. Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari, vaücava yuri xete'erietü.

Tucari que mürexeya yemecü, Cürisitusie tiviyatü

⁸ Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü xenavanicü, timaivemepaü ticuxatatü, yacü xeicüa fixe'irüviyatü teüteri que memüteyuyetui yuyeyari, hehecuamete cuipea memütama que memüte'üquitüarie, peru Cürisitu que maixe caticuxatatü.

⁹ 'Iya vaiyarieyasie 'acaniuveni naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari. ¹⁰ Xemeta hesiena xeteviyatü xecanaye'axüani. Yunaitü memüte'aita heiserie memexeya canivamu'utüni. ¹¹ Hesiena xeteviyatü xecaniu'inüaritärieni yacütütü, peru ramamacü que mütixiteque pücatixaü. Cürisitu püta que mütixe'u'inüaritä, canixe'upitüani xemütehayevacü yaxeteyurietü teüteri vavaiyari que mütivacuyuitüva. ¹² Quepaucua xemuca'üyarie, hamatüana xepucateuqui. Mücü meta, quepaucua xemuca'üyarie, xecananucu'uitüarieni, yuri xete'erietü quename müpaü tixecuyuitüaniquecai Cacaüyari, yaxeicüa que mürenucuquetüa Cürisitu müquite vasata. ¹³ Sepa xemümüquitetücai xeheyexürüvetü xeca'inüaritärievavetü que xemüteteüteri, 'iya canixe'anutanieritüani Cürisitumame. Catatineuyehüvirieni naima que temütehuyexürüvecai. ¹⁴ Que temüte'ataca'utüa yacütütü 'aitüaricasie yatemütecahunicü, mücü 'utüarica hixüapa 'uvetü que mütatica'unaquecai, Cürisitu neyeitüani heihurieca yacütütü, yucuruxisie 'icürapuximaca. ¹⁵ 'Ixuriqui müye'ipaü nivarevivieni müme memüte'aita heiserie memexeya, vahecüatüatü yunaima vahüxie. Curuxisie 'uyevietü, nivarehapani yu'utüma, vara'ivaca.

Taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani

¹⁶ Xevitü 'ayumieme pücaxexanetani que xemüteca'a, que xemüte'uye'e, que xemüte'ivevie 'ixüarari ya mesa 'ixüarariyari ya 'uxipiya tucari, que xemücate'ivevie nusu. ¹⁷ Mücü tita 'umüramie 'etüriyaya canihücütüni, peru que mü'ane 'umamie, Cürisitu canihücütüni. ¹⁸ Xevitü pücaxetave'erieca, sepa 'iya müyuvaüriya müyu'usiviecacü, sepa müyuvaüriya müvarayexeyanicü Cacaüyari tupirisiximama, sepa vaüca müyu'iyaritä yuheinüsi hepaüsita. Que mü'ane müya mü'ane canihüsierieca, tita vaiyarieyasie mütimieme xeicüa cana'erivani, ¹⁹ tamu'usie cativiyatü. Peru mücü tamu'utütü canihücütüni que mü'ane mütimicua yuvaiyari. Turuyaricü tatayaricü canitaxeviriyani yuvaiyari mütaverecü, Cacaüyari que mütiveriya.

²⁰ Mericüte, Cürisitumatü xüca xe'ucuini, para tavari xemücacuyuitüarienicü hehecuamete cuipea memütama que memüte'üquitüarie, titayari 'aumü 'axete'u'uva cuipea memütama que memütexe'aitüa, ²¹ Tixaü pepüca'icumaüvani 'icü, pepüca'icuaa 'iya, pepüca'imayüani 'icü, que memutiyuane. ²² Mücü naitü canitixümücü mayüiyatücaitü. Xepücateyu'aitüarinüa teüteri que memüte'aita que memüte'üquita. ²³ Que memüteyurie, timaiveme niuquieyapaü catini'enüriücüni, que memütuyumaive'erie, que memüteyu'usiviva, carima que memiyurie yuvaiyari. Peru que memüteyurie, 'asimepücaüvave para memücateha'erivanicü tita vavaiyarisie mütimieme xeicüa.

3

1 Xüca Cürisitumatü xe'anucu'uitüarieni, taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani, haque meca Cürisitu, Cacaüyari serieta 'acaitü, mana timiemecü. 2 Taheima timiemecü xequeneyumaica, cuipepa timiemecü pücatixaü. 3 Xeme xecaniucuiniri. Que xemüte'ayeyuyuri, xecani'aviesieca Cürisitumatü, Cacaüyarisie xemüteviyacü. 4 Cürisitu canitatucaritüni. Quepauca masiücütü mayani, 'anata xeme hamatüana xemasiücütü xecanacünicuni visi müracu'anesie.

Que temüte'u'uvacai meripai, que temüte'uhecuarisarie

5 'Ayumieme müquite xequenayuyeitüaca que xemütecumaüvacai yuvaiyarisie cuipepa timiemecü. Xepüca'icumaüvani que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xepücateyucahive'erieca. Xepücate'ihive'erieca tita 'aixüa mücati'anene, tita mücatixepini. Que mü'ane mütihive'erie tita mücatipinieya, tete 'ayexeiamepaü caniyüanemücü. 6 Müpaü memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari haxüa canivapitüamücü müme yamemücatecahu. 7 Xemeriquepauca müpaü xeteyurietü 'axemu'uvacai 'anapai, yaxecüa yaxecateniyuriecaitüni que memüte'u'uva. 8 Hicü masi xequeteneuhayeva que xemüteyuriecäi naime, que xemüteyuca'uxive'eriecai, que xemüteyuhaxätüacai, 'axa que xemüteyuriecäi, 'axa que xemutiyanecai hipame vahepaüsita, niuqui 'axa manuyüne que xemütexüatüacai yutetacü. 9 Xepücateyu'itaiyani. Xequenehüva mücü tevi müye'i, xecahe'erivatü que xemüteyuriecäi meripai. 10 Mühecua püta xequenacatüqui, xehecuarisarieximetü yemecü que xemüteyuriecäi, xemimaicacü Cacaüyari, xeveviacamepaü xe'ananetü xemacü necü. 11 'Iyasie tiviyatü sepanetü mücüriyecu mühuriyu, sepa mu'inüasie Huriyusixi vaxitequiyacü, sepa müca'u'inüasie, sepa tahepaü mücaniue, sepa müsitiyatana, sepa vaüriyarica müti'uximaya, sepa müyun'a, Cürisitu naitü canihücütüni, yunaima vahesie catiniviyani.

12 'Ayumieme nepaine, Cacaüyari müxe'anuyexeicü, teüterimama xemühümecü, xemünaqui'erivacü, xeteyucananimayatü xequenacüni yu'iyarisie, mühecua xe'anacatütü. 'Aixüa xequeneuyuriecäi, xequenayuyeitüa, xepücateyucatave'erieca, 'axequeteneutevini xecaha'atü. 13 Xequeneyunevieca, xequeteneuyuehüvirieca masi, xüca xevitü 'iniuquimamücüni xeime. Ti'aitame que mütixehueyehüviri, xemeta hepaüna xequeneyüaca. 14 Xe'ixeviriyatü naime, xequeteneyucanaqui'erieca, xemaye'axüanicü. 15 Cürisitu que mütixepitüa yu'iyarisie xemüca'uximatüariyacü, quetixe'aitüaca xe'iyarisie. Xecaniuta'inierieni yu'iyarisie xemüca'uximatüariyacü, xeivaiyari xemühümecü. Mücü meta, pamüpariyusi teypitüvamete xequenacüni.

16 Cürisitu niuquieya xehesie queheycani yemecü, naimecü xetemaivavecacu. Mücücü xequeteneyü'üquitüaca xequeneyutuicani, Cacaüyari cuicariyacü, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyü necü, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyü necü xeteyücühüvetü. Xequeneuticuicani, yu'iyarisie xe'inüavatü Cacaüyari, pamüpariyusi xe'ipitüatü. 17 Naime sepa tita xemüteyurie, sepa xemutiniuca sepa xemütecumaüva, naime xequeteneyuriecäi Ti'aitame Qesususüa xemiemetetütü. 'Iya xepareviacacu, pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari.

Que müreyeveşe yamüvayurienenicü hipame, xüca hecuamecü 'ayeyurini

18 'Ucari xequeniva'enieca yücünama, que müreuyevese Ti'aitamesie xeteviyacacu. 19 'Uquisi meta, xequenivanaqui'erieca yü'ütama, 'axa xepücatevacühüaveni. 20 Türi meta, yaxequetenecahuni naime que memütexecühüave xe'uquiyarima. Ti'aitamesie xeteviyacacu, müpaü püreuyevese. Müpaü xeteyuriecacu, caninaqui'aca. 21 Xeme meta xemüva'uquiyarima, xepücavahaxüatüaca yunivema, capa me'utivaüripienicü. 22 Xeme vaüriyarica xemüte'uximaya, yaxequetenecahuni naime que memütexe'aitüa xecusiyarima cuiepa memütama. Vahüxie xeicüa xepücateyurica vanaqui'eriyacü, xevanaqui'asitüanique teüteri. 'Aixüa 'iyaricü püta xequetene'uximayaca Ti'aitame xeteheuyehüvirietü. 23 Sepa tita xemüturyie, yu'iyaricü yaxequeteneyurica Ti'aitamesie mieme, teüteri vahesie mieme pücatixäü, 24 müpaü xetemaitü, 'apuve yuri cusiyari. Que mütiunaquixü xehesie xemayüitaricü, xehesie catininaquisitüamücü 'iya. Yucusiyarisie mieme xequetene'uximayaca Cürisitusie mieme. 25 Que mü'ane heiseriemecü yamücatiyurienne, mücü catinapiniyariemücü que mütiuyuri. Cacaüyuri yücü pücativaxeyia teüteri.

4

1 Xemeta xemüvacusiyarima, que mütheiserie xequetenivapitüaca te'uximayatamete, yaxaicüa xevayurietü, müpaü xetemaitü, xemeta taheima xemeixeyiacü yucusiyari.

2 Xepücatehayevani xeyunenevietü. Neneviericü xequenayeneniereni, pamüpariyusi xe'ipitüatü. 3 Quepaucua xemüyunenevie, tahesie miemeta xequeneyunenevieca, Cacaüyari quitenie müreyepienicü tahesie mieme, niuqui temütécuxatanicü, tita müti'aviesiecai Cürisitu hepaüsita temütécuxatanicü. Müpaü nemütüyurienecü nepanutahüiya hicü. 4 Xequeneyunenevieca nemihecüatanicü tita müti'aviesiecai, que müreuyevese yanemüticuxatanicü.

5 Xetemaivavetü xequeneyüaca tacua miemete xevacühüavetü. Quepauca xemüyüvave 'aixüa xemütayurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri. 6 Que xemütécuxata, 'aixüa xete'u'iyaritä xequetenecuxatani 'unacü yacütütü, xeniüqui cahamuricacu. Xequeteneyü'üquitüaca quepaü 'aixüa müyüni xemüvata'eyiacü yuxexuime.

Vaürisica que mütiyarunü'airixüa

7 Naime que nemütüyuri catinixetaxatüamücü Tiquicu. 'Iya canita'ivatüni teminaqui'erie, tiparevivame yamüticamie canihücütüni, tahepaü catini'uximayaca Ti'aitamesie mieme. 8 Xemütemaicacü tahepaüsita, xe'iyari mütuicarienicü, 'ayumieme necanenunü'amücü xehesüa, 9 'Unesimumame. Mücüta canita'ivatüni teminaqui'erie, yacatinicamiene, xehesüa miemetütü. 'Uva que mütiyüane naime mecatenixetaxatüacuni.

10 Canixevaüritüaca 'Arisitaricu nehepaü muviyarie. Maricuxita Verunave masuya püxevaüritüa. Xepüte'aitüarie hepaüsitana. Xüca xehesüa nuani, xequeneyunanaqui'eri. 11 Qesusi meta Cusitu müteve nixevaüritüaca. Huriyusixi vasata, 'ime xeicüa nehamatü meteni'uximayaca Cacaüyari 'ena ti'aitatü mayanicü. Mecanenivaüriyani müme. 12 'Epapüraxi xehesüa mümieme canixevaüritüaca, Cürisitu Qesusisie mieme ti'uximayatü. Yuheyemecü xehesie mieme tiniyu'uxitüaca yunenevietü, müpaü 'ufaitü, xemücacuyitüarienicü xe'aye'atü, yemecü xeyuvaüriyatü naimecü que mütiinaque Cacaüyari. 13 Necanihecüataniqueyu, ca'uxetü que müti'uximaya xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme, Hierapuritari vahesie mieme.

¹⁴ Rucaxi canixevaüritüaca tiyu'uhayemavametütü neminaqui'erie, Remaxi meta püxevaüritüa.

¹⁵ Xequenivavaüritüaca 'ivamarixi Rautiseyatari, Nimüpamame, müme memüyyexexeüriva quitana vahamame. ¹⁶ Quepaucua 'icü xapa mütiterüvarienu xehüxie, xequenivaruhüritüa Rautiseyatari memüyyexexeüriva memiterüvanicü mümeta. Rautiseya mieme xapa xequeneterüvani xemeta. ¹⁷ 'Ipaü xequeteneutahüavi 'Aruquipu, Quene'acuerivayurica pemeye'atüanicü 'ahüritüarica, que pemütiuhüritüarie Ti'aitamesie petiviyatü.

¹⁸ Ne Papuru nemamacü neti'utüatü necanixevaüritüaca. Xeque- nena'erivani ne'anutahüiyacame. 'Aixüa quetiüca'iyarini xehesie mieme.

TESARUNICATARI

Mexüacame Xapayari Que Mü'tivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixevaüritüaca Tesarunicatari xemüuyexexeüriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Qesusi Cürisitusieta xeteviyatü. 'Aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tesarunicatari 'üquisica que memüte'acü

² Taheyemecü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari yunaime xehesie mieme, texexatätü quepaucua temütatineneviva. ³ Tecatehayevatü yatetena'erivani que xemüteyurie yuri xete'erietü, que xemüte'uximaya xeteyucanaqui'erietü, que xemüte'uca'eniva xe'icuevietü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, tacacaüyari ta'uquiyari hüxie. ⁴ Neuxei ne'ivama Cacaüyari müxenaqui'erie, tepütemate xemanayexeiariyecü. ⁵ Müpaü tepütemate taniquü 'aixüa manuyüne xehesüa mücanuacü niuquicü xeicüa. Türücariacü püta punua, 'Yari Mütiyupatacü punua, yuricü tetetamaicacu punua. Xeme xepütemate xesata que temü'anenecai xehesie mieme.

⁶ Xeme xetasi'üquetü xenacüne, Ti'aitameta xe'üquetü xepacü. Xepitanaqui'erie niuqui vaüca xe'uximatüaritetüvetü, xeyutemavietü siepüre 'Yari Mütiyupata que mütxetemavieriya. ⁷ Müpaü xeyüatü 'üquisica xenacüne yunaime yuri memüte'erie vahesie mieme, Maseruniyatari 'Acaiyatarita. ⁸ Xehesüa putiraurüca Ti'aitame niuquieya. Cacaüyarisie yuri que xemüte'erie xeme, Maseruniyasie 'Acaiyasie xeicüa pücaticuxasiva, masisü naisarie tinicuxasivani. 'Ayumieme tixaüri pücareuyevese tame temütiniunicü. ⁹ Mümetütü tahepaüsita metenicuxatani quetütü reyü quepaucua tame xehesüa temeta'axüa, que reyü quepaucua ta'aurie xemaxürie, quepaucua Cacaüyarisie xemüte'uviyaxü tetexi xavarucu'erieca, xemüte'uximayacacü Cacaüyari mayeyuri yuricü 'amuyeicasie mieme, ¹⁰ xemicueviyacü Nu'aya taheima macaneni. Cacaüyari yunive nanucuquetüani müquite vasata. Qesusi canihücütüni que mü'ane mütasü'utavicueisitüa haxüa maye'axime mücatasi'axixüanicü.

2

Papuru que mütiyapareviecai Tesarunicatari

¹ Neuxei ta'ivama, xemetütü müpaü xepütemate, xüanacüa püca'uyü quepaucua xehesüa temu'axüa. ² Sepa temüte'ucuinixü xehesüa tecata'axüavavetü cuxi, sepa 'axa temütecühüavarüvagai Piripusie, xeme que xemütemate, tacacaüyarisie teteviyatü tepücamamacai, 'ayumieme tetenixe'utaxatüani Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne cui tete'uxitüaritetü. ³ Que temütexetuica, temeuyexürüvecü temüca'itiyatücacü tepücatecuxata tete'irüvietü, ⁴ masi Cacaüyari que mütatüta'inüataxü temühüritüariecacü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, müpaü püta tetenicuxatani. Teüteri tevatemaviritüacutü tepücatecuxata, que mü'ane ta'iyari müta'inüatane tetemaviritüacutü tetenicuxatani püta Cacaüyaritüme. ⁵ Tame hasuacu visi tete'uniütü 'irümaricü tepüca'yüacai, que xemütemate xeme. Tixaü tepücatehive'eriecai 'avie. Cacaüyari munierixü

yacatinihēcūatani. ⁶ Tepūcatecuvautūvecai teūteri tahepaūsita 'aixūa memutiyanenicū, ni xeme ni hipatū, sepa temūyūvavecai vaūriyarica temūxepitūanicū Cūrisitu nū'arimama temūhūmecū. ⁷ Masisūari xesata tepūyūacai carima tecateyurietū. Sisivame yunivema mūvaveriyapaū teniyūacaitūni. ⁸ Tame yaxeicūa texehive'erietū tenitavaūriyacaitūni temūxeyetuirienicū Cacaūyari niuquieya 'aixūa manuyūne, masisū cuxi tenitavaūriyacaitūni temūxeyetuirienicū ta'iyarita, tanaqu'erima xemacūcū. ⁹ Camūsū ta'ivama, mūpaū xetena'erivani que temūte'uximayacai que temūteta'uxitūacai. Tucaricū tucaricū tete'uximayatū capa tetexe'uxitūanicū ni xeime, tetenixecuxaxatūvacaitūni Cacaūyari niuquieya 'aixūa manuyūne.

¹⁰ Xeme xemunerixū Cacaūyarimatū xetenihecūatani que temūyūacai xeme yuri xemūte'erie xehesie mieme, Cacaūyarisie mieme yatetecahūtū, heiseriemecū teteyurietū, tahesie carahūivacacu. ¹¹ Mūpaūta yaxeicūa xecatenimaica que temūtexetuicacai, va'ūquiyari yunivema mūvatuicapaū, texteuicatū texe'imaayatū yuxexuime, ¹² texehūritūatū 'axemu'uvanicū que mūreuyevese 'amuyeicanicū Cacaūyarisie mieme. Mūcū canixe'inieca 'axemu'uvanicū 'iya tixe'aitūacacu, mūxe'inie visi xe'anenētū xemayeitūarienicū hepaūna.

¹³ 'Ayumieme tameta tecatehayevatū pamūpariyusi tecanipitūaca Cacaūyari 'icūcū, quepaucua xemitanaqu'eri Cacaūyari niuquieya xetasi'u'enieca, teūteri vaniūquū xe'erietū xemūca'itanaqu'ericū, yuricū Cacaūyari niuquieya que mūtihūcū pūta xemitanaqu'ericū. Mūcū canixecuyuitūvani xeme yuri xemūte'erie. ¹⁴ Xeme ta'ivama, te'ūquemete xenacūne xeva'ūquetū mūme Cacaūyarisie mieme memūyutixexeūriava Cūreya cuieyarisie Quesusi Cūrisitusie memūteviya. Xeteniucūine xeteūterima mexe'uximatūacacu vahepaū, yaxeicūa Huriyusixi memūva'uximatūacaipaū mūme. ¹⁵ Huriyusixi Ti'aitame meniumieni Quesusi, menivarucūni Cacaūyari texaxatametamata. Mepūtasi'anuyexūri tame. Mepūca'inaqu'aritūa Cacaūyari mepūvaraye'unie yunaime teūteri. ¹⁶ Mepūcatasitaunie temūtevacūhūavenicū mūme memūcahuriyusixi memūtavicueisitūarienicū. Mūpaū mecateniyurieni yuheyemecū memeye'atūanicū tita 'axa memūteyurie. 'Imatūrieca haxūa nivarū'axixūani mūme.

Papuru que mūcativateūtacai memūyuyexexēūrivacai

¹⁷ Masi ta'ivama, tame sepa yapaūmexa xemūtasinutuita tahūxi teca'utinenierēcacu peru ta'iyarisie xecatasinutuitatū, masi cuieni mieme tenitamexūitūacaitūni temixeyacū xenierica, cui texehive'erietū. ¹⁸ 'Ayumieme xehesūa tepeucūnicucai. Ne Papuru heivari tavarita nepeuyeimūcūcai, peru Cauymarie pūtasinenacai. ¹⁹ Tita tetecuevie, titacū tetetatemamavie, titacū 'aixūa tetetacūhūaveni tahepaūsita, muma manamana 'aixūa mūtiyūcūhūavepaū, Tati'aitūvame Quesusi hūxie 'aixūa tetetacūhūavētū quepaucua munuani. Xemeri xecatehūme. ²⁰ Xeme xecūmana visi tetenixeyarieca, xeme xecatanitemavieritūaca.

3

¹ 'Ayumieme tecate'uca'enivatūri, 'aixūa tetenitamaicaitūni 'Atenasie temūcū'erivacū taxaūta. ² Timuteu tenenū'ani. Mūcū canita'ivatūni, Cacaūyari caniparevivameyatūni, tahamatū catini'uximayaca niuquū Cūrisitu hepaūsita 'aixūa manuyūne ticuxatatū. Teneinū'ani mūxeseiriyanicū mūxevaūriyanicū yuri xemūte'eriecacū 'aixūa, ³ ni xevitū mūcacunuitūarienicū xe'uximatūariēcacu hicū. Xemetūtū mūpaū xepūtemate, tepucayasari

'uximatüaricacü. ⁴ Xehesüa te'u'uvatü, yacatiyüvecacu cuxi, müpaü tetenixe'utahüave quename te'uximatüaricaquecai. Müpaü tiniuyüni, müpaü xetenimaica xeme. ⁵ Nesü 'ayumieme necatiuca'enivatüri nepüretanü'a yanemüretimanicü yuri que xemüte'erie, cauca tiyu'isipavame xeta'isipave neticu'erivatü, cauca xüanacüa 'ayani tete'uta'uxitüacu neticu'erivatü.

⁶ Hicürixüa Timuteu xehesüa heyeyaca tahesüa caninuani. 'Aixüa catatiniutahecüatüani yuri que xemüte'erie, que xemüteyucanaqui'erie, 'aixüa que xemütatecu'eriva, yuheyemecü xetasixeiycatü tame temüxexeiycupaü. ⁷ 'Ayumieme teniutuicarieni xehepaüsita yuri xemüte'eriecü ta'ivama, sepa temüteuyehüva temü'uximatüarie naimecü. ⁸ Hicüsüari tenayeyuyurini xüca 'axe'uti'uca xeme, Ti'aitamesie xeteviyatü. ⁹ Queri teteyüvave temütehepinirieni Cacaüyari pamüpariyusi te'ipitüatü xehepaüsita, temavierica xemütasi'upitüacü vaücavame tacacaüyari hüxie. ¹⁰ Tucaricü tücaricü panuyuhayeva ta'ivaaurica, te'ivaviriecacu temixeiycacü xenierica, temüxe'aye'atüirienicü tita müreuyevese yuri xete'eriecacu.

¹¹ Mücütütü Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi müta'ti'aitüvame, xüca 'aixüa 'iyurieni tahuye xehesüa temeta'axüanicü. ¹² Xemeta xüca Ti'aitame xeve'eriyani xeteyucanaqui'eriecacu, xenaqui'eriyani manuyuhayevanicü xeyunaqui'eriecacu yunaitü, xevanaqui'eriecacu yunaime, yaxecüa que temütxenaqui'erie. ¹³ Müpaü xeyüacacu, xe'iyari caniseiriyariemücü, xehesie carahüivacacu, xemeta Cacaüyarisie mieme xepasieyu Cacaüyari müta'uquiyari hüxie, quepaucua munuanü Tati'aitüvame Quesusi yunaime Cacaüyarisüa miemete vahamatü.

4

Que mütiuyeicani Cacaüyari münaqui'acacü

¹ Imatürieca ta'ivama tepüxetavaviri, Tati'aitüvame Quesusisüa temiemetetütü tepüxetuica 'axemu'üvanicü que xemütehetima tame tetexecuxaxatüvacacu que müreuyevese 'axemu'üvanicü xeminaqui'aritüanicü Cacaüyari, müpaütütü cuini mieme 'axemüte'u'üvanicü, 'axemüte'u'üvapaü.

² Xeme xepütamate que temütexe'uta'aitüa Ti'aitame xemu'üpasienicü. 'Ayumieme xepücavacamaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna. ⁴ Xeme yuxexuitü xequetenemaica xemüvaravitücünicü yü'üya, Cacaüyarisie mieme xepasietü, ve'eme xe'erietü, ⁵ xecateyucahive'erietü que mütxixenaque xecüa, nüvarite Cacaüyari memücamate vahepaü. ⁶ Xepüca'anuyehaitürüveni, xepüca'icuamana yu'iva que xemüteyurie. Ti'aitame 'apürapica mücü naimecü, meripai que temütexe'utahüavixü, que temütxecuehücasitüiya. ⁷ Cacaüyari pücatasi'uta'inie teca'itiyatücaütü temacüneccü. Hiesiena mieme temüpasienicü püta pütasi'uta'inie. ⁸ 'Ayumieme que mü'ane mixani'erie 'icü, tevi pücaxani'erie, masi Cacaüyari püta püxani'erie, que mü'ane mütatimicua Yu'iyari Mütiyupata.

⁹ Xeme tixaü xepücatehuyehüva nemütixeta'utüirienicü tevi que mütivanaqui'erie yu'ivama ne'utaitü. Cacaüyari tinixe'üquitüaca xeme xemüyunaqui'eriecacü. ¹⁰ Müpaü xecatenivanaqui'erieca yunaime yu'ivama naisarie Maseruniyasie memütama. Camü ta'ivama, tenixevavirica masi müpaü xemüteyuriecacü, ¹¹ vaücava xemütecuvaunicü cayuvatü xemexeiyanicü, yuxexuitü yu'uximayasicacü xemüyüacacü, yumamacü xemüte'uximayacacü que temütexe'uta'aitüa. ¹² Müpaü xeteyurietü 'aixüa

xeniu'uvacuni que müreuyevese müme vana memücu'u vahepaüsita, tixaü xepücateheuyehüaca.

Ti'aitame que mütinuani

¹³ Ta'ivama, müpaü pücatatinaquequeyu xüca 'asixecatemaicaque müme memücusu vahepaüsita. Pücatasinaquequeyu xüca xeyuheiveriecaque hipatü yuri memücate'erie meta'icuevatü vahepaü. ¹⁴ Tame yuri teteni'erieca Quesusi mumü peru manucuque. 'Ayumieme Cacaüyari yaxeicüa niva'atüamücü Quesusisimame müme memeucusixüa Qesusisise meteviyatü.

¹⁵ Ipaü tetenixecühüaveni Ti'aitame niuquieya mühücücü, tame temütahayeva te'ayeyuyuritü cuxi Ti'aitame munuanique, tame tepücavaranyehaitüiyaxüani müme memeucusixüa. ¹⁶ Mücü Ti'aitame taheima pacaneni 'utaniütü ti'aitatü, niuqui tuayamete tiva'aitüvame 'utaniucacacu, Cacaüyari cuxinetaya hüsiriecacu. Müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü menanucu'uicuni meri. ¹⁷ Tameta temücu'eirivani te'ayeyuyiritü cuxi, 'ana cuitü tecananutivitüquieconi vahamatü 'axeicüa haisata, Ti'aitame temanunaquecü taheima. Müpaü tiyüyu, taheyemecü 'ateniu'uvacuni Ti'aitamematü. ¹⁸ 'Ayumieme xequeneyünütüaca yuxexuitü 'icü niuquicü.

5

¹ Ta'ivama, vitarite tucarite hepaüsita tixaü xepücateheuyehüva xemüteta'utüiyarienicü. ² Xeme heiseriemecü müpaü xepütemate, Ti'aitame tucarieya müpaü catinaye'amücü tinavayame tücacüta mü'axepaü. ³ Quepaucua müpaü memutiyaneni, Cayuvatü tepexeiya, tepücacueriva'a me'utiuyatü, 'ana menica'unariecuni. Yapaucua püva'axe 'uca mütiniverüme cuiuiyaya mi'axepaü. Mepücatavicueni. ⁴ Xeme püta ta'ivama, yüvipa xepüca'u'uva, 'iya tucari pücaxe'axeni tinavayamepaü. ⁵ Xeme yunaitü hecüaripa xecanimiemetetüni, tucarisie xepümiemete que xemüte'ununuiva. Tücacüta tepücamiemete, yüvipa tepücamiemete. ⁶ Mericüte, 'ayumieme tepüca'u'itutupeni hipame vahepaü. Tepayeneniereni püta, tepütamaica. ⁷ Cucusumete tücacüta mecanicusuni. Tarüvecarixi tücacüta mecanitarüveca. ⁸ Tame tucarisie püta temümiemete tenitamaicacuni. Yuri que temüte'erie, que temütetacanaqui'erie, müpaü tetenenacatücücuni cuya camixayapaü temütacuerienicü tatavisie. Tamu'usie cuya xupureruyapaü tepenacaqueni que temüteta'icuevacü temütavicieisitüarienicü. ⁹ Cacaüyari 'ena pücatasi'ucaye temühecarienicü. Pütasi'ucaye temaye'axüanicü püta que temütetavicieisitüarieni, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu yatatipitüacacu. ¹⁰ Mücü tahesie mieme pümü, tame 'axeicüa temayeyuyurinicü hamatüana, sepa temayeneniere sepa temücusu. ¹¹ 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani, xequeneyuseiriyani xemüyutaxevirecü, yaxeicüa que xemüteyurie.

Papuru que mütivatuicacai 'ivamarixi

¹² Ta'ivama, 'ipaü tetenixevavirieca, xemüvamatenicü müme memüte'uximaya xesata, müme memüxe'uquiyarima Ti'aitamesie meteviyatü, müme memüxe'imaiya. ¹³ Cui ve'emete xequeniva'erieca xevanaqui'erietü müpaü memüte'uximayacü. Aixüa xequeteneyuxeiyani yunaitü.

¹⁴ Ta'ivama, 'ipaüta tetenixetavavirieniqueyu, xequenivaruta'imaiya müme memi'üraxie 'aisica. Xequenivavaüriyani müme memücatürücavi yu'iyarisie. Xequenivatuicani müme memüverarani. Müixa xequeteneucaneneviéca yunaime vahesie mieme.

¹⁵ Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü 'axa tipinirienicü xeime, 'iya 'axa miyuricü. Masi yuheyemecü xequetenecuvava 'aixüa xemüyuyuriecacü yuxexuitü, 'aixüa xemüvayuriecacü yunaimé.

¹⁶ Xequeneyutemamavieca yuheyeme. ¹⁷ Xecatehayevatü xequeneyunenevieca. ¹⁸ Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari naime hepäüsita. Müpaü catininaqueni Cacaüyari yaxemüteyuriecacü Cürisitu Qesusisie xeteviyatü.

¹⁹ 'Iyari xepücacutüsani. ²⁰ Xepüca'itave'erieca texaxatamete vaniuqui, ²¹ masi xequeteneuta'inüata naime. Tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani. ²² Nai 'axa müti'anene sepa que mü'ane xequeteneuhayeva.

²³ Mücütütü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü xüca xe'aye'atüani xepatatü yuhesie mieme. Xüca xe'üviyarieni xe'aye'axüavavetü que xemüte'u'iyari que xemüteyumate que xemütevaiyarite, xehesie carahüivacacu quepaucua Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu munuani. ²⁴ Que mü'ane müxe'uta'inie yacatinicamieni, müpaü catiniyuriemücü.

Que mütivavaüritüa, que müreyenü 'aixüa 'utaitü vahepaüsita

²⁵ Ta'ivama, tahesie miemeta xequeneyunenevieca.

²⁶ Xequenivavaüritüaca ta'ivamarixi yunaimé, pasiecate que memüteyuvaüritüa.

²⁷ Ne nepüxehüritüa Ti'aitame nesi'eniecacu, yunaitü 'ivamarixi memüterüviyarienicü 'icü xapa.

²⁸ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

TESARUNICATARI Hutarieca Mieme Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixevaüritüaca Tesarunicatari xemüyuyexexeüriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Qesusi Cürisitusie xeteviyatü. ² Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu müti'aitame, 'aixüa xüca mete'u'iyarinie xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Cacaüyari que müti'v'inüatani müme 'axa memüteyurie quepaucua Cürisitu munuani

³ Neuxe ta'ivama, neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehepaüsita, que müreyeveve yatemüteyuriecacü xeme xemütetave'eriyarümecü yuri xete'erietü, yuxexütü yunaitü xemütetamüiriyarümecü xeteyucanaqu'erietü. ⁴ 'Ayumieme tameri 'aixüa te'utiuyatü xehepaüsita yatecatenivacuxaxatüvani müme memüyutixexeüriva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü tetenivacühüaveni, que xemüte'uca'eniva, yuri que xemüte'erie mexi xetaveveiyarüva, mexi xe'uximatüarie, nai que xemü'itüarietüve. ⁵ Yaxe'itüariecacu canimasiücünü Cacaüyari heiseriemecü que müti'inüata 'isücametütü. Müpaü xeteta'inüasieme xemeta xecanimarivacacuni, xehesie que mütinacueni 'axemu'uvanücü Cacaüyari tixe'aitüvameütücacu. Müpaü mütiyünicü xetenicuineni xemeta.

⁶ Camüsü, Cacaüyari heiseriemecü catiniyuriemücü que müti'v'ipinirieni va'uximatüatü müme memüxe'uximatüa, ⁷ que müti'xepinirieni xemeta xe'uxipitüatü xeme xemü'uximatüarie, yatati'uxipitüatü tameta, quepaucua masiücütü mayani Ti'aitame Qesusi taheima 'acamietü, yuniuqui tuayamete memütürücavi vahamatü 'acamietü, ⁸ taipaü merücaüyetü. Heiseriemecü canivaranutaxüriemücü müme memüca'imate Cacaüyari, müme yamemücatecahu Tati'aitüvame Qesusi niuquieya 'aixüa manuyünesie. ⁹ Müme müpaü memü'anene que memüte'anutaxüriyani, vahesie tininaquimücü memüca'unarienicü yuheyemecü, Ti'aitame huxieya mecaxeyatü, türücaüyetü que müti'v'arive meca'ixeyatü ¹⁰ quepaucua munuani. Caninuamücüsü visi müti'xeyarienicü yuteüterima vahesie tiviyatü, yunaitü yuri memüte'uta'erie memühüxiyanicü me'l'ixüarietü 'iya tucarisie. Müpaü catiniyünicü yuri xemüte'ita'eriricü tita temütehecüatacai xehesüa.

¹¹ Müpaü mütiyünicü, xehesie mieme tenitaneneveca taheyemecü, tacacaüyari müpaü müti'xemaicacü xeme xe'u'uvame que müreyeveve 'amuyecanicü Cacaüyari 'ita'inieyu. Tepütanenevieta tacacaüyari yütürücariyacü meye'atüanicü naime que xemüteyüvaüriya 'aixüa xeteyuriecutü, naime que xemüteyurie yuri xete'erietü. ¹² Müpaü tiyüyu, que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi mühücü visi catinixeyariemücü xehesie tiviyatü. Xemeta visi xecanixeyariecuni hesiena xeteviyatü, tacacaüyari Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'aixüa mütiuca'iyaricü.

2

Masiücütü que mürayani 'iya tevi yamütiyurienei que mücatiheiserie

1 Hicü ta'ivamarixi, 'ipaü tetenixetavavirieniqueyu yaxemüteyuriecacü xeteha'erivatü que mütinuani Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, xeteha'erivatü hesüana que temütecuxeüriyani. Tepüxetavavirie ² yapaucua xemüca'ucuyitüarienicü que xemüteyumate, xemücamuinariecacü sepa müxemuina xevitü 'iyari ya niuqui ya xapa tahesüa vaniu mümieme, müpaü 'utaitü quename Ti'aitame tucarieya 'aye'ari. ³ Xüca tuma haquevasü xevitü caxe'ucumanaque. 'Asipüca'yüni mexi cuya cayusütüave meri, 'arique mexi masiücütü ca'ayeive mücü tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie, que mü'ane müca'unarieni. ⁴ 'Iya neye'uniecamücü nitave'eriecamücü naime cacayüari mütiteva, naitü mürayexeyari. Yücümana canayerümücü Cacaüyari tuquieyata, cacayüari yuxatatü.

⁵ Müpaü xecatēha'eriva müpaü nemütixetaxatüacaicü quepauca xehesüa nemeyeicacai cuxi. ⁶ Hicürita xecatenimaica tita mütinena, masiücütü müca'ayanicü mexi tucariyari ca'aye'ave. ⁷ Tita mücatiheiserie 'ari 'avie caniyüaneni. Masi hicü xeicüa caniyüaneni mexi que mü'ane hixüatapai 'uvetü minena ca'anuyevitüquieve cuxi. ⁸ Yemieyu, masiücütü nayeimücü 'iya yamütiyurieneni que mücatiheiserie. Ti'aitame Quesusi caniemimücü 'iya yu'iyacü yuteta miemecü, canica'unamücü masiücütü 'ayuyeitüame quepauca munuani. ⁹ 'Iya püta caninuamücü Cauyumarie 'icuyitüvacacu. Nai türüca'yētü punuani 'inüarite müti'itava tiyurienetü mamarivaveme. ¹⁰ Yamütiyurienecü que mücatiheiserie, naimecü nivacuamanamücü müme memüca'unariexime, memücayuvaüriyacaicü meminaqui'eriecacü tita yuri müraine memütavicieisitüarienicü. ¹¹ 'Ayumieme Cacaüyari püvaranü'airiva 'irümarü müvacuyuitüva, yuri memüteta'erienicü 'itaricasie, ¹² memanutaxüriyanicü yunaitü yuri memücate'ita'eriri tita yuri müraine, masi memünaqui'a yametyurietü que mücatiheiserie.

Que memüte'anayexeyarie memütavicieisitüarienicü

¹³ Masi neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehepaüsita, ta'ivama Ti'aitame müxenaqui'erie. Sutüapai Cacaüyari nixe'anuyexeyia xemütavicieisitüarienicü hesiena mieme xepasietü 'Iyari que mütxepata, yuri xete'erietü yuri que maine. ¹⁴ 'Ayumieme canixe'uta'inieni tame niuqui 'aixüa manuyüne tetexecuxatüvacacu, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitupaü visi xe'ananetü xemaücünecü.

¹⁵ Hicümüsüari ta'ivama, xequeneuti'uti 'aixüa. Xequeneuviya tita xemüteyeturiyari que xemüte'uta'üquitüarie ya niuquicü ya taxapacü. ¹⁶ Tati'aitüvame Quesusi Cürisitütütüri, Cacaüyari müta'uquiyari, que mü'ane mütasinaqui'erie, mütasituica yuheyeme, mütasipitüa 'aixüa temüta'icuevanicü yuri tete'erietü, ¹⁷ 'iya xüca xetüicani xe'iyarisie, xüca xeseiriyani nai que xemüteyurie que xemaitüca 'aixüa ti'aneme.

3

Cacaüyari niuquieya 'aixüa quecuxasivani

¹ Mericüsü 'ivamarixi, xequeneyunenevieca tahesie mieme, Ti'aitame niuquieya cuitüva mü'enierienicü naisarie, 'aixüa mücuxasivanicü que müyüane xehesüa, ² tameta temütavicieisitüarienicü müme teüteri yamemüteyurie que mücareuyeve, 'axa memüte'u'iyari 'asimemücatasiyurienicü. Yunaitüsietü yuri mepücate'erie. ³ Masi Ti'aitame que maine yacatinicamieni. Mücü canixeseiriyamücü, canixe'üviyacamücü que mü'ane 'axa mütiuca'iyari 'asimücaxeyurienicü. ⁴ Ti'aitamesie teteviyatü

'ipaü yuri teteni'erieca xehepaüsita, müpaü xeteniuyurieni que temüte'aita, müpaü xeteniuriecacunita. ⁵ Ti'aitame xüca 'aixüa 'iyurieni xe'iyari Cacaüyaripaü xemüteyucanaqui'eriecacü, Cürisitupaü xemüte'uca'enivanicü.

Que müreyeveşe müti'uximayacü

⁶ Ta'ivama, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitusüa temümiemetecü 'ipaü tetenixe'aitüaca, xemüvahayevacü yunaime ta'ivama 'amemu'uva meyü'üraxietü yamecatecahutü que temütexe'uyetüiri. ⁷ Xeme yücümana xecatenimaica que müreyeveşe xemütasi'üquenicü tame. Xehesüa te'u'uvatü tepücata'üraxiecai. ⁸ Ni xeimesüa pa tepücatecuacai tecatetatuatü. Masi tete'uximayatü teteta'uxitüatü tucarcü tucarcü tecateni'uximayacaitüni xeme temücatexe'uxitüanicü ni xeime. ⁹ Heiserie tecahexeyiatü tepücayüacai. Heiserie tecanexeyianitütemütexe'uxitüanicü, peru müpaü tecateni'uximayacaitüni masi 'üquisica tematayeitüanicü, xemütasi'üquenicü. ¹⁰ Mücü meta, quepaucua xehesüa teme'uvacai müpaü tetenixe'aitüacaitüni, xüca xevitü cayuvaüriyani müti'uximayacacü, mecuxi mücü tixaü mücaticuani. ¹¹ Tepü'enana quename hipatü 'ame'u'uva xesata meyu'üraxietü, mecate'uximayatü, yacü xeicüa meniuquixietü püta. ¹² Müpaü tepüteva'aitüa müme müpaü memü'anene, Ti'aitame Qesusi Cürisitusüa temümiemetecü müpaü tepütevatüica, cayuvatü metitetü mete'uximayatü yu'icuai memütecuanicü.

¹³ Xemeta ta'ivama, xepüca'u'uxeni 'aixüa xeteyurietü. ¹⁴ Xevitü xüca ca'l'enieni tita temüte'utiyuane 'icü xapasie tete'utüatü, xequenetimati 'iya, hamatüana xepücayünüca, 'iya müteviyasitüarienicü. ¹⁵ Xepücatecu'erivani hepaüsitana xemütecu'erivapaü que mü'ane müxe'aye'unie hepaüsita, masi xequene'imaiyani xemi'imaiyapaü yu'iva püta.

'Imatüriecca que mütivaxata 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁶ Masi que mü'ane yu'iyarisie müca'uximatüarie Ti'aitametütü, yuheyemecü xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariyecacü sepa naimecü. Ti'aitame yunaime xehamatü xüca 'a'uyeicani.

¹⁷ Ne Papuru nenixevaüritüaca nemamacü neti'utüatü. 'Icü canine'inüaritüni naime xapasie, 'ipaü nepütü'utüa. ¹⁸ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xeicüa cani'aneni.

TIMUTEU

Mexüacame Xapayari Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

¹ Ne Papuru Cürisitu Quesusi nü'arieya necanihücütüni müpaü mütiu'aitaxücü tasivicueisitüvame Cacaüyari, que mü'anesie yuri temüte'erie mexi teta'icueva meta Cürisitu Quesusi müpaü mütiu'aitaxücü. ² Nemanivaürütüaca Timuteu. Yuricü pecaninenivetüni yuri temüte'eriecü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Quesusita mütat'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasinenimayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

'Uquisica 'axa mü'ane hepaüsita que müti'imaiyaxü

³ Maseruniya cuieyarisie quepaucua nemüyemieximecai, müpaü nepümatituicacai 'Epesusie pemü'ahayevacü, pemütiva'aitüanicü hipame capa yücü mete'üquitanicü ⁴ capa meva'enienicü yacü xeicüa que memüte'üxasita niuqui mücparivecü xeime ramare hepaüsita. Que mü'ane müpaü müti'üquita niuqui xüatüarica püvevie xeicüa, pücaheye'atüa tita Cacaüyari müti'hüritüa para yuri ti'erietü yamütiyurienicü.

⁵ 'Icü 'ayumieme pucuyüane xasica, mütiyucanaqui'eriecacü 'iyarieya 'itiyacacu, ca'itate'acacu, yuri ti'erietü peru huta 'iyariyari cahexeyatü. ⁶ Hipatü xaüsie me'ucuyuneca mücü hepaüsita, ta'aurie menaxürieni. 'Ayumieme yacü xeicüa mecatenicuxatani. ⁷ Püvanaque 'inüari niuquiyari hepaüsita memüte'üquitanicü, peru 'asimepücatemate tita memütehaitüca. Mepücaheitimaiyave tita memütexata, sepa türücaüyemecü müpaü memütexata.

⁸ Süricüte müpaü tepütimate, 'inüari niuquiyari 'aixüa cani'aneni tevi xüca yaticamiene he'erivatü 'inüari mühücücü, ⁹ müpaü timaitü, 'inüari pücaheuyevese xüca tevi heiseriemecü yaticamiene hesiena. Müme 'inüari memütisana vahepaüsita püta pücuxasiva, müme memüca'enana vahepaüsita, müme Cacaüyari memüca'ayexeya 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme 'axa memü'anene Cacaüyari memüxani'erie vahepaüsita, müme memüvacuya yu'uquiyarima yuvarusima memüteyumemiva vahepaüsita, ¹⁰ memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna vahepaüsita, 'uquisi hipame 'uquisi memüvacumaüva vahepaüsita, müme memüvanava teüteri vahepaüsita, müme memüteyu'itaiya vahepaüsita, müme memüyühüritüa mete'itavatü müme vahepaüsita. Hipatü yunaitü memeye'unie 'uquisica müseüye, müme vahepaüsita pücuxasiva 'inüari, ¹¹ que maine mücü niuqui müpaü manuyüne visi que mütimarive Cacaüyari yutemavietü, que nemütihüritüarie yanemüticuxatanicü ne.

Papuru que mütiuhüritüarie

¹² Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane münesitürücarिया Quesusi Cürisitu mütat'aitüvame, mücü yaneticamieme münesi'eriecü, münesi'ucayecü müpaü nemüti'uximayacacü, ¹³ sepa ne meripai nemiseviximacai 'axa ne'utaitü hepaüsitana, sepa nemitaveiyarümecai, sepa nemitave'eriecai. Nepunenimayasie masi müpaü nemütiyurieneacü 'asinecatimaitü quepaucua yuri nemücati'eriecai. ¹⁴ Tati'aitüvame cuini mieme 'aixüa

pütiuca'iyaricai nehesie mieme, pünesi'upitüa yuri nemüti'eriecacü nemütinecanaqui'eriecacü Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

¹⁵ 'Icü niuqui yuricü paine, neuyeveca münaqui'erivanicü yemecü, quename Cürisitu Qesusi cuiepa nua 'axa teyuruvamete vatavicueisitüanique. Ne 'axa teyuruvamete vasata nepüve'eme. ¹⁶ Peru 'ayumieme nepunenimayasio, Qesusi Cürisitu masi vaücavamecü masiücüme mayeitüanicü nehesie, naimecü que müreuterive tiuca'enivatü, 'inüari nemayanicü mexüacame nehücütütü, memünesiha'erivanicü müme 'arique hesiena yuri memüteta'erieni yuheyemecü memayeyuyurinicü. ¹⁷ Que mü'ane cuie naime müti'aitame yuheyemecü, que mü'ane capüivetü caxeiyarievetü yuxevitü timaivetü mücacatüyari, mücü ve'eme quexasivani, visi quetixeyarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

¹⁸ Neuxei nenive Timuteu, 'ipaü nepümati'aitüa, nepümasihüritüa yaxeicüa niuqui 'ahepaüsita que mütxasivacai meripai quename müpaü petiyurieniquecai. Que pemütihēcüasiecai, cuyapaü queneyüaneni, 'aixüa 'anemecü quene'amieneni yuri pet'erietü 'aiyari camasi'utate'acacu. ¹⁹ Hipatü memitixani'ericü yu'iyari varutate'acacu, vacanuva pucayunixü yuri que memüte'eriecai. ²⁰ Müpaü mecani'aneneni Himeneu Herecanituru. Nepüvayetua Cauyumarie müvaviyacü. Mücücü müpaü nepüte'üquitüarieca 'axa memüca'utiuyanenicü.

2

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitüa

¹ 'Ayumieme müpaü nepümatituica müpaü yemecü müreuyeveseçü, xequenevarieca Cacaüyari, nenevieri xequenepitüaca, vaüriyarica xequenepitüaca, pamüpariyusi xequenepitüaca yunaime teüteri vahesie mieme, ² cuiepa te'aitamete vahesie mieme, yunaime vavemete vahesie mieme, tame cayuvatü te'umatü teca'uximatüarietü 'atemu'uvanicü, naimecü Cacaüyari te'ayexeyatü 'aixüa tetecahutü. ³ Xüca müpaü 'aneni, 'aixüa caniyümücü, catininaquimücü tasivicueisitüvame Cacaüyari que mütxeiyä. ⁴ Müpaü pütinaque yunaitü teüteri memütavicueisitüarienicü, tita yuri müraine metemaitü memacü necü. ⁵ Cacaüyari caniyuxeveni. Niucame meta que mü'ane Cacaüyari teüteri müvatahüave, mücüta püyuxevi tevitütü Cürisitu Qesusitütü. ⁶ Mücü püyuyetua yunaime vahesie mieme vaxünaque. Müpaü pütihēcüasie tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu. ⁷ Neta 'ayumieme nepuqueri tixaxatame nü'ari. Yuri nepaine, nepücati'itava. Nepuqueri memücahuriyusixi nemütivata'üquitüanicü tita yuri temüte'erie hepaüsita tita yuri müraine hepaüsita.

⁸ 'Ayumieme müpaü pünetinaque, haqueva memeyutixexeüriva 'uquisi mequeyunenevieca yumamatecü meheutimetü mepasietü tixaü mecaha'atü niuqui mecaxüatütü yu'iyarisie. ⁹ 'Ucari yaxeicüa, va'ixuriqui 'aixüa requemariacü mequeyuquemaritüaca mecateyucatave'erietü que memütexuyexeyä, meyumaivavetü püta. Sarica huru perüra 'ixuriqui cui müraye'axe mücü naitü pücavaquemari. ¹⁰ 'Aixüa meteyurietü visi mequeteyuquemaritüaca püta. 'Aixüa caniyümücü müpaü memütexuriecacü 'ucari xüca müpaü me'utiuyaneni quename Cacaüyari me'ayexeyä. ¹¹ 'Uca cayuvatü 'umatü queti'yü'üquitüaca, naimecü ti'aitüarietü. ¹² Nepüca'itauni 'uca müti'üquitüanicü müti'aitüacacü 'uqi, masi peuyevece cayuvatü mumacacü püta. ¹³ 'Arani meri putaveviya, 'arique 'Eva. ¹⁴ 'Arani meta pücatiu'irüviyarie, peru 'uca tiu'irüviyarieca 'aisica saname patüa.

15 Nitavicueisitüariemücü quepaucua mütiniveni, yuri mete'erietü meteyucanaqui'erietü mepasietü xüca meyhuhayevani meyumaivavetü.

3

Que müreyevese te'üviyamate müpaü memü'anenenicü

1 'Icü niuqui yuricü paine. Que mü'ane ti'üviyame mayeimücü, mücü 'ux-imayasica 'aixüa mü'ane pühive'erie. 2 'Ayumieme caneyevaca ti'üviyamesie tixaütü mücarahüivanicü, sepa mutaxanesie. Xeime hücüa pavitücüni 'uca, püyumaica, pütimaiveni, 'aixüa pütiquemaca, püvanaqui'erieca tevanarixi, pütü'üquitaveni, 3 tavecame pücahücütüni, pücavativayani, masi püca'ayu'eriyani, pücayumieneni, tumini pücahive'erieca, 4 'aixüa 'anemecü pütiva'aitüaca yuquie quiecatari, yütüriyama püvarexeiyani tiva'aitüatü naimecü 'aixüa ticamietü. 5 Que mü'ane 'asimücatimate yuquie quiecatari mütiva'aitüacacü, queri tiva'üviyani memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete. 6 Xique yuri mütiuta'eri pücahücütüni, capa 'uhüsierieme 'acavenicü Cauyumariapaü tat-acuri pitüarietü. 7 Canevaca tacua miemete 'aixüa memüte'ihecüatanicü capa tatierivatü 'uviyarienicü Cauyumarie viniyarieyasie.

Que müreyevese teparevivamate müpaü memü'anenenicü

8 Teparevivamate yaxaicüa peuyevese müpaü memü'anenenicü. 'Aixüa mepütecahuni, hutacüa mehaitücaitü yücü mepücahaitücani, yamepüca'ayumiemetetüni vaücava vinucü, tumini mepücahive'erieca meteyucumanacutü, 9 va'iyari 'itiyatücaicacu cavatate'acacu mepi'üviyani niuqui masiücütü mayeitüarie titasie yuri temüte'erie hepaüsita. 10 Mümeta yaxaicüa vahepaü meque'uta'inüasieni meri xüca meyvavani, 'arique teparevivamate meque'acüne xüca vahesie carahüivani. 11 Va'ütama yaxaicüa 'aixüa mepütecahuni, niuquiperaixi mepücayüaca, mepüyumaica, yamepütecahuni naimecü que memaitüca. 12 Teparevivamate 'ameque'u'uvani yuxexuime mevaravitütü yü'ütama, 'aixüa 'anemecü meteva'aitüatü yütüriyama yuquie quiecatari. 13 Müme teparevivamate 'aixüa memeye'atüa yühürütüarica, müme mepüte'iva 'aixüa memümarivanicü, cui meyuetuatü yuri memüte'eriecacü Cürisitu Quesusisüa miemete vahepaü.

Niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeiya Cacaüyari manuyüne

14 Müpaü nepütita'icueva, cuitüva 'ahesüa nemeta'anicü. 15 Me xüca 'enereutevini, müpaü nepümati'utüirie pemütimaicacü que müreyevese yamütüyeicanicü Cacaüyari quie quiecatari vasata. Müme mecanihümetüni memüyutixexeüriva Cacaüyari mayeyurisie memiemetetütü, 'iquisaraü tenari mecanihümetüni mitituica tita yuri müraine. 16 Müpaü catinihecüaca, pümarive mücü niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeiya Cacaüyari manuyüne.

'Iya masiücütü nayani

Yuvaiyarisie 'uyeicatü.

Heiserie pupitüarie

Yu'iyari hexeiyatü.

Niuqui tuayamete mepixei.

Pücuxaxasivacai

Nuivarite vasata.

Yuri mepüte'uta'eri hesiena cuiepa.

Visi 'anetü panutivitüquie.

4

Que mutayü, 'arique que memütehayevani yuri mete'erietü

¹ Yacatinihecüaca 'Iyari que maine. 'Imatürieca 'aye'aximecacu, hipatü metenihayevacuni yuri que temüte'erie. Mepüva'enieni 'iyarite memüte'irüma, cacauyarixi 'axa memü'anene que memüte'üqita, ² mete'itavatü yacü zeicüa metecuxatatü. Cauyumarie 'inüariyacü mepütitepütüarieni yu'iyarisie, 'ayumieme pücvavarutate'ani va'iyari. ³ Müpaü mepüte'aitani memücanenëuquenicü memücvaviquiecacü, memütehayevanicü hipame 'icuai metecuatü, sepa Cacaüyari minetüa 'icuai memenu'unicü pamüpariyusi me'ipitüatü müme yuri memüte'erie, müme tita yuri müraine memütehetime. ⁴ 'Aixüa cani'aneni naitü Cacaüyari mütiunetüa. Tixaütü pücatixani'eriva xüca 'utanaqui'eriva pamüpariyusi 'ipitüacacu Cacaüyari. ⁵ Cacaüyari niuquieyacü nitipasivani neneviericü.

Cürisitu Qesusi parevivameya 'aixüa mü'ane

⁶ Müpaü xüca petiva'aitüaca 'ivamarixi, Cürisitu Qesusi parevivameya 'aixüa mü'ane pecaniyüanemücü, peveretü niuqui yuri que temüte'erie pe'enietü, 'üquisica müseüye pe'enietü que pemütiveiya 'inüaritüme. ⁷ Que memüte'u'üxasita Cacaüyari meca'ayexeyatü 'ucaravesixi va'üxasicü, mücü quenexani'erieca. Quetine'a'üquitüaca masi pemü'iyamacacü Cacaüyari pemayexeyanicü türücaüyemecü. ⁸ Xüca tiyü'üquitüaca vaiyari mü'iyamacacü, 'esiva püyüne, peru xüca Cacaüyari 'ayexeyani, 'aixüa püyüne naimecü, tucari mexeyacü que temüte'utahüavarie temeixeyanicü. Payeyurini hicü, tucari 'umamiesieta payeyurini. ⁹ Mücü niuqui yuricü paine, neuyeveca münaqui'erivanicü yemecü. ¹⁰ Müpaü mü'anecü, 'ayumieme tepüteta'uxitüa, 'axa tepütëcühüavarüva, yuri temüte'uta'ericü Cacaüyari mayeyurisie teta'icuevatü. Mücü yunaimë teüteri canivavicueisitüvametüni, masi yemecü

¹¹ Müpaü quetine'aitatü quetine'üquitani. ¹² Xevitü pücamasitave'erieca pemühecuacü. Masi müme yuri memüme yuri memüte'erie püvavicueisitüvame. müte'erie müpaü memü'anenenicü, 'inüari quena'ayeitüvani que pemütiutaniuca, que pemütiuyeica, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie 'aniuquicü, que pemüti'itiya. ¹³ Nemunuanique quene'ayumiemetüni petiterüvatü niuqui memü'enienicü, pevatuicatü, peti'üquitatü. ¹⁴ Quetineuhayeva pe'itümaiyatü tita pemütiupitüarie 'iyarisie timieme. Müpaü pepütiupitüarie tixaxatame ticuxatacacu, quepauca 'uquiravesixi 'axeicüa 'ahesie memutimeixüa.

¹⁵ Mücücü quene'ayumiemetüni, mücüsie queneuyeicani yunaitü memümasixeyacü que pemüraye'axime. ¹⁶ Quene'a'üviya quene'üviyani 'üquisica. Müpaü petiyurienetü quene'ahayeva. Mücücü pepü'atavicueisitüani pepüvatavicueisitüani müme memümasi'enieta.

5

Que müreyeveşe müpaü müvayurienicü hipame

¹ 'Uquirasi pepücatatieni, masi pepinütüani 'a'uquiyaripaü. 'Uquisi 'a'ivama vahepaü quetinivacühüaveni. ² 'Ucaravesixi 'ateteima vahepaü quetinivacühüaveni, 'ucari 'a'ivama vahepaü quetinivacühüaveni naimecü pe'itiatü.

³ Quetinivareuyehüvirieca 'ucari vacünama memucui xüca yemecü meyuxevini. ⁴ Que mü'ane cünaya 'umücu yütüriyama yumama'üma

müvarexeiya, masi yemecü neuyeveca müme yamemüteyü'üquitüanicü memütevereueyhüvirienicü yuquie quiecatari, 'amemüte'apicacü mevaparevietü yu'uquiyarima. Müpaü memüteyuriecacü pinaque Cacaüyari. ⁵ Que mü'ane cünaya mumü yuxaüta 'amuca yemecü, mücü yuri püti'erie Cacaüyarisie, 'ivavirietü nenevieri 'ipitüatü pü'ayumieme tarucirü tücaricü. ⁶ Peru 'ucatütü que mü'ane que mütiyücühüave xeicüa 'amuyeica hive'ericacü, mücü müquitü 'apuyeica sepa mayeniere. ⁷ Müpaü quetiniva'aitüaca tixaü vahesie mücarahüivanicü. ⁸ Mesü, que mü'ane mücativamicua yumarema, yuquie quiecatari masi, mücü püyucu'imava, yuri temüte'eriesie camiemetütü püyuhecüata, tevi yuri mücati'erie hepaüna 'axa pücaüane.

⁹ Uca cünaya mumü que'acayerieni xüca haica teviyari viyari hüca xeicüa, xüca yücünasie xeimesie tiviyacaitüni, ¹⁰ xüca 'aixüa timarivani 'aixüa mütiyurieneccü, xüca türi vaveriyaveni, xüca tevanarixi vanaqui'erieca, xüca Cacaüyari teüterimama va'ücate hauxinaveni, xüca vapareviveni müme memü'uximatüariecai, xüca yaticamiecaitüni naimecü 'aixüa tiyurienetü.

¹¹⁻¹² Memüheheca vacünama memucui, pepücavaracayasa. 'Uxa'atüni varie memüviquieconi, yunaqui'eriyaçü mepücuhaniani. Müccü yuhesie mepüte'ahüpani yamemücatecahucü que memüte'uyuhüritüa Cürisitu hesie mieme. ¹³ Mücü meta, müpaü mepüteyü'üquitüaca memüyü'uraraxiecaçü quieta me'u'uvatü xeicüa. Meyü'uraraxietü, masicutari niuquiperaiçi mepüyüaca, tita 'aixüa mücati'ane yamütayünicü, müpaü mepütecuxatani. ¹⁴ 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva, peuyevese müme memüheheca vacünama memucui memütivitüquienicü, memütinivexüanicü, yuquita memüte'aitanicü. Xüca müpaü meteyurieca, tixaütü mepücate'ipitüaca que mü'ane mütasi'aye'unie misütüanicü 'axa taticühüavetü. ¹⁵ Hipatüsietü 'ari ta'aurie mepaxürie Cauyumarie me'anuveiyaque.

¹⁶ Que mü'ane yuri müti'erie 'uquitütü 'ucatütü xüca yumarema varexeiyani 'ucari vacünama memucui, quevaparevieca müme. Püca'uximatüaca memüyuyexexeriva. Müme püta mepüvaparevieca 'ucari yemecü yuxaüta memü'uva.

¹⁷ Ta'uquiyarima 'aixüa 'anemecü memüte'aita 'aixüa mequete'uxeiyarieni masi vaüca. Müme memüte'uximaya metecuxatatu mete'üquitatu masi yemecü mequeteheueyhüviyarieni. ¹⁸ 'Utüarica xapayari müpaü paine, Pepüca'isurihüaca puixi quepauca türicu müquesinani mütihenarienicü. Müpaürita paine, Ti'ivamesie catininaqueni 'ivarica.

¹⁹ Heiserie haineme pepüca'erieca xüca 'itaxaneta mühüritüarie, me xüca yuhutatü yuhaicatü memunenierixü metehecüatani xeicüa pepüva'enieca. ²⁰ Müme 'axa memüteyurie quenivarutati'a yunaitü memasi'eniecacu hipatüta marica memexeiyanicü. ²¹ Nemanihüritüaca Cacaüyari masixeiyacacu Cürisitu Qesusi masixeiyacacu niuqui tuayamete memanayexeyarie memasixeiyacacu, müpaü yaquetinecamieni, cuitü pepüca'itahüave tevi petimarietü xeicüa peru peca'enievetü. 'Asipepücati'yurienei xeimesie petiviyatü xeime püta petave'erietü. ²² Cuitüva tevisie pepüca'utimemeni 'umarivacacuque. Mücü meta, 'axa que memüteyurie hipatü, 'ahesieta rahüivanicü. Pe'itiyatü quene'a'üviyani.

²³ Peru quetineuhayeva ha xeicüa peharetü, masi 'esiva vinu que-nanuye'eni 'ayuriepa memüticuecü müxa.

²⁴ 'Axa que memüteyurie hipatü mepanuhaitürüve, cuitü mepümasiüccü sepa 'isücame mücavatahüavive. Hipatü 'axa que memüteyurie mepu'imatü mepücaviyarievave cuitüva. ²⁵ Yaxeicüa müme 'aixüa memüteyurie cuitüva

mepümasiücü, me sepa memücamasiücü, mepücaýüvave memü'aviesiecacü yuheyemecü.

6

1 Vaüriyarica te'uximayatamete cüye memanuyetequiuarie, yemecü vavemete mequeva'erieca yucusiyarima. Xüca müpaü meteyurica, 'axa pücaticuxasivani que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'üquisicata 'axa pücaticuxasivani. 2 Me vacusiyarima xüca yuri mete'erieca, mepücavatave'erieca yu'ivama mevaxeyiatü, masi 'aixüa 'iyaricü mequete'uximayaca vahesie mieme yuri memüte'eriecü memünaqui'erivacü müme 'aixüa memü'itüarie mete'uximayacacu. Müpaü quetine'üquitani müpaü quetinivatuicani.

Cacaüyari que mürayexeiya, que mütnaqui'a

3 Xüca yücü ti'üquitani xevitü, xüca yaca'neni, niuqui müseyüye ca'eniemütü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu müniunqueiya ca'eniemütü 'icü 'üquisica cümana Cacaüyari temayexeiya, 4 mücü pühüsierie, 'asipücatimate. Catinicuyeni niuqui xüatüarica cuvaunetü xeixüa, niuqui hepaüca tiyumiemütü. Mücüsie payeneica que memütüyü'ütesa, que memütüyuheca, que memütevasevixima hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, 'axa que memütüyücühüave, 5 que memücatehayeva meniuquixietü. Müpaü mepütüyurie teüteri memütüpünirüme que memütüyumate memeivivi tita yuri müraine. Müpaü metenicu'erivani, que mü'ane mürayexeiya 'ivarica pexeiya. 6 Siepüre xüca Cacaüyari 'ayexeiyani tixaütü careuyehüatü, yemecü püti'iva. 7 Tixaütü tepücate'atücücai cuiepa temu'axüa, 'ayumieme tepücaýüvave tixaütü temüte'anütüni temüyehu. 8 Icuai quemari tehexeyiatü, mücücü tequenaqui'aca. 9 Müme memeuca'unicü xeixüa memüyüa, müme mepecaxürieni me'inüasietü, viniyaricü mepüviyarieni, vaüca mepütüyucahive'erieca 'asimecatemaitü, meteyucuinütatü. Mücü hive'erica teüteri püvacatuica memüca'unarienicü memütatümaiyarienicü. 10 Teüteri que memüte'ihive'erie tumini, mücü nanarisie caniütineicani naitü 'axa müti'anene. Hipatü müpaü meteyuvaüriyatü mepeuyexüri, yuri mecate'erietü mepacü. Yu'iyarisie mepüyucuseve vaücava hívericacü.

Yuri ti'erietü quemütiunanausani yutatuatü

11 'Ecüsü Cacaüyari teviyari pecanihücütüni. Quene'ata'una mücücü. Müpaü püta quetine'amexütüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, Cacaüyari pemayexeiyanicü, yuri pemütü'eriecacü, pemütü'acanaqui'eriecacü, pemütüca'enivanicü, pemücaha'a'eriyanicü. 12 'Aixüa 'anemecü pe'atatuatü queunetananausani yuri peti'erietü, queneuviya tucari mücaxüve. Mücü 'ayumieme peputa'inierie, yumüiretü tehécüatamete memasixeyiacacu 'aixüa 'anemecü pepü'ahécüatacai yape'aretü. 13 Cacaüyari nai mürayenieritüa masixeyiacacu, Cürisitu Quesusi 'aixüa 'anemecü muyuhécüata ya'aretü Punisiyu Piratu hüxie, mücüta masixeyiacacu müpaü nepümatü'aitüa 14 yaquetinecamieni que pemütü'aitüarie, peca'iseviximatü 'aisica, hesiena pecarahüpatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu masiücütü mayanique. 15 Tucari 'aixüa mü'ane 'aye'ayu, masiücüme canayeitüamücü Que mü'ane yutemavietü yuxevitü Ti'aitame mühücü, Que mü'ane te'aitamete mütiva'aitüvame Cusiyarima müvacusiyari, 16 Que mü'ane yuxevitü mücamüve, Hecüaripa meca haque mücayüve 'aura mayanicü xevitü,

Que mü'ane tevi müca'ixeyave
 Mücayüve mixeyacü,
 Mücü ve'eme quexasivani
 Quehetürücaüyeni yuheyemecü.
 Müpaü xeicüa cani'neni.

¹⁷ Müpaü quetiniva'aitüaca müme memeuca'u hicü cuiepa, mepücateyucatave'erieca, yuri mepücate'erieca yupinisie, 'asimücatimasiücücü xüca xuavecämücü, masi yuri mequete'erieca Cacaüyarisie püta. Mücü nai pütatipitüa yemecü masi temütatemamaviecacü. ¹⁸ Müpaü quetiniva'aitüaca meta 'aixüa memüte'uximayacacü, memeuca'unicü 'aixüa meteyurietü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, hipame vahamatü memüyuxevinicü. ¹⁹ Müpaü meteyurietü mepüyutatenaritüani 'aixüa 'aneme 'uxa'a varie maye'anisie mieme, tita yuricü mütitucari metehexeyatü mepacüne.

Papuru Timuteu que mütiuhürütüa

²⁰ Neuxei Timuteu quene'üviyani 'ahürütüarica. Ta'aurie quenavesie pemücava'enienicü yacü xeicüa que memutiyuane mecate'ayexeyatü. Vaniquisise pepücativiyani metas'aye'unietü que memutiyuane müme temaivavemete memüyuxata mete'itavatü. ²¹ Hipatü мүcüsie mete'uviyaca xaüsie meneucuyunixüani yuri que memüte'eriecai. 'Aixüa que tiuca'iyarini xehesie mieme.

TIMUTEU

Hutarieca Mieme Xapayari Papuru Que Mütinü'airi

Vaiürisica

¹ Ne Papuru Cürisitu Qesusi nü'arieya necanihücütüni müpaü mütinacüecü Cacaüyari, müpaü mutayücü meripai quename tucari xuaveni Cürisitu Qesusisie tiviyacacu. ² Nemanivaüritüaca Timuteu pemünenive nemümasinaqui'erie. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusi mütatü'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasinenimayaca, xüca memaspitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

Que mütihecüatani Cürisitu hepaüsita

³ Mücü Cacaüyari nepayexeyia ne'iyari 'itiyacacu, ne'uquiyarimata que memüteheyexeyiacai. Mücü pamüpariyusi necanipitüaca nemasiha'erivatü necatihayevatü tucaricü tücaricü quepauca nemünenenevie. ⁴ Yuheyemecü nepümasiheuxeyiamücü nemasiha'erivatü que pemütiutasuacacai pe'ahiverietü. Xüca nemasixeyiaque, nepünetemaviecaqueyu yemecü. ⁵ 'Ahepaüsita niuqui nepü'atüiyarie yuri que pemüti'erie yacü pecaticuxatätü. Müpaü yuri tiuta'erieca meri 'apucatei 'acusi Ruhira, 'avarusita 'Eunisi. Yuri nepüti'erie 'ecüta vahepaü yuri pemüti'eriecü.

⁶ 'Ayumieme nepümati'eritüaniqueyu pemücaratütümaianicü, pe'atatuatü yaquetineyurieneü Cacaüyari que matiupitüa 'ahesie ne'utimecu. ⁷ Cacaüyari que mütatiumi, pücatasi'upitüa ta'iyarisie temümamacacü, masi 'iyari pütasi'umi mütürücaüye püta, tasipitüatü temütetacanaqui'eriecacü temüseseyenicü. ⁸ 'Ayumieme 'uxa'atüni varie pepüca'ateviyani petihecüatätü Tati'aitüvame hepaüsita, pepücanesiteviyani ne, sepa nemanutahüiya hesüana nemümiemecü. Niuqui 'aixüa manuyünesie mieme masi quetineucüine 'ecüta, Cacaüyari masitürücariyacacu. ⁹ Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'utavicueisitüa, mütasi'uta'ini temüpasiecacü hesiena miemecü. Tita temüteyuriecäi tame, mücücü 'asipücatuiyuri, masi müpaü mütiyuvaüriyacaicü yücümana, 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme püta'utavicueisitüa. Müpaü tiniuca'iyaricaitüni tahesie mieme tucari caxuavecacu cuxi, tasiha'erivatü Cürisitu Qesusisie que temüteviyaniquecaicü. ¹⁰ Hicürixüa masiücütü nayani 'aixüa que mütiuca'iyari, munuacü tasivicueisitüvame Cürisitu Qesusi. Mücü que mütiyuri, taheyemecü temücacui'inicü yatiniuyurieni. Tiniutahecüatani que temüte'ayeyuyurini que temücatetipüne. Müpaü catinimasiücüni niuqui 'aixüa manuyüne cuxasivacacu.

¹¹ Ne nepucayeri mücü niuqui hepaüsita nemüticuxatanicü, nü'ari nuiv- arite tiva'üquitüvame nemayanicü. ¹² Müpaü nemü'aneü, 'ayumieme 'ipaü nepü'itüariexime hicüpaü, peru nepücaneteviya nemimatecü que mü'anesie yuri nemütiuta'erie. Yuri necatini'erieca mücü müyüvecü mi'üviyanicü tita münetiyetui'ria tucari mexi ca'aye'ave.

¹³ Para pemimaicacü niuqui müseüye que mütiyaiyacü, tita pemüti'eni yaneticuxatacacu quenexeyani 'a'inüaritüme, yuri peti'erietü peti'acanaqui'erietü Cürisitu Qesusisie tiviyatü que mütiyüveni. ¹⁴ Quene'üviyani tita 'aixüa müti'ane temüteyeturiyarie, 'Iyari Mütiyupata tahesie müyeca masipareviacacu.

15 Müpaü que pemütimate, yunaitü 'Asiya cuieyarisie miemete mepünesi'ucu'eirie, Piqueru Herumuquenexi hipatüta. 16 Ti'aitame xüca vanenimayaca 'Unesipuru quie quiecatari. Mücü müixa pünesi'uxipitüa, pücanesiteviyacai sepa nemanutahüiyacai, 17 masi Xumasie 'uyeicatü püyumexütüacai nescuvaunetü, pünesi'utaxei. 18 Ti'aitame xüca 'ipitüaca münenimayasiacacü 'iya tucari 'aye'ayu Ti'aitame que mütixeyani. Naime que mütivapareviecai 'Epesusie heyeicatü, 'ecü 'aixüa 'anemecü yapepütimate.

2

Cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü yüanetü Qesusi Cürisitusie mieme que mütiyumieneri

1 Mericüte nive quenetürücaüyeni Cürisitu Qesusi yamatipitüacacu 'aixüa mütiuca'iyaricü. 2 Tita pemütieu'enie neticuxatacacu tehecüatamete yumüireme vahüxie, mücü quenivayetuirieni teüteri yamemütecahu, mümeta memüyüvavenicü müpaü memütevati'üquitüanicü hipameta.

3 Quetineucuine 'ecüta pe'amienetü Cürisitu Qesusisie mieme, cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü peyüanetü. 4 Que mü'ane mücuya pücauyuvianüa yu'uximayasica cuvevienetü yücümana, masi ninaqui'aritämücünü que mü'ane mitahüavixü cuya mayanicü. 5 Que mü'ane parecu münausame, sepa mürayu'ivaxü nausaricü, neuyeveca 'inüari manuyünepaü mütananausanicü muma manutiquesiyarienicü mürayu'ivaxücü. 6 Mücü meta, que mü'ane mü'esame müti'uximaya, caneuyeveca mücü meri mütipitüarienicü tita mütitixuavere. 7 Yaquetini'acühüaveni que nemaine mücü hepaüsita. Ti'aitame pümasipitüaca pemütimaivenicü naime hepaüsita.

8 Quena'erivani Qesusi Cürisitu. Mücü müquite vasata nanucuquetüarieni, Ravirisie niyeyani. Müpaü paine niuqui 'aixüa manuyüne que nemüticuxata ne. 9 Müpaü nemüticuxatacü 'axa nepü'itüariexime, 'asita nepanutahüiya 'axa tiyuruvamepaü. Peru Cacaüyari niuquieya tixaü püca'anutahüiva. 10 'Ayumieme ne naime nepütiunevi memanayexeyarie vahesie miemecü, mümeta memaye'axüanicü memütavicueisitüarienicü Cürisitu Qesusisie meteviyatü, müpaü memütepitüarienicü meta yuheyemecü visi me'anenetü memacüneccü.

11 Mücü niuqui yuricü paine,

Xüca hamatüana te'ucuini

Hamatüanata tepayeyuyurini.

12 Xüca tete'uca'enivani

Hamatüanata tepüte'aitametetüni.

Xüca tetacu'imavani

Quename teca'imate te'utiyaatü,

Mücürita püyucu'imavani

Quename catasimate 'utaitü.

13 Xüca tetehayevani yatetecahutü

Mücü yaticamietü 'apuve cayupatatü.

Pücaüyve yamütityurienicü que mücatiuca'iyari.

Ti'uximayatame mümasiücü que müti'inüasie

14 Mücü hepaüsita quetiniva'eritüaca, quenivahüritüaca Cacaüyari hüxie memücaycuitüvenicü niuqui hepaüsita. Müpaü tiyurienetü 'asipücaüyüni 'aixüa mü'aneccü, püvaca'unaxüani memü'enana xeiçüa.

15 Quena'amexütüaca Cacaüyari hüxie pemümasiücünicü que pemütü'inüasie, ti'uximayatamepaü peyüanetü mücaheuyevese müyuteviyanicü 'aixüa

müti'uximayacü, heiseriemecü peti'üquitatü niuqui yuri maine hepaüsita. ¹⁶ Yacü xeicüa que memütecuxata mecate'ayexeyatü, mücü hepaüsita quene'acuerivayurica. Müpaü metecuxatatü masi yemecü Cacaüyari metümaiyaütü mepayuyeitüaximeni xeicüa. ¹⁷ Vaniqui püyemie püniyapaü. Müpaü mepü'anene Himeneu Piretu. ¹⁸ Müme müpaü memüyüa xaüsie meneucuyunixüani tita yuri müraine hepaüsita, müpaü memutiyanecü quename 'ari te'anucu'ui. Hipame mepüvamuina 'aixüa mü'anecü yuri memücate'eriecacü. ¹⁹ Sepasü müpaü memüteyurie, Cacaüyari yutesariya canitutavevieni qui tutuicame. 'Apuve se'itü 'uxaya masiücücacu müpaü manuyüne, Ti'aitame püvamate yuteüterima, 'ipaü meta manuyüne, Yunaitü memühüave Ti'aitame mequeyucuerivayurica tita mücatiheiserie hepaüsita.

²⁰ Qui 'amüyevata huru pürata xacürüteyari puxuave, peru cüye haxu xacürüteyari puxuaveta. Hipatü visi mü'anecü pü'ayumieme, hipatüta 'axa mü'anecü pü'ayumieme. ²¹ Mericüsü xüca 'uyu'itieni müpaü memü'anene vahesie mücativiyanicü, xacü visi mü'anecü mü'ayumieme payani pasietü, 'aixüa tinaqui'erivatü cusiya quepaucua meiyehüva, ha'arisietü 'aixüa mütiyurienicü naimecü sepa que mütitita.

²² Quene'ata'una pemücati'acahive'eriecacü memühehecuva vahepaü. Müpaü püta quetine'amexütüta, heiseriemecü yapemüticamienicü, que pemaine yapemütiyurienicü, pemüti'acanaqui'eriecacü. Müme memehüave Ti'aitame va'iyari 'itiyatücaicacu, müme vahamatü 'axeicüa yaxequeteneyurica 'aixüa xemüteyuxeiyanicü. ²³ Memücatemaivave niuqui que memütexütüta 'asimecatemaitü, mücü quenexani'erica müpaü petimaitü, niuqui metixütüame mepüyutacuini xeicüa. ²⁴ Caneuyeveca que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayatame mücayumienenicü, masi que müvayuriene yunaime carima 'asimücatiyurienicü, müti'üquitavenicü, minevienicü tita 'axa müti'ane, ²⁵ 'iyarieya 'aixüa 'anecacu müvatitheiseriyanicü müme memeye'unie. Tietüsü Cacaüyari vapitüca memütehavevanicü que memüteyurica, tita yuri müraine memütehetimanicü, ²⁶ memanutahütüarienicü memütavicuenicü Cauyumarie viniyariyaside cümana memuyarie yamemütcahünicü que mütinaque 'iya.

3

Teüteri que memüte'u'iyarini taparirümecacu

¹ 'Ipaü quetinemaica, tucari taparirümecacu 'ana cuanivemecü mepüyüaca. ² Teüteri yuhesie mieme mepütanaqui'erica xeicüa, tumini mepühive'erica, mepüyuxeümacani, mepüyuxani'erica, mepüvaseviximani hipame 'axa me'utiyaütü vahepaüsita, mepücava'enieni yu'uquiyarima, pamüpariyusi mepüca'ipitüani xeime, 'axa mepü'aneneni, ³ mepücaayunaqui'erica, mepücayhaxüapitüca, mepüyuniuquimani, mepücateyu'aitüca, mepayu'eririyani, mepihecani tita 'aixüa müti'ane, ⁴ mepüvayetuani hipame, mepüyuxünani, mepühüsierietücani, mepinaqui'erica tita mütvanaque peru mepüca'inaqui'erica Cacaüyari. ⁵ Cacaüyari mayexeyapaü mepüteyuecüca, peru mepüyuecütani catürücaüyeme memü'eriecü tita memüte'ayexeya.

Ta'aurie quenavesi müya memü'anene vahesüa pemüca'uyeicanicü. ⁶ Hipatü müme teüteri vaquita meneutahaqueni 'avie meteva'irüvivaque 'ucaravesixi 'asimemücatemate, müme mevaru'iniacu va'ica mahetecü 'axa que memüteyurica, memehapanietücacü naime metehive'erietü. ⁷ 'Ucaravesixi müpaü memü'anene yuheyemecü mepüteyü'üquitatüve peru hasuacu mepücaüyüvave memeitimanicü tita yuri müraine. ⁸ Yaxeicüa Canesi

Camüpüresi que memüteheye'uniecai Muisexi, 'imeta meneye'unieca tita yuri müraine. 'Icü teüteri mecanitipünirümeni que memüteyumate. Mepüxani'eriva yuri que memüte'erie, masi yuri memücate'eriecü. ⁹ Perusü masi vaücavamecü 'asimepücateyüvaveni. 'Asimemücatematecü memasiücütü mecanacünicuni yunaime vahüxie, meripai miemetexi memütemasiücücaipaü 'ana.

Papuru Timuteu que mütiuhürütü

¹⁰ 'Ecü püta peniveiyani ne'inüari tita nemüti'üquitasi petiviyatü, que nemüticyeica yapetiurienetü, que nemütiyuriemücü, que yanemüticamie, que nemüreuterive netiuca'enivatü, que nemütinecanaqui'erie, que nemütiuca'eniva, ¹¹ que nemütieuveiyarie, que nemüticuininixü nai que nemü'itüarie 'Anutiyuquiyasie 'Icuniyusie Risitürasie. Sepa que nemüticuininixü ne'uveyarietü, Ti'aitame caneniutavicueisitüani naimecü. ¹² Siere menitaveiyariexüacuni yunaitü memüyuvaüriya Cacaüyari me'ayexeyatü memü'uvanücü Cürisitu Qesusisie meteviyatü. ¹³ Teüteri 'axa memüteyuricu memüteyucamana masi vaüca 'axa me'anenetü mepacünirümeni mete'irümatü mete'irüviyarietü meta.

¹⁴ Peru 'ecü titasie pemüti'a'üquitüa tita pemüretima mütiyuricü, mücüsie petiviyatü quene'ahayevani. Pepüvamate quehate müpaü memate'üquitüacacu müpaü pemüretima, ¹⁵ müpaü pepütimate nunusiyaripai pemütimaicaicü que maine 'utüarica xapayari müpasie. Mücü püyüve petimaiveme mümasi'ayeitüanicü pemütavicueisitüarienicü yuri peti'erietü, müpaü que mütiyüve Cürisitu Qesusisie tiviyatü. ¹⁶ Naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa Cacaüyari 'inetüacu, mücü peuyevese müti'üquitanicü mütatierivanicü mütahesieriyarienicü ti'üquitüarietü mayanicü quepaü heiseriemecü yamüticamieni. ¹⁷ Mücü 'utüaricacü Cacaüyari teviyari paye'ani püha'arisieca 'aixüa mütiyurienicü naimecü sepa que mütitita.

4

Niuqui quenecuxatani

¹ Cacaüyari hüxie, Cürisitu Qesusi hüxie que mü'ane 'isücametütü müvatahüaveni memayeyuyuri müquite yunaime, mücü munuaximecü ti'aitametütü, müpaü nematinihürütüaca. ² Niuqui quenecuxatani. Mücücü quene'ayumiemetüni penaqui'erivatü pecanaqui'erivatü. Quenivarutati'a quenivacu'imaiyani quenivatuicani. Naimecü 'equetineutevini petiuca'enivatü, naimecü quetine'üquitani. ³ Tucari naye'amücü quepauca memüca'inevieca 'üquisica müseüye, masi que mütivanaque mepüvaxexeürivani te'üquitamete, vanacate varuscuaquivacacu. ⁴ Ta'aurie mepaxürieni meca'i'eniecutü tita yuri müraine. Xaüsie mepeucuyunixüani yü'üxasie memüteviyanicü. ⁵ 'Ecüsü naimecü quene'amaica. Quetine'uximayaca peticuxatü niuqui 'aixüa manuyüncü. 'Ahürütüarica quenaye'atüa yemecü.

⁶ Neri mavari nepayeitüariexime. Tucari canahuraniri nemüyemiecü. ⁷ 'Aixüa 'anemecü nenetatuatü nepünemienecai. Que nemütinausanecai nepeta'a. Nepücatiuhayevaxü yaneticamietü. ⁸ Hicü nepe'usiyarie mana nemümarivacü heiseriemecü yanemüticatüacü. Ti'aitame 'isücame cumahücütüni heiseriemecü yamüticamie. Mücü müpaü pünetipitüani 'iya tucari 'aye'ayu. Ne xeücüame müpaü pücanetipitüani, masi yunaitü memünaqui'a münuaximecü müpaü pütivapitüani müme.

Que müti'aitüa

⁹ Quene'amexüitüaca cuitü nehesüa pemünüanicü. ¹⁰ Remaxi pünesi'ucu'eirie cuiepa timieme tinaqui'erietü. Tesarunicapaitü neyani. Cüreseniti Carasiya cuieyarisie petüa, Titu Tarümasiyasiepaütü retüa. ¹¹ Rucaxi yuxaüta nehamatü puyeica. Quenavitüqui Maricuxi, 'a'utüma quene'atüa. Mücü 'aixüa pü'ane munesipareviecacü. ¹² Tiquicu nepenü'a 'Epesupaitü. ¹³ Mücü 'ücarü Türuhasisie nemeicu'eirie Carüpusüa quenahuri pemamiecü. Xapate quenahuri navi müraye'utüca masi.

¹⁴ Herecanituru tepüa vevivame 'axa pünesi'uyuri vaücava. Ti'aitame 'epürepinirieni müpaü 'axa munesi'uyuricü. ¹⁵ 'Ecüta quene'acuerivayurieca hepaüsitana. Yemecü peye'uniecai taniuqui.

¹⁶ Nehesie mieme ne'utaniucacacu meri miemecü, ni xevitü neheima püca'utana. Yunaitü mepünesi'ucu'eirie. Mericüte xüca vahesie catiuhüiyani mücücü. ¹⁷ Ti'aitame masi ne'aurie puvecal nesiürücariyatü 'icü xasicaya yemecü mücuxaxasivanicü yaneticuxatacacu, yunaitü nuivarite memi'enienicü. Neputavicueisitüarie maye pücanesi'utacuai. ¹⁸ Ti'aitame pünesitavicueisitüani sepa que memüteyurie 'axa menesiyuriecutü. 'Asineca'itüarievecacu pünesi'aye'atüani haque müre'aita muyuavisie, mana nemaye'anicü. Hepaüsitana 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

Que müttivaruvaüritüa, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁹ Quenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame, 'Unesipuru quie quiecatari meta. ²⁰ 'Erasitu mana peyuhayevaxü Curinitusie. Türupimu nepecu'eirie Miretusie ticuyecacu. ²¹ Quene'amexüitüaca pemünüanicü ca'uhaütücacu cuxi. 'Eupuruxi Purenisi Rinu Cürauriya yunaitü ta'ivama mepümasivaüritüa.

²² Ti'aitame 'a'yari xüca masiteütani. 'Aixüa xüca tiuca'yarini xehesie mieme.

TITU Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

¹ Ne Papuru ti'uximayatame necanihücütüni Cacaüyarisie mieme. Quesusi Cürisitu nü'arieya necanihücütüni, yuri neti'erietü yaxeicüa yuri que memüte'erie müme Cacaüyari müvaranayexei, müpaüta netimaitü tita yuri müraine, que müreuyevese yamütimaicacü Cacaüyari xüca 'ayexeiyani. ² Müpaü netiniyurieneni nemitacueviecü tucari mücaxüve nemexeyanicü. Cacaüyari pücati'itava. Meripai tucari caxuavecacu cuxi müpaü putayü tucari mütasipitüaniqueacü. ³ Hicürixüa tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu, masiücüme canayeitüani yuniuqui, teüteri yametecuxatacacu. Necaniuhüritüarieni müpaü nemüticuxatanicü ne, müpaü mütiuta'aicü tativicueisitüvame Cacaüyaritütü. ⁴ Ne necamanivaüritüaca Titu. Yuricü pecaninenivetüni, yuri que temüte'erie tanaitü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Quesusi mütativicueisitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini 'ahesie mieme, 'a'iyarisie xüca memasipitüaca pemüca'uximatüariacacü.

'Uquiravesixi te'üviyamate que müreuyevese müpaü memü'anenenicü

⁵ Mücücü nemanecu'eirieni Cüretasie, pemeiheiserietüanicü tita müreuyevese, pemüvacuyasaxüanicü va'uquiyarima xexuime quiecarisie, yaxeicüa que nemümatihatüavixü. ⁶ que mü'ane mücaniquimarie, que mü'ane xëücüame mü'üya, que mü'ane yütüriyama müvarexeiya yuri mete'eriecame vahesie carahüivacacu, quename merucuyatüve quename meca'enie müpaü caraniuvacacu. ⁷ Cacaüyarisie mieme mühüritüariacü, neuyevaca que mü'ane ti'üviyame mühücü mücaniquimariacacü, yuxaüta xëicüa mücayüanenicü mayu'erिया mücahücütünicü, tavecame mücahücütünicü, mücavativayanicü, tumini mücahive'erieacü tiyucuanamütü. ⁸ Masi peuyevese müvatanaqu'erienicü teva quiecatari, minaqu'erieacü tita 'aixüa müti'ane, mütimaivenicü, heiseriemecü yamüticamienicü, Cacaüyari mayexeyanicü cuini mieme, müseüyenicü yu'iyarisie que mütiyu'aitüa. ⁹ Peuyevese mütiviyanicü niuqui yuri mainesie, 'üquisica manuyünepaü müyüvenicü müvatuicani ti'üquitatü que mütivaiyacü yemecü, müyüvenicü meta müvahecüatanicü memüniuquixie.

¹⁰ Yümüiretü 'ameniu'uvani mecaheu'enanatü, yacü xëicüa metecuxatatü, meteyucuananatü. Müme xitequiya 'inüariyarisie memüteviya masi yemecü müya mepü'anene. ¹¹ Peuyevese memanunatücanicü que memütécuxata. Que memü'anene, mepüvamuina 'asita xeime qui quiecatari 'axeicüa yunaime, mepüeti'üqita tita 'aixüa mücati'ane, mete'ivacutü 'axa ti'anemecü.

¹² Vahesüa mieme tixaxatame xevitü müpaü niutayüni, Cüretatari yuheyemecü mecateni'itavani, yeutari memayu'eririya mecanihümetüni, mecaniyu'üraraxieca yuhuriepa meteviyatü xëicüa. ¹³ Mücü yemecü yuricü catiniutahecüata. 'Ayumieme quenivarutatü'a türücaüyemecü, müme memüseseüyenicü, yuri mete'erietü que mütivaiyacü, ¹⁴ mecava'enietü Huriyusixi yacü xëicüa que memüte'üxasita, mecahe'erivatü tita memüte'aita teüteri memixani'erie tita yuricü müraine.

¹⁵ Que memüte'ixeyia müme memü'itiyatüca, naitü catini'itiyaca. Müme memüseviximarie yuri memücate'erie püta que memüte'ixeyia, tixäu pücatixuave müti'itüya, masi mecaniseviximarieca que memüteyumate,

yu'iyari que memüte'enie vatate'acacu. ¹⁶ Mecaniyuecütatani yutetacü quename vaniu me'imate Cacaüyari me'utiyaütü, peru que memüteyurie, mepüyuhecüata masi quename meca'imate. Cuiñi mieme 'axa mecani'aneneni, yamepücatecahu, mecanixani'erivani sepa que memüteyurie 'aixüa memücateyuriecü.

2

Üquisica müseüye

¹ 'Ecüsü püta müpaü quetynecuxatani que müreuyevese, seüyemecü pemüti'üquitanicü. ² 'Uquiravesixi mequeyumateni, 'aixüa mequetehecahuni, mequeteheimaivaveni que müreuyevese yamütiyurienenicü, mequeseseüyeni yuri que memüte'erie que memüteyucanaqui'erie, que memüte'uca'eniva. ³ Yaxeicüa 'ucaravesixi que memüte'u'uva, müpaü mequeteyurieca que müreuyevese yamütiyurienenicü Cacaüyarisüa miemetütü, niuquiperaixi mepücayüaca, vinucü mepüca'u'uvani xEICÜa, tita 'aixüa müti'anicü xEICÜa mequete'üquitani ⁴ müpaü meteva'üquitüatü 'ucari, müme memüvanaqui'eriecacü yücünama yütüriyama, ⁵ memütemaivavenicü que müreuyevese yamütiyurienenicü, yücünama vahesie memüteviyanicü me'tiütücaitü, yuquie memüte'uximayacacü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, memüteyu'aitüarinüacacü vacünama que memaitüca. Xüca müpaü me'aneneni, Cacaüyari niuquieya pücaseviximarieca, 'axa pücatixaxasivani hepaüsitana.

⁶ Müpaü yaxeicüa quetinivatuicani 'uquisi memütemaivavenicü que müreuyevese yamütiyurienenicü. ⁷ Naime hepaüsita 'inüari quena'ayeitüvani 'aixüa petiyurienetü. Que pemüti'üquita, 'aiyarisie 'aixüa peti'acühüavetü quetine'üquita 'aixüa peticamietü. ⁸ Müpaü quetynecuxatani 'aniiqui seüyemecü, xevitü mücayüvenicü mitave'eriecacü, que mü'ane müxe'aye'unie müteviyasitüarienicü masi, cayüvetü mayanicü 'axa mainenicü xehepaüsita.

⁹ Müme vaüriyarica memüte'uximaya mequeteyu'aitüarinüaca vacusiyarima que memaitüca naimecü. Mequevanaqui'aritüaca masi, mepücaniüquixieca. ¹⁰ Mepücavanavatüveni, masi mequevahecüasitüiyani 'aixüa 'iyari yamemütecahucü, tativicueisitüvame Cacaüyari 'üquisicaya visi mütxeiyuriecacü que memüteyurie naimecü.

¹¹ 'Ari masiücütü canayani 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari. Müpaü mü'anicü, yunaitü teüteri mecaniyüvaveni memütavicueisitüarienicü.

¹² 'Ayumieme müpaü teteni'üquitüarieni temütahecütanicü quename müme Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesüa tecamiemete, quename tame teca'hive'eri tita cuiepa memütama memütehive'eri. Masi yeme 'ipaü püta tepete'üquitüarie que temüte'u'uvanicü, tetemaivavetü que müreuyevese yatemüteyuriecacü, heiseriemecü yatetecahutü, Cacaüyari te'ayexeyatü hicü temu'uvanicü 'ena cuiepa, ¹³ meta temicueviecacü que mü'ane yemecü mütasitemavieritüani. Hicü tepicuevie, masiücütü mayanicü visi 'anetü que mü'ane Cacaüyaritütü mümarive tativicueisitüvame Cürisitu Quesusi hücütütü.

¹⁴ 'Iya niyuyetüani tahesie mieme, mütasitaxünacü, yemecü temüca'itisanacü 'inüari, mücü mütasitü'itienicü masi yuhesie mieme, teüterimama temacü necü tetavaüriyatü 'aixüa temüteyuriecacü.

¹⁵ Müpaü quetynecuxatani, vaüriyarica quenivapitüaca, quenivahecütüaca heiserie petiva'aitüatü, xevitü mücamasitave'eriecacü.

3

Heiserie tepupituarie 'iya 'aixüa mütiuca'iyaricü

¹ Quenivarata'eritüvani yamemütecahunicü te'aitamete heiserie memexiya que memaitüca, memüteyu'aituarinüacacü, memüyuvaüriyanicü 'aixüa memüteyuriecacü sepa que mütitita 'aixüa müti'ane, ² memücvaseviximacacü hipame 'axa me'utiyaütü vahepaüsita, memücayuucitüvenicü, memüca'ayu'eririyanicü, mümasiücünicü quename tixaütü mecatehüme que memütevaxeyia yunaime teüteri. ³ Tameri tanaitü meripai 'asitecatemaitü teniu'uvacaitüni, yatepücatecahucai, tepeuyexüriecai, vaüriyarica tepüte'uximayacai tita temütehive'eriecaisie mieme xeicüa, müiremecü temünaqui'acacü xeicüa tepüyüacai, 'atepu'uvacai 'axa teyuriecütü te'ütesatü. Tepü'uxive'erivacai, tepüta'uxive'eriecai tanaitü. ⁴ Anatütüri masiücütü canayani 'aixüa que mütiuca'iyari tativicueisitüvame Cacaüyari, que mütatinaqui'erie teüteri. ⁵ Tame heiseriemecü yatetecahütü temüyüacaicü 'asipücatiuyuri, masi mücü mütasinenimayacaicü püta pütasi'utavicieisitüa. Pütasi'u'iti hutarica tasitinüivitüaca, 'Iyari Mütiyupata tasihecuariyacacu. ⁶ Mücü 'Iyari niutatüani vaücvamecü temeixeiyanicü, tativicueisitüvame Qesusi Cürisitu yatatiumicu. ⁷ Heiserie tepupituarie 'iya 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme tahesie catininaqueni tucari mücaxüve temexeiyanicü. Müpaü yuri tete'erietü tepüta'icueva.

⁸ Mücü niuqui yuricü paine. Müpaü nepüticu'eriva, peuyevese türücaüyemecü müpaü pemütivatahüavecü. Peuyevese müme yuri memüteta'erivave Cacaüyarisie memüyu'iyaritüacacü quepaü 'aixüa memüteyurica. 'Aixüa cani'anemücü nivapareviecamücü teüteri, müpaü memüteyuriecacü. ⁹ Peru niuqui que memütexüatüa 'asimecatemaitü, que memütecüvaütüve xeime ramare hepaüsita, que memüteyuheca, 'inüari niuquiyari hepaüsita que memüteyucitüve, mücü hepaüsita quene'acuerivayurica. 'Axa 'anetü payeica que memüteyurie, xüanacüa payeica. ¹⁰ Que mü'ane yuhesie mütivaviasitüa 'ivamarixi, mücü quenanuyehüva hutacüa pe'ita'imaiyame, ¹¹ müpaü petimaitü, que mü'ane müpaü mütiyuriene neutunini, 'axa tiniuyuriene, yücümana yuhesie tiniuhüpani.

Que müttivaruta'aitüa

¹² 'Ahesüa quepaucua menuani 'Arütema nehenunü'ayu, Tiquicu nusu, quene'amexütüa nehesüa pemümiécü Nicupuripai. Müpaü nepüticu'eriva, mana nepecani muhaütüsie. ¹³ Senaxi 'inüaricü müti'üquitame, 'Apuruxi yunaime quenivaparevieca vahuyeta, 'aixüa 'iyaricü pe'atuatü, tixaütü memücatehüehüacacü. ¹⁴ Tateüterima müpaü mequeteyü'üquitüaca 'aixüa memüteyuriecacü memeixeiyanicü tita müreuyevese, capa meca'utixuxuaveretü me'acüneccü.

Que müttivaruvaütüta, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itülaricü

¹⁵ Yunaitü nehesüa memü'üva mecamanivaütüta. 'Ecüta quenivavaütüta müme memütasinaqui'erie yuri mete'erietü. 'Aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme tacacaüyari. Müpaü xeicüa.

QUIRIMUNI

Papuru Que Mütinü'airi

Väirisica

¹ Ne Papuru, ne'anutahüiyatü Cürisitu Quesusisie mieme, ta'iva Timuteumatü, tecanixevaüiritüaca, Quirimuni temümasinaqui'erie tahamatü pemüti'uximaya, ² tamita meta 'Apiya titevacame temünaqui'erie, 'Aruquiipu meta tahepaü cuya, müme meta memüyuyexexeüriva 'aquita. ³ Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüarietacü.

Quirimuni que mütiyucanaqui'eriecai, yuri que müti'eriecai

⁴ Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari neheyemecü, quepaucua nemümasicuxata nenenevietü, ⁵ nemü'enacü que pemütivanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaime, Ti'aitame Quesusisie yuri que pemüti'erie. ⁶ 'Ipaü netininenenevieca, 'axeicüa temüpütüarienicü masi yemecü Cürisitusie teteviyatü temacü necü, 'ahamatü temütaxevicü yuri tete'erietü. Xüca 'aixüa tetemaica tita temütehexeiya 'aixüa müti'ane naime, müpaü teni'itüarietacuni. ⁷ Vaücava nepünetemavie nepütüicarie 'ecü pemüti'acanaqui'eriecü. Cacaüyari teüterimama mecani'uxipitüarieca yu'iyarisie, 'ecü que pemütüyuriene ne'iva.

Papuru que mütitavavirie 'Unesimu hepaüsita

⁸ 'Ayumieme, Cürisitusie netiviyatü sepaü heiserie nemexeiya necamatü nemümati'aitüacacü tita müreuyevese, ⁹ masi temütetacanaqui'eriecü, 'ayumieme väüriyarica nemanipitüacaqueyu püta. Ne Papuru que nemü'ane, ne'uquirasitütü, ne'anutahüiyacame nehücütütü hicü Cürisitu Quesusisie mieme, ¹⁰ väüriyarica necamanipitüaca nenive hepaüsita, que mü'ane ne'anutahüiyatü nemitinuivitüa. 'Unesimu necanixatani.

¹¹ Mücü 'asipücatiyurienecai 'aixüa mü'ane 'ahesie mieme, perusü hicü 'ecü ne tecaneiyehüaca tanaitü. ¹² 'Ahesüa nenenu'ämücü ne'iyaritüme. ¹³ Nehesüa nepicayeniquecai, 'ahesie mieme münesiparevienicü ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme. ¹⁴ Masiri 'ecü 'asipecatimaicacu, nepücanevaüriyacai. Xüca ne'icayenique, 'aixüa pepütüyurieneunqueyu 'ecü, peru väüriyarica yapepütüyurieneunqueyu. Mecuxi pemü'avaüriyaniqueyu püta. ¹⁵ Pepitatümaiya yareutevicacu, peru xüari müpaü tiniuyüni 'aheyemecü peheixeyatü pemayanicü. ¹⁶ Ti'uximayatame xeicüa pücahücü, masi vaücava pueyevese hicü. Ta'iva cananyi münaqui'eriva. Ne yemecü nepinaqui'erie, 'ecüta masi väüca nepinaqui'eriecamücü tevitüme, Ti'aitamesie tiviyacameta.

¹⁷ 'Ayumieme xüca tetaxevime pe'erieca, queneutanaqui'eri que pemüneretanaqui'erieniqueyu ne. ¹⁸ Xüca 'axa masi'uyurieni, xüca tixaütü reuyevaca mütiyutuanicü, yaquenetineucuetatüa ne. ¹⁹ Ne Papuru nemamacü müpaü nepütü'utüa, ne nepürapica. Siqueresü 'asinepücamarahüveni que müreuyevese masi pemünerapinirietacü 'ecü tucari pemexeyacü. ²⁰ 'Eri ne'iva, Ti'aitamesie temüteviyacü nepaine, 'aixüa nepü'itüarieniqueyu 'acümana. Queneneu'uxipitüa ne'iyarisie, Cürisitusie que temüteviya.

²¹ Nepūmatiu'utūiri yuri neti'erietū quename yapeticamieni, mūpaū nemaitū, que nemutaine ne, 'ecū pecananuyehaitūrūvemücü. ²² Mücü meta, queneneucuha'aritūiri haque nemayecani. Nepūta'icueva mūpaū yuri neti'erietū, xeyuneneviecacu nepūpitūarieni xehesūa nemūyemiecü.

Vaūrisica que mūtivarunū'airixūa

²³ Mecamanivaūritūaca, 'Epaūraxiri nehepaū muviyarie Cūrisitu Quesusisie mieme, ²⁴ Maricuxiri, 'Arisitaricuri, Remaxiri, Rucaxiri. Mūme nehamatū meteni'uximayaca.

²⁵ Ti'aitame Qesusi Cūrisitu xūca 'aixūa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme.

HEPÜRAYSIXI Que Memüte'u'utüiyari

Cacaüyari pütatiutaxatüa nu'aya yaticuxatacacu

¹ Cacaüyari meripai tinivacuxaxatüvacaitüni ta'uquiyarima, texaxatame-temama yametcuxatacacu, yuxexuitü que memüte'upitüarie niuqui yücü mü'anene hepaüsita. ² Hicü tucari taparümeccacu pütatiutaxatüa tame, yaticuxatacacu que mü'ane nu'aya mühücü püta. Mücü yunive caniu-cayasa hesiena mütinaquenicü naitü. Mücü inetüacu meta Cacaüyari caninetüani tita 'amüticuma. ³ Mücüsie que mütixavatü canimasiücünü que mütimarive Cacaüyari, Cacaüyari cani'inüarieyatüni que mütivaicyäcü. Naime meta püratücü yuniuqui mütürücaüyecü. Mücü yücümana 'aixüa 'iyurica tita 'axa temüte'uyuri hepaüsita mütasi'itienicü, 'ana que mü'ane mümarive serieta nayerüni muyuavisie.

Nu'aya püve'eme, niuqui tuayamete taheima miemete hepaüna mecave'emetüacu

⁴ Mücü niupitüarieni yemecü mümarivanicü que mü'ane mühücü, peru taheima miemete niuqui tuayamete hepaüna mepücate'upitüarie. Yaxeicüata ve'emetütü nayani, müme hepaüna mecave'emetüacu. ⁵ Queri Cacaüyari müpaü titahüavive niuqui tuayamete xeime heiva, müpaü ticühävetü,

'Ecü pepünenive,

Hicü 'a'uquiyari nepaneyeitüa,

'utaitü. Nusu queri 'utayü,

Ne 'uquiyarieya nepayani,

Mücü nenive payani,

'utaitü. ⁶ Masi tucari hepaüsita ticuxatatatü quepaucua cuiepa mi'atüani yumatüari müpaü püta canaineni,

Yunaitü Cacaüyarisüa miemete

Niuqui tuayamete

Meque'ineneviyani,

'utaitü. ⁷ Quepaucua niuqui tuayamete müvaxata müpaü paine,

Yuniuqui tuayamete

'Eca nivarayeitüvani,

Yutupirisixima meta

Tai nerücuari nivarayeitüvani.

⁸ Yunive püta xatatü müpaü paine,

'Ecü Cacaüyari 'a'uveni haque pemüra'aita

Yuheyemecü 'apuve,

Canixeuraüyeni

'Aisü pemacue'e pemüti'aitamecü

'Inüari canihücütüni

Heiseriemecü que pemüticamie 'ecü.

⁹ Pepinaqui'erie tita mütiheiserie,

Pepi'uxive'erie tita 'aisica mütitisana.

Cacaüyari 'acu

Que mü'ane mü'acacaüyari

Pümasi'anayexei,

Temavierica masipitüatü

'Inüaritüme

'Ahamicuma cavaratahüavetü.

¹⁰ Müpaü paineta,
'Ecü Ti'aitame sutüapai pepicaque cuie,
Muyuavi peputavevie 'amamacü.

¹¹ Mücü pütüyünare
'Ecü püta 'apeniuvemücü.
'Ixuriquipaü mücü naitü nitaye'irimücü.

¹² Muyuavi pepütatuna 'ücaripaü
Camixapaü püpasieni.
Masi 'ecü yaxecüa pe'anetü pepü'ahayeva,
'Atucari pücatixüni.

¹³ Queri hasuacu titahüavive niuqui tuayamete xeime müpaü ticühüavetü,
Neserietamexicuxi quenacani
Memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.

¹⁴ Camüsü niuqui tuayamete yunaitü 'iyarite mecanihümetüni, Cacaüyari
memütupirisiximama. Mepütanü'ariva memüvaporevienicü müme vahesie
mütinaquirüme memütavicieisitüarienicü.

2

'Icü vicueisitüarica vaüca pütürücaüye

¹ Müpaü mü'aneçü, 'ayumieme caneyeveca masi vaüca teme'erivanicü
tita temüte'u'eni capa yacü xecüa teyüatü teva te'u'uvanicü. ² Camü mücü
niuqui mutaxasie niuqui tuayamete taheima miemete yametevecuxatacacu,
mücü niseüyecaitüni. Yunaitü memitisanaxüa yunaitü memüca'l'eniecai
metenapiniyariyecaitüni mecanimari'itüariyecaitüni, vahesie que mütinaquecai,
que müreyevecai. ³ Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quesü tetetavicieni
tame xüca te'itave'erieca 'icü vicueisitüarica müya mütitürücaüye. Mücü ca-
niusütüarieni Ti'aitame yaticuxatacacu que temütetavicieisitüarieni haitü. Ni-
uquieya mepuseiriyaxü mümeta memi'eniecai müpaü temütemaicacü tame.
⁴ Cacaüyarita 'axeicüa vahamatü müpaü tinihecüatacaitüni 'inüari vevietü
mamarivaveme, türücaüyemecü tiyurienetü müiremecü, 'Iyari Mütüyupata
vatapitüacacu yuxexuime, que mütinaquecai Cacaüyari.

Que mü'ane misutüa temütavicieisitüarienicü

⁵ Que mütü'aitaxü mücü cuie 'umamie hepaüsita, niuqui tuayamete
memüte'aitanicü muva 'asipüca'utayü. Mücü cuie canihücütüni tita hepaüsita
temütecuxata. ⁶ Hecüasica canixuaveni xapasie müpaü manuyüne,
Teüteri que metetitamexi pemüvara'erivanicü.
Teüteri vanivema quesü metetitamexi
Pemü'avaüricü vahesie mieme.

⁷ Penivaranucayasa niuqui tuayamete vahepaü memücatürücavinicü ya-
paümexa.

Penivaranutummatüani visi me'anenetü memacüneçü
Ve'emecü memüxeiyarienicü.

⁸ Pepicayasaxü naime pehe'ivaca vahesie mieme

Müme memüte'aitanicü hepaüsitana.

Mericüsü, que müticayasaxü naime he'ivaca para teüteri memüte'aitanicü
hepaüsitana, tixaü pücaranuyuhayeva hepaüsitana memücate'aitanicü. Peru
hicü cuxi que temütevaxeiya teüteri, naitü 'acuxi pücaha'ivarieve müme
memüte'aitanicü hepaüsitana. ⁹ Quesusi xecüa que temüte'ixeiya, mücü
yapaümexa niucayerieni niuqui tuayamete vahepaü mücatürücaüyenicü.
Mücü mütiucuinixücü quepaucua mumü, cananutimumatüarieni visi 'anetü

mayanicū ve'emecū müxeiyarienicū. Cacaūyari 'aixūa mütiuca'iyaricū müpaū tiniuyūni, mumūnicū tanaime tahesie mieme.

¹⁰ Mücū nisutūani naime, 'inetūacu caniueneri naitū. 'Aixūa caniuuyūni Cacaūyari, varavitūtū yumūireme yunivema visi me'enenetū memacūnecū, meye'atūacū que mü'ane misutūa memūtavicueisitūarienicū, yatipitūatū müticuinecū para maye'anicū. ¹¹ Que mü'ane müvapata, mūmeta memupasie, xeimesie mecaniyecūne yunaitū. 'Ayumieme pūcayuteviya yu'ivama vaterūvatū ¹² müpaū 'utaitū, Nepūmasihecutāni que mü'ane pemühücū Ne'ivama menesi'eniecacu Memūyutixexeūriva vahixūapa ne'uvetū Nemasinūavani.

¹³ Müpaū paine meta,
Ne yuri nepūti'erieca hesiena.
Müpaū meta paine,
Camū ne necaniyūaneni,
Nenivemata Cacaūyari que münetiuhūritūa mecaniyūaca.

¹⁴ Mericūsū, ranivema 'axeicūa mecaniyuxevini xei xuriyari xei vaiyari. 'Ayumieme mücūta yaxaicūa tahamatū yuxevitū nayani, tahepaū yemecū. Müpaū mütiuyuricū mumūcū meta pūyūvecai mica'unanicū que mü'ane türūcariya mexeiya yemecū mütasicuinicū Cayumarietūtū.

¹⁵ Pūyūvecai meta müvaxūnacū müme mexi me'ayeyuyuricai meuyevecai vaūriyarica memūte'uximayacacū meteha'erivatū que memūtecuinequecai.

¹⁶ Canimasiūcūni niuqui tuayamete memūcahūmecū müvaparevie, masi 'Apu-rahami xiūyarimama pūta pūvaparevie. ¹⁷ 'Ayumieme peuyevecai yu'ivama vahepaū 'anetū mayeitūarienicū naime hepaūsita. Müpaū 'anetū caniyūvecaitūni mara'acame mayanicū tiyucanenimayatū yaticamietū, Cacaūyarisie mieme hūritūarietū, 'aixūa miyurienicū tita teūteri 'axa memūte'uyuri hepaūsita.

¹⁸ Mücū mütiucuinixūcū mu'inūasiecū, caniyūveni müvaparevienicū hipame mexi me'inūasie.

3

Quesusi pūve'eme, Muisexi hepaūna cave'emetūcacu

¹ Mericūte ne'ivama xemupasie Cacaūyarisie mieme, 'axeicūa xemuta'inierie que mü'ane taheima macave xehahūavecacu, müpaū mü'anecū 'ayumieme müpaū nepaine, xequena'erivani Quesusi. Mücū nū'ari nayani, mara'acameta nayani cuini mieme mütiuhūritūarie. Mücū canihūcūtūni hesiena teteviyatū temūtahecūata. ² Mücū yaticamienei que maine que mü'ane mihūritūa, yaxaicūa que müticamiecai Muisexi, Cacaūyari que quiecatari vahepaūsita hūritūarietū. ³ Peru 'icūsie pūtiunaquixū masi yemecū ve'emecū müxeiyarienicū, Muisexi hepaūna catixeiyarivecacu, yaxaicūa qui vevivame cui ve'emecū que müticuxaxasiva, veviyaya hepaūna caticuxaxasivacacu qui. ⁴ Tevi pitivevie naime qui, peru que mü'ane nai mütiutivevie, mücū Cacaūyari canihūcūtūni. ⁵ Mericūsū, Muisexi yapūticamiecai Cacaūyari quie quiecatari yunaima vahepaūsita que mütiuhūritūarie, peru tiparevivame canihūcūtūcaitūni xEICūa mucayeri mütihecūatanicū tita 'arique müticuxaxasivaniquecai hepaūsita. ⁶ Cūrisitu pūta yapūticamie quiecame nu'aya hūcūtūtū, Cacaūyari quie quiecatari vahepaūsita que mütiuhūritūarie. Mericūsū tame quiena quiecatari tepūhūme xūca tetahayeva tecamamatū 'aixūa te'utiuyatū tita temūtecuevie hepaūsita tecacyuitūarivatū quepaucua mütapareque.

Cacaūyari teūterimama que memūte'uxipitūarieca

⁷ 'Ayumieme que maine 'Iyari Mūtiyupata,

Hicū xūca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

⁸ Xe'u'itutupetū xepūca'acūne yu'iyarisie

Que memūte'acū mūme 'ana

Quepaucua memūyucitūvecai nehamatū

Que memūte'uyuri mūcū tucarisie

Quepaucua memūnesi'uta'inūataxū

Macumavesie me'u'uvatū,

⁹ Haque xe'uquiyarima memūnesihe'isipatūvecai,

Sepa ne'uximayasica memūxeiyacai huta teviyari viyari.

¹⁰ 'Ayumieme nepuyeha'a 'ana miemetexi vahepaūsita.

Mūpaū neputayū,

Yuheyemecū yu'iyarisie mēneuyexūrūveni, nehaitū.

Que nemūtiuyeica, 'asimepūcateheitimaivave.

¹¹ 'Ayumieme mūpaū nepūtinehūrītūa neha'atū,

Mūpaū ne'utaitū,

Yemecū mepūca'aye'axūani haque nemūvareca'uxipitūani.

¹² Xequeneyucuerivayurieca xeme ne'ivama capa xevitū xeme 'iyarieya 'axa 'anenicū, capa yuri cati'eriecacū 'ihayevamūtū Cacaūyari mayeyuri.

¹³ Masisū xexuime tucarisie xequeneyutuicani mexicuxi hicū xasiva, capa

'u'ituperecū xevitū xeme, tita 'axa mūti'ane xecumanacacu. ¹⁴ 'Axeicūa

tepūtaxevi Cūrisitumatū xūca yuri tete'erietū tetahayeva, matūaripai yuri que

temūte'uta'erie, 'asitecacuyuitūarivatū quepaucua mūtapareque, ¹⁵ mūpaū que manuyūne,

Hicū xūca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

Xe'u'itutupetū xepūca'acūne yu'iyarisie

Que memūte'acū mūme 'ana

Quepaucua memūyucitūvecai nehamatū.

¹⁶ Que hate mepūyucitūvecai hamatūana sepa memi'eniecai. Mūme mecanihūmetūcaitūni yunaitū 'Equipitu cuieyarisie memeyecū Muisexi varavitūcūcacu. ¹⁷ Mericūte, que hate vahepaūsita pūha'acai huta tevi-

yari viyari. Mūpaū catinimasiūcūni, mūme mecanihūmetūcaitūni 'axa memūte'uyuri 'ana. Mūme vacaxari 'apucuhetei me'atixūrīecu macumavesie.

¹⁸ Mericūte, que hate tivarahūavetū tiyūhūrītūa, mūpaū 'utaitū quename mēca'aye'axūaniquecai yemecū haque mūvareca'uxipietūaniquecai. Mūme

mecanihūmetūcaitūni yuri memūcate'eriecai. ¹⁹ Mericūte 'ayumieme mūpaū tepūtemate, mepūyatexi me'aye'axūanique yuri memūcate'eriecaicū mūme.

4

¹ Mericūsū niuquieya puxuave cuxi que mutayū quename tevi yūve maye'anicū haque meica'uxipitūani. 'Ayumieme teque'umamaca capa xevitū xeme ca'aye'avemepaū tixeiyariecacū. ² Tamesietū niuqui 'aixūa manuyūnecū tepūte'utaxatūarie yaxecūa vahepaū. Peru mūcū niuqui memū'eni 'asipūcavaruyuri mūme, mūcayutaxeviriyaxūcū mūme memi'eniecai vahamatū yuri mecateta'erivavecacu. ³ Tame pūta yuri temūte'uta'eri tepaye'axūaxime haque mūtasiheca'uxipitūani, mūpaū que mutayū,

Yanepūtinehūrītūa neha'atū,

Mūpaū ne'utaitū,

Yemecū mepūca'aye'axūani mūme

Haque nemūvareca'uxipitūani.

Mūpaū putayū sepa 'uximayasicaya mūnūrie cuie munetūariepai. ⁴ Xapasie niuqui puxuave mūcū 'atahutariēca mieme tucari mūxata mūpaū 'anuyūtū, Cacaūyari 'atahutariēca tucarisie niuca'uxipieni 'inūca yu'uximayasica naime. ⁵ Mūpaū paine meta, Yemecū mēpūca'aye'axūani mūme Haque nemūvareca'uxipitūani.

⁶ Mericūsū 'uxipiya 'acuxi puxuave hipatū yamemūte'aye'axūanicū, peru mūme matūari niuqui 'aixūa manuyūnecū mūpaū memūtecūhūavarūvacai mēpūca'aye'axūa yuri memūcate'eriecaicū. ⁷ Tavari tucari niupata xeime, Hicū mūterūvarie. Raviri xapayasie mūpaū putayū mūixa viyari 'anuyeyacu, yaxaicūa merīpai que mutayū mūpaū 'utaitū, Hicū xūca xe'i'enieni 'utaniucacacu, Xe'u'itutupetū xēpūca'acūne yu'iyarisie.

⁸ Hicūmūsū, xūca mūcū Cusue vareca'uxipitūanique 'ana, Cacaūyari 'asipūcahaineniqueyu xeime tucari hepaūsita 'arique maye'aniquecaicū.

⁹ 'Ayumieme 'uxipiya tucari puxuave cuxi Cacaūyari teūterimama vahesie mieme. ¹⁰ Que mū'ane maye'ave haque meica'uxipitūa, mūcū pūtiuhayevaxū yu'uximayasica 'unūca, yaxaicūa Cacaūyari que mūtiuhayevaxū 'inūca yu'uximayasica. ¹¹ 'Ayumieme tequetamexūtūaca temaye'axūanicū haque mūtasiheca'uxipitūani, xevitū capa 'ativenicū capa masiūcūnicū hesiena yuri que mūcati'erie yaxaicūa mūme vahepaū.

¹² Cacaūyari niuquiēya payeyuri pūtūrūcaūye. 'Aixūa pūreutiquequema, hepaūna careutiquequemacacu 'ixipara sepa naisata meutixicacauni. Pitixiteque 'ipatatū ratucari ra'iyari, raturuyari ratutanayari naime. Pi'inūata tevi que mūtiyumate que mūtiyu'iyaritūa yu'iyarisie. ¹³ Sepa que mūtitita munetūarie pūcayūve mū'aviesiecacū mūcū que mūtxeiya. Naitūri masi pūmasiūcū panutiyeipiya que mū'ane mūtasitahūave 'ixeiycacu.

Quesusi mara'acame canihūcūtūni cui mūhūritūarie mūmarive

¹⁴ Mericūsū tepeixeiya mara'acame cuini mieme mūhūritūarie mūmarive muyuavi heima manūtītūa Quesusitūtū Cacaūyari mūnu'aya. 'Ayumieme tequetahayevani yatetetahecūtatū hesiena que temūteviya. ¹⁵ Mara'acame que temūte'ayexeiya, tepūcaheixeiya que mū'ane mūcayūve tahepaū mūtiyumaicacū que temūtevararani tame. Tepeixeiya pūta que mū'ane naime hepaūsita mū'inūasie yaxaicūa tahepaū, peru 'axa catiyurievētū. ¹⁶ 'Ayumieme tecamamatū 'aura teque'acūne que mū'ane 'aixūa mūtiuca'iyari 'uvenieya manuve 'aurie, temūnenimayasiēcacū, temūpareviyanicū quepaucua mūpaū temūteheuyehūva, mūcū 'aixūa tiuca'iyaricacu.

5

¹ Mara'acate cuini mieme memūhūritūarie teūteri vasata mecananuyexeiariēca yunaitū, mecaniucayasarieni Cacaūyarisie mieme memūhūritūariecacū, teūteri vahesie mieme memixatūanicū 'imiquieri mavari, 'aixūa me'iyurienique tita 'axa memūteyurie hepaūsita. ² Xūca mūpaū 'aneni mara'acame, caniyūveni mūvatahūave mūme 'asimecatemaitū memeuyexūrūve carima cavayurienētū, vahepaū veranitū 'amuyeicacū. ³ Mūpaū mūveranicū quepaucua mixatūa Cacaūyari teūteri tita 'axa memūteyurie hepaūsita, mūpaūta pūreuyevese mavari mūvevienicū yūcūmana tita 'axa mūtiuyuri hepaūsita 'aixūa miyurienicū.

⁴ Mūcū meta, tevi yūcūmana pūca'uyucaye 'ipaū mūtihūritūariecacū, masi Cacaūyari yatitahūavecacu xēicūa pucayeri 'Arunipaū. ⁵ Yaxaicūa Cūrisitu visi

'aneme pūca'ayuyeiŧūa yūcūmana mara'acame mayanicū cui mūhūritūarie, masisū mūpaū pūtipitūa que mū'ane mūpaū mūtitahūavixū,

'Ecū pepūnenive,

Hicū 'a'uquiyari nepaneyeiŧūa.

⁶ Mūpaū puyū que maine xeime xapasie,

'Ecū 'aheyemecū pecanimara'acametūni,

Merūquiserequipaū que mūtiuhūritūarie

Yapepūtiuhūritūarie 'ecū.

⁷ Mūcū mexi tevitūtū 'a'uyecacai carima niyutanenevieni 'ahivatū 'utasatū, nitavavirieni que mū'ane mūyūvecai mitavicueisitūanicū capa 'umūnicū.

Pu'enierie mūreyehūviriecaicū Cacaūyari. ⁸ Sepa nu'aya mūhūcūtūcai, tiucineca yapūretima yamūticamienicū. ⁹ Mūpaū raye'atūarieca, yuheyemecū memūtavicueisitūarienicū vapitūatū nayani, yunaitū yamemūtecahu

que maine, ¹⁰ Cacaūyari 'icayecu mara'acame cuini mieme mūhūritūarie mayanicū Merūquiserequi que mūtiuhūritūarie.

Que mūtivacu'imavacai memūcatehayevanicū yuri mete'erietū

¹¹ Mūcū Merūquiserequi hepaūsita vaūcavame tepeixeiya niuqui mūcuanive yatemūteheceūasitūiyenicū, xeme xemūyu'ūraraxiecū que xemūte'u'enana.

¹² Tamūsū, mūpaū pūreyeveŧe masi te'ūquitamete xemūhūmetūnicū, mūixa manuyetūacū yuri xemūte'uta'eri, peru xecaneyehūaca que mū'ane hutarieca misūtūani tixe'ūquitūatū sutūapai mieme 'ūquisica Cacaūyari que

maine, hecuamete que memūte'ūquitūarie. Resi xeheuyehūatū xecanacūne, 'icuai mūtūrūcaūye xequematū xepūca'acūnivave. ¹³ Yunaitū resi memūsise

mecacani'iyamatūcāni niuqui mūheiserie hepaūsita. Mepūtūri cuxi. ¹⁴ 'Icuai mūtūrūcaūye 'amemūtūtū vahesie canimemetūni, mūme memū'iyamatūcācū

yu'iyarisie memūteyū'ūquitūavavecū para memipatanicū tita 'aixūa mūti'ane tita 'axa mūti'ane, mūme vahesie pūmieme.

6

¹ Mericūsū peuyeveŧe temūtehayevanicū hicū tetcuxatatū sutūa mieme niuqui hepaūsita Cūrisitu hepaūsita manuyūne xeicūa. Tepucūne pūta

temaye'axūanicū. Tavari tenari tepūcatavevieni quitūa mieme, mūpaū tepūcatecuxatani que mūreyeveŧe tevī mūtihayevanicū que mūtiyuriencāi

cūmana mūmūniquecai, que mūreyeveŧe yuri mūtitā'erienicū Cacaūyarisie. ² Mūpaū tepūcate'ūquitani hicū 'ūyarica hepaūsita, tevisie que memūte'utime

hepaūsita, mūquite que memūte'anucu'uni hepaūsita, yuheyemecū 'isūcame que mūtivaranutaxūrieni hepaūsita. ³ Mericūte, temaye'axūanicū tepucūne,

xūca Cacaūyari mūpaū tatitaunieca.

⁴ Mūme heiva memuhecūariyari, yuhesie memeitima mūcū 'imiquieri taheima mūmieme, 'Yari Mūtiyupata mehexeyatū memacū 'axeicūa

tahepaū, ⁵ yūcūmana mūpaū memūtehetima 'aixūa que mūti'ane Cacaūyari niuquieya tūrūcāriya memetima tucari 'umamiesie mieme, ⁶ mūme xūca

ta'aurie me'axūriexūani, mepūcayūvave tavari memūhecuriariyenicū para memūtehayevanicū que memūteyuriecai. Mūme masi curuxisie mepimi

Cacaūyari nu'aya yūcūmana, masiūcūme mepeyeitūva mūnanaimarienicū. ⁷ Tamūsū, cuie xūca viyeri yatiyuineni hesiana mucaviviye, xūca 'itinetūani

tupiriyā 'aixūa mū'anene 'esamete vahesie mieme, Cacaūyari 'aixūa pūtipitūa. ⁸ Me cuie xūca xuya visaxa 'utinetūani pūxani'eriva pūta, pūcueriva'ane

hepaūsitana mūticuxaxasivanicū para 'axa mū'tūarienicū. Mūtataiyarienicū pū'ayumieme xeicūa.

Tepūseiriyari yateteta'icuevatū

⁹ Perusū sepa mūpaū temaitūca, masi 'aixūa 'anemecū quename xeteyurie yuri tepūte'erie xehepaūsita tanaqui'erima, quename xetavicueisitūariexime. ¹⁰ Cacaūyariri mūpaū pūcayūane que mū'ane heiseriemecū yamūcaticamiepaū. Pūcaxetūmaiya que xemūte'uximayacai que xemūteyuhēcūatacai xeteyucanaqui'erietū xeme'erivacaicū. Que xemūteyucanaqui'eriecāi pūmasiūcūcai xemūvapareviecaicū teūterimama, hicūta que xemūtevaparevie. ¹¹ Mūpaū pūtatinaque, yuxexūtū xeme xemūyuhēcūatanicū yaxēcūa xeyumexūtūtātū yemecū yuri que xemūte'erie, xeta'icuevatū quepauca mūtapareque. ¹² Peuyevese xemūcayū'ūraraxiecacū, masi peuyevese xemūva'ūquenicū mūme yuri mete'eriecacu 'emetēutevicacu mecavaūripietū, mūme vahesie mūtinaquirūme tita memūtehahūavarūvacai quename meheixeyaniquecai.

¹³ Cacaūyari quepauca mūpaū mūtītahūavixū 'Apurahami tita mūrexiyaniquecai hepaūsita, xevitū masi vaūca mūtūrūcaūyecai 'apūca'uyeicacai Cacaūyari mīxatanicū yūhūrītūtū. 'Ayumieme yuxatātū yūcūmana puyūhūrītūa mūpaū 'utaitū, ¹⁴ Yemecū 'aixūa nemanīyuriecāmūcū, yemecū nemanīmūiriycāmūcū. ¹⁵ Mūpaū 'ereutereca cavaūripietū 'Apurahami, que mūtītahūavarie, heixeyatū nayani. ¹⁶ Teūteri quepauca memūyūhūrītūa, mepixata que mū'ane masi vaūca mūtūrūcaūye. Naimecū xūca yūhūrītūani, mūcūcū pūseiriyarie niuqui, pūnami niuqui xūatūarica. ¹⁷ 'Ayumieme Cacaūyari yaxēcūa pūtiuyuri quepauca muyuvaūri masi heiseriemecū mūvahēcūasitūiyanicū mūme vahesie mūtinaqueniequecai tita memūtehahūavarūvacai, mūpaū memūtemaicaū que mūcatipāsieve tita mūtīyurīemūcū. 'Ayumieme pitaxeviriyaxū yuniūqui yūhūrītūtū. ¹⁸ Tame 'ayumieme tita mūcatipāsieve tepexeyia hutame. Mūcū hepaūsita Cacaūyari pūcayūve mūtati'itaiyanicū. Mūcūcū 'ayumieme tūrūcaūyemecū tecanītūarīeca, tame temūtata'unaxū te'iviyatū tita temūtecuevie. ¹⁹ Mūpaū xūca teteta'icuevani yuri tete'erietū, tepeixeyia tiyuhaname tatucarīsie mieme mūtāsiseirīyanicū. Pūcāhateque pūse'i. Cacaūyari manuvesie pūtiyiva, tuquīeyasie mieme 'ixurīqui reunacame varie peutahave, ²⁰ haque tahesie mieme meutaha Qesusi tasi'anuyehaitūyatū, mara'acame 'ayaca yuheyemecū, Merūquiserequipaū mūtīuhūrītūarie.

7*Merūquiserequi que mūtīuhūrītūarie mara'acametūtū*

¹ Mūcū Merūquiserequi, Saremetari pūtiva'aitūvamētūcai, Cacaūyari taheima macave pūmara'acameyatūcai. Quepauca 'Apurahami mamieximecai vara'ivaca te'aitamete, mūcū penucunaquixū, 'aixūa putayū hepaūsitana para 'aixūa mūtītūarienicū. ² Mūcū 'Apurahami tita mūtivarunavairi naimesie mieme yapaūmeme tamamatasie mieme xeime pimi. Merūquiserequi taniūquicū Ti'aitame Heiseriemecū Yamūtīcamie catīnitevaca, Saremetari Tiva'aitūvame catīnitevaca meta, Ti'aitame 'Aixūa Memūteyuxeiyanicū Mūtīvapitūa maine. ³ Quemāsīeya varusīeya maremama mepūcaxasiva. Pumave niuqui que mūtīsūtūa 'ayenīeretū, que mūtīutixū tucarīeya hepaūsita. Cacaūyari nu'ayapaū canī'aneni, mara'acametūtū 'acaniūveni catīhayevatū yuheyemecū.

⁴ Merīcūte, xequena'erivani que mūtīmarivecai mūcū. 'Asita que mū'ane mūtātūsītūcai 'Apurahamītūtū xeī tapari pimi tita cuyaxi mūtivarunavairīsie mieme. ⁵ Merīcūsū, hipatū Revi xiūyarimama mara'acariyacū

memühüritarie, müme 'aitüarica mecanexeyani tamamatasie mieme xei tapari memüvavaviriecäcü teüteri yu'ivama 'inüari niuquiyari que maine, sepa mümeta yu'ivama vahepaü 'Apurahamisie memüyecü yunaitü. ⁶ 'Icü masi 'asipücativamaretücai, peru 'Apurahami xei tapari pimi, mücüta 'aixüa putayü hepaüsitana para 'aixüa mü'itüarienicü. Que mü'ane mütiutahüavarie tita mütipitüarieniquecai, mücü hepaüsita müpaü putayü. ⁷ Niuqui pücayu'uxienüa, que mü'ane masi mütürücaüye canihücütüni 'aixüa maine que mü'ane hepaüna mücatürücaüye hepaüsita, mücü 'aixüa mü'itüarienicü. ⁸ Mücü meta, 'icü teüteri memücuixime mepitanaqui'eri xeime tapari tamamatasie mieme. Mücü püta müpaü xeiçüa pütiheçüasie quename 'ayeyuri. ⁹ Püyüve müpaü mütäyüni, que mü'ane xiüyarimama memitanaqui'eri hicü xei tapari, mücüta Revitütü xei tapari pimi, 'Apurahami müpaü timicu. ¹⁰ Yu'uquiyarisie pücayeveiceai cuxi quepaucua Merüquiserequi menunaquixü.

¹¹ Mericüsü teüteri 'inüari niuquiyari mepupitüarie Revi xiüyarimama memümara'acatetücaicü. Mericüte, xüca tevi yüvenique maye'anicü memara'acatetücacu müme, titayari reuyevecaqueyu xevitü mara'acame yücü 'anetü manucuquenicü Merüquiserequipaü tihüritarieütü, 'Arunipaü catihüritarieütü mütahüavarienicü. ¹² Mara'acate va'inüari xüca 'upasieni, 'inüari niuquiyarita vaüriyarica pücupasiva. ¹³ Que mü'ane hepaüsita müpaü müticuniuva, mücü xeime nuivarisie canimiemetücaitüni. Mücü nuivarisie mieme xevitü mavari pücavevive hasuacu. ¹⁴ Canimasücünü Tati'aitüvame Curasie müyetüacü, sepa mücü nuivari hepaüsita Muisexi 'asimücahainecai quename memara'acatetüniqeyu.

¹⁵ Mücü meta, masi cuxi müpaü catinimasücünü xüca mara'acame 'anucuqueni yücü mü'ane Merüquiserequipaü 'anetü. ¹⁶ Mücü püca'uqueri 'inüari müpaü mütiuta'aitaxücü quename ranivetütü heiserie hexeyia, masi puqueri mütürücaüyecü tucarieya mücaxüvecü. ¹⁷ Müpaü pütiheçüasie,

'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni
Merüquiserequipaü que mütiuhüritarie.

¹⁸ 'Aisica meripai mümieme payeitüarie müveranicaicü 'asimüca'uyücü.

¹⁹ 'Inüari niuquiyari hasuacu pücaheye'atüave tevi. 'Utixani'eriecu tepupitüarie tita masi 'aixüa müti'ane müpaü püta temüteta'icuevanicü. Müpaü teteta'icuevatü 'aura tepacüca Cacatüarisüa.

²⁰ Mücü meta, 'asipüca'uyü xevitü cayühüritäcacu. 'Ana mara'acate mepucayasarüvacai mecayuhüritäatü, ²¹ peru mücü que mütiucayeri, que mü'ane mitahüavixü niyühüritäni müpaü 'utaitü,

Ti'aitame puyuhüritä,
Yücü pücatiyücühüaveni,

'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni
Merüquiserequipaü que mütiuhüritarie.

²² 'Ayumieme yaxeiçüa Qesusi nitaseiriya xeime türatu masi mütürücaüye.

²³ 'Ana miemete mara'acate mecaniyümüirecaitüni, peru mecuicui'itü mepücapitüariecai memüyuhayevanicü. ²⁴ Peru mücü yuheyemecü

'amuyeicacü canimara'acametüni, hüritäricaya mücayupatacü. ²⁵ 'Ayumieme caniyüveni müvatavicueisitüanicü yuheyemecü müme 'aura memacüca Cacatüarisüa mücü vaparevievacu, yuheyemecü 'ayeyuritü püyüve yamütivaviriecäcü vahesie mieme.

²⁶ 'Aixüa caniyüvinita temeixeyacü mara'acame müpaü mü'ane. Canipasieca, 'axa pücatiyuriene, pücaseviximarie, 'axa teyuruvamete vahepaü

püca'ane, muyuavi heima nanutiyeicani. ²⁷ Müme memümara'acate vahepaü püca'ane, pücareuyevese tucariçü mavari mütimevienicü yuhasie mieme meri 'axa mütiyuricü, 'arique teüteri 'axa memüte'uyuricü. Masi xei mieme 'aixüa piyuri quepaucua mavari mayuyeitüa yücümana. ²⁸ İnüari niuquiyaricü me-niucayasarieni mara'acate cui memühürütüarie peru memüverarani. Mücü niuqui cümana muyuhürütüa, 'inüari niuquiyari sepa mutaxasie meri, mücücü püta niucayerieni nu'ayatütü maye'atüarieve yuheyeme 'amuve.

8

Türatu que mütiyetuiriyari que müti'atüa hecuame

¹ Mericüsü masi 'acuxi caneuyeveca yamütayünicü. Müpaüta mü'ane tecanexeyiani mara'acame. Mücü mana paya muyuavisie, haque müre'aita que mü'ane mümarive, mücü serieta paya. ² Haqueva miemecü mepasie, püti'uximaya mana. Que mü'ane yuricü tuqu mühücü, que mü'ane Ti'aitame mitavevi tuqui, tevi pücatixaü, mana püta püti'uximaya mücü. ³ Mericüsü yunaitü mara'acate meniuti'uitüarieni memütemavanicü. 'Ayumieme caneuyeveca mücüta tixaütü mürexeianicü mütxatüanicü. ⁴ Masi xüca cuiëpa 'uyeicanique, pücamara'acametüniçeyu, 'amemu'uvacü hipatü püta memütemava que maine 'inüari niuquiyari. ⁵ Peru müme haque memütehetimava, mücü pi'üque xeiçüa tifa taheima mütime, peru pücahücü. 'Etüriyapaü xeiçüa pü'ane. Yaxeicüa pü'ane hicü, que mütiutahüavarie Muixexi quepaucua mitaquetüanicuecai 'ixuriqui tuquiyari, yatichühavecacu, Quene'acuerivayurica pemitivevienicü naime yaxeicüa peti'üquetü 'inüari que pemütiuta'üquitüarie yemurisie pe'üvetü. ⁶ Hicü masi Cürisitu türatu 'aixüa mü'ane caniyetuiriyarieni cani'atüani, türatu meripai mieme 'aixüa müca'aneçacü hepaüna. 'Ayumieme mara'acame que mütiühücü, visi pütihürütüarie, meripai miemete visi memücatehürütüarieçacü hepaüna. Türatuya meta niuqui müse'isie pütiviya, Cacaüyari türücaüyemecü müpaü mutayücü que mütiyurieni. Peru meripai mieme türatu hepaüna pücase'icai.

⁷ Mücü türatu meripai mieme xüca 'aixüa 'anénique, xüca careuyevecaque müniuquimarieçacü, tavarü pücaheuyevecaqueyu xevitü. ⁸ Siepüre canivani-

uquimaca teüteri müpaü mainecü,
Camü tucari canaye'amücü,
Müpaü canaineni Ti'aitame.
'Ana türatu mühecua nepüvapiütüani
'Ixaheri xiüyarimama
Cura xiüyarimama.

⁹ Mücü türatu va'uquiyarima nemüvarutaveviriepaü püca'aneni
Meripai que nemütitavevi
Quepaucua nemüvaruviyaxüa vamamasie
Nevareyevitüanique 'Equipitu cuiëyarisie.
Müme netüratusie yamepücatecahuçai.
'Ayumieme neta nepüvaratümayaxü,
Müpaü paine Ti'aitame.

¹⁰ Peru müpaü paineta Ti'aitame,
Türatu que nemütivatavevirieni
'Ixaheri xiüyarimama
Mücü tucari 'aye'ayu
Ne'inüari niuquiyari nepüvamini
Mücücü memüyu'iyarütüacacü.

Va'iyarisie nepütita'utüani ne'inüari niuquiyaricü.

Ne vacacaüyari nepüyüaneni,

Müme neteüterima mepühümetüni.

¹¹ Yuxexuitü mepücatevati'üquitüani 'auravatari,

Yuxexuitü mepücatevati'üquitüani yu'ivama

Müpaü me'utiyaütü, Ti'aitame quenetimati.

Yunaitü masi mepünesimateni

Türi 'uquiravesixi yunaitü.

¹² Ne nepüvanenimayaca

Sepa heiseriemecü yamemücatecahucai,

Tavari nepücahe'erivani

Sepa 'axa memüte'uyuri.

¹³ Mericüte türatu yücü mü'ane xatatü, meripai mieme putayeitüa. Tita mütitaye'itüre mütiverani meripai mütimieme, mücü cuitü putaxüni.

9

Tuqui cuiépa mieme tuqui taheima mieme

¹ Mücü türatu meripai miemesie meteviyatü, mepeixeyacai 'inüari heiseriemecü que mütimavariécai manuyünecai. Tuquita mepexeyacai

müpasiecai 'ena cuiépa. ² Mücü tuquipa xevitü hüxiena puvecai 'ixuriqui tuquiyari. Mana püti'ucai hecüarivivame, mexa, pa mexasie xatüariécau.

Mücü Müpasie catinitevacaitüni. ³ 'Ixuriqui reunacame varie, mana puvecai 'ixuriqui tuquiyari taüta mieme, Yemecü Müpasie mütitevacai.

⁴ Mana püti'ucai 'ücuva vivivame hurucü veviyatü, cacuni meta türatu mü'inüariyaritücai hurucü heuvesitüarietü herie. Cacunisietä mana püyecatei

xari huru xariyari manana payari muyemanecai, 'Aruni mumuxieya mutaxutui cacanisie püyecateita, tete 'esimüsuye mana püyecatei türatucü

müraye'uxacai. ⁵ Cacunisie naisata mepa'ucai Queruvinisixi memütetetevacai memamarivavetü. Müme meni'etüriviyacaitüni 'inüari cümana mühecüarecü

Cacaüyari 'aixüa mütiuyuricü 'aixüa temütexeyarienicü. Pücaüve naimecü hicü temütécuxatanicü mücü hepaüsita.

⁶ Mücü naitü müpaü tiunüriecu, mara'acate tucariécü hüxiena mieme tuquita meneutahaqueni yameteçahutü yu'uximayasicasie. ⁷ Taütana

mieme tuquita xei viyari 'anuyeyeicacacu xeiçüa neutahaqueni yuxaüta mara'acame cui mühüritüarie mücü tucarisie. Quepaucua mana meuta-

haque, xuriya 'a'ütü xeiçüa püyüve. Pütimava meri 'aixüa miyurienicü yuhe-

sie mieme. 'Arique pütimava 'aixüa miyurienicü teüteri 'axa memüte'uyuricü 'asimecatemaitü. 'Anarique tiutimavaca mana peutahaque. ⁸ 'Iyari

Mütüyupata müpaü catinihecüatani, huye cuxi pücamasiücü tevi maye'anicü que mü'ane müpasiesüa mexi 'a'uve mücü tuqui hüxiena mieme. ⁹ Mücü

tuqui 'inüari patüa. Tita hicü mütimieme, mücü pühecüata. Mücü tuqui que mü'ane, 'imiquieri mavari yapütiuxatüariva, sepa mücaüve meye'atüanicü

que mü'ane mütiutimava, 'iyarieya müca'itate'anicü. ¹⁰ Que memüte'ayexeyia, yamepüteçahu que mütiu'aisie ravaiyari hepaüsita, mepe'eriva que müticuani

que mütiu'ieni que mütiucamaima que mütiuca'üva xeiçüa. 'Aisica müpaü müti'aita putaxasie mexi tucari ca'aye'vecai naitü mütihecuarecü.

¹¹ Peru Cürisitu caninuani. Mara'acame canihücütücaitüni cui mühüritüarie. Cani'atüani tita 'umüramiecai 'aixüa müti'ane. Tuquita

peutaha, peru tuqueiya 'aixüa pü'ane masi, paye've, mamacü pücaveviya, 'ena cuiépa pücamieme. ¹² Mücü tuquita quepaucua meutaha, sipuri

siquerusixi vaxuriya 'a'ütü pücaüyanecai. Yuxuriya püta 'a'ütü xei mieme

xeicūa mana neutahani Mūpasieta. Mūpaū tiuyurieca pūtasitixūnaxū taheyemecū temūxūxūninicū. ¹³ Meripai sipuri turusixi vaxuriyacū, vaquiya mumerie mutataiyari naxiyari cuamariyaricū, mūcūcū mepūhapūširiecai teūteri, que mū'ane museyiximarie. Mūcūcū mepūpasiecai, yuvaixarisie memū'itiyatūanicū. ¹⁴ Mericūsū xūca mūpaū 'anecaitūni, masi vaucavamecū catati'itieni Cūrisitu xuriyaya. Mūcū mavari 'aixūa mū'ane mūcaseviximarie nayuyeitūani mixatūanicū Cacaūyari, 'iyari yuheyemecū 'amuyeica mūpaū tipitūacacu. Mūcū xuriyaya catani'itieca ta'iyari mūcatasitate'anicū que mūtātitate'acai quepaucua mūpaū temūteyuriecai cūmana temūtecuinequecai. Te'u'itiyaca, Cacaūyari mayeyurisie mieme tete'uximayatū tepacū.

¹⁵ 'Ayumieme mūcū canihūcūtūni que mū'ane mi'atūa tūratu hecuame, mūme memuta'inierie meheixeyatū memacūnecū tita yuheyemecū vahesie mūtinaque que memūte'utahūvarie. Mūpaū tiniuyurieni quepaucua mumū, pūvarunanai mūvataxūnacū teūteri memitisanaxūcū 'inūari mexi 'a'uvecai meripai mieme tūratu. ¹⁶ Tevi xūca tūratu 'utavevieni yupini hepaūšita, queyupaūme mūtivamini quepaucua mumūni, caneuyeveca mūhecūarecū quename 'umū, 'ariqueque niseirimūcū mūcū tūratuya. ¹⁷ Tūratu mūpaū mū'ane 'aixūa mūyūnicū, peuyevese tevi mūmūnicū meri. Mūcū niuquieya 'asipūcayūve mexi cuxi 'ayeyuri que mū'ane mitavevi. ¹⁸ 'Asita mūcū tūratu meripai mieme quepaucua mutaveviya, xuriya putayeyuriya. ¹⁹ Muisexi 'ana tūnivarutaxatūani yunaime teūteri naime 'aisica que mūtiu'aisie 'inūari niuquiyaricū. 'Arique siquerusixi sipuri vaxuriya ha caniunūitūani. 'Urecanu cūyeyari 'anahūaca vita mūtaūraūyecū, mūcūcū xuriyacū nivaruhapūšieni teūteri yunaime, niuqui xapayarita, ²⁰ mūpaū 'utaitū, 'Icū xuriya tūratu 'inūariyari canihūcūtūni, que mūtxixe'utaveviri Cacaūyari. ²¹ Yaxeicūa xuriyacū nitahapūšieni 'ixuriqui tuquiyari, xacūrūeta naime, mūcūsie mūtiutimavarūva. ²² 'Inūari niuquiyari que maine, 'esivatūcacu naitū xuriyacū caniti'itivani. Xūca xuriya catiyeuriveni pūcareuyehūviyarūva.

Cūrisitu que mūtityeitūa tita 'axa mūti'ane, mavari mayuyeitūacū

²³ Mericūsū, caneuyeveca mū'itiyanicū tita mūti'ūquisica, mi'ūquecū tita taheima mūtimieme. Peru tita taheima mūtimieme, mūcū mavari masi yemecū 'aixūa mū'anecū caniu'itiyani pūta. ²⁴ Cūrisitu quepaucua meutaha Tuqui Mūpasieta, mana pūcaheutaha mamacu mūveviyata. Haque yuricū mūtuqui, mūcū 'ūquisicayarita pūcaheutaha. Muyuavisie miemeta pūta neutahani. Hicū Cacaūyari hūxie caniuyeicani, tahesie mieme mūtaniunicū. ²⁵ Mūcū meta, quepaucua mana meutaha mūixa mavari 'ayuyeitūvatū pūcayūanecai, mara'acame cui mūhūritūarie que mūreutahaque Tuqui Mūpasieta xei viyari 'anuyeyeicacacu, xeime xuriyaya 'a'ūtū. ²⁶ Xūca 'acū mūpaū 'aneniqūe, mūixa pūmūniqūeyu cuie munetūariēpaitū hicūrūie. Hicū masi xei mieme xeicūa masiūcūtū canayani tucari taxūximecacu, mitayeitūanicū tita 'axa mūti'ane, mavari mayuyeitūacū. ²⁷ Teūteri vahesie catininaquimūcū xei mieme memūcuinicū, 'ariqueta 'isūcame nīvatahūavimūcū. ²⁸ Yaxeicūata Cūrisitu mecanixeyiacuni mūme memicuevi, canivataviceisitūamūcū. Que mū'ane xei mieme mavari mayeitūarie hesiena mūtiuhūivanicū tita 'axa memūte'uyuri yuvaūcavatū, mūcū 'arique mecanixeyiacuni tita 'axa mūti'ane caxuavecacu.

10

¹ Mūcū 'inūari niuquiyarisie canimasiūcūni tita 'aixūa ti'anetū 'umūramie, peru 'etūriyaripaū catinimasiūcūni xeicūa. Yemecū hepaūna pūca'ane que mūtivaiyacū. Mūcū mavari yuheyemecū mūcuxatūariva xei viyari

'anuyeyicacacu, mūcū hasuacu pūcayūve mūvaraye'atūanicū mūme 'aura memacūca. ² Me xūca varaye'atūanique, mecatehaveaqueyu memūtemavatūvecai. Va'iyari que tivatate'aniqueyu tita 'axa memūte'uyuri hepaūsita, xūca xei mieme me'u'itiyanique mūme mūya memūte'ayexeiya. ³ Masi xexuime viyarisie mepa'eritūarivani 'axa memūte'uyuricū. ⁴ Turusixi sipuri vaxuriya pūcayūve tevi tita 'axa mūtiuyuri menuyeitūrienicū.

⁵ 'Ayumieme quepaucua cuiepa munuaniquecai mūpaū caniutayūni, Mavari pepūcanaqui'erie que pemūtixatūarie. Masi pepūnesi'ucuha'aritūiri nevaiyari.

⁶ Pepūcanaqui'a sepa mavari mūtaxūni taipa. Mavari menuyeitūaniqueyu tita tevi 'axa mūtiuyuri, Mūcū pūcamasinaque.

⁷ 'Ana mūpaū neputayū, Camūsū ne, Que mūre'uxa xapa mūcuicuiyasie nehepaūsita, Necaninuani yanemūtiyurienicū Que mūmatinaque 'ecū Cacaūyari.

⁸ Mericūsū mana mūpaū paine, Pepūca'inaqui'erie mavari, que pemūtixatūari, mavari mūtaxūni taipa, mavari menuyeitūaniqueyu tita tevi 'axa mūtiuyuri, mavari mūxatūarie que maine 'inūari. Mūcūcū pepūcanaqui'a. ⁹ 'Ana cuitūta mūpaū canaineni, Camūsū ne necaninuani yanemūtiyurienicū que mūmatinaque. Nitayeitūani meripai mieme, mitaseiriyacū 'arique mieme. ¹⁰ Mūpaū mūtinaquecū, 'ayumieme tepupasie tame, mavari mayeitūaricū xei mieme Quesusi Cūrisitu yuvaiyarisie 'uyeicatū.

¹¹ Yunaitū mara'acate tucaricū mana meniuti'uni mete'uximayatū, mavari yaxecūa 'aneme me'icuxaxatūvatū. Peru mūcū mavari mūpaū mū'ane hasuacu pūcayūve mūtasi'anuyeitūrienicū tita 'axa temūte'uyuri. ¹² 'Iya pūta mavari puvevie xei mieme mūta'anuyeitūrienicū tita 'axa temūte'uyuri. Mavarieya yuheyemecū 'aixūa miyuricū, 'ayumieme mūcū Cacaūyari serieta canayerūni. ¹³ Hicū xecūari pūta'icueva mexi me'a'ivarixime mūme memeye'unie, mexi me'ahapava hūxiēna. ¹⁴ Xei mieme mavari mayeitūaricū, yuheyemecū pūvaraye'atūa mūme memūpasietūve yuxexuitū.

¹⁵ 'Iyari Mūtiyupata pūtasihecūatūa yaxecūa 'utaitū. Mūpaū canaineni,

¹⁶ Tūratu mūpaū 'aneme necanivataveviriemūcū Mūcū tucari 'aye'ayu.

'Arique mūpaū paineta Ti'aitame. Ne'inūari niuquiyari nepūvapitūani Yu'iyarisie memeixeiyanicū.

Mana nepita'utūani Mūcūcū memūyu'iyaritūacacū.

¹⁷ 'Axa que memūte'uyuri, 'Inūari que memūte'utisanaxū, Mūpaū nepūcara'erivaniri.

¹⁸ Mericūte mūcū hepaūsita xūca reuyehūviyarieni, tavari mavari pūcaxatūarieni, menuyeitūanicū tita 'axa mūtiuyuri.

'Aurava teque'acūcāni

¹⁹ 'Ayumieme nepaine ne'ivama, Quesusi xuriyaya mutaxūriyacū, heiserie tepexeiya tecamamatū temeutahaquenicū Tuqui Mūpasieta.

²⁰ Huye hicūque mūmieme mūcūcū temayeyuyurinicū, mūcū tecanexeiyani, mūcū mūtahuyetaxūcū tahesie mieme. Que mu'itūarie yuvaiyarisie, tahuye patūa, temeutahaquenicū tame haque mūreunamecai mūcū

'ixuriquicū. ²¹ Mūcū meta, tecaneixeyiani mara'acame mūtūrūcaūye Cacaūyari quiya mūhūritūarie. ²² Mericūsū mūpaū mū'anecū 'aurava teque'acūcani, ta'yari yemecū yuxeivicacu, yemecū yuri tete'erietū, ta'yari 'itiyacacu 'axa tecateyurietū capa ta'yari tasi'utatenicū tita 'axa temūte'uyuri hepaūsita, tavaiyari meta hauxinariecacu ha 'aixūa mū'anecū. ²³ Yatequetecahuni, mūpaū tetetahecūatātū que temūte'icuevie ta'aurie teca'axūrūvetū, mūpaū tetemaitū, que mū'ane mūpaū mūtatiutahūavixū tita mūtatinimi, mūcū yacatinicamieni que maine. ²⁴ Tequehetata'eritūvani tanaitū, temūtavaūriyanicū temūtetacanaqui'eriecacū 'aixūa temūteyuriecacū. ²⁵ Tepūcatehayevani tepūtacuxeūrivani, hipame vahepaū tepūcatehayevani. Tepūtaticani masi. Que xemūte'imate mūcū tucari maye'aximecū, masi vaūcava mūpaū xequeteneyurieca.

²⁶ Ta'yari ya'anecacu xūca tetavaūriyani 'axa temūteyuriecacū teheitimame tita yuri mūraine, mavari pūcaxuave tavari menuyeitūanicū tita 'axa temūte'uyuri. ²⁷ Xūcari mūpaū 'aneni temamatū tepūta'icueva temūta'ivaviyarienicū xeicūa, yuhaxūacū quepaucua mūvataxūtūani mūme memeye'unie, yumexūtūtātū taipāū. ²⁸ Xūca 'itixani'erieni 'inūari niuquiyari Muisexi mi'atūa, caniumūmūcū canenimayasietū, yuhutatū ya yuhaicatū mūpaū metetahecūatayu. ²⁹ Que xetecu'eriva. Masi yemecū hesiena catinaque tatacuri, que mū'ane minanaima Cacaūyari nu'aya, que mū'ane seviximariecame mū'erie mūcū xuriyaya tūratu mutaseiriyari cūmana, mupaside cūmana, que mū'ane mitave'erie 'Iyari 'aixūa mūtatiptiūa. ³⁰ Tame tepimate que mū'ane mūpaū mutayū, Necūmana nepūnemieni, 'anepūrapica nē. Tavari mūpaū putayū, Ti'aitame tatacuri nivapitūamūcū yuteūterima. ³¹ Pūmariveni quepaucua Cacaūyari mayeyuri miviyani.

³² Xequena'erivani masi meripai que mūtiuyū. 'Ana cuitū xe'uhecūariyarieca, cuini mieme xepūte'ucacucinecai peru xepūteneviecai. ³³ Sepa yunaime vahūxie xemūtevinūariecai 'axa xetecūhūavarivatū xe'uximatūarietū, sepata hipame xemūvapareviecai quepaucua mūpaū memū'itūarie, xeme xepūteneviecai. ³⁴ Memanutaxūriyacai que memūte'ucunitūarie, xemeta vahepaū xepūteyumaicai. Xeyutemamavietū xepūvaneviecai quepaucua memūxete'unavairi xepini, mūpaū xetemaitū, yupini masi 'aixūa mūti'anene 'emūtiterive xemūtehexeyacū xeme muyuavisie. ³⁵ 'Ayumieme nepaine, xepūcaheviviviani tita xemūtehexeyia. Heiserie xepexeyia xecamamatū xemūyūacacū. Mūcūcū vaūcava xepūte'iva. ³⁶ Caneuyevaca xemūte'ucaneviecacū, xeheixeyiatū xemacūnecū que xemūte'utahūavarie quename mūpaū tixepitūani, yaxeteyurieyu que mūtinaque Cacaūyari.

³⁷ 'Esiva yareutevicacu cuxi, Que mū'ane 'umamie caninūamūcū, 'Epūcareutere.

³⁸ Mūcū heiserie mexeyia nehesūa miemetūtū Mūcū canayeyuricamūcū yuri mūti'eriecū. Xūca vaūripieca

Ne'iyarisie nepūcanaqui'aca que nemūtixeyia.

³⁹ Peru tame mūpaū tepūca'anene. Tepūcavaūripietūca, tepūcatatūmaiarieni. Masi yuri tepūte'erie tatucari temūcatatūmaiayacū.

¹ Que mü'ane yuri müti'erie müpaü pütimate, peixeyani tita müticuevi. Müpaüta catiniyumaica, 'apuve tita mücatixeyarieve. ² Müpaü yuri memüte'eriecaicü mecanimarivacaitüni ta'uquisiema meripai miemete 'aixüa memüteyuriecaicü.

³ Yuri temüte'eriecü müpaü tepütimate, cuie munetüariecü Cacaüyari müpaü 'utayücu. Tita mütxeixyarieve que mütiueviya, tita mücarahecüacü catiniutiveviyani.

⁴ Yuri müti'eriecaicü Haveri mavari 'aixüa mü'ane pixatüa Cacaüyari, Caini mavariya 'aixüa ca'aneacu hepaüna. Müpaü mütiutimavaxücü pütahecüasie quename heiserie hexeyacai, Cacaüyari müpaü tihecüatacacu 'imiquierieya hepaüsita. 'Ayumieme sepa mümüqui, 'inüarieya püticuxata cuxi.

⁵ Yuri müti'eriecaicü, 'Enuqui pevitüque müqui müca'ayanicü. Pumavecai Cacaüyari heivitücu. Cahevitüquievetü cuxi, müpaü pütihecüasiecai minaqu'i'aritüacaicü Cacaüyari. ⁶ Tevi yuri xüca cati'erieca, pücaýüve minaqu'i'aritüanicü. Caneuyevaca müpaü yuri müti'eriecacü que mü'ane Cacaüyari 'aurie maye'amücü, quename 'a'uyeica, quename tiva'ivisitüa müme memicuvautüve.

⁷ Yuri müti'eriecaicü Nuhexi yucuerivayurietü nitavevieni naviya müvatavicueisitüanicü yuquie quiecatari, müpaü tiutahüvarieca tita teüteri 'acuxi memücatexeyavavecai hepaüsita. Müpaü mütiuyuricü, cuiepa memütama vahesie pütihüüya, mücüsie püta pütinaquixü heiserie mexeyanicü yuri ti'erietü.

⁸ Yuri müti'eriecaicü, 'Apurahami quepauca muta'inierie, yaticamietü manapaitü caneyani haque hesiena mürenaqueniequecai. Caneyani 'asicatimaitü haqueva menuaniquecai. ⁹ Yuri ti'erietü mana caniuypata mücü cuieyarisiepaitü que mütiutahüvarie hesiena mütinuqueniequecaicü, peru xeime cuieyapaü pütimaicai. 'Ixuriqui quiyarita menayetecaitüni mücü 'Isahaquimatü Cacuvumatü. Mümeta vahesie pütinaqueniequecai que memüte'utahüvarie, yaxeicüa 'Apurahamipaü. ¹⁰ Canicueviecaitüni mücü quiecarari qui hetüa mieme tenari mexeiyaya yemecü, 'inüarieya metimacü Cacaüyari, mitavevicü.

¹¹ Yuri müti'eriecaicüta, Saramatü türücariya mepupitüarie nunusi mehexeyatü memacünecü, sepa tucariya manutitüa sepa mü'ucarasitücai. Müpaü pütüuyü yaticamiecame mü'eriecaicü que mü'ane müpaü mütitahüavixü quename müpaü tipitüaniquecai. ¹² 'Ayumieme xeimesie meniyeçüne, sepa mücü mümüximecai. Taheima miemete xuravesixi vahepaü meyupaümetü mecanacüne, xiecarari haramara tesita miemepaü meyupaümetü menacüne mücayu'inüasinüapaü.

¹³ Yuri mete'erietü meneutacuixüani müme yunaitü. Meheixeyatü mepüca'acü que memüte'utahüvarie. Masi tevapai mepixei yuri mete'erietü, mepivaüritüa. Müpaü mepüteyuhecüatacai quename xaüsie miemete cücamete mehümetücai xeicüa 'ena cuiepa me'uvatü. ¹⁴ Que mü'ane vahepaü maine, mücü püyuhecüata quename 'icuvaane yucüie. ¹⁵ Xüca me'icuxatanique mücü cuie haque memeyecü, tucari mepühücaqueyü memücunuaxüanicü mana. ¹⁶ Hicü masi mepihive'erie cuie masi 'aixüa mü'ane taheima mieme. Cacaüyari 'ayumieme pücaýuteviya müme vacacaüyari mümarivanicü. Quiecarari püvarunüsiri.

¹⁷ Yuri müti'eriecaicü quepauca muta'isiparie 'Apurahami, mavari payeitüa tüma 'Isahaqui. Que mü'ane müpaü mütiutahüvarie que mürexeyaniquecai, mücü mavari payeitüaniquecai yunive muyuxevicai.

¹⁸ 'Apurahami müpaü pütüutahüvarie meripaitü, 'Isahaqui xiüyarimama

mepūte'uterūvarūvani mūme 'ahesie memūyecūne. ¹⁹ 'Apurahami mūpaū tiniyūcūhūavecaitūni, Cacaūyari mūyūvemetūcaicū tavarī menucuquetūanicū mūquite vasata. 'Ayumieme hutarieca heixeiyatū que mūrātūa, 'inūari canayani.

²⁰ Yuri mūti'eriecaicū 'Isahaqui 'asita tita 'umūramiecaicū mūpaū ra'erivatū, 'aixūa canūtayūni Cacuvu 'Ēsahu vahepaūsita, 'aixūa memū'itūarienicū. ²¹ Yuri mūti'eriecaicū Cacuvu quepaucua mūmūximecai 'aixūa canūtayūni yuxexuime Cuse nivemama vahepaūsita, mūme 'aixūa memū'itūarienicū. Puyutanenevi yutuicatū yu'isūcū. ²² Yuri mūti'eriecaicū Cuse 'umūximetū mūpaū pūra'erivaca mana memūyecūnequecaicū mūcū cuieyarisie 'Ixaheri xiūyarimama, puyuta'aitaxū caxarieya manutūquienicū.

²³ 'Utinuivacu Muisexi yuri memūte'eriecaicū 'uquiyarimama meniti'avietta haica mesayari visi memūte'ixeyacaicū nunusi, memūcateheiyehūviriecaicū cuiepa ti'aitame que mūtiuta'ai. ²⁴ Yuri mūti'eriecaicū Muisexi 'e'utevitū, mūcū cuiepa ti'aitame tevarieya pūcayuterūvanūacai, pūca'uyuvaūri Parahuni nu'aya 'uca niveya mūxasivanicū.

²⁵ Puyuvaūri masi 'axa mū'itūarienicū Cacaūyari teūterimama vahamatū, cayuvaūriyatū mūnaqui'acacū 'axa tiyurienetū yapaūmexa viyari. ²⁶ He'erivatū tita mūra'ivaquecai xēicūa, mūpaū pūticu'erivacai, quename masi vaūca hexeyianiquecai 'axa ticūhūavarūvatū Cūrisitupaū, quenameta tixāūtū carexeyianiquecai pini xūca rexeiyanique 'Equipitusive timieme vaūca.

²⁷ Yuri mūti'eriecaicū 'Equipitu cuieyarisie neyeyani ca'imacatū cuiepa ti'aitame sepa mūha'acai. Pūtiucaneviecai, que mū'ane Cacaūyari mūxeiyapaū pūyūanecai, sepa mūcū mūcaxeyarieve hasuacu.

²⁸ Yuri mūti'eriecaicū Pasicua 'ixūarari pusutūa memūteha'erivanicū Cacaūyari que mūtivaruhayevaxū vateūterima. 'Ana quitenie pū'uyaxū xuriyacū, que mū'ane mūvaca'unarūmecai vamatūarima mūcavamayūanicū 'Ixaherisixi vamatūarima. ²⁹ Yuri memūte'eriecaicū Haramara Muxuresie mecananucūne macuvaquipaū 'anecacu. 'Equipitutari mūpaū meteyuriecūtū mēnehaxūani haramarasie.

³⁰ Yuri memūte'eriecaicū, Quericutari vatesariya nanaca'uni 'atahutamexa 'auriena me'acūne. ³¹ Yuri mūti'eriecaicū Xahavi pūca'utatūmaiari teūteri yuri memūcate'eriecai vahamatū. Mūcū 'uca tuminicū mūyuvitūnūacai canihūcūtūcaitūni, peru 'ana yuquita cuyaxi nivarutanaqui'erieni mema'avienenierecai, 'aixūa pūtivaxeyacai.

³² Mericūte, tita cuxi netitaxata. Quereuni Varaquī Sanisuni Quepīte Raviri Samueri texaxatamete yunaimē xūca mūcū ne'ūxasitanique, tucari nepūcāhūcaqueyu. ³³ Mūme yuri memūte'eriecaicū mēpūvara'ivaxū cuiepa te'aitamete, heiseriemecū mēpūte'aitacai, meheixeiyatū mēpacū que memūte'utahūvarie, menivarata'imaiya mayesi memūcavaticuanicū,

³⁴ menitūni tai sepa mūtūrūcaiyecai, meniutavicueni cusiracū memūcacui'ivacū, sepa memuveraranicai mēputūrūcariyarie, cuyacū yūvavemete mecanacūne, menivaranucuveiya cuyaxi xāūsie miemete. ³⁵ 'Ucari tavarī menivarutanaqui'erieni yuhesūa miemete, me'ucuicu me'anucu'ucu.

Hipatū menitiveivacaitūni mecayuvaūriyatū memūxūnarienicū. Mūpaū mēpūteyuriecā memūpitūarienicū masi 'aixūa 'anemecū mēmanucu'unicū.

³⁶ Hipatūa que memūte'upitūarie, mecaninanamariecaitūni mecanitiveivacaitūni, meta mēpūti'ihūvacai mēpanutaxūriyacai.

³⁷ Mēpūtituaxivacai tetexicū, sexusucū mēpūtitixitevacai, mēpū'inūasietūvecai, mēpūcui'ivacai cusiracū. Menicu'uvacaitūni muxa naviyari sipu naviyari

me'anacatütücaitü me'icuteüxütüvetü, meteheuyehüatü me'uximatüarietü 'axa me'itüarietüvetü. ³⁸ Cuiempa memütama 'aixüa mepücate'u'iyaricai vasata memüxuavenicü teüteri müya memü'anenecai. Macumavesie hürisie mecanicu'uvacaitüni meheuyexürietü, terüta meucatevasie meyetetücaitü. ³⁹ Mücü yunaitü sepa memühecüasiecai yuri memüte'eriecaicü, 'acuxi tita memüte'utaxatüarie metehexeyiatü mepüca'acü. ⁴⁰ Cacaüyari meripai tixaütü pütütavevi masi 'aixüa müti'ane tahesie mieme, müme memaye'axüanicü 'ate'u'uvacacu tame xeicüa.

12

Quesusi xeicüa tepa'erivani

¹ Ayumiemericü hicü ta'aurie meyuxeüriecacu müya me'anenetü tehecüatamete cui meyuvaücvatü, tepeihüani naime mürahete, naime 'axa müti'ane mütasichapana. Tecavaüripietücaitü tepuhuni, tepütanausaxüani temeta'axüanicü haque temecueviya, ² cuini mieme Quesusi teha'erivatü, que mü'ane misütüa meye'atüa ütásie yuri temüte'erie. Mücü müpaü ra'erivatü que mütiyutemaviecaquecai 'ariqueque, pitanevie curuxi sepa mutevinüarie. Hicü mana paca Cacaüyari 'uvenieya serieta.

³ Capa xe'u'uxenicü xeme, yu'iyarisie capa xe'avaüripiecacü, xequená'erivani mücü que mütiucaneviecai 'axa teyuruvamete cuini mieme meheye'uniecacu. ⁴ Xeme que xemüteyucuitüve tita 'axa müti'anematü, 'acuxi xexuriya püca'uhane. ⁵ Xüari xepücahetümai que mütitetuica tevi yunive müticuxaxatüvapaü, müpaü 'utaitü, Neuxei nenive,

Pepücatiucatave'erieca

Ti'aitame mati'üquitüacacu cuini mieme 'uximatüaricacü.

Pepücavaüripieca mücü masi'utate'acacu.

⁶ Ti'aitame 'uximatüaricacü

Püti'üquitüa que mü'ane münaqui'erie,

Yunaime püvacuvaya yunivema müvarutanaqui'erie.

⁷ Quepaucua xemüte'uca'eniva, xete'üquitüarietü xemacü necü 'uximatüaricacü xepüyüa. Cacaüyari püxeyuriene que müvayurie yunivema. Quepai ranivetücacu, mücü 'uquiyarieya püti'üquitüa 'uximatüaricacü. ⁸ Me xüca 'uximatüaricacü xecate'üquitüarieni yunaitü 'axeicüa que memütepitüarie, cari 'avienuari xepünivemama, Cacaüyari xepücanivemama. ⁹ Mücü meta,

tepüvarexeiyacai ta'uquiyarima memüteüteritücai. Müme metate'üquitüacacu 'uximatüaricacü tepüvareu'eniecai. Hicü yeme masi tepienieca 'iyarite va'uquiyari temayeyuyurinicü. ¹⁰ Müme yapaümexa tucari mepütate'üquitüacai que mütivanaquecai 'uximatüaricacü. Mücü masi 'aixüa temü'itüarietü pütati'üquitüa 'uximatüaricacü, hepaüna tepasietü temacü necü. ¹¹ 'Uximatüaricacü mexi tete'üquitüarie, tetatemamaviecame tepücata'erie, masi tetahiveriecame tepüta'erie. 'Ariqueque müme müpaü memü'itüarie mecanipitüarieca heiseriemecü yamemütecahunicü, yu'iyarisie meca'uximatüarietü.

Müme memixani'erie Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu

¹² 'Ayumieme yumama xequeneuseiriyaxüa müveraranicü, yutunuteta mücatürücvavicü xequeneutiseiriya mütitürücxüanicü. ¹³ Huye müxexeuravi xequeneutivevi yü'ücasie mieme, mücatatunirecü tita mütitunirive, müranayehüiyanicü püta.

¹⁴ 'Aixüa xemütevaxeyanicü yunaime xequenyumexüitüaca, xemüpasiecacü Cacaüyarisie miemecü meta. Xüca müpaü catipasieca,

hasuacu pūca'ixeiya Ti'aitame. ¹⁵ Xequeneyü'üviyani xevitü ca'aye'avetü müca'ayanicü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiminyequy. Xequeneyü'üviyani xevitü capa xemuinanenicü, nana cuiepa mutineica hasivimecü mütxuxuaverepaü yüanetü. Müpaü xüca tiyurieneni, yumüretü meniseviximariecacuni. ¹⁶ Xequeneyü'üviyani capa xevitü 'icumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, capa Cacaüyari ca'ayexeyatü yüanenicü 'Esahupaü. Mücü xei 'icuaiyaricü nüpata heiserie mexeyacaicü mümatüarietücaicü. ¹⁷ Müpaü xepütemate, 'arique quepaucua heixeyatü mayeimücücai tita hesiena mütiutaxasie 'aixüa mü'itüarienicü, püxani'erivacai. Müpaü pücatiupitüarie müyupatanicü tavari, sepa 'utasuatü müpaü mütivaucai.

¹⁸ Haque xeme'axüa xeme, mana xepüca'u'axüa meripai miemetexi vahepaü haque tevi müyüve mimayüanicü yemuri, haque tai müta'a, haque meyüvi, teüca haque meyeica, ¹⁹ cuxineta haque mehüsierie, haque xevitü me'enierie 'utaniucacacu. Müme quepaucua memi'eni mepitavaviri xeime niuquicü memücatahüavarienicü tavari. ²⁰ Mepüca'iquemacai tita memüte'uta'aitüarie müpaü metecühüavarüvatü, Sepa yeutanaca mimayüa yemuri, tetexicü pümierieni tituaxivatü. ²¹ Yemecü marivetü mütiyuxexeyacaicü, 'asita Muisexi müpaü niutayüni, Ne nepumayüüca.

²² Xeme masi xepu'axüa Siyuni yemuriyari haque meve, Cacaüyari mayeyuri quiecariena, Querusareme taheima mieme haque maniere, yumüreme vahesüa xepu'axüa, taheima miemet niuqui tuayamete va'ixüararipa, ²³ mana matüarixi memutinunuiva muyuavisie memacayasari haque memeyuxexeüriva, mana xepu'axüa, que mü'ane 'isücametütü müvata'ivaviyani yunaima Cacaüyaritütü, mücüsüa xecaniu'axüani, müme heiseriemecü yamemütecahucai memaye'axüavave yu'iyarisie memu'uva, müme vahesüa xecaniu'axüani, ²⁴ que mü'ane türatu hecuame mu'atüa Qesusitütü, mücüsüa xecaniu'axüani, haque xuriyacü müre'üyarie cümana tevi mü'itiva xecaniu'axüani. Mücü xuriya masi 'aixüa 'anemecü catinihecütani, Haveri xuriyaya hepaüna catihecütacacu.

²⁵ Xequeneyucuerivayurieca capa xe'ixani'eriecacü que mü'ane maniuca. Müme mepüca'utavicuei me'ixani'erieca que mü'ane 'ena cuiepa müpaü mütiavarutahüavixü que memü'itüarieniquecai. Tame masi yemecü tepücatavicueni xüca ta'aurie te'axürieni temüca'l'enienicü que mü'ane taheima maniuca. ²⁶ Mücü 'utaniucacacu caniyatuyani cuie 'ana. Hicüta que mütiyurieni müpaü paine ya'utaitü, Xei mieme cuxi cuie hücüa nepücatayuitüani, muyuavita nepütayuitüani naime masi. ²⁷ Xei mieme cuxi 'utaitü, müpaü pütihecüata, tita mütyaitüarieni pütitayeitüarieni, tita mütiutiveviya xatatü. Peru pütüyuhayevani tita mücatitayuitüarieni. ²⁸ 'Ayumieme pamüpariyusi teque'ipitüca mücü temupitüariécü tati'aitüvame. Haque müre'aita mücü, mana pücatayuitüarieni. Müpaü tequete'uximayaca Cacaüyarisie mieme pamüpariyusi te'ipitüatü, 'aixüa 'anemecü que mütinaque, teheyexeyatü teteheyehüvirietü. ²⁹ Tacacaüyari tai naime mütitixüsitüvapaü cani'aneni.

13

Que müreyevese yamütiyurienicü Cürisitusie tiviyatü

¹ Xepücatehayevani xevanaqui'erietü 'ivamarixi. ² Xepücatehatütümaiyanı xemüvatanaqui'erienicü teva quiecatari. Müpaü meteyurietü hipatü mepüvarutanaqui'erie niuqui tuayamete 'asimecatemaitü.

³ Xequenivara'erivani que mü'ane memanutaxūriya, vahamatū xemanutaxūriyapaū xeteyumaitū. Xequenivara'erivani mūme 'axa memū'itūariexime mūpaū xetemaitū, xemeta yuvaiyaricū xemu'uvacū.

⁴ Teūteri xūca meneneūqueni, 'aixūa mequetexeyarieca naimē hepaūsita, peru me'ityatūcaitū xēicūa mēpūyucumaūvani. Mesū, Cacaūyari tatacūri canivapitūamūcū mūme memicumaūva que mü'ane mūcava'ūya mūcavacūna, memicumaūva xēime 'ūyaya, peru mūme memū'itya pūcatixāū.

⁵ Mūpaū xequeteneu'uvani tumini xēcāhive'erietū. Xequenēnāqui'aca xēheixeyatū tita xēmutēhexēiya. Mūcū canihūcūtūni que mü'ane mūpaū mutayū, Ne yemecū nepūcamasihayevani 'axaūtame, nepūcamasicu'erieni hasuacu.

⁶ 'Ayumieme tecamamatū mūpaū teputiyuane, Tī'aitame canihūcūtūni que mü'ane mūnesiparevi.

Nepūcamaca,
Qesū nesi'uyurieni tevi.

⁷ Xequenivara'erivatū mūme memūtexe'aitūacai. Que memū'anēnēcai, Cacaūyari niuquēyacū mēpūtexe'utaxatūa. Xēvara'erivatū que memūte'utiparixū, mūpaū que memūte'u'uvacai, xēqueniva'ūqueni yuri que memūte'eriecai.

⁸ Qesusi Cūrisitu meripai hicūta yaxēicūa cani'aneni, yuheyemecūta.

⁹ Tevapai xēpūcayuvitūnūa, 'ūquisica yūcū 'anēnēme xēpūca'enietūveni hipame vāyeyarisie mieme. 'Aixūa caniyūmūcū yu'iyarisie mūseiriyarienicū 'iya 'aixūa tiuca'iyaricacu, peru 'icuaicū hasuacu pūcāseiriyarieni. Mūme 'icuaisie meteviyatū memū'uva havai mēpūca'upareviya.

¹⁰ Tame mūrayutimavatūre tecanexēiyani. Mana mieme memūtecuacacū heiserie mēpūcāhexēiya mūme memūtemava 'ixuriqui tuquiyarita miemecū.

¹¹ Mara'acame cuini mieme mūhūritūarie Tuquī Mūpasietā quepaucua mi'atūva vatevama vaxuriya 'aixūa miyurienicū tita 'axa memūte'uyuri, caxari mana pūtaiyari quiecarī tesita.

¹² 'Ayumieme Qesūsita quite-nie 'aurie pūtiucuinixū tacua, Cacaūyarisie mieme mūvapatanicū teūteri, mūcū mumieriecū.

¹³ Hicūmū hesūana tepūyehu quiecarī tesitapai, ni-
uquimarica tenevietū hepaūna.

¹⁴ 'Ena cuiēpa tepūcāhexēiya quiecarī 'emūtiterive. Tepitacuevie quiecarī xevitū 'umamie.

¹⁵ 'Ayumieme mūcū tasipareviecacū, tamavari feque'ivevirieca Cacaūyari taheyemecū, 'aixūa te'utiyuatū hepaūsitana. Tateta mayēicacū tequetahecūatani hesūana temiemētūtū que mü'ane mūhūcū, mūcū canihūcūtūni tamavari.

¹⁶ Mūcū meta, xēpūcatehatūtūmaiyanī 'aixūa xēmutēyuriecacū xēmutēyumicuanicū. Mavari mūpaū mü'ane pinaque Cacaūyari.

¹⁷ Yaxēquetenēcāhuni que memūtiyuane mūme memūtexe'aitūa, xēva'enietū. Mūme mēpi'ūviya xē'yari mūpaū metemaitū, yūhūritūarica hepaūsita memūta'ivaviyarīenicū. Mūpaū xēqueteniva'eniēca, mūme mūpaū memūte'uximayacacū meyutemamavietū, me'uti'aivatū memūcayūacacū. Me xūca xēvahiveritūaca, xeme masi xēpūcapareviyani.

¹⁸ Tahesie mieme xēqueneyunēvieca. Tame mūpaū tepūtetamate, ta'yari 'aixūa pū'ane 'asipūcāhaine, naimēcū temūtavaūriyacū 'aixūa 'anemecū temē'uvanicū.

¹⁹ Nepūxetuica mūpaū xēmutēyuriecacū masi yemecū, cuitūva xēmūpitūarienicū tahūxi temūtinēnierecū.

'Aixūa que mutayū 'aixūa memū'itūarienicū, que mūtivaruvaūritūa

²⁰ Que mü'ane Cacaūyaritūtū mūtāsipitūa ta'iyarisie temūca'uximatūariecacū, que mü'ane mūquite vasata menayevitū muxasi vahūveme mūmarive Tati'aitūvame Qesusi, mūcū 'itaseiriyaca tūratu yuheyeme 'amuve mūcū

xuriyayacü, ²¹ mücü xüca xe'aye'atüani que mütinaque yaxemüteyuriecacü naimecü 'aixüa xeteyurietü, mücü xüca xeyuitüani xeminaqui'aritüanicü que mütixexeiya, Quesusi Cürisitu xepareviecacu. Mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

²² Ne'ivama nepüxetuica, xequeneuyuvaüriya xemi'enienicü nenuqui que nemütixetuica. Yapaümemecü nepütixe'uta'utüiri. ²³ Müpaü xequetenemaica, ta'iva Timuteu muxünariecü. Cuitü xüca nuani tahamatü tepüxexeyayu tanaitü.

²⁴ Xequenivavaüritüaca yunaime memütexe'aitüa, yunaime Cacaüyari teüterimama. 'Itariya cuieyarisie miemete mepüxevaüritüa.

²⁵ 'Aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xEICÜa.

SATIYACU Meitanü¹axüa

Vaürisica

1 Ne Satiyacu Cacaüyarisie mieme necatini'uximayatametüni Ti'aitame Quesusi Cürisitusie mieme. Naisarie xemeutayeixüa necanixevaürütüaca yunaime tamamata heimana yuhutame nuivarite.

Cacaüyari que mütatipitüa temütemaivavenicü

2 Ne'ivama naimecü xeyutemamaviecame xequeneyu'erieca quepau-cua xemüta'inüasiene 'inüari yücü mü'ane necü, ³ müpaü xetemaitü, müpaü xete'inüasieme yuri xüca xete'erieca yemecü, mücücü xete'uca'enivatü xepacüne. ⁴ Xequenaye'axüa xete'uca'enivatü müpaü xemütemasiücünicü müyuxevicü xe'iyari, tixaü mücareuyeveseçü.

⁵ Me xüca xevitü xeme ca'aye'aveni mütimaivenicü, müpaü quetitavavirieni Cacaüyari. Müpaü catinapitüamücü. Cacaüyari 'aixüa 'iyaricü catinivamicuani yunaime cavatate'atü. ⁶ Müpaü quetitavavirieni yuri ti'erietü xeciüa, tixaü huta 'iyariyari cahexeyatü. Que mü'ane huta 'iyariyari mexe-iyi, mücü hamevaripaü caniyüüneni haramarasie mieme mu'equapaü muyanepaü. ⁷ Mücü müya mü'ane mecuxi pütihayeva müpaü ticu'erivatü quexeme tipitüarieni. Ti'aitame tixaü pücatipitüani ⁸ tevi huta 'iyariyari mexeiyi mühücücü, müyuxamurie yuyeyacü naimecü.

⁹ Ta'iva tixaü mücatihücü ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü ve'eme que mürayeitüarie. ¹⁰ Xicutütü meta ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü tixaü catihücütütü que mürayeitüarieni, müpaü timaitü, 'üxa xuturipaü peuyani. ¹¹ Tau paneica xücatü, 'üxa pütivasiüxa. Xuturiyari pücaxürüve, visi mütiyuxexeyacai putiyünaxü. Yaxeicüata tevi müxicu pütavaxime yuyeyacü sepa que mütiyuriene.

Que mütiuca'eniva 'inüasiētü

¹² 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mütiuca'eniva 'inüasiētü. Mücü 'inüasieme tucari canipitüariemücü 'inüaricü, yaxeicüa muma que müranutimaniyarie que mü'ane müvara'liva nausaricü, müpaüta catinitamarivamücü, Cacaüyari que mutayü quename vamini müme meminaqui'erie. ¹³ Tevi mexi 'inüasiexime müpaü pücahaineni, Cacaüyari püta caniyüaneneni nesi'inüatatü haitü. Cacaüyari pücayüve müta'inierienicü para 'axa mütiyurienenicü. Yaxeicüa mücü püca'ita'inieni tevi, para mücü 'axa mütiyurienenicü. ¹⁴ Yuxexütü masi yücümana mepü'inierie 'axa memüteyurienicü. Meteyucahive'erietü mepüyuyivanüa mepüyuhapaninüa yücümana. ¹⁵ Tiyucahive'erietü cuitü 'axa pütiyurieneni. 'Aye'ame 'axa tiuyurienetü, vaüriyarica pümüni, yaxeicüa 'uca 'ayehucatü vaüriyarica mütinivenipaü.

¹⁶ Xepücate'irüviyarieca ne'ivama nenaqui'erima. ¹⁷ Naitü 'imiquieri 'aixüa mü'ane, nai temüte'umiquie müraye'axe, mücü taheima canimiemetüni. Cananecani hecüarivivamete va'uquiyarisüa miemetütü. Mücü pücayupata, ni 'etüriya que mütiyupata tau 'acayunirümecacu, müpaü pücatiyupata. ¹⁸ Yücümana müpaü tiyühüaveca püta'utavevie, müpaü 'utayüca niuquicü yuri mainecü, para tame tita mütiunetüasie mieme visi temütexeyariecacü, tame nivesicapau temütexeyariecacü yacütüniquetü.

Que müreyevese yatemüteyuriecacü niuquü que maine

19 'Ipaü xequetenemaica ne'ivama nenaqui'erima. Peru yunaitü teüteri mequeyumexütüaca memü'enananicü. 'Emequeteheutevini püta memütiniunicü memüyeha'anicü. 20 Tevi ha'atü yapücatcamieni heiseriemecü, Cacaüyari que mütixeiya. 21 'Ayumieme xequenevivi nai mütüyusevixima, nai 'axa müti'ane naisarie manayuhayeva. Xeca'ayu'eririyatü xequeneutanaqui'eri niuqui xe'iyarisie muca'iteüsie. Mücü caniyüveni xe'iyari mütavicueisitüani.

22 Niuqui que maine yaxetecahutü xequenacüni. Xe'enietü xEICÜA xepücaYÜaca capa xeyucuamananicü yücümana. 23 Xüca niuqui 'enieni xEICÜA, xüca yacaticamieni, tepipaü caniyüaneni xicürisie müyu'ixüari yühüxie que mütüyuxeiya. 24 Yu'ixüarieme caniyemieni, yapaucua que mütüyuxexeyacai püratümaiya. 25 Que mü'ane masi mütaniere mücü 'inüarisie müraye'axesie mütasixünasie, que mü'ane mücüsie mü'ayumieme, xüca 'u'ename caratümaiya, masi xüca yaticamieni müpaü tiyurienetü, mücü 'aixüa cani'itüariemacüci yatiyurienetü.

26 Tevi xüca rayexeiame yu'erieca, peru xüca ca'ipirenutüaca yuneni, mücü masi yücümana caniyucuamananeni, yacü xEICÜA catinayexeiyani. 27 Me xüca rayexeiyani 'itiyatü caseviximarietü, Cacaüyari müta'uquiyari que mütixeiya, müpaü püta caniyüanemücü. Caniva'üviyacamücü memünutuixietüca viyurasixi meta mexi me'uximatüarie. Püyü'üviyanita, tita cuiepa mütimieme ca'iseviximanicü.

2

Que mütivaru'imaiyaxü yücü memücatevaxeiya'cü teüteri

1 Ne'ivama, Quesusi Cürisitu Tati'aitüvame visi mü'anesie yuri que xemüte'erie, xequeteneuhayeva yücü xetevaxeiya'cü teüteri. 2 Mana tevi xüca heutahani xemüyuyexexeurivasie huru hanirayari vatimanatücaitü visi mü'ane 'anacatütü, xücarita mana heutahani xevitü cui mavetü 'anacatünitü, quesü 'uyüni. 3 Xücaru cui xe'ixeiyani que mü'ane visi mü'ane manacatücü, xüca müpaü xete'icühüaveni, 'Ecü xüa 'ena quenacani 'aixüa mü'anesie, xüca müpaü püta xete'icühüaveni tevi mümave, 'Ecüsü 'umapaütü queneuveni, mesü 'ena nehetüa queneucani, 4 cari huta 'iyariyari xepexeiya, cari 'isücate xepayueitüa, peru 'axa xeteyücühüavetü.

5 Xequenene'enieca ne'ivama nenaqui'erima. Tamüsü Cacaüyari püvaranuyeteüxixü müme cui memümamave cuiepa memütama que memütevaxeiya. Müme masi meheuca'ucame püvarayeitüa yuri que memüte'erie, para vahesie mütinaquenicü müme memaye'axüanicü tiva'aitüvame mayanicü, que mutayü quename vapiütüni müme meminaqui'erie. 6 Xeme püta ca'aye'aveme xepüxata mümave. Tamüsü xicusixi mecatehüme memütexe'uxitüa. Müme mecatehüme memüxehapa 'isücate vahesüa. 7 Tamüsü mümetütü mecatehüme memisevixima que mü'anesüa xemümiemete, 'axa me'utiyatü hepaüsitana. Mücü que mü'ane mühücü, mücü 'aixüa pü'ane.

8 Me xüca 'acu xeheye'atüani Ti'aitame 'inüarieya, 'utüarica que maine, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi yaxEICÜA que pemüti'anaqui'erie manuyüne, 'aixüa cani'aneni. 9 Me xüca yücü petivaxeiyani teüteri, 'axa xecaniyüaca. 'Inüari niuquiyari püxehecüata que xemüte'itisana. 10 Que mü'ane naimesie yamüticamie 'inüari niuquiyari que mainesie peru xüca xei niuquiyari hepaüsita 'utiquetamüre, masi hesiena pütühüivani miseviximacü 'inüari naime. 11 Que mü'ane müpaü mutayü, Pepüca'icumaüvani xeime 'üyaya

haitü, mücürta müpaü niutayüni, Pepücare'amemivani. Mericüsü sepa xeime 'üyaya pemücacumaüva, perusü xüca peti'amemivani, pepitisanaxü 'inüari niuquiyari. ¹² Que xemutiyuane, que xemüteyurie, müpaü xequetenemaica, 'isücame canixeta'ivaviyamücü 'inüari mütasixüna que maine. ¹³ Que mü'ane mücatiucanenimaya, 'isücame ca'inenimayatü pitahüave. Perusü que mü'ane mütiyucanenimaya, mücü püra'iva sepa 'isücame mitahüave.

Xüca yuri ti'erieca niu tixaü catiyurienetü, yuri que müti'erie canimüquini xeicüa

¹⁴ Qesü 'uyüni ne'ivama, tevi xüca yuri ti'eriecame yuxatani, peru tixaü 'asicatiyurienetü. Müpaü niu yuri que müti'erie, queri tiyüveni para mütavücuesitüarienicü. ¹⁵ Ta'iva 'uquitütü 'ucatütü xüca 'anacavixurieca, xüca 'icuai heuyehüaca tucarisie mieme, ¹⁶ xevitü xeme xüca müpaü ticühüaveni, 'Aixüa pereu'rietü quenemie. 'E'ayesuime quenanacatüqui, queneutahuxai, 'utaitü, peru xüca xeca'imini tita müreuyehüva yuvaiyarisie mieme, quesü 'uyünicuta, 'aixüa pücaüni. ¹⁷ Yaxeicüa xüca niu yuri ti'erieca, peru xüca tixaü 'asicatiyurieneni, yuri que müti'erie pümüqui xeicüa, yücümana 'asimücaüvecü.

¹⁸ Perusü xevitü xüari müpaü pütayüni, Mericüte 'ecü xeniu yuri pepüti'erie, ne masi tixaütü nepütüyuriene. Quene'ahecüata yuri que pemüti'erie tixaü 'asipecatiyurienetü, ne masi tixaütü 'asinetiyurienetü nepünehecüatani yuri que nemüti'erie. ¹⁹ Xüari yuri pepüti'erie xeniu quename Cacaüyari yuxevi. Mericüte 'aixüa pepaine, peru 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene müpaü yuri mepüte'erieta. 'Ayumieme mepuyüyacatüca maricaci. ²⁰ Cari yacü xeicüa pepütücuxata. Tietüsü pe'avaüriyani müpaü pemüretimanicü, tevi 'asimücaüvecü xüca yuri niu ti'erieca tixaü 'asicatiyurienetü. ²¹ Mericüsü ta'uquiyari 'Apurahami heiserie pupitüarie tixaütü mütiyuricü quepaucua yunive 'Isahaqui mavari mayeitüaniquecai müratimavarüvasie. ²² Müpaü xüari pepütimate, yuri ti'erietü 'iya, 'axeicüa tixaü 'asipütüyurienecai. Yuri que müti'eriecai, paye'atüarie müpaü tiyurienetü. ²³ Müpaü tiyurienecacu 'ütüarica naye'ani müpaü manuyüne, 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme heiserie hexeyame cani'erivacaitüni. Cacaüyari hamcuya niutaterüvarieni.

²⁴ Müpaü xüari xepütimate, 'asitiyurienetü xeicüa heiserie püpütüarieni tevi, yuri ti'erietü xeicüa pücatixaü. ²⁵ Mücürta yaxeicüa pütüyuri 'asita Xahavi 'ucatütü tuminicü muyuvitünüacai. Tamüsü tixaütü mütiyuricü heiserie canipütüarieni, quepaucua cuyaxi müvarutanaqui'eri niuqui tuyamete, quepaucua xaüsie müvarenü'a xeime huyeyari 'utüa. ²⁶ Ravaiyari canimüquini careca'iyaritü. Yaxeicüata yuri ti'erietü, peru tixaü 'asicatiyurienetü, canimüquinita yuri que müti'erie.

3

Taneni que mütiyuruva

¹ Ne'ivama te'üquitamete xepüca'acüne yunaitü, hipatü xeicüa, müpaü xetemaitü, tame temüte'üquitamete tahesie masi vaüca pürahüivani. ² Vaücavamecü tepecaxürüve tanaitü. Xüca tevi niuquisie cahecavauseni, mücü canaye'aveni. Caniyüveni müyupirenutüanicü yuvaiyarisie naime. ³ Xüca pirenü tevarutaqueisitüani cavayasixi memütasi'anuenenicü, mücücü vavaiyari naime ta'aurie tepahüpani. ⁴ Neuxeita naviyasixi 'ememünene. Sepa memue'quetüca 'eca mütürücaüvecü, ta'aurie mepaxüriva titunisitüvame 'esimüyevacü, que mütiyuvaüriya ta'aurie

mehüanicü 'inü'avame. ⁵ Yaxeicüa taneni püyuxevi xeicüa 'esipetü, peru marivemecü caniyüveni ve'eme müyuxatanicü. Camü macucüyexiyasie xüca 'utinaini tai 'esipemecü, mücü caniyüveni 'eacuyeume mütaxüsütüani. ⁶ Taneni meta taipäu caniyüveni. Cuiepa timieme tixatatu 'epüyeca tavaiyarisie, tita mücatiheiserie naime tixatatu. Tavaiyari püsevixima naime. Pütasixürimüsütüa tatucari naime. Xasi taiyariyarisie mieme panunetüarie mütacacü. ⁷ Yunaitüri que memü'anene yeutari, viquixi, cuterixi, haramarasie quiecatari, yunaitü mecanimaxiusievaveni, teüteri yücümana menivamaxiutavaveni. ⁸ Peru tevi pücayüve mimaxiutani yuneni. 'Axa catiniyurieneni, püyuxamuriene xeicüa. 'Uhaye mümüiyacü xeicüa pühüne. ⁹ Tanenicü 'aixüa teputiyuane Ti'aitame müta'uquiyari hepaüsita. Tanenicü meta teüteri tepüvaruxaxata 'axa memü'itüarienicü, sepa Cacaüyaripaü me'anenetü memutiveviya. ¹⁰ Xei tetayarisie püvayeneica niuqui para 'aixüa mü'itüarienicü para 'axa mü'itüarienicüta 'axeicüa. Mücü 'aixüa püca'ane ne'ivama. ¹¹ Haixapa que tivatineica heuxeicüa ha hacacatu hacucutu. ¹² Ne'ivama xapasie que tiyüve huriva tacariyari mütxixuavere, 'icü meta, caxie nanayarisie que tiyüve mütxixuavere xapa. Yaxeicüata haixa ma'usivi müvatineica 'aixüa ha'aneme mayuyeitüani pücayüve.

Que mütimaive müpaü tiupitüarieca taheima miemecü

¹³ Xevitü xeme xüca timaiveni, xüca vaüca timaica, 'aixüa 'anemecü yüanetü queyuhecüatani, quename ca'ayu'eriyatü yatiyuriene, que müreyevese müpaü mütiyurienenicü timaivetü. ¹⁴ Me xüca hasivimecü xe'ütesaca xüca yuhesie mieme xeicüa xeyüaca yu'iyarisie, mecuxi xepücateyucatave'erieca, mecuxi xepücate'itavani xeheye'unietü tita yuri müraine. ¹⁵ Müpaü que xemütemate xüca müpaü 'aneni, taheima miemecü xepüca'upitüarie. Cuiepa püta canimemetüni, teüteri va'iyarisie pümieme, cacaüyarixi 'axa memü'anene vahesüa pümieme que xemütemaivave. ¹⁶ Haque memü'ütesa haque yuhesie mieme xeicüa memüyüa, manarita mecaniyuxamuriecuni, naime 'axa müti'anecü mepüyüaca. ¹⁷ Masi que mütimaive taheima miemecü 'upitüarieca, pü'tiya meri, meta 'aixüa pütivaxeiyasitüa hipame, püca'ayu'eriya, pütüyu'aitüarinüa, yuheyemecü pütüyucanenimaya, 'aixüa pütüyuriene, 'uximayasica que müreyevese, huta 'iyariyari pücahexeiyä, yacü xeicüa pücati'itava. ¹⁸ Müme 'aixüa memütevaxeyasitüa teüteri, yu'uximayasica que memüte'u'esa cayuvatü mehexeiyatü yu'iyarisie, que mütitixuavere, mücücü heiserie mecanipitüariēcuni.

4

Tepüca'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme

¹ Titayari xeteyucuyatatüve, mücü haque pemieme. Titayari xeteyucuitüve. Tamüsü xemünaqui'acacü xeicüa xepüyüa, 'ayumieme müpaü xepüteyurie, mücü naqui'eriya müyumiencü xevaiyarisie. ² Tixaütü xepütehiv'e'erie, peru xepücahexeiyä, 'ayumieme xepüteyummiva. Mücü meta, xepüyumexüitüa hipame vahepaüsita xevara'ivacutü, peru xepüyutexie tixaütü xetehexeiyatü xemacüncü, 'ayumieme xepüyucuitüve xepüyucuyatatüve. Masi xepücahexeiyä xemüca'ivacutü. ³ Sepa xemütevava, tixaü xepücateyutüriyarüva, xe'iyari 'axa 'anecacu xemütevavacü, xemicasitaruwanicü xenaqui'acutü xeicüa. ⁴ Cari xeme teüteri hipame va'ütama memüvacumaüva vahepaü xepüyüa. Xüari müpaü

xepücatemate, xüca 'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme, pi'uxive'erie Cacaüyari. 'Ayumieme que mü'ane müyuvaüriya minaqu'eriecacü tita cuiepa mütimieme, mücü Cacaüyari 'aye'unietü payuyeitüva. ⁵ Mesü müpaü püta xetecu'eriva 'acu, quename xeniu 'utüarica yacü xeicüa haine, Cacaüyari 'ütesatü pihive'erie mücü 'iyari mütas'utuüta tataüta, que maine. ⁶ Peru mücü vaücavamecü masi 'aixüa tiuca'iyaritä pütasiyurie. 'Ayumieme müpaü paine, Cacaüyari nivaraye'unieca müme memüte'ucatave'erie, 'aixüa tiuca'iyaritä püta püvayurie müme tixaü memücatehüme. ⁷ 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani Cacaüyari mütxe'aitüacacü. Xequenaye'unieca Cauyumarie. Xüca müpaü xeteyurieca, mücü Cauyumarie püyuta'una xehesüa. ⁸ 'Aura xequenacüni Cacaüyarisüa, mücüta 'aura payani xehesüa. Xequeneuyu'itixüa yumamasie xeme 'axa teyuruvamete. 'Aixüa 'ane xequenayeitüa yu'iyari xeme huta 'iyariyari xemexeyacü. ⁹ Xequene'uximatüarieca yu'iyarisie masi, xequeneyhiverieca xequeneutisuanani. Xenanai quepasieca hiverica mayanicü. Xetemaverieca quehüiyani xexüxünitü püta xequenacüne. ¹⁰ Tixaü xecatehümetütü xequenayuyeitüani Ti'aitame hüxie. 'Ana mücü vavemete püxe'ayeitüani.

Ta'ivama vahesie tepücate'uhüpani

¹¹ Xepücauniuquimaca ne'ivama. Que mü'ane miniuquima yu'iva, que mü'ane yu'ivasie mütiuhüpa, müpaü tiyurienetü piniuquima 'inüari niuquiyari, pütüuhüpa 'inüari niuquiyarisie. Mericüsü xüca 'inüari niuquiyarisie petiuhüpani, que mü'ane 'inüari niuquiyarisie yamüticami epaü pepücaüane, 'isücamepaü xeicüa pepüyüane. ¹² Que mü'ane 'inüari niuquiyari mucaye, que mü'ane mü'isücame, mücü caniyuxevini. Mücü caniyüveni mütiyutavicueisitüanicü mütiyuca'unanicü. Quecuta 'ecü pe'ane 'ahepaü tevisie pemütüihüpanicü.

'Asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyüni hepäüsita

¹³ Neuxei xeme müpaü xemutiyuane, Hicüri 'uxa'a nusu tepüyehu mücü quiecarisie ya mücüsie, mana xei viyari tepeyurieni, mana tepetaharerutatüveni tepüte'ivatüveni xeniu xemutiyanepaü. ¹⁴ Xeme 'asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyünicü. Qesü titita xetucari. 'Aüxi xecanihümetüni xeicüa. 'Aüxi 'epücareutere xeiyarietü, cuitü caxeiyarietü payeica. ¹⁵ Masi peuyevese müpaü püta xemutiyanenicü, Xüca müpaü tinaqueni Ti'aitame, tepayeyuyurini, meta 'ipaü ya müpaü tepüteyurieca, müpaü xe'utiyaütü. ¹⁶ Peru hicü masi ve'emete xepüyuxata xeteha'erivatü que xemüteyucatave'erie xeicüa. Naime müpaü que xemutiyuane yuhepaüsita, 'axa xepüteyurie. ¹⁷ Mericüsü que mü'ane müpaü mütimate 'aixüa mütiyurienicü, peru müpaü mücatiyriene, mücü 'axa pütüyuriene püta xeicüa.

5

Xicusixi memüteyuca'uximatüa

¹ Hicümüsü xeme xemeuca'u. Neuxei, xequeneutisuanani xequeneutihivani müpaü xeteha'erivatü 'uximatüarica müxe'axirümeccü. ² Titacü xemüteheuca'u, mücü pütitipüca. Xe'ixuriqui püticümiva cüpsi mepiyuine. ³ Xehuru tepüayari xepürata tepüayari püyucüitamatüca. Cuitayari pütihécüata xehepaüsita. Xepüyhiveritüa, yaxeicüa tai que mütiyucucüineccü xevaiyarisie. Sepa tucari mütaparirüme xepeyuca'uitüa xeicüa. ⁴ Camü te'uximayatamete

va'ivarica. Mepicuxeüri xevaxata mieme, peru xepüvacuamana xeme. Va'ivarica pümasiücü meuyevesecü. 'Isanamete metihivacacu, que mü'ane Yümüireme Tiva'aitüvame mühücü nivaru'enieni. ⁵ Xemeri hive'ericacü xeicüa xeyüatü 'axepu'uvacai cuiepa, xerucuyatüvetü xeicüa xepü'ayumiemetetücai. Xepüyuvaiyatuacai vacaisixi vahepaü xemücu'ivanicü xeicüa. ⁶ Xepixanetacai que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai. Xepe'ivaxü, xepimi. Peru mücü püchaxe'aye'uniecai.

Xepücavaüripieca xete'uca'enivatü, xequeneyunenevieca

⁷ 'Ayumieme ne'ivama xete'uca'enivatü xepücavaüripietücani, Ti'aitame mexi canuave. Camü cuiepa 'esame picuevie 'icuaxi cuiepa mieme cui müraye'axe. Pücavaüripi sepa 'emüreutere 'auracacu mieme 'icürixaxi mieme ha tacuevietü. ⁸ Xemeta xepücavaüripietücani xete'uca'enivatü. Xequeneyutürücariyani yu'iyarisie. Canaye'aximene Ti'aitame munuanicü. ⁹ Neuxei ne'ivama, xeme niuqui xepücaxüatüaca yu'ivama vahepaüsita, capa 'isücame xetixani'erienicü. Camü mücü quitenie püta'axime. ¹⁰ Texaxatamete Ti'aitamesüa memiemetetütü memütécuxatacai, müme xequenivara'erivani ne'ivama 'üquisica memühümetücaicü, 'axa mü'ane menevietü que memüte'uca'enivacai temüva'üquenicü. ¹¹ Camü müme memüte'uca'eniva 'aixüa me'itüarietame tepü'erie. Xepu'enana que mütiuca'enivacai Cuvi. Müpaüta xepüteheta 'arique Ti'aitame que müreye'atüa, Ti'aitame cuini mieme que mütiyucanenimaya.

¹² Sepa naimecü ne'ivama, xepücayühürütüaca. Sepa taheima mieme xexatatü sepa cuie xexatatü sepa que tita mütihücü xexatatü, xepücayühürütüaca. Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xeicüa. Me tixaü xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni xeicüa, capa xehesie tiuhüivatü 'ayanicü.

¹³ 'Axa mü'ane xüca neviximene xevitü xeme, queyutanenevieni. Me xüca yutemavieca que'utacuicani. ¹⁴ Xüca ticuyeni xevitü xeme, yu'aurie quevaretacuevieni memüyuyexexe'iriva va'uquiyarima. Müme meque'ineneviani me'icavirivatü haseiti, que mü'ane müti'aitame mücü mehahüavetü. ¹⁵ Que memütëyunenevie yuri mete'erietü, mücü pütavicueisitüarieni ticuicame, Ti'aitame penucuquetüani. Mücü meta, xüca 'axa tiyurieni, mücü püreuyehüviyarieni. ¹⁶ 'Ayumieme hipatü mexe'eniecacu xequenyuhécütani xüca 'axa xete'uyurieni, xemüyuneneviecacü yuxexuime yuhesie mieme yunaitü, müpaü xete'ivautü xemanayexüriyanicü. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü nenevierieya vaüca caniyüvemücü Cacaüyari müpaü xüca ticuyuitüvani.

¹⁷ 'Eriyaxi canitevitücaitüni tahepaü tiuca'iyaritü. Mücü cuini mieme püyuneneviecai mücaviyecü. Püca'ucaviyexü mana cuiepa haica viyari heimana 'ataxeime meseri. ¹⁸ Tavari puyutanenevi, 'ana muyuavisie pucaviyexü, cuie pitixuavitüa 'icuaxi.

¹⁹ Ne'ivama xüca xevitü xeme heuyevaseni tita yuri mürainesie cativiyatü, xüca xevitü ta'aurie hehüani, ²⁰ müpaü xequetenemaica, que mü'ane ta'aurie mehüa 'axa tiyuruvame haque meuyeve müca'uyeicanicü, mücü pitavicueisitüani tucarieya müca'umünicü. Sepa vaüca 'axa mütiyuri, mücü canayëitüariemücü.

PECURU

Meitanü'axüa Mexüacame Xapayari

Vaürisica

¹ Ne Pecuru necaninü'aritüni Quesusi Cürisitusüa nemiemetütü. Necanixevaürütüaca xeme xemanayexeyarie xemeucuyaxixüa teüteri vasata, Punitutari Carasiyatari Caparusiyatari 'Asiyatari Vitiniyatari vasata xemetitei hicü. ² Xecananayexeyarieni Cacaüyari que mütimaicai meripaitü ta'uquiyaritütü. 'Iyarieya xepatacacu Cacaüyarisie mieme xecaniyüaca. Quesusi Cürisitu mumieriecü, xemeta xecaniu'itiyani xuriyayacü, xemüyuvaüriyanicü yaxemütecahunicü que maine. Cuini mieme 'aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tucari que temütepitüarie mexi teta'icueva yuri tete'erietü

³ Que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü vaücavamecü tatinenimayatü, hutarieca cataninutinuivitüani tucari temexeyanicü mexi teta'icueva yuri tete'erietü. Quesusi Cürisitu müquite vasata manucuecücü yunivema catanayeitüani. ⁴ 'Ayumieme tahesie catininaquimücü tita mücatipünive mücatiyüvi mücatiyeive, tita muyuavisie müre'üviyarie xehesie mieme. ⁵ Xemesü yuri xete'erietü xecani'üviyarieca Cacaüyari türücariyayacü. 'Ayumieme xecanativacueisitüariecuni, Cacaüyari que mütiha'arisie hicü, que mütimasücünü xevitacueisitüatü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁶ Müpaü xetemaitü xecaniyutemamaveca, sepanetü müreyevese hicü yapaümexa xemüyeheveriecacü xeta'inüasietüvetü müiremecü. ⁷ Xüca xemasücünü yuri yemecü que xemüte'erie, Cacaüyari 'aixüa pütayüni xhepaüsita, visi pütixexeya, ve'emecü 'aixüa pütixexeya quepaucua masiücütü mayani Quesusi Cürisitu. Xüca müpaü xetemasücünü xeta'inüasietü, cuini mieme 'aixüa püyüni. Ni huru tuminiyari mütipünive mücüpaü 'aixüa püca'ane, sepa taipa mü'inüasieve.

⁸ Sepa hasuacu xemüca'ixeyavave Quesusi Cürisitu, xepinaqu'erie. Xeca'ixeyatü cuxi, hesiena yuri xepüte'erie. 'Ayumieme xepüyutemamavie 'anuyuhayevacamecü visi 'aneme que xemütepitüarie. ⁹ Titayari yuri xete'erie. Xe'iyari mütavacueisitüarienicü, 'ayumieme yuri xeteni'erieca. Mericüte, müpaü xe'itüarietü xenacünirümeni.

¹⁰ Mücü vicueisitüarica hepaüsita mepüyu'iyaritüatüvecai mepütevautüvecai Cacaüyari niucametemama quepaucua memütécuxatacai que xemütemiquieniquecai hepaüsita. ¹¹ Mepütevautüvecai quepaucua müxatacai, que mü'ane tucari mühecüatacai Cürisitu 'Iyarieya vahesie mütiyiyacai. Yacatiyüvecacu cuxi 'Iyari pütihécüatacai Cürisitu que müticuinequecai, 'arique visi 'anetü que mürayaniquecai. ¹² Mümeri müpaü mepüte'u'üquitüarie, yuhesie mieme müpaü mepüçayüacai que memütehürütüariecai, tame püta tahesie mieme mepüyüacai mücü hepaüsita. Xemesü hicü vicueisitüarica hepaüsita xepüte'utahüavarie vahepaü, texaxatamete yametenixecuxaxatüvacaitüni, 'Iyari Mütiyupatasie meteviyatü taheima meyenü'ariesie. Cacaüyari niuqui tuayametemama müpaü mepütemaicaqueyu que xemüte'utahüavarie.

Que xemüte'upaside, müpaü xequeteneu'uvani

13 'Ayumieme xequeneyuha'arütüaca yu'iyarisie 'aixüa 'anemecü xetecu'erivatü. Xequeneyumateni. Naimesie xequetenecuevieca tita xemütemiqiueni quepauca masiücütü mayani Quesusi Cürisitu. 14 Türi yamemütecahu vahepaü keyüatü, müpaü xepüca yumaica meripaü, que xemüteyucahive'eriecai 'asixecatematü 'ana. 15 Que mü'ane müxe'uta'ini canipasieca. 'Ayumieme xemeta mücüpaü püta xe'anenetü xequenacüni, hesiena mieme xequenepasieca naimesie que xemüte'u'uva, 16 müpaü müre'uxacü, Xeme xequenepasieca nehesisie mieme, ne nemupasiecü.

17 Mücü yücü cativaxeyiatü niva'inüatani que memüteyurie yuxexuitü. Müya mü'ane xüca xe'utahüave yu'uquiyaritüme, xeteheiyehüviriētü xequeneyüaca mexi 'uva xe'utitei 18 müpaü xetematü, tita mütipünivecü cumu püratacü huru tuminiyaricü, mücücü xepüca'unanaiya quepauca xemuxünarie 'uxa'atüni varie yacü xEICÜa xemüca'u'uvanicü, xetevarima que memütexe'üquitüacai yututuyari. 19 Xepuxünarie Cürisitu xuriyayacü püta cuini mieme masi müraye'axecü. Mücü mavaripaü muxa nunusipaü caniumierieni, hesiena carahüivacacu 'asicatiyüvitü, 'aixüa 'anetü mavari mayanicü. 20 Cuie canetüarievacacu cuxi, Cacaüyari yacatinimaicaitüni que mütiyurieniquecai 'iya. Tucari 'aye'aximecacu, xeyarietü nayani xehesisie mieme 21 yuri xemüte'erie Cacaüyarisie Cürisitu yatixepitüacacu, xeme xehesisie mieme. Cacaüyari canenucuquetüani müquite vasata. Visi 'aneme nayeitüani yuri xemüteta'erienicü Cacaüyarisie, xemicueviecacü Cacaüyari.

22 Xecaniyu'itirieni yu'iyari, tita yuri mürainesie yaxetecahütü 'Iyarieya xepareviecacu, 'ayumieme xecanivanaqui'erieca yu'ivama yacü xEICÜa xecateva'itaiyatü. Mericüte, 'aixüa 'iyaricü xequeneyunaqui'erieca müiremecü. 23 Hutarieca xeniutinunuiva. 'Imüari müpünivesie xecaputinexüa. Mücapünivesie püta xeputinexüa, Cacaüyari niuquieya yatixepitüacacu mayeyuri yuheyemecü 'emütiterive. 24 Tamüsü,

Yunaitü teüteri

'Üxapaü mecani'aneneni.

Nai visi que memü'anene,

'Üxapa mieme tuturipaü

Mecani'aneneni.

'Üxa pütayüna,

Tuturiyari pücaxürieni.

25 Perusü Ti'aitame niuquieya püta

Yuheyemecü 'apütiterive.

Mücü niuqui müxata, niuqui 'aixüa manuyüne canihücütüni xemuxatüarie.

2

1 Xequetenehayeva 'axa xeteyurietü naime, xepücate'irümaca, yacü xEICÜa xepücatecuxatani, xepüca'ütesaca, xepücavaniuquimaca hipame. 2 Türi xique memutinunuivaxü vahepaü püta xequenehive'erieca resi 'iyarisie mieme mücahatuyarie. Mücücü xecanitivericuni, xetavicueisitüarietü xecanacünicuni. 3 Xüari xecane'inüatavaveni, müpaü xepütehetima 'aixüa que mütiuca'iyari Ti'aitame.

Tetepaü que mü'ane mayeyuri

4 Mücüsie xequeteneviyani. Tetepaü cani'aneni mayeyuri. Teüteri menixani'erieca, Cacaüyari püta nenayexeiya, ve'emecü 'aixüa tinixeyiani. 5 Xeme meta, tetexi que mütiu'uitüariva qui mayanicü, yaxEICÜa xeme xe'ayeyuritü xequeneti'uitüarie qui xemacünecü 'iyarisie mieme. Mara'acate xequenacüni Cacaüyarisie mieme xemupasiecü, xemixatüanicü

mavari 'iyarisie mieme que mütinaque Cacaüyari, Quesusi Cürisitu xepareviecacu. ⁶Tamüsü 'ayumieme müpaü püre'uxa, Neuxei, Siyunisie nenitaqueni

Tete manayexeyarie
Sicurita mieme,
Cui ve'eme.

Que mü'ane yuri müti'erie hesiena
Tixaü pücauteviyani.

⁷ Cuini mieme ve'emecü 'aixüa que mütixeyarie, xemeta yuri xemüte'erie yaxeixüa xepütexeyarie hepaüna. Yuri memücate'erie vahepaüsita püta que maine,

Mücü tete qui vevivamete memixani'eri,
Mücütütü sicurita mieme tutuicame nayani.

⁸ Mücü metatü,

Mücü tetesie mepüti'ücamüre
Tete mürecaxüritüre canihücütüni.

Müme meniüti'ücamüre niuquisie yamemücatechacü. Müpaü memüteyurienicü meniucayasarieni.

Cacaüyari teüterimama

⁹ Xeme püta xeime nuivari xecanihümetüni xemanayexeyarie. Mara'acate xepühüme xemüte'aitamete meta, xeime nuivari Cacaüyarisie mieme mupasie xepühüme, Cacaüyari yuteüterima püxe'ayeitüa. Müpaü xepü'anene xemütehécüatanicü marivemecü que mütiyuriene que mü'ane müxe'uta'ini xemütehayevecü yüvipa xe'u'uvatü, mücü hecüariyayasie püta xemu'uvanicü mümarivesie. ¹⁰ Anapai nuivari xepücahümetücai, hicüsü Cacaüyari teüterimama xecanihümetüni. Xepücanenimayasiecai, hicü reptinenimayasie.

Cacaüyari te'uximayatametemama xequeneyüaca

¹¹ Nenaqui'erima cücamete xecanihümetüni cu'uvamete xecanihümetüni. 'Ayumieme müpaü necatinixetuicaniqueyu, xemütehayevecü yaxeteyurietü que mütiyucahive'erie vaisie tiviyatü. Mücü hive'erica ta'iyarimatü caniyucuitüveni. ¹² Hipame nuivarite vasata 'aixüa 'anemecü xequeneyüaca. Xüca müpaü xeteyurieca, sepa memüxeniuquima 'axa xemüteyurie me'utiyaatü, 'aixüa 'anemecü xemüteyuriecü, mexexeyatü 'aixüa me'utiyaatü mecanacünicuni masi Cacaüyari hepaüsita, mücü tucari 'aye'ayu quepaucua müvaxeyia.

¹³ Ti'aitamesüa xemümiemetecü, yaxequetenecahuni que memütiyuane yunaitü heiserie memexeyia teüteri vasata. Yaxequetenecahuni cuiépa ti'aitame que maine mücü müve'emecü. ¹⁴ Yaxequetenecahuni 'isücate que memütiyuane, cuiépa ti'aitame müvareyentü'axüacü memüvatamari'itüanicü müme 'axa memüteyurie, 'aixüa memütevatahüavecü müme 'aixüa memüteyurie. ¹⁵ Ipaü cani'aneni tita mütinaque Cacaüyari, xeme 'aixüa xeteyurietü xemenucunacacü tita yacü xeixüa memüte'utiyuane teüteri 'asimemücatemate.

¹⁶ Xecanixüünini, peru xexüxünitü, heiserie xehexeyame 'axa xemüteyuriecacü xepücayu'erieca. Cacaüyari te'uximayatametemama xecanihümetüni püta. ¹⁷ Ve'emecü 'aixüa xequetenivaxeyiani yuxexuime. Xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi. Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari. Cuiépa ti'aitame ve'emecü 'aixüa xequetenexeyiani.

Cürisitu ta'inüari patüa mütiucuinixücü

18 Te'uximayatamete yaxequetenecahuni que memutiyuane xecusiyarima naimecū xetevareuyehūvirietū. 'Aixūa memūte'u'iyari memūca'ayu'eririya nepūcavaxata xēcūa, masi memūsese'ita que memutiyuane yaxequetenecahuni. 19 'Aixūa pūticūhūavarūvani xūca hiberitūarieca Cacaūyari ha'erivatū, xūca tiucacucuiனி heiseriemecū ca'itūarietū. 20 Titacū 'aixūa xetecūhūavarūvani xūca xete'uca'enivani 'axa xete'uyurieme xēcūa, xē'utiveiyame. Masi 'aixūa pūta xete'uyurieme xē'utiveiyame xūca xete'uca'enivani, Cacaūyari 'aixūa pūtxetahūave. 21 Mūpaū mūtiyūnicū xeputa'inierie, Cūrisituta mūtiucuinixūcū xehesie mieme, 'inūari xepitūatū, xemiveiyanicū 'iya que mūtiyurienecai. 22 Mūcū 'axa pūcatuyuri. 'Irūmari pūcaxuavecai tetana. 23 'Axa ticūhūavarūvatū 'axa pūcativarutahūavixū. Ticuinētū 'asipūcahainecai quename 'axa vayurieniquecai. Masi caniyuyetuanī, que mū'ane heiseriemecū mūva'inūata 'aixūa miyuririenicū. 24 Mūcū yuvaiyarisie canititūni tita 'axa temūte'uyuri cūyesie 'ucavivatū, tame te'utixūnarieme 'axa temūcaturienicū 'uxa'atūni varie, temayuyurinicū pūta heiseriemecū yatetacahutū. Mūcū meucuveiyaxūacū, xepanayexūriya xeme. 25 Masi muxasi memeyexūripaū xepūyūacai. Hicūrixūa ta'aurie xē'axūrieca muxasi vahūvemesie xepūte'uvi, que mū'ane xē'iyari mū'ūviyasie.

3

Que mūreyevese yamemūteyuriecacū meyu'ūitātū

1 'Ucari yaxēcūa, yaxequetenecahuni que memutiyuane xecūnama. Mūpaū xeteyuriecacu, sepa hipatū yamemūcatecahu niuqui que maine, va'ūitama 'aixūa 'anemecū xē'u'uvacacu yuri mepūteta'eritūarieni 'asixeca'utiyanecacu, 2 mexexeiyaatū que xemūte'u'uva Cacaūyari xeteheuyehūvirietū xē'itiatūcaitū. 3 Que xemūteyuquemaritūa, herie miemecū xēcūa xepūcamarivani, que xemūteyusa'a yūcūpasie, hurucū que xemūte'aticuca, que xemūte'enecatūcū 'ixuriqui. 4 Masi xequenemarivani que xemū'anene yutaūta haque mūcahēmasiūcū herie, yu'iyarisie pūta. Xūca xē'iyari ca'ayu'eriyani xūca cayuvatū 'umaca, mūcū masi visi pūrequemarie mūcapūnivecū. Que mū'ane mūpaū mū'ane, Cacaūyari cuini mieme ve'emecū 'aixūa pūtxeiya. 5 'Ucari meripaitū 'amemu'uvacai memūpasiecai Cacaūyarisie miemecū, memūta'icuevacai yuri mete'erietū hesiena, mūme mūpaū mepūteyuquemaritūacai yametecahutū que memutiyanecai vacūnama. 6 Sara meta yacatinamicacaitūni 'Aurahami que mainecai, ti'aitame tinitamare. Xemeta nivemama xecanacūne hepāūna 'aixūa xeteyurietū, xecamamatū xūca xemariūsieca. 7 'Uquisita yaxēcūa, xetemaivavētū yu'ūitama vahamatū xequeneutitēni, mūpaū xetemaitū, xehēpaū memūcatūrūcavicū yuvaiyarisie. Ve'emecū 'aixūa xequetenivaxeiya, mūpaū xetemaitū, mexeteūtacacu vahesieta pūtinaque tucari memūmiquienicū xehamatū. Mūpaū xūca xeteyurieca xenenevieri pūca'anunamieni.

Yaxequeteneyurieca xē'iyari caxe'utatienicū

8 'Imatūrieca yunaitū xequeneyuxevini que xemūteyūcūhūave, xequeneyuxevini 'axeicūa xeyutemamavietū xeyuhiverietū nusu, xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi, xequeteneyucanenimayaca, xepūca'ayu'eririyani. 9 'Axa xete'upitūarieme 'axa xepūcavayurieni. 'Axa xete'utahūavarieme 'axa xepūcatevacūhūaveni. Masisū xequeneutavaviri

Cacaüyari 'aixüa memü'itüarienicü püta. 'Ayumieme xeputa'inierie, xehesie müтинаquenicü 'aixüa xemü'itüarienicü.

¹⁰ Que mü'ane mınaqui'erimücü tucari, Que mü'ane mixeixamücü tucari 'aixüa mü'ane, Quetihayevani 'axa 'utaitü yunenicü, Quetihayevani yutetacü cuamanarica ticuxatatü.

¹¹ Que'icu'eirieni tita 'axa müti'ane, 'Aixüa quetiyurieneni püta. Queticuvauni 'aixüa mütivaxeiyanicü teüteri. Queyumexüitüaca mücücü.

¹² Ti'aitame nivaxeiyani müme heiseriemecü yamemütecahu, Nacaya vaneneviericü pü'ayumieme. 'Axa pütivaxeiya müme 'axa memüteyurie.

¹³ Mücü meta, quepaicüsü 'axa püxeyurieni xüca xeyuvaüriyani hicü xemüyumexüitüacacü tita 'aixüa müti'ane hepaüsita. ¹⁴ Mesü xüca xete'ucacucuineni heiseriemecü yaxemütecahucü, xequeneyutemamavieca masi. Xepücavamacarüca, xepücayuxamurieca. ¹⁵ Masi yu'iyarisie xequeteneuyehüvirieca Ti'aitame Cürisitu que mütiupasie. Yuheyemecü xequeneha'arisieca xemütiniunicü tita xemütecueviesie mieme, yaxete'icühüavetü que mü'ane müxeta'ivaviya. Müpaü xetecuxatatü xepüca'ayu'eririyani xEICÜA, xequeteneuyehüviri masi que mü'ane müxeta'ivaviya, ¹⁶ xe'iyari 'aixüa 'anecacu caxetate'acacu. Müpaü que memütexeniuquima, mücü hepaüsita mepüyuteteviyani müme memüxeniuquima que xemüteyurie 'aixüa 'anemecü, Cürisitusie xeteviyatü que xemüyüa. ¹⁷ 'Aixüa caniyümücü xüca xete'ucacucuineni 'aixüa xemüteyuriecü, xücate müpaü tinaqueni Cacaüyari, peru 'axa xemüteyuriecü pücatixäü.

¹⁸ Cürisitütü xei mieme xEICÜA caniumüni tita teüteri 'axa memüteyurie hepaüsita. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai, mücü caniumüni tame heiseriemecü yatemücatecahu tahesie mieme, mütası'aye'atüanicü Cacaüyarisüa. Que mütitivitücai, caniumierieni. Yu'iyari que mürexeyacai, panutanieritüarie. ¹⁹ Müpaü 'anetü 'asita caneyani, püvarutaxatüa 'iyarite manutanixüriyacai. ²⁰ Müme meripai mepücayuvaüriyacai yamemütecahunicü quepauca Cacaüyari müta'icuevacai tiuca'enivatü 'ana Nuhexi 'amuyecacaisie, mexi naviya veviecai. Mücüsie meyetetü yayupaümetü 'atahaicatü meputavicuei memutihausie. ²¹ Mücü 'inüari canayani, 'üyarica canı'inüaritüni. 'Üyaricacü xevaiyari xepücahaxina que müticuiema, mücücü masi xe'iyari caxetate'acacu xepüyuhüritüa Cacaüyari xe'eniecacu. Müpaü xepüteyuvicueisitüa hicü, Quesusi Cürisitu manucuquecü. ²² Mücü Cacaüyari serieta 'apuve muyuavisiepai heyaca. Niuqui tuayamete heiserie hexeyiyamete türücarıya hexeyiyamete yunaitü yamepütecahu que maine.

4

'Aixüa xequetenaye'atüa que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita

¹ 'Ayumieme, Cürisitu yuvaiyarisie que mütiucuinixü tahesie mieme, xemeta xequeneyuha'aritüaca que xemüteyucuinicü, hepaüna xeteyumaitü. Tamüsü que mü'ane yuvaiyarisie mütiucuinixü catiniuhayeva 'axa tiyurienetü. ² 'Ayumieme mexi yuvaiyarisie 'uyeica cuxi, tiucahive'erietü pücaüyaneni, teüteri que memüte'ucahive'erie,

Cacaüyari que müтинаque püta yatiniyurienemücü. ³ Senecatü tucari manuyetüasie tucari xepühücai yaxemüteyurienicü que mütivanaque nuivarite. 'Axecani'u'vacaitüni xerucuyatüvetü, xete'ucahive'erietü xetarüvetü xe'ixüaratüvetü xecu'ietüvetü tetexi xearayexeyiatü que mücatitauniva. ⁴ Müpaü xemücateyuriecü hicü mecanihüxiyaca, me vahamanü xemüca'utanausacü vahepaü xeyutatuatü xemütümaiarienicü. 'Axa metenicuxatani. ⁵ Caneuyevecamücü müme niuqui memütaniunicü yuhesie mieme quepaucua müvata'ivaviya que mü'ane 'amuve ha'arisietü müvata'ivaviyacü memayeyuyuri müquite yunaitü. ⁶ 'Ayumieme teüteri memucui mecaniutaxatüarieni hepaüsitana niuqui 'aixüa manuyü necü, memüta'ivaviyarienicü yuvaiyarisie teüteri que memü'itüariva, yu'yarisie püta memayeyuyurinicü Cacaüyari que mürayeyuri.

⁷ Mücü meta, canaye'aniri naitü mütiparecü. 'Ayumieme xetemaivavetü xequeneyüaca. 'Aixüa xequeneyumatani xemüyuneneviecacü. ⁸ Sepa naimecü, xequeneyunaqui'erieca yuheyemecü. Tiyucanaqui'eriecacu canayeitüarivani vaüca 'axa mütiuyuri. ⁹ Yuquita xequeneyunaqui'erieca niuqui xecaxüatüatü. ¹⁰ Cacaüyari que mütxepitüa yuxexuime, müpaü xequeteneyuparevieca. Que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita mümüre hepaüsita, müpaü 'aixüa xequetene'uximayaca. ¹¹ Xüca niucametüni, Cacaüyarisie mieme 'utaniütü queticuxatani. Xüca tiparevivametüni, müpaü quetivaparevieca Cacaüyari que mütitürücariva. Müpaü xeteyuriecacu, Quesusi Cürisitu yatixepitüacacu, Cacaüyari visi catinicuxaxasivamücü naimecü. Mücü visi queticühüavarüvani, türücariva quepitüarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Cürisitusie tiviyatü que mütiyurieni tiucacucuinetiü

¹² Nenaqui'erima, xepücahüxiyaca xeta'inüasietüvetü sepa taicü. Xe'yariixitüariecame xepücayu'erieca müpaü xemü'itüarieximecü. ¹³ Masisü que xemüteyuxevi Cürisitumatü, xete'ucacucuinetiü 'iya mütiucuinixüpaü, mücücü xequeneyutemamavieca. Mücü meta, xüca müpaü 'aneni, cui xecaniyutemamaviecacuni quepaucua masiücütü mayani visi 'aneti. ¹⁴ Xüca 'axa xete'utahüavarieni Cürisitusüa xemümiemetecü, xequeneyutemamavieca, müpaü xetemaitü, 'Iyari visi mü'ane xehesie pütiviya, Cacaüyari 'Iyarieya hücütütü. Vahesüa 'axa püticuxaxasiva, xehesüa 'aixüa püticuxaxasiva püta. ¹⁵ 'Aixüa pücaüni xüca xevitü xeme tiucacucuineni mütiyummemivacü mütinavayacü 'axa mütiyurienecü manüvecü. ¹⁶ Masi xüca tiucacucuineni Cürisitusie mütiyivacü, pücayteviyani. Cürisitusüa miemetütü müpaü que'itüarieni masi, Cacaüyari 'aixüa müticuxaxasivanicü.

¹⁷ Tucari naye'ani 'ivaurica müsütüarienicü, Cacaüyari quie quiecatari meri temüta'inüasienicü. Xüca tahesie sutüarieni meri 'ivaurica, quesü me'u'itüarieni müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü niuqui que maine Cacaüyari hepaüsita 'aixüa manuyüne.

¹⁸ Müme heiseriemecü yamemütecahu Xüca haveri mieme xeiçüa me'utavicueisitüarieni, Haquevari müme Cacaüyari memüca'ayexeyia, Haquevari müme 'axa memüteyurie.

¹⁹ 'Ayumieme müme memüte'ucacucuíne müpaü mütinaquecü Cacaüyari, müme caneuyeveca 'aixüa meteyurietü memüyuetuanicü, que mü'ane müvarunetüa müva'üviyanicü va'yari. Mücü yacatinicamieni que maine.

5

Cacaüyari muxasimama xequeniva'üviyani

¹ 'Ayumieme 'ipaü nepütivatuicaniqueyu xe'uquiyarima. Neta xehepaü necani'uquirasitüni, necaniuniere Cürisitu tiucinecu, neta neheixeyatü necanayani tita 'umürämie visi 'anetü que temütexeisitüarieni, 'ayumieme nepaine. ² Cacaüyari muxasimama xehesie memüte'unaquixü xequeniva'üviyani. Vaüriyarica xecayüatü, xe'iyari ya'anecacu püta xequeniva'üviyani que mütinaque Cacaüyari. Tumini xehive'rietü xeicüa xepücayüaca xeteyucamanatü, yaxequeteneyuvaüriyani püta. ³ Xevamarivecatüatü müme xehesie memütenaque xepücayüaca, masi 'inüari xequenayuyeitüaca muxasi vahesie mieme. ⁴ Quepaucua muxasi vahüvemete va'uquiyari xeyarietü mayani, muma xecananutimani-yariacunü mücayeive, visi xe'anenetü xepayeitüarieni.

⁵ Xeme xemühehecua yaxecüa, que memutiyuane 'uquiravesixi yaxequetenecahuni. Xeca'ayu'eririyatü xequeneyüaca yunaime vahepaüsita naimecü.

Cacaüyari nivaraye'unieca

Müme memüte'ucaxani'erie,

'Aixüa pütüca'iyari püta

Tixaütü memücatehüme vahesie mieme.

⁶ 'Ayumieme Cacaüyari yütürücariyacü xetuicacacu, tixaütü xecatehümetütü xequenacüne, mücü yemecü tixaü xetehümetüme müxe'ayeitüanicü tucari 'aye'ayu. ⁷ Que xemüteyu'iyaritüa, xequeteneyetui ri naimé, mücü xehepaüsita müyu'iyaritüacü.

⁸ Xequeneyumateni xequenayeneniereni. Xeneüquixivi pücuyeica maye mahivapaü 'icuvaunetü que mü'ane mütacuani Cauyumarietütü.

⁹ Xequenaye'unieca, xequeneyuseiriyani yuri xete'rietü, müpaü xetemaitü, caneyeveca yaxecüa memüte'ucacucuinenicü yunaitü 'ivamarixi naisarie cuiepa. ¹⁰ Mücü meta, Cacaüyari naimecü 'aixüa catiniuca'iyarini.

Mücü canixe'uta'inieni hepaüna visi xe'aneneme müxe'ayeitüanicü yuhayemecü Cürisitusie xeteviyacacu. Mücüri yapaümexa xetecuineyu canixemanesiquitüamücü, canixeseiriyamücü, canixetürücariyamücü, xequitüa mieme tesariya canitaquemücü. ¹¹ Mücü türücariya quepitüarieca yuhayemecü. 'Icü niuquai caniseüyeni.

Teütüarica

¹² Sirivanu ta'iva yamüticamie que nemütücu'eriva nesipareviecacu, yapaümemecü 'ipaü nefinixe'uta'utüirieni nexetuicatü netixehecüatüatü que-name yuricü 'ipaü 'aixüa tiuca'iyari Cacaüyari. Mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu xehesie mieme xequeneti'uca.

¹³ Müme Vaviruniyatari memüyutixexeüriva xehepaü memanayexeyarie mecanixevaürütüaca. Nenive Maricuxi meta canixevaürütüaca.

¹⁴ Xeteyucanaqui'rietü xequeneuyuvaürütüaca xeyunaquetü.

Yunaitü Cürisitusie xemüteviya xüca xepitüarieca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü xeicüa cani'aneni.

PECURU

Meitanü'axüa Hutarieca Mieme Xapayari

Vaiürisica

¹ Ne Simuni Pecuru Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni necaninü'aritäni. Necanixevaüritüaca xeme xempütüarie yuri xemüte'eriecacü tahepaü, tacacaüyari tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu que müti xepitüa heiseriemecü yamüticamecü. ² Cuini mieme xüca 'aixüa tüca'iyarini xehesie mieme vaücavamecü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, que xemüte'imate Cacaüyari, Quesusi meta Tati'aitüvame.

Hamatüana tepütataxevire que müti'ane Cacaüyaritütü

³ Mücü Cacaüyaritütü müdürücaüyecü, pütasi'upitüa naime que müreyevese temayeyuyurinicü 'aixüa 'anemecü temüte'ayexeyanicü. Müpaü tecateniupitüarieni temeitimanicü que mü'ane mütasita'ini visi 'anetü marivetü. ⁴ Müpaü mü'anecü 'iya pütasi'umi tita mütiatuhävixü temeixeyanicü cuinie raye'arücame mariveme. Müpaü pütatiumi, mücücü hamatüana xemüyutaxevirecü que müti'ane Cacaüyaritütü, quepaucua xemütavicueni capa xeseviximariecacü, cuipepa memütama que memüteyusevixima memüte'ucahive'eriecü. ⁵ Mücü 'ayumiemeyaricü yuri xete'erietü cuini mieme xequeneyumexütüaca 'aixüa xe'anenetü xemayueitüanicü. 'Aixüa xe'anenetü, tita müreyevese xetematetü xequenacünita. ⁶ Yaxetemaitü, xeseseüyetü xequenacünita yu'iyarisie que xemüteyu'aitüa. Xeseseüyetü que xemüteyu'aitüa yu'iyarisie, yaxeyicüa xecayupatatü xequenacünita sepa 'axa xemü'tüarie. Xecayupatatü, xete'ayexeyatü xequenacünita. ⁷ Xete'ayexeyatü, yu'ivama xevanaqu'erietü xequenacünita. Yu'ivama xevanaqu'erietü, yeme xeteyucanaqu'erietü xequenacünita.

⁸ Müpaü xüca xeteyurieca, cuini mieme xüca yaxeteyurieca, yacü xeyicüa xete'uximayatü xepüca'ayeitüarieni, masi pütitixuavere püta que xemüte'imate Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu. ⁹ Que mü'ane müpaü müca'ane, mücü 'aura xeyicüa caniniereni, masi canacüpeni. Catinatümaiya que mütiu'itiya, tita meripai 'axa mütiuyuri mütiunavaiyari. ¹⁰ 'Ayumieme ne'ivama masi vaüca xequeneyumexütüaca xemitürücariyacü mücü 'uximayasica para münürecü que xemüte'uta'inierie que xemüte'anayexeyarie. Müpaü xüca xeteyurieca hasuacu xepücaheuyexürieni. ¹¹ Müpaü xeteyurietü, yemecü masi xecanipitüariecacuni xemaye'axüanicü haque yuheyemecü müre'aita Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu.

¹² 'Ayumieme ne sepa müpaü xemütemate, 'icü hepaüsita neheyemecü necanixeha'eritüvamücü, sepa xemutürücariyari tita yuri müraine müxe'a'axixücü. ¹³ Müpaü nepüticu'eriva, mexi 'icü vaisie neyecä püheiserie para nemüxe'anutahütüanicü müpaü xemüteha'erivanicü ¹⁴ müpaü netimaitü, cuitü nepenutihüna 'icü nevaiyari, que münetiuhēcüsitüa Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu. ¹⁵ Nepünemexütüa yuheyemecü xemüyüvavenicü müpaü xemüteha'erivanicü neyemeyu.

Tepixei que mütimarive Cürisitu

16 'Üxasi cuamanarica mütavevijasie, mücüsie tepücatevivyacai tame quepau-cua temütexe'utaxatüa, müpaü te'utiyuatü que mütitürücaüye Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, que mütinuani meta. Masi tame temunenierixü tepühüme, temixeicü que mütimarive 'iya. 17 Quepauca Cacaüyari müta'uquiyari ve'eme mixatacai, visi 'aneme quepauca mayeitüa, quepauca xevitü mutaniyu visi 'anemesie marivemesie 'ayevetü müpaü 'ütaitü hesiena mieme, 'Icü nenive canihücütüni münaqui'eriva, hepaüsitana nemünaqui'a, 'utaitü, 18 'ana tame teni'enieni 'utaniucacacu taheima, quepauca hamatüana temu'uvacai yemurisie Cacaüyarisie mieme müpasiecaisie.

19 Mücü meta, tita masi väuca mütise'i tecanexeiyanita texaxatamete vani-uquitüme. 'Aixüa xepüteyurie xüca xe'i'enieca. Macuyüvisie mühecüariviepaü cani'aneni. Xepi'enieca mexi cacatarive, tuxacüta mieme xurave mexi ca'atineve xe'iyarisie. 20 Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, texaxatamete vaniuqui naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa, tevi pücaüve yücümana mihecüatanicü. 21 Mücü niuqui quepauca munua, tevi müpaü mütañaqueaicü xEICÜa hasuacu püca'atüarie. Masi pü'atüarie 'Iyari Mütiyupata vacuyütüvacacu teüteri memüpasiecai. Müme yametenicuxatacaitüni Cacaüyarisüa miemecü.

2

Müme texaxatamete te'üquitamete memüyuterüva peru memücahüme (Cura 4-13)

1 Hipatü texaxatamete memüyuterüvacai peru memücahümetücai meripai mepanucui teüteri vasata. Yaxeicüata hicü xeme xesata hipatü te'üquitamete mepüyuterüvani, peru mücü mepücahümetüni. Niuqui mecani'atüacuni 'avie cümana teüteri memütatümaiarienicü yücü manuyü necü. 'Asita mepüyucu'imavani, müpaü me'utiyuatü quename meca'imate yucusiyari que mü'ane müvaruxünaxü müvarunanai. Yapaucua meyütümayiatü menayuyeitüacuni. 2 Yümüretü vahesie mecateniviyacuni vahepaü memüyutatuanicü merucuyatüvetü xEICÜa. Müme vacümana, tita yuri mürañe huyeyari püseviximarieca 'axa ticuxaxasivacacu hepaüsitana. 3 Pinite metehive'erietü, yacü xEICÜa me'utiniütü xecümana mepüte'ivani. Sepa meripai 'amemu'üva, xüanacüa pücaüane 'isücame 'arique müvatahüave, que mü'ane müvaca'una pücacusu.

4 Camüsü, Cacaüyari pücavaruhayevaxü 'asita niuqui tuayamete taheima miemete 'axa memüte'uyuri. Masi püvayetua tataruci müvaxuavesie memüta'üviyarienicü meucatevasie müvatiyüvisie mexi cavatahüavive 'isücame. 5 Pücavaruhayevaxüta cuiépa memütama meripai miemete, masi pita'üviyaxü Nuhexi 'atahutame vahamame. Mücü pütixaxatametücai mütivacuxaxatüvacai heiseriemecü yamemütecahunicü. Pita'üviyaxü Cacaüyari, peru püvarutihaisitüa cuiépa memütama Cacaüyari memüca'ayexeyacacü. 6 Mücü meta, tataruci nivarupitüani memüca'unarienicü Surumasie Cumuxasie quiecatari, naxi nayeitüani vaquiecarite. 'Inüari nivarayeitüani, müme 'arique 'amemu'uvaniquecai Cacaüyari meca'ayexeyatü memüvara'erivanicü que memüte'anayecü. 7 Siepüre tevi heiseriemecü yamüticameicai niutavicueisitüani Ruti titevacame. Mücü cuinie tiniuti'uxitüarivacaitüni, 'inüari sanamete que memüte'u'uvacai merucuyatüvetü. 8 Mücü heiseriemecü yacatinicameicaitüni, peru que mütinierecai que müti'enacai mexi vasata 'ayecatei, tucaricü yu'iyarisie pü'uximatüariecai vaxeyiatü que memüteyuriecai 'inüari memüsanacacü.

9 Caniyüveni Ti'aitame müvatavicueisitüanicü müme Cacaüyari memayexeiya quepaucua memüta'inüasie. Püyüveta müme heiseriemecü yamemücatecahu müvata'üviyacü va'uximatüatü, 'isücame 'arique müvata'ivaviyacü.

10 Müme masi püvaquema, müme 'amemu'uva yuvaïyarisie meteviyatü, mete'ucahive'erietü memüseviximarienicü, me'ixani'erietü que mü'ane ti'aitame mühücü. Mümeri mepüçayucuerivayurie, masi yuhesie mieme xEICÜA mepüyutata. Mepücamama sepa memüvasevixima mamarivavemete 'axa me'utiyuatü. 11 Taheima miemete niuguü tuayamete sepa masi cui ni mieme memüमारिववे मेयुववतु मेत्रुववतु, peru müme mepüçavasevixima quepaucua yamemutiyua, mevaxanetatü müya memü'anene Ti'aitame hüxie.

12 Müme tatevama memücate'u'iyari vahepaü me'anenetü, yücümana xEICÜA mepüte'u'iyari, mepütinunuiva memütiviyarienicü memücüi'ivacü xEICÜA, müme 'axa me'utiyuatü mepisevixima tita 'asimemücatemate hepaüsita. Mericüte, tatevama vahepaü mepütatümaiarieni müme. 13 'Axa me'itüarietü yamepütepiniarieni 'axa memüvaruyuricü hipame. Naqui'eriya mepü'erie hecüta merucuyatüvetü müme. Mepüyusevixima mepüyuyüriya sepa xEHAMATÜ memütecau'a xEICÜA, memünaqui'acü mete'irümatüvetü.

14 Yühüxicü 'ucaravesixi memüvacuvautüvenicü püvanaque xEICÜA memüvacumaüvanicü sepa hipame va'ütama. Mepücatehayeva metecuvautüvetü 'axa que memüteyurienicü. Mepüteva'irüviya mepüvaviya müme va'iyari mücasese'i. Müme masi yu'iyarisie mepü'iyamate hipame vapinite memütehive'eriecacü. Vahesie pütinaque 'axa memütetahüvarenicü para 'axa memü'itüarienicü. 15 Huye me'ucu'eirica müxeuraüye, meneuyexürieni. Varami Vehuri nu'aya huyetana meniuyune masi. Mücü pihive'eriecai tita müti'ivaniquecai sepa mücaheiseriecai, 16 peru niutatierieni 'inüari mütsanacacü. Puxuri sepa memücaniuvave tevi niuquieyacü tiuniütü puxu caninena tixaxatame que mütiyurienecai cayumaitü.

17 Mümetütü haixapaü mecani'aneneni peru memayevavaqui. 'Aüxipaü mecani'aneneni teücacü mü'equetücapaü. Yüriya cui müyüvi vahesie mieme cani'üviyariemacü. 18 Marivemecü que memütecuxata peru yacü xEICÜA me'utiyuatü, mepüteva'irüviya mepüvaviya müme haveri mieme memutavicuei, teüteri memeuyexürie vahepaü 'amemu'uvacai. Mepüteva'irüviya mevahive'ericasitüatü, teüteri yuvaïyarisie meteviyatü que memüte'ucahive'erie, para memürucuyatüvenicü xEICÜA. 19 Müpaü mepütevacuxaxatüva quename vaniu meyüvaveni memüyunü'acacü yücümana me'utiyuatü, peru mümetütü müya memutiyua masi yemecü vaüriyarica mepüte'uximaya tita mütipüpünisie miemecü. Tita müre'iva tevi, mücüsie mieme vaüriyarica catini'uximayacamü. 20 Müme memutavicuei mepüte'uhayevaxü que memüteyusevixima cuiëpa memütama, memeitimacü Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame Quesusi Cürisitu, peru müme xüca me'a'ivarieni tavari me'uviniyarietü meripaipaü, 'imatürieca masi yemecü 'axa me'itüarietüvetü menacünicuni, memüca'itüarietüvecaipaü matüaripai. 21 Masi 'aixüa püyüniquëyu xüca mecaheitimanique huye que mü'anesie 'uyeicatü heiseriemecü yamüticamienicü, peru 'aixüa püçayüniquëyu xüca me'ucunaxüanique meheitimame, me'icu'erieme 'aisica memüyetuiriyari müpasie Cacaüyarisie mieme. 22 Müpaü meniuyüni, mücü xasica que maine, Sücü pucunua yuhayari müticuanicü. Mücü meta, 'Uca'üyariëca tuixu niucunuani hutariëca müyutahaxumanicü. Yuri paine xasica.

3

Tucari paye'ani quepaucua Ti'aitame munuani

¹ Hicüri nenaqui'erima 'icü pühücü hutarica mieme xapa nemutavevie nemüxe'uta'utürie. 'Icüsie mieme 'iyasie mieme yanepütixe'utaxatüa tita xemüteha'eriva, nexe'anutahütüatü nexey'iyaritüatü xe'iyari müyuxevicü ² xeme'erivanicü que memutiyanecai texaxatamete Cacaüyarisie mieme memüpasiecai, yacatiyüvecacu cuxi, xeme'erivanicüta Ti'aitame tiyuvicueisitüvame que müti'aitacai müme memenu'arie xehesüa que memütexecuxaxatüvacai.

³ Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, tucari taparirümecacu teyunanaimavamete mecanitixuavericuni. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa ⁴ müpaü me'utiyaütü, Haquevasü püca'aye'ave cuxi mücü que mutayü quename nuani. Ta'uquiyarima memecusixüapai hicüque, naitü yaxecüa 'anetü 'acanitamacä que müti'anecai sutüapai quepaucua munetüarie, me'utiyaütü. ⁵ Müpaü me'utiyaütü, mepüyuvaüriya müpaü memütehatümayiacü, Cacaüyari ya'utayücu muyuavi matüaripai 'apuyemacai, cuie meta hapa pune, putaveviya hacü. ⁶ Mücücüta 'ana miemete cuiepa memütamacai mecaniutatümayarieni ha 'utahünecu. ⁷ Mücü müpaü mutayücüta, hicü mieme muyuavi cuie ni'üviyarieca mütatayarienicü, tucari 'aye'ayu quepaucua teüteri memücaheyxeyia Cacaüyari memüta'ivaviyarieni memütatümayarieni.

⁸ Müpaü xeicüa xepücatehetütümayani xeme nenaqui'erima, Ti'aitame que mütxeiyä, xei tucari xei miriyari viyaripaü can'aneni, xei miriyari viyari meta xei tucaripaü pü'ane. ⁹ Ti'aitame 'ereutevitü püca'yüane yuniuqi hepaüsita que mutayü quename müpaü tiyurieni, sepa hipatü cah-eye'atüaveme memü'erie. Masi püca'auripie 'emüreuterecü xecuevitü xeme. Püca'yuvaüriya teüteri memütatümayarienicü ni xevitü, masi püyuvaüriya yunaitü memaye'axüanicü para memütehayevanicü que memüteyuriecäi.

¹⁰ Peru tucari canaye'amücü quepaucua Ti'aitame munuani, tinavayame mü'axepaü yüvicüta. 'Ana muyuavi canitayeimücü carima 'utayanecacu, titacü mütiutiviva naitü canicumaveriyariemücü taicü. Cuie, tita meta cuiepa memütama memüte'utivievie, naitü masiücütü catinayeimücü.

¹¹ Mericüte, naitü müpaü xüca tiucumaveriyarieni, quepaü reuyevese que xemü'anenenicü xeme, naimecü xepasietü Cacaüyarisie mieme que xemüte'u'uva, xehexeyiatü, ¹² xe'icuevietü mücü tucari, xe'imexütüatü cuitüva maye'anicü para Cacaüyari munuanicü. 'Anasü muyuavi tana'yarieme pütaxüsitüarieni, titacü mütiutiviva naitü canitavesitüarimücü taicü. ¹³ Mücü meta, tame tecanicuevieca muyuavi mühecua cuie mühecua, mücü que mütatüatühavixü. Mana quiecatari heiseriemecü yamecateniyuriecacuni.

¹⁴ 'Ayumieme nenaqui'erima, xemicueviecü müya 'aneme, xequeneyumexütüta mücü xeta'ivaviyame müxexeyiacü xecasevixi-mariecä xecayüvime 'aixüa xeteyuxeyacame püta. ¹⁵ Tati'aitüvame que müreuterive tiuca'enivatü, tucari xehüme xequeneyu'erieca para xemütavicueisitüarienicü. Ta'iva Papuru teminaqui'eri yaxecüa 'utaitü catinixe'uti'utüirieni, que mütipitüarie müpaü mütimaivenicü. ¹⁶ Naime xapasie yaxecüa paine 'icü xatätü. Xapateyasie niuqi canixuaveni mücuavie. Müme 'asimemücateyü'üquitüavave memücaseseüye meneitatunani niuquieya, yaxecüa que memüte'ituna 'utüarica hipame. Peru müpaü meteyurietü yücümana mepüyutatümayia xeicüa.

¹⁷ Mericüsü nenaqui'erima, müpäü xepütemate yacatiyüvecacu cuxi. 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca capa xecaseseüyetü xe'acü necü, 'inüari sanamete metexe'irüviyacacu que memüteheyexürie müme. ¹⁸ Masisü xequenevevereni vaücava masi 'aixüa xete'u'iyaritü xemacünirümenicü, xe'imatetü xemacünirümenicü Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Qesusi Cürisitu. Mücü ve'emecü quecuxaxasivani hicü, tucari mücaxüve mexi ca'aye'ave. Müpäü xeicüa cani'aneni.

VANI

Meitanü'axüa Mexüacame Xapayari

Niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita

¹ Tita matüaripai mütimieme, tita temüte'u'enie, tita temüte'uxei tahüxicü, tita temütexeyacai, tita tamamacü temüte'umayüa, mücü tecanixecuxaxatüvani niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita. ² Tucari masiücütü nayani. Tame tecanixeiya, tecanihecüatani, tetenixe'utaxatüani mücü tucari mücaxüve hepaüsita. Mücü yu'uquiyari caniteütacaitüni, tepuxeisitüarie tame. ³ Tita temüte'uxei, tita temüte'u'enie, mücü tecanixecuxaxatüvani xemeta tanaitü temütaxevinicü. Que temütetaxevi tame, ta'uquiyarimatü tepütaxevi nu'ayamatüta Qesusi Cürisimatü tepütaxevi. ⁴ İpaü tecateniu'ütüani xemaye'axüanicü xeyutemamavietü.

Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni

⁵ İpaü panuyüne niuqui hesüana mümieme temi'enie temüxecuxaxatüva. Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni, yüriya pumave hesiena haquevasü. ⁶ Xüca yate'utiyauni quename hamatüana tetaxevi, yüvipa xüca te'u'uvani, tepüte'itava, yuri yatepücatecahu. ⁷ Masisü hecüaripa xüca te'u'uvani 'iya hecüaripa macavepaü, tanaitü tecanitaxevicacuni. Mücü meta, Qesusi Cacaüyari münü'aya xuriyaya naime 'axa temüteturie catani'itirica. ⁸ Xüca yate'utiyauni quename tita 'axa müti'ane tecatehexeiya, tacümana tepeutayexürüva, tita yuri müraine tahesie pumave. ⁹ Me xüca te'itahecüata tita 'axa temüte'uyuri, 'iya que maine yapüticamie, que mütiheiserie yapütiyuriene, tita 'axa temüte'uyuri pütareuyehüvirieni, catani'itirica naime mücatiheiserie. ¹⁰ Xüca yate'utiyauni quename 'axa tecateyurievave, mücü ti'itavame tenayeitüvani, niuquieya tahesie pumave.

2

Cürisitu tahesie mieme pütaniuni

¹ Nenivema 'icü nepuxe'utüirie 'axa xemücateyuriecacü. Me xüca 'axa tiuyurieni xevitü, tame tepeixeiya que mü'ane tahesie mieme mütaniuni yu'uquiyari hüxie, Qesusi Cürisitu hücutütü que mütiheiserie yamütiyuriene. ² İya canihücütüni que mü'ane 'aixüa mütiuyuri 'aixüa temütexeyariecacü tame 'axa temüteturie. Tita tame temüteturiecü zeicüa püca'uyü, masi yunaitü cuiepa memütama vahesie mieme püyü. ³ Xüca yatetecahuni que müti'aita, müpaü tecatenimaica temeitima. ⁴ Que mü'ane ne nemeitima maine, yacaticamietü que müti'aita, mücü tini'itavani, tita yuri müraine hesiena pumave. ⁵ Que mü'ane yamüticamie 'iya niuquieyasie, yuricü mücü naye'ani tiyucanaqui'erietü Cacaüyariapaü. İpaü tecatenimaica hesiena temüteviya. ⁶ Que mü'ane hesiena tiviyatü 'emuyeica maine, caneuyevaca hepaüna müyüaneni 'iya müyüanecaipaü.

Aisica hecuame

⁷ Nenaqui'erima, hecuamecü netixe'aitüatü nepücatixe'utüiri. 'Aisica meripai canimiemetüni püta matüaripai xemeixeiya. İcü 'aisica meripai mümieme, niuqui canihücütüni matüaripai xeme'enie. ⁸ Mesüte hecuamecü netixe'aitüatü netinixe'utüirica, tita yuri müraine 'iya

hepaüsita xehepaüsitata, yüriya macuyeiximecü, tita yuricü mütihecüariya mühecüariyacüri.

⁹ Que mü'ane hecüaripa muyeica maine, yu'iva mu'uxie, mücü yüvipa cuxi caniuyeicani. ¹⁰ Que mü'ane yu'iva münaqui'erie hecüaripa caniuveni, pücatiquetamüre yücümana. ¹¹ Que mü'ane yu'iva mu'uxie yüvipa caniuveni, yüvipa tüuyeica, 'asipücatimate que mütimie yüriya mecüpiriyacü.

¹² Nenivema nepütixe'utüirie tita 'axa xemüte'uyuri xemüteyehüviriyecü 'iyasüa xemümiemetecü. ¹³ Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'utüirie xemeitimacü 'iya matüaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'utüirie xeme'ivaxücü 'iya 'axa mütiyuriene.

Türi nepütixe'uta'utüiri yu'uquiyari xemetimacü. ¹⁴ Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'uta'utüiri xemeitimacü 'iya matüaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'uta'utüiri xemütürücavücü, Cacaüyari niuquieya xehesie mütiyiyacü, 'iya 'axa mütiyuriene xema'ivaxücü.

¹⁵ Tita cuiépa mütimieme xepücatenaqui'erieca. Quepaümetü cuiépa mütiyuave xepücatenaqui'erieca. Tita cuiépa mütimieme xüca tinaqui'erieca, haquevasü yu'uquiyari pücanaqui'erie. ¹⁶ Tamüsü naitü cuiépa mütiyuave, tevütütü tita mütihive'erie, tita yühüxicü mütihive'erie, yacü xeicüa que mütiyucatave'erie yupini hepaüsita, mücü ta'uquiyarisüa pücatimieme, mücü cuiépa pütimieme püta. ¹⁷ İcü cuié canacuyeiximeni. Tita cuiépa memütama memütehive'eri canacuyeiximenita. Masi que mü'ane yamüticamie que mütiyucatave'erie, mücü caniyuhayevani yühayemecü.

Que mü'ane Cürisitu maye'unie

¹⁸ Neuxei türi, hicü tucari canaye'aniri quepaucua mütapare. Que xemüte'enanacai quename xevitü 'uhamie Cürisitu 'aye'unietü, hicütütüri yumüretü Cürisitu memaye'unie mecanixuaveni. 'Ayumieme tepütimate tucari maye'a quepaucua mütapare. ¹⁹ Tasata mepayecü, masiri tahesüa mepücamiemetecü. Xüca tahesüa memiemetecücaitüni, tahamatü mepuyuhayevaquyeyu. Mecanayecünesüari memümasiücünicü tahesüa memücamiemetecü.

²⁰ Mücü müpasie heiserie canixe'upitüani, yunaitü xepütimate. ²¹ Nepücatixe'uti'utüiri tita yuri müraine xemücamatecü, tita yuri müraine xemümatecü püta nepütixe'uti'utüiri, naitü 'itarica yurisie müca'ayeneica xemütematecü.

²² Quepai püti'itava. Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Qesusi heiserie cahexeiya Cürisitütütü, mücüri catini'itavani. Que mü'ane müyuhecüata 'uquiyarieya cahexeyatü ni nu'ayata, mücü Cürisitu maye'unie canihücütüni. ²³ Yunaitü nu'aya mecahexeyatü memüyuhecüata, 'uquiyarieyata mepücahexeiya. Que mü'ane 'iya nu'aya hexeyatü muyuhécüata, mücü 'uquiyarieyata canexeyani.

²⁴ Xeme tita xemüte'enie matüaripai, xehesie tiviyatü queyuhayevani. Xüca xehesie tiviyatü yuhayevani tita matüaripai xemüte'enie, xemerita nu'ayasie 'uquiyarieyaseta xeteviyatü xecaniyuhayevacunü. ²⁵ Tucari mücaxüve canihücütüni tita 'iya mütiatuhävaxü temeixeianicü.

²⁶ İcü 'ipaü nepütixe'u'utüiri memüxeheyexürüva vahepaüsita. ²⁷ Xemeri heiserie que müti'upitüa 'iya, mücü heiserie xemexeiya xehesie tiviyatü caniyuhayeva. Tixaü xeime xepücaheyehüva müti'upitüa 'uquitüanicü. Mücü heiserie xemupitüarie 'iyasüa mieme müti'upitüa 'uquitüapaü naime hepaüsita, yuri mainepaü, mücati'itavapaü, müti'upitüa 'uquitüapaü, müpaü hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva.

28 Hicüsüari nenivema hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva. Xüca müpaü xeteyurieca, quepaucua masiücütü mayani 'iya, 'aixüa tepütetamaica tecatateteviyatü hüxiena quepaucua munuani. 29 Xüca xetemaica 'iya yamütiyuriene que mütiheiserie, xequetenemaica yunaitü yamemüteyurie que mütiheiserie hesiena memüyecü.

3

Cacaüyari nivemama

1 Neuxei ta'uquiyari que tatinaqui'erie. Mücücü Cacaüyari nivemama teputatüvari, nivemama tepühüme. 'Ayumieme cuiepa memütama mepücatasimate memücaheitimaivavecaicü 'iya. 2 Nenaqui'erima hicütütüri Cacaüyari tecaninivemamatüni. Tixaü cuxi pücamasiücü que temü'eneneni. Müpaü tepütemate, quepaucua masiücütü mayani Cürisitu, mücü que mü'ane, hepaüna tepü'eneneni, te'ixeyiatü mücü que mü'ane. 3 Yunaitü 'ipaü memüte'icuevi mepuyu'itie yücümana 'iya que müti'itiyapaü.

4 Yunaitü 'axa memüteyurie 'aisica menitisanani. Tita 'axa müti'ane 'aisica saname canihücütüni. 5 Xeme müpaü xepütemate 'iya masiücütü matüacü mütasinavairienicü tita 'axa temüteyurie. Tita 'axa müti'ane pumave hesiena. 6 Yunaitü hesiena memüteviya 'axa mepücateyurie. Yunaitü 'axa memüteyurie mepüca'ixeyavave mepücaheitimaivave. 7 Nenivema xüca tüma xevitü caxeheuyexürienique. Que mü'ane yamütiyuriene que mütiheiserie, mücü heiserie canexeyani 'iya heiserie mexeyapaü. 8 Que mü'ane 'axa mütiyuriene Cauyumarieä canimiemetüni, Cauyumarie 'axa mütiyuriencü matüaripai. Cacaüyari nu'aya 'ayumieme masiücütü nayani mita'unacü Cauyumarie tita mütiyuriene.

9 Yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie 'iya 'imüarieya vahesie müyuhayevacü. 'Axa memüteyurieni mepücaývave Cacaüyarisie memüyecü. 10 'Ipaü mepütetemasücü Cacaüyari nivemama Cauyumarie nivemama. Yunaitü yamemücateyurie que mütiheiserie, que mü'ane yu'iva mücanaqui'erieta, mücü Cacaüyarisüa mepücamiemete.

Xequeneyunaqui'erieca yunaitü

11 Müpaü canaineni niuqui matüaripai xemi'enie. Tanaitü tepütanaqui'erieca paine. 12 Cainipaü tepücaýüaca. 'Iya 'axa mütiyurienesüa canimiemetücaütüni, yumuta caniumieni. Titayari timi. Tita mütiyuriencai 'axa müti'anecaicü, mutaya tita mütiyuriencai müheiseriecaicü.

13 Ne'ivama xepücahüxiyaca xüca cuiepa memütama mexe'uxieca. 14 Tame ta'ivamarixi temüvanaqui'eriecü 'ayumieme tepütemate temütapataxü tecamüquitetütüri te'ayeyuyuritü püta. Que mü'ane mücatiyucanaqui'erie müquitü 'apuyeica cuxi. 15 Yunaitü yu'ivama memüva'uxie teyumemivamete mecanihümetüni. Xeme xepütemate tiyumemivame yücümana tucari mücaxüve pücahexeiya. 16 'Icücü tepeitama naqui'erिया, 'iya tahesie mieme yutucari müyetuacü. Caneuyevaca tameta ta'ivama vahesie mieme tatucari temüyetuani. 17 Que mü'ane yupini cuiepa timieme mürexeiya, mixeiya yu'iva reuyehüacame, xüca yu'iyari 'anunaca hepaüsítana, queri tinaqui'erieca Cacaüyari. 18 Neuxei nenivema tepücatanaqui'erieca niuquicü xeicüa yacü xeicüa. Que temüteyurie püta yuricü püta tepütanaqui'erieca.

'Aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie

19 Müpaü tetenimaicacuni tita yuri mürainesie temümiemetecü. Cacaüyari hüxie müpaü ta'iyari tepütenütüaca 20 xüca ta'iyari tasi'utatiene. Tita ta'iyari mücatimate Cacaüyari püta catinimaica, naime pütimate. 21 Nenaqui'erima ta'iyari xüca catasi'utatiene 'aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie, 22 naime temitavaviricü tepütanaqui'eri yatemütēcahucü que müti'aita, tita mütinaque yatemütēyuriecü. 23 İpaü catini'aitani, yuri temüteta'erienicü que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie Qesusi Cürisitusie, temütanaqui'eriecacü tanaitü mücü que mütatü'aitüa. 24 Que mü'ane yamüticamie que müti'aita, Cacaüyarisie tiviyatü puyuhayeva, Cacaüyarita hesiena tiviyatü tiyuhayeva. İpaü tecatenimaica tahesie tiviyatü muyuhayeva, yu'iyari mütası'umicü.

4

'Iyari yuri maine, 'iyari meuyuyehüpa

1 Nenaqui'erima yunaimē 'iyarite yuri xepücateva'erierieca. Xequeteneuta'inüataxüa 'iyarite masi, siparasü xüca Cacaüyarisüa memiemetetüni. Yumüiretü yacü xEICÜa texaxatamete meneutayeixüani cuiepa. 2 İpaü xepüteheitimani Cacaüyari İyarieya. Yunaitü 'iyarite memüyuhēcüata Qesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviyatü, müme Cacaüyarisüa mecanimietetüni. 3 Yunaitü 'iyarite memücayuhēcüata Qesusisie meteviyatü Cacaüyarisüa mēpücamiemete. Mücü Cürisitu mu'uxiesüa mecanimietetüni. Xeme xepu'enana quename 'uhamie, hicüri cuiepa caniuyeicani.

4 Nenivema xeme Cacaüyarisüa xecanimietetüni, xepüvara'ivaxü. İya xehesie mütiyiya canitürücaüyeni. Mücü cuiepa memütama vahesie mütiyiya masi pücatürücaüye İyapaü. 5 Müme cuiepa mecanimietetüni. 'Ayumieme cuiepa mieme metenicuxatani, 'ayumieme cuiepa memütama mecaniva'enieca. 6 Tamesü Cacaüyarisüa tecanimietetüni. Que mü'ane Cacaüyari mümate catani'enieca. Que mü'ane Cacaüyarisüa mücamieme pücatasi'enie. İcücü tepüvamate 'iyari yuri maine 'iyari meuyuyehüpa.

Cacaüyari catiniyucanaqui'erieca

7 Camüsü nenaqui'erima tepütanaqui'erieca tanaitü. Naqui'eriya Cacaüyarisüa canimietetüni. Yunaitü memütēyucanaqui'eri Cacaüyarisie mecaniyecüne, Cacaüyari mecanimaica. 8 Que mü'ane mücatiycanaqui'eri Cacaüyari pücahetimaive Cacaüyari mütiyucanaqui'eriecü. 9 İcücü tahesie masücütü nayani Cacaüyari que mütatinaqui'eri, Cacaüyari yunive muyuxevi meyenü'acü cuiepa, mücücü temayeyuyurinicü. 10 Müpaü canı'anenı naqui'eriya. Tameri tepüca'inaqui'eriecai Cacaüyari. Mücü püta pütasinaqui'eriecai, yunive reyenu'a 'aixüa miyurienicü 'aixüa temütēyurienicü tame'axa temütēyurie.

11 Nenaqui'erima Cacaüyari xüca müpaü tatinaqui'eriecaıtüni, caneuyevēca tameta müpaü temütetanaqui'eriecacü tanaitü. 12 Xevitü püca'ixeyave Cacaüyari hasuacua. Xüca tetanaqui'erieca tanaitü, Cacaüyari tahesie tiviyatü caniyuhayeva. Mücü que mütiyucanaqui'eri, naqui'eriya naye'ani tahesie. 13 İpaü tepütēmate hesiena temütēyiya mücürita tahesie mütiyiya, yu'iyari mütası'umicü taxexuime. 14 Tame tepunenierixü tecatenihēcütani ta'uquiyari yunive meyenü'acü cuiepa memütama vaviceisitüvame. 15 Que mü'ane müyuhēcüata müpaü 'utaitü quename Qesusi Cacaüyari nu'aya hücü, Cacaüyari hesiena tiviyatü caniyuhayeva, mücüta Cacaüyarisie tiviyatü tiyuhayeva.

¹⁶ Tame tecatenetimani que mütatinaqui'eri Cacaüyari, yuri teteniuta'erieni naqui'eriyayasie que mütatinaqui'erie. Cacaüyari catiniyucanaqui'erieca. Que mü'ane tiyucanaqui'erietü muyuhayeva, mücü Cacaüyarisie tiviyatü caniyuhayevamücü, Cacaüyarita hesiena tiviyatü tiyuhayeva. ¹⁷ Naqui'erिया müpaü tinaye'ani tahesie 'aixüa temütetamaicacü mücü tucarisie quepau-cua 'isücame mütasita'inüata, hepaüna temü'ananecü tame 'ena cuiëpa 'iya mü'anepaü. ¹⁸ Xüca tiyucanaqui'erieca marica pücaxüave. Naqui'erिया maye'axe marica payeveveiya. Que mü'ane müma cani'uximatüarieca. Que mü'ane müma püca'aye'ave tiyucanaqui'erietü.

¹⁹ Tame tepütetacanaqui'erie mücü meri mütasi'utanaqui'ericü. ²⁰ Xüca xevitü ya'utayüni, Ne Cacaüyari nepünaqui'erie haitü, xüca yu'iva 'uxieca, mücü catini'itavani. Que mü'ane yu'iva xeiyatü müca'inaqui'erie, capüyüve mi-naqui'erieca Cacaüyari ca'ixeyavetü. ²¹ 'Icü 'aisica tecanexeyani hesüana mümieme. Que mü'ane Cacaüyari münaqui'eri, yu'ivata quenaqui'erieca.

5

Yuri ti'erietü, tita cuiëpa mütimieme püra'iva

¹ Yunaitü yuri memüte'erie quename Quesusi heiserie 'upitüarie Cürisitutütü Cacaüyarisie mecaniyecüne. Que mü'ane 'iya 'uquiyarieya münaqui'erie, 'iya hesiena müyetüata caninaqui'erieca. ² Tame 'ipaü tepütemate Cacaüyari nivemama temüvanaqui'erie, quepauca Cacaüyari temünaqui'erie, quepauca yatemütecahu que müti'aita. ³ 'Ipaü tetenyurieca xüca Cacaüyari tenaqui'erieca, yatepütecahuni que müti'aita. 'Aisicaya pücahahete. ⁴ Naitü Cacaüyarisie müyetüa cuiëpa mieme cana'ivarümeni. Tita yuri temüte'erie, mücü canihücütüni tita 'ari müre'iva cuiëpa timieme. ⁵ Quepaicü pühücü cuiëpa mieme ma'ivarüme. 'Icüri pühücü, que mü'ane yuri müti'erie quename Quesusi Cacaüyari nu'aya hücü.

'Iyari catinihecüatani

⁶ 'Icü Quesusi Cürisitutütü canihücütüni que mü'ane ha xuriya 'inüariyariçü munua. Ha 'inüariyari hexeyatü xeicüa pücanua, masi ha xuriya 'inüariyari hexeyatü punua. 'Iyari müpaü tinihecüatanita, 'Iyari yuri mainecü. ⁷ Mepüyuhaica memütehecüata taheima, ta'uquiyari, Nu'aya, Iyarieya Mütiyupata mepühüme. 'Icü yuhaicatü mecaniyuxevini. ⁸ Mepüyuhaica memütehecüata cuiëpa. Cacaüyari 'Iyarieya, ha, xuriya mepühüme. Yuhaicatü 'axeicüa mepütehecüata. ⁹ Teüteri que memütehecüata tecaniva'enieca. Mericüte, Cacaüyari que mütihecüata masi caniheiserietüni. 'Ipaü catinihecüatani Cacaüyari, yunive hepaüsita tiniutahecüata. ¹⁰ Que mü'ane yuri müti'erie Cacaüyari Nu'ayasie mücü hecüsasica pexeiya yuhesie. Que mü'ane Cacaüyari yuri mücati'eriri, mücü Cacaüyari ti'itavame canayeitüvani, yuri mücatiuta'ericü que mütiutahecüataxü Cacaüyari yunive hepaüsita. ¹¹ Müpaü paine tita mütihecüata. Cacaüyari cataniupitüani tucari mücaxüve. Nu'ayacü canixuaveni mücü tucari. ¹² Que mü'ane 'iya nu'aya mexeiya, tucari pexeiya. Que mü'ane Cacaüyari Nu'aya mücahexeiya, tucari pücahexeiya.

Xepütemate tucari mücaxüve xemexeyacü

¹³ 'Icü nepütixe'uti'utüiri xeme yuri xemüte'erie que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie xemütemaicacü tucari xemexeiya mücaxüve.

¹⁴ 'Ipaü 'aixüa tepütetamate hüxiena. Xüca tixaütü tete'itavavirieni que mütinaque, pütasi'enie. ¹⁵ Mücü meta, xüca müpaü tetemaica mütasi'enie tita temüte'ivaviri, tepütamate temeixeiya tita temüte'ivaviri.

¹⁶ Xüca xevitü 'ixeiya yu'iva 'axa tiyurieneme que mücatimüni, canitavaviriemücü yu'ivasie mieme. Tucari mecanipitüariecuni müme 'axa memüteyurie que mücatimüni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiuyurieni mümünicü. Mücüsie mieme xemitavavirieni 'asinepücahaine.

¹⁷ Naitü mücatiheiserie 'axa cani'aneneni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiuyurieni mücamünicü.

¹⁸ Tame tepütamate yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie. 'Iya Cacaüyarisie müyetüa caniva'üviyani, 'iya 'axa mütiyuriene pücamayüa.

¹⁹ Tepütamate Cacaüyarisüa temümiemete, naitü cuiepa mütimieme 'iya 'axa mütiyurienesie tiviyatü 'amuve.

²⁰ Tepütamate Cacaüyari nu'aya munua, mütasi'ematüa temimaicacü mücü muyuri. Tame 'iya muyurisie tepüteviya nu'ayasie Quesusi Cürisitusie. 'Icü yuricü canicacaüyaritüni, tucari mücaxüve canihücütüni. ²¹ Nenivema xequenyucuerivayurieca cacaüyarixi vahepaüsita.

VANI

Meitanü¹axüa Hutarieca Mieme Xapayari

Vaürisica

¹ Ne nemüxe'uquiyari necanixevaüritüaca 'uca pemanayexeyari 'anivemata. Yuricü nenixenaqui'erieca. Ne xEICÜa pücatixaü, masi tanaitü temeítima tita yuri müraíne tepüxenaqui'eri² tita yuri müraíne tahesie tiviyatü muyuhayevacü, mütasiteütacü yuheyemecü. ³ Cacaüyari ta'uquiyari, Qesusi Cürisitu ta'uquiyari münu'aya, yuricü me'utiuyatü meteyucanaqui'erietü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexenenimayaca, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüaríecacü.

⁴ Vaüca nepünetemaviecai nemütímaríecü 'anivema hipatü tita yuri müraínesie meteviyatü memü'uvacü, 'aisica ta'uquiyarisüa mieme que temüte'upitüari. ⁵ Hicüri 'uca hecuamecü nemati'aitüatü nepücamati'utüirie, mücü 'aisica matüari temeixeyacai nepümati'utüirie püta. 'Ipaü nepümativaviri, tanaitü temütanaqui'eriecacü. ⁶ 'Ipaü teteniyurieca xüca tetetacanaqui'erieca, tepu'uvani que müti'aita. 'Icü cani'aisicayatüni, xeteyucanaqui'erietü xemü'uvanícü, matüaripai que xemüte'u'enana.

Memeuyuyexürüva

⁷ Yümüretü memeuyuyexürüva mecaneutayeixüani cuiepa. Müme mepücayuhecüata quename Qesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviya. Müya 'anetü canihücütüni reuyuyehüpame, müya 'anetü tihücü 'iya Cürisitu maye'unie. ⁸ Xequeneyucuerivayurieca capa xeheyixüríenícü ta'uximayasica, masi yu'ivarica naime xemüpitüaríenícü.

⁹ Yunaitü memanuyehaitürüve, tita Cürisitu müti'üquitasie meteviyatü memücauyuhaveva, mücü Cacaüyari mepücahexeíya. Que mü'ane tita müti'üquitasie tiviyatü müyuhaveva, mücü yu'uquiyari pexeíya nu'ayata rexeíya. ¹⁰ Xevitü xüca xehesüa nuani 'icü 'üquisica cahexeyatü, xepüca'i'iniéca yuquie, xepüca'ivaüritüaca. ¹¹ Que mü'ane mitvaüritüani, mücü 'uximayasicaya 'axa que mü'anene, müpaü 'anetü canayeímücü.

Xehesüa nepeuyeímücü

¹² Sepanetü müíreme nemütíxeti'utüíríeníquecai, nepücanaevüriya xapacü tauxicü. Masísü xehesüa nepeuyeímücü püta, tahüxi te'utiníenieretü temütetaxatacü xemaye'axüani xeyutemamavíetü.

¹³ 'A'iva 'uca manayexeyari nívemama mepümasívaüritüa. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

VANI

Meitanü'axüa Hairieca Mieme Xapayari

Vaürisica

¹ Ne nemü'a'uquiyari nepümati'utüirie nemümasinaqui'erie Cayu. Yuricü nepümasinaqui'erie ne.

² Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, nepünenenevie naimecü 'aixüa pemüreumienicü, 'aixüa pemüreu'eriecacü 'aiyari 'aixüa mütimiepaü. ³ Vaüca nepünetemaviecai me'u'axecacu ta'ivama metehecüatacacu 'ahepaüsita yuri que pemaine. Yaxeicüa 'ecü tita yuri mürainesie petiviyatü pepuyeica.

⁴ Que yanemücatinetemavi, vaüca masi nepünetemavi yanetimaitü quename nenivema hipatü me'u'uva tita yuri mürainesie meteviyatü.

⁵ Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, yamüticamiepaü peniyüaneni naime ta'ivama vahesie mieme pemütiyuriene sepa memücu'uvamete. ⁶ Müme mecateniütahecüata meyucuxeüriecu que pemüti'acanaqui'erie. 'Aixüa penivayuriemücü pevaparevietü vahuyeta, Cacaüyaripaü petiüca'iyaritü.

⁷ Que mü'ane Qesusi Cürisitu mühücüsie mieme meteta'uximayataque menayecüne. Tixaü mepücatevarutanaqui'eriri hipame nuivarite.

⁸ Ayumiemicü caneuyeveca müya memü'anene temüvatanaqui'erieni tame, tanaitü tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü.

Riyütürepexi que mütiyaraye'uniecai

⁹ Ne 'esiva nepütivaruta'utüiri nemüyutixexeüriva, peru mücü Riyütürepexi va'uquiyari mayuyeitüamücü pücatasi'upitüa. ¹⁰ 'Ayumieme xüca nehen-uani neneye'eritüamücü que mütiyuriene niuqui 'axa mü'anecü tasini-uquimatü. Mücücü xeicüa pücanaqui'a, masi müireme pütüyurieniqueyu. Ta'ivama pücapapitüa, pücapatauni müme memüvapitüacu, memüyutixexeüriva vasata püvaranuyenü'ava.

¹¹ Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, 'axa müti'ane pepüca'üqueni, 'aixüa müti'ane püta quene'üqueni. Que mü'ane 'aixüa mütiyuriene Cacaüyarisüa canimiemetüni. Que mü'ane 'axa mütiyuriene püca'ixeyave Cacaüyari.

Remetüriyu hepaüsita mepütehecüata

¹² Yunaitü mepütehecüata Remetüriya hepaüsita, tita yuri müraine tihecüatacacuta hepaüsitana, tameta tepütehecüata hepaüsitana. 'Ecü pepütimate yuricü temütehecüata.

Teutüarica

¹³ Nesü vaüca nepümatiti'utüirieniquecai peru tauxicü ti'utüvamecü nepücamati'utüiriemücü. ¹⁴ Nepümasiheuxeyamücü püta yareutevitü, tahüxie te'utinenieretü tepütetaxata.

¹⁵ 'Aiyarisie xüca peca'uximatüarieca. Müme temüvanaqui'erie mepümasivaüritüa. 'Ecüta quenivavaüritüaca müme temüvanaqui'erie yuxexuime que memüteteteva.

CURA Meitanü'axüa

Vaürisica

¹ Ne Cura Qesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni Cacuvu 'ivaya nehücütütü. Necanixevaüritüaca xeme xemünaqui'eriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Qesusi Cürisitu müxe'üviya xemuta'inierie. ² Xüca xenenimayasieca, xüca xepitüarieca yu'yari xemücamüiriyanicü, xüca xenaqui'erivani yemecü.

Mete'itavatü que memüte'üquitani (2 Pecuru 2:1-17)

³ Nenaqui'erima, cuini mieme necaninemexütüacaitüni nemütixeti'utüirienicü tanaitü 'axeicüa que temütetavicueisitüarixime hepaüsita, peru neuyeveca yanemütixeti'utüirienicü hicü vaüriyarica nexepitüatü xemüyucitüvenicü tita yuri temüte'erie hesie mieme, tita Cacaüyari teüterimama xei mieme temüteyüiriarie hesie mieme. ⁴ Hipatü teüteri tasata menatahaxüani 'avie. Meripai meniucayasariexüani müpaü memütemari'itüarienicü. Cacaüyari mepüca'ayexeiya, mecanipata tita Cacaüyari mütivamicua 'aixüa tiuca'iyaritü, para memüyutatuanicü merucuyatüvetü xeicüa. Mecaniyucu'imavani müpaü me'utiuyatü quename meca'imate que mü'ane hücütü mütacusiari mütatü'aitüvame Qesusi Cürisitu.

⁵ Sepa xei mieme müpaü xemütehetima naimecü, necanixe'eritüamücüni que mütiuyü hepaüsita quepauca Ti'aitame müvarutavicueisitüa 'Ixaherisixi teüteriyari 'Equipitu cuieyarisie vareyevitüca. Varutavicueisitüaca 'arique nivaruca'una müme yuri memücate'eriecai. ⁶ Taheima miemete niuqui tuayamete meta hipatü mepüca'yü'üviyacai que memütehüritüariecai matüaripai, mepicu'eirie masi yuquie. Mücü Cacaüyari caniva'üviyani memütaxanesienicü tucari mumarive 'aye'ayu, nivananutaxürüvani yüriyasie tepüa mücaxüvecü. ⁷ Vahepaüsü mecaniuyüni Surumatari Cumuxatari va'aurie miemete queicaritiesie queicatari. 'Ameniu'uvacaitüni müme mevacumäivatü que mü'ane mücava'üyatücai mücavacünatücai, me'icumaivatü titacü memüteyuseviximacai. Mümeta meniucayasariexüani 'inüari memacüneccü memari'itüarietüvetü taipa yuheyemecü mütaivesie.

⁸ Peru hicü miemeteta yaxecüa mecani'aneneni. Que memüteheinüsa meniseviximaca yuwayari. Menixani'erieca que mü'ane ti'aitame mühücü, mecanivaseviximani mamarivavemete 'axa me'utiuyatü vahepaüsita. ⁹ Mücü Miyeri niuqui tuayamete tiva'aitüvame mühücü, quepauca Cayumariematü mücü niuqui memüxüatüacai Muisexi caxarieya hepaüsita, mücü pücayuva'üriyacai miseviximanicü Cayumarie hesiena tiuhüpatü, masi müpaü niutayüni, Ti'aitame quematitieni. ¹⁰ 'Ime püta meniseviximaca tita 'asimemücatemate hepaüsita 'axa me'utiuyatü. Que memütemate, yücümana xeicüa mepütemate tatevama memücate'u'yari vahepaü. Müpaü metemaitü 'ayumieme mecanitümaiaryieca.

¹¹ Xüa 'ui müme. Caini huyeta meneucayune hepaüna mete'u'uvatü. Tu-minicü meniuyatüni memeyexürienicü Varampaü müti'ivamücücaipaü. Meniutatümaiaryieni yaxecüa que mütiuyü quepauca Cure meye'uniecai Muisexi. ¹² 'Ime meniseviximaca xe'icuai quepauca xeyunaqui'erietü xemütecua'a, memücateheuyehüviriecü quepauca xehamatü memütecua'a.

Muxasi vahüvemete meyuterüvatü mepüteyumicua xeicüa. Haivitüri mayevavaquipaü mecani'aneneni 'ecacü mecu'enetüvetü. Cüyexipaü mecani'aneneni memüca'utixuxuavere tucari maye'axesie. Hutacüa mepucui, mepüvatihunarietüca. ¹³ Memasiücütü mepayuyeitüva que memüteyurie meyuteviyasitüatü, yaxaicüa hamevari mayu'eriya mücuaimuxa masiücüme que mürayuyeitüva haramarasie. Xuravesixi memeyexürüve vahepaü mecani'aneneni. Yüriya cui müyüvi caniu'üviyarieni vahesie mieme yuheyemecü.

¹⁴ Müya memü'anene meripai catinivacuxaxatüvacaitüni 'Enuqui 'Arani müxiüyariyatücai 'atahutarieca mieme, müpaü 'utaitü, Nenixeiya Ti'aitame nuaximeme yuteüterima varavitütü müireme miriyari meyupaümeme, ¹⁵ yunaima vataxanetaque, yunaitü Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesie tiuhüanique naima hepaüsita que memüte'uyuri Cacaüyari meca'ayexeyiatü vatahüaveque, naima niuqui mü'aüxaüna hepaüsita, que memüte'iniuquima Cacaüyari hepaüsita 'axa teyuruvamete Cacaüyari memüca'ayexeiya. ¹⁶ 'Ime mecanihümetüni niuqui xüatüacate niuquixivivamete. Que memüte'ucahive'erie xeicüa 'ameniu'uvani. Yutetacü vaüca mepütecuxata meteyucatave'erietü. Niuquicü me'utiniütü menivatemavieritüaca teüteri memüvara'ivanicü.

Que mütiva'imaiyacai que mütivatuicacai

¹⁷ Xemesü nenaqui'erima, niuqui xequena'erivani meripai que memuyiya Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu nü'arimama yacatiyüvecacu cuxi. ¹⁸ Müpaü metenixecühüavecaitüni, Tucari taparirümecacu 'amenitamacacuni teyunanaimavamete. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa Cacaüyari meca'ayexeyiatü. ¹⁹ 'Ime mecanihümetüni memüvapata teüteri 'iyarisie vaniu memüteviya 'iyarisie vaniu memücateviya sepa yu'iyari xeicüa memexeiya müme, yuri 'iyari memücahexeiya.

²⁰ Peru xeme nenaqui'erima, xequenyuseiriyani yunaitü, yuri que xemüte'erie tita mütipasiesie. Xequenyunenevieca 'Iyari Mütiyupatasie xeteviyatü.

²¹ Xequenyü'üviyani Cacaüyari xenaqui'eriecacu. Xequeneuta'icuevani maye'anicü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu quepauca müxenenimayacacü xepitüatü yuheyemecü xemayeyuyurinicü.

²² Xequenivanenimayaca hipame memeu'erietüve, ²³ xequenivataviceisitüani müme xevaranayehapanatü taipa. Hipame meta que xemütevanenimaya xequeneumamaca masi, xe'ixeümatü 'asita va'ixuriqui xüca sevimarieca que memüte'uyuri yuvaiyarisie meteviyatü.

'Aixüa que mutayü Cacaüyari hepaüsita

²⁴ Que mü'ane müyüve müxe'üviyani xemüca'atixürüvenicü, müyüve meta müxe'aye'atüanicü que mü'ane visi mü'ane hüxie xehesie catiuhüivacacu xeyutemamaviecacu, ²⁵ que mü'ane yuxevitü mücacaüyari mütimaive mütasi'utaviceisitüa, mücü visi quetixeyarieca que mariveni heiserie quehexeyiani quetürücaüyeni tucari casutüarievecacu, hicüta, tucari catixüvecacu yuheyemecü. Müpaü cani'aneni.

MASIÜCÜTÜ QUE MÜRATÜA, Vani Que Mütixei

Tita Qesusi Cürisitu masiücüme mürayeitüa

¹ Qesusi Cürisitu 'icü masiücüme canayeitüani. Cacaüyari müpaü catinip-itüani müpaü mütivahecüatüacacü müme hesiena mieme memüte'uximaya, müpaü memütemaicacü yareutevitü que mütiyüni vaüriyarica. Masiücüme nayeitüani ne Vanitütü müpaü nemütimaicacü, nehësüa neiyenü'ani yuni-uqui tuayame hesiena mieme nemüti'uximayacü. ² Cacaüyari niuquieya que maine, müpaü necatinihecüatani, Qesusi Cürisitu que mütihecüata. Que nemütixei yanecatinihecüatani.

³ 'Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane mititerüva, mümëta memi'enie 'icü niuquiyari 'aixüa mecani'itüariëcuni xüca yametecahuni que müre'uxa 'icüsie. Tucari canëutihuranï.

Que mütivaruvařitüa memüyutixexëürivacai 'atahutarieca quiecarisie

⁴ Ne Vani necanixevařitüaca 'atahutarieca quiecarisie xemüyutixexëüriva 'Asiya cuieyarisie. 'Aixüa xüca tiuca'yarini xehesie mieme mücü, xüca xepitüaca yu'yarisie xemüca'uximatüariëcacü. Müpaü pütuyurieneni que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, mümëta 'atahuta 'iyari mücü 'uvenieya hüxie memüti'u, ⁵ Qesusi Cürisitu meta que mü'ane yaticamietü müyuhecüatacái, que mü'ane müquite memanucu'uni vamexüacame mühücü, que mü'ane mütiva'aitüa cuiepa te'aitamete. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasinaqui'erie, que mü'ane yuxuriyacü müta'utixünaxü tahesie mücarahüivanicü 'axa temüte'uyuricü, ⁶ que mü'ane teüterimama müta'ayeitüa tati'aitüvamëtütü, mara'acate müta'ayeitüa 'uquiyariëyasie mieme temüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme. Mücü 'aixüa quecuxaxasivani quëtürücaüyeni yuheymecü. 'Icü niuqui canise'ini.

⁷ Camü, haisata pacaneni. Yunaitü yuhüxicü mecanixeyiacuni, mümëta memëitiseixüa mepixeyia. Yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniyuti-heiverieçuni me'ixeyiatü. Müpaü cani'aneni, niuqui canise'ini.

⁸ Ti'aitame mücacaüyari müpaü paine, Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü necanihücütüni que mü'ane misütüa minüni. Que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, que mü'ane nai mütürücaüye, ne necanihücütüni.

Que mütixei Yuri Tevi

⁹ Neri Vanitütü necanixe'ivatüni. Xehëpaü nepü'itüariëne te'uximatüariëcacu tete'aitametëtücacu tete'uca'enivacacu Qesusisie teteviyatü. Cuie Patümuxi müracutëvasie haramara hixüapa mayemasie neneyeicacaitüni Cacaüyari niuquieyasie nemütiviyacü Qesusi hepäüsita nemütihëcütacü. ¹⁰ Ti'aitame tucariëyasie 'Iyari nesi'uviyacu, nevarita 'uvecacu neni'enieni que mü'ane carima mutaniucacai cuxinetapaü ti'eniürücütü. ¹¹ Müpaü niutayüni, Ne que mü'ane misütüa minüni necanihücütüni, Mexüacame 'Imatüreme nepühücü. Tita pemütixeyia quëtinaca'utüa xapasie, quëneutanü'axüa memüyutixexëüriva vahësüa 'atahutarieca quiecarisie memëtitei, müme 'Epesusie 'Esimirünasie Perücamusie Tiyatiraside Sarütixisie Piratëpiyasie Rautiseyasie memëtitei.

¹² Hicü ta'aurie nenaveni niucame nexeyiaque, que mü'ane müneretahüavixü netinëcühüavëtü. Ta'aurie ne'aveca, cüxeme 'utame

neniuxeiya 'atahutame huru tepüayarıcü muveviya. ¹³ Ti'utame hixüapa 'uvecacu nepixei que mü'ane Yuri Tevipäu mütiyuxexeyacai. 'Etevine panacatücücai, yutavisie panayücühücai huru hüiyameyariqü. ¹⁴ Mu'uya cüpayu pütuxacai muxa huxariyaripäu 'üvipäu. Hüxiteya tai mütacapaü cani'aneñaitüni. ¹⁵ Quetateya tepüa müxavatüpaü pütüyuxexeyacai huxunuta xüseriesamepaü. Niuquieya vaüca hapäu putatürarücaai. ¹⁶ Yuserieta xuravesixi nivaratücücaitüni 'atahutame. Tetana püvayeneicacai cusira naisata heutixicacaunitü. Tau que mütixavatü türücaüyemecü tatü, müpaü canaye'aneñaitüni.

¹⁷ Quepaucua nemixei, hetüana neniucaveni müquipäu. Mücü yuseriecü nehiesie caniutimeni müpaü 'utaitü, Pepücamaca. Ne mexüacame 'imatüreme necanihücütüni. ¹⁸ Que mü'ane mayeniene necanihücütüni sepa nemümüquicai. Neuxei, nepayeniene hicü neheyemecü. Nene'üca yaviyari heiserie nemexeyacı müquite vahepaüsita, nereunarümatü nereuyepivatü haque meme'uva. ¹⁹ 'Ayumieme nepaine, quetinaca'utüa tita pemütixeyia, hicüque mütiyüane, 'arique que mütiyüni. ²⁰ 'Ipaü catinimasiücüni niuqui mü'aviesiecai 'atahutame xuravesixi neserieta nevaratücüme pemüvaruxei vahepaüsita, 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya pemüvaruxei vahepaüsita. Mücü xuravesixi 'atahutatü, niuqui tuayamete mecanihümetüni müme 'atahutarieca quiecarisie memüyutixexeüriva vahesüa miemete. Cüxeme 'utamete, müme memüyutixexeüriva 'atahutarieca quiecarisie mecanihümetüni.

2

Que mütiyarunü'airi memüyutixexeürivacai 'atahutarieca quiecarisie 'Epesusie memüyutixexeürivacai que mütiyarunü'airi

¹ Müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame 'Epesusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü paine que mü'ane yuserieta müvaratücü xuravesixi 'atahutame, que mü'ane 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya vahixüapa muyeica. ² Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene peti'a'uxitütü petiüca'enivatü. Müpaüta nepütimate, pemücvaneviecü 'axa memü'anene. Pepüvaruta'inüataxü müme nü'arisixi memüyuxata peru memücahüme, pepüvaretima memüte'itavacü. ³ Pepütüca'eniva, vaüca pepütücvanevie nehesüa pemümiemecü, pepüca'uxive. ⁴ Peru tixaütü püreyeveise nemasixeyacacu, pemütüihayevaxücü peti'acanaqu'eriētü matüaripai que pemütü'acanaqu'eriecai. ⁵ 'Ayumieme nepaine, quene'a'erivani que pemü'aneñai haitüari, 'arique que pemüracave. Quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü, matüaripaipaü püta quetineyurieneni. Me xüca pecatiuhayeva, nepunüani 'ahesüa, 'acüxeme 'utame nepüvatixüna huyeritana. ⁶ Siere tixaütü pepüreyeyia 'aixüa ti'aneme, pemü'uxive'eriecü tita memütüyurie müme Nicuraitasixi vahesie memüteviya. Neta nepi'uxive'erie. ⁷ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Yari mütiyatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini mürecuanicü mücü cüyesie mieme cümana mayeyurinicü, Cacaüyari haraveritana meve.

'Esimirünasie memüyutixexeürivacai que mütiyarunü'airi

⁸ Hicü müpaü quetine'utüiri niuqui tuayame 'Esimirünasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineneni que mü'ane mexüacame 'imatüreme mühücü, que mü'ane müqui matüa manutanierixüta. ⁹ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemütü'uximatüariexime, que pemütimave. Masisüari pepeucave. Müpaü nepütimate que

memütexesevixima hipatü Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva 'axa me'utiyaütü xehepaüsita. Huriyusixi masi mepücahüme, Cauyumarie tuquitana mepümiemetexi püta müme. ¹⁰ Pepücamaca sepa pemüticuineni. Camüsü Tücacame casariyanata püxe'anutaxürieni hipame xemüta'isiparienicü. Xepü'uximatüarieca tamamata tucari. Xüca yapeticamiene sepa pemümüni, ne tucari nemanipitüamücü pemümarivanicü, yaxaicüa muma que müranutiquesiyarie rayu'ivaca nausaricü mümarivanicü. ¹¹ Xaütü netü mu'enaxü, que'ienieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, mücü 'axa püca'itüarieni, hutarieca pücamüni.

Perücamusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹² Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Perücamusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane meixeiya cusira naisata meutixicacauni cui müreutiquematüca. ¹³ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Müpaüta nepütimate, haque pemeca, mana Cauyumarie 'uvenieya peve haque müre'aita. Sepa mücü, que mü'ane nemühücüsie pepütiviya, pepüca'acu'imava, quename nehiesie yuri pecati'erie pe'utaitü. Müpaü pepücati'acu'imavacai sepa 'iya tucarisie quepaucua xehesüa mumierie 'Anütipa. Mücü nehiesüa miemetütü püyuhécüatacai yaticamiertü que nemeinecai, pumierie haque Cauyumarie manuca. ¹⁴ Perusü 'esiva püreuyevese tixaütü nemasixeiyaacacü. Muva pepüvarexeiya müme Varami 'üquisicayasie memüteviya. Mücü müpaü pütita'üquitüa Varaqui müvacunütüanicü 'Ixaheri xiüyarimama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie, memüvacumaüvanicü hipame memüca'yü'ütamatücai memüca'yücünamatücai. ¹⁵ Yaxaicüa 'ecü pepüvarexeiya hipame Nicuraitasixi va'üquisicasie memüteviya, que nemütü'uxive'erie. ¹⁶ 'Ayumieme nepaine, quetineuhayeva que pemütiyuriene. Me xüca pecatiuhayeva, cuitü nepunuani 'ahesüa, vahamatü nepütinemiene necusira nehacuetü neteta mayeneicacü. ¹⁷ Xaütü netü mu'enaxü, que'ienieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini manana payari muti'aviesiecai. Tete mütuxa nepipitüanita, mücü tetesie püra'ütüarieni hecuamecü que mütitevaca. Xevitü müpaü pücatimaica, que mü'ane mitanaqui'erieni, mücü xEICÜa müpaü pütimaica.

Tiyatirasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹⁸ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Tiyatirasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni Cacaüyari Nu'aya, que mü'ane yühüxie tai mütacapaü maye'ane, que mü'ane yü'ücatiesie tepüa müxavatüpaü mü'ane. ¹⁹ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemütü'acanaqui'erie, que yapemüticamie, que pemütivaparevie hipame, que pemütüca'eniva. Müpaü nepütimateta, imatürieca masi vaüca pepütiyuriene hicü, matüaripai 'esiva xEICÜa pepütiyurienecai. ²⁰ Perusü tixaütü püreuyevese nemasixeiyaacacü, pemitauniecü mücü 'uca Qesaveri mütiteva yamütiyurienenicü que mütinaque. Niucame püyuxata Cacaüyarisüa mieme, peru que müti'üquita, pütiva'irüviya nehesüa miemete te'uximayatamete memüvacumaüvanicü müme memüca'yü'ütama memüca'yücünama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie. ²¹ Ne tucari nepipitüa mütihayevanicü que mü'ariene, peru püca'yuvaüriya mütihayevanicü vacumaüvatü müme memüca'yücünamama. ²² Tamüsü nepüticuinitüani, nepeicahüani 'utayasie, müme memicumaüva cava'üyatücacü nepüvareuxürieni vaüca memü'uximatüariecacü xüca

mecatehayevani hepaüna meteyurietü. ²³ Nivemama nepüvacuini. Müpaü netiyurieu yunaitü naisarie memüyutixexeüriva müpaü mepütemaica, ne nemühücücü que mü'ane xe'iyari müta'inüata que xemüteyücühüave. Yuxexuime nepütixe'apinirieni que xemüte'uyuri. ²⁴ Peru hipatü xeme Tiyatirasie xemütama, queyupaümetü 'icü 'üquisicasie xemücateviya, queyupaümetü teva xemücaheutahaxüavave xeteyü'üquitiatü Cauymarie 'üquisicayacü que memüteniniuqui, müpaü nepütixecühüave xeme, tavari cuanivemecü nepücaxe'icatüani. ²⁵ Mücü xeicüa, tita xemütehexeiyi, mücü xequeneuviya nenuayuque. ²⁶ Que mü'ane mürayu'iva, que mü'ane mücatihayevani nehapaü tiyurienetü tapareyuque, mücü heiserie necanipitüamücü nuvarite mütiava'aitüacacü. ²⁷ Tepüa 'isüyari 'acuetü pütiva'aitüaca, haxu xariyaripaü püvatitara, neta heiserie que münetiupitüa ne'uquiyari. ²⁸ Neta nepimini xurave tuxacüta maneica. ²⁹ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

3

Sarütixisie memüyutixexeürivacai que mütiavarunü'airi

¹ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Sarütixisie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyari 'iyariteya 'atahutame müvarexeiya, xuravesixi 'atahutame. Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Sepa pe'ayenieretü pemüxasiva, pepümüqui. ² Quenanutahütüa, queneutatürücariya tita mücatimüve mütiyuhayevaxü mücü mümüximecü. Necacaüyari que matixeiya, nemasixeyiacacu ne, que pemütiyuriene peuyevese cuxi pemüraye'atüanicü. ³ 'Ayumieme nepaine, quetina'erivani que pemütiupitüarie que pemütiau'enaxü. Müpaü yaquetinecamieni, quetineuhayeve que pemütiyuriene hicü. Me xüca peca'anutahütüani, tinavayamepaü nepunuani. 'Asipepücatimaica quepaucuatücacu 'ahesüa nemunuani. ⁴ Siepüre hipame pepüvarexeiya teüteri Sarütixisie memütama yu'ixuriqui memücasevixima. Müme nehamatü meniu'uvacuni me'anacatuxatü, 'aixüa memüte'u'iyaricü vahesie müpaü mütiinaquenicü. ⁵ Que mü'ane mürayu'iva, mücü vahepaü pütiquemaritüarieni 'ixuriqui mütxacü. Que mütiave nepücaheyeitüani haque macayasarie quename tucari hexeiyi. Nepünehecüatani quename ne'imate, müpaü ne'utaitü ne'uquiyari huxie hesüana miemete niuqui tuayamete vahüxie. ⁶ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Piratepiyasie memüyutixexeürivacai que mütiavarunü'airi

⁷ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Piratepiyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyarisie mieme müpasie, que mü'ane yuri maine, que mü'ane Raviri yavieya macue'e. Mücü reuyepieyu xevitü pücareunani, reunayu xevitü pücareuyepieni. ⁸ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Camüsü, quitenie müreyepie nepümasi'uxeyiasitüa. Xevitü pücaüve müreunanicü. 'Esiva xeicüa türücariya pepexeiya peru nenuquisie yapepüticamie, pepüca'acu'imava quename pecanesimate pe'utaitü. ⁹ Tamüsü müpaü nepütivapitüaca müme Cauymarie tuquitana memümüemete, müme Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva peru memüchüme, memüte'itava xeicüa. Tamüsü müme nepüvarahapani, me'a'ivarieme memütihüxima'unicü 'ahetüa. 'Ana müpaü mepütehetimani, nemümasinaqui'eriecü 'ecü.

¹⁰ Neniuquisie yapemüticatüacü petiuc'a'enivatü nehepaü, neta nepümasi'üviyani quepaucua tucari maye'ani cuiëpa naisarie, quepaucua cuiëpa memütama memü'inüasiëni. ¹¹ Cuitü nepunuanî. Queneuviya tita pemürexëiya, xëvitü 'amuma camasi'unavairienicü 'a'inüari. ¹² Que mü'ane mürayu'iva, necacaüyari tuqitana nepicaqueni 'iquisaraütüme. Yuheyemecü püçavayeyani hasuacu. Hesiëna nepüra'utüani necacaüyari que mütitëva, necacaüyari quiecarieya Querusarëme mühecua taheïma macaneni necacaüyarisüa miëmetütü que mütitëva, neta hecuamecü que nemütiteva. ¹³ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'ënieca tita 'Iyari mütvatahüave memüyutixëüriva.

Rautiseyasie memüyutixëürivacai que mütvavarunü'airi

¹⁴ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuquî tuayame Rautiseyasie memüyutixëüriva vahesüa mümiëme, 'Ipaü canaineni que mü'ane Niuquieya Müsë'i mütitëva, que mü'ane yaticamietü yuri haitü müyuhecüata, que mü'ane misütüa tita Cacaüyari mütiunëtüa. ¹⁵ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriëne. Ni pepücase'i ha mühaütüpaü, ni pepücacuyuanë ha mücuanapaü. Xüca tüma yemecü pehaütüniqë, xüca tüma pecuananiquë nusu. ¹⁶ Hicü masi 'esiva xëicüa xücamëpaü pepü'ane pecacuananü peçahaütütü. 'Ayumiëme ne nëmananatihayamücü netëta. ¹⁷ 'Ecü müpaü pecanaineni, Cari ne nepeucave, nepütita'iva, tixauü nepücareuyehüva pe'utaitü. 'Asipepücatimate que pemü'ane. 'Axa pepü'itüarie pepünenimayasiva, tuminicü pepümave, pepacüpe, 'ixuriquicü pepümave. ¹⁸ Nepümasita'imaiya, nehësüa queneunanai huru tuminiyari taipa mütapariyariëve. Mücücü pepeucaveni. 'Ixuriqui mütüxa queneunanaita pëmanacatünicü. Mücücü pücamasiücüni que pemütü'atëviya pëmavëtü. Hüxi cuiniya 'uhayeyari queneunanaita pëma'aviriëxüanicü 'ahüxita. Mücücü pepeunierëni. ¹⁹ Queyupaümëme nemüvanaqui'erie, müme nepüvatatë'a nepütiva'üquitüa nevaximatüatü. 'Ayumiëme 'aixüa 'anemecü quene'avaüriyani, quetineuhayëva que pemütiyuriëne hicü. ²⁰ Neuxëi 'itupari varita neputive nehëihusunatü. Tevi xüca nesü'ëniëni ne'utaniucacu, xüca reuyëpiëni, nepeutahani hesüana, hamatüana nepütücuani, 'iyata nehamatü pütücuani. ²¹ Que mü'ane mürayu'iva, mücü necanipitüamücü nehamatü mayerünicü ne'üvenisie haque nemütü'aita, neta ne'uquiyarimatü que nemütüya 'üvenieyasie neranë'ivaca. ²² Xaütü netü mu'enaxü, que'i'ënieca tita 'Iyari mütvatahüave memüyutixëüriva.

4

Muyuavisie nenevieri que memüte'ipitüa Cacaüyari

¹ Mericüsü mücü ne'uxëiyaca, tavari nënëtanierë, mana nënixëiya quitenie reuyëpiyacame muyuavisie. Que mü'ane nemu'ëni matüaripaitü cuxinetapaü ti'ëniürüçümë nehamatü tixucatame, mücü müpaü canetinüatahüave, 'Uva quenatiyë'a. Nepümasixëiyasitüani que mütiyüni 'arique vaüriyarica. ² Yapaucua 'Iyari pünesi'uvi. Mericüsü ti'aitame 'üvenieya mana puvecai muyuavisie. Xëvitü 'üvenisie nacatëitüni. ³ Que mü'ane mana macatëi que mütiyuxëiyacai, casüpe tetëyaripaü curunarina tetëyaripaü tiniyuxëiyacaitüni. Cuvivi 'üveni 'aurie punierëcai 'esümerarüta tetëyaripaü tiyuxëiyatü. ⁴ 'Üveni 'aurie niti'ucaitüni 'üvenite xëi teviiyari heimana naucatü. 'Üvenitesie 'uquiravësixi menatëcaitüni xëi teviiyari heimana yunaucatü me'anacatuxatü, yumu'usie huru mumayari me'anamanatü. ⁵ Mücü 'üveni manuvecaisie mana nivayëmerücaitüni

neyeyuanecaitüni neyetürarücacaitüni. Cüxeme mana canicutatavecaitüni 'uveni hüxie 'atahutatü. Cüxemete Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü. ⁶ 'Uveni hüxie haramarapaü tiyuxexeyatü pucumacai xicüripaü 'anetü tete manuyehcüapaü tiyuxexeyatü.

'Uveni 'aurie naisarie mana meniu'uvacaitüni memayeneniere yunaucatü, mehahüxitücaitü yuhüxie yuvarita naisarie. ⁷ Mexüacame mayepaü pütüyuxexeyacai, hutarieca 'ütüana mieme puixipaü pütüyuxexeyacai, hairieca mieme tevipaü paye'anecai, naurieca mieme verica mütaviximepaü pütüyuxexeyacai. ⁸ Mücü yunaucatü memayeneniere yuxexütü 'ataxeime 'anayari mecanexeyacaitüni, naisarie yuxetüapaitü menahüxitücateitüni. Tucaricü tücaricü mepüca'uxipivecai müpaü me'utiyaütü,

Canipasieca, canipasieca, canipasieca
Ti'aifame mücacaüyari nai mütürücaüye,
Que mü'ane 'amuyeicacai,
Que mü'ane 'amuyeica,
Que mü'ane 'umamie.

⁹ Quepaucua müpaü memutiyuaneni müme memayeneniere, 'Aixüa quecuxaxasivani, ve'emetütü quemarivani, pamüpariyusi quepütüarieca que mü'ane 'uvenisie maca, que mü'ane mayeniere yuheyemecü, me'utiyaütü, ¹⁰ 'uquiravesixita xei teviyari heimana yunaucatü mepütühüxima'uni que mü'ane 'uvenisie maca hüxie. Nenevieri menipitüaca que mü'ane mayeniere yuheyemecü, yumumate meneucamanani 'uvenieya hüxie müpaü me'utiyaütü,

¹¹ Tati'aitüvame
Tacacaüyari 'acu,
'Aixüa pepütüca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü
'Aixüa pemücuxaxasivanicü
Ve'eme pemümarivanicü
Petürücaüyetü pemümarivanicü.
'Ecü nai pepütünetü.
Müpaü mümatinaquécü
'Apütüve naitü,
'Ayumieme pütünetüarie.

5

Xapa mutacuicüya, Muxa Nunusi

¹ Mericüsü que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta hehuriecame neniux-eiya xapa mutacuicüya naisata müraca'utüarie 'atahuta seyuyaricü meumanariexüa. ² Hicü nenixeiya niuqui tuayame mütürücaüyecai müpaü mutayü carima, Quepaicü 'aixüa pütüca'iyari hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari. ³ Muyuavisie cuiepa cuietüa ni xevitü pücaüyecai mitaveracü xapa, mixeyacü. ⁴ Ne vaüca neputasuacacai xevitü mücataxeyarievecaicü 'aixüa tiuca'iyaritü hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, mixeyacü. ⁵ Müme 'uquirasi xevitü müpaü netiniutahüave, Pepüca'utasuacani. Neuxei, mayepaü marivetü Cura nuivarieyasie miemetütü Raviri que mutine nana, mücü pürayu'ivaxü, püyüve mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari 'atahutame.

⁶ Hicü mana neneutaniere. 'Uveni 'aurie yunaucatü memayeneniere vahixüapa 'uquiravesixi vahixüapa nenixeiya Muxa Nunusi mana 'uveme.

Mumieriepaü pütüyuxexeyacai, 'atahuta 'avayari 'atahuta hüxiyari pexeyiacai. Hüxiteya Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü, naisarie cuiepa meutanü'ariexüa. ⁷ 'Iya 'aura nayani, que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta mehuriecai xapa nihuritüani. ⁸ Quepaucua xapa muhuritüarie, yunaucatu memayeniere xe teviyari heimana yunaucatu 'uquiravesixi yunaitü meniutihüxima'uni Muxa hüxie. Yuxexuitü harupa meniu'ücaitüni huru xacüyari mepu'ücai 'ücuacü hüpüneme. 'Ücua Cacaüyari teüterimama vanenevieri canihücütüni. ⁹ Hicü cuicari hecuame meniutacuica müpaü me'utiyaütü,

'Aixüa pepütiuca'iyari
 'Ahesie mütinaquenicü
 Pemenuhurienicü xapa
 Pemexünaxüanicü seyuyari,
 'Ecü pemumieriecü.
 'Axuriya mutayeuricü
 Cacaüyarisie mieme
 Pepüvarutinana teüteri
 Pevaxünaque,
 Yunaimenulvarite
 Vahefüa miemete hipatü
 Naimeniuquicü memutiniuca
 Naisarie cuiepa quiecatari
 Yunaimeteüteriyari vahefüa miemete.

¹⁰ Tacacaüyari teüterimama
 Pepüta'ayeitüa

Tati'aitüvametücacu 'iya.
 Mara'acate pepüta'ayeitüa.
 Cuiepa tepüte'aitani.

¹¹ Hicü neheutaniereca neni'enieni tita yumüreme niuqui tuayamete vaniüquipaü müti'eniürüücücai. 'Uveni 'aurie memayeniere va'aurie 'uquiravesixi va'aurie meniti'ucaitüni müireme miyuniyari meyupaümetü.

¹² Müpaü carima meniutiyuanecaitüni,

Muxa mumierie
 'Aixüa catiniuca'iyarini
 Hesienamütinaquenicü
 Türücaüyetü heucavetü
 Timavetü yüvetü
 Mümarivanicü
 Ve'eme mücuxaxasivanicü
 'Aixüa mücuxaxasivanicü
 Visi müticühüavarüvanicü.

¹³ Hicü naitü mütiunetüarie muyuavisie cuiepa cuietüa haramarasie, naitü mana mütitama, nai neni'enieni müpaü 'utaineme,

Que mü'ane 'uvenisie maca,
 Muxa meta,
 Visi mequetecühüavarüvani,
 Ve'emete mequecuxaxasivani,
 Visi mequecuxaxasivani,
 Mequete'aitani yuheyemecü.

¹⁴ Memayeniere yunaucatu müpaü meniutiyuanecaitüni, Mücü niuqui canise'ini, me'utiyaütü, 'uquiravesixi me'utihüxima'ucacu nenevieri me'ipitüacacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere.

6

Xapa seyuyari

¹ Mericüsü neneutaniere quepaucua Muxa Nunusi mixünaxü xeime 'atahuta seyuyarisie mieme. Yunaucatü memayeneniere xeime neniü'eniëni müpaü haineme türanaripaü ti'eniürüücüme, Quenaye'a, queneuxeiya, 'utaineme. ² Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meutuxa mana panieresai. Que mü'ane hesiena macatei tupi pacuecai. Muma cananutimaniyarieni. Rayu'ivarümetü neyani, rayu'ivaque meta.

³ Hicü quepaucua mixünaxü seyu hutariëca mieme, mayeniere neniü'eniëni hutariëca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya.

⁴ Hicü xevitü cavaya nivayeyani heuxuretü. Que mü'ane hesiena macatei müpaü catiniupitüarieni müvamuinanicü cuiepa memütama 'aixüa memücateyuxeiyanicü, memüyucuinicü. 'Ixi para'amütevi pucueitüarie.

⁵ Hicü quepaucua mixünaxü seyu hairiëca mieme, mayeniere neniü'eniëni hairiëca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya. Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meuyüvi mana panieresai. Que mü'ane hesiena macatei qiru ti'inünütame nahapacaitüni yumamasie. ⁶ Hicü xeime neniü'eniëni yunaucatü memayeneniere memati'ucal hixüapa heyeniucame que müti'eniürüücücai. Müpaü niutayüni, Türücu merie cacuniyari müpaü quetinaye'atüa xei tucari que müti'iva tevi, sevara meta xei cacuniyari yaxeiçüa raye'arücame. 'Asipepüca'iyurieni viya caxie xeiçüa.

⁷ Hicü quepaucua mixünaxü seyu nauriëca mieme, mayeniere neniü'eniëni nauriëca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya.

⁸ Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meucutuxie mana panieresai. Que mü'ane hesiena macatei Tacucuyame catinitevacaitüni. Müquite vahüveme 'ütüana niveiyacaitüni. Heiserie mecaniupitüarieni cuiepa memütama vahepaüsita, nauca taparisie mieme, xei tapari vahepaüsita que memütayupaüme, memüvacuinicü 'ixi paracü hacacü cuiniyacü cuiepa miemete yeutari vacü.

⁹ Hicü quepaucua mixünaxü seyu 'auxüvirieca mieme, mürayutimavatüretüa me'ateme nenivaruxeiya 'iyarite, müme memucui'ivaxü Cacaüyari ni-uqueiyasie memüteviyacaiçü, hesiena memiemetetütü memüyuhëcütacaiçü, müme va'iyarite. ¹⁰ Carima meniutihvacaitüni müpaü me'utiyaütü, Cusi yari 'acu pemüpasie yuri pemaine, quepaucuaque petivatahüaveni, quepaucuaque tatacuri petivapitüani cuiepa memütama taxuriya memutayeiricü. ¹¹ Hicü yuxexuitü mecaniuhuritüarieni 'ixuriqui mütüxa memencatünicü. Müpaü mepüte'utahüavarie memü'uxipiecacü yareutevicacu 'acuxi, te'uximayatamete memüçayunaitütücaicü cuxi va'ivama memücuil'ivaquecai vahepaü.

¹² Hicü neneutaniere quepaucua mixünaxü seyu 'ataxevirieca mieme. 'Ana cuie carima niutayanecaitüni. Tau puyürixü 'ücarü müyüvipaü. Meseri naitü xuriyapaü 'anëtü nayani. ¹³ Xuravesixi muyuavisie memeucatecai meniucaxürüeni cuiepa, xapasie que müticaxürüve tacariyari carima 'ucu'ecacü. ¹⁴ Muyuavi hixüapa pusanixü xapa mütaucuicuiyanipaü. Naitü yemurite cuiepa haramara hixüapa mayemata xaüsie püta pupasi, haque mütinieresai pumavecai. ¹⁵ Hicü cuiepa te'aitamete vavemete cuyaxi va'uquiyarima memeuca'ucal memütürüçuvaiçü, yunaitü vaüriyariça memüte'uximayatametücai memüyünü'acaita, yanaitü meniuyuti'avietaxüani terüta 'aitüa hürisie. ¹⁶ Müpaü metenitahüave hürite 'aite, Quetanancanama, quetanëuti'avieta catasixeyiacü que mü'ane 'uvenisie maca Muxa Nunusi catasihëcanicü. ¹⁷ Tucari mümarive

canaye'aniri quepaucua memüyeha'ani. Quepai püyüve 'amuveni, meputiyuanecai.

7

Queyupäimetü memuseyumarie

¹ Mericüsü 'ana niuqui tuayamete nenivaruxeiya yunaucame. Taserieta ta'utata tahixüapa tasutüa meti'utü meninenacaitüni 'eca, naisarie müca'uyeicanicü cuiepa haramarasie naime cüyesie. ² Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tau manatineica 'utimiecame, Cacaüyari mayeniere seyuya 'acuetü. Hicü carima nivarutahivieni niuqui tuayamete yunaucame, müme müpaü memütepitüaricai 'axa memiyurienicü cuie haramara. ³ Müpaü niutayüni, Mexicuxi 'axa xepüca'iyurieni cuie haramara naime cüye, teca-vati'inüaritäavavecacu tacacaüyari te'uximayatametemama vacanata. ⁴ Hicü 'inüarite nenetimani, que memüteyupaümecai memuti'inüaritäarie. Xei sien-ituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü mecaniu'inüaritäarieni 'Ixaheri xiüyarimama. Xexuitü nuivarite mepuxuavecai. ⁵ Cura nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritäarieni, Xuveni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, ⁶ 'Aseri nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Nepütari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Manasexi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, ⁷ Simiyuni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Revi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, 'Isacari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, ⁸ Savuruni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cuse nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Venicamini nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritäarieni.

Meyümüretü memanacatuxacai

⁹ Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü teüteri mecaniyümüirecaitüni, tevi püca'yüvecai müvaruti'inüatacä. Yunaimie teüteriyari vahesüa mecanimiemetütücaitüni, yunaimie nuivarite vahesüa mepümiemetetücai, naisarie cuiepa mepüquiecataritücai, naime niuquicü meputiniucacai. Mana meniti'ucaitüni 'uveni hüxie Muxa hüxie me'anacatuxatü, tacü me'a'ütü yumamasie. ¹⁰ Carima müpaü meniutiyuanecaitüni, Catiniyuvicueisitüvemetüni tacacaüyari 'uvenisie maca, Muxa meta. ¹¹ Yunaitü niuqui tuayamete mana meniti'ucaitüni 'uveni 'aurie, 'uquiravesixi va'aurie, yunaucatü memayeni- niere va'aurie. Hicü meniutihüxima'uni 'uveni hüxie. Nenevieri mecanip- itüani Cacaüyari ¹² müpaü me'utiyaütü, Niuqui canise'ini.

Visi queticühüavarüvani
 'Aixüa quecuxaxasivani
 Timaivetü quemarivani
 Pamüpariyusi quepitüaricai
 Ve'eme quexasivani
 Türücaüyetü yüvetü quexasivani
 Tacacaüyari yuheyemecü.
 Müpaü xecüa cani'aneni.

¹³ Mericüsü xevitü müme 'uquirasi müpaü canetiniutahüave, 'Ime mem- anacatuxa quehate. Haque mepeyecü. ¹⁴ Ne müpaü netinicühüaveni, Neuxei, masi 'ecü yapepütimate. 'Iya nerahüave, 'Ime mecanihümetüni memü'axüa

vaücava me'uximatüarieca. Meniti'ecua yu'ixuriqui, menitituriya Muxa Nunusi mumieriecü. ¹⁵ 'Ayumieme Cacaüyari 'uvenieya hüxie meniti'uni.

Tucaricü tücaricü

Hesiena mieme meteni'uximayaca tuquitana.

Que mü'ane 'uvenisie maca

Püvateütani va'üviyatü.

¹⁶ 'Uxa'atüni varie

Mepücaheuhacacuicuni,

Mepücaheuharicuni.

Tau pücavaxürimütüaca,

Xüri pücava'uximatüaca.

¹⁷ 'Uveni manuve 'aurie

Mücü Muxa mana 'uветü

Mücü püva'üviyani

Muxasi vahüvemepaü yüanetü.

Püvacuvitüneni

Naisarie haixa mücuneniere

Mana meharetü mepayeyurini.

Cacaüyari naime va'ucai

Cana'itixüamücü vahüxita.

8

Seyu 'atahutarieca mieme

¹ Mericüsü quepauca mixünaxü seyu 'atahutarieca mieme, muyuavisie cayuvatü putamarixü merie hurayari yacütütü. ² Hicü niuqui tuayamete Cacaüyari hüxie memüti'u necanivaruxeiya 'atahutame. Cuxineta meniuta'ütüarieni 'atahutame. ³ Hicü xevitü 'aura nayani niuqui tuayame. Mürayutimavatüre niutaqueni huru pusiyaari 'ahanatü. Vaüca 'üca visi mu'üa caniutitüarieni, yunaime Cacaüyari teüterimama vanenevierisie mieme, mimavanicü mürayutimavatüresie hurucü muveviya 'uveni hüxie maniere. ⁴ Hicü 'üca cuauniyari niuti'enirümeccaitüni Cacaüyari teüterimama vanenevierisie mieme, niuqui tuayame 'etucacu Cacaüyari hüxie. ⁵ Hicü niuqui tuayame 'enuhanaca pusi, 'itahüniyaca tai mürayutimavatüre mieme, neihüani cuiepa. Pecutürrarücacai putayuanecai pucumerücacai cuie putayua.

Cuxinetate

⁶ Hicü niuqui tuayamete 'atahutatü, 'atahuta cuxinetayari mema'ücai meniuyucuha'aritüani memitihüsenicü.

⁷ Hicü mexüacame nitahüsieni yucuxineta. Te taimatü xuriya nütü neucaxüriyani cuiepa. Cuie 'esivatücacu xei terisi niutataiyarieni cüyexi 'esivatücacu xei terisi meta, 'üxa müsisiüravi naitü niutataiyarieni.

⁸ Hicü hutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Yemuripaü tiyuxexeyatü 'enetü tatü neucahüiyani haramarasie. Haramara 'esivatücacu xei terisi xuriya nayani. ⁹ Haramarasie memüye'üva 'esivatücacu xei terisi meniucuini. Naviyasixi meniutatümaiarieni 'esivatücacu xei terisi.

¹⁰ Hicü hairieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Taheima 'acaneca cuiepa niucaveni xurave 'enetü cüxemepaü tatü. Hatuxame haixa mücunenieresie 'esivatücacu xei terisise niucaveni. ¹¹ Xurave Masivi catinitevacaitüni. Ha 'esivatücacu xei terisi hasivitü nayani. Yümüretü teüteri meniucuini ha masiürixücü.

¹² Hicü naurieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Tau puveiya 'esivatücacu xei terisi, meseri yaxeiçüa, xuravesixi yaxeiçüa. Niu-cuyüre, tucari mücahecüacacü 'esivatücacu xei terisi, tücarita yaxeiçüa.

¹³ Hicü neneutaniere. Niuqui tuayame neniü'enieni muyuavi hixüapa 'aviximeme, carima müpaü 'utaineme, Xüa 'ui, xüa 'ui, xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama quepaucua hipatü cuxineta müthüsierieni haicatü, quepaucua niuqui tuayamete memitihüsieni.

9

¹ Hicü 'auxüvirieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Xurave neniuxeiya taheima mieme cuiepa 'ucavecu. Müvatixavasie mieme yaviyari caniuçueitüarieni cümana müreyepienicü meucatevasie. ² Hicü tineuyepieni müvatixavasie. Hicü meucatevasie cuani nivatineicani teca 'amüpa cuauniaripaü 'anetü. Tau cahecüacacu pucuyürixü, ca'anuyehecüatü patüa cuauni müvatineicacaicü müvatixavasie. ³ Hicü cuaunisata mehatinexüaca, cuiepa menivacüne 'usicari. Türücariya mecaniupitüarieni yaxeiçüa terüçaxi cuiepa miemete que memütetürüçavi. ⁴ Müpaü meteniutahüavarieni, 'asimemüca'iyurienicü cuiepa mieme 'üxa, naimeme müsisiüravi naimeme cüye, masi 'axa memüvayurienicü teüteri Cacaüyari seyuya memücahexeiyaya yucanata. ⁵ Müpaü meteniupitüarieni, memüçavacuinicü, masi memüva'uximatüacacü 'auxüme meseri. Que memüteva'uximatüacai, yaxeiçüa mecaniyüacaitüni cumu quepaucua tevi terüca miçuei. ⁶ Mücü tucarisie teüteri mepeucuicuni peru mepüyutatexieni memücuinicü. Mepüyuvautüveni memücuinicü, peru müiya püyuta'una, vahesie pumaveni.

⁷ 'Usicari que memüteyuxexeyacai, cavayasixi memücuha'arisie cuyacü mecani'anenecaitüni. Yumu'usie huru mumayaripaü 'aneneme menanutimanacaitüni. Yühüxie teüteri que memüte'aye'anene müpaü mepaye'anenecai müme. ⁸ 'Ucari vahepaü mepüte'ucüpacai. Vatame mayesi vatamepaü pü'anenecai. ⁹ Tepüapaü 'aneneme mepanacatütüçatei yutavisie. Yu'anacü meputixuvarüçacai, cuyaxi vacaxetatepaü que mütiyuuatüca cavayasixi mehehapacacu cuyacü meheutanausaxüaximetü. ¹⁰ Vacuaxi terüçaxi vacuaxipaü cani'anenecaitüni 'anuyemümüsütü. Yucuaxicü mecanitürüçavacaitüni, auxüme meseri 'axa memüvayurienicü teüteri. ¹¹ Que mü'ane mütiya'aitüvacai niuqui tuayame canihücütüçaitüni mana müre'aitacai meucatevasie. Hepürayusixi vaniuquicü 'Avaruni catinitevacaitüni, Cürüyecusixi vaniuquicü Tiyuca'uname titevatü.

¹² Naye'aniri, xüa 'ui matüari que mutayü. 'Arique cuxi canaye'amücü hutacüa xüa 'ui que mutayü.

¹³ Hicü 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Haqueva meve mürayutimavatüre naucä 'avayari mexeiyaya hurucü neniüveiyatüca Cacaüyari hixie muve, 'ava hixüapa 'utaniucame xeime neniü'enieni. ¹⁴ Müpaü tinitahüave 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame cuxineta macuecai, Niuqui tuayamete quenivarutixüna yunaucame, müme hatuxame 'amüpasie 'Eupürate müttitevasie memanutaxüriya. ¹⁵ Hicü meniutixünarieni yunaucatü niuqui tuayamete memücuha'arisiecai mücü hurayari mücü tucari mücü meseri mücü viyari mecuevietü, memüvacuinicü teüteri 'esivatücacu xei terisi. ¹⁶ Vacuyaxima cavayasixi vahesie mematecai huta sienituyari miriyari miriyari mecaniyupamecaitüni. 'Inüari nenetimani.

17 Hicü heinüsitapaü nepütüunierixü, 'ipaü me'aneneme neni-varuxeiya cavayasixi, müme vahesie mematecai meta. Yutavisie menenacatütücateitüni tepüa mayetaimaüyetücatei mayecuauniatücatei mayetataxavi 'asupürepäü. Cavayasixi vamu'u mayesi vamu'upaü cani'anecaitüni. Vateta nivayeneicacaitüni tai cuauni 'asupüre. 18 Haica cuiniyayaricü meniucüni teüteri 'esivatücacu xei terisi, taicü cuaunicü 'asupürecü vateta müvayeneicacaicü. 19 Cavayasixi yütürücaria mecaneixiyacaitüni yuteta yucüaxisie. Vacuaxi cuterixi vahepaü cani'anecaitüni 'anutimu'utücaitü. Mücücü 'axa mepüvayuriecäi.

20 Hipatü teüteri mepüca'ucui'ivaxü mevacuicacu. Müme mepücatehayevacai mete'ayexeyatü tita yumamacü memütevevie. Mepücatehayevacai nenevieri mevapitüatü cacäuyarixi 'axa memü'anene, huru pürata vürunise tete cüye cacäuyarixiyari sepa memücaheuneniere memücaheu'enana memücaheucünivave. 21 Mepücatehayevacai que memüteyumemivacai que memüteyuquevayacai que memütevacumaüvacai müme memücava'ütamatücai memücavacünamatücai, que memütenavayacai.

10

Niuqui tuayame xapa mahuriecai

1 Hicü xeime niuqui tuayame neniuxeiya türücaüyeme taheima 'acamiecame, haivitüri 'anacatücumé, cuvivi 'anamacame yumu'usie. Taupaü nayexavatücaitüni yühüxie, 'ücateya tai 'iquisaräuyaripaü pütüiyuxeiyacai. 2 Yumamasie xapa nahuriecaitüni 'esiyéume verime. Yuserieta niutaqueni haramarasie, yu'utata cuiepa. 3 Hicü carima niutaniuni maye que mütiuhiva. 'Utaniucu, 'atahuta türanariyari niuyuani. 4 Quepaucua muyua 'atahuta türanariyari ne nepütiti'utüaniquecai. Xeime neniü'enieni taheima müpaü haineme, Seyücü queneunama tita pemütüi'eni müretüranaxü 'atahuta türanariyari, yapepücaraca'utüani. 5 Hicü mücü niuqui tuayame nemuxei haramarasie cuiepa 'uveme, yuserieta neutimeni muyuavisiepaütü. 6 Niuyuhürütüani 'eniecacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere, que mü'ane mitivevi muyuavi tita muyuavisie mütxuave cuie tita cuiepa mütxuave haramara tita haramarasie mütxuave naimé mütiutivevi. Müpaü niutayüni, 'Ari hicürixüa neutipareri, 7 masi quepaucua 'atahutarieca mieme niuqui tuayame mütanüni, quepaucua mitahüsieni yucuxineta, 'ana tita Cacaüyari mütiuti'avietaxü canaye'amücü canüünre, que mütivacuxaxatüvacai texaxatamete hesiena mieme memüte'uximayacai.

8 Hicü que mü'ane nemu'eni taheima 'utaniucame, mücü tavari pünesi'utahüavixü müpaü 'utaitü, 'Uma quenemie, quenahuri 'iya xapa 'esimüyeva muveri niuqui tuayame mehurie haramarasie cuiepa 'üvetü. 9 Hicü neneyani niuqui tuayamesü müpaü neticühüavetü müneshürütüanicü xapa 'esimüyeva. 'Iya müpaü netinicühüaveni, Quenanuhurisü queneutacua'i. 'Ayuriepa pasiüre, peru 'ateta xietepaü pacacare. 10 Hicü xapa 'esimüyeva ne'anuhurieca niuqui tuayame mehuriecai, nenitacuani. Neteta xietepaü pacacarixü. Quepaucua nemitacuai, neyuriepa hasivitü nayani. 11 'Iya müpaü pünetiutahüavixü, Neuyeveca 'ecü tavari Cacaüyarisie mieme pemüticuxatanicü yumüireme nuivarite vahepaüsita naisarie cuiepa miemete vahepaüsita müireme niucüicü memütiniuca vahepaüsita yumüireme te'aitamete vahepaüsita.

11

Tehecüatamete yuhutatü

¹ Mericüsü haca necaniucueitüarieni ti'inünuatamepaü 'aneme. Müpaü netiniutahüavarieni, Quenanucuquexi, Cacaüyari tuquieya queneuti'inüata mürayutimavatüre meta, mümeta memüyunenevietüve tuquipa quenivaruti'inüata. ² Tuquü tacua queneuhayeva xeicüa. Pepüca'iti'inüata, mana memupitüariécü nuivarite hipatü. Müme meniquesticuni Cacaüyari quiecariena huta teviyari heimana huta meseri. ³ Neri yuhutame necanivarexeiyani tehecüatamete. Müme nepüvatiyasani que memüte'unenierixü müpaü memütecuxatanicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari, maixa me'anacatütücaitäni hiverica hepaüsita.

⁴ Huriva cüeyari hutatü, cüxeme hutatü cuie cusiyari hüxie müti'u, 'ime mecanihümetüni. ⁵ Xüca xevitü 'axa vayuriemücünü, tai püvayeneica vateta, püvatixüsütüani müme memüvaraye'unie. Müpaü catinimieriemücü que mü'ane 'axa müvayuriemücü. ⁶ Müme heiserie mecanexeiyani memeitinanicü muyuavi mücacaviyecü mexi metecuxata. Heiserie mecanexeiyani ha hepaüsita, xuriya memayeitüanicü, memüvativanicü cuiepa memütama naime cuiñiyacü sepa qeapaümexa mütivanaque. ⁷ Quepaucua mem-inüni müpaü metehecüatatü, yeutanaca meucatevasie matine vara'ivamütü püyumieneni. Vara'ivame nivacuimücü. ⁸ Vacaxarite quiecarí hixüapa pütiheni quiecarí 'amacuyevase. 'Iyari que mütimate 'inüaricü, Suruma catinacutévaca, 'Equipitu meta racuteva mücü quiecarí. Mana Tati'aitüvame curuxisie caniumierieni. ⁹ Hipatü naisarie cuiepa miemete, nuivarite vahesüa miemete müireme niuquitécü memutiniuca vahesüa miemete yumüireme teüteriyari vahesüa miemete yunaitü menixeyacuni vacaxari haica tucari heimana merie tuca. Mepücvataunieni memücatequiyanicü vacaxari teuquiyapa. ¹⁰ Cuiepa memütama mepüyutemamavieca mevaxeyatü, temavierica mecanexeyacacuni, 'imiquieri mepüyutanü'airiexüani, texaxatamete yuhutatü memüva'uximatüacaicü cuiepa memütama. ¹¹ Hicü haica tucari heimana merie tuca 'anucayacu 'iyari nieritüvame nivaruviya Cacaüyari heiyenü'acu. Yü'ücatecü menanucu'uni, müme memüvaruxe cuiñi mieme meniutimamani. ¹² Hicü xeime meniu'enieni taheima 'utaniucame müpaü mütivarutahüavixü, 'Uva xequenanicüni. Muyuavisie menanucitüene haivitürisata, müme memüvaraye'uniecai mevaxeyacacu. ¹³ 'Anari cuie carima niutayuaní. Quiecarí tapa xeicüa nacaxürieni tamamata taparisie mieme xei tapari. 'Atahuta miriyari meyupaümetü teüteri meniucui'iva cuie 'utayuacu. Hipatü meneumamacaitüni, 'aixüa metenicuxatacaitäni Cacaüyari taheima macave hepaüsita.

¹⁴ Naye'ani xüa 'ui hutarieca que mutayü. Cuitüva canaye'amücü hairieca xüa 'ui que mutayü.

Cuxineta 'atahutarieca mieme

¹⁵ Hicü 'atahutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Hicü carima menetiniucacaitüni muyuavisie müpaü me'utiyaütü, Hicüsüari Tati'aitüvamematü hesüana mieme Cürisimatü, müme cuiepa mete'aitatü mecanacüne. Catini'aitacamücü yuheyemecü. ¹⁶ Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucatü Cacaüyari hüxie mematecai 'uvenitesie, müme meniutihüxima'uni. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari ¹⁷ müpaü me'utiyaütü, Pamüpariyusi tepümasipitüa 'Ecü Ti'aitame Cacaüyari

Naimecü pemütürücaüye 'acu,
 Que mü'ane 'amuyeicacai
 Que mü'ane 'amuyeica,
 Que mü'ane 'umamie
 'Ecü pecanihücütüni,
 Penisütüani
 'Acümana peyüanetü
 Cuini mieme que pemütitürücaüye.
 Penisütüani
 Peti'aitatü.

¹⁸ Nuivarite meniha'acaitüni,
 Peru 'ahaxüa canaye'ani,
 Tucari raye'a
 Pemüvatahüavecü müquite,
 Va'ivarica pemüvaminicü
 'Ahesüa miemete te'uximayatamete,
 Texaxatamete,
 Cacaüyari teüterimama,
 Müme memümateheuyehüviri
 Que mü'ane pemühücü,
 Türi 'uquiravesixi yunaitü.
 Naye'ani meta
 'Ecü pemüvaseviximanicü
 Müme cuie memüseviximacai.

¹⁹ Mericüsü Cacaüyari tuqüieya caneuyepiere muyuavisie. Cacuni türatüya mü'inüariyari canimasiüccaitüni tuqüita yecaitü. Nivayemerüccaitüni neyeyuanecaitüni neyetürarüccaitüni cuie niutayuanı te 'enenetü niucaxürieni.

12

'Uca cumatü

¹ Mericüsü 'inüari masiücutü nayani muyuavisie marivetü. 'Uca mana nanierecaitüni tau 'anacatütü meserisie 'avetü, yumu'usie muma 'anamatü tamamata heimana huta xuravesixi mumayari ² nunusi 'ayetütü. Niu-tahivacaitüni 'icucüinecacu cui tinivenique. ³ Xevitüta masiücutü nayani muyuavisie 'inüaritütü, cu 'epatü heuxuretü 'atahuta mu'uyari hexeiyatü, tamamata 'avayari hexeiyatü, yumu'utesie 'atahuta mumayari 'anamamatü. ⁴ Yucuaxicü nivananacahapani xuravesixi muyuavisie 'esivatücacu xei teresi, nivareucaxürieni cuiepa. Cu 'amüpa 'uca mütiniverümeceai hüxie niuhuni 'icuaimütü nu'aya quepaucua mütiniveniquecai. ⁵ Hicü 'uquitüme niutiniveni, que mü'ane yunaime nuivarite tiva'aitüvame mayani, que mü'ane tepäa 'isüyari müticueni. Nu'aya panutivitüquie Cacaüyarisüa 'uvenieya macavesiepaıtü. ⁶ Hicü 'uca niuyuta'una macumavesiepai, haque Cacaüyari meicuha'aritüri mana me'üviyarienicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari.

⁷ 'Ana cuya niutaveni muyuavisie. Miyeri, niuqui tuayametemama yunaitü menisütüani cumatü meyucüitüvetü. Cu niyumieneccaitüni, niuqui tuayametemama hepaüna, ⁸ peru mepüyutatexi, huyeri pumavecai memütenaquinicü muyuavisie. ⁹ Hicü mücü cu 'amüpa, mücü cu matüaripai mümieme Cauyumarie mütitveva Satanaxi mütitveva, que mü'ane mütiva'irüviya yunaime cuiepa memütama, mücü cananuyehüiyani mana. Cuiepapai neucahüiyani, niuqui tuayametemama 'ütümana meneucaxüriyani mana.

10 Hicü xeime neniuenieni müpaü mutayü carima, Hicürixüa canaye'ani, canimasiücünü tacacaüyari que mütiyuvicueisitüva que mütitürücaüye que müti'aita. Canimasiücünü Cürisitu heiserie que mürexeiya hesüana miemetütü. Que mü'ane müvaxaneta ta'ivamarixi, mücü cananuyehüiyani, que mü'ane tacacaüyari hüxie müvaxanetaai tucaricü tücaricü. 11 Mümeri mene'iva Muxa xuriyayacü, memütecuxatacaicü meyuhecüatatü, yutucari memücayucueririecaicü sepa memucui'ivaxü. 12 'Ayumieme quene'atemavieca muyuavi 'acu, xeme muyuavisie xemetitei xequeneyutemavieca. Xüa 'ui cuiepa xemütama haramarasie xemütama. Cauyumarie neucahüiyani xehesüa cui ha'atü müpaü timaitü, yapaümexa xEICÜA püYÜveni.

13 Mericüsü quepaucua cu müpaü müretima cuiepapai macahüiya, niveiyacaitüni mücü 'uca 'uqui mutinivexü. 14 Hicü 'uca caniupitüarieni ma'anatücanicü verica 'amünenapaü, macumavesiepai manuvienicü yuhuyeripa, haque müca'ixeyacü cu, haque müremiquieca xei viyari, 'ariqueta huta viyari, 'ariqueta merie viyari. 15 Hicü cu hatuxamepaü pame ha nanatihayani 'uca 'utüma 'enuhausitüanique. 16 Peru cuie nipareviecaitüni 'uca. Nivatixavare, muva neucayeurieni hatuxame cu menatihayaxü yuteta. 17 Hicü cu niuyeha'ani 'uca hepaüsita. Neyani müyumienenicü, hipame hesiena memüyenunuiva varaye'unietü, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita, memüyuhecüata Quesusisüa memiemetetütü, müme varaye'unietü.

13

Yeutari yuhutatü

1 Mericüsü mana ne'utaqueca xiücaripa haramara tesita, yeutanaca neniuxeiya haramarasie 'anatiyeiximeme. Tamamata 'avayari nexeyacaitüni, 'atahuta mu'uyari meta, 'avateyasie tamamata mumayari nanamanacaitüni. Mu'uteyasie püra'utücatei que mütiyuseviximacai 'axa titevatü. 2 Mücü yeutanaca nemuxei tüvepaü catiniyuxexeyacaitüni, husepaü re'ücatü, mayepaü retenitü. Hicü cu 'amüpa nipitüani yütürücariya, heiserie nipitüanita müti'aitanicü 'uvenisie 'acaitü haque cu müre'aitacai, heiserie vaüca nipitüanita. 3 Mu'uya xevitü mumieriepaü pütüyuxexeyacai, peru que mütiyucuinixü nanayehüiyani sepa mümüximecai. Yunaitü cuiepa memütama meni'arixiecaitüni me'ixeyaitü yeutanaca, hesiena mepüteviyacuai. 4 Nenevieri menipitüani cu, mücü heiserie mipitüacü yeutanaca. Yeutanacata nenevieri menipitüani müpaü me'utiyaütü, Quepaicü mücü yeutanacapaü pü'ane, quepaicü püYÜve hamatüana müyumieneni.

5 Hicü niuqui niupitüarieni vaüca müticuxatanicü, miseviximanicü Cacaüyari 'axa 'utaitü hepaüsitana. Heiserie caniupitüarienita huta teviyari heimana huta meseri müpaü mütiyurienenicü. 6 Hicü nisütüani 'axa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, 'iseviximatü que mü'ane mühücü, 'iseviximatü tuqueiyata, mümeta muyuavisie memütitei vaseviximatü nisütüani. 7 Hicü müpaü tiniupitüarieni müyumienenicü Cacaüyari teüterimama müvaraye'uniecacü, müvara'ivanicü. Heiserie pupitüarie yunaime nuivarite vahepaüsita, naima cuiepa quiecatari vahepaüsita, naima niuquicü memütiniuca vahepaüsita, yunaime teüterixi vahepaüsita. 8 Yunaitü cuiepa memütama nenevieri menipitüacaitüni, müme xEICÜA cuie munetüariepai

memacayasarie Muxa mumierie xapayasie quename tucari mehexeiya manuyünesie, müme xeicüa nenevieri mepüca'ipitüacai.

⁹ Xaütü netü mu'enaxü.

¹⁰ Que mü'ane teüteri teva müvarahapa Vaviyatü,

Mücü nanuhaniemücü tevapai.

Que mü'ane 'ixiparacü mütiyumemiva,

Mücüta 'ixiparacü

Canimieriemücü vaüriyarica.

Müpaü metemaitü Cacaüyari teüterimama mepüte'uca'enivani yuri mete'erietü.

¹¹ Mericüsü 'ana xeime necaniuxeiya yeutanaca cuieta matine. Cana'avatücateitüni muxapaü. Cupaü tiniuxaxatacaitüni. ¹² Yeutanaca matüari müyüanecai heiserie que mürexeyacai, 'icü naimecü yaxecüa catiniyurieneni hüxiena 'uветü. Nicuyütüani cuie, müme cuiepa memütamata nivarucuyütüani nenevieri memipitüanicü mücü yeutanaca matüari müyüanecai, que mü'ane manayehüiya müximetü quepauca mütiucuinixü.

¹³ İnüari püvevie mamarivaveme, tai 'aitüatü taheima macanenicü cuiepa teüteri me'ixeyacacu. ¹⁴ Cuiepa memütama tiniva'irüviyani müireme 'inüari pitüarietü, yamütiyurienenicü yeutanaca hüxie 'uветü.

Müpaü tinivaruta'aitüani cuiepa memütama 'üquisca memütavevienicü yeutanacapaü tiyxexeyame, que mü'ane manutanierixü sepa 'ixiparacü mütiucuinixü, mücüpaü 'aneme. ¹⁵ Hicü müpaü catiniupitüarieni 'iyari mipitüanicü yeutanaca 'üquisicayari, mücü müticuxatanicü yeutanacapaü tiyxexeyatü, müpaü müti'aitanicü memücüi'ivacü queyupaümetü nenevieri memüca'ipitüa yeutanaca 'üquisicayari. ¹⁶ Hicü müpaü tinivaruta'aitüani türi 'uquiravesixi yunaima, memeuca'u memümamave, müme memüyüntü'a müme vaüriyarica memüte'uximaya yunaima, yumamasie yuserieta memü'inüaritüarienicü yucanata. ¹⁷ Tevi pücaüve tixaütü mütinanenicü mütitanicü me xüca ca'inüaritüarieveni, ra'utü que mütiteva yeutanaca, que müti'inüasie terüvaricaya 'inüariyari nusu. ¹⁸ 'Icücü yapüretimani, que mü'ane 'aixüa müremu'u que'iti'inüata yeutanaca 'inüasicaya. Tevi müpaü catini'inüasieca que mütiteva. 'Inüasicaya 'ataxeime sienituyari heimana haica teviyari heimana 'ataxevi canipaümeni.

14

Mümüiremete vanüavari

¹ Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü mücü Muxa Nunusi mana navecaitüni yemurisie Siyuni mütitevasie. Hamatüana mana meniti'ucaitüni xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü, yucanata mete'a'utücaitü mücü que mütiteva, 'uquirarieyata que mütiteva. ² Yuariya neniü'enieni muyuavisie haineme, ha 'amüpapaü ti'eniüriücüme, türanari mütürücaüyepaü ti'eniüriücüme. Yuariya nemu'eni, canarivivamete vacuicari canihücütücaitüni. ³ Cuicari mühecua menicucacaitüni mana meti'utü 'uveni hüxie, yunaucatü memayeneniere vahüxie, 'uquiravesixi vahüxie. Xevitü pücaüvecai meitimanicü mücü cuicari, müme xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari memüyupaümecai xeicüa mepimaicai, queyupaümetü memutixünarie me'utinaniyaca cuiepa memütama vasata. ⁴ Müme mecanihümetüni memücaüsevixima 'ucaravesixi mevaveiyatü, mepücaxuriquitüca. Müme mecanihümetüni memeveiya mücü Muxa que mütimie. Teüteri vasata meputinanaiya memütixünarienicü,

Cacaüyari nivesicaya Muxa nivesicaya memacünecü. ⁵ Vateta 'itarica pumave, vahesie pücarahüiva.

Niuqui tuayamete haica niuquiyari memü'atüa

⁶ Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame muyuavi hixüapa haviecame. Niuqui 'aixüa manuyüne yuheyemecü mücuxaxasiva nexeyacaitüni yamütivataxatüanicü cuiepa memütama, yunaime teüterixi yunaime nuivarite naima niuquicü memutiniuca naima cuiepa quiecatari.

⁷ Müpaü nainecaitüni carima, Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari, ve'eme seque'erieca. Tucari canaye'ani müvatahüavecü 'isücametütü. Nenevieri seque'nepitüaca que mü'ane mitivevi muyuavi cuie haramara haixate.

⁸ Hutariécata niuqui tuayame 'utümana niemiecaütüni müpaü 'utaitü, Quiecarari mümarive niuca'unarieniri Vaviruniya quiecariyari. Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumauvanicü, mana quiecatari meniva'itüacaitüni yunaime nuivarite memühecarienicü. Hicürixüa vaquiecarari niuca'unarieni.

⁹ Hairiecatata niuqui tuayame va'utüma niemiecaütüni ya'utaitü carima, Que mü'ane nenevieri mipitüa yeutanaca, que mü'ane nenevieri mipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeyia, que mü'ane mitanaqui'erie seyuya yucanata yumamasie, ¹⁰ mücü nenu'iemücü Cacaüyari vinuya mucatuariva tecüxitana canüitüarievetü, yapüretimani que mütiha'a Cacaüyari quepauca mücü mihecani. Cani'uximatüariemücü taicü 'asupürecü Cacaüyari niuqui tuayametemama vahüxie Muxa hüxie. ¹¹ Yamete'uximatüariécacu cuaünyari yuheyemecü petineicani. 'Uxipiya mepücahexeyiani tucaricü tücaricü queyupaümetü nenevieri memipitüa yeutanaca, müme nenevieri memipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeyia, memitanaqui'erie seyuya que müti'teva ra'ucacu vahesie. ¹² Müpaü metemaitü mepüte'uca'enivani Cacaüyari teüterimama, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita yuri memüte'erie Qesusisie.

¹³ Hicü xeime neniuenieni müpaü hetaineme taheima, Müpaü quetineu'ütüa, 'Aixüa mecani'itüariécacuni müme Ti'aitamesie meteviyatü memücuini hicü 'uxa'atüni varie. Hü, naineni 'Iyari, meni'uxipiecacuni que memüte'u'uximayacai. Tita memüte'uyuri pümasiücüni sepa haque meme'uva.

Cuiepa que mütiucaxirie

¹⁴ Hicü neneutaniere. Camüsü haivitüri mütxa 'acananierecaitüni. Haivitüri heima nacateitüni que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeyiacai, yumu'usie huru mumayari 'anamatü, yumamasie huxa mataxicaunicai 'acuetü. ¹⁵ Hicü xevitü niuqui tuayame tuquita 'ayeneca nitahivieni que mü'ane haivitüri heima macatei, müpaü 'utaitü carima, 'Ahuxacü queneucaxica. Tucari naye'ani xirica, türicu müsese'icü cuiepa. ¹⁶ Hicü haivitüri heima 'acaitü yuhuxacü cuiepa necuxini. Cuiepa nacuxirieni naitü.

¹⁷ Hicü xevitü niuqui tuayame nivayeneni tuquita muyuavisie. Mücüta huxa mataxicaunicai nacuecaütüni. ¹⁸ Xevitüüxa mürayutimavatüresie neyeyani niuqui tuayame heiserie mexeyiacai tai hepaüsita. Carima nitahivieni que mü'ane huxa mataxicaunicai macuecai ya'utaitü, 'Ahuxa mataxicaunicü queneucuxeüri caxie tacariyari cuiepa. 'Ari caxie caniutucuaxeniri. ¹⁹ Hicü mücü niuqui tuayame yuhuxacü nicuxeürieni caxie cuiepa. Caxie pünameta 'amüyevata neicaxürieni, 'inüari mayanicü Cacaüyari que mütiha'a. ²⁰ Hicü caxie pünameta mieme niutiquesinarieni quiecarari tesie. Xuriya nivayeneicacaitüni caxie pünameta, cavayasixi

vapirenupaü suitü, haica sienituyari heimana xei teviyari quirumetüruyari 'acuyecacu.

15

'Atahuta cuiniyayari 'atahutatü memi'atüa niuqui tuayamete

¹ Mericüsü xeime 'inüari nenixeyia muyuavisie mariveme tiyühüxiyatüvame. Niuqui tuayamete nenivaruxeyia 'atahutame 'atahuta cuiniyayari memexeyacai 'imatürieca miemete.

² Hicü haramarapaü 'aneme nepuxei xicüripaü tiyuxexeyame tai nücame. Mümeta nepüvaruxei meme'ivaxü yeutanaca, meme'ivaxü üquisica hepaüna mütiyuxexeyacai, meme'ivaxü seyuya 'inüasicaya cümana mü'inüasie que mü'ane mühücü. Xicüri haramarayari tesita meni'tucaitüni harupa me'u'ütü Cacaüyari menüavatü. ³ Muisexi Cacaüyarisie mieme ti'uximayatü que mütinüavacai, Muxa que mütinüava, müpaü meteniucucacaitüni müpaü me'utiyaütü,

Que pemütiyuriene

Pepümarive

Pepüti'ahüxisiyatüvame

Ti'aitame Cacaüyari

Nai pemüti'aita.

Heiseriemecü yapeticamietü

Yuri pehaitü 'apepuyeica,

Nuivarite tiva'aitüvame.

⁴ Yunaitü mepümateheuyehüvirieca Ti'aitame,

Visi mepümatexatani

Que mü'ane pemühücü.

'Ecü 'axaütame pepüpasie,

Yunaitü nuivarite meni'axüacuni,

Meniyuneneviecacuni

'Ahüxie meti'ütü

Mümasiücücü

Tita pemütiyuriene

Heiseriemecü yapeticamietü.

⁵ Mericüsü 'ana neneutaniere. Haque masi yemecü mepasie tuquita muyuavisie, haque Cacaüyari mehecüasie, mana tineuyepiyani. ⁶ Tuquita mayenexüani niuqui tuayamete 'atahutatü memi'atüa 'atahuta cuiniyayari. Rinu 'ixuriquiyari mü'itiyacai müxavatücai mepanacatütücatei, yutavisie huru hüiyameyariçü mepühüatücatei. ⁷ Hicü yunaucatü memayeneniene, xevitü mücü nivaruhanitüani niuqui tuayamete huru xacüyari 'atahutame haxüa hüpüneme, Cacaüyari yuheyemecü mayeyuri que mütiha'a 'inüariyari.

⁸ Hicü tuquita cüsi niutahüne, Cacaüyari que mütimarive que mütitürücaüye 'inüariyari puyü cüsiyari. Xevitü püçayüvecai tuquita meutahanicü mexi catiparivecai 'atahuta cuiniyayari, 'atahutatü niuqui tuayamete memi'atüa.

16

Haxüa que memüte'upitüarie xacürüte müpaü tihüpüneme

¹ Mericüsü xeime nenü'enieni carima 'utaniucame tuquita müpaü tivacühüaveme niuqui tuayamete 'atahutame, Mana xequenehu, cuipea xequeneucatüaxüa 'atahuta xacüyari Cacaüyari haxüaya mühüpüne.

² Hicü mexüacame neyani. Neicatuani yuxacü cuipea. Hicü teüteri memüte'a'utücatei yeutanaca seyuyacü nenevieri memipitüacai 'üquisica

yeutanacapaü mütiyuxexeyacai, müme cuini mieme 'axa 'anemecü meniuti'esata.

³ Hicü 'utümana mieme neicatuani yuxacü haramarasie. Xuriya nayani müqui xuriyayapaü 'anetu. Yunaitü memayenenierecai meniucui ni hararasie memü'uvacai.

⁴ Hicü hairieca mieme neicatuani yuxacü hatuxametesie haixatesie. Mücüta xuriya nayani. ⁵ Hicü mücü niuqui tuayame hacü mühürütüariecai nenu'enieni müpaü 'utaineme, 'Ecü 'apemuyeicacai 'apemuyeica pemüpasie, heiseriemecü pepütüyurie müya pemütivamari'itüacü. ⁶ 'Ateüterima vaxuriya niucamate vaxuriya memutiyeurixücü, 'ecüta xuriya pepüvaru'itüa. Müpaü pütünaquixü vahesie. ⁷ Xeimeta nenu'enieni mürayutimavatüresie müpaü 'utaineme, Hü, Ti'aitame Cacaüyari nai pemüti'aita, yuri pehaitü heiseriemecü yapeticamietü pepüti'amari'itüva.

⁸ Hicü naurieca mieme neicatuani yuxacü tausie. Tau müpaü catini-upitüarieni müvativarücanicü teüteri taicü. ⁹ Teüteri menitivarigueacitüni cuini mieme, peru meniseviximacaitüni que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'axa me'utiyaütü hepaüsütana heiserie mexeyacacü müpaü mütivacuiniyatüanicü. Mepücatehayevacai que memüteyuriecai, mepücayuvaüriyacai ve'eme memü'eriecacü.

¹⁰ Hicü 'auxüvirieca mieme neicatuani yuxacü yeutanaca 'uvenieyasie haque müre'aita. Naisarie müra'aitacai nacuyüre. Teüterimama yuneni menicuquevecaitüni müvarucucünecaicü 'ana. ¹¹ Cacaüyari muyuavisie macave mecaniseviximacaitüni 'axa me'utiyaütü hepaüsütana, mücü müvarucütücateicü memü'esatücateicü. Peru mepücatehayevacai que memüteyuriecai.

¹² Hicü 'ataxevirieca mieme neicatuani yuxacü hatuxame 'amüpasie 'Eupürate mütevevasie. Ha mana niucavani macuha'arisenicü te'aitamete vahuye tau manatinecasie miemete.

¹³ Hicü necanivaruxeiya cacaüyarixi yuhaicame memüca'itiyatücatei, temusi vahepaü me'aneneme, cu teta yeutanaca teta tixaxatame müti'itavacai teta me'ayenexüacu. ¹⁴ Müme cacaüyarixi 'axa memü'anene va'iyarite mecanihümetüni. Marivemecü metenyurieacitüni, meneutayeixüani yunaima cuiepa memütama teva'aitüvamete vahesüa, memüvacuxeürienenicü cuyacü, mücü tucari mumarive 'aye'ayu que maine Cacaüyari nai ti'aitame. ¹⁵ Mücü müpaü paine, Neuxei, tinavayame mü'axepaü nepunuan. 'Aixüa pü'itüarieni que mü'ane müyühütüa, que mü'ane müha'arise yu'ixuriqui mücavaune capa mavetü 'uyeicanicü 'uxa'a varie me'ixeyacacu que mütiyuteviya. ¹⁶ Mericüsü teüteri menivarucuxeürieni haque 'Arümaquetuni mütiyuteva Hepürayusixi teüteriyari vaniucüicü.

¹⁷ Hicü 'atahutarieca mieme neicatuani yuxacü 'ecapa. Hicü muyuavisie niuqui nivayeyani tuquita 'uveni manuvesie carima 'utaitü, Canaye'aniri. ¹⁸ Caniucumerücaicaitüni necuyaneacaitüni necutürarücaicaitüni. Cuie carima niutayuan, que mücatitayuvecai quepaucua tevi cuiepa 'ucaitü matüa hicüque, cuini mieme tiutayuatü nayani. ¹⁹ Hicü quiecarü 'amacuyeva haicacü niutitare. Hipame nuivarite vaquiecarite caniucaxürieni. 'Ana Cacaüyari Vaviruniya quiecarü mumarive quiecarü pücarutatümüayaxü, masi yuteçuxita mieme yuvinu nivaru'itüani yuhaxüa. ²⁰ Naitü cuie haramara hixüapa mayema niyupata, yemurite niutimamavere. ²¹ Teüteri vahesie niucaxürieni te nauca haxuyari rahetütücaitü. Teüteri meniseviximacaitüni

Cacaüyari 'axa me'utiyuatü hepaüsitana, te 'acaxürüecu memüte'ucuinixücü cuini mieme.

17

'Uca mümari'itüarieni

¹ Mericüsü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari memexeyai, xevitü mücü 'aura canayani. Müpaü canetiniutahüave, Quenaye'a. Nepümasixeisitüani que mütimari'itüarieni mücü 'uca tuminicü müyuvitünüa marivetü, hatuxame 'amüpa tesita 'acaitü. ² Mücü menicumaüvacaütüni cuiepa te'aitamete cava'üyatücacu. Vinuyacü cuiepa memütama meni-tarüvecaitüni, mücü yuvitünüacacu.

³ Hicü 'Yari nesi'uviyacu mücü canenevitüni macumavesiepai. 'Uca neniuxeiya yeutanaca meutaüraüyesie 'acaime. Yeutanaca naisarie hesiena püra'ucai 'axa que mütitevacai yuseviximatü. 'Atahuta mu'uyari tamamata 'avayari canexeyacaitüni. ⁴ 'Uca taüraüyeme xureme panacatücücai. Hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü püquemaritüariecai. Huru tecüxiyari pahanacai yumamasie hüneme. Pü'inüariyatücai que mütiyuseviximacai que mücati'itüyacai müpaü tiyuvitünüatü. ⁵ Canatana que mütitevacai na'ucaitüni 'üquisica mü'aviecü, Vaviruniya quiecarü 'amacuyeva, 'anuyütü, Cuiepa miemete tuminicü memüyuvitünüa, yunaitü memüyusevixima, 'icü pühücü vavarusi, 'anuyütü. ⁶ Hicü mücü 'uca neniuxeiya tavecame Cacaüyari teüterimama vaxuriya 'anu'ieca, müme memüyuecütatacai Qesusisüa memiemetetütü vaxuriya 'anu'ieca. Hicü ne'ixeyatü cuini mieme neni'iyarixiecaütüni. ⁷ Niuqui tuayame müpaü canetiniutahüave, Titayarisü peti'iyarixie. Nepümatihécüatüani 'avie niuqui 'uca hepaüsita yeutanaca metücü 'atahuta mu'uyari tamamata 'avayari mexeiya hepaüsita. ⁸ Mücü yeutanaca pemüxeiya, mücü 'aniuyeicacaitüni, hicü 'apüca'uyeica. Meucatevasie vatineme, püyemie müca'unarienicü. Cuiepa memütama queyupaümetü memüca'acayasarie cuie munetüariepai xapasie tucari memexeyia manuyünesie, müme meni'iyarixiecacuni quepaucua memixeyia mücü yeutanaca 'amuyeicacai, hicü 'amüca'uyeica, mayeneni.

⁹ 'Üquisica 'ipaü cani'aneni meitimanicü que mü'ane 'aixüa müremu'lu mütimaive. 'Atahuta mu'uyari, mücü 'atahuta yemuriyari canihücütüni hesiena maca 'uca. ¹⁰ Te'aitamete 'atahutatü mecanihümetüni meta. Yu'auxüvitü menacaxürüeniri, xevitü 'apuyeica, xevitüta pücueviya pücanuave cuxi. Quepaucua munuani, peuyevese 'esiva yamüreuterecü xeicüa. ¹¹ Mücü yeutanaca 'amuyeicacai 'amüca'uyeica, mücü 'atahairieca mieme canihücütüni müme. 'Atahutatü vahesüa canimietüni. Caniyemieni müca'unarienicü.

¹² Tamamata 'avayari pemuxe, mücü tamamata te'aitamete mecanihümetüni. Mete'aitatü mepüca'isutüavave cuxi. Heiserie mecanitanaqu'ericuni xei hurayari memüte'aitanicü yeutanacamatu. ¹³ Müme va'iyari caniyuxevini. Yütürücarüya mecaniyetüiriecuni yeutanaca vatürücarüya mexeianicü, heiserie mexeianicü müme heiserie memexeyipau. ¹⁴ Cuya meniveviecuni Muxa me'aye'unietü. Muxa nivaravimücü cusiয়ারite müvacusiyaricü te'aitamete mütiva'aitüvamecü. Müme hamatüana memü'uva meputa'inierie mepanayexeyarie yamepütecahu.

¹⁵ Hicü müpaü netiutahüavixü, Ha pemuxe haque meca 'uca müyuvitünüa, mücü nuivarite mecanihümetüni mümüiremete teüterixi niuquitecü

memutiniuca mepühüme. ¹⁶ Tamamata 'avayari pemuxei, yeutanacata, 'axeicüa mecanifi'uxive'eriecuni 'uca müyuvitünüa. 'Ucu'eirivame menayeitüacuni maveme. Menitacuaicuni vaiyarieya, menitataiyacuni taicü. ¹⁷ Cacaüyari müpaü pütiva'iyaritüani müpaü memüteyuriecacü mücü püta que mütiyuriemücü va'iyari yuxevicacu me'ipitüacacu yeutanaca mücü püta müti'aitametünicü vahesie mieme. Müpaü meteyurieyu catinaye'atüariemücü nai Cacaüyari que mutayü. ¹⁸ 'Uca pemuxei, mücü quiecari mümarive canihücütüni haque cuiepa te'aitamete meme'aitüarie.

18

Vaviruniya que mütiuca'unarie

¹ Mericüsü 'ana nenixeiya xeime niuqui tuayame taheima 'acamicame cuini mieme heiserie mexeyacai. Cuiepa canacuhecüare 'iya marivecacu. ² Hicü türücaüyemecü niutahiva müpaü 'utaitü, Quiecari mümarivecai niuca'unarieniri Vaviruniya. Cacaüyarixi 'axa memü'anene vaqui nayani, yunaitü 'iyarite memüca'itiatüca, yunaitü viquixi memüca'itiatüca yunaitü memü'uxive'eriva vatesariya ratüa. ³ Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumävanicü, mana quiecatari yunaima nuivarite meniva'itüacaitüni cümana memühecarienicü. Cuiepa te'aitamete menicumävacaitüni cava'üyatücacu. Tetuayamete cuiepa miemete meheuca'utü menayuyeitüacaitüni visi 'ane müyupitüacaicü 'anayuhayevamecü.

⁴ Hicü neni'enieni xeime müpaü mainecai taheima, Quiecarisie xequenevayecüni neteüterima 'acu, xehesietä rahüiyanicü tita 'axa memüte'yuri mana quiecatari, xemücate'ucacucuinenicü 'iya que müticuine. ⁵ Tita 'axa mütiyuri niucuxeüriyani muyuavisiepaitü. Cacaüyari püca'itatümai que mütiyuri heiseriemecü yacaticamietü. ⁶ 'Axequetenapiniri que mürapicai. Hepaüna capaümeme masi tavori cuxi 'axequetenapiniri müpaü mütiyuricü. Tecüxitana haque meinütüacai yuvinu tavori cuxi yaxequeteneutanüitüiri. ⁷ Marivetü que mürayuyeitüacai visi 'ane que mütiyupitüacai, yaxeicüa 'uximatüarica heiverica xequenepitüaca. Yu'iyarisie müpaü paine, 'Ena neti'aitametütü 'enepuca. Necarecacünatü nepüca'ayani, heiverica nepücahexeyani. ⁸ 'Ayumieme cuiniyaya xei tucarisie caninuamücü, müyacü cuiniyacü hacacü püpitüarieni. Taicü nitatayariemücü. Canitürücaüyeni que mü'ane mitamari'itüani ti'aitametütü Cacaüyaritütü.

⁹ Hicü cuiepa te'aitamete queyupaümetü memicumävacai cava'üyatücacu hamatüana visi 'ane memüyupitüacai, müme meniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü quepaucua memixeiya cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu. ¹⁰ Memamatü müpaü müti'uximatüarieximecü, teva meniti'uicuni müpaü me'utiyaütü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua quetiumari'itüarie Vaviruniya quiecari marivetü türücaüyetü.

¹¹ Tetuayamete cuiepa miemete mecaniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü, müpaü metemaitü, xevitü tavori püca'inaneni va'icate. ¹² Meneiye'icatacaitüni mana huru me'atüvatü pürata tete müraye'arü perüra rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi sera 'ixuriquiyari 'ixuriqui müxuxure, naima cüye visi mu'üa, naitü mutiveviya herepanite tameyariçü, naitü mutiveviya cüye müraye'arücü, tepüa müxeta tepüa mümerücavi marümuri teteyari ¹³ canera visi mu'ütüca 'üca mixaxi rivanu vinu viya harina türüca vacaisixi muxasi cavayasixi caxetate teüteri, teüteri

va'iyarite meta. ¹⁴ Müpaü meputiyuaneni 'ana, Tita pemütihive'eriecai 'a'iyarisie cuacuaxicacu, 'ahesüa caniumaveni. Xavatütü marivetü naitü tinutütümaiarieni 'ahesüa. Yuheyeme pütiumaveni.

¹⁵ Müme memituacai müya 'aneneme, müme meheuca'utü memayuyeiütüacai cümana, yunaitü tevapai meniti'uicuni memamatü müpaü müti'uximatüarieximecü, me'utisuatü meyuheiverietü ¹⁶ müpaü me'utiyaütü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucuaque pumaveriyari quiecar marivetü. Rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi müxuxure nanacatücücaitüni, yuquemaritüatü hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü. ¹⁷ Xei hurayarisie niitimavere cui que müreucavecai.

Naviya nü'avamete, yunaitü naisarie memü'axe naviyasie meyetetü, naviya vequemete, queyupaümetü haramarasie memüte'ivacai, mümeta tevapai meniti'ucaitüni. ¹⁸ Me'ixeyatü cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu meniutihivacaitüni müpaü me'utiyaütü, Haquevasü xevitü quiecar mücü 'amacuyeucaipaü 'anetü. ¹⁹ Tumuanari meneutivivacaitüni yumu'usie me'utisuatü meyuheiverietü müpaü me'utiyaütü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua que tumaveriyari quiecar marivetü. Mana meheuca'utü menacüne yunaitü naviyasixi memüvarexeiya haramarasie, mücü vaüca mürexeiyacaicü. ²⁰ Muyuavisie xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Cacaüyari teüterimama, nü'arisixi texaxatamete yunaitü xequeneyutemamavieca. Cacaüyari 'imari'itüatü nixehécüatani heiserie xemexeyacü xeme.

²¹ Hicü niuqui tuayame mütürücaüye nenutuni tete matapaü necame. Haramarasie neicahüani müpaü 'utaitü, Yaxeicüa carima tinica'unariemücü Vaviruniya quiecar mümarive. Tavari 'uxa'a varie pacumaveni.

²² Canarivamete xavererusixi cürautavivamete cuxineta hüsvamete mepüca'enierieni 'ahesie. Naime tevevivamete mepücaxuaveni 'ahesie. Tüküme püca'enierieni 'ahesie. ²³ Cüxeme 'ahesie pücaçüxeniri. Neneüqeme viquivame vaniüqui püca'enierieni 'ahesie. 'Ahesüa quiecatari memütetuacai cuiepa memütama va'isücate mecanihümetücaitüni. Peti'aquevayacacu meteni'irüviyariacaitüni yunaitü nuivarite. ²⁴ Mana mücü quiecarisie masiücütü nayani texaxatamete vaxuriya mutayeuricü Cacaüyari teüterimama vaxuriya mutayeuricü, yunaitü cuiepa memucü'ivaxü vaxuriya mutayeuricü mana.

19

¹ Mericüsü 'ana neni'enieni yuariya yumüireme teüteri vaniüquipaü ti'enüriücüme türücaüyeme. Müpaü meniutiyuanecaitüni muyuavisie, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Pütüyuvicueisitüvame püve'eme pütürücaüye tacacaüyari. ² Yuri haitü heiseriemecü yaticamietü pütüyumari'itüva. Nitamari'itüani mücü 'uca mümarivecai tuminicü müyuvitünüacai, que mü'ane müvaseviximacai cuiepa memütama yuvitünüatü. Cacaüyari 'apürepiniri 'uca mutayeuricü teüterimama vaxuriya. ³ Hicü hutarieca müpaü meniutiyuani, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Camü, cüsi yuheyemecü nivatineicani mana. ⁴ Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucame vahamatü yunaucatü memayeneniere meniutihüxima'uni yunaitü. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari 'uvenisie 'acaicu müpaü me'utiyaütü, Niuqui canise'ini. 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. ⁵ Hicü niuqui nivayeneni 'uveni manuvecaisie müpaü 'utaitü, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Tacacaüyari hepaüsita

Yunaitü 'iparevivametemama
 Yunaitü xemüteheiyehüviri
 Türi 'uquiravesixi yunaitü.

Neüquiya 'ixüarariyari Muxa mivevie

⁶ Hicü mümüremete vaniüqui neniuenieni. Ha 'amüpapäu püti'enüriücücai, türanari mütürücaüyepäu. Müpaü mecaniutiyanecaitüni, 'Aixüa xequeneutiyaneni Cacaüyari hepaüsita, Ti'aitatü matüacü Ti'aitame mütacacaüyari Nai müti'aita.

⁷ Tequetatemamavieca
 Temavierica tequehexeyani
 Visi tequete'ixafani
 Maye'acü Muxa mütineüquecü.

'Üyaya puyucuha'aritä.

⁸ Caniupitüarieni rinu 'ixuriquiyari
 Müxavatü mü'itiya manacatünicü.

Rinu 'ixuriquiyari cani'inüaritüni, tita memüteyurie heiseriemecü yametecahutü Cacaüyari teüterimama va'inüariyari.

⁹ Hicü müpaü pünetiutahüavixü niuqui tuayame, 'Aixüa mecani'itüarieca müme memuta'inierie 'ixüararipa, Muxa neüquecacu. Müpaüta nerahüave, 'Icü Cacaüyari niuqueiya müyuri canihücütüni. ¹⁰ Hicü hetüana neniütühümaqueni nenevieri ne'ipitüanique. Müpaü nerahüave, Quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni ne, 'a'ivama memüyuhecüata Quesusisüa memiemeteütü vahepaü nepüti'uximaya. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta. Que mü'ane müyuhecüata Quesusisüa miemetütü, mücü 'iyari canipitüarieca Cacaüyari texaxatametemama vahepaü.

Que mü'ane cavaya neutuxasie macatei

¹¹ Mericüsü muyuavi neniuxeiya reutenime. Cavaya neutuxa mana niuvecaitüni. Que mü'ane hesiena macatei Yamüticamie catinitevacaitüni, Yuri Maine titevatü. Heiseriemecü yaticamietü catiniyumari'itüvametücaitüni caniyumienecaitüni. ¹² Hüxiteya tai mütacapaü pütüyuxexeyacai, yumu'usie müireme muma nanamanacaitüni. Que mütiteva naye'ucaitüni hesiena, peru xevitü 'asipücatimaicai que mütiteva, 'iya xeicüa yapütimaicai. ¹³ 'Ixuriqui xuriyacü müxure nanacatücücaitüni. Cacaüyari Niuquieya catinitevaca. ¹⁴ Cuyaximama muyuavisie miemete meneveyacaitüni 'ütümana cavayasixi memeutuxa vahesie me'utetü, rinu 'ixuriquiyari mütuxa mü'itiya me'anacatütücaitü. ¹⁵ Tetana niyeneicacaitüni 'ixipara neutixicacaunicai cümana müvativitenicü nuivarite. Pütiva'aitüa tepüa 'isüyari 'acuetü. Mücü canihücütüni que mü'ane mitiquesina caxie pünameta mieme, 'inüari vievienetü Cacaüyari nai müti'aita que mütiha'a que mütihaeca. ¹⁶ Camixayasie teurieyasie müpaü püre'uxacai que mütiteva, Te'aitamete Tiva'aitüvame titevacacu, Cusiyarima Vacusiyari titevacacu.

¹⁷ Mericüsü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tusie 'uveme. Carima niutahiva müpaü tivacühüavetü yunaima viquixi muyuavi hixüapa me'avüximecacu, Xequenacüni, xequenyucuxeurie, Cacaüyari 'icuai püvevieni väcava. ¹⁸ Xequetenecuaca te'aitamete vavaiyari, cuyaxi va'uquiyarima vavaiyari, memütürücavi vavaiyari, cavayasixi vavaiyari, müme vahesie memutecai vavaiyari, yunaitü memüyünü'a

memüte'uximayatamete türi 'uquiravesixi yunaima vavaiyari. ¹⁹ Hicü yeutanaca neniuxeiya, cuiempa te'aitamete vacuyaxima me'uarime. Yunaitü meniucuxeürieximecaitüni memüyutacuinicü me'eye'unietü que mü'ane cavayasio macatei cuyaximama mevaraye'unietü. ²⁰ Hicü yeutanaca niuviyarieni, hamatüanata tixaxatame müti'itavacai niuviyarieni, que mü'ane 'inüari mütimeveicai yeutanaca hüxie cümana mütiva'irüviyacai müme memitanagu'eri yeutanaca seyuya müme nenevieri memipitüacai 'üquisicaya hepaüna mütiyuxexeyacai. Mücü yuhutatü me'ayenenieretü meneucaxüriyani haracuna müta'asie 'asupürecü müta'asie. ²¹ Hipatü yunaitü meniucul'iva 'ixipara vayeneicacacu que mü'ane cavayasio macatei tetana. Yunaitü viquixi meniutihuxani vavaiyaricü.

20

Xei miriyari viyari

¹ Mericüsü niuqui tuayame neniuxeiya muyuavisie 'acamecame yavi 'acuecame para mürevatiyepenicü meucatevasie, carena caunariyari 'amüpa 'ahurietü yumamasie. ² Hicü mücü cu niuviya meripai mümieme Cauyumarie mühücü Satanaxi mühücü. Canecuvieni xei miriyari viyari. ³ Meucatevasie heichahüaca nenunani, quiteniena niseyumani, mücativa'irüviyanicü nuivarite mexi cataparivecai xei miriyari viyari. 'Anaque neuyevaca müxünarienicü yapaümexa.

⁴ Hicü te'aitamete va'avenite neniuxeiya mana 'a'ucame. Hesiena menayaxe müme heiserie memupitüarie. Mecani'isücatetücaitüni que memüte'upitüarie. Hicü hipameta nenivaruxeiya, müme vamu'u manutivitequietüca memüyuhécüatacaicü Quesusisüa memiemetetütü, Cacaüyari niuquieya memücuxatacaicü yeutanaca nenevieri mecapitüatü hepaüna 'aneme meta 'üquisica, seyuya mecanaqui'erietü yucanata yumamasie, müme va'iyarite neniuxeiya. Müme me'anutaneniereca, Cürisimatü te'aitamete menacüne xei miriyari viyari. ⁵ Hipatü müquite mepüca'anutanenierixü cuxi 'ana, xei miriyari viyari 'utaparecuque menanutaneniere 'imatüremete. Que memüte'anuci'uitüarie haifürüvemete, matüari mieme catinitevaca. ⁶ 'Aixüa cani'itüariecamücü, canipasiecamücü que mü'anesie mütnaque matüari miemecü manucüquenicü. Vacucuyame heiserie pücahexeiyä vahepaüsita hutarieca memücuinicü, müme masi mara'acate mepühümetüni Cacaüyarisie miemete Cürisitusie miemete. Hamatüana te'aitamete mehümetütü mepüte'aitani xei miriyari viyari.

⁷ Mericüsü quepaucua mütapare xei miriyari viyari, Cauyumarie nixünariemücü manutahüiyasie. ⁸ Püvatineni mütiva'irüviyanicü nuivarite taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memetei cuiempa, Cuquitari Macuquitari yunaima. Nivacuxeüriemücü memüyutacuinicü haramara tesita miemepaü xiücaripaü meyupaümetü. ⁹ Hicü cuipe 'amacuyevasio meneutiynixüani. Quiecarü münaqui'eriva 'aurie menicutecaitüni Cacaüyari teüterimama memütihipitecaisie, peru tai nacaneni muyuavisie nivarutixüsitanü müme. ¹⁰ Que mü'ane mütiva'irüviyacai Cauyumarietütü mana neuchahüiyani haracuna 'asupürecü müta'asie, haque yeutanaca tixaxatame müti'itavamatü memüyetecai. Tucariçü tücaricü meni'uximatüariecacuni yuheymecü.

'Uveni mütxa hüxie memuhapanie 'isücame müvatahüavecü

¹¹ Hicü ti'aitame 'uvenieya neniuxeiya 'amüpa mütxa. Que mü'ane hesiena macatei mexeyatü cuipe muyuavi naitü niyupataxüani hüxiena

memücatitenicü. Vahuyeri pumavecai muva memücatitenicü. ¹² Hicü müquite nenivaruxeiya 'uquiravesixi türi yunaime, 'uveni manuvecai huxie meti'ucame. Xapate niutiverarieni. Xevitüta niutaverarieni xapa haque memacayasarie müme tucari memexeiya. Hicü müquite menihuta'ivaviyarieni que memüte'uyuri hepaüsita que müre'uxacai xapatesie, müpaü meteniupitüarieni. ¹³ Mana müquite menivayecüne haramarasie memüyetecai, Tacucuyamesüa, Müquite Vahüvemesüa menivayecüne müquite mana memüyetecai. Yuxexütü me'uta'ivaviyarieca que memüte'uyuri hepaüsita, müpaü meteniupitüarieni. ¹⁴ Tacucuyame caneucahüiyani haracuna müta'asie Müquite Vahüveme 'üarütü. Müpaü que memüte'ucui'ivaxü müme, hutarieca müya catinitevaca. ¹⁵ Que mü'ane müca'acayerie xapasie tucari mexeiya manuyünesie, mücütä haracuna müta'asie caneucahüiyani.

21

Muyuavi mühecua cuie mühecua

¹ Hicü muyuavi mühecua cuie mühecua neniuxeiya. Meripai mieme muyuavi meripai mieme cuie neutayeixüani, haramara püca'anierecai. ² Cacaüyari quiecarieya Querusareme mühecua neniuxeiya muyuavisie 'acamicame, Cacaüyari manucasie 'acamieme, ha'arisiecame yuivivame que mürequemarie yücünasie mieme. Ne Vanitütü necanixeiya. ³ Hicü neni'enieni que mü'ane carima müpaü mutayü muyuavisie, Hicürixüa Cacaüyari teüteri vasata nitaquimücü, vasata 'ucaitü nayeimücü. Teüterimama mecanihümetücacuni, mücütütü nivateütacamücü vacacaüyaritütü. ⁴ Naime va'ucai cana'itieuxämücü vahüxita. Tavari mepücacuini mepücayuheiverieca mepüca'utihivani mepücate'ucacucuineni. Tita meripai mütimietücai catinanacayaniri.

⁵ Hicü que mü'ane 'uvenisie macatei müpaü niutayüni, Camü, naime hecuame nepayeitüaxime. Müpaüta netiniutahüave, 'İpaü quetineu'utüa, müyüvecü 'icü niuquisie yuri müti'eriecacü, yuri mainecü. ⁶ Müpaüta pünetiutahüavixü, 'Ari tinaye'ani naitü. Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü, ne necanihücütüni que mü'ane misütüa minüni. Que mü'ane meuharimücü, ne neca'icuetatüatü neniharitüamücü nehaixacü cümana tucari mexeiyanicü. ⁷ Que mü'ane mürayü'iva, hesiana catininaquimücü 'icü naitü. Neta Cacaüyarieya necanayeimücü, 'iyata nenive rayani. ⁸ Peru queyupaümetü memamatü memucunuaxüa, yamemücatecahu, memüyusevixima, memüteyumemiva, memüvacumaüva müme memücava'ütama memücavacünama, memüteyuquevaya, tetexi memüvarayexieya, yunaitü memüte'itava, yunaime vahesie pütinaqueni haracuna 'asupürecü müta'asie memeucaxüriyanicü haque hutarieca memecüini.

Querusareme quiecariyari mühecua

⁹ Hicü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari mema'ücai hüpüneme 'atahuta cuiniyayari 'imatürieca mieme, xevitü müme 'aura 'ayaca müpaü pünetiutahüavixü, Quenaye'a. Viquivame nepümasixeisitüani Muxa 'üyaya mayani. ¹⁰ Hicü 'iyari nesi'uviyacu, canenevitüni yemuri 'amünenasie 'emutevisie. Cacaüyari quiecarieya pünesi'uxeisitüa Querusareme. Muyuavisie nacaneni Cacaüyari manucasie 'acamiätü ¹¹ Cacaüyaripaü visi 'anetü. Que mütxivatücai, tete visi müraye'arüpaü catiniyuxexeyacaitüni casüpe teteyaripaü tete manuyehecüapaü. ¹² Tesariyari 'enetü 'e'utevitü canitinierecaitüni tamamata heimana huta quitenieyari hexeiyatü.

Maquitenietücateisie niuqui tuayamete meniti'ucaitüni tamamata heimana yuhutatü. Que memütetetevea nuivarite mana tina'utücateitüni nuivarite 'Ixaheri nivemama vahesie memüyecü tamamata heimana yuhutatü que memütetetevea. ¹³ Tau manatineicasie haicacüa natetenicaitüni, ta'utata haicacüa, taserieta haicacüa, tasutüapai haicacüa. ¹⁴ Quiecarü tesariyayari tamamata heimana hutame canexeyacaitüni 'itutuicame. Hesiena que memütetetevea tamamata heimana yuhutatü teyü'üquitüvemetemama Muxasie miemete catine'ucaitüni.

¹⁵ Que mü'ane müneticühüavecai ti'inüatame nacuecaitüni huru hacayari 'inüataque quiecarü, quiteniete, tesariyayari naime. ¹⁶ Quiecarü 'uta'isiquinatü 'epuma yaxecüa heutatetevatü yaxecüa 'acuyeutü. Hicü niti'inüata quiecarü mücü hacacü xei meseri yeyayari heutatevacacu. Yaxecüa peutatetevea 'apacuyeva 'apatitütü. ¹⁷ Tesariyayari niuti'inüata, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana nauca sicuriyari naye'ani tevi que müti'inüata, niuqui tuayame tevipaü yati'inüatacacu.

¹⁸ Tesariyari casüpe teteyaricü püveviya. Quiecarü naitü huru tepüayari mü'itiyacü caniveviyaca xicüri maye'itiyapaü tiyuxexeyatü. ¹⁹ Tetexi quiecarü tesariyayari mütütuica xexuitü tetexi visi müraye'arücü püquemarütarie. Mexüacame tete 'ituicatü tesariya canicasüpetüni tuxatü, hutarieca mieme sapiru yuavitü, hairieca mieme 'acata teteyari yuavitü, naurieca mieme 'esimerarüta siüraüyetü, ²⁰ 'auxüvirieca mieme 'unise teteyari tuxatü, 'ataxevirieca mieme curunarina xuretü, 'atahutarieca mieme cürisuritu taxaüyetü, 'atahairieca mieme veriru siüraüyetü, 'atanaurieca mieme tupasiyu taxaüyetü, tamamata mieme cürisupürasu siüraüyetü, tamamata heimana xevirieca mieme casinü yuavitü, tamamata heimana hutarieca mieme 'amatisüta taüraüyetü. ²¹ Quiteniete mieme tamamata heimana huta 'itupariyari tamamata heimana huta perürayari canihücütüni. 'Itupari xexuitü xei perürayaricü putiveviya. Quiecarisie cayete huru mü'itiya canihücütüni xicüri mayehécüapaü mütiyuxexeyia.

²² Mana tuqui nepüca'uxei quiecarisie. Ti'aitame mücacaüyari nai müti'aita yücümana canituquitüni, Muxa meta. ²³ Quiecarisie mepücaheiyehüva tau meseri mühechüarivienicü mana. Cacaüyari visi 'anetü püvahécüariviya püta. Muxa canihücütüni vahécüarivivame. ²⁴ Nuivarite metavücüsütüarieme 'ameniu'uvacuni müpaü metehécüariyarietü. Cuiepa te'aitamete tita memütehhexeyia visi ti'aneneme meteni'atüacuni mana, ve'emete que memütemarivani. ²⁵ Quitenie pücarenatücani tucariçü. Tücarü pücaxuaveni muva. ²⁶ Tita nuivarite memütehhexeyia visi ti'aneneme raye'arücame mecateni'atüriecuni. ²⁷ Hasuacu hesiena pücaheutahani tita mütiseviximarie, tita mütiyusevixima meta müti'itava. Müme xeciüa memacayasarie Muxa xapayasie quename tucari mehhexeyia manuyünesie, müme meneutahaqueni mana.

22

¹ Mericüsü 'ana hatuxame pünesi'uxeisitüa cümana tucari memexeyanicü. Tete manuyehécüapaü nixavatücaitüni ha Cacaüyari 'uvenieya manucasie Muxa 'uvenieya manucasie 'ayeneicatü. ² Caye hixüapa, hatuxame tesita 'anataüye 'anutäyex cüye niti'ucaitüni cümana tucari mexeyia. Tamamata heimana hutamexa niutixuxavereni, xexuime meserisie niuticaxuacuxeni. Cüye xavariyari nuivarite memanayexürüvenicü canü'ayumiemetüni. ³ Naitü mütixani'eriva pücaxuaveni hasuacu, muva catiniumavecamücü. Cacaüyari 'uvenieya Muxa 'uvenieya mana puveni, me'eyexeyiacacu müme

hesiena mieme memüte'uximaya. ⁴Yühüxie meniutineniericuni, que mütiteva püre'uxani vacanata. ⁵Tücarı pücaxuaveni muva, mepücaheiyehüaca cüxeme müvahecüarivienicü ni tau. Ti'aitame Cacaüyari püvahecüariviyani püta. Yuheyemecü te'aitamete mepüyüaca.

Canehuraniri Cürisitu munuani

⁶Hicü müpaü netiniutahüave, 'Icü niuquisie caniyüveni yuri müti'eriecacü, yuri paine. Ti'aitametütü, que mü'ane Cacaüyaritütü 'iyari müvatuitüa texaxatamete, mücü neiyenü'ani yuniuqui tuayame yamütiva'üquitüacacü yuhesüa miemete te'uximayatamete, müme müpaü memütemaicacü que müreuyevese yamütiyünicü cuitüva. ⁷Neuxei, cuitü nepunuani.

'Aixüa cani'itüariecämücü

Que mü'ane yamüticamie

'Icü xapasie xasica que maine.

⁸Nesü Vani necanihücütüni que mü'ane mi'eni mixei 'icü. Quepaucua nemu'enaxü nemunierixü, neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique niuqui tuayame müpaü münetiü'üquitüa, hetüana ne'ucaveca. ⁹Müpaü nerahüave masi, Neuxei, quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni, 'aivama Cacaüyarisie miemecü memütecuxata vahepaü, müme yamemütecahu 'icü xapa que maine vahepaü nepüti'uximayatame. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta.

¹⁰Hicü müpaü netiniutahüave, Pepüca'inenaca tita mütixata 'icü xapasie, pepüca'iseyumaca niuquiyari. Tucari nehuraniri maye'anicü. ¹¹Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie, yaxeiçüa püyüaneni heiseriemecü yacaticamietü. Que mü'ane müyusevixima yaxeiçüa quetiyuseviximaca. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie meta heiseriemecü yaqueticamieni. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme müpasie, yaxeiçüa pasietü queyuhayevani.

¹²Camüsü, cuitü nepunuani. Nenuame nepürapica, yuxexuime netinivariniriemücü que memüte'uyuri. ¹³Neri Mexüacame 'Imatüreme necatinitevaca, que mü'ane misütüa minüni nemühücücü.

¹⁴'Aixüa mecani'itüariecacuni müme 'aixüa 'anemecü memü'uvani va'ixuriçüi 'itiyatücaicacu que memüteheye'ecua. Heiserie mecanexeiyacacuni mücü çüyesie mieme memütecuaacacü, cümana tucari memexeiyanicü heiserie mepexeiyanita quiecarisie memeutahaquenicü quiteniesie.

¹⁵Quiecarı varie meniu'uvacuni müme süicüri vahepaü memüyüa teyuquevayamete müme memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna memüteyememiva tetexi memüvarayexeiya, yunaitü 'itarica memünaqu'erie memüte'itava.

¹⁶Neri Quesusitütü neneinü'ani neniüqui tuayame müpaü mütxehecüasitüyanicü haque xemeyutixexeüriva. Ne nana necanihücütüni Ravirisie nemüyetüa nemutine. Xurave müxavatü tuxacüta mieme necanihücütüniata.

¹⁷'Iyari Quenaye'a cananeni, Viquivameta yaxeiçüa paine. Que mü'ane mü'ena Quenaye'a que'utayüni. Que mü'ane meuharimücü, mücü que'ayani. Que mü'ane müyuvaürıya cacuetatüarietü que'anuhareni cümana tucari mexeyianicü.

¹⁸Ne 'ipaü nepütivahecütüa yunaimie memi'enie 'icü xapasie xasica que maine. Xüca xevitü 'icü niuqui 'utanütüvani, Cacaüyari mücü pünütüani cuiniya 'ipitüatü 'icü xapasie que müre'utüca. ¹⁹Xevitü 'icü xapasie que

maine xasica xüca niuqui 'unavani, Cacaüyari pinavairienita tita hes-
iena mütinaquequecai. Müpaü pücatipitüarieni macayerienicü xapasie tu-
cari memexeiya manuyünesie, ni Cacaüyari quiecariena maye'anicü que
müre'uxa 'icü xapasie yapücatipitüarieni.

²⁰ Que mü'ane müpaü mütihecüata müpaü naineni, Hü, cuitü nepunuani.
Mücü niuqui canise'ini. Quenaye'a Ti'aitame Quesusi.

²¹ Ti'aitame Quesusi 'aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme.
Müpaü xeicüa cani'aneni.